STEVO PRAVDIĆ – NAIL REDŽIĆ

16. SLAVONSKA OMLADINSKA BRIGADA JOŽE VLAHOVIĆ

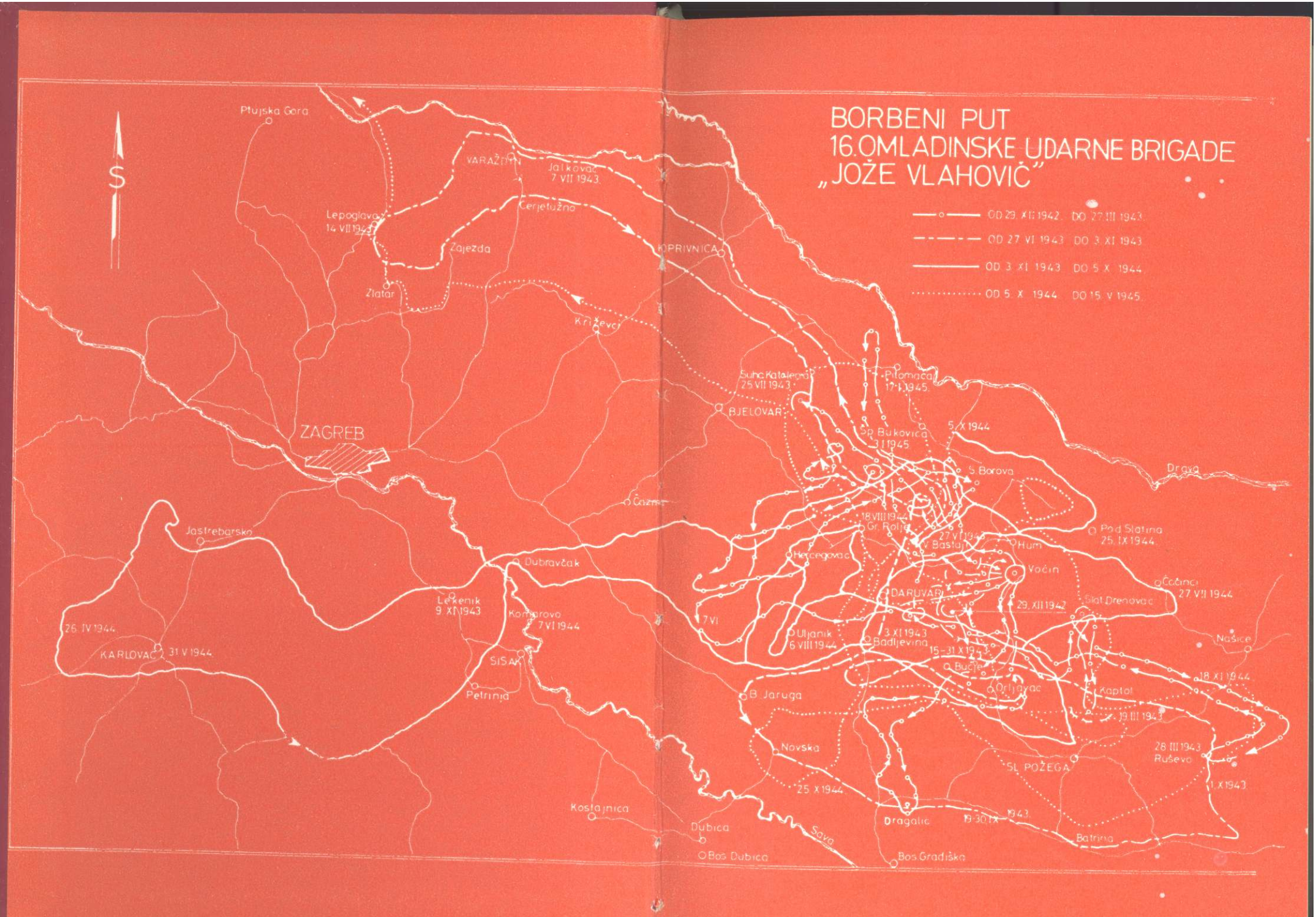
BORBENI PUT
16. OMLADINSKE UDARNE BRIGADE
„JOŽE VLAHOVIĆ"
OD 29. XII 1942. DO 27. III 1943.
OD 27. VI 1943. DO 3. XI 1943.
OD 3. XI 1943. DO 5. X 1944.
OD 5. X 1944. DO 15. V 1945.
S
Ptujska Gora
VARAŽDIN
Jalkovac 7. VII 1943.
Lepoglava 14. VII 1943.
Cerjetužno
Zajezda
Zlatar
KOPRIVNICA
Križevci
Suha Katalena 25. VII 1943.
Pitomača 17. I 1945.
BJELOVAR
ZAGREB
Sr. Bukovica 3. I 1945.
5. X 1944
Š. Borova
Drava
Čazma
18. VIII 1944.
Gr. Rolja
27. VI 1944.
V. Bastaji
Hum
Pod Slatina 25. IX 1944.
Jastrebarsko
Dubravčak
Hercegovac
Voćin
Čačinci 27. VII 1944.
DARUVAR
29. XII 1942.
Slat. Drenovac
Lekenik 9. XI 1943.
Kostajnovo 7. VI 1944.
7. VI
Uljanik 6. VIII 1944.
3. XI 1943.
Badljevina
15.–31. X 1943.
Našice
26. IV 1944.
KARLOVAC
31. V 1944.
SISAK
Bučje
Orljavac
Kaptol
18. XI 1944.
Petrinja
B. Jaruga
19. III 1943.
Novska
28. III 1943.
Ruševo
SL. POŽEGA
25. X 1944.
1. X 1943.
Kostajnica
Dragalić
19.–30. IX 1943.
Batrina
Dubica
Sava
Bos. Dubica
Bos. Gradiška

RATNA PROŠLOST NAŠIH NARODA I NARODNOSTI

KNJIGA STO DEVEDESET TREĆA

MONOGRAFIJE

JEDINICA NOV I PO JUGOSLAVIJE

KNJIGA ČETRDESET DRUGA

UREĐIVAČKI ODBOR

Mirko JOVANOVIC, general-pukovnik (predsednik), Ali ŠUKRIJA, Risto DZUNOV, Veljko MILADINOVIC, general-potpukovnik, Andro MILANOVIC, Joco TARABIC, general-potpukovnik, Fabijan TRGO, general-potpukovnik, Metodije KOTEVSKI, general-potpukovnik, Viktor KUCAN, pukovnik, Svetozar ORO, pukovnik, Mišo LEKOVIC, pukovnik, Ahmet ĐONLAGIC, pukovnik, Avgust VRTAR, pukovnik, Radomir PETKOVIC, pukovnik (glavni urednik)

UREDNIK

Dušan PEJANOVIC, potpukovnik

STRUČNI REDAKTOR

Milan KAVGIC, pukovnik

VOJNOIZDAVACKI ZAVOD

STEVO PRAVDIĆ I NAIL REDŽIĆ

16. SLAVONSKA OMLADINSKA NOU BRIGADA „JOŽE VLAHOVIĆ"

BEOGRAD 1976.

PREDGOVOR

Monografija 16. omladinske udarne brigade »Jože Vlahović« napisana je u sklopu općih napora na sređivanju građe iz NOR i težnje da se nikad ne zaborave svi oni hrabri borci, mladići i djevojke, koji teret rata iznesoše na svojim plećima.

Šesnaesta hrvatska omladinska udarna brigada ubraja se u red starijih brigada naše Narodnooslobodilačke vojske. Vojevala je ona hrabro i išla iz bure u buru 866 ratnih dana — širom Slavonije, Podravine, Moslavine, Bilo-gore, Hrvatskog zagorja, Žumberka, Pokuplja, Turopolja, Korduna, Banije i Slovenije. Težak je to bio i trnovit borbeni put, na kome je Omladinska prešla na hiljade i hiljade kilometara i svoj dug prema domovini ispunila časno i sa velikim žrtvama. Više od 1.000 po imenu »znanih« i na desetine, pa i stotine »neznanih« boraca i rukovodilaca Omladinske brigade izgubilo je živote po Hrvatskoj i Sloveniji. Ranjenih drugova i drugarica bilo je bar dva puta više. Samo u 1945. godini, preko 600 njenih boraca i rukovodilaca »zaustavilo« je neprijateljske kuršume. A bili su to većinom mladi borci — mladići i djevojke koji do tada nisu ni osjetili svu radost života.

Za naročite zasluge u borbi protiv neprijatelja, za oslobođenje, širenje bratstva i jedinstva i moralno-političkog jedinstva narodne vojske i naroda, Šesnaesta je odlikovana:

Ordenom narodnog oslobođenja;
Ordenom bratstva i jedinstva; i

Ordenom zasluga za narod sa zlatnom zvijezdom.

Zbog izuzetne lične i rukovodilačke hrabrosti, iz Omladinske brigade su za narodne heroje Jugoslavije proglašeni:

Rade Knežević Tihi, prvi komandant brigade;

Marijan Czietković, prvi politički komesar brigade;

Đuro Dulić, prvi zamjenik komandanta i drugi po redu komandant brigade;

Dušan Čorković, komandant brigade poslije njenog povratka sa Žumberka;

Stojan Komljenović Čoka, komandant 1. bataljona, poginuo veljače 1943. godine u borbi za Viroviticu; i

Dinko Šurkalo, komandant 3. bataljona u vrijeme boravka brigade na Zumberku.

Osim ovih najistaknutijih, u Omladinskoj brigadi je bilo još mnogo junaka kojima pripadaju hvala i slava, a gotovo i nema preživjelog borca čije grudi ne krase ratna odlikovanja.

Time su naši narodi odali priznanje ne samo brigadi kao jedinici, nego i svakom njenom palom i preživjelom borcu i rukovodiocu lično.

*

Poglavlja i odjeljci u knjizi dati su ovisno o borbi, kretanju i djelovanju brigade. Inače, na njenom borbenom putu ističu se ova tri razdoblja:

— od formiranja do odlaska na Zumberak;
— borba na Zumberku, Pokuplju, Kordunu i Baniji;
— povratak u Slavoniju i borbe do kraja rata.

Naziv Omladinska brigada »Jože Vlahović« dobila je 29. lipnja 1943. godine i nosila ga je do kraja rata.

U borbama koje je vodila imala je Omladinska brigada puno uspjeha. No, bilo je i iskušenja i teških dana zavisno od mjesta, uloge i uvjeta u kojima je djelovala. U toj svjetlosti treba gledati i njen borbeni put, imajući uvijek u vidu ono što je najznačajnije — da je svoju moralnu snagu, svijest i spremnost da da sve od sebe u borbi za slobodu, nacionalno i socijalno oslobođenje održala za

čitavo vrijeme rata, usprkos ogromnim žrtvama, teškoćama i neprilikama. A upravo ta moralna snaga, svijest i spremnost na žrtve za ostvarenje ciljeva narodnooslobodilačke borbe, bili su ono najvrijednije što je krasilo ne samo ovu, nego i sve druge naše brigade i njihove borce.

S obzirom na karakter knjige, a radi njene što veće objektivnosti, u izradi monografije korišteni su jedino zvanični ratni dokumenti brigade i štabova koji su joj bili pretpostavljeni.

Zato neka autorima monografije ne bude zamjereno to što nedostaju mnoge pojedinosti, imena i primjeri iz borbi koje je na svojoj bogatoj ratnoj stazi vodila, i neka to bude shvaćeno tako da je sve što je izloženo učinjeno s najboljom namjerom i željom da se istaknu najznačajnije činjenice za izučavanje naše ratne prošlosti i oživljavanje uspomena na ovu zaslužnu brigadu.

Sjećanja i kazivanja pojedinih njenih boraca uzimana su također u obzir kad god je to moglo obogatiti zvaničnu arhivsku građu i dokumentaciju. Posebna zahvalnost za pomoć ukazanu pri pregledu rukopisa i razjašnjavanju pojedinih događaja iznijetih u monografiji pripada general-potpukovniku Đuri Duliću, pukovniku Nikoli Vračareviću i drugovima koji su u tome svesrdno učestvovali, kao i recenzentu, redaktoru i Vojnoizdavačkom zavodu, koji su pridonijeli poboljšanju knjige.

UVOD

Šesnaesta brigada je formirana krajem 1942. godine. Nastala je u vrijeme kada je Hitlerova osovinska ratna mašina na svim ratištima još bila u ofenzivi, a pobjeda snaga antihitlerovske koalicije još veoma daleko.

Zbog umješnosti i upornosti rukovodstva NOB-a, CK KPJ i Vrhovnog štaba NOPOJ, i ispravne orijentacije KPJ na općenarodni ustanak, u Jugoslaviji se antifašistička borba u 1942. godini, usprkos svim nedaćama i teškoćama učvrstila i dalje razmahnula, a oslobodilačke oružane snage izvojevale mnoge pobjede nad okupatorom i njegovim slugama. Kaleći se u mnogim ofenzivama i akcijama, stalno zadržavajući inicijativu, NOVJ je neprekidno brojno rasla, da bi na kraju druge ratne godine, 1942, izrasla u snagu od oko 150.000 boraca svrstanih u 37 partizanskih brigada 34 partizanska odreda i 12 samostalnih bataljona; ili, u 9 divizija, od kojih su 6 bile organizirane u 2 korpusa.[1]

Te snage su iz dana u dan izvodile sve zamašnije i složenije borbe i akcije, uništavale neprijatelja u dobro utvrđenim garnizonima, širile oslobođenu teritoriju i vezivale za sebe (pored kvislinških snaga) 32 okupatorske divizije, više brigada i samostalnih pukova (od kojih samo njemačkih — 7 divizija i 6 raznih samostalnih pukova).[2]

[1] Pregled istorije SKJ, str. 359; Peti kongres KPJ, Kultura, Beograd, 1948. (Politički izvještaj druga Tita) str. 111—113; V. Strugar, Jugoslavija 1941—1945, Vojnoizdavački zavod, 1968, str. 123.

[2] Krajem 1942. godine neprijateljeve snage u Jugoslaviji brojale su oko 880.000 ljudi — oko 580.000 okupatorskih i oko 300.000 kvislinških.

V. Strugar, isto, str. 123. i 124; Pregled istorije SKJ, str. 355.

Te vrlo jake snage bile su prisiljene da vode rat kakav im je nametnut, braneći pojedine vitalne rejone, centre i komunikacije, i nikada se nisu osjećale dovoljno snažnim i sigurnim.[3]

Prodor grupe proleterskih brigada, pod neposrednom komandom vrhovnog komandanta druga Tita, u zapadnu Bosnu imao je izuzetan značaj i za dalji razmah NOB.[4] Njihovim spajanjem s bosanskim, a zatim i dalmatinskim partizanskim snagama, i oslobođenjem mnogih gradova (Prozor, Duvno, Livno, Cazin, Kladuša, Cetingrad, Slunj), stvorena je velika slobodna teritorija (oko 50.000 km^2) i uspostavljena operativna veza (sa ove teritorije) sa partizanskim snagama u Slavoniji, Gorskom kotaru i sjevernoj Dalmaciji. Sve to, kao i ofenziva drugih partizanskih snaga u Bosni i Hrvatskoj, još su više rasplamsali ustanak, pa je Pavelićeva tzv. Nezavisna Država Hrvatska bila ozbiljno ugrožena, a njena najbrojnija vojska — domobranstvo je ušla u takvu krizu da više nije predstavljala ozbiljan oslonac.

Blizina Vrhovnog štaba NOP i DVJ i postojanje prostrane i kompaktne slobodne teritorije u zapadnoj Bosni i Hrvatskoj imali su snažan utjecaj i na širenje NOP-a, NOB-e, i porast vojnih jedinica u Slavoniji.

Ustanak u Slavoniji počeo je na poziv CK KPJ i CK KPH.[5] Kao i u čitavoj Jugoslaviji, organizirala ga je i njime rukovodila Komunistička partija. U početku on nije imao masovno obilježje, jer se, pored udara okupatora, nalazio i pod pritiskom raznih otvoreno neprijateljskih i pritajenih struja. No sve je to bilo prevladano upornom borbom partijske organizacije u Slavoniji koja je uoči rata imala tri okružna komiteta (u Slavonskom Brodu, Novoj Gradiški i Osijeku) i 15 kotarskih i mjesnih komiteta KPH

[3] Pregled istorije SKJ, str. 359; V. Strugar, isto, str. 123 i 124.

[4] Naredbom Vrhovnog komandanta NOVJ od 22. lipnja 1942. sa Zelengore su prema zapadnoj Bosni pokrenute 1. i 3. proleterska brigada, kao lijeva, i 2. i 4. proleterska brigada, kao desna kolona.

V. Strugar, isto, str. 103; Peti kongres SKJ, str. 111.

[5] Zbornik dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda (u daljem tekstu Zbornik), tom V, knj. 1, str. 23—26.

sa više od 130 partijskih ćelija i oko 800 članova, 300 kandidata KP i 750 članova SKOJ-a.[6]

Za partijsku organizaciju u Slavoniji veliki je značaj imalo Majsko savjetovanje KPJ, održano u Zagrebu pod rukovodstvom druga Tita (1941), uz prisustvo svih nacionalnih partijskih rukovodstava (osim makedonskog).

Ostvarujući odluke tog savjetovanja o pripremi oružanog ustanka i borbi protiv ustaškog terora i bratoubilačkog rata, partijska organizacija u Slavoniji se (kao i u cijeloj Hrvatskoj) orijentirala na sprječavanje nacionalnog razdora a za širenje bratstva i jedinstva hrvatskog i srpskog naroda i ostalih naroda u Hrvatskoj, uz istovremene pripreme za oružani ustanak.[7]

Međutim, zbog strahovitog terora okupatora,[8] narušenih međusobnih veza i različitog stanja u kotarskim i mjesnim organizacijama različne su bile i pripreme za oružani ustanak u pojedinim krajevima. U izuzetno teškom položaju nalazili su se Okružni komitet u Osijeku i njegove organizacije u vinkovačkom, vukovarskom, đakovskom i valpovskom kotaru, čiji su članovi više puta hapšeni, a organizacije rasturene. Ali uprkos tome organizacije nisu uništene i nisu prestajale raditi.

Da bi se pomoglo partijskoj organizaciji na ovom vrlo značajnom, a u nacionalnom pogledu i osjetljivom području, CK KPH upućuje u Slavoniju drugove Radu Končara i Pavla Gregorića kao svoje delegate i opunomoćenike.[9]

[6] Peti kongres KPJ, str. 97; Drugi kongres KPH, Ognjen Priča, Zagreb, 1949, str. 64. i 112; Prilog građi za historiju NOP-a u Slavoniji 1941. Historijskog instituta Slavonije (u daljem tekstu Prilog), Slavonski Brod, 1965, str. 13, 47, 48.

[7] Zbornik, tom V, knj. 1, str. 3; Drugi kongres KPH, str. 109; Hronologija oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije 1941—1945 (u daljem tekstu Hronologija), Vojnoistorijski institut, 1965, str. 37.

[8] Poslije aprilske katastrofe i uspostavljanja tzv. NDH, partijska organizacija u Slavoniji je bila izložena udarcima okupatora, ustaškog poretka i dijela rukovodstva HSS, koje se odmah opredijelilo za ustašku vlast.

Pregled istorije SKJ, str. 325—327; Hronologija, str. 39 i 51; Drugi kongres KPH, str. 59.

[9] Prilog, str. 23—30 i 41—43; Drugi kongres KPH, str. 109; Hronologija, str. 39 i 46.

Hapšenja, strijeljanja, progoni i provale unosili su određenu zabunu, pometnju i strah, ali je Partija u Slavoniji uspjela da tome odoli, da poveže svoje redove i obavi prijeko potrebne pripreme za ustanak. Rade Končar, Pavle Gregorić i Drago Marušić tome su izuzetno pridonijeli, pa je oružani ustanak u Slavoniji počeo ubrzo poslije poziva CK KPJ i CK KPH na oružanu borbu. Prve oružane grupe pojavile su se već u srpnju 1941. godine, a u kolovozu su vođene i oštre borbe protiv neprijatelja.[10]

Slavonske partizanske naoružane grupe i odredi (Papučko-krndijski i Psunjski) izvršile su od formiranja do kraja 1941. godine oko 30 značajnijih (za to prvo vrijeme) i više manjih akcija na neprijateljeva uporišta, grupe, pojedince, pruge, telegrafsko-telefonske linije i si.[11]

Dejstvima Papučko-krndijskog i Psunjskog odreda krajem 1941. godine, stvorena je i veća slobodna teritorija na Papuku i Psunju, pa su u studenom 1941, na inicijativu Bogdana Crnobrnje Tolje, formirani i prvi narodnooslobodilački odbori u selima Kusonji i Brusniku.[12]

Prvi slavonski NOP bataljon formiran je 24. prosinca 1941. na Psunju, poslije prvog vojno-političkog savjetovanja u Slavoniji, održanog 23. prosinca u selu Brusniku, na kome je i odlučeno da se taj bataljon stvori. U sastav bataljona ušle su sve grupe i odredi sa teritorije Slavonije (osim brodske),[13] ukupne jačine 222 borca i rukovodioca. Bataljon su sačinjavali štab i tri čete, koje su dejstvovale na širim područjima Psunja, Papuka i Moslavine.[14]

Od svog formiranja do kraja ožujka 1942, bataljon je izveo oko 40 raznih akcija, poslije kojih je došao do većeg

[10] Zbornik, tom V, knj. 1, str. 23—26; Drugi kongres KPH, str. 110.

[11] Arhiv Vojnoistorijskog instituta (u daljem tekstu Arhiv VII), reg. br. 47, f. 6, k. 881.

[12] Prilog, str. 106; Hronologija, str. 131.

13 početkom travnja 1942. ova grupa je ušla u sastav NOP odreda Slavonije.

[14] Po naređenju Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske, postavljen je štab bataljona i formirane su čete — 1. četa od partizanskih grupa koje su djelovale na teritoriji Psunja, 2. četa od partizanskih grupa s područja Papuk—Krndija i 3. četa od NOP grupa koje su operirale u okolini Garića (Čazma, Garešnica).

Zbornik, tom V, knj. 3, str. 63; Arhiv VII, reg. br. 3 4 i 7, 1. 6, k. 881.

broja raznog naoružanja — jednog lakog mitraljeza, 5 puškomitraljeza i 350 pušaka — učvrstio se i povećao brojno stanje novim borcima. Ovo i dobro iskorišteno zimsko vrijeme da se pored akcija izvede i prijeko potrebna vojna i politička obuka boraca i rukovodilaca pridonijeli su jačanju bataljona i omogućili obrazovanje Prvog slavonskog NOP odreda, koji je, po naređenju Glavnog štaba Hrvatske, formiran 20. ožujka 1942. godine. Ovaj je odred, sastava štab i dva bataljona, dejstvovao širom Slavonije.[15]

Od formiranja do lipnja, kada je u Slavoniju, na zahtjev štaba odreda došla Banijska proleterska četa i stjecajem okolnosti Prvi proleterski bataljon Bosanske krajine,[16] jedinice Prvog slavonskog odreda su izvele oko 20 značajnijih akcija na razna ustaško-domobranska uporišta, općine, straže, žandarmerijske stanice, željezničke i telefonske komunikacije i neprijateljeve jedinice, kao i dvadesetak diverzija, zasjeda i prepada.

U ovim akcijama odred je ubio oko 100, zarobio oko 70 i ranio veći broj Nijemaca, ustaša i domobrana, zaplijenio oko 150 pušaka i nešto automatskog oružja i municije. Imao je 35 poginula i više ranjenih boraca i rukovodilaca.[17] Ove borbe i uspjesi odreda imali su snažan odjek u narodu, a pogotovo borba za Gradinu na Psunju u kojoj su jedinice odreda nanijele velike gubitke trećoj novogradiškoj ustaškoj bojni i natjerale je na povlačenje (tu je poginuo i jedan ustaški bojnik — major). Druga veoma značajna akcija izvedena je na uporište u selu Kamenskom (sekcija SI. Požega 1:100.000). Tom nrilikom je razbijena kompletna domobranska satnija (četa) sa zloglasnim satnikom (kapetanom) Petranovićem na čelu i likvidirana je žandarmerijska stanica.

Slobodna partizanska teritorija kolovoza 1942. godine u Slavoniji obuhvaća oko 120 sela i naselja, i to oko pla-

[15] Zbornik, tom V, knj. 3, str. 330—331.

[16] Banijska proleterska četa. jačine 70 boraca, došla je u Slavoniju 25. svibnja, a Prvi proleterski bataljon Bosanske Krajine, jačine 105 ljudi, stigao je 13. lipnja 1942. godine, poslije teških borbi s četnicima na Motajici. Vratio se na Kozaru 14. listopada iste godine.

Zbornik, tom V, knj. 4, str. 352, knj. 5, str. 161 i knj. 8, str. 137.

[17] Isto, knj. 6, dok. 61. str. 264—278.

ninskih masiva Kričkog brda, Psunja, Ravne gore, Papuka i Krndije.[18] U 80 od ovih sela radili su narodnooslobodilački odbori, a i u drugim mjestima, iako odbora nije bilo, raspoloženje prema NOB-u sve je više raslo. Brojno stanje partizanskih jedinica u Slavoniji bilo je, u to vrijeme, preko 800 boraca, a neprijatelj je imao preko 20.000 vojnika (ustaše, Nijemci, domobrani, kulturbundovci i dr.).[19]

Za dalji razvoj NOB-e u Slavoniji izuzetni značaj imalo je *vojno savjetovanje* održano 11. i 12. kolovoza 1942. godine, uz prisustvo članova partijskog Povjerenstva za Slavoniju (formirano siječnja 1942. god.), štaba III operativne zone i štaba Prvog slavonskog NOP odreda. Nakon što su razmotreni vojno-političko stanje, rad, uspjesi, nedostaci i problemi na teritoriji i u jedinicama, na savjetovanju su donijeti izuzetno važni zaključci. Jedan od njih je bio i da se formira Drugi NOP odred.

Stab III operativne zone je, u duhu ovih zaključaka, razradio zamašne planove za napade na jača uporišta, proširenje slobodne teritorije u zapadnom dijelu Slavonije i čvršće povezivanje sa moslavačkim, bilogorskim i banijskim partizanima.[20] Partizanski odredi su dobili zadatke da, samostalno ili u sadejstvu s moslavačkim i banijskim jedinicama, poduzimaju odgovarajuće akcije. Rezultat toga je bio da su oni od savjetovanja do kraja listopada vodili-izveli blizu 110 većih i manjih borbenih dejstava: 37 napada na posade i uporišta; oko 23 diverzije i napada na željezničke pruge i puteve; preko 20 napada na žandarmerijske stanice, pošte, općine i privredne objekte i preko 30 odbrambenih borbi uglavnom sa nadmoćnijim neprijateljem.

Sve te akcije znatno su se razlikovale (po organiziranosti, opsegu i jačini snaga) od onih koje su izvođene prije savjetovanja. Sada se, naime, dejstva partizanskih snaga

[18] Isto, dok. 62, str. 264—278.

[19] Arhiv VII, reg. br. 9, 10/6, k. 881.

[20] Operativni štab NOP odreda Banije dobio je zadatak da pomogne štabu Treće operativne zone u izvođenju zamašnijih akcija u Slavoniji, a za to su bili određeni 3, 5. i Udarni bataljon NOPO Banije.

Zbornik, tom V, knj. 7, str. 236—242 i knj. 8, dok. 27, str. 129—137.

odlikuju novom borbenom kvalitetom i imaju veći vojni i politički značaj.

Najznačajnije uspješne akcije u ovom razdoblju bile su:

• napad na uporište i petrolejska postrojenja u Gojilu (16. rujna 1942. godine) — sekcija Pakrac 1:100.000;

• napad na Grubišno Polje, kotarsko mjesto koje je branilo 400 ustaša (27/28. rujna 1942. godine); i

• likvidacija zloglasnog ustaškog uporišta u selu Španovici (sekcija Pakrac 1:100.000, 4/5. listopada). Borba za to uporište je trajala dvije noći i jedan dan i u njoj je učestvovalo 1.700 partizana Slavonije, Banije i Moslavine, a ubijeno je 160 i zarobljeno 220 ustaša; tu je oboren i jedan dvomotorni bombarder. Likvidacija uporišta u Španovici je do tada bila najveća partizanska akcija u Slavoniji, pa je otud njen veliki vojni i još veći politički značaj.[21]

Ozlojeđeni zbog udaraca koje su trpili, okupator i ustaše pojačavaju nasilje nad stanovništvom[22] i vrše ispade iz uporišta, a početkom listopada poduzimaju i ofenzivu u kojoj učestvuje blizu 11.000 neprijateljevih vojnika.

No, sve to neprijatelju nije pomoglo, ustanak se dalje širio, u partizane su dolazili novi borci, odredi su jačali i sticali borbeno iskustvo, a sredinom listopada brojali su oko 1.500 boraca i rukovodilaca. Po socijalnom sastavu najviše je seljaka, a po nacionalnom pretežan je broj Srba. I naoružanje tih jedinica je već »respektivno« — 1.274 pušaka, 32 puškomitraljeza i 2 teška mitraljeza.[23]

Dakako, vojno-politička situacija, uspjesi u borbi, narasle snage partizanskih odreda i priliv novih boraca, stvorili su potrebne uvjete za formiranje i jače operativne i pokretne snage, tj. prve slavonske brigade.

[21] Isto, knj. 8, str. 130—134 i str. 112—120.

[22] Za odmazdu je u novogradiškom (okolina Okučana) i požeškom kotaru opljačkano i spaljeno 11 sela, a velik dio stanovništva poubijan ili otjeran u logore.

Prilog, knj. 3, str. 25—27 i 125.

[23] Zbornik, tom V, knj. 8, str. 73 i 75; Arhiv VII, reg. br. 9/6» k. 881.

O stanju na teritoriji i stvorenim uvjetima za stvaranje brigade, Štab III operativne zone 9. listopada 1942. godine piše u izvještaju Glavnom štabu Hrvatske: . .. »Razvojem političke i vojničke situacije u našoj Zoni u toku su neke promjene u organizacionom pogledu.

Formira se Prva slavonska udarna brigada. Formiran je Prvi udarni bataljon od Banijske proleterske čete nadopunjen našim borcima sa ukupno 170 karabina i 6 puškomitraljeza, koji je baš danas upućen u pravcu Kalnika . . . Formirana je omladinska četa u Prvom odredu i nastoji se uvlačiti što više omladinaca u borbu . ..«

Prva slavonska brigada, kasnije Dvanaesta slavonska udarna brigada, formirana je 11. listopada 1942. godine u selu Budićima (sekcija SI. Požega 1:100.000). Pored štaba i četiri bataljona brigada je imala i mitraljesko i topovsko odjeljenje, te bolnički vod. Formirana je od dijelova Prvog i Drugog slavonskog odreda (po dva bataljona iz svakog). Brigada je imala 958 boraca i rukovodilaca. U brigadu je povučen najbolji rukovodeći kadar iz odreda, a gotovo svi borci bili su dobrovoljci.[24]

Prvi borbeni »pohod« brigada je otpočela 17. listopada općim pravcem: »Južni obronci Papuka — sjeverno od Slavonskog Broda na istok prema »Đakovu« i u povratku: »sjevernim rubom Požeške kotline na Psunj«. Taj njen marš vodio je kroz predjele u koje partizani ranije nisu zalazili, radi širenja NOB, razvijanja bratstva i jedinstva i ulijevanja povjerenja u NOP i i partizanske snage, upravo na terenu gdje se neprijatelj do tada osjećao sigurnim. Na ovom borbenom putu između desetak vrlo uspjelih akcija (u sadejstvu s odredima) ističu se: zauzimanje Podravske Slatine 6/7. prosinca, Voćina 11/12, Orahovice 20. prosinca i Orljavca 24/25. prosinca 1942. godine. Tom prilikom brigada je održala i mnoge uspjele političke zborove i mitinge u narodu.

Do kraja 1942. godine, kada je ušla u sastav prve slavonske divizije brigada je likvidirala oko 370, zarobila oko 400 i ranila više stotina neprijateljevih vojnika. Zaplije-

[24] Zbornik, tom V, knj. 8, dok. 56, str. 226 i 227 i knj. 10, dok. 1, str. 8.

nila je oko 60 puškomitraljeza i automata, 550 pušaka, 3 mitraljeza, 2 minobacača, 2 topa i oko 120.000 metaka. U isto vrijeme ona je imala 63 poginula i 91 ranjenog.[25]

Odredi su nakon formiranja brigade bili prilično oslabljeni, ali i dalje su predstavljali značajnu snagu sa svojih 1.245 boraca.[26]

Prema tome, kao i u cijeloj Jugoslaviji (i u svijetu), 1942, godina, a naročito njena druga polovina i u Slavoniji je predstavljala značajnu prekretnicu. U toj godini NOP u Slavoniji je, usprkos ogromnoj nadmoći neprijatelja, stalno rastao i znatno ojačao, usavršavajući svoju organizaciju i borbena iskustva.

Na kraju 1942. godine u Slavoniji je bilo oslobođeno oko 150 sela (područje Psunja, Papuka, Krndije, Dilja i Požeške gore, a i drugdje) sa oko 150 mjesnih i 7 kotarskih narodnooslobodilačkih odbora,[27] a partizanske jedinice su, od jednog bataljona krajem 1941. godine, narasle na nekoliko hiljada boraca (2.692) svrstanih u odrede, 1 brigadu i dva područja (Psunjsko i Papučko-krndijsko). Te snage su vezivale preko 20.000 neprijateljevih vojnika (često i više) sabijenih u tridesetak uporišta i garnizona. U toku te godine neprijatelj je u borbi sa partizanima Slavonije imao 891 mrtvog, 545 zarobljenih i više stotina ranjenih vojnika; izgubio je 2 aviona, 2 topa, oko 50 puškomitraljeza, 3 teška mitraljeza, 3 laka minobacača, 38 automata, oko 1.400 pušaka, 400 bombi, blizu 150.000 raznih metaka i mnogo druge ratne opreme. U isto vreme partizani su imali 116 mrtvih, 269 ranjenih i 28 umrlih od rana.[28]

Takva situacija na teritoriji Slavonije omogućila je stvaranje novih brigada i prve slavonske divizije.[29] Zaključak o njenom formiranju donijet je krajem 1942. godine na partijskom savjetovanju u Zvečevu (sekcija Po-

[25] Arhiv VII, reg. br. 1/6, k. 881; Zbornik, tom V, knj. 10, str. 102—109.

[26] Zbornik, tom V, knj. 10, str. 154 i 155.

[27] »U to vrijeme, slobodna teritorija u Jugoslaviji je iznosila 45.000—50.000 km^2« — I. Gošnjak, Tito strateg revolucije i tvorac narodne armije, Narodna armija, 1961, str. 47.

[28] Arhiv VII, reg. br. 10, 14 i 15/6, k. 881; Zbornik, tom V, knj. 11, str. 43 i knj. 10, str. 53—55.

[29] Zbornik, tom V, knj. 10, str. 164 do 167.

dravska Slatina 1:100.000). Pored zaključka da se formira takva operativna jedinica, na tom značajnom političkom skupu donijeti su i ovi zaključci: o proširenju oružane borbe u svim krajevima Slavonije, naročito u onima koji su nastanjeni hrvatskim stanovništvom; o raskrinkavanju protivnarodne politike reakcionarnog dijela vodstva HSS; 0 jačanju bratstva i jedinstva, o formiranju novih i učvršćenju postoiećih narodnooslobodilačkih odbora; o sprovođenju mobilizacije u svim dijelovima Slavonije; o proširenju slobodne teritorije; o otklanjanju sektaštva prilikom prijema u KPJ; o formiranju vojnih komiteta u domobranskim garnizonima (kasarnama) itd.

Zaključci savjetovanja u Zvečevu bili su osobito važni za dalji razvoj ustanka u Slavoniji, a naročito je bilo značajno formiranje prve slavonske divizije. Njenim stvaranjem, dobivena je snažna operativna jedinica sposobna da neprekidno ugrožava glavnu komunikaciju okupatora u našoj zemlji i njegove garnizone, te vezuje (zajedno s odredima) preko dvadesetak hiljada neprijateljevih vojnika, i da svojom borbom i stalnom aktivnošću dalje širi plamen oslobodilačke borbe, privlači nove ljude u borbu i štiti narod i slobodnu teritoriju od zvjerstva okupatora ni njihovih slugu.[30]

Zbog ranijih uspjeha Dvanaeste udarne brigade borci 1 narod Slavonije izvanredno su primili formiranje novih brigada i prve divizije.

[30] Prva slavonska divizija formirana je na području sela Zajila i Gornji Borki 30. i 31. prosinca 1942, na osnovu naređenja Vrhovnog štaba NOV i POJ i Glavnog štaba NOV i POH, a dobila je naziv Četvrta divizija NOVJ, kasnije 12. divizija NOVJ, jer je u isto vrijeme postojala i 4. krajiška NOU divizija. U njen sastav su, pored ranije formirane 12. brigade, ušle tada formirane 16. i 17. brigada.

Zbornik, tom V, knj. 10, dok. 45, str. 165, knj. 11, dok. 80, str. 219; Hronologija, str. 385 i 393.

FORMIRANJE 16. SLAVONSKE NARODNOOSLOBODILACKE BRIGADE I NJENE PRVE BORBE

Šesnaesta brigada je formirana 29. prosinca 1942. godine u selu Gornjim Borkima isnod Vranog kamena (nedaleko od Daruvara),[1] u isto vrijeme kada je formirana i 17. brigada. Šesnaestu bripadu su sačinjavali: štab brigade, 1. bataljon formiran od Kalničkog NOP odreda, 2. bataljon formiran od Moslavačkog NOP odreda i 3. bataljon koji je formirao 2. slavonski partizanski odred; u brigadi je bilo ukupno 760 boraca, od čega oko 120 drugarica. To su bile žene i djevojke iz Slavonije, Moslavine, Zagreba i Podravine, sa Kalnika, Banije i Kozare. Po socijalnom sastavu najviše je bilo seljaka, a po nacionalnom približno 70 odsto Srba, oko 30 odsto Hrvata, a bilo je boraca i iz redova ostalih naroda i narodnosti.[2]

[1] Šesnaesta brigada je formirana po naređenju Glavnog štaba Hrvatske. Kasnije (lipnja 1943) dobila je naziv »Omladinska brigada »Jože Vlahović« — po narodnom heroju Joži Vlahoviću.

Vojna enciklopedija, knj. 2, str. 62 red. br. 81, knj. 4, str. 206; Hronologija, str. 393.

[2] U brigadi je, osim Moslavčana, Kalničana i Slavonaca, bilo dosta Banijaca i Zagrepčana.

Arhiv VII, reg. br. 24/8, k. 1297.

Brigada je imala 84 člana KPJ (43 radnika, 27 seljaka, 11 đaka i intelektualaca i 3 ostala; 42 Hrvata, 39 Srba i 3 Slovenca), 50 kandidata za članove KP i oko 160 skojevaca (blizu 40 odsto organiziranih boraca i rukovodilaca).[3]

Stab brigade sačinjavali su:

Rade Knežević Tihi, komandant, rođen 1916. u Koturiću, planinskom seocu ispod Ravne gore, kotar Pakrac, vazduhoplovni podoficir JV, u NOB-u od 1941, u KPJ od svibnja 1942; najviša ratna dužnost komandant divizije, za narodnog heroja proglašen 1953, general-major JNA u penziji.

Marijan Cvetković, politički komesar, rođen 1920. u Sisku u radničkoj porodici, ekonomista, član KPJ od 1938, poznati partijsko-politički aktivista u Sisku prije rata, u NOB-u od 1941; najviša ratna dužnost — pomoćnik političkog komesara 6. udarnog korpusa; za narodnog heroja proglašen 1953.

Đuro Dulić, zamjenik komandanta, rođen 1912. u selu Bajmoku kod Subotice, službenik, u NOB-u i KPJ od 1941; najviša ratna dužnost komandant divizije; (u Slavoniju došao zajedno sa Petrom Drapšinom, rujna 1942) za narodnog heroja proglašen 1953; general-potpukovnik JNA u penziji.

Vlado Mutak, zamjenik političkog komesara, rođen 1914. u Zagrebu, radnik, član KPJ od 1938, u NOB-u od 1941, u ratu politički komesar divizije, general-potpukovnik u penziji, umro 1975. godine.

Mijo Bobetko, načelnik štaba, rođen 1912. u Sisku, radnik, u NOB-u i KPJ od 1941, poginuo 23. ožujka 1944. kod sela Globočeca (Marija Bistrica, Hrvatsko zagorje) u borbi protiv ustaša i žandara.

Štabovi bataljona su na dan formiranja bili u ovom sastavu:

[3] Arhiv CK KPH, NOB, mikrofilm 5/88 i 94.

Prvi bataljon:

Stojan Komljenović Čoka, komandant, rođen 1924. u Novom Gracu kod Virovitice, zemljoradnik, u NOB-i i KPJ od 1941, poginuo junačkom smrću veljače 1943. u borbi za Viroviticu, za narodnog heroja proglašen 1953.

Stevo Laćan, politički komesar, rođen 1920, radnik, u NOB-u od 15. siječnja 1942, član KPJ.

Lazo Dragaš, zamjenik komandanta, rođen 1912, zemljoradnik, u NOB-u od 1941, član KPJ.

Josip Prsa, zamjenik političkog komesara, rođen 1922, radnik, u NOB-u od 1941, član KPJ.

Drugi bataljon:

Đuro Prilika, komandant, rođen 1917. u selu Prugovcu kod Bjelovara, radnik, u NOB-u od 1941, član KPJ, general-major JNA.

Ivan Turčinović Suri, politički komesar, rođen 1915, intelektualac, u NOB-u od 1941, član KPJ.

Matija Crmečki, zamjenik komandanta, rođen 1910, financ, u NOB-u od 1942, član KPJ.

Drago Bobetko Maga, zamjenik političkog komesara, rođen 1917, radnik, u NOB-u od 1942, predratni član KPJ.

Treći bataljon:

Zijad Čamdžić, komandant, rođen 1922, u NOB-u od 1942, član KPJ, strijeljan zbog neizvršenja zadatka i teških gubitaka u vrijeme napada na Viroviticu veljače 1943.

Ranko Resanović, politički komesar, rođen 1920, intelektualac iz Daruvara, u NOB-u od svibnja, a u KPJ od srpnja 1942.

Stevan Smoljanović, zamjenik komandanta, rođen 1918, podoficir JV, u NOB-u od ožujka, a u KPJ od lipnja 1942.

Stevan Stojakovič Čed, zamjenik političkog komesara, rođen 1922, đak, u NOB-u od 1941, a u KPJ od svibnja 1942. godine.[4]

[4] Zbornik, tom V, knj. 10, str. 345.
Arhiv VII, reg. br. 9-1/10, k. 907A, reg. br. 24/8, k. 1297; Zbornik narodnih heroja Jugoslavije, izdanje Omladine Beograd,. 1957. godine.

Osnivanje 4. divizije, koja je formirana u isto vrijeme kad i 16. i 17. brigada,[5] obavljeno je u pravoj vatrenoj atmosferi. Naime, neprijatelj je uočio grupiranje partizanskih snaga u rejonu sela Zajila i Gornjih Boraka, pa je svojim ispadima (30. prosinca) iz Sirača i Daruvara nastojao da to omete. Zbog toga štab 4. divizije ubacuje u borbu dva bataljona 16. i jedan bataljon 17. brigade.

Prvi bataljon 16. brigade napao je neprijatelja na Velikom Javorku, 2. neprijateljeve dijelove na brdu Skupiduši (više sela Bijele), a 1. bataljon 17. brigade krenuo je na neprijatelja u manastiru Pakri (sekcija P. Slatina i Pakrac 1:100.000).

U isto vrijeme štab divizije naređuje 3. bataljonu šesnaeste brigade da se odmah uputi u Zajile i javi komandantu brigade Radi Kneževiću.[6]

Poslije trosatne borbe, bataljoni šesnaeste i 17 brigade su odbacili neprijateljeve snage i štab divizije naređuje da se pojača obezbjeđenje prema Velikom Javorku i da se ubrza formiranje brigada i divizije[7].

Izvršavajući to naređenje, 1. bataljon 16. brigade je stigao u Zajile tokom popodneva 30. prosinca, 2. je stigao prije ponoći istog dana, a 3. bataljon 31. prosinca prije podne, čime je formiranje 16. brigade, nakon što se tamo okupio i njen štab, stvarno završeno.[8]

U toku 31. prosinca brigada je po odobrenju štaba divizije proširila svoj raspored i na sela Zabrdske Popovce, Kuturić i Ožegovce, dok je zbog tifusa svaki dodir sa selom Budićima bio zabranjen[9] (sekcija SI. Požega 1:100.000).

[5] Prvi komandant 4. divizije bio je Petar Drapšin, narodni heroj (poginuo kao general-lajtnant nesretnim slučajem 1945), a politički komesar Jefto Šašić, narodni heroj, general-pukovnik JNA.
Zbornik, tom V, knj. 10, dok. 45, str. 165, i knj. 11, dok. 80, str. 219.

[6] Isto, knj. 10, str. 365.

[7] Ovim naređenjem štab divizije obavještava štab 16. brigade kada će bataljoni stići sa zadatka i da će zamjenik komandanta Duro Dulić zbog primopredaje dužnosti zakasniti.
Arhiv VII, reg. br. 3-1/1, k. 907.

[8] Prema ocjeni štaba 4. divizije, 1. i 2. bataljon bili su »potpuno dorasli« za bataljone udarne jedinice, a bataljon formiran od 2. odreda bio je nešto slabiji.
Zbornik, tom V, knj. 11, str. 220.

[9] Isto, knj. 10, dok. 10, str. 358.

Čim je stvorena povoljna situacija (1. ili 2. siječnja 1943), štab brigade je održao savjetovanje sa štabovima bataljona, na kome su razmatrani: stanje u bataljonima, iskustva iz prve borbe (na V. Javorniku i Skupiduši), budući zadaci na sređivanju i učvršćivanju jedinica, komandovanja i izvještavanja, sadejstvo između jedinica, informativna (obavještajna) i obavještajna (bezbjednosna) služba i daljni borbeni zadaci. O svemu tome se raspravljalo u duhu naređenja štaba 4. divizije i pisma političkog komesara divizije komesaru brigade.[10] Tim dokumentima štab divizije je ukazao na značaj formiranja divizije, na njene velike i odgovorne zadatke i mjere koje valja poduzeti radi vojno-političkog učvršćenja, unutrašnjeg jačanja i međusobnog povezivanja i srastanja divizije u čvrstu cjelinu.

Objašnjavajući važnost i značaj prve velike divizijske akcije,[11] štab divizije naređuje da se izvrše sve pripreme za tu akciju, da se prouče iskustva, razradi sadejstvo i razviju odlučnost, hrabrost, odgovornost, disciplina i inicijativa u borbi. Briga za ljude, za njihovu ishranu, smještaj i zbrinjavanje, naročito ranjenih, isticana je u svemu tome kao najvažniji trenutak.

U toku 1. i 2. siječnja, na sektoru brigade nije bilo dejstava, pa su se jedinice odmarale i održavale vezu sa 12. i 17. brigadom. Sve do 3. siječnja brigada nije dobila automatsko oružje iz 12. brigade, pa je štab šesnaeste bio prinuđen da se zbog toga obrati štabu divizije. U isto vrijeme postavljeno je i pitanje što je s naređenjem za napad na Voćin. Brigada je, naime, takav zadatak očekivala i bila spremna za pokret i borbu.[12]

Prema naknadno dobijenom naređenju štab divizije (br. 8/43, izdatom 13. siječnja u 10,10 sati), 16. brigada je svoje snage (za voćinsku akciju) trebalo da prebaci u sela Lisičine i Kuzmu, a »najiscrpljeniji« bataljon da ostavi u Gornjim Borkima, sa zadatkom da kontrolira neprijatelja na tom sektoru[13] (sekcija P. Slatina 1:100.000).

Četvrtog siječnja do 10 sati jedinice brigade, prema tom naređenju, stižu na mjesto opredeljenja. Te noći je-

[10] Arhiv VII, reg. br. 1-1/19, k. 907A i reg. br. 1/8» k. 907.
[11] Napad na Voćin (sekcija Pod. Slatina 1:100.000).
[12] Arhiv VII, reg. br. 1-1/2, k. 1296.
[13] Isto, reg. br. 4/1, k. 907.

dinicama je podijeljeno i 5.000 puščanih metaka iz skladišta na Zvečevu.[14]

Napad na ozloglašeno i dobro utvrđeno ustaško uporište Voćin je prvi udar svih snaga 4. divizije u čijem je sastavu sada bila i 16. brigada.[15] Da bi taj napad uspio štab divizije je izvršio temeljite pripreme, prije svega u pogledu pružanja pomoći štabovima brigada, osobito Šesnaeste i Sedamnaeste, čiji su komandanti bili oboljeli;[16] izdao proglas svim borcima, komandirima, komesarima i komandantima i pozvao ih da se, savjesno, odgovorno i hrabro drže u prvoj velikoj divizijskoj akciji.

NAPAD NA UPORIŠTE VOĆIN

(sekcija P. Slatina 1:100.000)

Odluka štaba 4. divizije da se napadne i likvidira neprijateljsko uporište Voćin bila je od višestrukog vojnog i političkog značaja. Uvučeno ispod Papuka i Točka (vis na Papuku), ono je, zajedno sa uporištem Đulavec, znatno sputavalo manevar i slobodu dejstva divizije. S druge strane, ispadima iz Voćina ustaše su terorisale cijeli taj kraj i otežavale opredeljenje i mobilijaciju ljudi za NOP. Čišćenjem neprijatelja s tog područja dobijalo se mnogo. Prema raspoloživim podacima, u uporištu je bilo oko 280 neprijateljevih vojnika (50 domobrana, 70 legionara, 80 ustaša i 80 naoružanih civila), naoružanih, osim puškama, jednim teškim mitraljezom, 9 puškomitraljeza, 7 automata, 4 laka minobacača.[17] Posada je uglavnom bila raspoređena na Turskom gradu,[18] Kalvariji i kosama iznad Prevende.[19]

[14] Izvještaj štaba brigade. Isto, reg. br. 2/2, k. 1296.

[15] Svi njihovi borci- već su sudjelovali u borbama, ali kao cjelina tada prvi put učestvuju u akciji.

[16] Arhiv VII, reg. br. 2-1/8, k. 907.

[17] Riječ je o snagama 1. bataljona, 5. pukovnije 1. gorskog zdruga i jednoj ustaškoj četi (satniji).

Zbornik, tom V, knj. 11, str. 47 i 388.

[18] Čuvik, jako utvrđen, iznad Voćina.

[19] Prema izvještaju štaba 4. divizije od 23. siječnja 1943. (Zbornik, tom V, knj. 11, str. 221), prvobitni podaci o neprijatelju bili su netačni. U uporištu je bilo oko 550 neprijateljevih vojnika i oficira, a prema dokumentu 153 u istoj knjizi (izvještaj njemačke grupe za vezu) oko 600 vojnika i oficira.

U akciji su učestvovale sve snage divizije. Napad su izvodila dva bataljona 12. brigade, a obezbjeđenje pravaca, koji od okolnih neprijateljevih uporišta prema Voćinu, vršili su ostali bataljoni 12, 16. i 17. brigade.

Napad 12. brigade otpočeo je 5. siječnja u pet sati, ali nije uspio, pa je u narednih 6 dana ponavljan više puta (uz stalno pojačavanje okruženja), dok 11. siječnja neprijatelj nije konačno slomljen.[20] Glavni teret u šestodnevnim borbama ponijela je 12. brigada. Ali ni 16. i 17. brigadi, na zasjedama nije bilo lako. Bez njihovog odlučnog držanja i potpunog sprečavanja vanjskog neprijatelja da probije obruč oko Voćina, ni 12. brigada ne bi izvršila svoj zadatak.

Raspored i zadaci jedinica 16. brigade u voćinskoj akciji bili su slijedeći (sve sekcije P. Slatina 1:100.000):

• 1. bataljon, sa jednim vodom 12. brigade, u zasjedi na liniji: Lanište — k. 301 — put između k. 308 i 267 — raspelo na putu Voćin — Hum (na okuci puta Voćin — Hum 1,5 km sjeverno od k. 267). Zadatak: spriječiti eventualno bjekstvo neprijatelja iz Voćina i održavati stalnu vezu sa 2. bataljonom 12. brigade koji napada Voćin sa sjeveroistočne strane, sa 1. bataljonom 17. i 2. bataljonom svoje brigade;

• 2. bataljon u zasjedi na liniji: s. Kuzma — s. Lisičine sa zadatkom da spriječi pomoć neprijatelju u Voćinu iz uporišta Koreničana i Dulaveca (danas Miokovićevo) i da održava vezu sa 1. bataljonom 17. brigade koji je u zasjedi na liniji: Hum — Popovac, i 1. bataljonom svoje brigade;[21]

• 3. bataljon je prema divizijskom naređenju broj 8/43 od 3. siječnja 1943. ostao u G. Borkima sa zadatkom da kontrolira kretanje neprijatelja prema tom rejonu i da održava stalnu vezu sa štabom brigade.[22] Kasnije je ovaj bataljon dobio značajniju ulogu i štab divizije upozorava na mogućnost prodora neprijatelja preko tog rejona iz Da-

[20] Zbornik, tom V, knj. 11, dok. 80, str. 221.

[21] Isto, str. 47 i 48 (zapovijest štaba 4. divizije za napad) i str. 222 (izvještaj štaba 4. divizije); Arhiv VII, reg. br. 1-1/1, k. 1296 (zapovijest štaba brigade).

[22] Arhiv VII, reg. br. 4/1, k. 907.

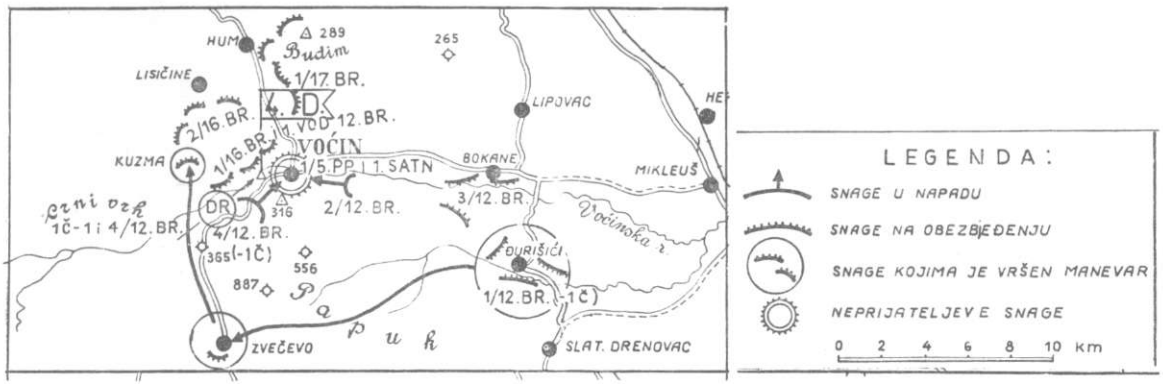

Brigada u prvom napadu na Voćin, siječanj 1943.

ruvara.[23] Pred kraj akcije, radi ojačanja snaga koje su napadale Voćin, 3. bataljon se našao na položajima prema Kalvariji i Turskom Gradu.[24]

Stab brigade se do početka napada nalazio u selu Lisičinama, a brigadno previjalište u lugarnici na putu Voćin — Zvečevo, 2 km od Voćina. Evakuacija ranjenika je predviđena preko Zvečana i Točka za bolnicu na Papuku.

Povlačenje bez naređenja bilo je izričito zabranjeno, a u slučaju da neprijatelj izvrši napad velikim snagama, koje se ne mogu zadržati, do povlačenja je moglo doći samo pod upornom borbom.

Sve jedinice su izašle na svoje položaje oko jedan sat nrije početka napada. Veza između jedinica održavana je kuririma.[25]

Na tim svojim položajima brigada je ostala za svo vrijeme akcije i imala više borbi sa neprijateljem koji je u pravcu Voćina nadirao iz svojih uporišta u selima Koreničanima i Đulavcu. Prema sačuvanim dokumentima brigade i divizije, tok dejstva brigade u vremenu od 5. do 11. siječnja tekao je ovako.

Petog siječnja bataljoni su već držali svoje položaje i osmatrali pravce sa kojih je neprijatelj mogao da se pojavi. No, do predveče je sve bilo mirno.

U 16 sati toga dana brigada je dobila naređenje štaba 4. divizije,[26] u kome joj se (pored obavještenja o situaciji u Voćinu) naređuje da »oživi svoj sektor« prepadom na neprijatelja i da ga spriječi da se usredsredi na 12. brigadu. Skrenuta je pažnja da se pri tome ne oslabi položaj na zasjedama prema uporištima Koreničanima i Dulavecu i da se udvostruči budnost u toku noći, jer će neprijatelj nastojati da se izvuče iz obruča. Primivši ovo naređenje štab 16. brigade je odredio snage za prepad iz 1. bataljona,

[23] Isto, reg. br. 11/1, k. 907.

[24] Treći bataljon je stigao iz Gornjih Boraka u Lisičine 8. siječnja 1943. u 21,00 sat.

Zbornik, tom V, knj. 11, str. 222; Arhiv VII, reg. br. 4—2, k. 908.

[25] Arhiv VII. reg. br. 2-1/1, k. 1296.

[26] Isto, reg. br. 8/1, k. 907.

koji je inače bio orijentiran ka Voćinu i sprečavao bjekstvo neprijatelja, a zasjede prema Koreničanima i Dulavecu ostavljene su da dejstvuju u duhu ranijih naređenja.[27]

Osim pojačanih napada na opkoljenog neprijatelja, ni 5. siječnja tokom noći nije ništa više postignuto. Borba je produžena i slijedećeg dana, a štab divizije je naložio 16. brigadi da bude budna i uporna u obrani, jer neprijatelj iz okolnih uporišta, kao ni ovaj iz Voćina — »ne smije proći«.[28] Ni 6. siječnja, Šesnaesta se nije ozbiljnije sukobila s protivnikom. Istina, on je pokušao da prođe kroz Lisičine, pa kako nije mogao, obišao je položaj brigade i provukao se kroz spoj 16. i 17. brigade, te je sleđa napao položaje jedinica 17. brigade koje su vodile borbu u Humu. Stab 4. divizije zbog ovoga oštro kritizira štab 16. brigade, naređuje krajnju budnost i sporazumijevanje sa 17. brigadom oko kontrole međuprostora (Lisičine — Hum), koji moraju zajednički braniti koordiniranim udarima u bok neprijatelja. U isto vrijeme ukazuje i na potrebu pojačanog političkog rada s borcima kako bi hrabro i dostojanstveno izdržali do kraja, jer očevidno je da neprijatelj čvrsto blokiran, bez hrane i vode, neće moći izdržati.[29] U tom smislu štab divizije upućuje i pismo svim borcima, komandirima, komandantima i političkim komesarima u kome ih obavještava da će se borba nastaviti i slijedećih dana.[30]

Sedmoga siječnja oko 9 sati neprijatelj je jačim snagama napao položaje 2. bata!jona 16. brigade u Lisičinama pravcem: Pivnice — Levinovac — Voćin. Tu se nalazio jedan vod 2. bataljona sa dva puškomitraljeza. Borci i starješine voda su hrabro sačekali neprijatelja, odbijajući njegov juriš. Kako je zatajio puškomitraljez na lijevom krilu, protivnik je uspio da se približi položaju voda na svega nekoliko metara i prisili ga na povlačenje. Borci su se povukli na kraj sela, zauzeli bolje položaje i tu zadržali neprijate-

[27] Isto, reg. br. 3/2, k. 1296.

[28] Isto, reg. br. 10/1, k. 907.

[29] Zbornik, tom V, knj. 11, str. 87; Arhiv VII, reg. broj U/1, k. 907.

[30] Arhiv VII, reg. br. 13/1, k. 907.

lja dok nije stiglo pojačanje.[31] Pošto je pretrpio osjetne gubitke neprijatelj se povukao u pravcu sela Pivnica i Levinovca, nakon čega su prvobitni položaji ponovo uspostavljeni. U toj borbi brigada je imala dva teško i pet lakše ranjenih, a visok moral boraca došao je do punog izražaja. U toku svih ovih dana bilo je teškoća oko ishrane boraca, jer su ustaše potpuno opljačkale ova sela.[32]

Za ovu borbu štab divizije je odao priznanje 16. brigadi ukazujući još jednom štabu brigade da sa 17. brigadom dobro utanači kontrolu i obranu međuprostora Lisičine — Hum. U isto vrijeme je upozorio i na neredovno izvještavanje i obećao pomoć brigadi u ishrani.[33]

Neprijatelj toga dana nije napuštao Đulavec. Kako je štab brigade bio zabrinut da neprijatelj ipak ne izvrši prodor ka Voćinu nekim manje branjenim pravcem insistirao je u diviziji da se borba za Voćin što prije okonča,[34]

U toku 8. siječnja na sektoru brigade nije bilo promjena. Ovaj put su 16. i 17. brigada precizno utanačile način sadejstva i međusobnog ispomaganja u slučaju napada neprijatelja. Zatišje je iskorišteno za predah, sređivanje jedinica i za politički rad. U prvim danima akcije taj rad nije bio dovoljno intenzivan. Zato je došlo do upozorenja političkog komesara divizije. Veliko zadovoljstvo u jedinicama izazvala je »pošiljka cigareta«, iako je na 5 boraca došla samo po jedna.[35]

Noću između 8. i 9. i 10. siječnja ujutro, nakon dolaska 3. bataljona iz G. Boraka u Lisičine i smjene nekih jedinica 16. brigade 1. bataljonom 12. brigade, koji je došao iz rejona sela Đurišića,[36] pojačane su snage prema Dulavecu,

[31] Pojačanje je stiglo iz 16. i jedna četa iz 17. brigade. U izvještaju štaba 16. brigade od 7. siječnja u 22,25 sati tvrdi se da je položaj kod Lisičina trebala držati četa iz 17. brigade, ali ona nije stigla u zoru, kako je trebalo, nego oko 11,00 sati.

Isto, reg. br. 6/2, k. 1296.

[32] Zbornik, tom, V, knj. U, dok. 24,. str. 82.

[33] Arhiv VII, reg. br. 5/8, k. 907.

[54] Isto, reg. 3—2, k. 908.

[35] Isto, reg. br. 7/2, k. 1296; 5—2, k. 908; 6—2, k. 908 i 2/19 k. 907A.

[3e] Zbornik, tom, V, knj. U, dok. 44, str. 127.

a i stvoreni uvjeti da se jedan bataljon oslobodi za aktivna dejstva prema neprijatelju koji bi napadao zasjede.[37]

Devetoga siječnja prije podne u brigadu je stiglo pismo štaba 4. divizije, kojim se borcima i rukovodiocima divizije odaje priznanje za uspješno izvršenje zadataka u proteklim danima borbe. U isto vrijeme štab divizije poziva da se izdrži do sloma voćinskog uporišta.[38] Sa ovim pismom upoznat je i sastav 16. brigade.

Na osnovu naređenja štaba divizije, dobivenog u popodnevnim satima toga dana,[39] štab 16. brigade je za slijedeću noć pripremio svoj 1. bataljon (ojačan četom), koji je u isto vrijeme sa 12. brigadom trebalo da napadne neprijatelja na Prevendi i Kalvariji, dok ostalim bataljonima naređuje da budu spremni da spriječe bjekstvo neprijatelja iz Voćina.

Ovaj napad je i izvršen, no neprijatelj ni tada nije slomljen.[40] Jedanaestog siječnja u 01,30 sati 12. brigada i 3. bataljon 16. brigade izvršili su posljednji snažan napad na uporište. I ponovno — bez vidnijeg uspjeha. Međutim, opkoljeni neprijatelj, koji je već bio moralno i fizički potpuno iscrpljen, a i bez hrane i vode, istog dana (11. siječnja 1943.) u 05,30 sati pokušava se koncentričnim napadom probiti u pravcu Huma i Popovca i spasiti bjekstvom ka Podravskoj Slatini. Svakako da to nije bila izolirana akcija opkoljenog neprijatelja, već poslednji ustaško-domobranski pokušaj da se koordiniranim dejstvima — iznutra (iz Voćina) i izvana (od Slane Vode, Pivnica, Đulaveca i Krivaje) izvuče opkoljena posada. Ali u tome se nije uspjelo.

U sprječavanju bjekstva neprijatelja istakao se 3. bataljon 16. brigade, koji je držao položaje prema Kalvariji

[37] Arhiv VII, reg. br. 4—2, k. 908 i 17/1, k. 907.

[38] »Borci, komandiri, komandanti i politički komesari 4. divizije NOV«, kaže se između ostalog u tom pismu, »sjetite se junačkih borbi vaših drugova po drugim krajevima naše zemlje, koji odlučno po nekoliko dana vode teške i krvave bojeve sa Nijemcima i ustašama, Talijanima i četnicima...« »Čitava naša divizija mora uhvatiti tempo naše slavom ovjenčane XII brigade. ..« »Borba kod Voćina biće prvi obruč koji će okovati jedinstvo naše divizije. . .«

Zbornik, tom V, knj. U, dok. 35, str. 108 i 109.

[39] Isto, dok. 36, str. 110—111.

[40] Arhiv VII, reg. br. 1/11, k. 907A.

i Turskom gradu. Čim je primjetio pokušaj proboja, bataljon je odlučno krenuo u napad. Tom prilikom je zarobio oko 100 domobrana i zaplijenio 5 puškomitraljeza i više druge ratne spreme. Za 3. bataljon, a i za čitavu 16. brigadu, taj uspjeh je bio od velikog značaja.[41]

Gotovo u isto vrijeme kad je opkoljena posada u Voćinu pokušala da se izvuče počeo je (11. siječnja ujutro) i napad izvana — na zasjede 16, i 17. brigade. U ovom napadu, koji je izvršen sa linije Đulavec — Pivnice — Slana Voda, učestvovali su dva bataljona 4. gorskog zdruga, jedan vod oklopnih kola, ojačana četa ESS (Einsatzstaffel) iz Đulaveca[42] i dvije čete Slavonskog zdruga.

Iako vođen uz podršku artiljerije i avijacije, ni ovaj napad neprijatelja na zasjede nije uspio, zbog odlučne i uporne obrane 16. i 17. brigade, koje su se istakle svojom borbenošću i držanjem u toku čitave akcije.[43]

Pošto su napadi od Dulaveca trajali sve do predveče, a neprijatelj ostao na dostignutoj liniji, 16. brigada nije mogla izvršiti naređenje štaba divizije da se nakon slamanja uporišta i vanjskog napada povuče na odmor u Lisičine, nego je tražila drugo mjesto za odmor i sređivanje.[44]

Prema dokumentaciji Prve gorske divizije, u ovom posljednjem napadu spolja poginulo je 18, nestalo 7 (i 1 satnik — kapetan) i ranjeno više vojnika, a nepoznata je sudbina jednog konjičkog voda od 46 ljudi.[45] Međutim, prema podacima 16. i 17. brigade — poginulih i ranjenih u redovima neprijatelja bilo je daleko više, a njihov moral, naročito posade Voćina, bio je ozbiljno narušen.

Suprotno tome, moral i borbenost boraca i jedinica 16. brigade bili su na visini za svo vrijeme akcije. U brigadi nijednog trenutka nije dolazilo do kolebanja, ili slabljenja

[41] Zbornik, tom V, knj. 11, dok. br. 80, str. 222.

[42] To su jedinice regrutirane od pripadnika njemačke nacionalne manjine u Jugoslaviji.

[43] U borbama toga dana brigada je imala 5 mrtvih i 5 ranjenih.

Zbornik, tom V, toj. 11, dok. 80, str. 222 i dok. 137, str. 360.

[44] Isto, dok. 45, str. 129, dok. 80, str. 222; i Arhiv VII, reg. br. 8/2, k. 1296.

[45] Izvještaj Prve gorske divizije. U izvještaju njemačke grupe za vezu (Zbornik, tom V, toj. 11, dok. 153, str. 404) kaže se, međutim, da je bilo 10 mrtvih, 26 ranjenih i 56 nestalih.

riješenosti da se izdrži do kraja. A brigada je (kao i cijela divizija) vodila borbu pod izuzetno teškim okolnostima. Za partizanske uvjete ratovanja borba za Voćin trajala je veoma dugo i to je bilo izuzetno psihičko i fizičko naprezanje. Zima je bila oštra, a borci loše odjeveni i obuveni. U jednom opljačkanom selu hranilo se i po više bataljona, a ishrana je bila oskudna. Ipak nezadovoljstva nije bilo.[46]

U ovim borbama, na zasjedama i pri sprečavanju bjekstva neprijatelja iz Voćina, brigada je zaplijenila jedan teški mitraljez, 6 puškomitraljeza, 8 automata, 80 pušaka, 5 pištolja, 10.000 metaka i dosta druge ratne opreme, a zarobila oko 100 domobrana. Broj ubijenih i ranjenih neprijateljevih vojnika nije tačno utvrđen (cijeni se na 40—50 ubijenih), a vlastiti gubici su bili 6 mrtvih, 16 ranjenih i 7 nestalih boraca. Od svih jedinica najviše se istakao 3. bataljon.[47]

Prema knjigama poginulih, koje se nalaze u Arhivi Vojnoistorijskog instituta JNA, u tim borbama su poginuli: Mirko Mašić iz Garešnice, Ivan Malegoti iz Velikih Bastaja, Mile Jarić iz Garešnice (s. Stupovača), Stevo Jović iz Male Bršljanice, Jelka Poljak iz Dišnika (Garešnice), Stevo Poznanović iz Kutinica (Garešnica) Bogdan Sarić iz Stupovače (Garešnica) i Milan Vujinović iz Male Bršljanice (Garešnica).[48]

Cijela divizija je zaplijenila 6 teških mitraljeza, 10 puškomitraljeza, 20 automata, 2 laka minobacača — 60 mm, 320 pušaka, 50.000 metaka, 3 radio-stanice, 40 mina za laki bacač; uništila je 2 laka tenka i 1 kamion; ubila 116 neprijateljevih vojnika i 5 oficira i zarobila 220 legionara, ustaša i domobrana i 6 oficira. Vlastiti gubici: 31 mrtav, 67 ranjenih i desetina nestalih.

[46] Izvještaji štaba 16. brigade nakon završetka akcije. U jednom od njih piše: »Naši borci su toliko loše odjeveni i obuveni da se to ne da ni opisati, ali zarobljenike nisu skidali...«

Arhiv VII, reg. br. 56/19 i 4/24, k. 907A.

[47] Zbornik, tom V, knj. 11, dok. br. 45, str. 129; Arhiv VII, reg. br. 1/17, k. 907A.

[45] U izvještaju stoji 6 poginulih, a u knjigama poginulih — navedenih 8 drugova. Vjerovatno je naknadno utvrđeno da su poginula i 2 ranije svrstana u nestale.

Arhiv VII, reg. br. 9/1, RP k. 87, 3 i 4/2, RP k. 86.

No, značajnije od plijena i borbenih uspjeha bili su: postignuto jedinstvo, međusobno povezivanje i povjerenje, iskustvo, stupanj postignute borbenosti i vjera boraca i rukovodilaca u snagu i sposobnost brigada i divizije i za ovako krupne akcije kakva je bila borba za Voćin. Likvidacija voćinskog uporišta vrlo je povoljno uticala na narod Slavonije i stvorila uvjete za još uspješniji politički rad u narodu i mobilizaciju novih boraca.[49]

Poslije napada na Voćin, jedinice 4. divizije, pa i 16. brigade, provele su izvjesno vrijeme na odmoru.[50]

Do 15. siječnja, brigada je bila u Voćinu. Izvršeno je sređivanje jedinica, analizirani su protekli događaji (sa borcima i rukovodiocima), popravljena oprema i obavljene pripreme za nove akcije.[51] Politički rad tih dana bio je također vrlo živ. Prorađeno je sa čitavim sastavom pismo štaba 4. divizije kojim je odato priznanje »za Voćin«.[52] Sastav brigade je informiran o najnovijoj svjetskoj situaciji i uspjesima NOV i POJ; objašnjavan je značaj stvaranja divizija i korpusa, Prvog zasjedanja AVNOJ-a, razvoja organa narodne vlasti i izbora za NOO u Slavoniji. Pri tome, i na posebnim četnim i bataljonskim konferencijama, stalno se raspravljalo o budućim zadacima brigade i o potrebi daljeg međusobnog zbližavanja starih i novih boraca.

U Voćinu je formirana i grupa za propagandni i kulturno-prosvjetni rad, što se odmah i osjetilo. Izdato je 12 brojeva zidnih novina, dva puta su održane usmene novine,

[49] Izvještaj štaba 4. divizije.

Zbornik, tom V, knj. 11, str. 223.

U ustaško-domobranskim i njemačkim dokumentima se priznaje da je voćinska posada potpuno razbijena i da su svi pokušaji deblokade izvana propali. Od voćinske posade, u P. Slatinu su »stigla dva časnika i 176 momaka«, »u Čačince se probilo 60«, a ostali su nestali — 25 mrtvih, 51 ranjen i 300 nestalih. U napadima na zasjede bilo je 18 mrtvih. 26 ranjenih i 56 nestalih. U ukupnom broju to se uglavnom poklapa s podacima divizije.

Zbornik, tom V, knj. U, str. 377, 387 i 404.

[50] Prema izvještaju komesara 4. divizije, odmah nakon završetka voćinske akcije, štab divizije je organizirao i održao trodnevno vojno-političko savjetovanje sa štabovima svih brigada i bataljona radi analize rezultata i iskustava, te poduzimanja mjera za dalje jačanje divizije.

Zbornik, tom V, knj. 11 str. 223.

[51] Arhiv VII. reg. br. 21/1, k. 907.

[58] Isto, reg. br. 7—1 i 2/8, k. 907.

pripremljeno je izdavanje brigadnog lista, formirani su pjevački zborovi, analfabetski tečajevi i kulturno-prosvjetni odbori po četama i bataljonima. Podijeljene su i veće količine propagandnog materijala o međunarodnoj situaciji i AVNOJ-u, list »Omladinski borac« i dr.

Pojačan je i rad u narodu na objašnjavanju ciljeva NOB-a, značaja voćinske akcije i izbora za NOO. U Voćinu i Kraguju održana su i dva uspjela mitinga.[53]

Na sređivanju i »kompletiranju« partijske i skojevske organizacije također se dosta radilo, tako da do 15. siječnja 1943. godine nije bilo ćelije bez sekretara i bataljona bez partijskog biroa i rukovodioca Skoja.

Brigada je u to vrijeme imala preko 700 boraca,[54] među njima 84 člana KPJ, 50 kandidata i preko 150 skojevaca. U cjelini uzev, dvije trećine sastava brigade činili su omladinci i omladinke, pa se radu sa omladinom i poklanjala puna pažnja. Pored općeg rada i uticaja, svaki član Partije i Skoja bio je zadužen za neposredan rad sa nekoliko omladinaca.

»Izgrađenost partijaca i skojevaca su nedovoljni, jer su većinom mladi. No njihova odanost, borbenost i ponašanje su na visini. . .«, kaže se u partijskom izvještaju brigade od 17. siječnja 1943.[55]

Vrijeme provedeno u Voćinu i kasnijih nekoliko dana do početka napada na prugu također je iskorišteno za otklanjanje slabosti i za bolju organizaciju informativne i obavještajne službe. Odmah nakon formiranja, štab 4. divizije je zatražio od brigada da predlože informativne oficire bataljona, a 10. siječnja, u toku voćinske akcije, dao im je opširno i sređeno uputstvo o organizaciji i radu informativne službe.[56]

[53] Isto, reg. br. 5/19, 6—1/19 i 56/19, k. 907A; reg. br. 24—10, k. 892A.

[54] Poslije voćinske akcije, prema izvještaju njenog štaba, 16. brigada je imala 700 boraca naoružanih s 25 puškomitraljeza, 12 automata, 550 pušaka,, 60 pištolja, 258 bombi, oko 30.000 raznih metaka i nešto eksploziva.

Arhiv VII, reg. br. 9/2, k. 1296.

[55] Arhiv CK SKH, NOB, film 5/88—90.

[56] U Sloveniji se tada obavještajni rad nazivao — informativnom službom, a kontraobavještajna i bezbjednosna djelatnost — obavještajnom službom.

Arhiv VII, reg. br. 11—1, k. 107.

Sa ovim uputstvom došla je u brigadu i instrukcija o obavještajnoj službi,[57] kojom se objašnjavaju njeni zadaci i ukazuje na politički rad sa ljudima koji nesvjesno griješe i zastranjuju, te naglašava odlučnija borba protiv neprijateljskih elemenata i njihovih pokušaja da za svoja zlodjela ocrne partizane kao uzročnike »mjera koje su morali poduzeti«. I ova instrukcija je bila predmet ozbiljnog razmatranja i političkog djelovanja u brigadi, a uslijedile su i određene organizaciono-kadrovske mjere na jačanju informativne i obavještajne djelatnosti brigade.[58]

Pored odmora i navedenih aktivnosti, brigada je bila i u stalnom »kontaktu« sa neprijateljem. Naime, u Levinovcu i Pivnicama neprijatelj se zadržao do 11. siječnja naveče, a iznad sela Krivaje, Levinovca i Mačkovca on je ostao i sutradan. U uporište se povukao tek 13. siječnja prije podne.[59]

Zbog toga je brigada morala biti budna i vršiti stalno osiguranje sa tih pravaca, držeći na položaju (naizmjenično) pojedine čete iz 1. i 2. bataljona. To je, dakako, remetilo odmor, rad i sređivanje tih jedinica, a 1. četa 1. bataljona je ostala na položaju u rejonu Lisičina sve do 13. siječnja, i tek je tada zamijenjena/'[0]

Prvih dana odmora (13. i 14. siječnja), u duhu naređenja štaba divizije, brigada je formirala i svoju bolničku četu i za taj početni period ona se organizaciono kompletirala.[61]

MARS PREKO PSUNJA KA PRUZI BEOGRAD—ZAGREB

Tačno u pola noći 15/16. siječnja 1943. godine dobiveno je naređenje štaba divizije kojim se nalaže pokret u 08,00 sati 16. siječnja u pravcu sela Koturića i Budića i određuje prvo konačište — za 16. brigadu u selima Kotu-

[57] Isto, reg. br. 12—1, k. 107.

[58] Ova dva dokumenta štaba 4. divizije po kvaliteti su takva da i danas, a posebno za jedinice TO, predstavljaju značajnu vrijednost.

[59] Arhiv VII, reg. br. 8/2, k. 1296 i reg. br. 4/24, k. 907A.

[60] Izvještaj štaba brigade.
Arhiv VII, reg. br. 12/4, k. 907.

[61] Isto, reg. br. 12/4, k. 907.

riću, Grđevici i Tisovcu (sekcija SI. Požega 1:100.000). Brigada je marširala samostalno, a stizanjem na cilj morala je odmah uhvatiti vezu sa štabom 4. divizije i štabovima ostalih brigada.[62]

Nakon dostizanja naređenog marševskog cilja brigada je u 18,15 sati (16. siječnja) dobila naređenje (od štaba divizije) da tu ostane, odmori se, izliječi prehlađene borce, pojača vojnopolitičke pripreme za nove akcije, analizira pozitivna i negativna iskustva iz dosadašnjih borbi i sa ovog marša i da organizira dobro borbeno obezbeđenje.[63]

Prema naređenju štaba 4. divizije, dobivenom 17. siječnja u 22,25 sati, 16. brigada je sutradan oko 13,00 sati izvršila dalji pokret pravcem s. Kričke — s. G. Sumetlica, gdje je predanila 19. siječnja (štab brigade i 3. bataljon u Cicvarama[64]), a 20. siječnja nastavila marš preko Psunja u pravcu Čaprginaca, Sirinaca i Pravoslavne Sagovine (sekcija Pakrac 1:100.000).

Ovim pokretima štab 4. divizije je dovodio jedinice u povoljniji položaj za ostvarenje naređenja Glavnog štaba Hrvatske u vezi sa četvrtom neprijateljskom ofenzivom i neposrednim napadom na željezničku prugu Beograd — Zagreb.[65] Uz put jedinice su prikupljale alat za rušenje pruge i plahte radi maskiranja. Štabovi su nastojali da brigom za smještaj, ishranu i odmor i podizanjem vedrine stvore u jedinicama što bolje raspoloženje za predstojeća složena i teška borbena dejstva.

Kolika je pažnja poklonjena brizi za borce i pripremu napada na prugu pokazuju naređenja štaba divizije br.

[02] Štab divizije je donio ovu odluku na osnovu obavještenja Glavnog štaba NOVH da neprijatelj koncentrira svoje snage prema oslobođenom teritoriju u namjeri da napadne Bihać i omete rad AVNOJ-a.

Zbornik, tom V, knj. 11, dok. br. 53, str. 152 i 153.

[63] Arhiv VII, reg. br. 8/8, k. 907 i reg. br. 10—2, k. 908.

[64] Tu je štab brigade s rukovodiocima 3. bataljona održao savjetovanje na kome su pretresani disciplina, red i odnos u jedinicama; uloga brigade i divizije i voćinska akcija; Vlado, sovjetski oficir, savjetnik u štabu, govorio je o Crvenoj armiji.

Arhiv VII, reg. br. 24—1, k. 908.

•[5] Isto, reg. br. 26—1, k. 907.

64/43 i pismo od 19. siječnja 1943, kao i slično naređenje štaba 16. brigade,[66] koji su upućeni svim borcima i starješinama.

Ovim naređenjima se ukazuje štabovima brigada i bataljona i rukovodiocima da u toku i poslije ovako napornih marševa obrate pažnju i brigu na ishranu, odmor i smještaj boraca, pokažu puno razumijevanje za njihove teškoće, budu među njima, ohrabre ih i razvijaju duh samoprijegora i požrtvovanja. Primjeri nebrige kojih je ponegdje bilo oštro su kritizirani. Kritizirana je i nedovoljna aktivnost nekih štabova u prikupljanju alata za rušenje pruge, te nepažnja pojedinih štabova u saobraćaju sa komandama područja.[67]

U pismu, kojim se obraća svom sastavu, štab 4. divizije odao je jedinicama visoko priznanje za moral, borbenost, izvršenje zadataka i ogromne napore uložene na maršu po velikoj hladnoći, snijegu i nevremenu. Ukazujući na držanje i borbenost glavnine NOV tokom bitke za ranjenike, pozvao je borce i rukovodioce da budu još čvršći, odlučniji i borbeniji.

O stanju divizije tih dana, pa i 16. brigade, govore i nekoliko slijedećih konstatacija i ocjena iz izvještaja Glavnom štabu NOVH (22. siječnja 1943) upućenog od strane političkog komesara divizije: »Borbena sposobnost je na velikoj visini, moralno raspoloženje je odlično, a naročito poslije voćinske akcije«. .. »Drugi bataljon 16. NO brigade ravan je bataljonima dvanaeste«... »Odanost boraca je velika« . .. Naporni marš preko Papuka, Ravne gore i Psunja po snijegu dubokom 40 cm nije demoralisao borce. .. Primjeri heroizma su mnogobrojni.. . Higijensko i zdravstveno stanje je loše, velika većina boraca nema dva para veša,

[66] Isto, reg. br. 9—1/8, k. 908 i reg. br. 7/19, k. 907A.

[67] Riječ je o njihovom nekorektnom i naredbodavnom odnosu, vraćanju dobivene popune, traženju bolje i si. Zbog toga se dozvoljava kontaktiranje samo preko štaba divizije i štabova brigada.

Arhiv VII, reg. broj 9—1/8, k. 907 i reg. br. 7/19, k. 907A.

Iz kasnijih dokumenata se vidi da su ova naređenja bila stalno prisutna u brigadi i da se rad s ljudima, prije svega politički, odvijao i u toku pokreta — izvještaj političkog komesara 4. divizije i 16. brigade.

Arhiv VII, reg. br. 57—1, 2/19, k. 907A.

a oko 200 ih je bez obuće ili u sasvim dokrajčenim cipelama i opancima. .. Ishrana ne zadovoljava. ..« »Uprkos svemu moral, borbenost i disciplina su dobri«.[68]

Pored mnogih priprema za borbu na pruzi vršenih u toku pokreta 21. i 22. siječnja, u brigadi su izvršene i one najneposrednije pripreme za napad i zasjede. Dotjerivani su oružje, municija i alat za rušenje pruge. Popravljana je lična oprema. Održavani su sastanci sa rukovodiocima i borcima i na njima objašnjavani zadaci i značaj predstojećih borbi na pruzi za snage NOV u Bosni.

U toku 22. siječnja prorađeno je (sa svim jedinicama) i pismo štaba divizije koje je podstaklo sva ova i posebno pitanje rada štabova u toku borbi.[69]

Toga dana oko podne, štab 16. brigade obavještava štab 4. divizije da je zadatak za napad na prugu potpuno razrađen i da se pripreme privode kraju. Posebna pažnja poklonjena je vezi, tehnici rušenja i političkim pripremama. Stab brigade nalazio se u Gornjoj Trnavi.[70]

Istog dana, u brigadu je došao oficir Crvene armije u stojstvu vojno-političkog instruktora[71] i ostao u njoj do 10. ožujka te godine, kada je povučen u Glavni štab Hrvatske.

NAPAD NA PRUGU

Napad na prugu Beograd — Zagreb otpočeo je 22. siječnja u 22,00 sati. Naređenjem štaba 4. divizije[72] preciziran je zadatak da se razori što veći dio pruge na sektoru Nova Gradiška — Novska i likvidiraju neprijateljska uporišta u selima Dragaliću, Okučanima, Rajiću, Roždaniku, Borovi, Paklenici (sekcija Pakrac i SI. Požega 1:100.000). Ovom akcijom i rušenjem glavne pruge i tt veza, neposredno se priticalo u pomoć našim snagama na Baniji, Kordunu i Bosni, koje su vodile ogorčene borbe u sklopu tzv. četvrte neprijateljske ofanzive.

[68] Isto, reg. br. 57—1, 2/19, k. 907A.
[69] Isto, reg. br. 8—1/19, k. 907A.
[70] Isto, reg. br. 11/2, k. 1296.
[71] Isto, reg. br. 2/5, k. 892.
[72] Zbornik, tom V, knj. U, dok. 63, str. 182—186.

Dvanaesta brigada je napadala Okučane, a 16. brigada ž. stanicu Dragalić, rušila prugu i tt veze i vršila osiguranje od Nove i Stare Gradiške. Sedamnaesta je napadala ostala uporišta.

Konkretni zadaci jedinica 16. brigade bili su:

Prvi bataljon je trebao postaviti zasjedu u Dubovcu prema Staroj Gradiški, i spriječiti da neprijatelju stigne pomoć sa te strane. Dio snaga ovog bataljona trebalo je da likvidira neprijatelja koji se nalazio u Haldikovoj pilani i da se poslije priključi svom bataljonu. Na svoj položaj bataljon je nastupao poljskim putem sa k. 223 preko sela Kosovca i pruge od južne strane Dubovca. Pri tom je morao imati stalnu vezu sa jedinicama 12. brigade koje su napadale železničku stanicu Okučane.

Drugi bataljon je imao da postavi zasjedu na pruzi i putu prema Novoj Gradiški, kod sela Mašića radi sprječavanja dolaska pomoći neprijatelju s te strane.

Treći bataljon je dobio zadatak da likvidira ž. stanicu Dragalić, a zatim da pristupi rušenju pruge na prostoru istočno i zapadno od željezničke stanice.

Šesnaesta brigada je imala i zadatak da kontrolira (patrolama) prostor između Katoličke Šagovine i Mašića radi obezbeđenja jedinica od dejstva neprijatelja s leđa.

Povlačenje bez naređenja je izričito zabranjeno, a i tada samo uz punu odgovornost prema zadatku i jedinicama koje su udaljene, kako ne bi bile dovedene u težak položaj.[73]

Iz izvještaja štaba 16. brigade, poslanog 4. diviziji 24. siječnja,[74] i iz pisma štaba divizije sekretaru CK KPH o rezultatima napada na komunikaciju Beograd — Zagreb,[75] vidi se da je brigada svoj zadatak uspješno izvršila.

Prvi bataljon je na vrijeme i na određenom mjestu postavio zasjedu i likvidirao neprijatelja u Haldikovoj pi-

[73] U Arhivu Vojnoistorijskog instituta nema zapovijesti štaba brigade za ovaj napad, no, iz detaljne zapovijesti štaba divizije (Zbornik, tom V, knj. 11, dok. 65), opredjeljenja, raspored i zadaci jedinica su jasno uočljivi.

[74] Zbornik, tom V, knj. 11, dok. 86, str. 238—240.

[75] Isto, dok. 93, str. 257 i 258.

lani, ali pilanu nije zapalio kako jedinice 12. brigade koje su iz tog pravca napadale uporište u Okučanima ne bi bile osvijetljene. Bataljon je porušio oko 150 stubova tt veza, isjekao žice i rušenjem drveća zapriječio put od St. Gradiške, a ujutro, kada je oko 8,00 sati neprijatelj napao zasjedu (pojavio se sa nekoliko kolona tim pravcem), bataljon ga je dočekao žestokom vatrom i odbio, zapalivši mu i jedan kamion.

Drugi bataljon je također postavio zasjedu na vrijeme i otpočeo rušenje pruge, puta i tt veza. Međutim, oko 24,00 sata naišao je oklopni vlak[76] pa je dalje zaprječavanje onemogućeno. Kako zbog rušenja oklopni voz nije mogao dalje, neprijatelj se iskrcao i u streljačkom stroju oprezno nastupao prema zasjedi. Bataljon ga je pustio na oko 100 m, a zatim otvorio snažnu i iznenadnu vatru i zaustavio. Sa manjim i većim prekidima borba je trajala oko 3 sata. Uvidjevši da ne može dalje, neprijatelj se povukao, ukrcao u oklopni vlak i udaljio ka N. Gradiški.

Treći bataljon je u svom napadu na ž. stanicu Dragalić zakasnio 10 minuta, no nakon dva i po sata borbe stanica je likvidirana i zapaljena. Uništena su sva željeznička postrojenja i zapaljeno je 20 vagona. Kako se iz mnogih kuća u selu pripucavalo, počela je pretraga sela. Jedna četa je satjerala neprijatelja iz kuća u školu, ali škola se nije mogla likvidirati bez većih žrtava, pa se od toga odustalo.

Prema podacima iz divizijske zapovijesti za napad, u Dragaliću je bilo oko 40 domaćih ustaša. Međutim, bilo je tu i Nijemaca i domobrana.[77]

U borbama za Dragalić i na zasjedama zarobljeno je 56 ustaša i domobrana, a ubijeno i ranjeno više neprijatelievih vojnika.[78] Zaplijenjeno je 35 automata, 30 pušaka, 28 bombi, 3 pištolja, 800 metaka, 8 vagona neprerađenog duhana, 2 vagona suhih šljiva, 1 vagon neprerađenog pa-

[76] Riječ je o dijelovima 823. njemačkog bataljona i o oklopnom vlaku iz Slavonskog Broda s posadom od 180 njemačkih vojnika.

[77] Zbornik, tom V, knj. U, dok. 186, str. 474.

[78] Te gubitke i »nestanak« posade u Dragaliću priznaje i opunomoćeni general u Hrvatskoj.

Zbornik, tom V, knj. 11, dok. 202, str. 511.

Ukupni »Hrvatski (misli se na ustaško-domobranske — primjedba autora) i Njemački gubici«, prema jednom neprijateljevom

rađaj za, 4 vagona čaja i dr. No, evakuirano je samo oko 3 vagona duhana i nekoliko vreća suhih šljiva, a sve ostalo je zapaljeno.

Gubici brigade su bili: 11 mrtvih, 12 ranjenih i 4 zarobljena.

Poginuli iz 1. bataljona su sahranjeni u Dubovcu, a iz 3. bataljona i ranjenici koji su kasnije umrli u Trnavi.

U ovoj borbi posebno se istakla novoformirana bolnička četa brigade. Izvlačeći svoje ranjene drugove, poginuo je jedan a ranjeno je 5 bolničara i bolničarki. Tu se ističe primjer četvoro bolničara i bolničarki koji su ranjeni u pokušaju da izvuku jednog ranjenog borca.

Veza je dobro funkcionirala između štaba brigade i 2. i 3. bataljona, a sa 1. bataljonom bilo je teškoća zbog pruge koju je trebalo prelaziti. Kuriri za diviziju su upućivani redovno, ali su odatle stizali rijetko, pa su i naređenja kasnila. Na primjer, naređenje za povlačenje[79] poslano iz divizije 23. siječnja u 02,31 sat primljeno je u brigadu u 05,40 sati, tako da se njene jedinice nisu mogle povući prema planu i u 12,00 sati štab brigade nije znao ništa o svom 1. bataljonu u rejonu Dubovca.[80] U izvještaju o rezultatima napada na prugu,[81] štab brigade se žali i na slabu vezu sa 12. brigadom, sa kojom je veza uhvaćena samo jednom. »... 12. brigada je povukla svoje jedinice, a da o tome nije izvjestila našu zasjedu,[82] što je moglo imati kobnih posljedica po bataljon«.

izvještaju, od N. Gradiške do Okučana bili su: 23 mrtva, 32 ranjena i 72 nestala.

Zbornik, tom V, knj. U, dok. 202, str. 511.

Prema podacima 4. divizije, međutim, tu je ubijeno preko 120 i zarobljeno 118 neprijateljevih vojnika, što je mnogo vjerovatnije.

Zbornik, tom V, knj. 11, dok. 93, strana 258.

[79] Arhiv VII, reg. br. 1—4, k. 908 i 27—3, k. 1296.

[80] Isto, reg. br. 13/2, k. 1296.

[81] Zbomik, tom V, knj. 11, dok. 86.

[82] Riječ je o 1. bataljonu koji se s položaja (južna granica sela Dubovca) povukao organizirano tek u 14.00 i pri povlačenju imao jednog mrtvog i dva ranjena od dejstva aviona.

Arhiv, reg. br. 15/2. k. 1296.

Za tu jedinicu i komanda 2. domobranskog korpusa kaže da je ostala posljednja u zoni i vodila borbu kod Gornjih Bogićevaca. kad su se sve snage 4. divizije već povukle.

Zbornik, tom V, knj. U, dok. 186, str. 477.

Moral i borbenost jedinica brigade bili su na visini. Iako je bilo veoma hladno (—10°), a borba teška, nije bilo slučajeva straha i kolebanja. Disciplina je također zadovoljavala, a zadaci su izvršavani savjesno. Jedino je kod 2. bataljona bilo preranog otvaranja vatre i nedovoljne štednje municije. Ranije greške oko svlačenja zarobljenika, još u toku borbe nisu se ponovile. To se ovoga puta činilo tek nakon završetka akcije i odobrenja štaba. Ukratko, i prema ocjeni štaba brigade i prema ocjeni štaba 4. divizije, brigada je potpuno izvršila svoj zadatak. Jedino zbog iznenadnog nailaska oklopnog voza i pomanjkanja odgovarajućeg alata nije bila u mogućnosti da poruši sve što je bilo planirano.[83]

Svojim proglasom od 24. siječnja 1943, štab divizije odao je priznanje svim borcima i rukovodiocima za izvanredno držanje u ovoj krvavoj osmosatnoj borbi.[84]

Oduševljenje i riješenost su bili takvi da su mnogi izjavljivali da neprijatelj samo preko mrtvih može proći. Taj svoj zavjet oni su i ispunili. U ovoj borbi su i štabovi bataljona radili bolje, a i politički komesari su uspješno djelovali u toku borbe. Osjetilo se i veće povjerenje boraca u svoje starješine i štabove.[85]

I 23. i 24. siječnja 16. brigada je provela u borbenim dejstvima, vezanim za prethodnu noć,[86] dok je noću između 24. i 25. siječnja na njenom sektoru bilo mirno.

Stab brigade je odlučio da 25. siječnja napadne selo Smrtić, u kome se nalazila 24. četa 5. pješačke domobranske pukovnije i jedan vod ustaša iz 4. bataljona ustaške pripreme.[87]

[83] Arhiv VII, reg. br. 9—1/10, k. 907A; Zbornik, tom V, knj. U, dok. 78 i 79.

[84] Arhiv VII, reg. br. 37/1, f. k. 1756—4.

[85] Izvještaj političkog komesara brigade.
Arhiv VII, reg. br. 1—4, k. 908.

[86] U toku 24. siječnja dijelovi 2/16. brigade su vodili borbu na Mašičkom brdu, 6 km sjeverozapadno od Nove Gradiške.
Zbornik, tom V, knj. U, dok. 187, str. 479.
Izvještaj štaba 4. divizije od 12. ožujka 1943.
Zbornik, tom V, knj. 13, dok 187.

[87] Riječ je o prvoj četi tog bataljona.
Zbornik, tom V, knj. 11, dok. 220, str. 560.

Napad je otpočeo u 20,45 sati, a izveli su ga 1. bataljon i 1. četa 3. bataljona. Ostale snage brigade raspoređene su u zasjede radi sprečavanja bjekstva neprijateljskih vojnika iz uporišta i intervencije ka uporištu izvana.[88] Uspjeh u ovom napadu trebalo je da brigadi obezbijedi obuću i odjeću, u čemu je veoma oskudijevala.

Akcija je počela dobro i dva voda 24. čete 5. pukovnije su bila prinuđena na povlačenje. No, uspjeli su pobjeći preko položaja 1. čete 3. bataljona, koja se, poslije ranjavanja komandira nekako »rastresla«.[89] Ustaški vod i 3. vod 24. čete 5. pješadijske pukovnije su također pružili ogorčen otpor. Njihovo držanje je stvorilo vrijeme ustašama i domobranima iz Nove Gradiške, Dragalića i Medara da interveniraju.[90] I napad koji je brigada izvela 26. siječnja u 03.00 sata također je odbijen. Brigada je imala 5 lakše ranjenih, a neprijatelj dvojicu mrtvih i 3 ranjene ustaše.[91]

NOVI NAPADI NA PRUGU

Prema direktivi sekretara CK KPH o daljem pritisku na prugu, radi pomoći našim jedinicama koje su odoljevale četvrtoj ofenzivi, štab 4. divizije pojačano usmjerava svoje brigade na prugu Beograd —- Zagreb. Dvadeset i petoga siječnja, pored Šesnaeste, prugu napada i 17. brigada, a uoči 27. siječnja na nju se ponovo sručila čitava divizija.

Prema naređenju štaba divizije[92] od 26. siječnja 1943, pod udar je stavljen sektor Novska — Nova Gradiška. Cilj je bio da se razori što veći dio pruge na oba kolosjeka, »polomi i uništi što veći dio tt veza« i likvidira neprijateljsko uporište u Smrtiću.

Sedamnaesta je dejstvovala na sektoru Paklenica — Rajić, a 12. brigada na sektoru Rajić — Okučani, kao obezbjeđenje od Lipika.

[88] Arhiv VII, reg. br. 18—2, k. 908.
[89] Isto, reg. br. 19—2, k. 908.
[90] Prvi vod 1. čete 11. bataljona ustaške pripreme iz Nove Gradiške, 6. jurišna četa iz sela Dragalića i 1. vod 8. jurišne čete iz sela Medara.
[91] Izvještaj zapovjedništva ustaške pripreme iz Nove Gradiške. Zbornik, tom V, knj. 11, dok. 220 i dok. 77 i 78.
[92] Isto, dok. 100, str. 268.

Šesnaesta, sa 4. bataljonom 12. brigade, napadala je neprijateljsko uporište u Smrtiću i vršila potrebna obezbjeđenja tog napada. Prvi i 2. bataljon napadali su uporište. Prvi sa sjeverozapada ka putu, a 2. sa samo jednom četom sa jugozapada od puta, dok je glavninom opkoljavao selo, kako bi spriječio bjekstvo neprijatelja iz uporišta. Treći bataljon je sa jednim teškim mitraljezom, držao zasjedu prema Medarima i Dragaliću, a 4. bataljon 12. brigade zasjedu prema Gornjim Bogićevcima i Okučanima sa zadatkom da spriječi prodor vanjskog neprijatelja i hvata bandu iz uporišta.

Ukoliko bi neprijatelj pobjegao prije napada ili bi uporište bilo brzo likvidirano, snage 16. brigade i 4. bataljona 12. brigade odmah bi se spustile na prugu i rušile ju između Okučana i Nove Gradiške, i to u slijedećem rasporedu: Prvi bataljon sa 1/4 bataljona 12. brigade i jednim teškim mitraljezom (u daljem tekstu tm) vrši osiguranje prema Okučanima sa linije k. 112 — s. Bogićevci; Drugi, ruši prugu istočno i zapadno od ž. stanice Dragalić; Treći sa 2/4 bataljona 12. brigade i 1 tm sa linije k. 1i3 — k. 184 obezbjeđuje pravac od Nove Gradiške; a Četvrti bataljon 12. brigade (bez dvije čete) čini rezervu štaba brigade. Sve zasjede morale su biti pojačane puškomitraljezima iz jedinica određenih za rušenje pruge.

Napadom na Smrtić i kasnijim rušenjem pruge na ovom sektoru, rukovodio je Operativni štab koji su sačinjavali štab 16. i načelnik štaba 12. udarne brigade.[93]

Početak napada je određen za 27. siječanj 1943, u 21,00, a povlačenje za 28. siječanj u 05,00 sati u polazne baze u borbenom rasporedu, vodeći računa da se prvo povuku najudaljenije jedinice, a onda one bliže raspoređene.[94]

U Smrtiću se u to vrijeme nalazila i jedna četa ustaša.[93]

[93] Gedeon Bogdanović Geco, narodni heroj, general-major JNA u mirovini.

[94] Zbornik, tom V, knj. 11, dok. 100, str. 269 i 270.

[95] Dva voda iz 11. bojne i jedan vod iz 4. bojne, a 24. satnija 5. pješačke pukovnije je smijenjena i povučena.

Zbornik,, tom V, knj. 11, dok. 220, str. 561.

Napad 1. i 2. bataljona je otpočeo na vrijeme, a i zasjede ostalih bataljona su na vrijeme postavljene. Prema predviđenom planu, 1. bataljon je počeo čišćenje uporišta, zauzimajući kuću po kuću i potiskujući neprijatelja ka putu od kuda je napadao 2. bataljon. Kada se sudario sa 2. bataljonom, neprijatelj nije imao kud, nego je posjeo četiri zgrade i pružio snažan otpor. Juriše 1. i 2. bataljona (jedna četa) odbijao je jakom mitraljeskom vatrom i bacanjem bombi.

Drugi bataljon (bez jedne čete), koji je imao zadatak da opkoli selo i spriječi bjekstvo neprijatelja iz uporišta, povukao se oko 03,00 sata sa svojih položaja na sjeverni rub sela. Njegova četa, koja je bila najbliža pruzi, dobila je mitraljesku vatru s leđa. Poslije pogibije komandira čete uskomešala se, a zatim je uslijedilo i povlačenje bataljona.

Na 3. bataljon u zasjedi prema Medarima naišla je 28. siječnja oko 01,00 sati neprijateljska jedinica koja je išla u pomoć uporištu u Smrtiću,[90] ali je snažnom vatrom odbijena i više se nije pojavljivala.

Prema 4. bataljonu 12. brigade neprijatelj iz Okučana u toku cijele noći nije kretao.

Prema ocjeni štaba 16. brigade akcija na Smrtić nije sasvim uspjela. Razloga je bilo više. Međutim, sporo djelovanje jedinica 1. bataljona, koje su se dugo zadržavale radi čišćenja pojedinih kuća, izgleda da je bilo presudno. Njihovo oklijevanje neprijatelj je iskoristio da posjedne najtvrđe zgrade i organizira snažan otpor. Kada se četa 2. bataljona poslije vatre s leđa povukla, neprijatelj, već blokiran i sabijen u nekoliko kuća, ponovo se razmilio po selu. I slaba veza između četa i štabova nekih bataljona pridonijela je neuspjehu akcije. Povlačenje i evakuacija ranjenika izvršeni su pravilno i na vreme.[97]

[96] Iz čete 5. pješačke pukovnije 30—50 ljudi, ubijen 1 podoficir i zarobljen 1 domobran.

[97] Izvještaj štaba 16. brigade.

Zbornik, tom V, knj. dok. 104, str. 276 i 277.

Gubici brigade su 2 mrtva i 8 ranjenih, a neprijateljski oko 40 mrtvih i ranjenih.[98]

Usprkos svim ovim propustima, dejstvo divizije na prugu Beograd — Zagreb je postiglo cilj i krajnje uznemirilo ustaško-domobransko i njemačko komandovanje.

Poslije prvog napada, pruga nije radila 48 sati, a i narednih noći je ponovo onesposobljavana, što je veoma poremetilo transport trupa i materijala na ovoj najznačajnijoj saobraćajnici."

Neprijatelj sada za zaštitu pruge angažira snage sa šireg područja. Neposredno u uporišta, na ovom dijelu pruge, dovedeno je nekoliko ustaško-domobranskih ojačanih četa i jedna četa 130. rezervnog grenadirskog puka iz Petrinje;[100] predviđeno je i dovlačenje jednog »Hrvatskog« regrutnog bataljona iz Zagreba (na liniji Nova Gradiška — Novska), a od komandanta 714, pešadijske njemačke divizije tražena su ojačanja uporišta u Novoj Gradiški i Okučanima.[101]

U intervencijama i borbama s jedinicama 4. divizije, radi njihovog odbacivanja sa prostora između Nove Gradiške, Novske i Lipika, angažirane su još jače snage — gotovo cijela Prva gorska divizija NDH,[102] dijelovi 187. rezervne njemačke divizije,[103] 5. bataljon 5. lovačkog puka, 2. jurišni bataljon (ustaški) i 2. bataljon 4. lovačkog puka.[104] Neprijatelj je shvatio namjeru partizana i činio je velike napore da ih u toj namjeri onemogući protivnapadima s raznih strana.

[98] Isto, str. 277.

Prema neprijateljevom izvoru, međutim, njihovi gubici u ovoj borbi iznose 3 mrtva, jedan nestao i 2 ranjena, što predstavlja veliku razliku da bi se mogao izvesti valjan zaključak.

Zbornik, tom V, knj. U, dok. 220, str. 561.

[99] Isto, dok. 93, str. 258.

[100] Isto, dok. 206, str. 519 i dok. 220, str. 560.

[101] Izvještaj njemačkog opunomoćenog generala u Hrvatskoj. Zbornik, tom V, knj. 11, dok. 218, str. 555—557.

[102] Isto, dok. 174, str. 452.

[103] Isto, dok. 185, str. 475.

[104] Druga bojna 4. pukovnije je transportirana za Osijek, ali je zbog napada na prugu zadržana u Novoj Kapeli Batrini.

Zbornik, tom V, knj. 11, dok. 213, str. 543.

[105] Isto, knj. 13, dok. str. 122.

Ukupna jačina neprijatelja koji je napadao 4. diviziju i pokušavao da zaštiti prugu iznosila je 6.000 do 7.000 ljudi, a sa snagama koncentriranim za obranu njegov broj je dostizao 12.000 do 15.000 vojnika.[105]

Jedinice 16. brigade su, između napada na prugu i uporišta, bile u stalnoj akciji: vršile izviđanja i obezbjeđenja, i vodile borbe sa neprijateljskim snagama koje su napadale iz svojih uporišta. Takva borba je vođena na Mašičkom brdu, 24. siječnja, a dva dana kasnije u rejonu Pravoslavne Šagovine (7 km sjeveroistočno od Okučana).

Borbe sa raznim neprijateljevim dijelovima vodile su tih dana sve jedinice divizije.

Da bi izbjegao teške frontalne borbe, štab divizije je odlučio da izvrši pokret preko Psunja, Papuka i Bilo-gore u Moslavinu. Prije toga se obratio svim brigadama pismom (29. siječnja) u kome se osvrnuo na protekla dejstva i dao im uputstva za buduće borbe pod nazivom »Prvi zadatak«.[106] Tim aktom štab divizije ukazuje na činjenicu da su jedinice uspješno djelovale u napadima na uporišta, ali i da se nisu snalazile u borbi sa neprijateljem kad je izlazio iz uporišta.

Naređenje za prvi pokret, u duhu zamisli o prebacivanju divizije na Bilo-goru i u Moslavinu, brigade su također dobile 29. siječnja, a pokret je trebalo izvršiti 30. u 08,00 čati.

Šesnaesta brigada je iz rejona sela Šagovina — Širinci imala zadatak da se prebaci u rejone sela Lještana (jedan bataljon), Bijele Stijene (jedan bataljon) i Trnakovac (jedan bataljon).[107]

No, 30. siječnja ujutru neprijateljevi dijelovi iz Smrtića su krenuli u pravcu Širinaca (gdje su do pokreta bile jedinice 16. brigade), upali u selo i produžili ka Bobarama. Štab 16. brigade je dobio zadatak da odmah uputi dio snaga u tom pravcu i obezbijedi čvrstu vezu svojih jedi-

106 Uputstvo — upozorenje »Prvi zadatak«, pominje se u mnogim divizijskim dokumentima.

Arhiv VII, reg. br. 13—1/8, k. 907.

107 Isto, reg. br. 30/1, k. 907.

nica (u Bijeloj Stijeni) s jedinicama 17. brigade (u Kovačevcu), radi uspješnog pariranja neprijatelju.[108] (sve sekcije Pakrac 1:100.000).

Toga dana je u Benkovac došlo 7 kamiona s Nijemcima, a neprijateljevi avioni su bombardirali sela Pravoslavnu Šagovinu, Širince, Bijelu Stijenu i Kričke. Jedinice brigade su imale 3 lakše ranjena, a više civila je poginulo.[109]

Rano ujutro, 31. siječnja, jedinice 4. divizije su došle u sukob s jakim snagama koje su od Rajića i Okučana kretale prema širem rejonu. Bijele Stijene i od Lipika ka selima Donjem Čagliću i Bukovčanima. To su bili dijelovi 1. gorske divizije i grupa majora Krausa.[110] Tog dana 12 aviona je ponovo tuklo sela Bijelu Stijenu i Kričke[111] i bacalo letke s pozivom na predaju. Štab divizije (kao i štab brigade) odmah je objasnio svom sastavu što znači ovaj potez okupatora i pozvao sve jedinice da »noćašnjom borbom« daju dostojan odgovor na ovaj podmukli gest.[112]

NEKA ISKUSTVA I STANJE U BRIGADI

Usporedo sa borbama na pruzi i u njenom zahvatu, u Šesnaestoj je tekao živ rad na vojničkom obučavanju, sređivanju jedinica i podizanju moralno-političke svijesti. Sve čete su izvele određenu obuku i vježbe u rukovanju oružjem. Kod više jedinica održana su predavanja »o tenkovima i načinu borbe protiv njih«. Održano je i više konferencija na kojima je raspravljano o iskustvima iz borbi i rukovođenju. Znatno je učinjeno i u razvijanju vojničkog duha i discipline. Politički komesari, delegati i sekretari partijskih organizacija koristili su svaki trenutak da objasne

[108] Isto, reg. br. 31/1, k. 907.

[109] Isto, reg. br. 23—2, k. 908 i reg. br. 13—1/3, k. 907.

[110] Borbena grupa majora Krausa formirana je posljednjih dana siječnja radi napada na jedinice 4. divizije. Sastojala se od jednog njemačkog, dva lovačka i jednog jurišnog ustaškog bataljona.

Zbornik, tom V, knj. 11, dok. 213, str. 543 i knj. 13, dok. 119, str. 389.

[111] Arhiv VII, reg. br. 13—1/3. k. 907.

[112] Isto, reg. br. 8—1/5, k. 1486.

situaciju, zadatke jedinica, značaj osnivanja AVNOJ-a i pomoći našim snagama koje se bore u četvrtoj neprijateljskoj ofenzivi, te značaj izbora i način glasanja za narodnooslobodilačke odbore. Raskrinkavali su izbjegličku vladu u Londonu i Dražu Mihailovića, itd. Kako je u brigadu stupio znatan broj novih boraca, mahom omladinaca, ponovo su objašnjavani ciljevi NOB i tko njome rukovodi. Četni i vodni sastanci, kao oblik vaspitanja i kolektivnog utjecaja, usprkos borbi i stalne angažiranosti, redovno su održavani.

Aktivni su bili i partijski biroi i ćelije. Prije i poslije svakog zadatka oni su održavali sastanke i insistirali na tome da komunisti primjerom utiču na ostale borce.

Živnuo je i kulturno-prosvjetni rad. U svim bataljonima su formirani pjevački zborovi i recitatorske grupe, održavani analfabetski tečajevi, pripremljene prve usmene i dva broja zidnih novina, a agitprop u brigadi je okupio znatan broj saradnika.

Sa političkim komesarima i partijskim sekretarima je održano više konferencija, na kojima su razmatrana aktuelna pitanja, iskustva i slabosti u političkom i partijskom radu, a posebno u političkoj pripremi svake pojedine akcije i podizanja borbenog raspoloženja partizana. Aktivnost političkih komesara, članova Partije i skojevaca je povoljno utjecala na njihov ugled i kod boraca i kod vojnih rukovodilaca, pa su i odnosi bolje usklađivani.

Vojne starješine, zaključuje štab brigade, stiču sve više iskustva, samo se izrazito plaše odgovornosti i velikih žrtava, tako da često i zbog toga ne donose odgovarajuće odluke. Jednostavno se plaše da prime teški mitraljez da ga u borbi navodno ne izgube. Preduzeto je sve da im se objasni nepravilnost takvog držanja, »jer naša borba traži smjelost i velike žrtve«, pogotovo kada se ima na umu da nemamo potrebno naoružanje za ovako težak rat. Popravljale su se postepeno i informativna i obavještajna služba.

Politička aktivnost u narodu također je živnula. Održani su mitinzi u selima Koturićima, Tisovcu, Orljavcu, Prgomelju, Jakovcima, Krički, Gornjoj Šumetlici, Čaprgincima, Širincima i Pravoslavnoj Šagovini.

Sve to, unatoč teškoćama, zimi, slaboj obući, odjeći, ishrani, lošem držanju stanovništva pojedinih sela i dr., imalo je za posljedicu jačanje političke svijesti, morala i spremnosti za izvršenje borbenih zadataka.[113]

Prema izvještaju zamjenika komesara 16. brigade od 1. veljače, očevidno je da se partijska organizacija brigade, iako mlada, uporno borila da da što veći prilog jačanju svoje brigade. Da je bilo više iskustva i političkog obrazovanja, uspjesi bi bili znatno bolji. No, pri kraju siječnja, rad biroa i ćelija već je postao sadržajniji, a Skoj se naročito razmahnuo u političkom i kulturno-prosvjetnom radu. Komunisti i skojevci su u borbama služili kao primjer. Od članova KPJ poginuo je jedan, a šest ih je ranjeno, od kandidata poginula su dva, a od svih poginulih u siječnju, odnosno od formiranja brigade — oko 2/3 su bili skojevci.[114]

Tih dana, upravo 30. siječnja 1943. godine, brojno stanje brigade[115] izgledalo je ovako:

Jedinica		[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Po spisku	muškaraca	65	231	210	156	662
	žena	25	23	24	29	101
U rashodu	muškaraca	_	22	10	_	32
	žena	_	1	_	_	1
Na licu	muškaraca	65	209	200	156	630
		25	22	24	29	100

[113] Isto, reg. br. 22—2, k. 908 i reg. br. 2—4, k. 908; Arhiv CK KPH, NOB, mikrofilm 5/88—90.

[114] Arhiv CK KPH, NOB, mikrofilm 5/92—94.

[115] Arhiv VII, reg. br. 15—1/7, k. 907.

Toga dana brigada je, osim s nešto više od 200 bombi, raspolagala ovim naoružanjem i municijom:[116]

Jedinica	Bombe	Puške 7,9	Puške manlicher	Puškomitraljezi	Bacači	Pištolj
Štab i pri-štapske je-dinice	6/420	21/740	19/402			12/98
1. bataljon	2/142	163/4835	19/840	8/1280	–	21/175
2. bataljon	3/107	178/3550	22/375	9/3000	–	18/150
3. bataljon	3/150	153/7102	19/650	9/2690	1/12	12/71
Svega	14/819	515/16227	79/2267	26/6970	1/12	63/494

(u imenitelju je iskazana količina municije)

Brojno stanje članova KPJ 31. siječnja 1943. bilo je: članova KP 95, kandidata za članove KP 61, skojevaca 186. Samo toga mjeseca u KP je primljeno 12 članova, za kandidate KP 13 i u Skoj oko 30 boraca i starješina. U 1. i 2. bataljonu prevladano je sektaštvo prema mladim i istaknutim borcima, ali u 3. bataljonu za čitav mjesec dana niko nije primljen ni u Skoj, niti u Partiju.[117]

NAPAD NA UPORIŠTE U PAKRACU

(sekcija Pakrac 1:100.000)

Da bi neprijatelja što prije ponovo sabio u uporišta, štab 4. divizije odlučuje da prije odlaska za Moslavinu napadne i likvidira neprijatelja u Pakracu.

Naređenje za napad brigade su dobile 31. siječnja popodne, a napad je trebalo otpočeti 1. veljače u 23,00 sata. Prema tom naređenju,[118] 12. brigada je s tri bataljona bila u napadu, a s jednim u zasjedi; 17. brigada s dva bataljona

[110] Ista reg. br. 18/2, k. 1296.
[1,7] Arhiv ČK KPH, NOB, mikrofilm 5/92—94.
[118] Zbornik, tom V, knj. 11, dok. 119, str. 308 i 313.

u napadu i jednim u zasjedi, a Šesnaesta dijelom u napadu i glavninom u zasjedi. Njene jedinice su imale ove zadatke:

• Treći bataljon nastupa od ciglane, putem Lipik — Pakrac, i likvidira uporište broj 9 (bolnicu) i 10, s težištem na uporištu 10.[119] Lijevo održava vezu s 2. bataljonom 17. brigade, koji napada od Prekopakre na uporišta 11, 12 i 13, a desno sa 1. bataljonom 12. brigade koji dolazi od sela Kraguj i napada uporišta 7 i 8.

• Prvi i 2. bataljon postavljaju zasjede na liniji: r. Sitnica (na mjestu gdje se ona križa sa putem Lipik — Klisa) — put Lipik — Pakrac (kod ciglane) — k. 222 (istočno od sela Japage), i to: 1. bataljon od Sitnice do puta, a 2. na putu i lijevo do k. 222 (na putu Lipik — Pakrac kod ciglane), sa zadatkom da spriječe prodor neprijatelja iz Lipika. Radi uspješnijeg izvršenja zadatka, dijelom snaga vrše demonstrativni napad na Lipik. Prvi bataljon desno održava vezu sa 1. bataljonom 1. partizanskog odreda.

Za izvršenje ovog zadatka brigada je ojačana s tri teška mitraljeza iz divizijske mitraljeske čete.

Početak napada: 1. veljače u 23,00 sata.

Veza sa štabom divizije održava se telefonom, a sa potčinjenim jedinicama i drugim brigadama kuririma i patrolama. Povlačenje je dozvoljeno samo po pismenom naređenju i nikako prije šest sati 2. veljače. Šesnaesta brigada se povlači u selo Kraguj, Brusnik i Šeovicu.

Evakuaciju ranjenika organizira referent saniteta (u Kraguj i Brusnik), a plijena intendant brigade.

Događaji su se, međutim, drukčije odvijali. Neke jedinice su u toku dana bile upletene u borbu i jako ometane avijacijom,[120] pa su zakasnile na svoje zadatke. Tako 2. bataljon nije uopće stigao da učestvuje u akciji, odnosno

[119] Ne postoji dokumenat iz kojeg bi se videlo koji je objekat uporište broj 10. No može se pretpostaviti da je u blizini i nešto sjevernije od bolnice.
Zbornik, tom V, knj. 12, dok. 11, str. 37, fusnota 3.

[120] S dijelovima 4. gorskog zdruga 1. gorske divizije.
Zbornik, tom V, knj. 12, str. 37 (fusnota 4 i 5); Arhiv VII, reg. br. 13—1/3, k. 907.

da postavi zasjedu na drumu (kod ciglane i lijevo od ove), jer je zadržan borbom kod sela Rogolja i Trnakovca i u pokretu ometan dejstvima neprijateljeve avijacije. Prvi bataljon je, iz istih razloga, stigao tek 2. veljače oko 2 sata i sukobio se na putu sa dijelovima 4. gorskog zdruga 1. gorske divizije, koji su se već kretali ka Pakracu. Bataljon je stupio u borbu i rastjerao te dijelove, ali nije mogao zadržati nove pridolazeće snage ni postaviti se na liniju svog opredjeljenja. Praktički to je značilo da vrlo važan pravac od Lipika nije bio obezbijeđen i da su 3. bataljon Šesnaeste i 2. bataljon Sedamnaeste, koji su napadali na južni dio grada, bili nezaštićeni.

Treći bataljon, bez svoje 3. čete,[121] na vrijeme je krenuo u napad i u 23,35 sata započeo likvidaciju uporišta broj 9 (bolnica). Za 20 minuta uništeni su bunkeri oko uporišta i zauzeto prizemlje ove zgrade, a neprijateljeva posada sabijena na kat. Odmah se počelo sa izvlačenjem i otpremanjem sanitetskog materijala i ostalog plijena. Međutim, neprijatelj koji je nadirao iz pravca Lipika (snage 4. gorskog zdruga 1. gorske divizije) ugrozio je brigadu s leđa i uporište se pod borbom moralo napustiti, a već natovareni plijen je ostavljen. To je nepovoljno uticalo i na 1. bataljon 12. brigade, koji je napadao desno od 3. bataljona.[122]

Zbog svega toga 16. brigada u napadu na Pakrac nije uspjela, a nije uspjela ni akcija u cjelini. Razloga za to ima više, a osnovni je taj što sve jedinice nisu na vrijeme stigle na svoja odredišta. Posljedica — izostao je snažan i jednovremeni napad na protivnika.

Štab 16. brigade je i sam zakasnio na zadatak. On je nastojao da prikupi jedinice koje su vodile borbe i da ih sređene dovede u određeni rejon. Međutim, u tom iščekivanju izgubio je dosta vremena i onda, zbog dužine puta, nije mogao na vrijeme stići i dovoljno uticati na tok dej-

121 Treća četa je bila angažirana borbama oko Bijele Stijene i stigla je u sastav svoga bataljona tek oko 03,00 sata 2. veljače.

Arhiv VII, reg. br. 24—2, k. 908.

122 Zbornik, tom V, knj. 12, dok. 6, str. 12.

stava. Slaba veza u brigadi i sa susjedima također je nepovoljno uticala na ishod borbe.[123]

Na kraju valja reći i to da je posada Pakraca bila vrlo jaka (oko 800 ljudi, prema zapovijesti štaba divizije za napad), tako da angažirane snage brigade, uz intervenciju izvana, nisu mogle da je slome.

I ovog puta je štab divizije u zapovijesti za napad podvukao da se nitko ne smije povući bez naređenja i posebno prije izvlačenja udaljenih i ugroženih dijelova. U naređenju 148/11 od 2.. veljače on je na to opet upozorio i naredio da se sve snage, ako Pakrac ne bude likvidiran, povuku poslije 06,00 sati nakon izbacivanja ugovorenih raketa. Ipak povlačenje nije teklo onako kako je bilo naređeno. Neke jedinice (među njima i 3. bataljon 16. brigade) povukle su se ranije i time ugrožavale ostale jedinice svoje i susjednih brigada. Reagiranja na to bila su oštra.[124]

Prema podacima štaba 4. divizije, neprijatelj je u Pakracu imao 30 mrtvih i više ranjenih, a divizija 14 mrtvih i 39 ranjenih.[125] Neprijateljevi izvori navode i 34 nestala (vod koji se nalazio na pilani sjeverno od Pakraca).[126]

Nakon povlačenja jedinica iz rejona Pakraca,[127] u brigadi su preduzete potrebne mjere obezbjeđenja. Organizirano je izviđanje pravaca odakle se mogao očekivati neprijatelj, analizirane su protekle borbe, iskustva, slabosti i pogreške. Ozbiljna pomoć za to bilo je uputstvo štaba 4. divizije. Njime je ukazano na propuste, slabosti i manjkavosti koji su uvjetovali neuspjehe. Postavljeni su i odlučni zahtjevi za otklanjanje tih slabosti a ponovo je podvučena odgovornost štabova.[128]

[153] Izvještaj štaba 16. brigade.
Zbornik, tom V, knj. 12, dok. 11, str. 37 i 38.
Ocjene u izvještajima 12. i 17. brigade.
Zbornik, tom V, knj. 12, dok. t i 10, str. 20 i 34.

[124] Arhiv VII, reg. br. 1—l/I, k. 892; Zbornik, tom V, knj. 12, dok. 6, 10 i 11, str. 20, 34 i 37.

[125] Izvještaj štaba 4. divizije Glavnom štabu NOV i POH od 12. ožujka 1943.
Zbornik, tom V, knj. 13, str. 123.

[126] Isto, str. 358.

[127] Šesnaesta brigada se razmjestila u Lipovac i Gornju Šumetlicu.
Arhiv VII, reg. br. 34—1/1, k. 907.

[128] Zbornik, tom V, knj. 12, dok. 7, str. 22—25.

U osvrtu političkog komesara divizije,[129] od 3. veljače, kritizirani su nedovoljna briga za ishranu, sanitetske mjere i snabdjevenost boraca obućom.[130]

Četvrtog veljače brigada je dobila naređenje za pokret (trebalo ga je izvršiti već sutradan) u rejon sela Orljavca, Lučinaca i Smoljanaca (sekcija SI. Požega 1:100.000). Pored opće zamisli za prebacivanje jedinica na novu prostoriju, ovaj pokret je izvršen i iz zdravstvenih i ekonomskih razloga. Nakon dolaska u novi rejon trebalo je organizirati bolju ishranu, poduzeti opsežne higijensko-epidemiološke mjere (pranje, parenje, cijepljenje protiv tifusa, izoliranje i slanje tifusara u bolnicu i si.), popravljati odjeću i obuću, i oživjeti politički rad.[131] Određene mjere morale su se provoditi i u odnosu na narod.

U toku slijedećih nekoliko dana, štab brigade je na ovome bio neposredno angažiran.

Tih dana brigada je imala 14 automata, 26 puškomitraljeza, oko 600 vojničkih pušaka, 63 pištolja i 1 laki minobacač — oko 300 metaka na puškomitraljez, 30 na pušku, 60 na automat i 12 mina za laki bacač.[132]

Osmog veljače upućeno je na diverzantski kurs u Zvečevo 15 oprobanih boraca,[133] a istoga dana stiglo je naređenje za pokret iz tadašnjeg rejona u rejon sela Cjepidlaka, Removca i Jasenaša preko Voćina (sve sekcije Podravska Slatina 1:100.000). Brigada je organizirala i izvela pokret prema vlastitom planu, a na odredište je stigla na vrijeme, tj. 10. veljače do podne. U selu Removcu smjestili su se štab i dio jedinica brigade. Međutim, neprijateljevi avioni su ubrzo poslije toga bombardirali selo i između ostalih srušili kuću iz koje je petnaestak minuta prije bombardiranja (prema naređenju štaba divizije) izašao štab brigade i krenuo za Jasenaš.

[129] Arhiv VII, reg. br. 12—1/8, k. 907.

[130] Istoga dana komandant divizije Petar Drapšin obratio se štabu III operativne zone s molbom da pomogne diviziji i obezbijedi da njene radionice 10 dana rade samo za diviziju, jer je to pitanje (odjeće i obuće) vrlo teško: »Ima partizana koji su već potpuno bosi«, piše Drapšin.

[131] Naređenje štaba 4. divizije.

Arhiv VII, reg. br. 35—1/1, k. 907.

[132] Izvještaj štaba brigade.

Arhiv VII, reg. br. 21—1/7, k. 907.

[133] Isto, reg. br. 2/22, k. 907A.

Zanimljivo je da su 4. divizija, posebno njena 16. brigada, od napada na prugu Beograd — Zagreb, pa sve do Virovitice često bile bombardirane. Neprijatelj se okomio na diviziju u namjeri da joj nanese što veće gubitke i da je onesposobi za napadna dejstva. Kako se 16. brigada, tako reći od pruge, nalazila u zaštitnici divizije — bila je stalno na poznatoj »trasi« (za neprijatelja), pa ju je često napadala avijacija.[134]

Da bi jedinice divizije što uspješnije marširale i kretale se na svojoj marš-ruti ka Bilo-gori i Moslavini, štab divizije, koji stalno aktivno prati i utječe na stanje i dejstva svojih jedinica, daje brigadama dobro razrađeno uputstvo o kretanju noću (a marševalo se uglavnom noću), obilježavnju, obezbjeđenju i izviđanju, održavanju veze, savlađivanju prepreka, tajnosti, načinima vođenja eventualnih susretnih borbi, uređenju konačišta, ishrani, odmoru, sušenju boraca i kontroli kretanja.

Uputstvo je odmah proučeno sa svim rukovodiocima i (u potrebnoj mjeri) sa cijelim sastavom 16. brigade. Njegov utjecaj se osjećao u daljim borbenim dejstvima i na marševima brigade, mada je i dalje bilo nesnalaženja.[135]

NAPAD NA UPORIŠTE U VIROVITICI

Poslije napada na Pakrac, štab 4. divizije, u dogovoru sa štabom 3. operativne zone, odlučio je da da predah jedinicama, a zatim da ih povede u novu veliku akciju — u napad na uporišta u Virovitici i Špišić-Bukovici, Suhopolju i Lukaču.[136]

Konačnu i preciznu odluku o tome napadu štab divizije je donio 10. veljače 1943. U zapovijesti za napad izdatoj u 22,10 sati istog dana,[137] već iz prve rečenice vidi se

[134] Isto, reg. br. 36/1, k. 907.
[135] Isto, reg. br. 35—1/1, k. 907.
Izvještaj štaba 16. NO brigade.
Arhiv VII, reg. br. 12—1/1, k. 892.
Borci koji su kasnije dolazili nisu ni znali za postojanje pomenutog Uputstva, ali čim su došli u partizane upoznavani su s »pravilima ponašanja na maršu«.
[136] Zbornik, tom V, knj. 13, dok. 31, str. 123.
[137] Isto, knj. 12, dok. 36, str. 111.

cilj te akcije. Naime, »zbog produženja i sve žešćeg pritiska neprijatelja u četvrtoj ofenzivi na oslobođeni teritorij. . ., štab 4. divizije donosi odluku da likvidira. . .« pomenuto uporišta i time doprinese rasterećenju pritiska neprijatelja na ostale jedinice NOV i POJ. U Virovitici je bilo oko 400, u Špišić-Bukovici 74 neprijateljska vojnika, a u Lukaču 15 do 20 naoružanih stražara. Međutim, bilo ih je više. Uporište je bilo obezbijeđeno bodljikavom žicom i ojačano mnogim zidanim i armiranobetonskim bunkerima.[138]

U napadu na Viroviticu učestvovale su sve brigade divizije.

Dvanaesta je napadala Viroviticu, 17. Viroviticu i Špišić-Bukovicu, a jedinice 16. brigade dijelom su bile u napadu, a glavninom davale osiguranje u zasjedama.

U maršu prema Virovitici, Šesnaesta se kretala pravcem: s. Jasenaš — s. Kućište — k. 226 — k. 252 — k. 224 — put Novi Rezovac — Pčelić, a odatle su se jedinice raščlanjivale i kretale ovako:

o Drugi bataljon putem i željezničkom prugom u pravcu Virovitice, sa zadatkom da se što više približi željezničkoj stanici, napadne je sa sjeverne strane i likvidira uporište broj 3, jačine 30 vojnika s 2 teška mitraljeza.

• Prvi bataljon silazi na put Suhopolje — Virovitica i kreće ka Virovitici do poljskog puta koji se (od njega) odvaja kod slova »B« *natpisa »Brezik«;* ide tim putem do željezničke pruge Virovitica — Barč, a zatim prugom prema selu Brezik; ruši prugu (i put) na mjestu gdje je presijeca put koji dolazi iz sela Brezik i postavlja zasjedu da bi spriječio intervenciju neprijatelja iz Barča. Dijelom snaga (1. četa) bataljon je morao likvidirati uporište br. 14 (transformator kod ciglane), u kome je bilo 10 do 15 domobrana sa teškim mitraljezom. Vezu održava s 3. bataljonom 12. brigade.

• Treći bataljon kreće u pravcu Suhopolja sa zadatkom da ga očisti od eventualno pridošlih neprijateljevih vojnika; postavlja zasjedu na željezničkoj pruzi i putu Virovitica — Suhopolje, prekida prugu i put, uništava tt veze i sprječava dolazak neprijatelja iz uporišta P. Slatine i

[138] Arhiv VII, reg. br. 1—1, 2/6, k. 881.

Đulaveca. Dijelom snaga bataljon je imao zadatak da likvidira posadu od 30 ustaša u Suhopoljskom Borovu i održava vezu s 2. bataljonom 17. brigade.

Za ove zadatke brigada je ojačana s tri teška mitraljeza.

Naređeno je da se organizaciji veza i izvještavanja posveti posebna pažnja.

Centar za prikupljanje ranjenika iz brigade bio je u selu Jasenašu.

Početak napada određen je za 24,00 sata 11/12. veljače.

Povlačenje isključivo po pismenom naređenju ili na ugovoreni znak raketama, i to — za 16. brigadu — pravcem s. Turčević-Polje — s. Đakovac.

Budući da će se kretati i djelovati na ravničarskom zemljištu, jedinicama je naređeno da koriste kanale i kuće, da kopaju rovove i da se što bolje maskiraju.

TT veze trebalo je prekinuti prije početka napada; jedinice (one na pruzi i putu) valjalo je obezbijediti bocama sa benzinom,[139] a i političke pripreme morale su na vrijeme biti izvršene.[140]

U sumrak 11. veljače, nakon ponovnog bombardiranja Jasenaša i Removca brigada je krenula ka Virovitici. Noć je bila tmurna, a kretanje otežano zbog velikog blata.[141] No, napad na Viroviticu i okolna uporišta počeo je prema planu.

Borba je bila žestoka. Jedinice su nastojale da izvrše svoje zadatke, a neprijatelj je pružao žilav otpor, naročito iz kasarne i glavne željezničke stanice.[142] U zoru, 12. veljače, sva periferna uporišta bila su likvidirana, a otpor je pružan samo još iz Dvorca i željezničke stanice.

Procijenivši izvještaje o neprijatelju i svojim jedinicama, a uvidjevši da zadatak do svanuća ne može biti izvršen, štab 4. divizije donosi odluku da se borba produži i narednog dana.[143] Prema toj odluci, brigade su produžile

[139] Zbornik, tom V, knj. 12, dok. 36, str. 113 i 115; Arhiv VII. reg. br. 38—1/1, k. 907.

[140] Arhiv VII, reg. br. 4/19, k. 907A.

[141] Isto, reg. br. 21—1/8. k. 1297.

[145] Isto, reg. br. 24—1/8, k. 1297.

[143] Zbornik, tom V, knj. 12, dok. 42, str. 132.

napad, ali je sada bilo potrebno da veći dio svojih snaga usmjere na odbijanje vanjskih intervencija kojima bi se pokušalo pomoći opkoljenim uporištima. Cilj je bio jasan — blokirati u toku dana još nelikvidirana uporišta i spriječiti prodor neprijatelja izvana, a uveče, ponovo, jačim snagama napasti ta uporišta i likvidirati ih.

Prema tom naređenju, dva bataljona 16. brigade izveli su prvobitno postavljeni zadatak, a jedan ojačani bataljon usmjeren je na pravac vjerovatnog napada neprijatelja.

Tako je 2. bataljon i dalje ostao na glavnoj željezničkoj stanici, sa zadatkom da zaposjedne okolne zgrade i likvidira uporišta u stanici. Prvi bataljon je ostao u zasjedi prema Dravi. Treći bataljon, pojačan teškim mitraljezom, trebalo je odmah da krene iz Suhopolja ka Cabuni i da posjedne k. 198 i k. 215, kako bi spriječio nadiranje neprijatelja od P, Slatine; pri tome je održavao vezu s bataljonom 12. brigade na Dakinom Brdu. Bataljon je imao i zadatak da na svom pravcu onesposobi prugu i put.[144]

Stanje u gradu i oko grada bilo je, međutim, drugačije od onog kako ga je cijenio štab divizije i na osnovu toga donio pomenutu odluku. Mnogi bataljoni već su bili napustili svoja mjesta (bez naređenja — 3. bataljon 12. brigade, 3. bataljon, 1. i dio 2. bataljona 16. brigade, a po naređenju bataljoni 17. brigade koji su bili u gradu).

Nakon tog povlačenja, uporišta su ostala bez blokade i naređenja štaba divizije, nešto zbog toga, a nešto zbog pojave oklopnih vlakova, jednog iz Đulaveca, a dva iz Osijeka, nije moglo biti izvršeno. Bataljoni 12. i 17. brigade su dobili naređenje da produže borbe, ali se zbog oklopnih vlakova nisu mogli vratiti na svoja mjesta. Stab 16. brigade nije ni znao da se 3. bataljon povukao još u 03,00 ili 04,00 sata 12. veljače. Prvom i 2. bataljonu je naredio da se vrate u zasjedu, odnosno željezničku stanicu.[145]

Štab 2. bataljona je pripremio četu od 60 boraca sa 6 puškomitraljeza i uputio je da likvidira željezničku stanicu. Četa se privukla pruzi na 50 metara, ali je tu zatekla Nijemce (grupu majora Bekla — iz Đulaveca — koman-

[144] Isto, str. 133.
[145] Izvještaj štaba 4. divizije Glavnom štabu NOV i POH. Zbornik, tom V, knj. 13, dok. 31, str. 124 i 125.

danta 3. SS). Umjesto da odmah krene na juriš, četa je zalegla na brisanom prostoru i otvorila vatru. Nijemcima je pritekao u pomoć oklopni vlak. Tada komandir naređuje juriš. On je izvršen i borci su se primakli do samog vlaka. Razvila se ogorčena borba. Neki borci skaču na vagone. No, stižu još dva oklopna vlaka i otvaraju bočnu vatru po četi (pruga tu »pravi« krivinu). Nastala je izrazito neravna borba i četa je najvećim dijelom hrabro izginula. Samo mali broj boraca (12) uspio je da se izvuče (oko 13,30) zahvaljujući vještom komandovanju zamjenika komandira čete Pane Nježića.

Time je napad na željezničku stanicu definitivno propao.[146]

Za pokazanu hrabrost i samoprijegor u ovoj izuzetno teškoj i krvavoj borbi sa oklopnim vlakom i Nijemcima priznanje zaslužuje cijela četa. Ipak, posebnu pohvalu za pokazano junaštvo pripada — komandiru i komesaru ove čete Bošku Zmijancu i Ivanu Gajdeku, te delegatu voda Duki Sracu, koji su junački poginuli, desetaru Joži Justamentu, koji je iz najtežeg okršaja izvukao puškomitraljez i štitio svoje drugove, i zamjeniku komandira Pani Nježiću, najzaslužnijem za izvlačenje preživjelih drugova.[147]

Prvi bataljon je svoj prvobitni zadatak potpuno izvršio. Bataljon koji je bio u zasjedi držao se čvrsto. Njegova 1. četa likvidirala je neprijatelja kod transformatora i ciglane i probila se u Viroviticu. Zauzela je »svoje« magazine i izvukla iz njih oko 25 kola municije, odjeće i obuće (oko 100.000 metaka), koju je komandant Čoka, zaobilazeći tačke otpora, sproveo kroz grad do štaba 16. brigade (nalazio se u vinogradima na južnoj ivici Virovitice). Odatle je taj »dragocjeni transport« vod iz 1. bataljona, predvođen zamjenikom komandira čete Milanom Stojakovićem, sproveo u partizanske baze na Bilo-gori.[148] Međutim, bataljon se oko 07,00 i sam povukao bez naređenja (štab bataljona je izvijestio da je to učinio kada je video da su se povukle jedinice koje su napadale kasarnu). Štab

[146] Izvještaj štaba 16. brigade.
Zbornik, tom V, knj. 12, dok. 60, str. 187 i 188.
[147] Isto, knj. 13, dok. 31, str. 124.
[148] Podaci po sjećanju general-potpukovnika JNA Đure Dulića.

brigade sa njim izvjesno vrijeme nije imao vezu, a zatim mu je izdao naređenje da se vrati na zasjedu i bataljon se vratio.

Nema dokumenta koji govori o povratku 1. bataljona na prvobitni zadatak. Međutim, iz konstatacije štaba brigade (u izvještaju oko 12,00 sati 12. veljače 1943) da veza sa 1. bataljonom zbog oklopnih vlakova nije najsigurnija, slijedi da se bataljon vratio preko pruge i, prije podne, ponovo bio na osiguranju od Barča.[149]

Stojan Komljenović Čoka nije u to vrijeme bio sa svojim bataljonom. Sprovodeći municiju (oko 100.000 metaka) do štaba 16. brigade i odahnuvši nakon njenog otpremanja na sigurno mjesto, pohitao je nazad, preko pruge, svom bataljonu. Vraćao se »prečicom« preko položaja 2. bataljona (naspram željezničke stanice) i u jednom naletu sa vodom 1. čete prešao prugu. Međutim, pojavili su se pomenuti oklopni vlakovi (drugi i treći), koji su napali četu 2. bataljona na železničkoj stanici. Junak kakav je bio nije ni pomislio da produži dalje nego je sa svojim drugovima napao oklopne vlakove »s leđa« i pri tom poginuo junačkom smrću u dvadeset trećoj godini života. Sa njim je palo i dosta njegovih boraca.[150]

Treći bataljon svoj zadatak nije izvršio. On nije porušio prugu ni na njoj postavio zasjedu. Navalio je samo nekoliko stabala i stupova preko tračnica, što za oklopni

[149] Izvještaj štaba brigade od 12,00 sati 12. veljače 1943. godine.

Arhiv VII, reg. br. 25—2, k. 908.

150 Narodni heroj, rođen u Slavoniji, u borbu stupio na Baniji. U Sloveniju došao sa Banijskom proleterskom četom 1942. Ubrzo je postao komandir, a zatim i komandant bataljona u Kalničkom partizanskom odredu. Njegov bataljon je bio najbolja jedinica odreda. Po vrlinama i junaštvu znali su ga i Kalnik i Slavonija. Svojom hrabrošću, drugarstvom, vedrinom,, poletom i požrtvovanjem nadahnjivao je cijeli bataljon. U brojnim uspjesima i junačkim podvizima Stojana Komljenovića, dostojan divljenja je proboj njegovog bataljona iz okruženja prosinca 1942. U selu Ivancu na Kalniku, bataljon je opkolila Francetićeva ustaška »crna legija«. Ali, »Čoka se nije zbunio i uplašio, već zbio svoj bataljon, razvio crvenu proletersku zastavu« i uz pjesmu — »Mi ne damo zemlje naše da je gaze ustaše«, koju je zapjevao čitav bataljon, izvršio silovit proboj i crnoj legiji sa svojim Kalničanima nanio ozbiljne gubitke.

Zbornik narodnih heroja Jugoslavije.

vlak nije bila prepreka; nije likvidirao neprijatelja u Borovi (dozvolio mu da pobjegne), nije »pretresao« Suhopolje, niti poduzeo mjere da se poveže sa štabom brigade i obavijesti ga o situaciji. Štab 3. bataljona nije poštovao naređenje o povlačenju, nego se s određenog mu rejona povukao prije naređenja i ugovorenog znaka (između 03,00 i 04,00), a o tome nikog nije obavijestio (štab brigade sa njim nije mogao uspostaviti vezu 24 časa).[151]

Zbog neodgovornosti štaba ovog bataljona, oklopni vlak je neometano prošao za Viroviticu. Nakon prvog, u razmaku od 2-3 časa, prošli su za Viroviticu i drugi i treći, tako da su oko 07,00 sati na željezničkoj stanici i u njenoj blizini krstarila 3 oklopna vlaka, onemogućavajući dejstvo naših jedinica ne samo u rejonu željezničke stanice, već i u zahvatu pruge. Kako s bataljonom nije imao veze, štab brigade nije mogao ni da ga pomjeri prema Cabuni.[152]

Akcija na Viroviticu nije sasvim uspjela. Nepotpun uspjeh može se tumačiti ovim uzrocima:

• neizvršenjem zadataka 3. bataljona 16. brigade, zbog čega su oklopni vlakovi ušli u željezničku stanicu; to je ugrozilo ne samo bataljone Šesnaeste, već i uspjeh jedinica ostalih brigada;

• povlačenjem nekih jedinica bez naređenja; i

• nedovoljnim zalaganjem nekih štabova da se zadatak do kraja izvrši.

I slaba veza bila je uzrok nedovoljnom uspjehu.[153]

U ovoj akciji divizija je imala i osjetne gubitke: 54 mrtva i 8 ranjenih, 6 izgubljenih puškomitraljeza (5 iz 16. brigade) i 54 puške, oštećen je jedan laki mitraljez i uništena 2 laka bacača od 60 mm.

Na bojnom polju kod Virovitice ostali su:

Siniša Brzaković, Branko Gaga, Simo Kovačević, Mitar Vujasinović, Redžo Arzić, Boško Zmijanac, Ivan Gajdek, Branko Sedranac, Đuro Srac, Vinko Malinović, Stevo Vuković, Milenko Macura, Stanko Bišić, Miloš Filipović,

[151] Zbornik, tom V, knj. 12. dok. 60, str. 188.
[152] Isto.
[153] Isto, str. 176 i 189 i knj. 13, dok. 31, str. 118, 124 i 125; Arhiv VII, reg. br. 7—31, k. 881A i reg. br. 1/28, k. 907A.

Pavao Krmar, Milan Malbašić, Franjo Vekličić, Nikola Buljan, Đuro Štrbac, Đuro Kolundžić, Milutin Čabrajac, Nikola Jelsučić, Stevo Jovanović, Nikola Kramarić, Mirko Krajačić, Milan Trbojević, Branko Manduš, Stojanka Glušica, Dana Drmić, Đuro Solaja, Nikola Gajić, Ilija Katanić, Stevo Dragosavac, Stevo Galogaža, Stevo Vujinović, Branko Borović, Vjekoslav Hljeb, Rade Pralica, Vida Živec, Branko Polojac, Ljubo Vladisavljević, Pero Stanisavljević, Stevo Petričević, Petar Zunić, Mile Dobrijević, Stevo Blanuša, Ilija Miljuš, Miljuš Dobrijević, Nikola Antolović, Ivan Cap, Stojan Komlenović, Ljubomir Bosanac . . . devetorica od njih bili su članovi Partije, nekoliko kandidata i 14 članova SKOJ-a.[154]

Gubici neprijatelja također su bili veliki: 70 mrtvih, veliki broj ranjenih i 56 zarobljenih. Zaplijenjena su 2 puškomitraljeza, 107 pušaka, 2 automata, preko 100.000 metaka, oko 100 pari odjeće i obuće i više druge ratne opreme i hrane, zaplijenjeno je preko 70 stogova sijena, uništeno 300 sedala i više druge opreme i vojnih objekata, porušeno 500 m pruge Virovitica — Pitomača, itd.[155]

Iako napad na Viroviticu sa vojnog gledišta nije potpuno uspio, divizija je ovom akcijom dobro uzdrmala neprijatelja, zadobila priličan plijen i postigla veliki politički efekat. Virovitica je bila jak garnizon i značajno sresko mjesto, a partizani su je tako reći na juriš zauzeli. I da na našoj strani nije bilo slabosti i grešaka, ona se ne bi održala.

To najbolje potvrđuju izvještaji ustaškog stožera iz Osijeka. U jednom njih se kaže:

»Od 10. ovog mjeseca partizani vrše jake napadaje na Viroviticu ... U napadaju sudjeluje oko 4.000 partizana (12, 16. i 17. brigada) . . . Prekinute su sve brzoglasne linije ...« »Partizani su dolazili sa svih strana ... U ovaj je čas situacija katastrofalna. Vojska i redarstvo su se povukli u svoje zgrade i zabarikadirali, dok kolodvor čuvaju odjeli njemačke pripremne bojne iz Đulaveca, pod zapo-

[154] Izvještaj o radu partijske organizacije u brigadi od 1. ožujka 1943
Arhiv VII, reg. br. 3 i 4/1 RP, k. 18; Arhiv CK KPH.
[155] Zbornik» tom V, knj. 13, dok. 31, str. 123 i 124.

vjedništvom bojnika Bekla«. »Sve zamolbe na 187. njemačku diviziju ... da se pošalju dovoljna pojačanja, ostale su bez uspjeha ... Da Slavonski Zdrug iz Osijeka nije uputio 200 domobrana sa dva oklopna vlaka, — Virovitica se ne bi mogla održati — ... Napad partizana trajao je do 12. ovog mjeseca u 14,00 sati.. .«[156]

Prema dokumentu 154 (strana 464, knj. 12, tom V Zbornika), njemačko-ustaško komandovanje obavještava da se partizani 13. i 14. veljače još nalaze blizu Virovitice i Suhopolja, da njihovi izviđački dijelovi nailaze na prepade i jak otpor partizana u predjelu Zrinjske, te da nisu isključeni novi napadaji partizana. Takođe se ističe da je 12/13. veljače zapaljeno veliko vojno skladište sijena, a da 13. II napada nije bilo.

U svjetlosti ovih navoda još je jasnija odgovornost za neuspjeh — štaba, a posebno komandanta 3. bataljona 16. brigade.

Nakon povlačenja i završetka virovitičke akcije, jedinice 16. brigade su se okupile i smjestile za odmor u selu Jasenašu. Jedino je 1. bataljon pratio ranjenike za Slavoniju.[157]

POKRET KA BILO-GORI I MJERE NA SREĐIVANJU BRIGADE

Još u vrijeme napada na Viroviticu štab 4. divizije je primio naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ koje glasi:

»Uslijed jake ofanzive ujedinjenih neprijatelja Nijemaca, Talijana, ustaša i četnika na našu oslobođenu teritoriju u Bosni i Liki, *naređujem svim partizanskim odredima i brigadama u Slavoniji* (podvukao S. P.), Sloveniji, Srbiji, Crnoj Gori, Hercegovini i istočnoj Bosni da odmah otpočnu ofanzivu protiv oslabljenih garnizona neprijatelja. Da uništavaju željeznički saobraćaj, vojna slagališta, ceste, telefonske i telegrafske veze i druge objekte. Okupatori su dovukli iz sviju krajeva Jugoslavije svoje trupe protiv

u» izvještaj ustaškog stožera od 13. ožujka 1943.

Zbornik, tom V, knj. 12, dok. 148, str. 450 i 451.

[157] Arhiv VII, reg. br. 21/2, k. 1296 i reg. br. 24—1/8, k. 1297.

naše oslobođene teritorije i mi moramo iskoristiti sve naše naoružane odrede radi pojačanih napada na okupatore i njihove sluge. Naša narodna vojska već se preko 20 dana bori protiv neprijateljske ofanzive sa nečuvenim junaštvom i nanosi mu ogromne gubitke. Ona ispunjava svoju dužnost pred narodom i tu dužnost moraju odmah ispuniti svi borci i istinski rodoljubi. — TITO«.[158]

Na osnovu tog naređenja Vrhovnog komandanta, 4. divizija je krenula preko Bilo-gore dublje u Hrvatsku. No, u selima na Bilo-gori, morala se zadržati do 19. veljače radi sređivanja jedinica poslije Virovitice.[159] U isto vrijeme neprijatelj je u Bjelovaru i selima Velikoj Pisanici, Velikom Grđevcu, Grubišnom Polju, Zdencima, Ivanovom Selu i Đulavecu (sekcija Bjelovar i P. Slatina 1:100.000) koncentrirao oko 6.000 vojnika[160] da »očisti« područje Bilo-gore.[161]

Tih dana je i njegova avijacija bila aktivna.[162] I uopće za svo vrijeme pokreta i dejstava 4. divizije, njene jedinice su stalno praćene i uznemiravane od neprijateljevih kopnenih snaga i bombardirane od njegove avijacije. Uporedo sa pokretom divizije, u zakašnjenju od 1 do 2 dana, i neprijatelj je vršio pokrete svojih snaga. Željezničkim prugama, cestama i teritorijom — jedinice 1. gorske divizije i njemačka grupa »West Stoss«[163] bile su stalno u borbenom dodiru sa divizijom. Njihova ukupna snaga iznosila je oko 3.000 do 3.500 vojnika s artiljerijom i minobacačima, a snage avijacije — 2 bombardera i 13 »štuka«. Osnovni cilj pokreta i dejstava ovih neprijateljevih snaga bio je

[158] Ova naredba Vrhovnog komandanta izdata je 7. veljače 1943, a štab divizije ju je dobio preko štaba 3. operativne zone.

Zbornik, tom V, knj. 12, str. 226 i 227 i knj. 13, dok. 31, str. 126.

[159] Petnaestog veljače brigada je bila u kratkotrajnoj »ekonomskoj akciji« na području sela Čremušine, Velikog Crečnjevca i Bačkovice, a zatim se povukla u bazu.

Zbornik, tom V, knj. 13, dok. 115, str. 491, primedba 6.

[160] Riječ je o dijelovima 1. gorske divizije i njemačke 187. rezervne divizije.

Zbornik, tom V, knj. 13, dok. 115, str. 491 i 492.

[161] Isto, dok. 31, str. 126.

[162] Aktivirala se početkom četvrte ofenzive da bi tako štitila svoje oslabljene garnizone u ovom dijelu zemlje.

Iz sastava 187. rezervne divizije, jačine 600 do 800 vojnika.

da u sadejstvu sa snagama u garnizonima spriječe ofanzivna dejstva i na pogodnom mjestu opkole i unište 4. diviziju.[164]

Da bi onemogućio neprijatelja, izbjegao žrtve, česte marševe, iscrpljivanje boraca i stalnu napregnutost, štab divizije je 15. veljače izdao naređenje jedinicama, kojim određuje način zaštite, maskiranja, obezbjeđenja, kretanja na otvorenom zemljištu i postupke u toku napada avijacije na jedinice u kretanju.

U isto vrijeme ukazao je i na psihičke uticaje dejstva neprijateljeve avijacije i, s time u vezi, na protivmjere.[165]

Šesnaesta brigada je 15. veljače u selima Đakovcu i Turčević-Polju. Ona ne učestvuje sa 12. i 17. brigadom u napadu na dvije neprijateljske kolone koje su krenule iz V. Pisanice i G. Kovačice ka Zrinjskoj, ali je pojačala budnost i pripravnost.[166]

Tih dana brigada je primala i nove borce. Njihovom prijemu i brizi da se što prije uklope u jedinice poklonjena je velika pažnja. I politički rad s novim borcima također je živnuo.[167]

Štabovi bataljona i komande četa takođe su popunjeni (uglavnom unutrašnjim pomjeranjem), a poduzete su mjere i za formiranje pionirskog voda brigade jačine oko 30 ljudi.[168] Inače, odmah nakon prijeko potrebnog odmora i sređivanja, jedinice brigade su otpočele s obukom, analizama i poduzimanjem mjera zaštite od dejstva avijacije. Na mnogobrojnim sastancima i satima obuke i političkog rada bilo je riječi o uočenim slabostima i manjkavostima u protekloj borbi: o nedovoljnoj inicijativi i aktivnosti, slabom kretanju i korištenju zaklona, nedisciplini pri upravljanju vatrom, štednji municije, neodgovornosti po-

[164] Izvještaj štaba 4. divizije Glavnom štabu NOV i POH. Zbornik, tom V, knj. 13, dok. 31, str. 117.

[165] Arhiv VII, reg. br. 2—3, k. 1129.

[166] Isto, reg. br. 43/1, k. 907 i reg. br. 4^—1/1, k. 892.

[167] Isto, reg. br. 22/19, k. 907A.

[160] Za komandanta 1. bataljona određen je Lazo Dragaš, a novi štab 3. bataljona obrazovan je uglavnom od rukovodilaca iz drugih bataljona.

Arhiv VII, reg. br. 3—4, k. 908; Zbornik, tom V, knj. 12, dok. 57, str. 184.

jedinaca; o zadacima i mjerama na jačanju borbene sposobnosti, morala i discipline i odnosu prema stanovništvu u novim krajevima, gdje reakcionarno rukovodstvo HSS ima znatan utjecaj.[169]

Pored zajedničkih sastanaka čitavih sastava, održani su i posebni sastanci svih rukovodilaca u bataljonima. Da bi se politički rad učinio efikasnijim, a politički komesari inicijativnijima u jačanju moralno-političke snage jedinica (poslije Virovitice i u uvjetima dejstva neprijateljeve avijacije), organizirani su kursevi za komesare četa i vodne delegate. Kurseve uz pomoć komesara brigade držali su komesari bataljona, a sadržaj je bio usmjeren na objašnjavanje linije KPJ, nekih osnovnih pitanja marksizma-lenjinizma i načina njihovog rada i djelovanja u jedinicama.[170]

Radi ozdravljenja stanja u brigadi poslije Virovitice, nije se znalo kome je potrebno prije pomoći: da li 2. bataljonu koji je pretrpio teške gubitke na željezničkoj stanici (48 boraca i rukovodilaca, od kojih 7 članova KPJ, nekoliko kandidata i 14 skojevaca), da li 1. bataljonu koji je još prije Virovitice za vrijeme neprijateljevih bombardiranja sela Removca imao nekoliko mrtvih i blizu 20 ranjenih, a u Virovitici mu je, pored više boraca, poginuo i proslavljeni komandant Čoka. Ili je to zaslužio 3. bataljon na kojem je ležala krivica za neuspjeh divizije i prema čijem štabu su poduzete oštre mjere.

Da »povrati brigadu«, koja je nakon formiranja krenula dobro, štabu i partijskoj organizaciji nije bilo lako. Moralo se raditi danonoćno, ulagati maksimalne napore i umijeće, te »doći« do svakog čovjeka. Ovo tim prije što je i disciplina popustila. 116 članova KP, 56 kandidata i 193 člana Skoja, pored ostalih istaknutih boraca, bili su garancija za uspjeh.

Zbog poduzetih mjera situacija u brigadi polovinom veljače već je povoljnija nego prvih dana poslije napada na Viroviticu. U 2. bataljonu, koji je izgubio najviše izvrsnih boraca, utučenost je postepeno ustupala mjesto optimizmu i želji za novim borbama. U prvom bataljonu osjećalo se odsustvo komandanta i drugog kadra, ali stanje

[169] Arhiv VII, reg. br. 28—2, k. 908.
[170] Isto, reg. br. 3—4, k. 908.

je bilo dobro. U 3. bataljonu bila je uočljiva potištenost, pa i žaljenje za štabom bataljona, iako je najveći broj boraca shvatao njegovu krivicu.

No, gledano u cjelini, »moral boraca je na visini«, zaključuju u svojim izvještajima štab 16. brigade i sekretar njene partijske organizacije.[171]

NAPAD NA UPORIŠTE U VELIKOJ PISANICI

Zapovijest za napad na Veliku Pisanicu štab 16. brigade (k-3)[172] dobio je u prijepodnevnim satima 19. veljače. I ova odluka štaba divizije zasnovana je na naređenju Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita o što većoj ofenzivnosti partizanskih jedinica u vrijeme 4. ofenzive.

Prema podacima kojima se raspolagalo, neprijatelj je u Velikoj Pisanici uglavnom bio smješten u zapadnom dijelu mjesta, gdje su bili iskopani i natkriveni mnogi rovovi.

U napadu na Veliku Pisanicu ponovo je učestvovala cijela 4. divizija: 12. i 17. brigada dijelom u napadu, a jačim snagama u zasjedi, i 16. brigada u zasjedi i divizijskoj rezervi. Da glavnina divizije bude na zasjedama, uvjetovale su brojnost i jačina neprijatelja u okolnim uporištima.[173]

Bataljon a)[174] 16. brigade, ojačan s 2 teška mitraljeza, imao je zadatak da postavi zasjedu južno od V. Pisanice u šumi Skrajnoj Kovačici na liniji: most na putu Gornja

[171] Isto, reg. br. 3—4 i 28—2, k. 908; CK KPH, NOB, mikrofilm 5/95.

[172] p$_{re(}$j virovitičku akciju, radi tajnosti komandovanja, štab divizije određuje tajne nazive sebi i svojim brigadama. Oni su: štab divizije — K-l, 12. brigada — K-2, 16. brigada — K-3 i 17. brigada — K-4.

[173] Veliku Pisanicu je branila ojačana četa 3. bojne 1. gorske divizije — oko 200 vojnika, ali su posade okolnih uporišta bile jake. Zbornik, tom V, knj. 12, dok. 62, str. 192—194.

[174] Iz dokumenata u Arhivu VII JNA i Zborniku nije se mogla utvrditi numeracija bataljona 16. brigade. To napominje (u knj. 21, na str. 194), i redakcija Zbornika. Štab divizije je bataljone svih brigada označavao sa a), b) i c), vjerovatno zbog tajnosti, pa je i ovde tako postupio, a brigadna zapovijest nije sačuvana.

Kovačica — V. Pisanica — k. 174 — k. 176, da poruši taj put i mostove na njemu, zapriječi ga drvećem i spriječi intervenciju neprijatelja od V. Grđevca. Na desnom krilu održavao je vezu sa 4. bataljonom 12. brigade, a na lijevom s divizijskom rezervom (bataljonom svoje brigade u selu Bubnju).

Bataljon b) je imao zadatak da postavi zasjedu na južnoj strani V. Pisanice, na liniji: Suma Đurinac — sjeverno od k. 145 — k. 142 — k. 171, i spriječi bjekstvo neprijatelja iz V. Pisanice (tim pravcem) ka V. Grđevcu.

Bataljon c) s 1 teškim mitraljezom ostao je u divizijskoj rezervi u zapadnom dijelu Bubnja.

Stab 16. brigade se nalazio u šumi Skrajna Kovačica, u prvim kućama na putu selo Bubanj (k. 220) — k. 176 — G. Kovačica, a brigadno previjalište u Zrinjskoj.

Početak napada 19. veljače u 21,00 sati.

Poslije akcije brigada se trebala povući pravcem Bačkovica — Zrinjska — Brzaj.

Poučeni iskustvom iz Virovitice, štab divizije i štabovi brigada poduzeli su mnoge mjere da dobro pripreme akciju, obezbijede sigurnu vezu, iznenađenje, pravilne borbene postupke boraca i jedinica i uspješno savlađivanje prepreka.[175]

Napad na V. Pisanicu otpočeo je i bio vođen prema planu. Istina, neke jedinice su zakasnile — ali opravdano. Neprijatelj je davao žestok otpor, ali je većina otpornih tačaka brzo likvidirana. Da nije naređeno povlačenje,[176] uporište bi bilo sigurno zauzeto. Ipak, glavne borbe su se vodile na zasjedama sa snagama koje su intervenirale izvana. Jedinice 16. brigade nisu imale ozbiljnijih okršaja.

Nakon izvlačenja iz rejona V. Pisanice 4. divizija je krenula u pravcu Moslavine.

Prema procjeni štaba divizije, neprijatelj je imao preko 100 mrtvih i veliki broj ranjenih. Samo u školskoj zgradi uporišta ubijeno je ili izgorjelo oko 70 neprijatelje-

[175] Zapovijest za napad.
Zbornik, tom V, knj. 12, dok. 62, str. 192—197.

[176] Štab divizije je naredio povlačenje u 05,00 sati 20. veljače, da bi izbjegao borbe u okruženju, na nezgodnom terenu i po danu.
Zbornik, tom V, knj. 13, dok. 31, str. 127.

vih vojnika, zarobljen je 1 oficir i 10 vojnika, a zaplijenjeno je 14 pušaka, 1 automat, oko 3.000 metaka i nešto vojničke opreme.

Gubici divizije su 4 mrtva i 24 ranjena. Zbog gubitaka u borbi sa zasjedom 17. brigade, Nijemci su popalili sela Redeničku i Bačkovicu i ubili 25 ljudi (18 Hrvata i 7 Srba).[177]

Uoči napada na V. Pisanicu 16. brigada je imala na licu 709 (608 muških i 101 ženskih) i u rashodu 104 borca, naoružanih sa 10 automata, 505 pušaka, 21 puškomitraljezom, 1 lakim minobacačem i 52 pištolja. Kako brigada u borbama oko V. Pisanice nije imala gubitaka, sa ovakvim sastavom je ušla i u borbu za Garešnicu.

NAPAD NA UPORIŠTE U GAREŠNICI

U želji da da što veći doprinos u borbi protiv neprijatelja u vrijeme četvrte ofenzive i ulije povjerenje narodu ovog dijela Hrvatske u snagu Narodnooslobodilačke vojske, 4. divizija, odmah poslije V. Pisanice priprema napad na neprijateljevo uporište u Garešnici.[178] Radi toga pokreće svoje snage iz šireg rejona V. Pisanice i V. Grđevca prema Moslavini. Pokret je izvršen 20. veljače u 02,00 sata. Šesnaesta i 12. brigada kretale su se pravcem: šuma Skrajna Kovačica, Brezovo Selište, šuma Slatki potok (gdje prelaze željezničku prugu i cestu s. V. Grđevac — s. Bulinac), M. Pisanica, D. Kovačica, Dražica, V. Trnovitica, Popovac tedje hvataju vezu sa Moslavačkim odredom). Kretalo se u bataljonima u koloni po jedan. Obezbjeđenje prelaza preko pruge i puta vršila je 12. brigada. Štab divizije i njegovi dijelovi marširali su s 16. brigadom.[179]

U 08,35 sati, štab 4. divizije obavještava štab 2. operativne zone da su se njegove jedinice u toku 20. veljače prebacile u Bilo-goru na sektor Moslavine i uspostavile

[177] Isto, str. 126 i 127.

[178] U Garešnici su bile ove snage: 1. četa 3. bojne 1. gorskog zdruga, 150 ustaša i 20 žandarma.
Zbornik, tom V, knj. 12, dok. 73, str. 236.

[179] Arhiv VII, reg br. 6-L/I, k. 892 i reg. br. 47/1, k. 907.

neposrednu vezu s Moslavačkim odredom. U isto vrijeme traži objašnjenja o teritoriji i sugestije za naredne akcije.[180]

Pred ponoć istog dana, štab divizije izdaje zapovijest za napad na Garešnicu (sekcija Bjelovar 1:100.000). Dvanaesta je s dva bataljona u napadu, i dva u zasjedi. Sedamnaesta je cijela u zasjedi. Moslavački odred dijelom napada, a dijelom je u zasjedi i ruši prugu. 16. s jednim bataljonom napada, s jednim je u zasjedi i jednim bataljonom u divizijskoj rezervi.

U napadu je 2. bataljon 16. brigade koji, ojačan 1 teškim mitraljezom, likvidira neprijateljevo uporište broj 8 (ustaški tabor), nastupajući sa sjeverne strane grada putem Bjelovar — Garešnica. Taj bataljon trebalo je da drži i vezu sa bataljonom Moslavačkog odreda koji je napadao na uporišta 3, 4, 5 (s 35 domobrana) i 1. bataljonom 17. brigade u Zdenčacu, koji je držao zasjedu na putu Garešnica — Hercegovac.

Treći bataljon, ojačan teškim mitraljezom, u zasjedi je na putu Garešnica — V. Vukovje prema Gojilu sa zadatkom da u najtješnjem sadejstvu sa 3. bataljonom 12. brigade spriječi svaku pomoć Garešnici s te strane. Ovaj bataljon je pretpotčinjen štabu 12. brigade.

Prvi bataljon je ostao u divizijskoj rezervi.

Mjesto štaba 16. brigade sa rezervom određeno je u prvim kućama u selu Dišniku na putu iz Dišnika za Garešnicu, a brigadno previjalište dublje u istom selu.

Štab divizije je sa svojom rezervom u ciglani na putu Kapelica — Garešnica.

Početak napada određen je za 21,00 sat 22. veljače. Organizaciji rada štabova, vezi, izvještavanju i postupcima u napadu i zasjedama posvećena je posebna pažnja,[181] a poduzete su i potrebne mjere za evakuaciju plijena i zarobljenika.

[180] Zbornik, tom V, knj. 12, dok. 71, str. 234

[181] Radi toga su u zapovijesti objašnjeni postupci boraca i rukovodilaca u borbi oko zgrada, te način korišćenja mitraljeske vatre i bombaša u napadu i snažne i bliske vatre u zasjedi.

Izričito je naglašeno da povlačenja bez naređenja ne smije biti. Ono je dozvoljeno samo na osnovu pismenog naređenja štaba divizije, a ako naređenje iz opravdanih razloga izostane — na znak serije raketa (3 puta po 2 crvene). Svaka jedinica se povlači u svoju polaznu bazu za napad (16. brigada u Oštri Zid i Bršljanicu).

Zanimljiv je bio znak raspoznavanja za tu noć (22/23. veljače): »Pas-poglavnik«.[182]

Borba za ovo uporište trajala je dvije noći i jedan dan i bila je vrlo žestoka. Za razliku od nekih ranijih akcija, nijedna jedinica 4. divizije nije se povukla bez naređenja, a veza je funkcionirala odlično, tako da je situacija u svakom trenutku bila jasna. Najjači pritisak bio je iz uporišta Hercegovac.[183]

Za dejstva jedinica 16. brigade karakteristično je slijedeće:

• Drugi bataljon, koji je napadao ustaški tabor (uporište broj 8), pristupio je svom zadatku na vrijeme i ušao u Garešnicu. Periferne otporne tačke, i pored žestokog otpora neprijatelja, ubrzo je savladao. Međutim, sam tabor nije mogao osvojiti u prvom naletu. Neprijatelj se u njega koncentrirao i zbog činjenice da je zgrada na kat i od tvrdog materijala. Uspješno je kontrolirao prilaz i sve do zore odbijao nalete bataljona.

• Treći bataljon u zasjedi prema Gojilu u toku noći nije imao borbe kao ni 1. koji se nalazio u divizijskoj rezervi.

Dobivši naređenje štaba divizije o produženju napada na Garešnicu i tokom 23. veljače i noći 23/24. II[184], štab 16. brigade naredio je svojim bataljonima da ostanu na istim mjestima i produže sa izvršenjem zadataka. Drugi bataljon je shodno tome naređenju i dobivenim uputstvima prešao na opsadu uporišta i kontrolu neprijatelja da se ne izvuče.

[182] Zapovijest za napad; Arhiv VII, reg. br. 23—1/1, k. 1129. Zbornik, tom V, knj. 12, dok. 73, str. 236—244.
[183] Zbornik, tom V, knj. 13, dok. 31, str. 127 i 128.
[184] Isto, knj. 12, dok. 75, str. 249.

U toku prijepodneva vodile su se međusobne čarke, a onda je neprijatelj osuo jaku minobacačku vatru po jedinicama 2. bataljona koji se — netačno obaviješten od nekih jedinica — oko 13 sati povukao 500—600 metara od uporišta. U takvom rasporedu bataljon je i ostao u namjeri da noću 23. veljače uporište likvidira. Predveče, međutim, posada »tabora« se počela prebacivati u obližnje uporište radi zajedničkog proboja prema Kapelici i Gojilu, ali je u tome osujećena snažnom vatrom. Neprijatelj je zatim pokušao proboj preko ceste i pruge, međutim, tučen vatrom bataljona odustao je i od te namjere. Grupirao se u žandarmerijskoj stanici i organizirao otpor.

Ni novi napad ojačanog 2. bataljona poduzet u 19,30 nije urodio plodom. Prva zgrada u kojoj su se nalazile ustaše razorena je ručnim i 1 avionskom bombom od 12 kg, a preživjeli su se priključili glavnini. Kako je već u početku zauzeo magazin opreme, bataljon je u toku dana obezbjeđivao i izvlačenje plijena.

U ovoj borbi 2. bataljon je imao 2 mrtva i 3 ranjena, ubio je i ranio oko 20 neprijateljevih vojnika, zarobio jedan laki mitraljez, 4 puške i dosta opreme, a ispalio je blizu 4.000 metaka. U borbi su se istakli desetar Joža Justament, Zorka Vukas, Leposava Vujinović, drugarica Đurđa i još neki drugovi. Veza sa bataljonom je bila odlična.

Treći bataljon je, kako je i naređeno, ostao u zasjedi kod V. Vukovja prema Gojilu. Sve dok nije naređeno povlačenje, najtešnje je sadejstvovao sa 3. bataljonom 12. brigade. Sa neprijateljem koji je dolazio iz pravca Gojila i Kutine bataljoni su se sukobili 23. veljače tek oko 9 sati. Neprijatelj je pokušao da zaobiđe zasjedu i prikrije pravac napada glavnih snaga. Međutim, brzim manevrom u tome je osujećen. Bataljon 12. izvršio je napad na tog neprijatelja i odbio ga. Treći bataljon 16. pustio je neprijateljeve kolone na blisko odstojanje i snažnom vatrom nanio im znatne gubitke i zaustavio ih.[185] Žestoka borba, naročito na desnom krilu, vođena je cijeli dan i smirila se

les izvještaj štaba 16. brigade.

Zbornik, tom V, knjiga 12, dok. 77, str. 253 i 254; dok. 84, str. 272.

tek u sumrak. Prema ocjeni štabova bataljona i brigade, neprijatelj je pretrpio velike gubitke, a bataljon je imao 4 mrtva (drug Kirša, drugarica Dušanka i još dvoje čija su imena nepoznata) i 6 ranjenih. Istakli su se u borbi: mitraljezac Kutrovac i Ruža Miletić,[186] rodom iz Slavonskog Broda, izrazito hrabra omladinka.

Prema izvještajima zapovjedništva 1. gorske divizije od 23. i 24. II,[187] u napadu na zasjede bataljona 17. i 16. brigade učestvovale su dvije čete skupine Simić upućene iz Kutine i Banove Jaruge, ali su »zadržane jakim neprijateljskim otporom na liniji s. Bršljanica, s. Kapelica, s. Kanjiška Iva«. Zbog ugroženosti svojih garnizona, one su se uveče povukle. Ne vjerujući u uspjeh svojih intervencija, zapovjedništvo 1. gorske divizije tražilo je pomoć i »1 njemačke bojne« iz Bjelovara. Izgleda da je 23. veljače jedan bataljon 135. grenadirskog puka 178. njemačke divizije bio i usmjeren u tom pravcu.[188]

Prvi bataljon iz divizijske rezerve nije angažiran u borbi za Garešnicu.

Strahujući od proboja neprijatelja sa pravca Hercegovca i Gojila (u toku dana), štab 4. divizije 24. veljače u 04,00 sata izdaje naređenje za provlačenje i tako uporište Garešnica nije do kraja likvidirano.[189]

Nakon urednog povlačenja, 16. brigada se razmjestila u sela Bršljanicu i Oštri Zid.[190]

Prema ocjeni štaba 4. divizije akcija na Garešnicu »nije u potpunosti uspjela« iz ovih razloga: bataljon Moslavačkog odreda napustio je svoje uporište kada je svanulo i »omogućio bandi« da neke naše jedinice napadne s leđa i koncentrira se u dvije najutvrđenije zgrade; nesnalaženja nižeg rukovodećeg kadra u vođenju borbe u naseljenom mjestu; veći broj oboljelih boraca, među kojima nekoliko iskusnih četnih i bataljonskih rukovodilaca; pomanjkanje sredstava za uništenje utvrđenih zgrada; intervencije i pomoć neprijatelja iz uporišta V. Grđevac, V.

[186] Arhiv VII, reg. br. 24—1/8, k. 1297.
[187] Zbornik, tom V, knj. 12, dok. 184, str. 530 i dok. 189. str. 546.
[188] Isto, dok. 183, str. 527.
[189] Isto, knj. 13, dok. 31, str. 128.
[190] Arhiv VII, reg. br. 24—1, k. 1277.

Zdenci i Grubišno Polje, a pokrenut je i jedan bataljon 4. gorskog zdruga iz Ivanovog Polja (8 km od Grubišnog Polja).

U toj akciji zarobljeno je 17 legionara, zaplijenjeno 30 pušaka, 2 puškomitraljeza i 1 teški mitraljez, 9.000 metaka, 3 vagona hrane, 1 apoteka i kože za 40 pari cipela.

Gubici neprijatelja: 88 mrtvih i preko 200 ranjenih.

Gubici divizije: 21 mrtav i 58 ranjenih. Utrošeno je 12.000 metaka i 36 ručnih bombi.[191]

MARS ZA SLAVONIJU I ODMOR U VOCINU

Poslije akcije na Garešnicu neprijatelj je sakupio jake snage i krenuo u napad s namjerom da odbaci diviziju i nanese joj što veće gubitke. Neprijatelj je napadao pravcem Hercegovac — Mlinska — Popovac. Da bi izbjegao teške borbe pod nepovoljnim uvjetima, štab 4. divizije odlučuje da svoje snage prebaci za Slavoniju.

Nakon sređivanja i odmora u toku dana, padom mraka 24. veljače, 16. brigada kreće na dug i naporan marš pravcem: Bršljanica, Vukovje, Kaniška Iva, Ribnjak, Dubrave, Doljani, Bijela i D. Borki (sve sekcija Bjelovac i Pakrac 1:100.000). Ovaj marš brigada je izvela uspješno i bez žrtava, ali bilo je i slabosti i nedostataka. Prije svega, marš nije izvršen u odgovarajućem redu. Prekidana je kolona; bilo je izostajanja, neusklađenog kretanja (jedan bataljon zaostao je dva i po sata za glavnom kolonom), nagomilavanja, slabog održavanja veze i si. To je naročito došlo do izražaja pri prelasku rječice Ilove, gdje je »nagomilavanje bilo takvo da se u slučaju napada neprijatelja, ne bi moglo razviti za borbu«.

Uzroci ovim slabostima bili su u »slaboj brizi nižeg kadra i boraca za red, disciplinu i bezbjednost«.

Uočivši to, štab brigade se podijelio po jedinicama, sredio marševske kolone i uspješno ih doveo na cilj. Oboljeli i ranjeni, koje je brigada na maršu osiguravala, bezbjedno su prevezeni za Slavoniju.

[191] Izvještaj štaba 4. divizije.
Zbornik, tom V, knj. 13, dok. 31, str. 127 i 128.

Pri kraju marša zamor i iscrpenost većine boraca bili su očevidni. Na to su uticali loša odjeća, a i slaba organizacija i disciplina pri kretanju.

Poslije kraćeg odmora u selima Bijeloj i D. Borkima (sekcija Pakrac 1:100.000), 16. brigada je krenula na duži odmor u Voćin.[192]

Vrijeme provedeno u Voćinu od 1. do 15. ožujka iskorišteno je za sređivanje, reorganizaciju jedinica i analize pređenog puta; za odmor, čišćenje, pranje, parenje i popravku odjeće i opreme; za liječenje i fizički oporavak; za borbenu i političku obuku i jačanje akcione sposobnosti svih jedinica. S tim u vezi ozbiljnu pomoć brigadi pružio je štab divizije davanjem više osvrta, uputstava i naređenja, i gotovo svakodnevnim ličnim utjecajem njegovih članova.

Još uoči napada na Garešnicu u štab 16. brigade stigli su osvrt štaba divizije na uspjehe, greške i manjkavosti od formiranja[193] do tada, i analiza o radu štabova. Dva ili tri dana kasnije dobijeno je naređenje za poboljšanje obezbjeđenja i usavršavanje patrolne i stražarske službe i mjera higijenske zaštite od zaraznih bolesti, posebno od pjegavca, jer je na teritoriji na kojoj se nalazila divizija bilo oko 2.000 oboljelih od tifusa. Stigla su i uputstva o političkom radu sa narodom, o raskrinkavanju politike čekanja reakcionarnog vodstva HSS, o pripremama za Osmi mart — dan žena i o planskom radu i obuci boraca i rukovodilaca.[194]

[192] Na slobodnu teritoriju u Slavoniji 4. divizija se vratila 28. veljače 1943. Poslije toga u 16. brigadi je bilo 40 bosih, a odjeća mahom slaba.

Arhiv VII, reg. br. 24-1/8, k. 1297, reg. br. 35-2, k. 908; Zbornik, tom V, knj. 14, dok. 75, str. 222.

[193] Od formiranja do 16. veljače 1943. godine 4. divizija je u borbama s neprijateljem zaplijenila 552 puške, 14 pm, 1 laki mitraljez, 6 tm, 28 automata, 3 laka mb (60 mm), oko 150.000 metaka, 3 radio-stanice, 3 vagona duhana i mnoge druge ratne opreme i prehrambenih artikala i sanitetskog materijala; uništila je 2 tenka, 1 lokomotivu, 15 vagona i 3 kamiona, zarobila 424 neprijateljevih vojnika, ubila 226 i veliki broj ranila.

[194] Kao osnovni materijal za politički rad s narodom, u tom trenutku naznačene su izjave drugova Tita i dr Ivana Ribara, a za Osmi mart agitprop 16. brigade morao je umnožiti (za čitavu diviziju) članak druga Tita o Osmom martu.

Stab 16. brigade je sve ovo vrlo ozbiljno shvatio i na osnovu toga analizirao vlastito stanje, a zatim preko štabova bataljona i komandi četa poduzeo mjere da se zahtjevi štaba divizije ostvare. Pored mnogih praktičnih mjera, održani su sastanci rukovodećeg i boračkog sastava radi sagledavanja stanja i zadataka i oživljavanju sveukupne aktivnosti u brigadi. Organizirana je i izvođena svakodnevna borbena obuka, a pojačan je i politički i kulturno-zabavni rad.[195] Formirani su i politički kursevi za komesare i delegate, a 5 drugova je upućeno na kurs političkih komesara u Zvečevo. Živnuo je i politički rad sa stanovništvom, poboljšana je ishrana boraca, itd. Ozbiljna pažnja posvećena je i otklanjanju familijarnosti između štabova bataljona i nižeg rukovodećeg kadra.[196]

Sve to, naravno, doprinijelo je poboljšanju stanja i odnosa, oživljavanju poleta i podizanju borbenih sposobnosti jedinica. Svoj prilog tome davao je i agitprop brigade, koji je pripremio jedan broj brigadnog lista »Crvena zvijezda« i izdao treći broj zidnih novina, s vrlo lijepom slikom »Bijeg Hitlera iz Rusije« i nekoliko isto tako dobrih slika i crteža posvećenih godišnjici Crvene armije. O njoj se tih dana govorilo u svim jedinicama i na dva mitinga u selima Popovcu (Moslavina) i Vranjiću (Slavonija). O borbama Crvene armije, pored komesara i komandanta, govorili su i sovjetski oficiri Vlado i Vanjka.[197]

Tih dana, upravo 5. ožujka, brojno stanje i naoružanje 16. brigade izgledalo je ovako:[198]

Arhiv VII, reg. br. 22/8, k. 907; reg. br. 24-2/19, k. 907; reg. br. 6/7, k. 1131, reg. br. 27-1/19, k. 907A i reg. br. 7-1/1, k. 892.

[195] Izdate su i prave zidne, a pripremane su i džepne novine jedinica. Političkim radom se nastojalo nadoknaditi ono što je propušteno i vrijeme borbi i marševa u veljači.

Arhiv VII, reg. br. 4-4, k. 908.

[196] U svim jedinicama brigade i u nekim selima obrađena je tada i tema: »Položaj Hrvatske u NOB i izdajničko vodstvo HSS«.

Arhiv VII, reg. br. 3/22, k. 907A.

[197] Desetodnevni izvještaj štaba 16. brigade.

Arhiv VII, reg. br. 4/1, k. 908.

[198] Isto, reg. br. 29/7, k. 907.

Brojno stanje	Štab	1. bat.	2. bat.	3. bat.	Svega u brigadi
muški	55	147	183	165	550
ženski	2	26	15	19	62
muški	5	31	8	_	*44*
ženski	_	_	1	_	1
muški	50	116	175	165	506
ženski	2	26	14	19	61
Svega na licu	52	142	189	184	567

Naoružanje	Štab	1. bat.	2. bat.	3. bat	Svega	Municije
Automata	5	2	2	3	12	659
Puškomitraljeza	_	7	7	7	21	6.600
Pušaka mauzer	32	152	113	164	461	17.965
Pušaka manliher	7	9	24	8	48	1.071
Pištolja	8	16	10	13	47	384
Lakih bacača	_	_	_	1	1	6

U dokumentu se ne objašnjava razlika između brojnog stanja od 30. siječnja i ovog 5. ožujka. Kako gubici za protekla 34 dana nisu bili toliki, vjerovatno je riječ o upućivanju Čeha i Slovaka u čehoslovački partizanski bataljon i Nijemaca u njemačku partizansku četu, koji su se tih dana formirali, zatim otkomandama, puštenim na bolovanje, kućama i si. Vjerovatno se time može objasniti i razlika u naoružanju.

Do 11. ožujka izvršena je popuna jedinica novim borcima. Odjeća i obuća su zbog pomoći III operativne zone znatno popravljeni i poboljšani, ljudi očišćeni od uši i oporavljeni. Uzeto u cjelini, sada su i brigada i cijela divizija bile znatno sposobnije za borbu.[199]

U to vrijeme brigada je imala 116 članova KP, 56 kandidata i 193 člana Skoja — ukupno 365 organiziranih boraca i rukovodilaca, ili oko 60 posto sastava brigade. Sve su to bili hrabri i odvažni borci, a nedostajalo im je potrebno političko znanje. Partijski i skojevski rad bio je živ, a za sadržaj su uglavnom uzimana tekuća pitanja. Za teorijski rad (zbog stalnih pokreta i borbi) nije bilo dovoljno vremena.[300]

Prateći stalno situaciju i aktivnost neprijatelja, štab divizije je naslućivao i otkrivao njegove namjere, te, u skladu s tim, dovodio svoje jedinice u odgovarajući položaj.

Već 9. ožujka on pojačava obezbeđenje i postepeno razvija neke svoje jedinice prema ugroženim pravcima. Tako 12. brigada sa jednim bataljonom osigurava pravac od Mikleuša i održava vezu sa 17. brigadom, koja (lijevo) jednim bataljonom kontrolira sektor Hum, Popovac, Macute. Lijevo od 17. brigade bila je 16. brigada, koja je jednim bataljonom zatvarala pravac od Đulaveca, a jednim pravcem od Boraka. Obje brigade održavale su međusobnu vezu, a ispred osiguranja isturale su izviđačke patrole. Štab 16. brigade s jednim bataljonom nalazio se u Voćinu i tako obezbjeđivao sam Voćin (sve sekcija P. Slatina 1:100.000).[201]

U toku 10. ožujka bataljoni su ostali na istim položajima, a štab brigade je dobio naređenje da poduzme mjere za objašnjavanje značaja izbora za NOO borcima i narodu

[199] Iz Zagreba je došlo u brigadu oko 100 novih boraca.

Arhiv VII, reg. br. 25-1-13/8, k. 1297; Zbornik, tom V, knj. 13, dok. 31, str. 130.

[200] Izvještaj o radu partijske organizacije u 16. brigadi za veljaču 1943.

Arhiv CK SKH, NOB, film 5/95-96.

[201] Zbornik, tom V, knj. 13. dok. 83, str. 88; Arhiv VII, reg. br. 25-1/8, k. 907.

na svom terenu. Na četnim i bataljonskim sastancima i u radu s narodom komesari su aktivno objašnjavali značaj izbora i način učešća boraca u njima.[202]

Jedanaestog ožujka u sastav brigade je ušao jedan bataljon Kalničkog odreda. Bataljon je brojao 80 boraca i rukovodilaca.[203]

Radi lakšeg rukovođenja i uspješnijeg objedinjavanja dejstava u borbi protiv neprijateljevih snaga koje su upadale na oslobođeni teritorij (radi pljačke i uništenja bolnica), štab 4. divizije je od štabova 16. i 17. brigade formirao Operativni štab za rukovođenje tim brigadama.

Taj štab je 13. ožujka oko 21 čas dobio naređenje za obranu Ravne gore. Njime ga štab 4. divizije (1) obavještava o namjerama 1. gorskog zdruga da ponovo ugrozi slobodnu teritoriju (a posebno Ravnu goru — bolnicu broj 3) i o vjerovatnim pravcima njegovog nastupanja (Daruvar, Dobra Kuća, Pogani vrh, Gornji Borki, Zajile, Ravna gora — lijeva kolona; Sirač, dolina rijeke Pakre, Piljenica, G. Borki, Ravna gora — srednja kolona; Pakrac, Spanovica, Veliki Javornik, Metla, Ravna gora — desna kolona) i (2) daje ove zadatke:

1. Da bataljoni 16. brigade posjednu dominantne tačke na liniji: Petrov vrh (k. 615), Pogani vrh (k. 639) i Zelena Lokva (k. 561), »sa zadatkom da upuste neprijateljsku lijevu kolonu u cijep jedinica te brigade i da je vještim manevrom unište, odnosno da joj nanesu što veće gubitke i spriječe je u njenim namjerama«;

2. Da bataljoni 17. brigade posjednu liniju: Mali Javornik (k. 564),' Veliki Javornik (k. 718), Metla (k. 778), lijevo od 16. brigade i u sadejstvu sa njom unište, odnosno razbiju i onemoguće srednju i desnu kolonu.

U obrani su učestvovale i jedinice 1. odreda III operativne zone.

Glavni zadatak svih jedinica u ovim dejstvima bio je da po svaku cijenu spriječe prodor neprijatelja prema slobodnoj teritoriji.

[202] Arhiv VII, reg. br. 24-178, k. 1297 i reg. br. 30/19, k. 907A.
[203] Isto, reg. br. 58-1/1, k. 907.

Grupe boraca Šesnaeste omladinske brigade na sastanku, proljeće 1943.

Pokret jedinica iz Voćina trebalo je da se izvrši najkasnije — do 24,00 13. ožujka i to u najvećoj tajnosti.[204]

U duhu ovog naređenja jedinice 16. i 17. brigade posjele su određene im položaje i bile u gotovosti da sačekaju neprijatelja (sve sekcije Bjelovar, Podravska Slatina, Pakrac, SI. Požega — 1:100.000).

U isto vrijeme štab 4. divizije pripremio je i protivmjere u vidu ofenzivnih dejstava protiv nekih neprijateljevih uporišta u Požeškoj kotlini. Za te akcije on angažira 12. i 18. brigadu (novoformiranu), koje 15/16. ožujka likvidiraju uporište u Velikoj, a 19. ožujka i uporište u Vetovu (sekcija SI. Požega 1:100.000).[205]

Kako neprijateljeve snage nisu napale na položaj 16. brigade, ona je poslije zauzeća Velike prebačena u to mjesto, a odatle, nakon dva dana, preko Papuka u Slatin-

[204] Zbornik, tom V, knj. 13, dok. 34, str. 141 do 143.
[205] Isto, dok. 44, str. 192; dok. 56, str. 274; dok. 57, str. 280 i dok. 58, str. 283.

ski Drenovac. Odmah nakon odlaska brigade iz Velike selo je bombardirano, a poslije nekoliko dana bombardiran je i Slatinski Drenovac.

I ovo je govorilo o sve agresivnijim namjerama neprijatelja.[206]

Prije podne 19. ožujka štab 16. brigade je dobio naređenje za napad na Kutjevo (sekcija SI. Brod 1:100.000).[207]

»Nastavljajući čišćenje naših hrvatskih sela od fašističkih gadova i njihovih slugu ustaša, a poslije likvidacije uporišta u Vetovu, štab divizije donio je odluku da napadne i likvidira neprijateljsko uporište Kutjevo« — kaže se pored ostaloga, u naređenju za napad štaba 4. divizije.

Napad je određen za 20 sati 19. ožujka, a u njegovu izvođenju i obezbjeđenju učestvovala je čitava divizija (12, 16, 17, i 18. brigada).[20®]

Napad je izvodila 17. brigada, 12. je bila u zasjedi, s jednom četom fingirala napad na Kulu, a dio snaga je imala u rezervi. Osamnaesta je do početka napada vodila borbu s neprijateljem između Vetova i Kutjeva, a zatim otišla u zasjedu.

Šesnaesta brigada je s dva bataljona (1. i 2) bila u zasjedi prema Slavonskoj Požegi na liniji: k. 203 — k. 204 — k. 200 — k. 191. Na svom lijevom krilu održavala je vezu sa 1. bataljonom 12. brigade (na k. 191), sa zadatkom da spriječi i onemogući prodor neprijatelja od SI. Požege. Treći bataljon je ostao u brigadnoj rezervi i služio (brigadi) kao udarna manevarska snaga. Štab 16. brigade nalazio se u Kaptolu. Veza je održavana kuririma i dobro je funkcionirala.

Akcija je dobro organizirana i po planu počela ali do borbe u Kutjevu nije došlo, jer ga je neprijatelj, u strahu da ne doživi sudbinu posada Velike i Vetova, napustio bez borbe. U Kutjevu je uhvaćena samo jedna patrola od 22 domobrana sa nešto ratnog materijala.

[206] Arhiv VII, reg. br. 24-1/8, k. 1297.
[207] Zbornik, tom V, knj. 13, dok. 63, str. 299—303.
[208] Osamnaesta slavonska NO brigada formirana je 12. veljače 1943. godine od 1. i 2. slavonskog odreda. U sastav 4. divizije ušla je po odluci štaba Druge operativne zone i uz saglasnost Vladimira Popovića, sekretara CK KPH.
Zbornik, tom V, knj. 13, dok. 52, str. 259.

I upravo kada je štab 4. divizije ponesen uspjesima, borbenošću i poletom svojih osvježenih jedinica razrađivao plan za dalje čišćenje neprijateljevih uporišta u Požeškoj kotlini (Kula, Bekteš, Čaglin), dobio je iz štaba III operativne zone obavještenje da predstoji nova ofenziva na oslobođenu teritoriju, pa je snage divizije morao rasporediti za obranu tog teritorija, naroda i boraca.[209]

[209] Isto, knj. 14, dok. 75, str. 226—227 i knj. 13, dok. 63 i 67.

DEJSTVA BRIGADE U NEPRIJATELJEVOJ OFENZIVI »BRAUN«

Dvadesetog ožujka neprijatelj poduzima svoju najveću ofenzivu u Slavoniji. Njen je cilj: okruženje i uništenje slavonskih partizanskih jedinica.

Prema obavještenju štaba III operativne zone o tome da je neprijatelj prodro na oslobođenu teritoriju, štab 4. divizije naređuje[1] svojim jedinicama da odmah napadnu neprijatelja koji je iz rejona Lipik — Pakrac; Sirač — Daruvar; Đulavec — Pivnice i Čačinci — Humljani prodro na oslobođenu teritoriju.

Prvog dana ofenzive »Braun«[2] neprijatelj je ušao u oslobođena sela Mijače, Budiće i Koturić, a dijelom snaga u Gornje Borke i Klokočak (sve sekcije Podravska Slatina, Slavonska Požega, Bjelovar i Pakrac 1:100.000).

[1] Arhiv VII, reg. br. 7/2, k. 907.

[2] Za ovu ofenzivu neprijatelj je koncentrirao 25.000—30.000 vojnika i formirao četiri skupine. Skupina »Zapad«, sastava 1. gorska divizija (bez jedne bojne) i njemačka 178. rezervna divizija, nastupala je pravcem Daruvar — Zvečevo; skupina »Istok«, sastava 3. pješadijska divizija (bez 4. pješačke pukovnije), 3. ustaška bojna 6. pješadijske divizije — pravcem Slavonski Brod — Kutjevo; skupina »Jug«, sastava 2. i 3. bojna 4. pješačke pukovnije, 1. bojna 5. pješačke pukovnije, 2. jurišna bojna, 2. lovačka bojna, ES (Einsatzstaffel) bataljon, 4. pionirska bojna, 3. baterija 5. artiljerijskog diviziona i samostalni haubički vod pravcem Slavonska Požega — Kutjevo; skupina »Sjever«, sastava 1. bojna 4. pješačke pukovnije, 16. ustaška bojna, 2. bojna Sremskog zdruga, 4. pionirska bojna i 4. bojna Slavonskog zdruga — pravcem Podravska Slatina — Kutjevo. Zbornik, tom V, knj. 13, dok. 67, str. 311.

Da bi se neprijatelj zaustavio u svom nadiranju na oslobođenu teritoriju, kasno uveče, prvog dana ofenzive, jedinice su dobile ovakva naređenja:

• 12. brigada — da krene pravcem Bučko Kamensko — Mijači — Koturić — Budići — Bučje, i da neprijatelj e-vu kolonu koja nadire tim pravcem vještim manevrom uhvati u kliješta i uništi;

• 16. brigada — da ostane u Slatinskom Drenovcu do jutra 21. ožujka, do kada će dobiti naređenje o tome što dalje da radi;

• 17. brigada — da u 01.00 sat 21. ožujka krene preko vrha Točka i Zvečeva na Ravnu goru, poveže se sa 1. odredom, koji se tu nalazio, i organizira obranu bolnice (br. 3)[3], u kojoj je bilo oko 400 ranjenih i oboljelih boraca.[4]

Nastupajući od Podravske Slatine, Đuleveca,[5] Pakraca, Daruvara, Lipika, Okučana, Slavonske Požege i Slavonskog Broda (sekcija Pakrac, Podravska Slatina, Bjelovar, Slavonska Požega i Slavonski Brod 1:100.000) neprijatelj je težio da svojim napadnim kolonama obuhvati slobodnu teritoriju na Psunju i Papuku, a onda i onu na Ravnoj gori.[6]

Prema pravcima nastupanja neprijateljevih napadnih kolona,[7] već u početku se mogao naslutiti njegov cilj. Bilo je očevidno da mu je namjera da uz podršku avijacije i koncentrirane artiljerijske vatre omogući napadnim kolonama da ispresijecaju slobodnu teritoriju i, zatvarajući obruč oko jedinica 4. divizije, pristupe njenom počesnom uništenju.

[3] Ova je bolnica bila na Ravnoj gori.

[4] Zbornik, tom V, knj. 13, dok. 67, str. 311.

[5] Danas Miokovićevo.

[6] Zbornik, tom V, knj. 13, dok. 71, str. 330.

[7] Prvih dana ofenzive snage neprijatelja bile su srazmjerno male (oko 10.000 domobrana, ustaša i Nijemaca). Nailazeći, međutim, na snažan otpor naših snaga, neprijatelj je i iz udaljenih garnizona (Osijek, Bjelovar, Virovitica, pa čak i iz Bosne) stalno dovlačio nova pojačanja, tako da je na kraju ofenzive naše snage i slobodnu teritoriju u Slavoniji napadalo je oko 30.000 vojnika.

Zbornik, tom V, knj. 14, dok, 75, str. 227.

U prvoj fazi nastupanja neprijatelj je najviše uspjeha imao u prodoru na Ravnu goru, i to iz rejona Sirač — Daruvar. Njegove jedinice su prodrle u planinsko selo Gornje Borke (sekcija Podravska Slatina 1:100.000), a istoga dana predveče dio neprijateljeve kolone pokušao je prodor u pravcu Ljutoča (k. 695), jakog objekta koji je našim jedinicama pružao čvrst obrambeni oslonac na tom pravcu, a imao je veliku ulogu i u paraliziranju ostalih neprijate-Ijevih kolona.

Sučeljen sa takvom situacijom, štab 4. divizije je odmah reagirao i podređene jedinice su u toku noći 20/21. ožujka dobile novo naređenje[8] za raspored i dejstva slijedećeg dana. Štab divizije upoznaje jedinice sa stanjem na pravcima neprijateljevog nadiranja i naređuje: 18. brigadi da postavi zasjedu 2. bojni 4. pješačke pukovnije koja je nastupala od Kutjeva u pravcu Slavonske Orahovice, a 16. brigadi da jedan bataljon[9] iz Slatinskog Drenovca odmah uputi u rejon šumarije Jankovac (4 km jugozapadno od ovog sela), da neprekidnim upućivanjem jačih patrola na zapad kontrolira vrh Bilo (k. 830 na Papuku) i da održava vezu, preko vrha Točka (k. 887), sa 17. brigadom.[10]

U duhu dobivenog naređenja 2. bataljon 16. brigade je zauzeo položaje južno od Slatinskog Drenovca, kako bi zasjedama na putu Slatinski Drenovac — vis Jankovac i na putu Gornji Meljani — Šumeće brdo zaustavio prodor neprijatelja; 3. bataljon je imao zadatak da postavi zasjede na Pištanskoj kosi i Pištanskoj rijeci, jer se očekivalo da će neprijatelj krenuti iz Klokočaka preko Pištanske kose u pravcu k. 684.

U toku 21. ožujka štab 16. brigade je dobio dva nova naređenja: prvo, u zoru, od štaba 4. divizije, a drugo, kasno

[8] Arhiv VII, reg. br. 8/2, k. 907.

[9] Prvi bataljon 16. brigade imao je zadatak da šalje patrole i na istok, u pravcu jedinica 18. brigade i da s njima također održava neprekidnu vezu. Međutim, on je ubrzo određen u rezervu Operativnog štaba za Slavoniju i raspoređen u rejon Šumarije, najprije u Jankovac, a onda u mobilni centar koji je bio u selu Zvečevu.

Zbornik, tom V, knj. 13, dok. 71, str. 331.

[10] Prema ovom naređenju, i 17. brigada je dobila zadatak da preko patrola uhvati vezu s jedinicama 16. brigade.

Isto, dok. 71, str. 331.

u noć, od tek formiranog Operativnog štaba za Slavoniju.[11] Tog dana, pored Operativnog štaba za Slavoniju, imenovan je i štab 19. brigade.[12]

Drugim naređenjem štab 16. brigade je obavješten da je formiran Operativni štab za Slavoniju, kome se potčinjavaju jedinice 4. divizije, snage 1. i 2. odreda III operativne zone i sve straže sa teritorije Papučko-krndijskog područja. Sve ove snage uključene su u 12, 17. i 19. brigadu, privremeno formiranu. Pod komandom štaba 19. brigade su 16. brigada (bez 1. bataljona), 18. brigada, 1. bataljon 2. NOP odreda i jedinice Papučko-krndijskog područja, osim Karanove čete.[13]

U štab 19. brigade ulaze: načelnik štaba 4. divizije Milan Stanivuković, kao komandant, zamjenik mu je bio Rade Knežević Tihi, komandant 16. brigade; politički komesar Vlado Janić Capo, a zamjenik političkog komesara Milan Tomić Slobodan.[14]

Operativni štab za Slavoniju, unio je izvjesne izmjene u borbeni raspored[15] jedinica koji je prethodno bio odredio štab 4. divizije. Tako, snage 19. brigade trebalo je da zauzmu ove tačke:[16] Bilo (k. 830), k. 742, Mrtvačka kosa (k. 586), Sumeće brdo (k. 628), Mihaljevo brdo (k. 334), k. 437 i k. 469 (Pušinska planina) i k. 684 (Pištanska kosa).

Osamnaesta brigada i 1. bataljon 2. odreda ostali su u rasporedu određenom ranijim naređenjem[17] štaba 4. divizije.

[11] Radi uspješnijeg dejstva u toku neprijateljeve ofenzive na teritoriji Treće operativne zone, a nakon savjetovanja štaba zono sa štabom 4. divizije, formiran je Operativni štab za Slavoniju. Ovaj štab je formiran u početku, a rasformiran nakon završetka neprijateljeve ofenzive »Braun«. U štab su ušli Mate Jerković, Jefto Sašić i Duško Brkič.

Arhiv VII, reg. br. 1-1, k. 470.

[12] Radi uspješnijeg dejstva u toku neprijateljeve ofenzive, po naređenju Operativnog štaba za Slavoniju, 21. ožujka 1943. je formiran i Operativni štab 19. brigade.

Zbornik, tom V, knj. 14, dok. 75, str. 227.

[13] Tomislav Karan, poginuo u Voćinu 1943. na dužnosti komandanta mjesta.

[14] Zbornik, tom V, knj. 13, dok. 72, str. 335.

[15] Isto, dok. 52.

[16] Arhiv VII, reg. br. 1-1, k. 470.

[17] Zbornik, tom V, knj. 13, dok. 52.

Pored toga, 19. brigadi je naređeno da održava vezu sa 17. brigadom i da isturenim odeljenjima kontrolira bilo Papuka na pravcu Slatinskog Drenovca i od visa Jankovca preko visova Papuka (Uvačka glava i Visoki vrh) do k. 883 — Lom (sve sekcija Podravska Slatina 1:100.000); i da »... koncentriranim snagama razbija neprijatelja po dijelovima ..,«[18]

Na kraju naređenja precizirani su način i pravci evakuacije ranjenika u određene bolnice. Reguliran je način ishrane boraca i dato uputstvo o pružanju pomoći ženama, djeci, starcima, o njihovom smještaju i ishrani.

U naređenju je rečeno još i ovo:

». . . komande područja treba da mobilišu sve zdrave i sposobne muškarce i žene i da ih upute u sastav pojedinih brigada — prema njihovim potrebama.

Ostalo ljudstvo kao i kola i konje treba da komande područja upotrebe za pripremanje i dostavljanje hrane kako vojsci tako i samom narodu. . ,«[19]

Čim su izašle na položaje (22. ožujka) sve jedinice 12, 17. i 19. brigade počele su okršaje s neprijateljem. Izuzetak su bataljoni 16. brigade, ali samo u prijepodnevnim satima. Popodne je njen 3. bataljon imao žestok okršaj i izgubio nekoliko boraca.

Na snažan pritisak ustaško-domobranskih i njemačkih snaga, koje su nadirale iz svih pravaca, jedinice 12, 17. i bataljoni 18. brigade odgovorili su vještim manevriranjem bataljona i manjih jedinica čime su neprijatelju oduzeli inicijativu i napadale ga na njegovim najosetljivijim tačkama.

Uporedo sa borbama na pravcima neprijateljevog nadiranja Operativni štab za Slavoniju planira i borbene akcije u neprijateljevoj pozadini, ali najveću brigu posvećuje obezbjeđenju ranjenika. Za izvršenje tog zadatka angažiran je čitav 1. bataljon 16. brigade, rezerva Operativnog štaba.

Uporedo s koncentracijom naših snaga na Papuku pripremana je i evakuacija ranjenih i bolesnih iz bolnice sa

[18] Isto, dok. 72, str. 337.
[19] Isto.

Ravne gore. Brigade su dobile zadatak da ne napuštaju Papuk dok to ne naredi Operativni štab za Slavoniju, a ukoliko do toga ipak dođe, određeno je da glavni pravci povlačenja budu Dilj-gora i Bilo-gora. Orijentirano je napravljen plan povlačenja i izvršenja predstojećih borbenih i drugih zadataka. Dogovoreno je da se bataljoni 16. i 18. brigade, čije je dejstvo objedinjavao štab 19. brigade, nakon povlačenja rasporede na Dilj-gori, a 12. i 17. brigade na Bilo-gori.

Kako su pred neprijateljem bježali stanovnici okolnih sela, oni su raspoređeni iza naših borbenih jedinica. Izuzetak su bili zdravi i sposobni muškarci. Oni su korišteni za prevoženje namirnica, izradu prepreka protiv neprijateljeve motorizacije i za prenošenje oboljelih i ranjenih. Sve snage i sredstva su, dakle, angažirani i neprijatelju nije bilo lako, iako je za ovu ofenzivu, na malom prostoru koncentrirao velike snage i obilno ih podržavao artiljerijom, tenkovima i avijacijom.

Drugog dana ofenzive 21. ožujka, neprijatelj je s jakim pješadijskim snagama, uz podršku tenkova, prodro u Slatinski Drenovac, a odmah iza toga produžio prema položajima 2. bataljona 16. brigade, koji je organizirao obranu na liniji sjeveroistočni obronci Šumećeg brda — Mihaljevo brdo (k. 334) — k. 437. Neprijatelj je krenuo tenkovima, bez pješadije.

Drugi bataljon je ostao na položajima i hrabro prihvatio borbu, tako da su se tenkovi uskoro povukli u Slatinski Drenovac. Ali ni tu neće dugo ostati. Dobivši zadatak da neprijatelja izbaci i iz ovog sela, 2. bataljon je najprije otvorio vatru iz teških minobacača i iz dva laka minobacača, a potom odmah prešao u protivnapad, koji je bio tako silovit da je neprijatelj ubrzo napustio Slatinski Drenovac.[20] Kakvom se brzinom neprijatelj morao povlačiti najbolje se vidi po tome što su svi kazani za spremanje hrane pali u ruke boraca 2. bataljona.

[20] Prema izvještaju Zapovjedništva 2. domobranskog zbora od 23. ožujka, bojna koja je bila u Slatinskom Drenovcu povukla se iz sela pod borbom.

Zbomik, tom V, knj. 13, str. 623.

Naši su borci, pored toga, zaplijenili 1 puškomitraljez, 2 automata, 7 pušaka s 1.500 metaka i 15 granata za minobacač. Zaplijenjeno je 10 kola s konjima i materijalom (masnoće, kruh, žito i drugo). Neprijatelj je imao 7 mrtvih, a 7 ih se predalo. Naš bataljon je prošao bez gubitaka.[21]

Dvadeset i prvog ožujka je i 1. bataljon 16. brigade, u ulozi rezerve Operativnog štaba, vodio borbu nedaleko od Zvečeva (sekcija Podravska Slatina 1:100.000).

Spuštajući se sa Točka[22] (k. 887) prema putu Voćin — Zvečevo, 1. bataljon je naišao na zasjedu polučete Nijemaca (oko 70 vojnika). Kada se malo sredio izveo je odlučan juriš i neprijatelj je bio razbijen i protjeran. Tom prilikom zaplijenjena su 2 puškomitraljeza, 5 automata i 7 pušaka, nešto municije i drugog ratnog materijala. Ubijeno je 9 neprijateljevih vojnika, a zarobljena su dvojica.[23]

Poslije toga 1. bataljon produžava preko Ljutoča, a onda prema cesti koja iz Daruvara izvodi na cestu Virovitica — Podravska Slatina. Cilj ovog marša je razvlačenje neprijateljevih jedinica, a eventualno i izvođenje neke akcije oko neprijateljevog uporišta u Daruvaru.[24]

Prvih dana neprijateljeve ofenzive jedinice i narod povlače se u širi rejon Jankovca, gdje je, pored ranjenih i bolesnih boraca, bilo i dosta naroda iz okolnih sela. Na vrlo malom prostoru okupilo se preko 4.000 boraca, žena, djece i staraca iz sela u koja je neprijatelj već ušao. Šume oko Jankovca su oživjele i tih dana je sve vrvilo od boraca i naroda. Žene, djeca i starci bili su sa 16. i 18. brigadom. Mnogo njih je već bilo oboljelo od tifusa. Ta opaka bolest je tih dana harala i u našim jedinicama. Zbog toga tifusari, pored djece, žena i staraca, predstavljaju brigu većeg dije-

[21] Isto, knj. 14, dok. 56, str. 163.

[22] Na visu Točka 1. bataljonu se priključio zamjenik komandanta brigade Đuro Dulić. On je tih dana došao iz bolnice i s 1. bataljonom ostao za sve vrijeme ofenzive.

[23] Iz sastava njemačke 187. rezervne divizije.

Arhiv, reg. br. 38/4, k. 907.

[24] Ovaj bataljon je 24. ožujka kod sela Koreničana (18 km jugoistočno od Daruvara), razbio ustaško-domobransku zasjedu. Nakon toga bataljon se povlači na k. 695 — Ljutoč i tu ostaje do 28. ožujka.

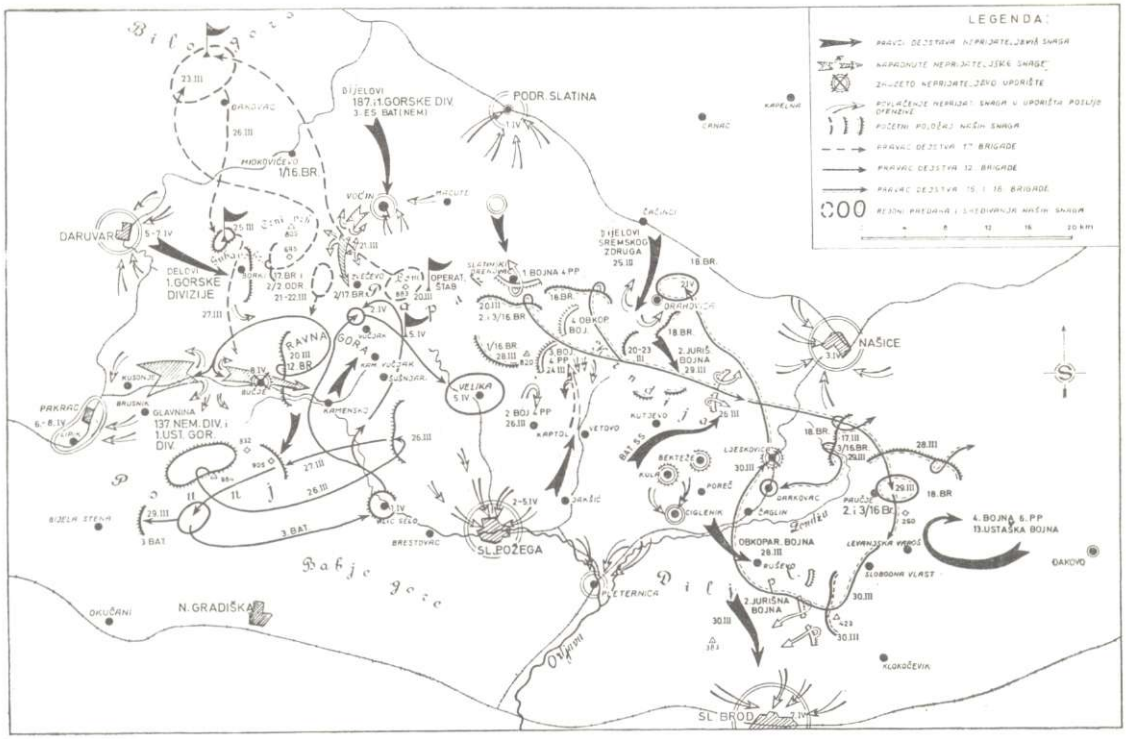

Tok neprijateljeve ofenzive »Braun«, koja je trajala od 20. ožujka do 8. travnja 1943.

la borbenih jedinica. To što su za sve vrijeme ofenzive, zbog velikog broja ranjenih i bolesnih, neke od naših jedinica bile van borbenog stroja, išlo je u prilog neprijatelju.

Boravak na Jankovcu protekao je pod vrlo teškim uvjetima. Bez hrane, na velikoj hladnoći — ostali su zajedno civili i borci u ovoj šumi, a tifus je sve više uzimao maha. Oboljeli su mnogi borci, a u štabu 16. brigade svi osim načelnika štaba Mije Bobetka.

Jedinice 19. brigade (2. i 3. bataljona 16. brigade i 18. brigada) nalazile su se i 23. ožujka u širem rejonu Jankovca.[25] Noću 23/24. ožujka odlučeno je da se probije neprijateljev obruč i otpočne s pokretom jedinice, kako bi se izbjeglo da neprijatelj preuzme inicijativu i prisili naše snage na obrambene borbe.

Pokret i predstojeće borbe, koje su uslijedile nakon trodnevnog boravka na Jankovcu, došli su kao olakšanje i borcima i narodu.

Pravac pokreta vodio je na istok, otkuda su nadirali domobrani i ustaše. To je inače bio pravac povlačenja jedinica 16. i 18. brigade.[26] Ovaj zadatak još ranije je odredio štab 4. divizije, a kasnije potvrdio Operativni štab za Slavoniju. Sad se prišlo njegovom izvršenju. Put je vodio preko najviših vrhova: k. 728 — Cešljakovački vis (tt 820); a odavde se pravac mijenja i vodi prema k. 817 (Cipelovac) — k. 772) (Borova glava) — k. 743 (Klokočica) — k. 710 (Javor) — k. 713 (Tromeđa) i dalje na istok (sekcija Slavonska Požega 1:100.000).

Pokret jedinica u proboj otpočeo je tačno u ponoć 23/24. ožujka. Na čelu su 2. bataljon 16. brigade i 1. bataljon 18. brigade, koje je neprijatelj dočekao u zoni na tt 820

[25] Izvještaj štaba 16. brigade od 12. travnja 1943.
Zbornik, tom V, knj. 14, str. 163.
Izvještaj štaba 18. brigade od 14. travnja 1943.
Zbornik, tom V, knj. 14, str. 175.

[26] Iz izvještaja štaba 18. brigade vidi se da je ova brigada svoje snage orijentirala na položaje s kojih se osiguravala od neprijateljevih uporišta u Kutjevu, Kaptolu i Velikoj (sekcija Slavonska Požega 1:10.000). Na tim položajima ona će prihvatiti 2. i 3. bataljon 16. brigade zajedno će 24. ožujka krenuti na istok (izvještaj štaba 18. brigade od 14. ožujka 1943).
Zbornik, tom V, knj. 14, str. 174.

(Češljakovački vis). Bilo je to pola bojne 4. domobranskog pješačkog puka. Bataljoni su odmah izvršili napad, i to tako što je bataljon 16. napadao s čela, a bataljon 18. brigade sa sjeverne i južne strane tt 820. U odlučnom napadu naši bataljoni su brzo zbacili neprijatelja s kote, a onda su poduzeli gonjenje[27] u pravcu k. 817 (Cipilovac), gdje su neprijatelja[28] definitivno razbili.

Za svega pola sata borbe borci 2. bataljona 16. i borci 1. bataljona 18. brigade potpuno su razbili neprijateljeve snage iz sastava skupine »Jug«. Munjeviti juriš potpuno je iznenadio neprijatelja, tako da je ovaj na bojištu ostavio sva četiri teška mitraljeza, koje su borci nešto kasnije zakopali, jer bi oni u predstojećim manevrima predstavljali veliko opterećenje. Pored toga, bataljoni su ubili 30 neprijateljevih vojnika, među kojima dva kapetana, a zarobili 127 domobrana. Pored 4 teška mitraljeza, zaplijenjena su 3 puškomitraljeza, teški minobacač sa 150 mina, 8 lakih minobacača sa 220 mina, 177 pušaka sa 80.000 metaka, 12 automata sa municijom, primopredajna radio-stanica i dosta drugog ratnog materijala. Pored toga, 1. bataljon 18. brigade zaplijenio je još dva teška mitraljeza (jedan bez postolja) i 7 pušaka u borbama koje je vodio oko k. 630 i k. 743 sa neprijateljem koji je pošao u pomoć napadnutoj polubojni (polubataljon).

O ovoj borbi Zapovjedništvo 2. domobranskog zbora 24. ožujka 1943. godine piše: »Osiguranje desnog boka kod Češljakovački v. 820 (16,5 SI. Požega) u noći 24. 3. 1943. godine od 03.00 časova opkoljene i razbijene od mnogo nadmoćnijeg protivnika[29] polubojna III/4. p. p. (250 ljudi) pružila slab otpor i najvećim dijelom zarobljena. Zapovjednik bojne ranjen, sa dva časnika i 30 domobrana probili se.

[27] Bila je to sretna okolnost, jer su uskoro nakon povlačenja domobrana neprijateljevi avioni bombardirali tt. 820, ali tamo od naših jedinica nikog nije bilo.

[28] Riječ je o polubojni iz 4. pješačke pukovnije, jačine oko 250 ljudi, koja je najvećim dijelom zarobljena 24. ožujka oko 04.00 sati (izvještaj Zapovjedništva 2. domobranskog zbora od 24. ožujka 1943).

Zbornik, tom V, knj. 13, str. 631.

[29] Riječ je o 2. bataljonu Šesnaeste i 1. bataljonu 18. brigade. Zbornik, tom V, knj. 14, dok. 56, str. 163 i dok. 60, str. 174.

Točni gubici nisu još poznati. Upućena pričuva od Kaptola u smjeru sjevera nije mogla svladati neprijateljski odpor i povukla se na visove sjeverno od Kaptola nakon što je prihvatila momčad u povlačenju.«[30]

Slijedi da su neprijateljevi gubici bili i veći nego što to štab 16. brigade navodi u svom izvještaju.

U ovim borbama posebno se istakao komandant 2. bataljona 16. brigade Đuro Prilika, koji je bio ranjen već u prvom napadu, a rane je previo tek na Cipelovcu, tek kad je neprijateljeva polubojna već bila razbijena. Pored komandanta Prilike ranjeno je još 7 drugova, a 7 ih je poginulo. Svi su bili iz 2. bataljona.

Inače, tih dana neprijateljeva avijacija svakodnevno je izviđala naše jedinice i bombardirala ih, ali bez većih uspjeha. Najčešće su nadlijetali Zvečevo, gdje su bacali bombe i do 500 kg težine.[31] Kuće koje su ostale neporušene oni su spalili, kao i u drugim selima u koja su ušli.

Noću 25/26. ožujka, uoči proboja na planinu Krndiju, 3. bataljon 16. brigade izvršio je napad na selo Darkovac (12 km od Našica). Borci su se srčano borili i bataljon je opravdao povjerenje koje mu je ukazano, ali je uspjeh izostao jer je napad izvršen na brzinu i bez prethodno dobro smišljenog plana.[32]

U jedan sat 26. ožujka 2. i 3. bataljon 16. brigade, zajedno sa 17. brigadom, probili su se na Krndiju i dalje na planinu Dilj. Marš preko Krndije bio je naporan i otežan zbog velikog broja ranjenika i bolesnika. Nekoliko oboljelih nije izdržalo. I pored sve brige, umrli su u putu. Ono malo hrane što je prikupljeno u opustošenim selima Krndije i Dilja dato je oboljelim i ranjenim, što nije bilo dovoljno da se koliko-toliko povrati snaga.

Na Dilju su 16. i 18. brigada morale odmah na položaje, jer su od Đakova nastupala četiri neprijateljeva bataljona iz 3. pješadijske divizije. Već u podne bataljoni 16. brigade zauzeli su svoje položaje na Krstovima, nedaleko od Paučja (sekcija Slavonski Brod 1:100.000), i ubrzo je došlo do višečasovne borbe. I pored nekoliko uzastopnih

[30] Arhiv VII, reg. br. 10/1-24, k. 21.
[31] Isto, reg. br. 38/4, k. 907.
[32] Zbornik, tom V, knj. 14, dok. 56.

juriša, neprijatelj ni na jednom mjestu nije potisnuo 16. brigadu. Ipak, uveče ona se povlači na položaje iznad Borojevaca, gdje je ujutro došlo do novog sukoba[33] s domobranima iz 3. pješadijske divizije. To su bile druge, svježe snage, koje nisu učestvovale u borbi na Krstovima prethodnog dana. Toga dana (27. ožujka) 16. brigada vodi borbu i izdržava napade neprijatelja do noći, a onda je opet uslijedio pokret[34] na zapad, u pravcu Sovskog Dola.

Selo je na putu koji od Đakova izbija na put Našice—Slavonski Brod. Sa bataljonima su i ranjenici, pa se marširа samo noću. Noću je izgubljena veza s 18. brigadom. Ipak, iako su borci bili premoreni, 2. i 3. bataljon 16. brigade idućeg dana razbijaju manju neprijateljevu zasjedu na putu Našice — Slavonski Brod, između Ruševa i Migalovaca[35] (sekcija Slavonski Brod 1:100.000).

Dvadeset osmog ožujka i 1. bataljon je vodio borbu. Ovog puta na Ljutoču (k. 695) s dijelovima 1. gorske divizije iz neprijateljeve skupine »Zapad«. Borba je bila kratka, ali žestoka. Ostavljajući komoru, neprijatelj se u neredu povukao. Prvi bataljon je imao 4 mrtva i 3 ranjena druga. Među mrtvima je i Tomo Hajdinović, jedan od najstarijih boraca brigade. Gubitaka ima i neprijatelj, svaki put trostruko, pa i znatno više.

Poslije borbe na Ljutoču 1. bataljon se povlači na istok i prebacuje na Točak (k. 887), udaljen od Ljutoča desetak kilometara zračne linije.

Točak je pošumljeni vis. Naokolo su jele, bukve i hrastovi. Ispod vrha bataljon zatiče narod iz Voćina, Kometnika i Jorgića. Žene, djeca i starci stisli su se oko vatri i jedu krompir, koji su našli na obližnjim krompiništima.

Poslije kraćeg odmora 1. bataljon je ponovo na maršu. Sada se vraća prema putu Voćin — Zvečevo. Put je trebao prijeći u toku noći. Sa borcima su i seljaci koji su se zatekli na Točku u vrijeme dolaska 1. bataljona.

[33] Isto.

[34] Borci već tri dana gotovo ništa nisu jeli, niti su spavali. Ali borbenost nije jenjavala i pravo je čudo kako su ti mladići i djevojke izdržali sve napore.

[35] Zbornik, tom V, knj. 14, dok. 56.

Pokret se vrši u neposrednoj blizini neprijatelja, a sa bataljonom je štab 3. zone i zamjenik komandanta brigade Đuro Dulić. Put vodi kroz gusti borik, tamnim zasjenjenim stazama. U prvi sumrak svuda okolo vide se neprijateljeve vatre, a povremeno se oglasi neprijatelj nekim kratkim rafalom mitraljeza ili kojom granatom topa, odnosno minobacača. U koloni je tišina. Tu i tamo čuje se zveket nepritegnute opreme. Poslije upozorenja na opreznost sve se opet utiša. Ni put više nije bio daleko.

Na putu dolazi do borbe u susretu s manjom jedinicom biciklista, u njoj su vojnici Austrijanci — gotovo djeca. Sukob je kratak, s mnogo pucnjave i malo žrtava. Zbog tame neprijateljevi vojnici uspijevaju pobjeći, ali ostavljaju bicikle, nešto naoružanja i jedan puškomitraljez. To je prvi šarac u 1. bataljonu. Zamjenik komandanta bataljona Lazo Dragaš zahtijeva da »šarac« ubuduće uvijek bude na čelu bataljona. »Šarac« je u slijedećim mjestima bio ponos bataljona. Tom prilikom su se predala šestorica Austrijanaca, a dvojica su ostala u brigadi. Kad se sve stišalo, čete su prešle put, a s njima i narod. Oko 70 staraca, žena i djece, uplašeni pucnjavom, ostali su s druge strane puta i nisu produžili sa 1. bataljonom. Idućeg dana svi su poklani. Bilo je to nedjelo podivljalih fašista, koji su se na taj način svetili za poraz.[36]

Pošto je prešao put bataljon je preko sela Kuzme krenuo na Bilo-goru (sve sekcije Podravska Slatina 1:100.000). Bio je to najbliži i najbezbjedniji pravac da se bataljon prebaci u neprijateljevu pozadinu. Slijedeća dva dana, dok je neprijatelj krstario Ravnom gorom i Papukom, a jedinice 16. i 18. brigade bile na Dilj-Gori, 1. bataljon se odmarao na istočnim padinama Bilo-gore u selima Jasenašu, Turčević Polju i Dapčevici.[37]

Poslije kratkog odmora i obnovljanja snage, 1. bataljon je opet u pokretu. Neprijatelj još vršlja slobodnom

[38] Ratni dnevnik brigade.

[37] U ovim bilogorskim selima od 1. bataljona 16. brigade, komandi, straža i manjih jedinica, sakupljenih oko štaba Treće operativne zone, formiran je privremeni brigadni sastav na čelu s komandantom Đurom Dulićem i političkim komesarom Stankom Naletićem.

Prema izjavi general-potpukovnika Đure Dulića.

teritorijom, te, se ponovo maršira na planinske masive. Cilj je Ravna gora, na koju će bataljon krenuti preko Gornjih Boraka. Tu bataljon uspostavlja dodir sa neprijateljem. Ovog puta su to domobrani, kojima bataljon uspijeva da zaplijeni kazane sa hranom. Tom prilikom je ranjen komandir 1. čete Nevajda. Poslije puno napora kolona sa nekoliko ranjenika ipak stiže u podnožje Metle (k. 778), gdje su ranjenici otpremljeni za bolnicu. Preko Metle bataljon se spušta prema Kruševu i dalje za Požešku kotlinu. Na putu kroz klanac kod Kamenskog Vučjaka borci nailaze na grozote koje su neprijateljevi vojnici počinili u vrijeme ofenzive.

Desetak ubijenih žena i muškaraca. Ubijena djevojčica. Ispod jednog mosta, gdje su se pokušali sakriti, ubijeni muž i žena. Ubijeni su kamenjem. Silovana djevojka, nagorjeli leš, poklana stoka. Čitavo govedo, samo su mu izrezani butovi, još jedno, treće, peto. . . Sve je u neredu. Tu je neprijatelj logorovao i iza sebe ostavio pustoš.

Smješten u Kruševu, bataljon je na sve strane slao patrole. Jedna od njih nailazi na patrolu 2. bataljona. Prvi bataljon je u sastavu brigade.[38]

Kraj ožujka je i kraj ofenzive. Neprijatelj je još jednom pokazao svu svoju okrutnost u obračunu sa golorukim narodom, ali isto tako i sve svoje slabosti u odnosu na naše jedinice. To se može uočiti i iz njihovih izvještaja kojima svoje pretpostavljene obavještavaju o gubicima i neuspjesima, a posebno o našim dejstvima, naoružanju, borbenom držanju i slično. Tako u izvještaju Zapovjedništva 2. domobranskog zbora od 23. ožujka o ofenzivi »BRAUN« u Slavoniji[39] stoji slijedeće: »Podhvat »BRAUN«: Skupina »Sjever«: 23. III 1943. rano izjutra jedna bojna u nadiranju od grebena istočno Slat. Drenovac—sjeverno k. 437 naišla na jak odpor. Bojna vodila borbu od 10.00—14.00 sati, ali k. 437 do 12.00 sati nije se mogla zauzeti. U isto vrijeme

[38] Do susreta između 1. bataljona i ostalih jedinica brigade došlo je 5. travnja, nakon dolaska brigade na ovaj sektor radi učešća u napadu na neprijateljevo uporište u selima Bučkom, Kamenskom i Amatovcu.

Zbornik, tom V, knj. 14, dok. 25, str. 68—74 i dok. 56, str. 164.

[39] Arhiv VII, reg. br. 9/1 — 26, k. 21.

neprijatelj je desnokrilnu satniju skupine »Jug« na k. 574 3,5 km j. Slat. Drenovac) opkolio. U 14.00 sati neprijatelj (Šesnaesta brigada) preduzeo žestoki protunapad preko Razboja 1 kilometar istočno k. 437 u pravcu sjevera, podpomognut jakom vatrom bacača i gorskog topa. Bojna se pod borbom povukla na južni rub sela Pušine. Isto je tako morala bojna kod Slat. Drenovca lijevo krilo prema Pušinama zalomiti. U Slatinski Drenovac: Čačić 158 Torinačko Brdo (2.5 JI Slat. Drenovac) navodno XII (bila je to 18. NO brigada-prim. autora) i XVI komunistička brigada sa namjerom da uništi naše snage kod prodiranja u Slat. Drenovac.

Neprijatelj označuje vlastite postave paležem većih šumskih površina i pokriven nastalim dimom poduzima protunapade. Neprijatelj je vrlo dobro naoružan strojopuškama i strojnicama, te nekoliko bacača i jednim gorskim topom. Strijeljivo ne štedi.

Do sada javljeni gubici skupine »Sjever«: 12 mrtvih, 1 častnik i 10 domobrana ranjeno, 1 častnik i nekoliko ljudi nestalo. Jedna strojnica uništena punim pogotkom topa. Gubici neprijatelja nisu ustanovljeni, ali se ocjenjuju visoko. Uhvaćeno 60,[40] plien veća množina stoke i svinja.«

Već na prvi pogled uočava se da neprijatelj u namjeri da opravda svoje neuspjehe preuveličava naše snage i naoružanje. On ne može da shvati našu taktiku i naše manevre (s većim i manjim jedinicama), niti da ocijeni snagu naoružanog naroda u situaciji kad brani slobodu i svoje ognjište. Ono što je nama izgledalo sasvim normalno on nije mogao da razumije. Biti vječito u okruženju, a u isto vrijeme neuhvatljiv i voditi ofenzivne operacije, bila je zagonetka koju nisu mogli riješiti ni bolje neprijateljeve jedinice, a kamoli Drugi domobranski zbor.

S tim u vezi Zapovjedništvo skupine »Jug« u svom izvještaju piše: »Način dosadašnjeg vođenja poduhvata zaokružavanjem, odnosno koncentričnim napredovanjem

[40] Ovaj podatak je ostao neobjašnjen. Sigurno je da nije riječ o naoružanim borcima, još manje o kompletnoj jedinici. Vjerovatno je riječ o uhvaćenim starijim seljacima, koje je neprijatelj često prikazivao kao naoružane partizane.

Zbornik, tom V, knj. 13, dok. 164, str. 623.

ka izvjesnoj prostoriji pokazao se je i ovaj put nesvrsishodnim. Pojedine bojne koje pri takvom načinu rada dobijaju redovito velike fronte izložene su počestnom uništenju. Protivnik u namjeri probijanja kroz obruč udara prikupljenom snagom jednim pravcem i pri tome uspijeva, jer na izloženom pravcu nailazi na jednu našu razvučenu bojnu. Ta bojna međutim ne može se oduprijeti jakom pritisku, a podrška ili pričuva ne može se dobiti u odlučnom trenutku«.[41]

Poslije deset dana neprekidnih borbi i pokreta neprijateljeve glavne snage povukle su se u okolna uporišta, a naše jedinice najzad su dobile mogućnost da se srede i odmore. Odmor jedinica trajao je sve do napada 12. i 17. brigade na položaje kod Amatovaca i Bučkog Kamenskog.[42]

Prema tome, završena je ofenziva »BRAUN«, koja je počela 20. ožujka, a u kojoj je u početku bilo angažirano 10.000, a na kraju preko 30.000 domobrana, ustaša, kulturbundovaca i Nijemaca. Ofenziva bi se mogla podijeliti u dva dijela: prvi, koji je trajao od 20. do 30. ožujka, vrijeme kad je protivnik iz raznih pravaca sasređeno napadao na partizanske jedinice, a brigade i odredi vršili protivnapade i proboje iz okruženja. Poslije ovog protivnik je glavne snage povukao u uporišta. U drugom dijelu[43] sve partizanske jedinice prelaze u protivofenzivu, razbijajući i uništavajući protivničke zaštitnice i posade ostavljene u pojedinim uporištima na oslobođenoj teritoriji.

Gubici protivnika u ovoj ofanzivi bili su: 500 ubijenih, 700 ranjenih i 250 zarobljenih vojnika i oficira. Zaplijenjeno je 400 pušaka, 7 mitraljeza, 15 puškomitraljeza, 23 automata, 1 top »pito«, 2 teška minobacača, 150.000 puščanih i puškomitraljeskih metaka, 250 granata za top, 280 granata za teške i lake minobacače i 100 granata za haubicu 100 mm. Uništena su 2 tenka i 4 kamiona. Gubici svih brigada i odreda bili su: 110 poginulih i 135 ranjenih, a 120 nestalih (od ovog broja[44] izvjestan broj se kasnije vratio u svoje jedinice). Od naoružanja u toku ofenzive »Bra-

[45] Arhiv VII, reg. br. 4-1/2, k. 55.
[42] Isto, reg. br. 10-1, k. 470.
[43] Zbornik, tom V, knj. 14, str. 227—229.
[44] Isto, dok. 75, str. 227—229.

un« izgubljeno je 5 puškomitraljeza, a 2 su oštećena. Izgubljeno je oko 200 pušaka, ali je vrlo mali dio ovog naoružanja dopao neprijatelju u ruke, budući da se radi o oružju koje su umorni borci, opterećeni sa dvije ili tri puške, sklanjali i ostavljali kod naroda ili u odredima 3. operativne zone, kojima je oružje i te kako bilo potrebno.[45]

U ovoj ofenzivi posebno su se istakle 12, 16. i 18. brigada. One su svojim upornim danonoćnim jurišima razbijale najbolje neprijateljeve bojne. O tome štab 4. divizije u svom izvještaju od 15. ožujka piše: »Naša 12. brigada svojim jurišem na kotu 911 koju je posjelo 200 Nijemaca osvojila je istu, i na koti ostalo je 60 leševa njemačkih okupatora. Isto tako XVI i XVIII brigada noćnim jurišem na Kolcu[46] (Papuk) zarobile su i raspršile dvije domobranske bojne . . .«[47] (Bila je to polubojna — oko 250 vojnika — primjedba autora).

Iz ofenzive borci su izašli iscrpeni, sa dotrajalom odjećom i obućom — mnogi sa ranama i bolesni. Međutim, mladost, dobri rezultati u borbi i neslavno povlačenje neprijatelja u svoja uporišta, brzo su povratili svježinu i razdraganost. Borbe koje su jedinice vodile bile su žestoke, a vijest o početku ofenzive borci su primili s izvjesnim strahom, ali su već prve borbe i pobjede otkrile neprijateljeve slabosti. Borci i rukovodioci su brzo shvatili da se dobrim rasporedom jedinica i automatskog oružja, uz odgovarajući manevar, može neprijatelj tući i u situaciji kad je brojčano nadmoćniji.

Sagledavajući uspjehe i postignute rezultate u ofenzivi »Braun«, štabovi su, svaki u svom djelokrugu kritičkim prilazom i analizom događaja otkrili i neke slabosti, koje su se ispoljile u toku ili neposredno iza ofenzive. Pored priznanja da ih je neprijateljeva ofenziva donekle zatekla nespremne, štab 4. divizije između ostalog konstatira da ».. . raspored naših snaga na zapadnom dijelu teritorija nije bio pravilan. Umjesto da s koncentrisanim i jakim snagama temeljito uništavamo neprijateljske kolone jednu po jednu, čime bismo najefikasnije branili i odbranili naš

[45] Isto, str. 230.
[46] Riječ je o tt. 820 (Češljakovački vis).
[47] Zbornik, tom V, knj. 14, dok. 50, 56 i 60.

teritorij, mi smo rastegli na široki front dvije brigade. Rezultat je bio taj da se neprijatelj već treći dan probio na dva mjesta kroz taj front ka centru našeg teritorija. . ,«[48]

Poslije ofenzive »Braun« Vlado Janić, v. d. komesara 16. brigade, u svom izvještaju štaba 4. divizije, između ostalog, piše ». . . da su u toku ofanzive i neposredno poslije nje, proizišli mnogi problemi, koji su, na sreću, odmah uočeni i na koje se brzo reagovalo na svim nivoima i po svim linijama našeg rada i djelovanja.«[49]

Uočavajući još neke probleme, štab 4. divizije je krajem travnja uputio opširno pismo jedinicama o nekim nemilim pojavama do kojih je došlo u toku i neposredno poslije ofenzive.

»Ima nažalost dosta slučajeva« — stoji u pismu — »gdje su pojedini nesvjesni, a moguće i od neprijatelja ubačeni pojedinci postupali prema NOO vrlo surovo. . .« ili ».. . može se desiti da u naše redove uđe po koji neprijateljski špijun koji ima za zadatak da svojim nepravilnim postupcima sa narodom odvoji nas od naroda.«[50] U ovom pismu poseban značaj se pridaje odnosu naših boraca u hrvatskim selima, a naročito onim koja se nalaze na teritoriji, kojom naše jedinice samo povremeno prolaze i gdje neprijatelj može utjecati na stanovništvo i o nama stvarati pogrešnu sliku.

Analize stanja u jedinicama ukazivale su i na pojave nedisciplinе, koje su se posebno ispoljavale u načinu oblačenja,[51] a bilo je kritike i nekih vojnih postupaka. Kao najveći propust smatra se zanemarivanje informativne službe.[52]

U nastojanju da što prije oživi politički rad u jedinicama, u drugoj polovini travnja 1943 godine, štab 4. divizije izdaje brošuru »Rad političkih komesara«.[53] Ovo je učinjeno dijelom i zbog toga što se u toku neprijateljeve ofen-

[48] Arhiv VII, reg. br. 4-3, k. 908
[49] Isto, reg. br. 9-4, k. 908.
[50] Isto, reg. br. 43-2/19, k. 907A.
[61] Isto, reg. br. 1/3, k. 892.
[52] Isto, reg. br. 5-1/14, k. 907A.
[53] Isto, reg. br. 2-1/10, k. 892A.

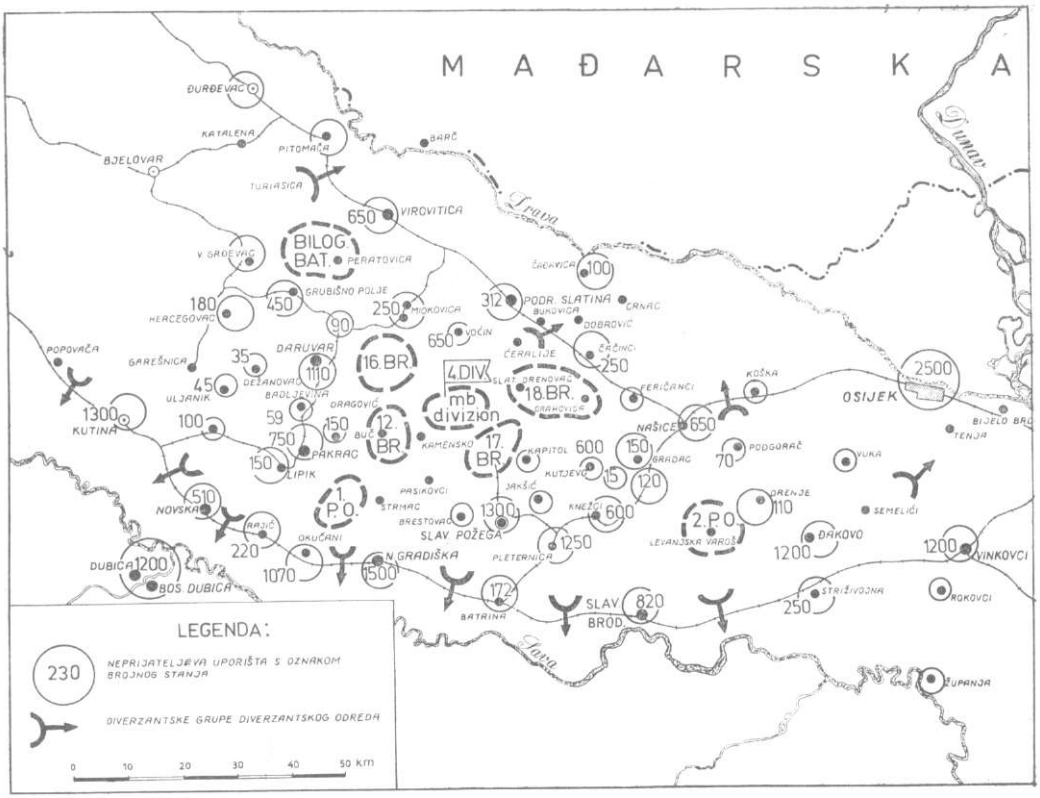

Raspored naših i neprijateljevih snaga poslije završetka ofenzive »Braun« — svibanj 1943.

zive mnogi politički rukovodioci ranjeni ili oboljeli, pa je bilo dosta onih koji su primili političke dužnosti a nisu imali potrebnog iskustva.

U brošuri »Rad političkih komesara« posebno se naglašava ».. . spremanje boraca na sve teže zadatke. . ,«[54]

U brošuri se insistira na tome da borci dobiju široka objašnjenja o Prvom zasjedanju AVNOJ-a, četničkoj izdaji i izdajničkoj ulozi vodstva HSS, a na kraju se završava riječima. . . ispravljajući ove greške stvorićemo jedinice koje će biti kadre da izdrže najveće napore i spremiti borce na nove teškoće koje stoje pred nama.«[55]

Kako su jedinice iz ofanzive izišle oslabljene, pristupilo se odmah ublažavanju i tog problema. S tim u vezi štab 16. brigade 11. travnja 1943. godine izvještava 4. diviziju da se u brigadi nalazi svega 524 borca i rukovodioca, a u rashodu 232, što predstavlja preko 45 posto od ukupnog broja boraca i rukovodilaca.[56]

Dan kasnije Vlado Janić, v. d. komesara brigade, pišući o odjeći i obući također se osvrće na taj problem i u pismu navodi:

»Odjeća i obuća je veoma slaba, u brigadi ima oko 50 potpuno bosih drugova-drugarica, a oko 200 kojima bi neophodna bila obuća. Gotovo nitko nema 2 para rublja. Usled veoma slabe odjeće, obuće i ishrane i napornih marševa ima veliki broj oboljelih. Za vrijeme ofanzive izbačeno je u brigadi iz stroja što usled bolesti, a što ranjeno oko 200 boraca, koji se sada nalaze po bolnicama i ambulantama. Ima oko 40 obolelih of tifusa. Danomice ispada po nekoliko boraca iz stroja usled bolesti. . ,«[57]

Sve je ovo govorilo o vrlo ozbiljnoj situaciji u kojoj se našla 4. divizija poslije desetodnevne neprijateljeve ofenzive. Zato se u travnju mobilizira novo ljudstvo, kojim se popunjavaju prorijeđene jedinice. U tom smislu štab

[54] Isto,, reg. br. 2-1/10, k. 892 A.
[55] Isto, reg. br. 2-1/10, k. 892A.
[56] Isto, reg. br. 28/2, k. 1296.
[57] Isto, reg. br. 9-4, k. 908.

divizije između ostalog naređuje: »Sve naše jedinice odnosno štabovi treba da poduzmu sve mjere da mobilišu što veći broj novih drugova i drugarica u što kraćem vremenu. Služiti se pri tom svim načinima mobiliziranja (dragovoljno, pozivom, silom[58] gdje se to uspješno može). Štabovi pri tom treba da se povežu s komandama područja i uopće partijskim organizacijama sektora na kome mobilišu.«[59]

U većini jedinica 4. divizije vrijeme do 1. svibnja prošlo je u intenzivnim pripremama za proslavu praznika rada. U selu Veliki 12. i 17. brigada pripremale su svečanu paradu jedinica,[60] a politički radnici su imali pune ruke posla da pripreme prigodne programe kako bi proslava protekla u znaku pobjede antifašističke koalicije nad silama Osovine. U nastojanju da proslava što bolje uspije, štab 4. divizije u više navrata piše štabovima brigada i upućuje ih da na vrijeme sve pripreme.

Prvog svibnja u mnogim selima jedinice su organizirale mitinge na kojima se proslavljao praznik.

Vrlo uspješan miting s bogatim kulturno-zabavnim programom, održala je 16. brigada u Srednjim Borkima. Te proslave su bile i akcije za mobilizaciju novih mladića i djevojaka u NOV.

Odziv nije izostao i svaka jedinica je dobila po nekoliko novih boraca. U istom vremenu u jedinice su se vraćali stari borci Šesnaeste koji su zbog bolesti ili zadobijenih rana bili smješteni u tajna skloništa ili posakrivani po zabačenim selima. Isto tako vratilo se više drugova koji su se, zbog naglih pokreta i manevara, odvojili od svojih četa i bataljona.

Najviše novih boraca stiglo je u 16. brigadu. Pored mladića i djevojaka iz oslobođenih sela, među novim bor-

[58] Ovo »silom« treba shvatiti uvjetno. Naime, bilo je dosta slučajeva gdje su to mladići sami zahtijevali, jer su željeli otići u partizane, a mobilizacija na »silu« poslužila im je da ustaše nad njihovim roditeljima ne prave represalije.

[59] Arhiv VII, reg. br. 2-1/10, k. 892A.

[60] Isto, reg. br. 37-1/19, k. 907A.

Borci Omladinske brigade i narod Gornjih Boraka slave Prvi maj 1943.

cima najviše ih je bilo iz Zagreba i Siska.[61] Oni su preko Moslavine stigli u Slavoniju i tu su raspoređeni u jedinice 4. divizije. Veliki broj ovih mladića uskoro se uzdigao u starješine manjih jedinica, a neki od njih izrasli su u vrsne komesare, odnosno komandante i do kraja rata uspješno su vodili svoje jedinice.

[61] Među novodošlima je najviše radnika iz Zagreba i Siska. Arhiv VII, reg. br. 51/19, k. 907A.

POKRETI, BORBE I AKCIJE BRIGADE DO ODLASKA U KALNIČKO GORJE

Tridesetprvog ožujka 1943. okončana je ofenziva »Braun«. Nekoliko dana ranije 16. brigada, zajedno s 18. brigadom, probila se preko Ravne gore i Krndije i prešla na Dilj-planinu. A kad je ovdje uspješno okončala nekoliko borbi ponovno se našla na Ravnoj gori, gdje je 3. travnja napala na 2. brdske domobranske divizije u Gornjim Borkima. Plijena nije bilo, ali je neprijatelj protjeran s toga sektora i nije se više vratio.[1] Slijedeća dva dana, 2. i 3. bataljon 16. brigade ostali su na odmoru u selu Donjim Borkima i Bijeloj (sekcija Bjelovar i Podravska Slatina 1:100.000). Poslije odmora od nekoliko dana 16. brigada (bez 1. bataljona) prelazi na južne padine Ravne gore i ovdje u njen sastav ulazi i 1. bataljon.

Na ofenzivu se brzo zaboravilo. Pjesme i igre smjenjivale su se s obukom, koja je sad živnula i za kratko vrijeme jedinice su bile spremne na nove napore. Uostalom, već za 7. travanj predviđena je akcija na Bučko Kamensko, koju će izvoditi 12. brigada, a 16. će obezbjeđivati taj napad. U uporištu je bilo oko 300 domobrana.

[1] Izvještaj štaba 4. divizije od 15. travnja 1943. godine. Zbornik, tom V, knj. 14, dok. 75, str. 231.

U ovoj akciji 16. brigada je dobila ove zadatke.

• Na liniji Mrkoplje — Kamenski Šušnjari, od Zvečeva je zatvarao pravac 2. bataljon, a imao je zadatak da poruši nekoliko mostova i prekopa put na više mjesta i tako ne dozvoli neprijatelju da iz Zvečeva probije naše položaje i pomogne posadi u Bučkom Kamenskom;

• Prvi bataljon je zaposjeo položaje na k. 327 (stari banditski rovovi iznad Bučkog Kamenskog), sa zadatkom da sa tog pravca štiti leđa 12. brigadi i ne dozvoli neprijatelju da pobjegne preko k. 327;

• Treći bataljon, kao divizijska rezerva, upućen je u Nježiće[2] (sve sekcija Slavonska Požega 1:10000).

Neprijatelj je pokušao da se izvuče još prije početka napada 12. brigade, ali je naišao na zasjedu bataljona 18. brigade i tu ostavio 3 puškomitraljeza, 20 pušaka, 2 kare pune topovskih granata i 16 leševa. Propao je pokušaj neprijatelja da pobjegne u Slavonsku Požegu.[3]

Bataljoni 16. brigade ovog puta nisu imali priliku da se bore, jer na njihove položaje neprijatelj nije naišao, ali odmah poslije toga oni kreću na Ravnu goru. Naime, već idućeg dana 12. i 17. brigada organizira napad na 4. gorski zdrug u Bučju.

Dok su 12. i 17. brigada vodile borbu sa domobranima u Bučju,[1] 16. brigada je držala položaje na liniji: Veliki Javornik tt 718-Metla k. 778 — Krševine k. 787 (sekcija Podravska Slatina 1:100.000), sa zadatkom da spriječe udar neprijatelja od Zvečeva u leđa našim jedinicama koje su napadale. Ni ovom prilikom neprijatelj nije naišao i borci 16. brigade su ostali na položajima dok im nije stiglo naređenje za povlačenje, tj. do posljednjeg sata 8. travnja, a izdao ga je Operativni štab za Slavoniju.[5]

[2] Isto, dok. 25, str. 70—71.

[3] Riječ je o dijelovima 4. gorskog zdruga 1. gorske divizije. Naređenje Operativnog štaba za Slavoniju od 6. travnja 1943.

Isto, str. 68.

[4] Dvanaesta brigada, nakon deset sati borbe, protjerala je neprijatelja i tom prilikom izbacila mu iz stroja blizu 100 vojnika.

Isto, dok. 35, 36, 71 i 88.

[5] Naređenjem Operativnog štaba za Slavoniju od 8. travnja 1943. prestao je djelovati Operativni štab za Slavoniju, a ponovo je počeo funkcionirati štab 4. divizije.

Isto, dok. 36, str. 104.

Šesnaesta je za odmor ponovo dobila Bijelu i Donje Borke. Ovdje je imala sve uvjete za dobru ishranu i smještaj. Ostale jedinice 4. divizije raspoređene su u sela koja je neprijatelj većim dijelom opljačkao ili uništio, pa ». . . u nedostatku prehrambenih artikala 12, 17. i 18. brigada dovoziće sebi artikle iz najbližih hrvatskih[0] sela.«

Odmor u Borkima i Bijeloj intenzivno je korišten za učvršćenje i organizaciono sređivanje jedinica. U štabu 4. divizije razrađen je plan vojnostručne obuke i on je podešen podređenim jedinicama. U planu je predviđena obuka iz ratne službe, nastave gađanja, stražarske službe, a planirane su i teme iz partizanske taktike.[7]

U Borkima i Bijeloj sa starješinama je razrađeno i tzv. uputstvo Ministarstva domobranskih oružanih snaga, upućeno svim domobranskim jedinicama. Do ovog dokumenta štab 4. divizije je došao preko zaplijenjene pošte iz aviona oborenog nedaleko od Grubišnog Polja.[8]

Uveče 15. travnja jedinice 16. brigade odlaze u ekonomsku akciju u Pitomaču i Podravske Sesvete. Akcija je uspjela u svakom pogledu, ali zbog toga brigada nije učestvovala u jednoj od najsjajnijih pobjeda slavonskih jedinica do tog vremena. Istog dana kad je 16. brigada polazila u ekonomsku akciju, vojni komitet[9] iz Daruvara javio je da je Slavonski domobranski zdrug krenuo iz Slavonske Požege radi »čišćenja« slobodne teritorije i 15/16. travnja zanoćio u Kamenskim Šušnjarima u namjeri da slijedećeg dana »čisti« južne padine Ravne gore.

Štab 4. divizije je odmah reagirao. Uputio je sve raspoložive snage na sektor Kamenskih Šušnjara radi opkoljavanja i uništenja neprijatelja na otvorenom polju. Naime, planirano je da se ujutro, 16. travnja, na položajima

[6] Srpska sela na oslobođenoj teritoriji bila su opljačkana. Arhiv, reg. br. 12-1, k. 470.

[7] Isto, reg. br. 26/8, k. 907.

[8] Isto, reg. br. 9/15, k. 907A.

[9] Ovi komiteti formirani su u svim većim neprijateljevim uporištima u Slavoniji, a sačinjavali su ih uglavnom pripadnici domobranstva simpatizeri NOP koji su održavali vezu s partijskim organizacijama na terenu i obavještavali ove o namjerama neprijateljskih štabova. Isto tako oni su za partizanske jedinice pribavljali oružje, municiju i drugi ratni materijal.

Zbornik, tom V, knj. 14, dok. 107, str. 110.

sjeverno od Kamenskih Šušnjara sačeka neprijatelj da iziđe iz sela i krene uz južne obronke Ravne gore u pravcu Zvečeva, pa da ga se tek onda napadne.[10]

Bataljoni 12. brigade prvi su prihvatili borbu s domobranima i ustašama[11], koji su se kretali u pravcu Kamenskog Vučjaka. Gotovo u isto vrijeme borbu je prihvatila i 17. brigada kod Mrkoplja s 4. bataljonom istog puka.[12]

Poslije šest sati borbe 12. brigada je potpuno razbila domobransku kolonu koja je nadirala u njihovom pravcu. Borci 17. brigade vodili su borbu još duže, ali su i oni iz nje izašli kao pobjednici.

U borbi kod Kamenskih Šušnjara zarobljeno je 590 domobrana i 9 oficira. Pored toga, neprijatelj je imao i 120 mrtvih i ranjenih vojnika, oficira i podoficira. Dvanaesta i 17. brigada imale su 3 mrtva, 4 ranjena, a nestao je jedan delegat voda. Zaplijenjena su 3 topa od 100 mm sa 200 granata, 5 teških minobacača sa 300 mina, 11 teških mitraljeza, 16 puškomitraljeza, preko 500 pušaka sa preko 150.000 metaka.[13]

Dan poslije pobjede kod Kamenskih Šušnjara štab 4. divizije izdaje 16. brigadi zapovijest za pokret sa zadatkom da posjedne položaje iznad Mrkoplja i Vranova (s jednim bataljonom), a na vrhu Ljutoča (k. 695) s dva bataljona. Do pokreta i posjedanja ovih položaja nije došlo odmah, jer je štab divizije na prijedlog štabova 12. i 16. brigade unekoliko izmijenio svoju odluku. On o tome, 21. travnja, između ostalog, piše: »Na osnovu predloga Štaba XII i XVI opravdanim stvarnim razlozima, mijenja se raspored 12. i 16. brigade utoliko što će ova posljednja posjesti položaj: Ljutoč — Vrani kamen — Petrov vrh i sa Brkinom[11] četom držati Skupidušu i Gusti rastik — sa zadatkom da štiti naše bolnice od Voćina i Daruvara.«[15]

[10] Izvještaj štaba 4. divizije od 15. travnja 1943.
Isto, str. 232.
[11] Ustaše su se nalazile uz artiljeriju i osiguravale ju.
Isto, knj. 13, dok. 52, str. 258.
[12] Četvrta domobranska bojna imala je naziv Begićeva bojna, a bio je u sastavu 1. slavonskog domobranskog zdruga.
[13] Isto. knj. 14. dok. 107, str. 310; Arhiv VII,, reg. br. 5-3, k. 908.
[14] Narodni heroj Paja Ogrizović Brko. Poginuo u jesen 1943.
[15] Arhiv VII, reg. br. 6-1/1, k. 892.

Ostale brigade su dobile zadatak da na mjestima prebivališta i u širem rejonu izvrše ekonomske akcije u korist bolesnih i ranjenih. U tom duhu štab 4. divizije piše: »Štabovi brigada skupljače što više lakše i bolje hrane za svoje bolesne i ranjene drugove iz brigade i odašiljati im direktno, po svojim drugovima te pakete u bolnice i ambulante«. I dalje »... poduzeti sve mjere da se smještaj, udobnost, i uopće život naših ranjenih drugova u bolnici popravi«.

Tih dana formirani su po brigadama pionirski vodovi i diverzantske grupe; naređeno je da se formiraju i bolničke čete, a u mjestima boravka i ambulante jedinica.

U 16. brigadi dotad je postojao prateći vod, a nakon ovog naređenja formirana je prateća četa sastavljena od voda minobacača i voda mitraljeza. Komandir čete bio je Ivan Dobša, a komesar Herman Furlan.

Od naoružanja 16. brigada je u to vrijeme imala: 540 pušaka, 3 teška mitraljeza,[16] 28 puškomitraljeza, jedan teški minobacač, 6 lakih minobacača i 40 pištolja.[17]

*

Krajem travnja štab 4. divizije, za rad u jedinicama, daje opširna uputstva i u njima insistira na strogom izvršavanju naređenja i neprekidnom učenju i izvlačenju iskustava iz vlastitih grešaka. Pored toga, članovi štabova moraju služiti za primjer svim potčinjenima; stariji i iskusniji trebaju na vrijeme pomagati mlađim i neiskusnijim drugovima; disciplina se zasniva na elementima svijesti, rečeno je u uputstvu.

U svom sažetom izvještaju Glavnom štabu Hrvatske, o situaciji u svojim jedinicama u toku travnja 1943. godine, štab 4. divizije između ostalog piše:

»Poslije neprijateljske ofanzive, koja je potpuno skrahirala, kao i poslije strašnog poraza Slavonskog domobranskog zdruga, na našem sektoru nije bilo neprijateljskih pokreta niti borbe.

[16] Poslije pobjede kod Kamenskih Šušnjara 16. brigada je imala 6 mitraljeza i 30 puškomitraljeza.
[17] Arhiv VII, reg. br. 34/7, k. 907.

. . . Mirovanje smo iskoristili da osposobimo teško oružje za pokret. Pribavljeni su konji, samari itd. Vršena je obuka na teškim oružjima i na teškim mitraljezima, iz ratne službe, patrolne i izviđačke službe, borba protiv aviona, kretanje (prelaz preko prepreka), a iz borbene obuke: napadi na utvrđene položaje, borba u naseljenim mjestima . . .«[18] itd.

U izvještaju se također konstatira da je 4. divizija iz ofenzive izašla prorijeđena i da se njeno brojno stanje smanjilo na svega 2850 boraca, zbog čega su poduzete mjere za mobilizaciju. »Pošto mobilizacija na stari način, tj. samo pozivima da se novi borci dobrovoljno jave, nije uspijevala, mi smo morali formirati mobilizacione komisije, koje su s četom, negdje s bataljonom, prolazile kroz sela i vršeći propagandu izvršile političku pripremu, a zatim i samu mobilizaciju. Po završetku takve mobilizacije brojno stanje divizije popelo se na 4200 ljudi. Među tim novim borcima nalazi se priličan broj onih koji dobrovoljno nikad ne bi došli.«[19]

Ovako uspješno izvršena mobilizacija novog ljudstva i znatne količine zaplijenjenog oružja omogućile su ojačanje i bolju strukturu jedinica. Mobilizacijom i zaplijenjenim oružjem je, na primjer, omogućeno da svaka brigada formira mitraljesku četu takve vatrene moći da u borbi bataljonima može dodijeliti po dva teška mitraljeza kao ojačanje. Svaka brigada je mogla formirati i bolničku četu, pionirski vod i diverzantsku grupu.

Veza je i nadalje ostala na nivou kurira, a tu i tamo jedinice su mogle uspostaviti i telefonske veze.

O rasporedu i stanju u 16. brigadi u izvještaju stoji:

»XVI brigada nalazi se na položajima prema s. Drenovac. To je brigada koja je najslabije opremljena. Gola i bosa, pa istovremeno ima najviše bolesnih od tifusa. Bosih ima preko 200, a od tifusa je oboljelo oko 160. Njoj će trebati najveća pomoć u svakom pogledu, a što se tiče odjeće i obuće, to ćemo riješiti u novoj akciji. Borci i sta-

[18] Zbornik, tom V, knj. 15, dok. 13, str. 45.
[19] Isto, Arhiv VII, reg. br. 32/3-105.

rješine ove brigade spremni su za borbu i zahtijevaju da ih se šalje na uporišta, kako bi mogli svući neprijateljsku vojsku i obući se.«[20]

U izvještaju Glavnog štaba Hrvatske predlaže se i novi štab 16. brigade. Prema novom predlogu,[21] novi štab bi bio ovako sastavljen: komandant Đuro Dulić, politički komesar Ivo Senjug Ujak,[22] zamjenik komandanta Milan Joka, zamjenik političkog komesara Franjo Knebl, načelnik štaba Mijo Bobetko.

*

Iz ofenzive »Braun« 16. brigada je izašla prilično prorijeđena, ali znatno bolje naoružana. Kaleći se u svakodnevnim borbama s nadmoćnijim neprijateljevim snagama, borci i rukovodioci su naučili da u ovakvim situacijama treba braniti svoje položaje dok je to moguće tako da obrana uvijek ima ofenzivne odlike i da vještim manevriranjem bataljona i četa neprijatelja uvijek udara sa strane s koje se on najmanja nada.

Primjenjujući manevar, brigada je u ovoj ofenzivi izbjegavala sukobe sa nadmoćnijim snagama neprijatelja, ali je uvijek težila da ga u pogodnom trenutku, sasređenim snagama, razbija po dijelovima, a kad je to moguće i uništava.

Brigada je iz ofenzive izašla brojčano oslabljena i prilično iscrpena, ali su oteto oružje i stečeno iskustvo učinili da je ona i prije mobilizacije i popune novim ljudstvom bila jača.

[20] Zbornik, tom V, knj. 15, dok. 13.

[21] Ovaj prijedlog nije realiziran u cjelini. Duro Dulić je postao komandant, Ivo Senjug Ujak politički komesar, Franjo Knebl zamjenik komesara, za načelnika štaba je postavljen Milan Popara Selja a dužnost zamjenika komandanta nešto kasnije je preuzeo Lazo Dragaš.

Izjava general-potpukovnika Đure Dulića.

[22] Narodni heroj. Poginuo kod Grubišnog Polja 22. listopada 1944. kao komandant 12. brigade.

Zbornik, tom V, knj. 15, dok. 13.

Izvršeni zadaci i opravdano povjerenje ulili su svakom borcu i rukovodiocu takvu sigurnost da su oni bili uvjereni da — poslije desetodnevnog kaljenja u ofenzivi »Braun« i natčovječanskih napora koje su imali — mogu učiniti i više.

Uskoro, to će dokazati i na djelu.

TRECI NAPAD NA UPORIŠTE U VOCINU[23]

Nakon ofenzive »Braun« neprijatelj je ponovo uspostavio uporište u Voćinu. Ovog puta u njemu su se utvrdili domobrani 1. bataljona 1. brdskog puka 1. brdske divizije. Njih oko 600 sa dva topa, 2 teška minobacača, nekoliko teških mitraljeza i 40 puškomitraljeza,[24] nadali su se da će se ovog puta održati iako je Voćin bio duboko u slobodnoj teritoriji. Radi toga su se dobro utvrdili, posebno na uzvišenjima Prevendi i ćuviku iznad Voćina, zvanom Turski grad. (Sekcija Podravska Slatina 1:100.000).

Radi likvidiranja uporišta u Voćinu štab 4. divizije naređuje podređenim jedinicama da se pripreme za napad na uporište. Pored jedinica divizije, za ovu akciju su angažirani 1. i 2. odred Treće operativne zone. U zapovijesti[25] štaba 4. divizije regulirano je da na uporište napada pet bataljona (tri bataljona iz 17. i dva iz 16. brigade). Sve ostale snage obrazuju spoljni obruč oko uporišta i obezbjeđuju napad.

Pripreme su počele tri dana ranije od početka napada na uporište. Petog svibnja štab divizije je u posebnoj zapovijesti naredio da se 17. brigada prebaci južno, a 16. bri-

[23] Prvi put ovo uporište je oslobodila 12. brigada u studenom 1942. godine, ali su ga neprijateljeve snage ubrzo povratile. Početkom siječnja oslobodile su ga jedinice 4. divizije. U drugoj polovini ožujka na početku ofenzive »Braun« neprijateljeve jedinice ponovo su ušle u Voćin.

Isto, knj. 10, d. 28, 46, 48, 50 i knj. 11 d. 11.

[24] U izvještaju štaba 4. divizije stoji da je bilo 630 domobrana, 2 brdska topa 65 mm,, 4 teška minobacača, 4 teška mitraljeza i oko 28 puškomitraljeza. U istom izvještaju se tvrdi da je zarobljeno 5 teških mitraljeza, što znači da ih je bilo najmanje 5.

Isto, knj. 16, dok. 14 i 61.

[25] Isto, knj. 15, dok. 14; Arhiv VII, reg. br. 23/2, k. 907.

gada zapadno od Voćina. Tog dana, poslije podne, jedinice 16. brigade prebacile su se na položaje: Dujanova kosa — Crni vrh (k. 805) — Petlova noga[26] (desetak kilometara zapadno od uporišta Voćin). Pored toga, brigadi je naređeno da ponese što veće količine suhe hrane i benzinskih boca. U istoj zapovijesti regulirano je u koje će vrijeme štabovi 16. i 17. brigade izići na izviđanje — svaki na svom pravcu. Štab 16. imao je zadatak da izvidi pravce kretanja do uporišta i prilaze uporištu, kao i objekte koje će njeni bataljoni napadati — sve sa zapadne i sjeverne strane. Štabu 17. brigade, pored toga, naređeno je da prilikom izviđanja s komandantom minobacačkog diviziona precizira sadejstvo teškog oružja i pješadije,[27] ali sve sa istočne i jugoistočne strane.

Sedamnaesta brigada dobila je zadatak da napada s južne i istočne strane, a glavni udarac i koncentraciju vatre minobacača i teških mitraljeza treba da usmjeri na Turski grad i mjesni park u cilju stvaranja otvora u neprijateljevoj obrani i njegova iskorištenja za ubacivanje jedinica u uporište.[28]

U svom naređenju[29] je štab 16. brigade odredio da: 1. bataljon s jednom svojom četom postavlja zasjedu na k. 267 i na putu zapadno i istočno od te kote, s tim što se dio snaga, koje se raspoređuju istočno od k. 267 spušta na put Voćin—Hum sa zadatkom da neprijatelju spriječe bijeg iz Voćina ako krene na tu stranu.

S ostale tri čete napada rovove sjeverno od Prevende i pristupa likvidaciji uporišta u Prevendi. Za izvršenje zadatka ovom bataljonu su dodijeljena 2 teška minobacača, 3 teška mitraljeza i 7 puškomitraljeza. Lijevo od ovog bataljona napadali su bataljoni 17. brigade, a desno 2. bataljon 16. brigade.

Drugi bataljon nanadao je sa zapadne strane Turski grad i Prevendu. Njemu su dodijeljena 2 teška mitraljeza i 5 puškomitraljeza. Zajedno s 2. bataljonom napadao je Turski grad i bataljon iz 17. brigade. Posade teških mitra-

[29] Arhiv VII, reg. br. 23/2, k. 907.
[27] Isto, reg. br. 23/2, k. 907.
[25] Isto, reg. br. 7-1, k. 892.
[29] Isto, reg. br. 3-1/1, k. 1296.

ljeza imale su zadatak da štite podilaženje boraca gradu, a nakon likvidacije i zauzimanja utvrđenja Turskog grada da na njemu postave nove položaje i bataljonu 16. i bataljonu 17. pomognu pri likvidaciji utvrđenja na Kalvariji i Prevendi.

Treći bataljon je podijeljen. Dvije čete su određene u divizijsku, a jedna u brigadnu rezervu. Prateća također. Tri teška mitraljeza i 2 minobacača dodijeljeni su 1. bataljonu, a 2 teška mitraljeza u sastav 2. bataljona. S prvim dijelom išao je komandir čete, a s drugim komesar.

Bolnička četa je imala zadatak da organizira brigadno previjalište, da uputi sanitetske patrole 1. i 2. bataljonu i da pripremi dovoljan broj kola za evakuaciju ranjenika u selo Kuzmu.

Početak napada određen je za 8. svibanj u zoru, a otpočeće na znak bijele, zelene i crvene rakete.

Određeni su znaci raspoznavanja i naređeno je da se jedinice ne povlače bez pismenog naređenja.

Mjesto štaba brigade određeno je na putu Voćin — Hum.[30]

Istog dana nakon izdavanja zapovijesti za napad štab 16. brigade izdaje i nadopunu[31] zapovijesti komandiru prateće čete i štabu 1. bataljona.

Pošto su u međuvremenu otkriveni bunkeri na k. 267 i na putu od k. 267 — k. 308, ova četa je dobila zadatak da svu vatru koncentrira na njih.

U nadopuni naređenja štabu 1. bataljona stoji: »Streljačke jedinice rasporediti na ovaj način: jednom četom napadati sa zapadne strane jevrejskog groblja, drugom četom sa sjeverne strane jevrejskog groblja (od puta Hum——Voćin), trećom četom da se odmah spušta u pravcu kuće gdje je smješten stožer (komanda) i nastoji u prvom naletu likvidirati štab . . ,«[32]

O sadejstvu teških minobacača odnosno mitraljeza i pješadije u nadopuni naređenja se kaže:

[30] Isto.
[31] Isto, reg. br. 3-2/1, k. 1296.
[32] Isto.

»Koristeći vatru teških oruđa za privlačenje i čim prestanu dejstvovati minobacači i artiljerija (jedna haubica i pt top — primjedba autora) izvršiti snažan juriš. Napominje se da su bunkeri opasani bodljikavom žicom . . ,«[33]

Napad je otpočeo 8. svibnja u 4,25 sati poslije pripreme koju su izvršili teški minobacači i haubica.[34] Prvi bataljon 17. brigade, koji je nastupao sa istočne strane putem Ceralije — Voćin, probio je obrambeni pojas i ušao u uporište s te strane do samog centra grada. Prvi bataljon 16. brigade u prvom naletu, uz podršku vatre teških minobacača, likvidirao je bunkere na svom pravcu, istjerao neprijatelja iz njih i uspio doprijeti do crkve. Kako je prodor bio dubok, a snage relativno male (jer u uporište nisu ubačene nove snage),[35] zbog snažnog pritiska neprijatelja ubrzo je došlo do povlačenja 1. bataljona. Nakon toga bataljon se sredio i ponovo pokušao zauzeti bunkere, ali mu to nije uspjelo i do mraka je ostao na polaznom položaju.[36]

U svom prvom pokušaju nije uspio ni 2. bataljon. I njegove snage, tučene jakom minobacačkom i mitraljeskom vatrom, povukle su se na polazne položaje, gdje su ostale sve do 22,00 sata.

Poslije takvog ishoda prvog napada štab divizije je donio odluku da se izvrše pripreme za noćni napad, da se on ubrza i da ne prestaje do konačne likvidacije uporišta.[37]

Novi napad je predviđen za 21 sat, ali je naređenje u jedinice stiglo tek u 21,30 sati, te je napad pomjeren za 23 sata. Tada je otpočela odlučna i teška borba (neprijatelj je u toku sedmosatne noćne borbe ispalio preko 1000 mina iz teških minobacača i 260 granata iz topova).

Od prvog trenutka borba je bila žestoka, ali su bataljoni i 16. i 17. brigade ubrzo uspjeli izvršiti prodore u grad i opet dostići liniju na koju su izbili u jutarnjem napadu.

[33] Isto.

[34] Zbog guste magle top nije upotrebljen.

[35] U uporište su se probili i dijelovi 17. NO brigade, ali su zbog jake neprijateljeve vatre vraćeni na polazne položaje.

Zbornik, tom V, knj. 15, dok. 44.

[38] Isto, dok. 34, str. 125—127.

[37] Isto, dok. 26.

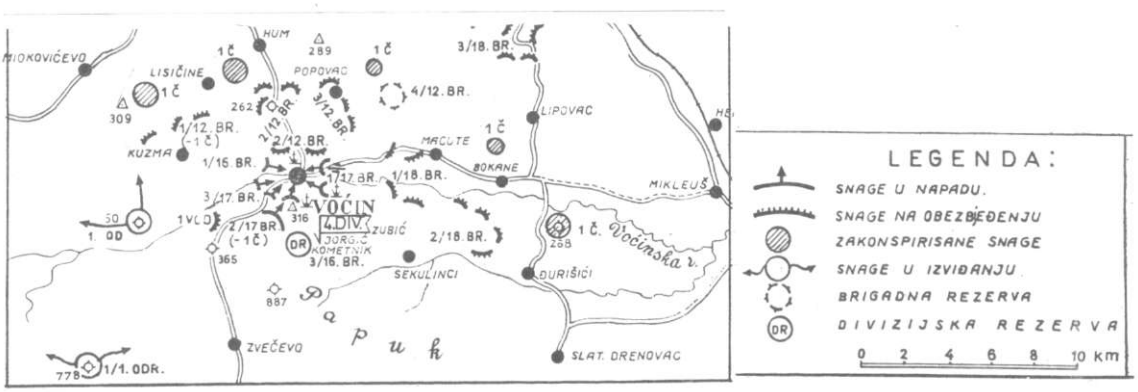

Brigada u trećem napadu na neprijateljevo uporište u Voćinu, svibanj 1943.

U ponovljenom napadu najbolje se snašao 2. bataljon 16. omladinske brigade. Pod zaštitom mraka bataljon se odmah poslije 23 sata privukao na nekoliko stotina metara sa zapadne strane utvrđenja Turski grad i tu se pritajio.

Neprijatelj ga je otkrio, i na dostignutoj liniji, »držao« pod vatrom nekoliko sati. Kako čete 2. bataljona nisu reagirale i odgovarale na vatru neprijatelja, posada Turskog grada je smatrala da je bataljon napustio svoj položaj pa je i svu pažnju i vatru koncentrirala na 1. i 2. bataljon 17. brigade. Pred zoru je 2. bataljon 16. brigade iskoristio zauzetost neprijatelja na istočnoj strani i snažnim naletom upao u Turski grad. Odlučnost je urodila plodom i bataljon je, gotovo bez gubitaka, izvršio zadatak. U ovoj borbi iz 16. brigade najviše su se istakle 1. i 2. četa 2. bataljona.[38]

Poslije uspjelog prodora 1. bataljona 16. i bataljona 17. brigade, a nakon pada Turskog grada, neprijatelj napušta okolne položaje, prvo s južne i zapadne strane, a neposredno iza toga i cijelo uporište. Povlačenje neprijatelj izvodi prilično organizirano, a usmjerio ga je u pravcu Huma, gdje su ustaše, a kasnije i Nijemci, pokušavali da probiju položaje 18. brigade i omoguće voćinskoj posadi izvlačenje iz naše blokade. Poslije povlačenja neprijatelja iz Voćina u njemu je nađeno samo 10 ranjenih domobrana. Teško oružje i kamione neprijatelj je također ostavio u nadi da će se lakše izvući, ali se u tome prevario.

Bježeći na sjever, domobrani su naišli na jedinice 12. brigade, koje su ih u velikom broju zarobile.

Slijedeća dva dana, tj. 9. i 10. svibnja, 12. i 18. brigada su vodile borbe sa neprijateljevim jedinicama koje su i dalje pokušavale da se probiju u Voćin.[39] Devetog svibnja jedinice 16. i 17. brigade izvlače zadobijeni plijen iz Voćina, a idućeg dana, po naređenju[40] štaba 4. divizije, raspoređuju se u Voćinu, Kuzmi i na visu Petrovoj nozi. Štab brigade ostao je u Voćinu.

Istom ovom naredbom štab divizije je odredio i podjelu plijena, a posebno podjelu odjeće i obuće. Regulirano

[38] Isto, dok. 34, str. 127.

Isto, dok. 46.

[40] Arhiv VII, reg. br. 29/2, k. 907.

je i slanje zarobljenika (vojnici u Sekulince, a oficiri u komandu Papučko-krndijskog područja, u Slatinski Drenovac).

Za 24 sata žestoke borbe u Voćinu i njegovoj okolini zarobljeno je 180 neprijateljevih vojnika[41] i 4 oficira. Ubijeno je 60 neprijateljevih vojnika, a blizu 100 ih je ranjeno.[42] Zaplijenjena su dva brdska topa 65 mm, jedan laki i 4 teška minobacača, 5 teških mitraljeza, 14 puškomitraljeza, 5 automata, 150 pušaka, 1000 granata za brdske topove, preko 700 mina za teške i 200 za lake minobacače i oko 150.000 metaka za puške i puškomitraljeze.

Pored toga zdrugovci su u uporištu ostavili 70 teglećih, tovarnih i jahaćih konja, trupnu komoru, kancelariju sa povjerljivim aktima, te mnogo ostalog ratnog materijala i prehrambenih artikala.

U borbama za Voćin 16. brigada je imala 14 mrtvih i 48 ranjenih, a 17. brigada 29 mrtvih i 65 ranjenih. Ukupno 43 mrtva i 113 ranjenih.[43] Ovako visoku cijenu pobjede brigade su platile najviše zbog toga što je izostalo iznenađenje i što je zbog magle izostala potpunija artiljerijska priprema.

I pored učinjenih propusta, uspjeh je veliki i štab divizije već 11. svibnja upućuje borcima, komandirima, komandantima i političkim komesarima pismo u kome, između ostalog, piše: »Drugovi XVI brigade, u borbi za treće oslobođenje Voćina vi ste pokazali primjerno junaštvo povezano sa ratnim lukavstvom. Vašom borbenošću i okretnošću, lukavstvom i sposobnošću likvidirali ste najtvrđe neprijateljsko uporište Turski grad i time ste omogućili i konačnu pobjedu.«[41]

[41] Zbornik,, tom V, knj. 15, dok. 36.

[42] Gubici neprijatelja, prema njegovim podacima, uveliko se razlikuju od naših izvora.

Arhiv VII, reg. br. 12/1-34, k. 23.

U naknadnim izvještajima se tvrdi da gubici posade Voćina iznose 40 mrtvih (među njima i 1 oficir), 33 ranjena, 63 zarobljena (3 oficira) i 51 nestao (2 oficira).

Arhiv VII, reg. br. 16/1-29 k. 23.

[43] Zbornik, tom V, knj. 15, dok. 34 i 44.

[44] Arhiv VII, reg. br. 4-1/12, k. 907A.

Poslije uspjelog napada na Voćin 16. brigada na tom sektoru ostaje dva dana, a nakon toga, preko Koreničana, odlazi na Bilo-goru[45] i razmješta se u sela Jasenaš, Bakovac i Veliki Miletinac. Dolaskom na novi sektor[46] brigada odmah sređuje i učvršćuje svoje redove. Izvodi se obuka u svim vidovima, a partijsko-politički radnici neumorno organiziraju mitinge i održavaju usmene novine. U to vrijeme izlazi brigadni list »Crvena zvijezda«. Pišu se zidne novine, a u nekim bataljonima i džepne. U te dane živnuo je i kulturno-prosvjetni rad.[47] Naročito je dobar rad s nepismenima. Na sportskom planu, između ostalih takmičenja, najaktivniji su bili nogometaši. Odigravane su utakmice između bataljona, a s njima se takmiči i ekipa formirana iz prištapskih jedinica. U isto vrijeme, uz sve ove aktivnosti, borci pomažu narodu u poljoprivrednim radovima.

Vršene su i manje akcije, kao: napadi na prugu i njeno rušenje, zasjede na drumovima i brzi prepadi na isturenije neprijateljeve jedinice, i neprijatelj je često uznemiravan u obližnjim uporištima. Brigada je bila posebno uporna u akcijama rušenja i onesposobljavanja željezničke pruge i rušenja komunikacija. Pored toga, sve mjere su preduzete da se dođe do novog naoružanja i do što većeg broja novih boraca, jer se u to vrijeme uveliko radi na formiranju slavonskog korpusa.

Za vrijeme boravka brigade na ovom sektoru njen komandant i politički komesar odlaze na nove dužnosti. Komandant brigade Rade Knežević otišao je za zamjenika komandanta 12. divizije, a njegovu dužnost je primio Duro Dulić. Politički komesar brigade Marijan Cvetković otišao je za komesara 12. divizije, a na njegovo mjesto došao je Ivan Senjug Ujak, koji je dotad bio na dužnosti u 12. brigadi. Tih dana u 16. brigadu je došao i Franc Knebl, za zamjenika komesara brigade.

Trinaestog svibnja 1943. godine, na savjetovanju štaba 4. divizije i štaba 3. operativne zone, odlučeno je da se

[45] Isto, reg. br. 32/2, k. 907.

[46] Odlaskom jedinica divizije sa sektora Voćin, neprijatelj je ponovo ušao u ovo selo, ali se u njemu nije zadržavao. Ovo selo neprijatelj je napustio već 19. svibnja 1943. godine.

[47] Isto, reg. br. 52/4 k. 907.

u slučaju nove ofenzive neprijatelja iskopaju i urede tajni bunkeri u koje će se moći smjestiti svi ranjeni i bolesni drugovi i drugarice. Za to je iskorišten boravak 16. brigade na Bilo-gori, ona je dala 60 boraca, članova KPJ, Skoja i kandidata KPJ, koji će 20—30 dana raditi na izradi bunkera. Uporedo s izgradnjom bunkera preporučeno je štabu brigade da na svom sektoru izvrši što više ekonomskih akcija zbog spremanja rezervi hrane za bunkere, odnosno za drugove i drugarice koji u njih budu smješteni. Pored prikupljanja hrane, i ovog puta su upozorene sve starješine da se još više brinu za uvjete smještaja ranjenih i bolesnih u bunkerima.[48]

Prvih dana svibnja Glavni štab Hrvatske planira[49] formiranje novih brigada, divizija i korpusa, te predlaže da se na sektoru Slavonije, pored postojećih, formiraju i 21. i 22.[50] brigada. Rok za formiranje svih tih jedinica bio je 17. svibanj. Tog dana štab 1. slavonskog korpusa NOV i PO Hrvatske izdaje dvije naredbe. U naredbi broj 2/43 riječ je o formiranju 10. divizije,[51] a u naredbi br. 3/43 o formiranju 21. brigade.[52]

Formiranjem novih jedinica i odlaskom komandanta i političkog komesara 4. divizije u štab korpusa, u izvještaju štaba 4. divizije Glavnom štabu Hrvatske predloženo je da novi štab[53] divizije sačinjavaju ovi drugovi: Milan Stanivuković,[54] komandant; Marijan Cvetković, politički komesar; Rade Knežević, zamjenik komandanta; Franc Inkret, načelnik štaba; Ivan Turčinović, obavještajni oficir.

[48] Isto, reg. br. 25/24, k. 907A.

[49] Zbornik, tom V, knj. 15, dok. 13, str. 45—54.

[50] Formiranje ove brigade bilo je u planu, ali se od toga odustalo.

Isto.

[51] Isto, dok. 53, str. 174—175.

[52] U vojnom smislu ova brigada nije tada formirana. Njeno stvarno formiranje trebalo se obaviti 21. svibnja, ali ono iz objektivnih razloga ni tada nije izvršeno. Brigada je formirana 24. svibnja. Šesnaesta brigada je za formiranje 21. brigade dala svoj 3. bataljon.

Isto, dok. 13, str. 52.

[53] Isto.

[54] Narodni heroj, poginuo 28. prosinca 1944, u borbi protiv Nijemaca, »Čerkeza« i ustaša, kao komandant 12. divizije.

Pored 16. brigade u sastavu 4. divizije bile su još 12. i 18. brigada.

Za razliku od 16. brigade, koja je boravila na Bilo-gori, ostale snage 4. divizije otišle su u suprotnom pravcu i raspoređuju se u selima na planini Krndiji, gdje će ubrzo dobiti i prvu zapovijest štaba tek stvorenog slavonskog korpusa za napad na neprijateljeva uporišta u Kaptolu i Kutjevu.[55]

Taj napad su 27. i 28. svibnja izvele jedinice 4. divizije (bez 16. brigade), jedinice 10. divizije,[58] te minobacački divizion i haubička baterija pri štabu korpusa.

Krajem svibnja 1943. sve slavonske jedinice započinju čišćenje Požeške kotline i za šest dana su oslobodile ova mjesta: Kaptol, Vetovo, Kutjevo, Kulu, Bektež, Darkovac, Ljeskovac, Caglin, Ferovac i Majur. Nakon toga sve jedinice se prebacuju u Podravinu, gdje oslobađaju selo Motičinu i vrše napad na Našice.[57]

Za to vrijeme 16. brigada je vezivala neprijatelja na području Bilo-gore i izvodila manje akcije: zasjede, rušenje pruga, tt linija, miniranje i zaprječavanje na putevima.

Pored akcija manjeg opsega, 16. je imala i nekoliko okršaja s Nijemcima i domobranima. Najznačajniji je sukob s njemačkim dijelovima koji su izašli iz uporišta u Velikoj Pisanici i Velikom Grđevcu. Njihov cilj je bio nasilno izviđanje položaja 16. brigade, raspoređene u Šibeniku, Cremušini i Marinovoj Kosi. U kratkom ali žestokom sukobu, više žrtava je imala 16. brigada. Ipak Nijemci su natjerani u bijeg. Samo ispred 1. bataljona neprijatelj je bstavio 8 mrtvih i ranjenih. U borbi se posebno istakao zamjenik komandanta bataljona Mijo Butković, koji je s nekoliko drugova rastjerao manju grupu Nijemaca. Tom prilikom ranjen je vodnik Kutrovac, jedan od najboljih boraca i komandira u brigadi.

[55] Isto, dok. 77 i 84.

[56] Ovu numeraciju divizija je imala do 17. listopada 1943, kada je naredbom Glavnog štaba Hrvatske, a po odluci Vrhovnog štaba NOV i POJ, dobila naziv 28. divizija.

Arhiv VII, reg. br. 33/3, k. 106.

[57] Zbornik, tom V, knj. 16, dok. 13, str. 41—44.

Boravak na Bilo-gori iskorišten je za vojnu i političku[58] obuku. Održavajući vojničke sastanke u bataljonima, došlo se do zaključka da jedinice u Slavoniji, za razliku od jedinica u ostalim krajevima naše zemlje, imaju u borbama relativno veće gubitke. Analize su pokazale da je osnovni uzrok u načinu prebacivanja boraca u napadu i nedovoljno korištenje konfiguracije zemljišta, ali i nedovoljna podrška automatskog oružja u vrijeme prebacivanja pojedinaca, grupa i manjih jedinica.

Također je uočeno da se u obrani potcjenjuje upotreba vojničkog ašovčića i kopanje rovova. Ima bataljona u kojima čak nijedan borac nema ašovčić. Zaključeno je da se ovaj nedostatak odmah otkloni da se u što kraćem roku jedinice snabdiju ašovčićima — prvo puškomitraljesci, a onda da i svaka desetina ima 2—3 ašovčića.[59] Zahtijevano je da svako odeljenje ima lopatu ili motiku i da se ubuduće svi borci ukopavaju na položajima s kojih se brane.

Tridesetog svibnja u jedinice divizije stiglo je pismo[00] političkog komesara korpusa u kojem su naznačena osnovna načela i zadaci koji stoje pred političkim radnicima u jedinicama. Pismo je odlično poslužilo za politički rad u brigadama, a posebno u bataljonima i četama. Prorađeno je sa svim komesarima i delegatima vodova.

Ubrzo je štab korpusa organizirao i jednomjesečni kurs za rukovodeći kadar brigade,[61] koji je otpočeo u lipnju, a održan je u Zvečevu.

Drugog lipnja kod sela Nove Klopčice jedna četa 16. brigade imala je manji sukob s domobranima. Žrtava nije bilo ni na jednoj strani, ali je četa nakon toga zaposjela ovo selo, u kome su se dotle nalazili domobrani.

Poslije ove borbe brigada se premješta prema Bjelovaru i s jednim bataljonom organizira napad na četu domobrana, utvrđenu u selu Bedenički. U napadu su učestvovale dvije čete. Već u prvom naletu one su razbile neprijatelja i upale u napuštene bunkere. Umjesto da nastave gonjenje, čete su se zadržale u bunkerima i zabavljene

[58] Arhiv VII, reg. br. 15-3, k. 908.
[59] Isto, reg. br. 6-1/5,, k. 892.
[60] Isto.
[61] Isto, reg. br. 5-1/5, k. 892.

oko prikupljanja plijena dozvolile da se domobrani organizirano povuku i da u osnovnoj školi, vrlo čvrstoj zgradi, organiziraju obranu. Pred školom je bio brisani prostor, pa bi napad, bez teškog oružja, iziskivao osjetne žrtve. Zbog toga je komandant bataljona obustavio napad i čete povukao. Glavni zadatak (uništenje neprijateljeve žive sile) nije izvršen.

Odmah iza toga Nijemci su jačim snagama krenuli na Bilo-goru, ali su udarili u prazno, jer se 4. srpnja 16. brigada, kod sela Ivanske (13 km južno od Bjelovara), prebacila iz Bilo-gore u Moslavinu.

Izbjegavajući sukob s nadmoćnijim njemačkim snagama koje su krenule na Bilo-goru, jedinice 16. brigade nastojale da na novom terenu, zasjedama i drugim oblicima borbe, nanesu gubitke neprijatelju, a i da ga neprekidnim uznemiravanjem navode na borbe koje po mjestu i vremenu odgovaraju brigadi.

Boravak 16. brigade u Moslavini bio je od velikog vojnog i političkog značaja, jer su u ovaj kraj naše jedinice rijetko dolazile. Dobro obaviješten o kretanju 16. brigade, neprijatelj se zatvorio u uporišta i iz kojih nije izlazio. Seljaci su najvećim dijelom bili naklonjeni NOP-u. Ipak je neprijatelj našao i neke doušnike koji su mu javljali o pokretima brigade.[62] Osim toga, iz straha da ne pokrene Nijemce i ustaše u ofenzivu na sela u kojima se nalazi brigada, mnogi seljaci su se držali pasivno i nastojali da ostanu po strani i ne zamjere se »zvaničnoj vlasti«. Oni su osuđivali ustaše, njihovu politiku i postupke, ali su na razne načine ispoljavali želju da ih i partizani ostave po strani. Pored iskonske želje da se održe na svojoj njivi, kod nekih se osjećao i utjecaj politike »čekanja«, koju je vodio Vlatko Maček[6s] i vodstvo HSS.[64]

[62] Isto, reg. br. 6/1, k. 24.

[63] Dr Vladimir Maček, advokat, građanski političar i publicist, poslije smrti Stjepana Radića vod bivše HSS. U toku drugog svjetskog rata odobravao ustašku politiku.

[64] Hrvatska seljačka stranka, osnovana 1904, kao seljačka i malograđanska stranka. Do 1928. vođa je Stjepan Radić, a kasnije Vladimir Maček.

U neprijateljevu izvještaju[65] od 5. lipnja stoji da je 16. brigada »još uvijek« na području Velika Trnovitica — Trnovitički vinogradi — Ruškovac — Nova Ploščina, a od 7. lipnja: »... neprijateljske snage sa područja oko Velike Trnovitice i Popovca prebacile su se u sela: Dišnik, Kapelicu, Rogožu, Bršljanicu.«[66]

Na ovom sektoru brigada se zadržala veoma kratko, a onda, poslije napornog marša pored sela Velikih Zdenaca i Grubišnog Polja, 8. lipnja izbila je u selo Veliku Barnu (desetak kilometara sjeverozapadno od Grubišnog Polja). Ovaj marš se ubraja u jedan od težih marševa: brigada je bez zastanka prevalila put od preko 30 km. Njen 1. bataljon je imao i borbu u susretu sa domobranima iz Grubišnog Polja, koji su tog jutra izašli i krenuli prema Velikoj Barni. Cilj neprijatelja je bio pljačka okolnih sela, a pravac kretanja: Grubišno Polje — Obrova šuma[67] — Mala Barna — Obrova šuma[68] — s. Topolovica.

Do borbe u susretu došlo je na ulazu u Veliku Barnu, tačnije — na samom groblju ovog sela. Prvi su krenuli u napad domobrani iz 3. bojne 4. pukovnije, ali ih je naš 1. bataljon odbio. Pošto je izdržao i drugi njihov napad i zaustavio ih, a zatim prešao u protivnapad, natjerao je domobrane u bjekstvo. Predvođene svojim hrabrim komandirima, čete 1. bataljona, odmah otpočinju goniti domobrane, a vratile su se tek kad su oni umakli u Grubišno Polje.[69]

Nekoliko sati nakon borbe 6 njemačkih aviona tipa »štuka« bombardovali su Obrovu šumu, ali u njoj tada nije bilo partizana.

[65] Arhiv VII, reg. br. 6/1, k. 24.
[68] Isto.
[67] Odnosi se na Obrovu šumu južno od Male Barne.
[68] Odnosi se na Obrovu šumu sjeverno od Male Barne.
[69] O ovoj borbi Zapovjedništvo 1. gorske divizije u svom izvješću od 9. lipnja 1943. godine piše: »Nakon teške borbe obkoljene novopridošlim jakim neprijateljskim snagama iz Velike Peratovice (što nije tačno — primjedba autora) i zapadnog dijela Velike Barne Vinogradi, bojna se je morala povući i probijajući se neprekidno do sjeveroistočnog ulaza u Grubišno Polje«. U ovom izvještaju se navodi da je Treća bojna imala 3 mrtva, 10 ranjenih i 2 nestala vojnika.
Arhiv VII, reg. br. 9/1-20, k. 24.

Nakon ovog sukoba s neprijateljem 1. bataljon se priključuje brigadi u selu Velikoj Barni, gdje sve jedinice ostaju 24 sata na odmoru, tj. do polaska na rušenje željezničke pruge Koprivnica—Virovitica. Između željezničkih stanica Vukosaljevica — Pitomača brigada je 10/11. lipnja porušila prugu na četiri mjesta.

Jedinice 16. brigade noću 12/13. lipnja napadaju uporište u Suhopolju nedaleko od Virovitice. Već poslije prvog naleta boraca 16. brigade domobrani su se razbježali, a 17 ih se predalo. Među njima je bio i jedan oficir. Tom prilikom zapaljena je stanična zgrada, 3 skladišta i 8 vagona. Naknadno je uništena i zgrada pošte, a onda su se sve jedinice povukle u Dapčevicu i Lončaricu.

U Dapčevici i Lončarici 16. brigada je ostala do 27. lipnja i tu sačekala ostale jedinice 4, odnosno sad već 12. divizije. Dva dana kasnije, po naređenju Glavnog štaba Hrvatske,[70] i Šesnaesta je preimenovana u Omladinsku brigadu »Jože Vlahović«[71] i taj će naziv nositi do kraja rata.

Povodom ovog preimenovanja, u naredbi Glavnog štaba Hrvatske između ostalog stoji: »Štab XVI brigade treba da povuče u svoje jedinice sve borce omladince Zagrepčane iz drugih jedinica XII divizije, osim rukovodilaca«. To je odmah i učinjeno, pa je brigada u početku nazvana Zagrebačka omladinska brigada »Jože Vlahović«.[72]

Dolaskom 12. i 18. brigade na Bilo-goru otpočele su pripreme za predstojeći marš divizije na Kalnik, naređen od Glavnog štaba Hrvatske. Zadatak Omladinske brigade je bio da za Kalnik maršira preko Moslavine. No kasnije je to izmijenjeno, pa su sve jedinice krenule preko Bilo-gore[73] pravcima Lončarica — Topolovica — Šibenik i Brzaja-vrh Turski grobovi —- k. 264 — pruga Bjelovar —

[70] Dvadeset petog lipnja 1943. godine Štab 2. korpusa je obaviješten da je odlukom Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije 4. divizija dobila naziv 12. divizija NOV Hrvatske. Pet dana kasnije preimenovani su i 1. i 2. korpus NOV Hrvatske u 4. i 6. korpus NOV i POJ.

Hronologija, str. 448.

[71] Zbornik, tom V, knj. 16, dok. 107, str. 299.

[72] Arhiv VII, reg. br. 1/3, k.881; Zbornik, tom V, knj. 16, dok. 107 str. 299.

[73] Arhiv VII, reg. br. 16/99 k.274.

— Kloštar (sekcija Bjelovar 1:100.000) — put Bjelovar — — Kloštar-put i pruga Križevci — Koprivnica — Sokolac — (sekcija Đurđevac, 1:100.000).

Boravak na Bilo-gori brigada je iskoristila prije svega za oživljavanje partijsko-političkog rada. U tom smislu izvršene su i neke promjene među partijskim kadrovima.

Zbog slabog rada smijenjena su dva sekretara četnih ćelija i jedan sekretar bataljonskog biroa. Dva sekretara četnih ćelija zbog nemarnog rada isključena su iz Partije, a za mnoge je utvrđeno da se više osjećaju kao zamjenici komesara nego kao sekretari, odnosno partijski radnici. Zaključeno je i to da partijske sastanke treba održavati dva puta nedjeljno, a po potrebi i više puta. Pored toga, pred partijske organizacije postavljeni su, kao osnovni zadaci: još bolje upoznati rad izdajničkog vodstva HSS, više učiniti na mobiliziranju novih boraca za NOV, a onda svojim nastupom i djelovanjem, na različite načine, a naročito kulturno prosvjetnim radom, pridobiti i aktivizirati stanovništvo za pomoć NOP-u. U to vrijeme u Omladinskoj brigadi bilo je 166 članova Partije, 69 kandidata i 198 skojevaca. Iako je gotovo svaki drugi borac bio organiziran, još je bilo 295 omladinaca i omladinki koji nisu bili organizirani.[74]

U jedinice Omladinske brigade tih dana stiže i treći broj brigadnog lista »Crvena zvijezda«. Sadržaj je veoma bogat, a u listu pišu najistaknutije starješine. Uvodni članak »Pregled situacije u svijetu i kod nas«, napisao je Marijan Cvetković, Nikola Mraković je pisao »Prvi nastup našeg teškog oružja«. Tu su i napisi: »Voćin je pao«, »Komandovanje«, »Kroz naša sela«, »Kako nastaje borbena pjesma«, itd. U listu »Crvena zvijezda« štampano je i Pismo borcima, komandirima, komandantima i političkim rukovodiocima povodom petomjesečnog staža brigade.

Relativno zatišje Omladinska brigada je iskoristila za kulturno prosvjetni rad u jedinicama. U bataljonima su popunjeni i otpočeli su sa uvježbavanjem pjevački zborovi. Zidne novine izlaze redovito, a uporno se radilo s nepismenima, kojih je u brigadi bilo 20. Diletantske akcije uvježbavale su jednočinke: »Borba kod Mrkoplja i Sušnja-

[74] Arhiv CK SKH. NOB, 5/195 — 196.

ra« i »U firerovom glavnom štabu«. U svakoj četi i u bataljonu zadužena je po jedna drugarica za rad sa ženama, a »Žena u borbi« je bila najvažnija tema.[75]

U vrijeme boravka na Bilo-gori, a po naređenju štaba korpusa,[76] formirana je četa za borbu protiv pete kolone.[77] Omladinska brigada je za ovu četu dala grupu boraca (komandira grupe s automatom i 9 boraca s 8 pušaka i puškomitraljezom). Ova je grupa po naređenju štaba 4. divizije odmah krenula za Vučjak.

Iz sela Lončarice i Dapčevice, nakon dolaska 12. i 18. brigade, Omladinska brigada produžava pokret za Kalnik, gdje će joj se priključiti i staviti pod komandu i Kalnički partizanski odred.

Cilj boravka i akcija 12. divizije na Kalničkom gorju i u Hrvatskom zagorju bili su pokazivanje naše snage, likvidacija manjih uporišta i sprovođenje mobilizacije novog ljudstva za NOV, te pružanje pomoći u rasplamsavanju narodnog ustanka i u kraju gdje se narod, opterećen ustaškom i HSS-ovskom propagandom, držao dosta pasivno i još bio slabo upoznat sa ciljevima i odlikama NOR-a. Usprkos značajnim pobjedama na evropskim i našim ratištima, ovdje su još vladali strah i nevjerica u našu pobjedu.

Radi toga štab Omladinske brigade piše podređenim štabovima: »Vodite računa o ponašanju drugova boraca u ovim selima prema civilnom stanovništvu, budući da su ovdje partizani prvi puta u ovolikoj množini došli. Naročitu pažnju obratiti na to da naša vojska zaista ostavi utisak prave vojske u ovim krajevima.«

Iako je već na pomolu pad Italije i, uopće, nazirala se pobjeda, propagandisti HSS uporno propovijedaju politiku čekanja i zahtijevaju od hrvatskog življa potpunu pasivnost. Zbog takve politike je veliki broj hrvatskih mladića prisilno mobiliziran u njemačku vojsku ili ustaško-domobranske formacije, te su slani da ginu po ratištima širom Evrope.

[75] Arhiv VII, reg. br. 1/1, k. 76.
[76] Isto, reg. br. 36/2, k. 907.
[77] Zadatak Cete za borbu protiv pete kolone bio je čišćenje slobodne teritorije od petokolonaša. Ova četa je bila neposredno vezana za Obavještajni centar štaba 3. operativne zone.

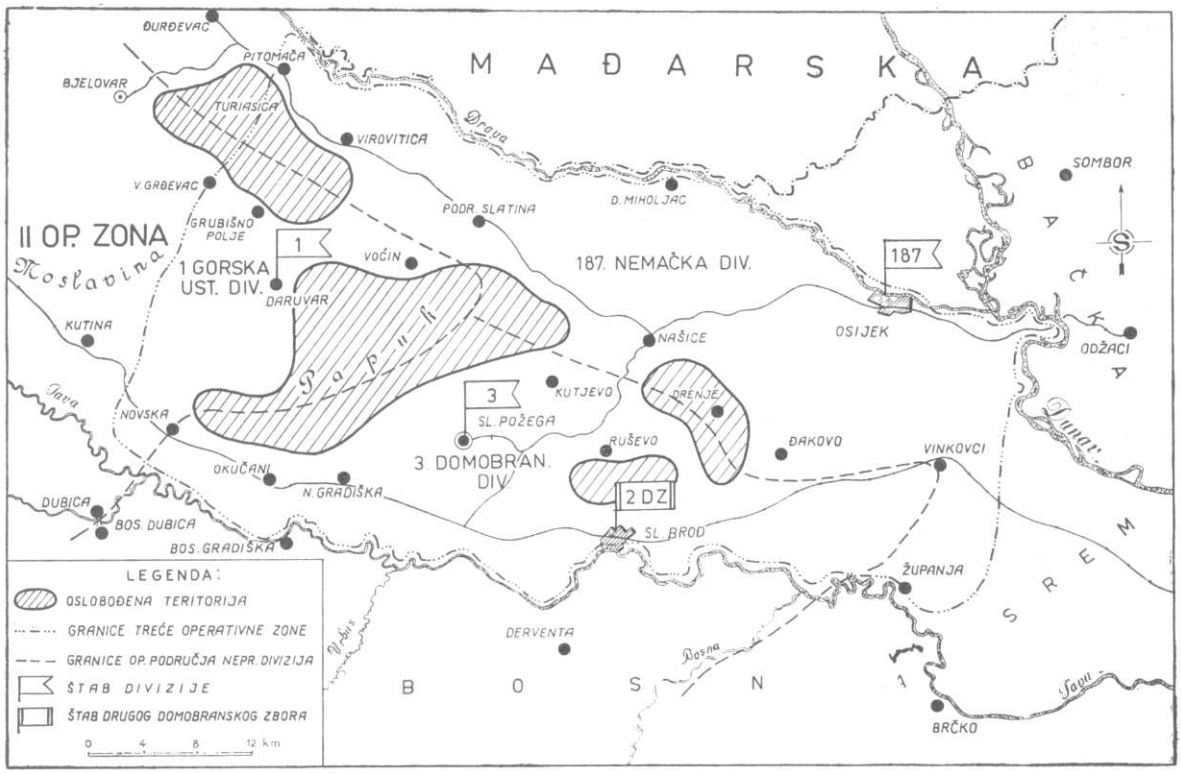

Slobodna teritorija Treće operativne zone 30. lipnja 1943.

Kad se sve to ima na umu, onda je jasniji značaj odlaska 12. divizije u ovaj dio Hrvatske. U skladu s tim i pripreme u diviziji bile su svestrane. Formiran je Operativni štab sastava: komandant Mate Jerković, komesar Marijan Cvetković, zamjenik komandanta Milan Stanivuković i načelnik štaba Rade Bulat. Stab je formiran radi rukovođenja operacijama 12. divizije i Kalničkog odreda i radi usmjeravanja predstojećih akcija u sjevernom dijelu Hrvatske.

Izvršene su i temeljne pripreme s borcima za njihov susret i kontakte sa stanovništvom u krajevima kroz koje će prolaziti, a u brigadama je gotovo neprekidno boravio neko od članova štaba divizije itd.

Naređenjem štaba 12. divizije od 22. lipnja, formirani su stalni i privremeni sudovi.[78] Stalni sudovi formirani su u brigadama, a privremeni u bataljonima — samo za situacije kad je bataljon na nekom zadatku duže vremena, a odvojen je od brigade. Pored sudova koji su sastavljeni od 3 člana (komesar bataljona, komandant bataljona i jedan borac), naređeno je da se odredi i istražitelj koji će sastavljati iskaze sa saslušanja.

[78] Arhiv VII, reg. br. 4/1, k. 1296.

MARŠEVI I BORBE BRIGADE NA KALNIČKOM GORJU I U HRVATSKOM ZAGORJU

Prije polaska na marš (26. lipnja) štab 12. divizije izdaje naređenje[1] u kojem je utvrđen pokret jedinica preko poluoslobođenih i neoslobođenih teritorija, kao i mjere predostrožnosti u vrijeme boravka na terenima Kalničkog gorja i Hrvatskog zagorja.

U naređenju je naglašeno da se učini sve kako bi se sačuvala tajnost u odnosu na region preko kojega se kreće, a poduzete su i mjere da brojno stanje i naoružanje za neprijatelja ostanu tajna.

Kretalo se u koloni po šumskim stazama, a kolskim putevima u koloni dvojnih redova, i to tako da je jedna kolona išla desnom, a druga lijevom stranom puta. Određeni su mjesto i uloga starješina u toku pokreta jedinica, a ukazano je i na prijeku potrebu održavanja marševske discipline.

Pored naređenja kojim se regulira, odnosno ukazuje na mjere koje se moraju poduzeti u toku marša, štab divizije je naredio da se poduzmu mjere osiguranja pokreta, odnosno osiguranja boravka jedinica u mjestu.

»Jedinice u pokretu«, rečeno je u ovom naređenju, »moraju preduzeti sve mjere osiguranja«.[2] Ukazano je na

[1] Arhiv VII, reg. br. 1/5, k. 881.
[2] Isto.

to da jedinice moraju imati prethodnice, zaštitnice i bočna osiguranja, koja prilikom prijelaza preko pruge ili puta dobijaju ulogu stalnih osiguranja. Ta osiguranja moraju ostati na mjestu dok sve jedinice ne pređu put, odnosno prugu. Zaštitnice, pored svoga zadatka, moraju prikupljati i sa sobom povesti sve partizane koji iz bilo kog razloga zaostanu.

U naređenju štaba 12. divizije naglašava se važnost osiguranja jedinica nakon završetka marša, pa se u ovom dijelu naređenja kaže: »Bilo da su jedinice u logoru (šumi) bilo da su u kantonmanu (selu) moraju se pored stražara i patrola određivati i postavljati mrtve straže. Komandant i komesar jedinice koja logoruje ili kantonuje biće lično odgovorni ako bude jedinica iznenađena. Pri postavljanju mrtvih straža voditi računa da su iste na dovoljnom udaljenju od glavnine i da odgovaraju ostalim uslovima mrtvih straža . ..«

Pored navedenog, štab divizije naređuje i ovo:

• stražari moraju uvijek biti udvojeni,

• stražare stalno podučavati u pravilnom vršenju stražarske dužnosti,

o sva izdata naređenja u odnosu na obezbjeđenje moraju se neprekidno kontrolirati,

• iz sela, gdje boravi naša jedinica, određeno vrijeme nitko se ne smije pustiti van, a ukoliko netko uđe u selo ili logor, tu ostaje dok i jedinica ne napusti to mjesto.

U naređenju se potom naglašava da se ove mjere poduzimaju radi sprječavanja iznenađenja od strane neprijatelja, a na kraju dodaje: ».. . Za prenoćište koristiti velike kuće ili štagljeve, kako bi jedinice bile što više prikupljene. Preko noći, ispred svake kuće i štaglja, gdje budu smješteni partizani, mora da bude stražar . . .« U dijelu naređenja o zaštiti iz vazduha piše: »Zadržavanje u selima može biti samo po odobrenju viših štabova. Koristiti što više noćne marševe. U logoru jedinice razbacati po četama i dalje od kuhinje, a vatru ložiti suvim drvima.«[3]

Za razliku od 12. i 18. brigade, kojima je naređeno da za Kalnik marširaju preko Bilo-gore, Omladinska brigada

[3] Isto.

se trebala kretati kroz Moslavinu, ali je ta odluka u posljednji trenutak promijenjena, pa su sve tri brigade svoj pravac usmjerile putevima Bilo-gore (sekcija Bjelovar i Đurđevac 1:100.000). Odmah u početku marša, 29. lipnja, nedaleko od s. Zrinjske (30 km istočno od Bjelovara), dijelovi njemačke 187. rezervne divizije napali su dva bataljona 18. brigade, no, poslije dvosatne borbe neprijatelj je odbačen u Veliku Pisanicu i Veliki Grđevac, uz gubitke od 12 mrtvih i 28 ranjenih. Brigada je imala 14 mrtvih i 33 ranjena.[4]

Pokret jedinica 12. divizije poslije ove borbe nastavlja se, ali neprijatelj ne miruje. U svim okolnim uporištima osjećaju se pojačanja i povećana aktivnost. Ubrzo se saznaje da neprijatelj priprema ofenzivu na Bilo-goru, ali to nije omelo 12. diviziju u izvršenju dobijenog zadatka. U selu Sandrovac (15 km istočno od Bjelovara) štab Omladinske brigade organizira miting, ali od seljaka niko ne dolazi. Strah od predstojeće ofenzive Nijemaca, a još više od onih koji bi ih potkazali kod ustaških koljača, zaustavlja mještane kod svojih kuća. To borce, međutim, ne spriječava i miting se održava, a poslije spontanih pjesama i igara koje su trajale i nekoliko sati oni se razilaze po selu i seljacima prenose sadržaj govora komesara brigade. Na mitingu su borci upoznati sa situacijom u svijetu i na našim ratištima, s predstojećim ciljevima i zadacima 12. divizije, i s naređenjem Glavnog štaba za Hrvatsku da je 12. brigada dobila naziv udarna.

Prvih dana marša Omladinska je na čelu, a na začelju 18. brigada. Približavajući se Bjelovaru na čelo izlazi 12. brigada i u tom poretku marš se nastavlja sve do pruge Križevci —- Koprivnica. Marš kroz šumovite predjele Bilo-gore nije bio zamoran, jer su marš-rute bile kraće, a smještajni uvjeti i ishrana dobri. U selu Kapeli Omladinska brigada dobija nekoliko sati odmora, a borci koriste vrijeme da bi se okupali. Poslije toga raspoloženje je još bolje, pa u narodu vlada uvjerenje da brigade kreću na Zagreb.

[4] I u neprijateljevim dokumentima njemački gubici su tako prikazani, ali su naši preuveličani.
Isto, dok. br. 1/1, k. 25.

Pri prelazu pruge Križevci — Koprivnica, kad su je 12. i Omladinska već prešle, 18. brigada nailazi na jaku njemačku zasjedu,[5] pa se zbog toga vraća na Bilo-goru. Već drugog dana za njom kreću i jake neprijateljeve snage u sastavu: ojačani 54. puk njemačke 100. lovačke divizije, dva bataljona za obuku iz Bjelovara i Slavonskog Broda, nekoliko ustaško-domobranskih bataljona i njemačke i ustaške policijske jedinice.

Do prve borbe došlo je 9. srpnja u rejonu sela Gornji Križ (kod Koprivnice), a sutradan i kod Bačkovice. Oba dana borbe su bile žestoke i 18. brigada je imala osjetne gubitke. Palo je 12 drugova, a 37 ih je ranjeno.

Zbog gubitaka iz ove i prethodne borbe kod Zrinjske (24 poginula i 65 ranjenih), koji su brigadu prilično pogodili i ozbiljno je opteretili, odlučeno je da ona ne prelazi cestu Križevci—Koprivnica i ne ide u Kalničko gorje, nego da se preko vrhova Bilo-gore vrati u Slavoniju. Za takvu odluku postojao je još jedan razlog. Naime, neprijatelj je, usmjeravajući svoje snage na jedinice 18. brigade, mislio da je u pitanju cijela divizija, a kad je uvidio svoju grešku bilo je kasno. Dvanaesta i 16. brigada već su dostigle svoj cilj.

Za pregrupiranje vlastitih snaga i ofenzivna dejstva protiv 12. i 16. brigade neprijatelju će trebati pune dvije sedmice, a za to vrijeme one će Kalničkim odredom izvršiti najveći dio svojih zadataka.[6]

Omladinska i 12. brigada, pošto su prije blokade prešle željezničku prugu i put Križevci — Koprivnica, produžile su marš na sjeveroistočne padine Kalnika. Noću 4/5. srpnja, dijelovi Omladinske brigade kod željezničke stanice sela Cukovec (4 km od Ludbrega) na nekoliko mjesta su oštetili prugu.[7]

Petog srpnja za 12. i Omladinsku brigadu predviđen je odmor, međutim, istoga dana njemački avioni su bombardirali jedinice Omladinske brigade i odmor je prekinut. Tom prilikom poginulo je nekoliko drugova. Srušene su i neke kuće, a poginulo je i troje djece i dvije žene.

[5] Zbornik,, tom V, knj. 18, dok. 48, 84, 85.
[6] Isto, knj. 18, str. 395.
[7] Isto, knj. 18, str. 395.

Približavajući se ovom kraju, Omladinska brigada ima prvi duži zastanak u selu Jeleni. Zastrašeni neprijateljevom propagandom o partizanima, mnogi seljaci su nepovjerljivi. Ipak, poslije prvih susreta i razgovora, nepovjerenje i strah popuštaju, ali izvjesno odstojanje i dalje ostaje. Dobar odnos jedinica i tople riječi boraca, a posebno partijskih i političkih radnika, brzo su učinili svoje i već u slijedećim selima, gdje jedinice borave ili samo prolaze, odnosi su prisniji. Primjećuje se da je sve manje straha i nepovjerenja. Marš se nesmetano nastavlja i Omladinska brigada stiže u Donju Rijeku. Selo je smješteno podno Kalnika, a tu su i prvi tragovi borbi koje je ovdje vodio Kalnički odred. Narod je siromašan i borci su se u to brzo uvjerili.

AKCIJA U JALKOVCU I OSLOBOĐENJE POLITIČKIH ZATVORENIKA IZ USTAŠKOG ZATVORA U LEPOGLAVI

Nakon kratkog odmora 12. i Omladinska brigada odlaze na obezbjeđenje akcije Kalničkog odreda na neprijateljevo uporište u Jalkovcu[8] (sekcija Čakovec 1:100.000). U njemu je bio smješten domobranski artiljerijski divizion sa 150 domobrana i 5 oficira. Prema ranijem dogovoru, svo ljudstvo ovog diviziona s komandantom Vardom Demetrom[9] na čelu predalo se bez otpora. U ruke naših jedinica dopale su velike količine oružja i municije i drugog ratnog materijala.[10] Jedinice 12. divizije za vrijeme ove akcije nisu imale dodir sa neprijateljem, pa su se odmah povukle sa zasjeda. Na povratku s položaja Treći bataljon Omladinske brigade uništio je jedan neprijateljev kamion, koji se od Varaždina kretao prema Lepoglavi. Tom prilikom ubijen je jedan ustaša, a dva Nijemca su zarobljena. Poslije uspjele akcije u Jalkovcu, Omladinska brigada se razmjestila na planini Ivančici koju od Kalnika i Medvednice dijeli samo komunikacija Zagreb — Varaždin. Stab

[8] Arhiv VII, reg. br. 22-6/2 I, k. 470.

[9] Pukovnik JNA u mirovini.

[10] Zaplijenjena su dva topa 100 mm (6 uništena), 2 teška mitraljeza i 150 pušaka sa 50.000 metaka.

Zbornik, tom V, knj. 17, dok. 96, str. 330.

brigade i prištapski dijelovi smjestili su se u Gornjoj Rijeci, a bataljoni u selima Vojnovec, Vukovec i Sudovec.

U takvom rasporedu bataljoni Omladinske brigade ostaju samo taj dan, a već 3. srpnja odlaze u Zajezdu (sekcija Ptuj 1:100.000) radi odmora i pripreme za predstojeće akcije.[11] Ovdje se brigada zadržala do 12. srpnja, kada odlazi u zasjedu od Varaždina radi obezbjeđenja napada 12. brigade na zloglasno ustaško uporište u Lepoglavi, sa zadatkom da iz njega oslobode preko 100 političkih zatvorenika, među kojima je bilo i nekoliko desetina vrlo istaknutih komunista koji su u ovom zatvoru čamili pet, deset pa i više godina.

Kompletna brigada, osim jedne čete, koja je određena da obezbjeđuje mjesto za evakuaciju ranjenika kod sela Osečke (k. 228), dobila je zadatak da postavi zasjedu na putu i pruzi Lepoglava — Varaždin, na liniji: Cerje — — Nebojse — Cerje — k. 267. Pored zasjede i osiguranja Centra za evakuaciju ranjenika Omladinska brigada je dobila zadatak da nakon završetka borbe za Lepoglavu teške ranjenike, ako ih bude, otprati u bolnicu Kalničkog odreda.[12]

Početak napada na neprijateljevu posadu u Lepoglavi predviđen je za 12. srpanj u 22 sata. U uporištu se nalazilo 150 neprijateljevih vojnika (žandari, domobrani i kaznionički čuvari). U napadu je učestvovao Prvi bataljon 12. udarne brigade. Sve ostale jedinice: Kalnički odred, 12. brigada (bez Prvog bataljona) i cijela Omladinska brigada, osiguravale su ovaj napad. Pošto su u osmosatnoj borbi savladali zatvorsku stražu i posadu uporišta, borci 12. brigade su oslobodili oko 700 zatvorenika, od kojih je najveći broj pušten kućama. Svi politički zatvorenici[13] postali su partizani, a najteži kriminalci nisu oslobođeni.

Dok se 12. brigada borila sa posadom u Lepoglavi, na položaje Omladinske brigade naišli su oklopni vlak i 6 manjih tenkova. Oni su zaustavljeni, jer je pruga bila

[11] Arhiv VII, reg. br. 34/1, k. 881.

[12] Bolnica se nalazila na Kalniku ispod kote Kozji Hrbet.

[13] U izvještajima ovaj se broj kreće od 100 do 150.

Zbornik, tom V, knj. 17, dok. 33 i 94.

Neprijatelj u svom izvještaju tvrdi da je od 800 oslobođenih 300 osuđenika pristupilo partizanima.

Arhiv, reg. br. 13/1, k. 25.

porušena, a put prekopan. Zbog toga se oklopni vlak odmah vratio. Tenkisti praćeni pješadijom bili su uporniji i u nekoliko navrata pokušali su zauzeti pogodnije linije, izmanevrirati prepreke na putu, te izbiti na naše položaje. No, bataljon, koji je držao put, potpomognut vatrom ostalih jedinica, izvršio je protivnapad i protjerao neprijatelja, koji više nije ni pokušao pomoći opkoljenoj posadi u Lepoglavi.

Poslije uspješno završene akcije u Lepoglavi jedinice 12. brigade i Kalnički odred povukli su se na odmor u sela Meljan, Zarovnicu, Prebukovje i Kameničko Podgorje.[14] Omladinska brigada, međutim, dobila je zadatak da organizira obezbjeđenje i prijevoz ranjenika na Kalničko gorje. Na tom putu ona je imala manjih čarki u kojima je uništen jedan bunker i zarobljeno nekoliko domobrana. Pošto je ranjenike prebacila do bolnice Kalničkog odreda, brigada se vratila na Ivanšćicu, ali na putu Zagreb — Varaždin dočekalo ju je nekoliko stotina neprijateljevih vojnika koje je pratilo osam tenkova. Kako je put bio prekopan, tenkovi nisu mogli naprijed. To je pokolebalo i držanje pješadije, što su naši bataljoni odmah iskoristili. Slabijim snagama oni su vezivali neprijatelja i zadržavali ga na putu, dok je glavnina izmanevrirala neprijateljeve snage i prebacila se na Ivanšćicu. Isto je, nešto kasnije, učinila i zaštitnica, tj. snage koje su neprijatelja vezale za sebe.

Dok je Omladinska brigada prateći ranjenike marširala na Kalnik, 12. brigada je krenula na zapad i zaustavila se kod Trakošćanskog jezera[15] (sekcija Čakovec 1:100.000). Dalje nije mogla, jer je neprijatelj na tom sektoru koncentrirao jake snage, koje su je, uz jaku podršku avijacije i tenkova, potisnule.

Kako je pritisak neprijatelja i dalje jačao, sve jedinice se (Kalnički odred, 12. i Omladinska brigada) prebacuju na Kalnik i tu, već sutradan 22. srpnja, bivaju napadnute od preko 4.000 Nijemaca, ustaša i domobrana, koje je po-

[14] Zbornik, tom V, knj. 17, dok. 33, str. 120.
[15] Arhiv VII, reg. br. 22-7/2 I, k. 470.

državalo 20 tenkova. Naše jedinice prešle su u obranu na liniji sela Kalnik — Kamenšnica — Dedina (12. brigada); Duga Rijeka — Ribnjak — Radeljevo (Omladinska brigada); Osijek — Apatovac (Kalnički odred) (sve sekcije Čakovec 1:100.000).

Neprijatelj je nastupao pravcima Novi Marof — Sudovec; Varaždinske Toplice — Kalnik i sa pravaca Križevci i Ludbreg.[16]

Tog dana jedinice 12. brigade su vodile borbu protiv jačeg i mnogo bolje naoružanog neprijatelja. Nijemci su pretrpjeli velike gubitke. Imali su preko 100 mrtvih i ranjenih vojnika i starješina. Ipak, predveče, brigada se morala povući na južne obronke Kalnika.

Kalnički partizanski odred bio je toga dana izložen teškom pritisku, pa je neprijatelj uspio da razdvoji snage 12. divizije.

Kod Suve Rijeke Omladinska brigada je razbila dvije neprijateljeve čete i tom prilikom zarobila 42 domobrana, a 20 ih je ubijeno. Iz Omladinske brigade četiri druga su ranjena, a jedan je poginuo.

Kako je štab 12. divizije bio sa Kalničkim odredom, štab Omladinske brigade je uputio Prvi bataljon u Apatovac da pomogne Kalničkom odredu u prikupljanju njegovih jedinica i da prihvati štab 12. divizije.[17]

Slijedećeg dana (23. srpnja) štab 12. brigade donosi odluku da brigada krene u Slavoniju. Toga i nekoliko slijedećih dana štab divizije i Omladinska brigada nisu imali vezu s 12. brigadom.[18]

Dan kasnije sa Kalnika je krenula i Omladinska brigada, s kojom je bio i štab divizije.

Krečući se s Kalnika na Bilo-goru, 12. brigada je imala manji sukob sa neprijateljem. Do sukoba je došlo prilikom prijelaza preko pruge Koprivnica — Križevci.

[16] Boreći se na ovom sektoru Omladinska brigada je u više navrata bombardirana, a najžešće bombardiranje doživjela je u s. Zajezda.

Izjava general-potpukovnika Đure Dulića.

[17] Arhiv VII, reg. br. 22-7/21, k. 470.

[18] Isto, reg. br. 22-8/2 I, k. 470.

Omladinska brigada je bez nekih naročitih smetnji stigla na Bilo-goru[19] i razmjestila se u sela: Suhu Katalenu, Kozarevac i Malu Crešnjevicu, gdje se spojila sa 12. brigadom.

Nakon dvodnevnog boravka na sjevernim padinama Bilo-gore, jedinice 12. i Omladinske brigade su krenule na njene južne padine. Na maršu se jedan bataljon 12. brigade sukobio s neprijateljem iz uporišta u Bedeničkoj i tom prilikom ubio 9 Nijemaca.

Iako je planirano da divizija na ovom terenu ostane duže, ona je krenula nazad nešto ranije. Neprijatelj je na ovom području već sasredio jake snage, što je bio pouzdan znak da se sprema za ofenzivu.

Divizija je izvršila postavljeni zadatak. Narod ovoga kraja imao je prilike da upozna naše jedinice i u borbi i kad su boravile u njihovim selima. Likvidacija uporišta u Jalovcu i u Lepoglavi snažno je uticala na stanovništvo okolnih sela i bilo je očito da oni mijenjaju svoje mišljenje o našoj vojsci.

REZULTATI BORAVKA U KALNICKOM GORJU I HRVATSKOM ZAGORJU

Pored marševa i likvidacije navedenih uporišta, brigade su imale još 15 uspješnih borbi, pa su stanovnici ovog dijela Hrvatske mogli uočiti da su ustaške i njemačke jedinice, iako imaju suvremeniju tehniku, nemoćne kad god su se tukle s našim jedinicama na otvorenom terenu. Budući da je neprijatelj nekoliko puta bombardirao pojedina sela, ne birajući objekte, stanovnici su uvidjeli njegovu bezobzirnost, pa su ga i nazivali ubojicom djece.

Boreći se u tom dijelu Hrvatske i vodeći česte borbe, naši borci su pokazali sposobnost da se suprotstave svim teškoćama i da uspješno tuku najelitnije Pavelićeve jedinice. Iako je neprijatelj u vrijeme dolaska divizije u te

[19] Povratak na Bilo-goru pao je tačno 30 dana od naređenja Glavnog štaba, u kome je 12. diviziji naređeno da se preko Bilo-gore prebaci u Hrvatsko zagorje da bi s tamošnjim jedinicama otpočela zauzimanje neprijateljevih manjih uporišta, političku djelatnost i provedbu mobilizacije za naše jedinice.

Isto, reg. br. 22-9/2 I, k. 470.

krajeve brojčano jači, on stalno dovlači nova pojačanja — u ljudstvu i u tehnici. Između ostalog, protiv naših dviju brigada i Kalničkog odreda neprijatelj je angažirao i 20 srednjih tenkova.

Najveći teret borbi u Hrvatskom zagorju nosila je 12. brigada,[20] ali i 16. je ponijela osijetan teret i uvijek je bataljonima 12. bila siguran oslonac.

U osvrtu na te borbe štab 2. korpusa, između ostalog, piše: »Jedinice 12. divizije, na svom putu kroz srce Hrvatske, prenijele su slavu boraca II korpusa.«[21] U dijelu u kojem se govori o rukovodećem kadru stoji:« Osposobljeni su za rukovođenje sa složenijim vojničkim operacijama. Na osnovu toga s pravom se može očekivati da će se i u budućim borbama postići još veći uspjesi.«[22]

Vodeći borbe u ovom dijelu Hrvatske jedinice 12. divizije su zaplijenile 2 brdske haubice 100 mm s 13 sanduka granata, 5 teških mitraljeza, 4 laka mitraljeza, 16 puškomitraljeza, 22 automata, '702 puške, 20 pištolja, 3 sanduka ručnih bombi i mnogo druge ratne opreme. Uništeno je 6 haubica s velikom količinom granata, 6 kamiona, 4 motocikla, 3 velika rudnika, jedna kasarna, tvornica i kasarna u Lepoglavi. Oštećene su dvije tankete, 1 tenk od 15 tona i jedna lokomotiva. Ubijena su 754 neprijateljeva vojnika (većinom Nijemaca i ustaša, među kojima i 30 koljača iz zloglasnog logora Jasenovac). Zarobljena su 82 Nijemca, 206 domobrana, ustaša, žandara i legionara. Porušeno je 4 kilometra željezničke pruge, a isto toliko i telefonsko-telegrafskih linija na prugama Zagreb—Koprivnica, Koprivnica—Varaždin, Varaždin—Zagreb i Bjelovar—Đurđevac.[23]

Pored vojničkih, postignuti su i politički uspjesi zbog pravilnog držanja naših boraca i neumornog objašnjavanja političke linije KP Jugoslavije.[24]

[20] Zbornik, tom V, knj. 18.
Izvještaj 12. udarne brigade od 2. kolovoza 1943.
[21] Arhiv VII, reg. br. 44/21, k. 881A.
[22] Isto, reg. br. 44/18/21.
[23] Isto, reg. br. 26-1, k. 881.
[24] Isto, reg. br. 26-1, k. 881 i 44-6/21, k. 881A.

U priličnoj mjeri je raskrinkana kapitulantska i špekulantska politika Vlatka Mačeka i reakcionarnog dijela HSS. Na taj način stvoreni su uvjeti da se i u ovim krajevima izvrši mobilizacija[25] novih boraca i da se i u ovom dijelu naše zemlje, sa osloncem na najšire narodne mase, ustanak razbukta.[26]

Poslije boravka u sjevernom dijelu Hrvatske, poslije borbi i marševa na Bilo-gori, u stroju dviju brigada, nije više bilo 173 borca. Na Kalniku je zauvijek ostalo 36 drugova i drugarica, koji su svojim tijelima obilježili marševske pravce i borbene linije Omladinske i 12. brigade. Boravak na Kalniku zabilježen je i velikim brojem (47) nestalih, od kojih se jedan dio kasnije vratio u brigade, a neki su se priključili jedinicama u Moslavini.

Prvih dana nakon povratka[27] na Bilo-goru pristupilo se sređivanju i učvršćenju jedinica. Pored toga što su jedinice u to vrijeme štitile žetvu, mnogi borci su učestvovali i u njenom prikupljanju.

U informativnom izvještaju štaba 12. divizije, pisanom za razdoblje od 27. srpnja do 10. kolovoza, stoji i ovo: »Uslijed novonastale situacije narod je postao još više privržen nama i našoj borbi i siguran je u našu pobjedu i u našu vojsku, to se pokazalo naročito sada kad su naši borci čuvali žetvu i vršidbu.«[28]

Već poslije nekoliko dana zaboravljeni su glad, teški marševi i gotovo neprekidne borbe i čarke sa neprijateljem. Umor je iščezao i borci su opet bili spremni za nove napore i za nove pobjede. Disciplina i moral bili su odlike koje su ih uvijek krasile, posebno onda kad su se približavali svojim starim bazama i selima u kojima su poznavali svaku zgradu, brdo, put i domaćina.

[25] Trećeg rujna u Hrvatsko zagorje i Kalnik krenut će i druga slavonska divizija (10. divizija), prvenstveno radi mobilizacije novog ljudstva za NOVJ, jer je bilo očito da će Italija uskoro kapitulirati.

[26] Zbornik, tom V, k. 17, dok. 83, str. 278—181.

[27] Marš za Bilo-goru je protekao u redu. Ako se izuzme prva noć kad je marš prekinut, zbog velike tame, pa je brigada ostatak noći i dan provela u šumi. Sve ostalo je prošlo u okvirima marša partizanske ratne brigade.

Arhiv VII, reg. br. 2-1/14, k. 881A.

[28] Isto.

POVRATAK U SLAVONIJU

Pri povratku iz Hrvatskog zagorja obje brigade su se zadržale na Bilo-gori radi odmora i sređivanja, istovremeno štiteći žetvu u tom kraju.

U to vrijeme štab 12. divizije planira novu akciju — napad na uporište u Malim Bastajima.[1]

Kako je u borbama vođenim u Hrvatskom zagorju zapaženo da najviše ginu ili bivaju ranjeni nespremni borci, bez iskustva u borbenim okršajima s neprijateljem, štab 12. divizije donosi odluku da u svakoj brigadi formira regrutnu četu. Ova četa bi izvodila vojnu obuku, obavljala pomoćne zadatke za vrijeme akcija i na taj način se pripremala za ulazak u operativne jedinice. U naređenju, koje je s tim u vezi dobila i Omladinska brigada, stoji: »Pošto se ukazala potreba da svi borci prilikom ulaska u naše borbene jedinice prođu kroz neku jedinicu, koja ne bi odmah direktno ušla u borbu, to se pred nas postavlja formiranje jedne regrutne čete u koju će ulaziti svi novomobilisani borci.«[2]

[1] Napad na ovo uporište izvršen je 18. kolovoza. Prije toga Omladinska brigada je izvela napad na uporište u Suhopolju, ali bez uspjeha.

Zbornik, tom V, knj. 18, dok. br. 63, 64, 66, 69 i 70.

[2] Arhiv VII, reg. br. 3/3, k. 881 i reg. br. 44-12/21, k. 881A, (Naređenje za formiranje regrutnih četa).

Zadatak te čete[3] je da pruži ljudima potrebna vojnička i politička znanja prije nego uđu u borbu.

Štab 12. divizije 29. srpnja dobiva upozorenje od Glavnog štaba Hrvatske o čuvanju vojne tajne i sa njegovim sadržajem upoznaje odmah štabove brigada, a oni štabove bataljona i komande četa.

Da je budnost popustila, uočavalo se i ranije. No, to je uglavnom propisivano svim mladim borcima. Ovim upozorenjem, međutim, problem vojne tajne je ozbiljnije postavljen. Tako se došlo do zaključka da nije riječ o novim borcima nego da se problem najvećma tiče komandnog kadra. Analize su pokazale da su pojedini odbornici, pa i neki seljaci, za mnoge tajne saznali i dan ranije nego odgovorni rukovodioci u brigadi. To je bilo posebno karakteristično za one ukućane kod kojih su odsjedali štabovi, jer su se pojedine starješine zaboravljale i govorile otvoreno o predstojećim akcijama i namjerama, odnosno telefonske rezgovore iz kojih se ta namjera mogla naslutiti. Gdjekad su i pouzdani odbornici nesvjesno odavali tajne u razgovorima sa drugim ljudima. Na primjer, da bi se pred svojim suseljanima pokazao u što boljoj svjetlosti, kako on zna ono što oni ne znaju, odbornik je, razumije se, u »povjerenju« pričao to susjedu, bratu, ocu, ženi, prijateljima. . . a onda se tajna širila i često stizala i do neprijatelja.

Pojedini štabovi otkrivali su tajne i svojim nesmotrenim izviđanjem. U svojoj naivnosti oni su smatrali da će ostati »nepročitani« u situacijama kad izviđaju neprijateljeve položaje, a ispred sebe isture patrolu ili drugo obezbjeđenje.

Pored navedenog, neprijatelj je otkrivao naše namjere i na taj način što su akcije, odnosno njihovo izvršavanje odugovlačili više nego što je bilo potrebno ili se zakašnjavalo s početkom njihovog izvršavanja.

Na osnovu iscrpnih analiza lako se došlo do zaključaka šta ubuduće valja raditi i kako se postavljati u odnosu na rukovođenje i komandovanje i u odnosima s mjesnim stanovništvom gdje jedinice borave.

[3] Zbornik;, tom V, knj. 18, dok. 5, str. 22—23.

Ocjenjujući da su se borci dovoljno odmorili i jedinice sredile, štab 12. divizije 4. kolovoza donosi odluku da dva bataljona Omladinske brigade i 3. bataljon 18. brigade likvidiraju[4] uporište u Suhopolju (sekcija Podravska Slatina 1:100.000). Organizacija napada povjerena je štabu Omladinske brigade, koji odlučuje da se napad izvede isto veče, a neposredni zadatak za napad dobivaju 1. i 2. četa bataljona.

Treća četa ovog bataljona, 2. bataljon Omladinske i 3. bataljon 18. brigade, dobili su zadatak da obezbijede izvršenje napada i radi toga prekopaju puteve, poruše prugu i ne dozvole prodor oklopnog vlaka ili neprijateljeve motorizacije prema Suhopolju i to:

• Treća četa 3. bataljona postavlja zasjedu ispred sela Kapan u kome se nalazila jaka seoska straža naoružana puškama i bombama.

• Drugi batajon Omladinske brigade dobio je zadatak da postavi zasjedu na pruzi i putu Suhopolje—Virovitica, na mjestu gdje ih presijeca put koji vodi iz Novog Resovca. Bataljonu je pridodat pionirski vod za rušenje pruge i puta, a zato su mobilizirani i mještani iz okolnih sela.

• Treći bataljon 18. brigade postavio je zasjedu j. i. od Suhopolja na sastavu pruge i puta gdje ih presijeca put koji od Žubrice vodi u Naudovac. Kao i 2. bataljon Omladinske brigade, i on je morao preokrenuti put i presjeći prugu.

Na deset minuta prije napada, sve jedinice su morale prekinuti telegrafsko-telefonske linije.

Početak napada predviđen je za 22.15 sati. Tada je i uslijedio.

Predviđeni su način evakuacije ranjenika, izvlačenje plijena i osiguranje jednog i drugog transporta. Jedinicama je ukazano da se prvenstveno izvuku sanitetski materijal i municija, jer se i u jednom i u drugom oskudijevalo. Za osiguranje napada predviđena su bočna osiguranja i jaka zaštitnica. Uoči pokreta ka uporištu, koje je branilo

[4] Isto, dok. 10, str. 37—39 i dok. 15, str. 49—50.

60 ustaša, odlučeno je da se teško naoružanje ostavi,[5] što će kasnije biti uzrok da dobro organiziran napad ne uspije.

Informacija da je uporište poslije podne napušteno, (što je bilo tačno), navela je štab brigade da jedinice, radi veće pokretljivosti uputi u Suhopolje samo s lakim naoružanjem. No, u međuvremenu ustaše su se vratile u selo. Upad naših jedinica, iako iznenadan, nije ih zbunio. Povukle su se u tvrde zgrade i odatle pružile snažan otpor. Nemajući teška oruđa za likvidaciju ovih zgrada, bataljon se povukao.

U ovoj neuspjeloj akciji 3. bataljon je imao tri mrtva i dva ranjena druga. Jedinice su se povukle bez ikakvog plijena. Jedini učinak bio je prekopan put na dva mjesta i preko 500 metara porušene pruge. Neprijatelju je bilo potrebno dosta vremena za njenu popravku.

Poslije ovog neuspjeha Omladinska brigada preko jugoistočnih padina Bilo-gore odlazi u Malu Dapčevicu i Mali Miletinac (sekcija Bjelovar i Podravska Slatina 1:100.000).

U selima Mala Dapčevica i Mali Miletinac, Omladinskoj brigadi, kao i ostalima brigadama 12. divizije, predstoji nekoliko dana odmora. To je iskorišteno da se u brigadama formiraju čete za vezu. Naređenjem[6] je predviđeno da sve ove čete imaju po 60 boraca, da budu podijeljene u 3 voda, a da svaki vod ima dvije desetine. Isto tako je rečeno da se brigade zadovolje manjim brojem boraca, ali da čete popune komandnim i političkim kadrom, kako bi Imale kostur, a kasnije kad bude moguće da ih popune do pune formacije.

Centrale, telefone i ostala sredstva veze, koja su nedostajala, jedinice su bile dužne da zaplijene u prvim akcijama, te da se na taj način kompletiraju. Nešto materijala i sredstava dobijeno je od štaba 2. korpusa.

Kako se u isto vrijeme formirao i vod za vezu u diviziji, Omladinska brigada je u ovaj vod uputila 6 boraca i jednog političkog delegata voda. Isto su učinile i ostale brigade 12. divizije. Na viši kurs za vezu, koji se održavao pri Glavnom štabu Hrvatske, Omladinska brigada je uputila jednog druga, a na kurs radio-telegrafije dvojicu.

[5] Arhiv VII, reg. br. 44-13/21, k. 881A.
[6] Isto, reg. br. 44/21, k. 881A.

Odmah nakon formiranja ove čete u Omladinskoj brigadi je počela intenzivna obuka vezista. Težište je bilo na uspostavljanju veze i u njenom prikupljanju. Prvo se obučavalo u pravilnosti rada, a poslije se težilo brzini postavljanja, odnosno dizanja sredstava veze. Ubrzo nakon formiranja ova četa je dostigla takav nivo obučenosti da je brigada neprekidno u borbi i na odmoru, imala dobru vezu sa svojim jedinicama, a isto tako i sa pretpostavljenim štabom.

LIKVIDACIJA UPORIŠTA U MALIM BASTAJIMA

Na savjetovanju održanom 12. kolovoza štab 2. korpusa je odobrio štabu 12. divizije da izvrši napad na uporište Mali Bastaji (sekcija Bjelovar 1:100.000), za koji je dao ideju[7] štab 12. divizije. Već idućeg dana štab korpusa izdaje naređenje o napadu na Male Bastaje i obavještava štab divizije da mu se za izvođenje napada stavljaju na raspolaganje dva bataljona 12. brigade iz 10. divizije, te Bilogorski, Daruvarski i Podravski partizanski odredi.[8]

Dva dana kasnije, štab 12. divizije izdaje zapovijest u kojoj precizira da u napadu učestvuju dva bataljona Omladinske i bataljon 12. brigade, a ostale jedinice vrše obezbjeđenje, i to:

• Omladinska brigada s jednim bataljonom[9] napada uporište sa sjeverne, a drugim s jugoistočne strane. Taj drugi bataljon je dobio zadatak da jednu četu ili ojačani vod isturi pred bunkere i tako veže dio snaga i automatskog naoružanja na tom pravcu, te omogući lakši prilaz snagama koje napadaju sa sjeverne strane.

[7] Dvanaesta divizija u to vrijeme nije imala mina za minobacače — posebno za teške, a oskudijevala je i u ostaloj municiji. Prema prikupljenim podacima u uporištu Mali Bastaji, bile su velike količine municije, što je bio jedan od razloga da se ovo uporište osvoji. Koliko je divizija oskudijevala u municiji vidi se i po tome što je za potrebe napada dio municije izuzela od Bilogorskog odreda.

Zbornik, tom. V, knj. 18, dok. 14.

- Podravski odred se u daljnoj dokumentaciji više nigdje ne spominje, pa se iz toga može zaključiti da nije ni angažiran u napadu.

[9] Prema postojećoj dokumentaciji, numeraciju bataljona nije moguće utvrditi u 16, 17. i 18. brigadi.

Glavni pravac napada ovih bataljona je središte sela. Radi uspješnijeg dejstva Omladinskoj brigadi je dodijeljen i brdski top 65 mm. Treći bataljon je bio u rezervi.

Prvi bataljon 12. brigade dobio je zadatak da likvidira posadu na željezničkoj stanici, a kao ojačanje dodijeljeni su mu teški minobacač i protivtenkovski top.

Zasjedu na putu južno od Male Peratovice i na kraju Ivanovog Sela, sa pravca od Grubišnog Polja, postavlja 3. bataljon 12. brigade.

• Osamnaesta brigada s jednim bataljonom organizuje odbranu na ivici Cepidlaka i na Kovačevu Salašu k. 269.

• Sedamnaesta brigada organizira zasjedu na putu kod Vukovja i u rejonu Borove Kose. Zasjede su imale zadatak da poruše prugu i prekopaju put na nekoliko mjesta.

• Daruvarski partizanski odred organizira zasjedu na liniji Podborski Vrbovac k. 288 — k. 197.

Polaznici vojno-nolitičkog kursa 12. divizije ruše prugu kod Rodinog Potoka i Pepelana,[10] a vod za vezu štaba 12. divizije zapriječava i brani put od Virovitice.

U naređenju za napad utvrđeno je da Omladinska brigada svoje previjalište razvije na sastavu puteva koji vode iz Malih Bastaja i od k. 198. Isto tako je određeno da se ranjenici evakuiraju u Brđane i dalje preko Koreničana u partizansku bolnicu na Ljutoču[11] (sve sekcije Bjelovar i Podravska Slatina 1:100.000).

Početak napada na uporište u Malim Bastajima predviđen je za 03.00 sata 18. kolovoza.

U Malim Bastajima i u zgradi željezničke stanice Veliki Bastaji nalazile su se posade jačine 230 do 300 vojnika i blizu 30 naoružanih civila. Od te posade na željezničku stanicu noću se isturalo 40—60 neprijateljevih vojnika.

Neprijatelj je imao 5 teških mitraljeza i 8—10 automata. To su bili dijelovi 2. bojne 1. gorskog zdruga. Prema dobijenim podacima, neprijatelj u uporištu je bio riješen

[10] Riječ je o pruzi Virovitica—Daruvar.

[11] Umjesto bolnice br. 3 koja je postojala na Ravnoj gori (neprijatelj ju je spalio), izgrađena je nova na Ljutoču (vis na Papuku).

da se bori do posljednjeg metka. Za njima nisu zaostajali ni civili, koji su se prihvatili oružja kao ljuti protivnici narodnooslobodilačkog pokreta.

Domobrani iz 1. gorskog zdruga bili su dobro poznati većini boraca iz Omladinske brigade, a isto tako i borcima ostalih jedinica. Bio je to neprijatelj koji se nije smio potcijeniti. Bio je to zdrug koji se uporno borio protiv naših jedinica, a još češće se krvavo obračunavao sa narodom u nebranjenim selima. Uz to su imali i znatnu podršku jednog dijela seljaka iz Malih Bastaja i gotovo idealne položaje za borbu.

Uporište u Malim Bastajima bilo je dobro utvrđeno. Pored velikog broja bunkera, utvrđenih zgrada i rovova, domobrani su podigli veliki broj žičanih prepreka, koje su bile snažno branjene puščanom i mitraljeskom vatrom. Kasnije se pokazalo da je i minobacačka vatra na prilazima žičanoj ogradi sastavni deo dobro organizovanog vatrenog sistema. Obrana se inače zasnivala na otpornim tačkama organiziranim u zgradi željezničke stanice i u selu.

Zbog toga je, pored Omladinske, u napadu na uporište učestvovao i 1. bataljon 12. brigade.

Poslije neuspjeha u napadu na Suhopolje, pred jedinice 12. divizije najodlučnije se postavio zadatak — likvidacija uporišta u Malim Bastajima.

Pored navedenih, za to je bilo i drugih razloga. Likvidacijom ovog uporišta slobodna teritorija bi se još više proširila, a olakšale bi se i naše veze sa slobodnom teritorijom na Bilo-gori.

Kako je u ovoj akciji najznačajnije mjesto pripalo borcima Omladinske brigade[12] u 1. i 2. bataljonu izvršene su svestrane pripreme; radilo se, naime, o prvom većem borbenom pothvatu poslije neprijateljeve ofenzive u Slavoniji u srpnju 1943. godine. Posebna briga je poklonjena 1. bataljonu, koji je dan ranije stigao iz Podravine.[13]

[12] Arhiv VII, reg. br. 44-19/21, k. 881.

[13] Ovaj bataljon je 14. kolovoza 1943. godine izvršio akciju na kožaru u Podravskom Novigradu, u kojoj je dobiveno kože za oko 500 pari cipela. Ta koža je dijelom zadržana u jedinicama za trupne radionice, a dijelom poslana u Ekonomski odsjek štaba 2. korpusa. Istog dana u Podravskom Novigradu rekvirirano je 700 m

U te dane najzaposleniji u jedinicama bili su partijsko-politički rukovodioci koji su sve vrijeme koje im je stajalo na raspolaganju iskoristili za rad sa borcima. U svim jedinicama održani su sastanci partijskih ćelija i skojevskih grupa. Održano je po nekoliko sastanaka kako bi pripreme bile što bolje. Isto tako i komandni kadar obavio je pripreme po svim sektorima, jer je ova akcija morala uspjeti. Tako su uostalom zaključivali svi — od borca do komandanta brigade.

Da će i ova borba biti žestoka, a obrana neprijatelja uporna, znalo se unaprijed i na to se računalo. Također se znalo da ovaj napad mora uspjeti bez obzira na upornost neprijateljeve posade.

Napad je otpočeo s pola sata zakašnjenja, tj. u 03.30. U cik zore prvi su se oglasili bombaši i puškomitralješci 1. bataljona 12. brigade, koji su žestoko krenuli u napad.

Odmah iza toga cijelo uporište se pretvorilo u borbeno poprište. Rafali svjetlećih metaka išarali su prostor, a od potmulih eksplozija ručnih bombi i mina komandiri četa i vodova teško su uspijevali da komanduju svojim jedinicama. No, iako su se nalazili na brisanom prostoru, borci su pronalazili i najmanja zemljišna ulegnuća i postepeno se privlačeći neprijateljskim rovovima i vatrenim gnijezdima.

Već na samom prilazu žicanim preprekama pao je Janko Stanivuković, a na prilazu prvom rovu teško je ranjen Iso Janković, komandir voda 1. čete 1. bataljona. On se u 16. brigadi nalazio od njenog formiranja. Pored njega ranjeni su Slavko Vaupotić, Joco Radetić i Milica Erde-

raznih štofova i izvjesne količine sanitetskog materijala. (Za to vrijeme Omladinska brigada je u svojim redovima imala blizu 100 bosih drugova i drugarica. Ništa bolja situacija nije bila ni u drugim brigadama.)

Dok je 1. bataljon Omladinske brigade podilazio ovom selu, u njemu nije bilo neprijateljevih vojnika. Međutim, kad su čete već ušle u selo s južne, sa sjeverne strane u selo je ušlo oko 60 gestapovaca, koji su odmah blokirani i držani u takvom stanju sve dok sav plijen nije izvučen. Tom prilikom su dva gestapovca ubijena. Pored akcije u Podravskom Novigradu, ovaj bataljon je imao u planu da izvuče i štampariju iz Virja. Međutim, zbog glomaznosti nije mogla biti transportirana.

Zbornik, tom V, knj. 18, dok. 69 i 86, str. 22. i 271.

ljan, koja je nekoliko dana kasnije podlegla ranama, jer joj na vrijeme nije mogla biti ukazana prva pomoć. Od mnogočlane obitelji samo je ona, godinu dana ranije, pukim slučajem izbjegla ustaški nož. Metak nije. Tako je i posljednji član obitelji Erdeljan iz sela Oprisavci kod Slavonskog Broda pao u borbi za slobodu.

Prvih nekoliko sati borbe 1. i 2. bataljon Omladinske nisu nešto naročito postigli. Više je postigao 1. bataljon 12. brigade čiji su bombaši uspjeli da unište jednu izdvojenu domobransku desetinu. Oni su se privukli zgradi željezničke stanice i u nju ubacili desetak ručnih bombi. Ovaj uspjeh hrabrih bombaša poljuljao je moral zdrugovaca, ali je borba i dalje žestoka, a gubici su osjetni i obostrani.

Neprijatelj se branio ogorčeno iako je imao dosta mrtvih i ranjenih. Još u početku napada teško je ranjen jedan domobranski oficir. Međutim, i poslije četvrtog sata borbe obrana im je još jedinstvena i nije bilo znakova panike.

Ipak, nakon sedmosatnih borbi uporište zdrugovaca je likvidirano. Jedan dio se izvukao ranije pripremljenim saobraćajnicama, preko južnog dijela sela, ali su neki ipak pali u ruke jedinicama koje su se nalazile u zasjedama.[14]

Zato što uspeh u likvidaciji neprijateljeve posade nije bio potpun krivicu snosi jedna četa Omladinske brigade iz sastava bataljona koji je napadao sa jugoistočne strane uporišta. Ne poduzevši sve mjere predostrožnosti, ona je dozvolila da je neprijatelj u jednom trenutku iznenadi i koristeći njenu zabunu izvuče se iz obruča. Sličnu odgovornost snosi i četa 1. bataljona 12. brigade, koja je imala zadatak da posjedne položaje između željezničke stanice u Velikim Bastajima i Malih Bastaja, te na taj način spriječi eventualno bjekstvo neprijatelja sa željezničke stanice u uporište. Da greška bude veća, ova četa, kao i četa iz Omladinske brigade, nakon likvidacije posade u zgradi željezničke stanice, ostaje na mjestu, ne goni neprijatelja i on se nesmetano povukao prema Maslenjači.

Treba napomenuti i to da je štab 12. divizije predvidio da bi neprijatelj mogao iskoristiti baš taj pravac za bjekstvo, pa je s tim u vezi odredio zadatke pomenutoj četi

[14] U ovoj akciji učestvovala je kompletna divizija, dva bataljona 17. brigade, te Bilogorski i Daruvarski odred.

Omladinske brigade i 1. bataljonu 12. brigade. O zadatku tog bataljona, u zapovjesti štaba 12. divizije između ostalog se kaže: »Snage I bataljona treba da zaposjednu položaje od istočnog dijela s. Maslenjača do u pravcu kote 177, s tim da sprječavaju bjekstvo bande iz uporišta u tom pravcu.«[15] Tako, međutim, nije rađeno i posljedice su poznate.

Kada je primijećeno da se neprijatelj izvlači, upućena je jedna druga četa iz Omladinske brigade. Iako je pokrenuta sa zakašnjenjem, ona je sustigla neprijatelja kojega je u međuvremenu zadržao jedan vod iz 12. brigade. Tako se neprijatelj našao između dvije vatre. Međutim, borci iz čete i voda nisu se snašli i prilika koja im se ukazala nije iskorištena, te se neprijatelj uspio izvući.[16]

Akcija na uporište Mali Bastaji još jednom je pokazala da neki rukovodioci nisu dovoljno budni i da se ne brinu za održavanje veze sa susjednim jedinicama i za bezbjednost bokova svojih zasjeda. Zbog toga je neprijatelju i uspijevalo da zaobilaznim pravcem (kroz šumu i kukuruze) prođe neopažen, a u jednom trenutku da iznenadno izbije na bok bataljonu 18. brigade.

Ozbiljnu slabost u napadu na Male Bastaje predstavlja i nepravovremena upotreba rezerve. Do ovog je došlo zbog toga što štab Omladinske brigade nije imao stalan i tačan uvid u situaciju, pa mu je rezerva ostala neiskorištena, a mogla se upotrebiti za gonjenje u trenutku kad je neprijatelj počeo napuštati uporište.

No, pokazale su se i dobre strane. Tako, na primjer, gotovo svi borci su se ukopali dobrim dijelom u rovove punog profila, pa su gubici na zasjedama, i pored toga što je borba bila veoma oštra, svedeni na najmanju mjeru. Svi protivnapadi neprijatelja uspješno su odbijeni, a nanijeti su mu i osijetni gubici. Svega je 5 boraca brigade izbačeno iz stroja (3 mrtva i 2 ranjena). Pored ovoga, pokazalo se da borci mnogo štedljivije troše municiju nego ranije. U isto vrijeme s manje utrošene municije postignuti su dobri borbeni rezultati.

[15] Arhiv **Vir,** reg. br. 15/1, k. 892.

[16] Kod Dobre Kuće oveća grupa neprijateljevih vo.inika naišla je na Daruvarski odred, te ih je tu izvjestan broj likvidiran.
Zbornik, tom V, knj. 18, dok. 86. str. 268.

I u ovoj akciji neprijatelj je pokazao da se plaši partizanskih topova i minobacača. Minobacačlije i artiljerci precizno su gađali i s malo granata postizali dobre rezultate. To je kod neprijatelja stvaralo paniku, koja je često bila presudna za ishod borbe. Tako, na primjer, već poslije prvih dobro usmjerenih granata, na pravcu bataljona koji je nadirao sa jugoistočne strane, neprijatelj je napustio položaje. Zato je zaključeno da — artiljercima i minobacačlijama ubuduće valja pokloniti više pažnje.

U borbama za Male Bastaje zaplijenjena su 4 puškomitraljeza, 5 automata, 75 pušaka s preko 10.000 metaka, 100 bombi, radio-stanica i velika količina namirnica. Pored toga zaplijenjena je velika količina pšenice, goveda i svinja. Uništena su 3 kamiona, željeznička stanica u Velikim Bastajima sa svim uređajima, 3 vagona i 7 vršaćih strojeva.

Na obe strane gubici u ljudstvu bili su osjetni. Prema našim podacima,[17] ubijeno je oko 75 neprijateljskih vojnika, 41 je zarobljen (od kojih je 11 izjavilo da žele ostati u partizanima). Pored vojnika, zarobljeni su satnik Nikoletić, zapovjednik posade u Malim Bastajima, i jedan ustaša.

Naši ukupni gubici u ovoj akciji bili su: 16 mrtvih i 46 ranjenih drugova. Među ranjenima je i komandant 1. bataljona Omladinske brigade Milan Tojagić.[18] Izgubljen je jedan teški mitraljez (iz 12. brigade), utrošeno oko 8.000 puščanih metaka, 13 teških mina, 9 granata za protivtenkovski top, 40 ručnih bombi, 20 granata za top 65 mm.

Prema neprijateljevim podacima,[19] on je imao 20 mrtvih i 13 ranjenih (među njima jedan oficir), a partizani 35 mrtvih. Za ranjene ne navode nikakve podatke, a ne govore ništa ni o zarobljenima. Isto tako u postojećim dokumentima ne pominje se zapovjednik Nikoletić. Tačniji uvid o rezultatima ove borbe može se dobiti iz izvještaja[20] Glavnog stožera domobranstva od 20. kolovoza 1943. godine, u

[17] Isto.

[18] Milan Tojagić poginuo kao pukovnik-pilot RV desetak godina poslije rata.

[19] Izvještaj Zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva od 21. kolovoza 1943.

Arhiv VII, reg. br. 5/1, k. 28.

[20] Isto, reg. br. 4/1-1, k. 28.

kome stoji: »19. VIII naše dvije bojne koje su bile upućene za obezbjeđenje Bastaja i Đulaveca (9 i 18 km. s. ist. od Daruvara) dostigle su bez vlastitih gubitaka, a uz slab neprijateljski otpor Dulavec. Posada iz Đulaveca koja se ranije povukla u Suhopolje (9 km. j. ist. od Virovitice) ušla je ponovo u Đulavec. Partizani su se povukli u južnom i sjeverozapadnom smjeru. Od posade Bastaji spaseno je 111 domobrana, sa 3 strojopuške i 90 pušaka. Od ovih 1 časnik i 13 domobrana su ranjeni.«

Za naše snage se u istom izvještaju tvrdi da su imale 35 mrtvih i mnogo ranjenih.

Ako se ima u vidu da je posada brojala 250 — 300 vojnika i naoružanih civila, a spaseno je, kako se u navedenom neprijateljevom izvještaju konstatira, svega 111 vojnika, onda su naši podaci o njihovim gubicima tačniji.

Na kraju valja reći i o tome da je zbog neprijateljskog držanja izvršena konfiskacija imovine svih narodnih neprijatelja. Organizacija izvlačenja velike količine plijena povjerena je Omladinskoj brigadi.[21] Kao pomoć za to brigadi je stavljeno na raspolaganje osoblje Komande bilogorskog područja. Na žalost, organizacija, naročito u početku, nije bila dobra i veći dio plijena nije izvučen.

Poslije ovoga, Omladinska brigada se povukla u sela Đakovac i Turčević Polje (sekcija Bjelovar 1:100.000). U njima se nalazila i prije napada na Male Bastaje.

RUŠENJE KOMUNIKACIJA OKO DARUVARA

Poslije akcije na Male Bastaje nije se dugo mirovalo. Već 21. kolovoza štab 12. divizije izdaje zapovijest za rušenje komunikacije Pakrac — Suhopolje — Virovitica[22] (sekcije Pakrac, Bjelovar, Podravska Slatina 1:100.000).

U toj akciji Omladinska brigada je imala zadatak da poruši prugu između Velikih Bastaja i Đulaveca.

Radi izvršenja postavljenog zadatka Omladinska brigada je prikupila mještane iz sela Miletinca, Brđana, Velikih Bastaja, Koreničana, Katinca i Potočana, a diverzan-

[21] Isto, reg. br. 16/1, k. 892.
[22] Isto, reg. br. 4/1, k. 881.

tsku grupu, koju joj je dodijelio štab divizije, upotrijebila je za miniranje pruge u neposrednoj blizini Dulaveca i na trećem kilometru iza željezničke stanice Veliki Bastaji prema Daruvaru.

Sve jedinice dobile su zadatak da uništavaju skretnice na željezničkim stanicama, sijeku što veći broj pragova i prevrnu prugu u što većoj dužini.

Rušenje pruge između Velikih Bastaja i Dulaveca obavljeno je u noći između 21/22. kolovoza. Ono je nastavljeno i slijedeće noći, pa je porušena u dužini od osam kilometara, a prekinute su i telefonsko-telegrafske linije. Radi obezbjeđenja rušenja brigada je organizirala zasjede, ali do borbe sa neprijateljem nije došlo.[23]

Nekoliko dana kasnije neprijatelj je vršio prestrojavanje svojih jedinica, sa ciljem da porušenu prugu osigura, popravi i osposobi za saobraćaj.

Međutim, to mu nije uspjelo i pruga je popravljena tek u drugoj polovini rujna.

Poslije akcije na pruzi Omladinska brigada se povlači na odmor u selu Dakovac i Lončaricu, ali već 25. kolovoza ima žestok okršaj s neprijateljem. Tog dana iz Virovitice, Grubišnog Polja i s. Raženice dva bataljona 12. njemačkog SS policijskog puka, dijelovi 135. puka 187. njemačke rezervne divizije, tri bataljona domobrana iz 1. brdske brigade i dijelovi 8. brdskog domobranskog puka otpočeli su trodnevno »čišćenje« istočnog dijela Bilo-gore. Stvarni cilj ove akcije bila je pljačka žita u selima tog dijela Bilo-gore.

U rejonu Lončarice i Miletinca (15, odnosno 10 km sjeverno od Daruvara — sekcija Bjelovar 1:100.000), pored Omladinske brigade, neprijatelju su pružale otpor i jedinice 18. brigade 12. divizije. Neprijatelj je napadao s više strana, ali je razbijen.

Na položaje Omladinske brigade (južna i jugozapadna ivica šume Bukvik) neprijatelj je napadao jednom kolonom od Grubišnog Polja, a drugom od Rašenice. Borba je trajala cijeli dan, ali je neprijatelj zadržan i, najzad, natjeran u bjekstvo. Prvi bataljon Omladinske brigade goneći neprijatelja upao je u Rastovac i istjerao ustaše koje su

[23] Zbornik, tom V, knj. 18, dok. 87, str. 275.

ovdje pljačkale narod. Treća kolona koja je nastupala od Virovitice, postigla je neki uspjeh dostigavši povoljnu liniju u selu Lončarici. Tu je organizirala obranu. Naše jedinice nisu ništa mogle postići i pored toga što su poduzeta dva snažna napada. Ipak, ni ova kolona nije produžila prodor, pa je tako neprijatelj definitivno zaustavljen.

Nakon toga, Omladinska brigada se, prema naređenju štaba 12. divizije, u toku noći 25. kolovoza prebacuje u rejon Gornjih Boraka i Vranog Kamena (sekcija Podravska Slatina 1:100.000).[24]

U ovoj borbi, prema vlastitom priznanju, neprijatelj je imao 6 mrtvih, 8 ranjenih i 10 nestalih. Isto tako u izvještaju[25] Zapovjedništva 4. brdskog domobranskog puka od 25. 8. 1943. navodi se da dnevni zadatak nije izvršen zbog jakog otpora partizana u rejonu Lančarice i Dakovca. Naši gubici su 5 mrtvih i 13 ranjenih.[26] Među ranjenicima je i Veljko Bajagić, puškomitraljezac 1. čete 3. bataljona. Odvojen od jedinice i s tri rane izdržao je dva dana i dvije noći prikriven u jednom šumarku, a onda se priključio jedinici. Naredbom br. 208 od 12. 9. 1943. pohvaljen je od štaba 12. divizije. U rejonu Gornjih Boraka Omladinska brigada ostaje do 30. kolovoza, kada se ponovo vraća u Lončaricu i Dakovac.

Već slijedećeg dana ona dobija zadatak da jednim dijelom snaga organizira zasjedu na putu Pivnice—Suhopolje, a drugim da obezbjeđuje pravac od Đulaveca. Tog dana, a i slijedećeg, neprijatelj nije naišao i Omladinska brigada se povukla u sela Gornje i Donje Kusonje, a kasnije u Hum—Varoš (sekcija Podravska Slatina 1:100.000). U ovim selima brigada ostaje tri dana, a onda se prebacuje u Ožegovce, koji se nalaze na južnim padinama Ravne gore, gdje ostaju još toliko, a potom preko Psunja prelaze na sektor Nove Gradiške (sekcija Slavonska Požega 1:100.000).

Porazi sila Osovine na svim ratištima nalagali su partijsko-političkim radnicima da u jedinicama i u narodu objašnjavaju aktuelnu situaciju. Partijsko-politički radnici su dobivali sve više činjenica koje su im pomagale u

[24] Arhiv VII, reg. br. 22-22/21, k. 470.
[25] Isto, reg. br. 10/1-40, k. 28.
[2B] Isto, reg. br. 32/8, k. 881A.

razvijanju aktivnosti za mobilizaciju novih boraca. Uporedo s prilivom novih boraca s oslobođene i neoslobođene teritorije, bilo je sve više domobrana koji su, pojedinačno ili u grupama, prelazili na našu stranu. U ovome su prednjačili domobrani iz lovačkih pukovnija. Moral je opao i kod ustaša, jer su i oni sve više uviđali da su i sami oruđe u rukama Nijemaca, i da Nijemci gube pobjede na svim ratištima. Zanimljiv je slučaj sa domobranima lociranim u Trokutu,[27] gdje su se u to vrijeme javno pjevale partizanske pjesme.

Nasuprot opadanju morala u neprijateljevim jedinicama, naše snage sve više su jačale[28] u vojnom i u moralno-političkom pogledu. To se ispoljavalo gotovo u cijeloj Slavoniji. Iako je rat bjesnio svom svojom žestinom, u Slavoniji je slobodna teritorija u punom smislu riječi to i bila.

RAZBIJANJE ČETNIČKOG ODREDA MAJORA JANJICA

Polovinom kolovoza iz Bosne u sela oko Okučana prelazi četnički major Janjić, rodom iz Caga u Slavoniji. Po odobrenju i pod zaštitom Nijemaca on je doveo »Slavonsko-sremski četnički odred«, koji je brojao oko 30 četnika. Cilj odreda je bilo četničko djelovanje u srpskim selima oko Okučana, a onda i u cijeloj Posavini. Izuzimajući sela Čovac i Gređane, ni u jednom drugom selu nisu uspjeli zavrbovati nijednog četničkog jataka. Brzom intervencijom ovaj četnički odred je kratko vrijeme nakon dolaska u Slavoniju i razbijen. Svega nekoliko četnika, zajedno sa majorom Janjićem, uspjelo je pobjeći u Bosnu, a svi ostali

[27] Trokutom je nazvana teritorija između Novske—Nove Gradiške—Pakraca.

[28] U kolovozu je Omladinska brigada brojala 1011 boraca, prema 760 koliko je imala na dan formiranja, od toga 133 drugarice. Od naoružanja ova brigada je imala: 6 mitraljeza, 31 puškomitraljeZt 14 automata i 577 pušaka. Već na prvi pogled se može uočiti da je bilo više boraca nego oružja. Pa ipak moral kod boraca je bio na visini i brigada je izvršavala sve zadatke koji su pred nju postavljani. U to vrijeme, u okviru 12. divizije, Omladinska brigada je bila druga po veličini. Osamnaesta brigada je imala 200 boraca manje, a 12. blizu 300 boraca više (12. brigada je brojala 1294 borca.

Arhiv VII, reg. br. 101-40, k. 28.

su likvidirani. Ipak, i pored brze likvidacije ovog četničkog odreda, odmah se prišlo formiranju Protivčetničkog bataljona jačine 100 boraca. Svi borci su po nacionalnosti morali biti Srbi, a primali su se samo dobrovoljci. Taj bataljon je ubrzo ušao u sastav Čehoslovačke brigade »Jan Žiška«. Za postojanjem posebne jedinice više nije bilo nikakve potrebe, jer se četnici u Slavoniji više nisu pojavili.[29]

Potpuni neuspjeh četnika u ovom dijelu Slavonije rječito govori o riješenosti širokih narodnih slojeva da do kraja slijede naš oslobodilački pokret. Pokazalo se da četnike preziru podjednako i srpska i hrvatska sela. Uz to seljaci iz hrvatskih sela su se još jednom osvjedočili da je NOV njihov jedini i pravi zaštitnik od ustaša, Nijemaca i četnika. Oni se nisu zadržavali na tome i sve je više bilo dobrovoljaca koji su tražili da budu primljeni u partizane. O tome se najrječitije govori u pismu štaba 12. divizije, upućenog Omladinskoj brigadi: »U posljednje vrijeme osjeća se sve veći priliv Hrvata u našu Narodnooslobodilačku vojsku i uslovi mobilizacije postaju sve bolji. Općenito uzevši dolazak novih boraca u naše jedinice postaje masovan. Svi napori HSS-a da spriječe prilaz Hrvata u redove Narodnooslobodilačke vojske ostali su bez uspjeha.«[30]

Tako se narod Slavonije iz dana u dan sve više uvjeravao u vrijednost naše vojske. Ona je pred očima naroda izrastala u silu koja se sve uspješnije nosila s nadmoćnijim neprijateljem. Pored toga, narod je osjećao i njenu praktičnu pomoć. Kad nisu bili u borbi, borci naših jedinica obezbjeđivali su sjetvu ili i sami u njoj učestvovali. Isto tako nekad su kompletne jedinice učestvovale u sklanjanju žitarica, njihovom skladištenju i slično.

Od 1. do 10. kolovoza Omladinska brigada je provela[31] u selima Mala Dapčevica — Velike Cepidlake — Veliki Miletinac, gdje se, pored obezbjeđenja žetve u slobodno

[29] Zbornik, tom V, knj. 18, dok. 86.
[30] Arhiv VII, reg. br. 11/10, k. 892A.
[31] Isto, reg. br. 44-15/21, k. 881A.

vrijeme sređivala i popunjavala. Tada je u brigadu stiglo oko 100 novih boraca,[32] a vrijeme je najviše iskorišteno za vojnu obuku.

Ovaj rad vojnih rukovodilaca, a i pojačani partijsko-politički rad, dao je vrlo dobre rezultate. Uskoro iza toga štab 12. divizije konstatira da je borbena disciplina u svim jedinicama divizije na visini, ali u Omladinskoj brigadi stanje je najbolje.[33]

NAPAD NA UPORIŠTE U DRAGALIĆU I NA PRUGU BEOGRAD—ZAGREB

Prije napada na uporište u Dragaliću (sekcija Pakrac 1:100.000), štab 12. divizije je pripremio likvidaciju uporišta u Bukovici[34] (sekcija Podravska Slatina 1:100.000). Međutim, neposredno pred napad, neprijatelj je napustio uporište, pa su gotovo sve jedinice divizije angažirane u rušenju pruge na pravcu Podravska Slatina — Čačinci. Tada je porušeno 600 m željezničke pruge, a na dvostruko većoj dužini uništene su telefonsko-telegrafske linije. Zaplijenjena je i općinska arhiva u Bukovici.[34]

Uporište Dragalić, smješteno na pruzi između Nove Gradiške i Okučana, stalno je privlačilo pažnju slavonskih brigada i odreda. Zato je nekoliko puta napadano. Naređenje za treći napad i njegovu likvidaciju izdaje štab 12. divizije podređenim jedinicama 8. srpnja.[35] Pored likvidacije posade sastavljene od ustaša i Nijemaca, trebalo je i porušiti prugu.

Prije polaska na uporište Dragalić, Omladinska brigada je boravila nekoliko dana u Ožegovcima, a onda preko Psunja prešla na sektor Nove Gradiške (sve sekcija Slavonska Požega 1:100.000). Marš je bio vrlo težak ne samo

[32] Poslije dolaska ovih boraca, Omladinska brigada broji 1119 boraca, a od naoružanja ima 826 pušaka, 34 puškomitraljeza, 6 teških i 3 laka mitraljeza.

Arhiv VII, reg. br. 7/4, k. 881; Samo deset dana kasnije broj boraca se povećao na 1350, a puškomitraljeza na 37.

Isto, reg. br. 10/4, k. 881 i 12/4, k. 881.

[33] Zbornik, tom V, knj. 18, dok. 86, str. 270.

[34] Arhiv VII, reg. br. 19/1, k. 892.

[35] Zbornik, tom V, knj. 19, dok. 22, str. 80.

zbog toga što je brigada morala preći oko 45 km, nego i zato što se kretalo noću i po gotovo neprohodnom terenu. Prebacivanje je izvršeno po planu i bez smetnji do sela Pravoslavna i Katolička Šagovina (sekcija Pakrac 1:100.000). Međutim, nakon izlaska iz ovog drugog sela, brigadu je dočekala skupina od oko 400 njemačkih vojnika, najvjerovatnije na dostavu nekog njihovog špijuna.[36] Okršaj je bio žestok ali su Nijemci bili prisiljeni da iz napada pređu u obranu, jer su imali dosta mrtvih i ranjenih. Nije isključeno da je uzrok slabe borbenosti Nijemaca dolazio i otuda što su bili pripremljeni za borbu protiv jedne čete, a već u prvom naletu trebali su izdržati napad 2. i 3. bataljona. Nijemci su izgubili jedan top, teški mitraljez i 5 puškomitraljeza. Dvadeset i dva Nijemca su poginula, a 12 ih se predalo. Osim ljudskih žrtava, neprijatelj je izgubio jedan puškomitraljez i 30 pušaka. U ovoj borbi pala je jedna od najveselijih drugarica u brigadi Rezika — čije je prezime malo tko znao.

Pored nje, posebno se istakao komandir 3. čete 3. bataljona Šefik Kapetanović; nekoliko dana kasnije njega je pohvalio štab 12. divizije.[37]

Prema prikupljenim podacima, u neprijateljevom uporištu Dragalić nalazilo se gotovo sto ustaša i Nijemaca. Veći dio utvrdio se u nekoliko bunkera razmještenih oko željezničke stanice. Ostatak se smjestio u Dragaliću. Ovaj dio posade bio je utvrđen u centru sela, u školi, crkvi i domu. U selu su bile samo ustaše. Otporna tačka u selu je bila slabija[38] nego ona kod željezničke stanice, u kojoj su Nijemci i ustaše, pored teškog mitraljeza, imali i 5 puškomitraljeza.

Pored ovih dobro organiziranih otpornih tačaka u selu i na željezničkoj stanici Dragalić, duž pruge — prema Novoj Gradiški i prema Okučanima, u zidanim bunkerima,[39] nalazile su se manje neprijateljeve posade.

[36] Prema kasnijem razvoju događaja, izgleda da su Nijemci obaviješteni samo o prethodnici, koju je sačinjavala jedna četa.

[37] Arhiv VII, reg. br. 32/8, k. 881.

[38] Iako se u postojećoj dokumentaciji o naoružanju ove posade ništa podrobnije ne govori, pretpostavlja se da je posada bila sastavljena od jednog voda, koji je imao tri desetine, a u svakoj desetini po jedan puškomitraljez.

[39] Zbornik, tom V, knj. 19, dok. 22.

Za onesposobljavanje pruge i likvidaciju neprijateljevog uporišta u Dragaliću i na željezničkoj stanici Dragalić zadatke su dobile sve jedinice divizije.

Dvanaesta brigada je organizirala zasjedu prema uporištima u Rajiću i Okučanima i rušila prugu između željezničkih stanica Rajić — Okučani.

Omladinska brigada je imala zadatak da sa 2. i 3. bataljonom postavi zasjedu prema Novoj Gradiški ispred sela Mašići i spriječi dolazak neprijatelja ako krene u pomoć napadnutoj posadi u Dragaliću. Drugi bataljon je držao položaje ispred Mašića, a 3. bataljon u istoj visini samo južnije od njega. Trećem bataljonu dodijeljeni su i protivtenkovski top i diverzantska grupa, jer su 2. i 3. bataljon imali još zadatak da na željezničkoj pruzi pomoću eksploziva presijecaju šine na sastavcima i na kolosijecima. Bataljoni su radi lakšeg izvršavanja zadatka mobilizirali i dio mjesnog stanovništva. Prvi bataljon Omladinske brigade dobio je zadatak da skrši posadu na željezničkoj stanici Dragalić. Radi toga ovom bataljonu je dodijeljen top 65 mm.[40]

Osamnaesta brigada je s dva bataljona obezbjeđivala pravac od Okučana, a jedan bataljon trebao je likvidirati posadu u Dragaliću.

U ovoj akciji i 1. bataljon Posavskog odreda dobiva zadatak da kontrolira put Lipik — Donji Čaglić i u slučaju nailaska neprijatelja da mu prepriječi dalje nastupanje.

Početak napada na Dragalić predviđen je za 8. srpnja u 23 sata.

U istom naređenju štab 12. divizije je regulirao da se ranjenici evakuiraju u Rogolje i u mlin na pravcu Bobare — Raške. Za vrijeme ove akcije štab Omladinske brigade nalazio se u rejonu k. 177 (sjeverno od s. Medara), a brigadno previjalište u Širincima.

Za akciju na Dragalić sve su jedinice bile dobro pripremljene i organizirane. Ipak, uspjeh u rušenju pruge nije bio potpun, jer je i neprijatelj na tom sektoru bio čvrst i dobro utvrđen, a i druge okolnosti išle su mu naruku.

[40] Zbornik, tom V, knj. 14, dok. 42, str. 144.

Dvanaesta brigada je sišla na prugu, ali ju je porušila samo na dužini od oko 200 metara, a izgubila je 11 boraca (9 ranjenih i 2 mrtva).

U rušenju pruge Zagreb — Beograd na sektoru Rajić — Okučani, Okučani — Dragalić, Dragalić — Nova Gradiška, pored 4 bataljona 12. brigade učestvovala su i 4 bataljona iz Omladinske i 18. brigade — iz svake po dva bataljona.[41] Rezultati akcije ovih bataljona su slični rezultatima 12. brigade.[42]

Dok je ovih osam bataljona rušilo prugu, jedan bataljon 18. brigade likvidirao je neprijateljevo uporište u Dragaliću, gdje se nalazilo oko 30 ustaša naoružanih puškama i s tri puškomitraljeza. U ovoj akciji ubijeno je 12 ustaša, ostali su pobjegli. Svi objekti koji su bili utvrđeni i pripremljeni za obranu spaljeni su i do kraja rata nisu bili upotrebljivi.

Mnogo više uspjeha imala je Omladinska brigada, koja je pored zasjeda, na određenim pravcima, operirala na pruzi Dragalić — Nova Gradiška. Tom pilikom su 2. i 3. bataljon uništili 1 lokomotivu, 23 vagona, 3 kamiona i 3 motocikla. Zaplijenjeno je 250 pušaka francuskog porijekla i 25.000 metaka. U jednom vagonu ubijeno je 5 Nijemaca, a toliko ih je i zarobljeno.[43]

Diverzija pruge bila je otežana i zbog pomanjkanja podesnih sredstava za rušenje. Uz to diverzantske grupe nisu imale dovoljno i kvalitetnog eksploziva, pa se sve svelo na rušenje pruge primitivnim sredstvima. Ipak, računajući oba kolosijeka, onesposobljeno je blizu dva kilometra[44] pruge, a saobraćaj je obustavljen 40 sati. Da su jedinice raspolagale potrebnim tehničkim sredstvima podesnim za rušenje, pruga bi bila onesposobljena na duže vrijeme.

Neprijateljevu posadu, sastavljenu od Nijemaca i ustaša, u bunkerima oko željezničke stanice Dragalić pokušao je likvidirati 1. bataljon Omladinske brigade. U tome

[41] Iz Omladinske brigade za rušenje pruge određeni su 1. i 4. bataljon.
[42] Zbornik, tom V, knj. 19. dok. 42, str. 144.
[43] Arhiv VII, reg. br. 9/2, k. 881.
[44] Zbornik, tom V, knj. 19, dok. 42, str. 144.

nije uspio ni poslije nekoliko pokušaja iako je u svom sastavu imao top 65 mm, jer su se Nijemci i ustaše ogorčeno branili. Top kojim je bataljon raspolagao nije bio naročito koristan budući da se gađalo po mraku.

Borba je trajala do jutra, a vođena je uglavnom u rejonu željezničke stanice i na odstojanju od bunkera. Naime, bunkeri su bili na brisanom prostoru, pa im je bilo nemogućno proći. U ovoj borbi bataljon je imao jednog mrtvog i dvoje ranjenih. Trojica domobrana, koji su se spremali da nekud putuju, zarobljena su na putu prema željezničkoj stanici.

Poslije izvršenog zadatka[45] na pruzi Zagreb — Beograd, bataljoni Omladinske brigade, već u prvim poslijepodnevnim satima 9. rujna prebacili su se na sektor Pravoslavne i Katoličke Šagovine i Sirinaca. Ovdje su saznali da je Italija kapitulirala[46] i taj događaj je svečano proslavljen. Radovali su se i civili. Tog dana veselju nije bilo kraja. Svi su bili uvjereni da je kraj rata vrlo blizu. Borci, rukovodioci, civili — svi zajedno, svejedno što govore različito: kajkavski, štokavski, što su jedni učili škole, a drugi obrađivali zemlju, što su neki iz grada, a neki iz zabačenih sela — taj dan su bili jedno, stopljeni s cjelinom koja se zove brigada.

Razvilo se kolo slavonsko, raspjevano, šareno, kolo boraca i naroda, Srba, Hrvata i ostalih narodnosti koji su u brigadi ili u ovim selima živjeli.

U toku rujna u naše jedinice je došlo na stotine novih boraca iz Srijema, Slavonije, Posavine i Podravine. Dolazak mladića i djevojaka iz ovih krajeva nije prestao ni u listopadu. Među novodošlim borcima bilo je i domobrana. U tom mjesecu sve jedinice u Slavoniji su ojačale, a formirane su i nove. Prvog dana listopada formirana je Brodska brigada.[47]

[45] Arhiv VII, reg. br. 1/3, k. 1296.
[40] Hronologija, str. 541.
[47] Za formiranje ove brigade Omladinska je iz svog sastava dala političkog komesara bataljona Stevu Laćana, komandanta bataljona Đuru Priliku i oficira za informacije Ivu Culinovića i 50 boraca, te dva laka minobacača, teški mitraljez i 2 puškomitraljeza. Zbog toga su u Omladinskoj brigadi izvršene ove kadrovske prom-

U to vrijeme izvojevane su značajne pobjede na ratištima u našoj zemlji i u Evropi. U žestokim svakodnevnim borbama, Hitlerova armija je trpjela gubitke, ali će ona pružati otpor još punih 600 dana. Njemačka Vrhovna komanda, svjesna da se odsudna bitka bije na istočnom frontu, prebacivala je s ostalih ratišta kompletne združene sastave i slala ih na Istok.

Time je Crvena armija znatno olakšala zapadnim saveznicima — Velikoj Britaniji i SAD da izvrše desant na Siciliju, a onda i iskrcavanje na jugu Italije, nakon čega je Italija bila prisiljena na kapitulaciju, a uskoro iza toga, pod uticajem naše slavne borbe, ustanak se prenio i na sjevernu Italiju.[48]

Zbog djelovanja naših brigada i partizanskih odreda slobodna teritorija je u znatnoj mjeri postala veća i sigurnija, a poluoslobođeni krajevi Podravine, Posavine i daruvarskog sreza bili su uglavnom pod našom kontrolom. Dejstvom odreda (Posavski, Osječki, Daruvarski, Požeški i Diljski) širio se utjecaj NOB na sve krajeve sektora koji je držao 2. korpus, uključujući i Slavoniju (istočno od Dilja i Krndije).

U izvještaju komesaru 2. korpusa za period od 1. do 10. rujna, komesar 12. divizije Marijan Cvetković konstatira da je u to vrijeme došlo do velikog zbliženja partizana i civilnog stanovništva i da su odnosi obostrano na najvišem nivou. Na kraju izvještaja stoji i ovo: »Osjeća se velika promjena kod naroda s obzirom na ono stanje kakvo je bilo kada je divizija prvi put došla u ova sela oko pruge (misli se na prugu Beograd — Zagreb, na dijelu Nova

jene: komandant 2. bataljona postao je Marko Opačić, a zamjenici komandanta bataljona postali su Šefik Kapetanović (danas general-major u penziji), Milan Komlenac i Jovo Romanić.

Ubrzo iza toga formirat će se i 4. bataljon. Za komandanta bataljona postavljen je Mijo Butković, za zamjenika komandanta Milan Stojaković, za političkog komesara Matija Božić, a za zamjenika političkog komesara Kulenović.

Arhiv VII. reg. br. 33-1/8, k. 881A; Zbornik, tom V, knj. 19, dok. 186, str. 571—572.

[48] Od Jugoslavena izbjeglih iz zatvora »Spolete« i »Idolfiorite« formiran je partizanski odred koji je kasnije poslužio kao jezgro za formiranje italijanske brigade »Antonio Gramši«. Hronologija, str. 541.

Gradiška — Novska — primjedba autora). Sa naročitim simpatijama dočekalo je stanovništvo Šagovine Omladinsku brigadu.«[49] Raspoloženje naroda prema našim jedinicama učvršćivalo je i moral boraca.

U istom izvještaju štabu korpusa, konstatira se i da su moral i borbena disciplina svih jedinica na visini, a da se Omladinska brigada posebno ističe. Pored ostalog, u tom izvještaju se kaže da su štabovi bataljona i štab Omladinske brigade u punom sastavu, ali da »Stab brigade ne pruža aktivnu pomoć štabovima bataljona niti nad istima sprovodi dovoljnu kontrolu . . .« i dodaje: »Kad se i ovo postigne brigada će biti među prvima«.[50]

Grupa rukovodilaca Omladinske brigade, slijeva udesno (stoje): Milan Popara, načelnik štaba brigade; Đuro Dulić, komandant; Boris Cafuk, obavještajac brigade; (sjede): Nikola Mraković Uča, politički komesar bataljona, i Mladen Đukanović, kurir (kasnije poručnik) — Orahovica, jesen 1943.

[49] Arhiv VII, reg. br. 10-1/21, k. 881.
[50] Isto, reg. br. 10-2, k. 881.

BORBE I AKCIJE OMLADINSKE BRIGADE »JOŽE VLAHOVIC« OD KAPITULACIJE ITALIJE DO ODLASKA U ZUMBERAK

U selima Pravoslavna i Katolička Šagovina (u kojima se razmjestila poslije akcije u Dragaliću i borbi oko pruge), Omladinska brigada je ostala samo dok nije postalo izvjesno da neprijatelj neće izlaziti iz uporišta da bi se osvetio zbog 8. i 9. rujna. Iz ovih sela brigada kreće ponovo na marš i opet preko Psunja. Marš-ruta je gotovo ista kao i kad je dolazila na sektor Nove Gradiške. Jedina razlika je u tome što se brigadi sada nije žurilo kao za vrijeme marša 7/8. i u toku 8. rujna. Ovoga puta cilj je Podvrško, smješteno na istočnim padinama Psunja (sekcija Pakrac i Slavonska Požega 1:100.000).

Poslije kraćeg odmora u Podvrškom brigada mijenja pravac i produžava u Baćindol (na putu Nova Gradiška — — Slavonska Požega), a odavde ka Adžamovcima koji se nalaze na glavnom putu Zagreb — Beograd, oko 5 km istočno od Nove Gradiške. Ovdje Omladinska brigada radi obezbjeđenja napada na posadu u Starom Petrovom Selu postavlja zasjedu na putu i željezničkoj pruzi prema Rešetarima na liniji: raskršće (gdje se put odvaja za Adžamovce), poljski put koji vodi sa glavne ceste na jug, pa u visini slova V (natpisa Visine između pruge i ceste) presijeca prugu i silazi na jug prema poljima Bare, sa zadatkom da pod svaku cijenu spriječi neprijatelja iz Nove

Gradiške da pomogne napadnutoj posadi u Starom Petrovom Selu. Pored diverzije na pruzi, 1. bataljon je imao zadatak da likvidira neprijateljevu posadu na željezničkoj Stanici Zapolje.[1]

Treći bataljon Omladinske brigade ostavljen je u Baćindolu sa zadatkom da dijelom snaga organizira zasjedu južno od Baćindola kod k. 190, na putu Nova Gradiška — — Slavonska Požega, a glavninu kod k. 303 (Cerkanac). Zadatak bataljona je da ne dozvoli neprijatelju da preko Rešetara zađe za leđa 1. i 2. bataljonu, sa kojima se nalazio i štab brigade.

Napad na sela Staro Petrovo Selo, Vrbovu i Bili Brig (sekcija Slavonska Požega 1:100.000) određen je za 23,00 sata 13. rujna, a izvodili su ga 12. i 18. brigada. To je uostalom i bio razlog što je Omladinska brigada svoje snage u trodnevnom maršu i zaobilaznim pravcima preko Psunja prebacila sa zapadne na istočnu stranu od Nove Gradiške.[2]

Napad je otpočeo u zakazano vrijeme i trajao do 5 sati idućeg dana. Međutim, nijedan bataljon 12. i 18. brigade nije postigao potpun uspjeh. U ovom noćnom napadu nisu likvidirani bunkeri niti utvrđene zgrade,[3] a samim tim ni uporišta, jer bataljoni, koji su napadali, nisu imali nijedno teško oruđe. Pored toga, u pomanjkanju eksploziva i nagaznih mina, jedinice na zasjedama nisu mogle ispresijecati prugu i onesposobiti puteve.

Iz istih razloga ni 1. bataljon Omladinske brigade nije likvidirao bunker, koji je bio izgrađen na kat i visok 8 metara, a nalazio se u neposrednoj blizini željezničke stanice Zapolje, u koji se smjestilo i utvrdilo 20 neprijateljevih vojnika.

Ipak, iz ovih akcija jedinice se nisu vratile bez rezultata. Zarobljeno je 20 domobrana, a među njima jedan oficir. Zaplijenjeni su puškomitraljez, automat i 18 pušaka

[1] Zbornik, tom V, knj- 19, dok. 72, str. 221.

[2] Isto, dok. 47, str. 157.

[3] Arhiv VII, reg. br. 24-2/1, k. 470.

i nekoliko hiljada metaka. Pored toga, izvučena su dva vagona vune,[4] gotovo isto toliko duhana i preko 8 tona pšenice. Uništene su 3 lokomotive i 42 vagona. Uz pomoć diverzanata, na nekoliko mjesta prekinuta je i pruga Zagreb — Beograd na sektoru Nova Gradiška — Slavonski Brod.[5]

Omladinska brigada[6] trebala je obezbediti jedinice koje su bile u napadu. Zadatak je potpuno izvršila. U prvim jutarnjim satima na položaj 2. bataljona Omladinske brigade izbilo je blizu 200 njemačkih vojnika iz uporišta Nova Gradiška. Nijemci su nastojali da 2. bataljonu zađu s boka, ali u tome nisu uspjeli. Pokušali su i drugi put, potpomognuti posadom oklopnog voza koji je stigao iz Nove Gradiške, ali je i taj pokušaj propao, pa su 2. i 1. bataljon ostali na položaju sve dok nisu dobili naređenje za povlačenje koje je uslijedilo nešto poslije osam sati.

Nisu utvrđeni gubici neprijatelja. Bataljoni Omladinske brigade su imali 2 mrtva i 12 ranjenih. Među mrtvima je i desetar Pavo Stević iz okoline Slavonskog Broda, koji je u brigadu došao kad je imao svega 17 godina. Za pola godine, koliko je ratovao, više puta se istakao u borbama, pa mu je zbog toga, nekoliko dana ranije, povjereno da vodi desetinu.

Drugi bataljon, sa kojim je bio i štab brigade, iz zasjede se prebacio u Opatovac, a 1. bataljon u Banićevac. U Baćindolu je i dalje ostao 3. bataljon.

NAPAD NA ĐULAVEC I CACINCE

U selima Opatovac, Banićevac i Baćindol Omladinska brigada se zadržava 14. i 15. rujna, a već 16. prebacuje se na Ravnu goru kako bi se približila Velikim i Malim Bastajima, odnosno Daruvaru i Grubišnom Polju.[7]

[4] Vuna je predata pozadinskim organima, koji su je podijelili organizacijama AFZ, da bi članice ove masovne organizacije isplele čarape za borce koji ih nisu imali.

[5] Arhiv VII, reg. br. 5/2, K. 881.

[6] Zbornik, tom V, knj. 19_v dok. 72, str. 221—222.

[7] Arhiv VII, reg. br. 22/1, k. 892.

U prvim satima 19. rujna 12. brigada će napasti na uporište Đulavec u kome se dobro utvrdila jaka neprijateljeva posada sastavljena od domobrana — zdrugovaca.[8]

Omladinska brigada je dobila zadatak da postavi zasjedu na liniji: Mali Bastaji — Veliki Bastaji — Markovac,[9] i da pod svaku cijenu spriječi neprijatelja koji bi pokušao priteći u pomoć uporištu Dulavec.

Pored toga što su položaji za zasjede izabrani na najpogodnijim mjestima, ovog puta su pripremljene i dvije zamke neprijatelju. Naime, na svakom pravcu isturena je po jedna četa koja je imala zadatak da u odsudnom trenutku napadne neprijatelja s leđa.

Kako je brigada zatvarala dva pravca, jedna četa je upućena u rejon k. 198, sa zadatkom da se na zgodnom mjestu prikrije i kad neprijatelj pođe iz Grubišnog Polja da krene u pravcu Bastaja i napadne ga iza leđa. Ova četa je imala zadatak da kontrolira i pravac od Munije i Maslenjače u pravcu Miletinca[10] (sekcija Bjelovar 1:100.000).

Sa istim zadatkom isturena je i jedna četa na k. 396 da iznenadi neprijatelja, ako krene iz Daruvara.

Kako se nije očekivalo da će neprijatelj krenuti s tenkovima, jer ih nije imao u ovim uporištima, protivtenkovski top je Omladinska brigada dala 18. brigadi koja je organizirala obranu s pravca Virovitice. U istom naređenju regulirano je da se evakuacija ranjenika vrši preko Koreničana u bolnicu na Ljutoču[11] (sekcija Podravska Slatina 1:100.000).

Štab Omladinske brigade smjestio se u Velikim Bastajima i tu je ostao sve dok brigada nije napustila posjednute položaje.

Likvidaciju uporišta u Đulavecu 12. udarna brigada je izvršila poslije jedanaest sati borbe. Skršivši obranu neprijatelja, očistila je uporište i ušla u Đulavec.

Neprijatelj iz uporišta Grubišno Polje, Daruvar i Virovitica nije naišao na zasjede Omladinske i 18. brigade.

[8] U Đulavecu je tada bila 2. bojna 8. gorske pukovnije. Zbornik, tom V, knj. 19, dok. 234, str. 689.
[9] Isto, dok. 86, str. 259.
[10] Arhiv VII, reg. br. 11-2/1, k. 881.
[11] Isto, reg. br. 7-1/1, k. 881.

Na zasjede su naišli samo zdrugovci bježeći iz Dulaveca nakon što ih je razbila 12. brigada. Tom prilikom Omladinska brigada je zarobila 15 domobrana-zdrugovaca i zaplijenila 3 puškomitraljeza, 11 pušaka, 3 automata, laki bacač i 20 ručnih bombi.

Dok za gubitke neprijatelja štab 12. divizije kaže da iznose 40 mrtvih i isto toliko ranjenih (a mi 13 mrtvih i 69 ranjenih),[12] zapovjedništvo 4. gorskog zdruga o napadu jedinica 12. divizije na Đulavec u svom izvještaju od 19. rujna kaže slijedeće:

»Posada Dulaveca, napadnuta od 02,30 sati od mnogostruko jačeg neprijatelja, probila se dijelom, nakon žestoke borbe i više juriša, u 14 sati iz Dulaveca pravcem D. Cepidlake — M. Miletinac — Munije — Borova Kosa — — Podbor — Batinjani u Daruvar.

U toku kretanja na nekoliko mjesta morala je savladati manje partizanske zasjede. Posada u Đulavecu brojala je 420 ljudi II bojne 8. gorske pukovnije.

U toku borbe u samom Đulavecu i kod proboja poginulo je oko 100 ljudi. Dosada se u Daruvaru prikupilo 129 domobrana od kojih 12 ranjenih, dok je ostatak od kojih 190 ljudi nestalo .. .«[13]

Poslije akcije na Đulavec divizija se prebacuje na Ravnu goru. Omladinska brigada se smješta u rejonu sela Gornjih Boraka i Vranog Kamena, gdje je ostao i štab brigade. U neposrednoj blizini Omladinske brigade raspoređile su se i ostale snage divizije. Likvidacijom uporišta u Đulavecu iza jedinica 12. divizije ostala je još jedna uspješno izvedena akcija. Od zarobljenih domobrana 72 dobrovoljno ostaju u partizanima.

Nakon likvidacije uporišta Đulavec, štab 2. korpusa, 22. rujna, naređuje 12. diviziji[14] da pređe na Dilj, radi prenošenja borbenih dejstava u taj dio Slavonije.

Naređenje za pokret na Dilj, štab Omladinske brigade dobija na Vranom Kamenu, a marš brigade otpočinje istog dana.

[12] Zbornik, tom V, knj. 19, dok. 128, str. 413.
[13] Arhiv VII, reg. br. 6/1-34, k. 30.
[14] Isto, reg. br. 23/1, k. 892.

Izvod iz plana marša, koji se odnosio na Omladinsku brigadu, glasi:

»Omladinska brigada »Jože Vlahović«

22. IX 1943. smjestiće se u Voćinu i Kometniku.

23. IX 1943. krenuće ujutru u 6 časova za selo Drenovac — Prekoračani i Pušina. Štab brigade biće u Drenovcu.

24. IX 1943. odmor u gornjim bazama.

25. IX 1943. u 4 sata ujutru krenuće pravcem Pištana — Duzluk za selo Gazije i Gor. Motičinu. Štab brigade nalaziće se u Gor. Motičini.

26. IX 1943. u 7 sati ujutru krenuće preko Gradca i Londžice za selo Granice i Rozmajerovac, gdje će ostati do daljeg naređenja. Štab brigade biće u Rozmajerovcu.

Za vrijeme kretanja i stanovanja osigurati se sa dijelom snaga da bi se izbjeglo iznenađenje od strane neprijatelja.

Prije svakog pokreta izdati ljudstvu topli obrok hrane. Za ishranu, u prvom redu, koristiti sela u kojima se budu jedinice nalazile, a ukoliko bi bila nemoguća dobra ishrana na takav način, onda koristiti najbliža područja.

Znaci raspoznavanja za vrijeme putovanja ostaju isti koji su izdani od strane ovog Štaba«.

Do 25. marširalo se prema predviđenom planu. Kako je neprijatelj posljednjih dana pojačavao posade u Našicama, Pleternici i Čagljinu, mjestima koja su bila na pravcu kretanja divizije, štab divizije upozorava na budnost i spremnost da se razbiju neprijateljeve snage, koje bi eventualno izašle iz ovih uporišta.

Do sukoba nije došlo. Međutim, na svom putu za Dilj, Omladinska brigada, kao i cijela divizija, sukobile su se s neprijateljevim snagama koje su upravo tog dana, tj. 25. rujna, otpočele ofenzivu[15] na teritoriju Diljskog odreda. Ofenzivu su izvodili dijelovi 187. njemačke rezervne divizije, ojačani jednim grenadirskim bataljonom i ustaškim pukom.

[15] Zbornik, tom V, knj. 20, dok. 49, str. 178;
Opširnije: Zbornik, tom V, knj. 20, dok. 27, str. 195, 196 — knjiga depeša štaba 6. korpusa NOV; Arhiv VII, reg. br. 1/19, k. 472A.

U borbama, koje će uslijediti, Omladinska brigada nije imala težak zadatak. Izuzimajući manje okršaje s neprijateljevom kolonom koja je nadirala iz Slavonskog Broda, drugih borbi nije imala.

Suprotno tome, 12. i 18. brigada su imale oštre sudare sa neprijateljem, ali su ga nakon trodnevnih borbi uspjele slomiti i izvući Diljski odred i sve pozadinske organe sa toga područja.

Neprijateljeve snage su suzbijene i vraćene u uporišta, a da nisu ostvarile ni jedan jedini cilj. Od najznačajnijih »podviga« koje je neprijatelj učinio bilo je paljenje sela Paučje, najrazgranataije i najisturenije partizanske baze. Međutim, za NOP tog kraja ovo nije imalo nekog većeg značaja, jer je to selo do tada spaljivano 11 puta. Ubrzo iza toga Paučje je bilo obnovljeno.

Nakon te ofenzive 12. divizija se, radi sređivanja i priprema za slijedeće akcije, prebacuje na sektor sela Levinovac — Pivnice — Đulavec, Voćin — Kometnik i Macute — Bokane — Ceralije (sekcija Podravska Slatina 1:100.000). Na ovaj sektor jedinice 12. divizije stižu 30. rujna u prvim poslijepodnevnim satima i tu ostaju idući dan. Sutradan 2. listopada 12. divizija napada uporište u Ćačincima.[16]

U ovoj akciji Omladinska brigada dobija zadatak da na obroncima Plavšićevog brda i na k. 136 (sekcija Donji Miholjac 1:100.000) postavi zasjedu prema Našicama, odnosno da spriječi eventualni prodor neprijatelja iz ovog uporišta napadnutim Čačincima. Ojačana jednim bataljonom iz tek formirane Brodske[17] brigade, Omladinska brigada je održala svoje položaje i neprijatelj iz Našica nije uspio proći.

Likvidacija jakih uporišta u Đulavecu i Čačincima značila je novi značajni uspjeh slavonskih jedinica. Bio je to njihov doprinos pobjedama NOV koja je tih dana oslobodila gotovo cijelu Dalmaciju, Gorski kotar, Primorje,

[16] Zbornik, tom V, knj. 20. dok. 13, str. 49.

[17] Naredbom štaba 2. korpusa od 30. rujna 1943. Brodska brigada je stavljena pod komandu štaba Istočne grupe NOP odreda, ali za vrijeme napada na uporište Čačinci bila je u sastavu 12. divizije.

Isto, knj. 19, dok. 189, str. 582.

itd. S druge strane, to je bio ozbiljan udarac neprijatelju koji je ostao bez dva za njega životno važna uporišta i za duže vrijeme bez dvije važne pruge. Pruga Osijek — Virovitica razrušena je na više mjesta, a pruga Suhopolje — — Pakrac posve je onesposobljena. Pored toga, proširena je slobodna teritorija i dat je novi podsticaj razmahu narodnooslobodilačke borbe u tom kraju.

Sagledavajući značaj posljednjih uspjeha, štab 12. divizije obraća se borcima, komandirima, komandantima i političkim komesarima ovim riječima:

»Naše posljednje velike pobjede imaju za čitav naš kraj ogromno značenje i pospješiti će u velikoj mjeri razvitak naše borbe, a s time i ubrzati dolazak slobode. Likvidacijom Đulaveca i Ćačinaca proširila se naša oslobođena teritorija i uklonjena je zapreka koja je sprečavala vezu između naroda Bilo-gore i Slavonije, te naroda Slavonije i Podravine. Likvidacijom tih uporišta učvrstilo se još više u borbi iskovano jedinstvo srpskog i hrvatskog naroda...«[18]

Omladinska brigada odmah koristi novu situaciju i u selima Rankovci, Zdenci i Bare Slavonske održava mitinge koje su seljaci dobro posjetili. Na ovim mitinzima, pored bbjašnjavanja političke situacije, brigada uspješno mobilizira nove borce i prikuplja hranu i drugi materijal potreban za snabdijevanje jedinica. Seljaci su izdašni. To je bilo pravo takmičenje tko će dati više svinja, žita, masti, šećera i dr. Domaćini tih sela nisu se plašili da pokažu svoju naklonost našoj borbi iako su bili svjesni da će partizani uskoro otići u druge krajeve i da će, prije ili kasnije, u njihova sela ponovo doći Nijemci i ustaše.

U Slavoniji u to vrijeme već dejstvuje 2. korpus u čijem sastavu su sve slavonske jedinice s ukupnim brojnim stanjem preko 6000 dobro naoružanih boraca. Poslije kapitulacije Italije i nakon pomenutih i drugih uspješnih akcija 2. korpusa, broj boraca je znatno porastao. Zbog toga je svaka brigada u listopadu bila jača za novih 200— —250 ljudi.

Uslijed naglog priliva mobiliziranih i dobrovoljaca, bilo je više ljudstva nego oružja. Tako je bilo u Omladinskoj brigadi, a i u ostalim jedinicama 12. divizije. Međutim,

[18] Arhiv VII, reg. br. 10/8 k, 892.

porastom broja boraca rastao je i broj bosih i slabo odjevenih. Pored odjeće i obuće, oskudijevalo se i u ostalim materijalnim sredstvima, a najviše u sanitetskom materijalu i sredstvima za protivtenkovsku obranu. Zbog toga je bilo vrlo značajno formiranje baze NOVJ u Bariju[19] (Italija) — 2. listopada 1943.

Na drugim svjetskim ratištima u to vrijeme situacija je bila sva u znaku novih pobjeda Antihitlerovske koalicije. Uporedo sa događajima na evropskim ratištima u našoj zemlji, pa i u Slavoniji, redale su se pobjeda za pobjedom.[20]

U sklopu tih napora i 12. divizija, posljednji put u dotadašnjem sastavu, poduzima snažnu akciju — napad na uporište Pakrac.[21]

Dan uoči akcije jedinice su iskoristile za svestrane pripreme.

Tako je, na primjer, pred sve referente saniteta kao najvažniji zadatak postavljeno da u jedinicama osposobe što veći broj boraca za pružanje prve pomoći i samopomoći. Naime, uočeno je da bolničari ne mogu na vrijeme pružiti pomoć svim ranjenima, pogotovo onima u prvoj borbenoj liniji, osobito ako je nekoliko boraca ranjeno u isto vrijeme. Kritizirano je i to što se za bolničare određuju fizički slabiji borci i što je njihova uloga potcijenjena, pa ih gotovo nikad nema na spisku pohvaljenih, iako se stalno izlažu neprijateljevoj vatri da bi druge izbavili od sigurne smrti.[22]

Pored obučavanja šireg kruga boraca u pružanju prve pomoći,[22]" pred cjelokupni sastav je ozbiljno postavljeno pitanje održavanja lične higijene. Također je skrenuta pažnja komandama i štabovima da i oni povedu više brige o higijeni logorovanja, higijeni u kuhinjama, jedinicama

[19] Hronologija, str. 567.

[20] Petog listopada 1943. godine 2. korpus je Naredbom vrhovnog komandanta NOV i POJ Josipa Broza Tita preimenovan u 6. korpus NOVJ.

Hronologija, str. 567.

[21] Arhiv VII, reg. br. 9-1/1, k. 470.

[22] Samo u s. Čačincima i s. Đulavecu izbačeno je iz stroja 10 bolničara i bolničarki.

Isto, reg. br. 8/29, k. 881.

itd., a naročito da kontroliraju vodu za piće i poduzimaju potrebne preventivne mjere protiv zaraznih bolesti. Drugi problem, koji je valjalo otkloniti, bilo je neracionalno trošenje municije.[23] Pojedinci, grupe, pa i cijele jedinice nerijetko su puškaranjem izražavale svoju radost i »veselile se« nakon značajnih pobjeda. Kako je tada bilo dosta dobrih vijesti sa raznih bojišta, i puškaranja su bila česta.

U tom periodu bilo je i primjera uzimanja alkohola. Pojedinci su se u potrazi za pićem samovoljno udaljavali iz jedinica i odlazili u obližnja sela. Uljuljani značajnim pobjedama nad silama Osovine, neki su već »vidjeli« kraj rata, pa su se i nevojnički ponašali, a pojedine starješine su prema njima bili popustljivi. Kako su navedene pojave uočene i u vrijeme napada na pojedina uporišta, tome se moralo stati na put i najozbiljnije objasniti višestruku štetu takvih postupaka.

U vojnom izvještaju[24] štaba 12. divizije štabu 2. korpusa za period od 20. do 30. rujna posebno se ističe da Omladinska brigada zajedno sa 12. brigadom prednjači u disciplini. Međutim, pojava o kojima je riječ bilo je i u Omladinskoj brigadi, pa je trebalo poduzimati mjere za otklanjanje onog što nije dobro.

Problem bosotinje i golotinje bio je ipak najteži.

Kao i sve ostale jedinice 12. divizije, i Omladinska brigada je bila neprekidno izložena velikim naporima u akcijama širom Slavonije. Neprekidni marševi koji su redovno bili dugački i po teškim terenima učinili su svoje: u brigadi je bilo preko 300 potpuno bosih boraca, a kod mnogih je i odjeća bila u vrlo lošem stanju. I neke starješine u četama bile su više nego loše obučene i odjevene. Teško je bilo gledati drugove iza kojih je ostajao krvav trag teško izranjavljenih stopala. Bilo je i bosih drugarica. To je svima teško padalo, pogotovo što su neke bile sasvim mlade, gotovo djeca, i tako nježne da su više ličile na djevojčice iz osnovne škole, nego na ratnike.

Loša ishrana u planinskim selima, gdje je i samo stanovništvo oskidijevalo u hrani, a i brojni gubici u ljudstvu, također su stvarali mnoge teškoće. Ipak, u divizijskom

[23] Isto, reg. br. 16/5, k. 852.
[24] Isto, reg. br. 29-1/3, k. 908.

izvještaju iz tih dana stoji da su disciplina, moral i svijest u Omladinskoj brigadi, gledano u cjelini, bili na visini. Postojeći problemi i sve hladniji dani samo su ubrzavali napad na uporište Pakrac.

I za ovu akciju pripreme su bile temeljne i svestrane. Održavani su sastanci sa rukovodećim i boračkim sastavom na svim nivoima. Na njima se otvoreno raspravljalo 0 problemima u brigadi, a prorađivane su teme koje su imale za cilj podizanje borbenog morala boraca i rukovodilaca.[25]

Kako je zbog stalnih pokreta bila zapostavljena izdavačka djelatnost, sada je ponovo pokrenut brigadni list, a u bataljonima zidne novine. Radi toga je oživljen rad agit-propa brigade, koji je u tom razdoblju mnogo učinio da se i kulturno-prosvjetni rad unaprijedi i da se osnuju, omasove i rade pojedine kulturno-zabavne i kulturno-prosvjetne sekcije.

U ovom periodu u svim jedinicama je pročitano pismo[26] komandanta 12. divizije Milana Stanivukovića u kome odaje priznanje i izražava zahvalnost svim borcima 1 rukovodiocima za postignuti uspeh u Đulavecu i Čačincima i za dobro izvedene akcije rušenja i onesposobljavanja pruga Osijek — Virovitica i Pakrac — Suhopolje.

Pred napad na Pakrac, jedinice su upoznate i sa pismom komesara divizije[27] Marijana Cvetkovića kojim poziva borce i rukovodioce da ovom prilikom osvoje Pakrac. U tom pismu komesar divizije ukazuje na potrebu uzornog držanja u borbi na pravilan postupak prema narodu i zarobljenicima, te prema imovini građana.

U posljednjih nekoliko mjeseci u brigadu je stiglo nekoliko stotina novih boraca, pa se sa njima posebno radilo. Formiran je i 4. bataljon (dotad je brigada imala tri bataljona). Zbog toga je u brigadi uzdignut veliki broj rukovodilaca, a 4. bataljon je već u prvoj borbi bio kom-

[25] U izvještaju političkog komesara 6. korpusa, komesar 12. divizije konstatira da je politički rad bio najintenzivniji u Omladinskoj brigadi.

Isto, reg. br. 18/21, k. 881A.

[26] Isto, reg. br. 14/27, k. 881.

[27] Isto, reg. br. 14/21, k. 881.

pletan. Na to je uticao i odlazak Duke Prilike, Steve Lećana i još nekih rukovodilaca u novoformiranu Brodsku brigadu.

Komandant brigade postao je Đuro Dulić, komesar Drago Bobetko, načelnik štaba Milan Popara, a zamjenik komesara brigade Franjo Knebl. Među borcima najviše je Hrvata i Srba, otprilike po 45 odsto, a ostalih 10 odsto su Muslimani, Česi, Mađari i Slovenci.[27a]

Može se reći da su pripreme za napad na uporište Pakrac bile solidne. Izražavajući povjerenje u Omladinsku brigadu, štab 12. divizije povjerava joj najvažniji zadatak: napad na uporište, a ostale jedinice su taj zadatak obezbjeđivale. U uspjeh Omladinske brigade niko nije sumnjao. Sa svojih 1150 boraca i rukovodilaca, 11 teških i lakih minobacača, 8 teških mitraljeza i 36 puškomitraljeza, ona je odlučno i beskompromisno ušla u trodnevni krvavi okršaj protiv neprijatelja, koji se u gradu dobro utvrdio.

NAPAD NA PAKRAC[28]

Poslije sređivanja i odmora kompletna divizija se prebacuje na jugozapadne i sjeverne obronke Psunja. Omladinska brigada se razmješta u selima Seovica i Lipovac.

U ovoj drugoj napadnoj akciji na neprijateljevo uporište Pakrac (prvo je izvedeno u veljači 1943) učestvuju sve jedinice divizije.

Dvanaesta brigada postavlja zasjedu prema uporištu Lipik.

Osamnaesta brigada osigurava akciju sa pravca Daruvara. Pored 18. brigade, na ovom pravcu osiguranje vrši i Daruvarski odred, koji u isto vrijeme izvodi demonstrativni napad na uporište.

Kod sela Tornja na osiguranju prema uporištu Poljane nalazi se Cehoslovačka brigada »Jan Žiška«.

[27a] Isto, reg. br. 33-1/8, k. 881 A; Zbornik, tom V, knj. 19, dok. 186, str. 571—572.

[28] Isto, reg. br. 33-1/8, K. 881 A; Zbornik, tom V, knj. 19, dok. 186, str. 571—572.

Zadatak je Posavskog odreda da jednim dijelom postavi daljnje osiguranje na liniji Lipik — Poljana, a glavninom izvodi demonstrativni napad na Novsku i omogući rad grupi diverzanata, koji su te noći rušili prugu Zagreb — Beograd.

Prvi posavski udarni bataljon postavljao je daljnje osiguranje, izvodio demonstrativni napad na Okučane i omogućavao drugoj grupi diverzanata rušenja na pruzi Zagreb — Beograd.

Bilogorski odred je dobio zadatak da operira na pruzi Grubišno Polje — Daruvar.

Omladinska brigada s tri bataljona i jednom četom izabranih boraca iz rezerve (3. bataljon) dobija zadatak da likvidira uporište u slijedećem rasporedu:[29]

• Četvrti bataljon nastupa putem selo Dragović — — Pakrac, sa zadatkom da likvidira bunkere na raskrsnici oko kapele Sv. Josip, a onda lijevom kolonom da produži u pravcu Krečane i Građevinske škole, a desnom da kreće ulicom koja vodi u centar grada, gdje će se obje spojiti. Ova druga kolona trebala je na svom pravcu likvidirati posade u Pošti i Sreskom sudu. Bataljonu je dodijeljen top 65 mm.

• Prvi bataljon napada sa sjeverne strane niz prugu koja vodi od sela Omanovci. Njegov je zadatak da likvidira željezničku stanicu i pilanu. Desna granica ovog bataljona je put koji od hotela »Pakrac« vodi za željezničku stanicu. Bataljonu je dodijeljen protivtenkovski top.

• Drugi bataljon napada sa sjeverozapadne strane sa zadatkom da likvidira neprijateljevu posadu u selu Prekopakra; zatim da glavnim snagama uništi bunkere na raskrsnici puteva koji vode u Pakrac i Lipik. Poslije likvidacije ovih bunkera, bataljon (bez jedne čete) produžava napredovanje prema hotelu »Pakrac« i zgradi Učiteljske škole. Bataljonu je dodijeljen protivtenkovski top za uništenje bunkera na raskrsnici puteva. Treća četa ovog bataljona imala je zadatak da blokira i po mogućnosti zauzme bolnicu.

[29] Arhiv VII, reg. br. 9-1/1, k. 470 (Zapovijest za napad).

• Treći bataljon je određen u brigadnu rezervu. Pored toga, morao je iz svoga sastava odvojiti 40—50 dobrovoljaca, kojima je bio glavni zadatak da se u prvom naletu probiju u centar grada, posjednu raskrsnicu i unesu pometnju u sistem obrane neprijatelja.

Radi lakše, uspješnije i brže likvidacije uporišta i za tučenje tvrdih objekata brigadi je dodijeljena haubica 100 mm i poljski top 75 mm. Njihov pravac nastupanja je selo Dragović — Pakrac, a zadatak da u početku napada tuku željezničku stanicu i pilanu, a kasnije prema potrebi.

Određeno je da se ranjenici evakuiraju u selo Kusonje, a štab brigade smjesti u kućama iznad slova »K« natpisa Pakrac (sve sekcija Pakrac 1:100.000).

U Pakracu su se utvrdile jedinice 4. brdskog puka s baterijom topova 65 mm (sedam topova).[30] Preko 1000 zdrugovaca organiziralo je kružnu obranu načičkanu bunkerima i preprekama od bodljikave žice. Zapovjednik zdrugovaca je bojnik Jure Bobinac, poznat u tom kraju kao zlikovac.

Napad na uporište predviđen je za 5 sati 12. listopada, a otpočeo je sat kasnije. Nije postignuto iznenađenje, a ipak je prvi napad uspješno izveden. Već u 6,30 sati, nakon artiljerijske pripreme i dva juriša, 1. bataljon zauzima pilanu na raskrsnici željezničkih pruga 2 km sjeveroistočno od Pakraca. Poslije protjerivanja posade i ulaska jedinica 1. bataljona u krug i zgrade pilane, neprijatelj prelazi u protivnapad, ali ga bataljon — sasređenom vatrom zaustavlja. Tom prilikom bataljon prodire do zgrade željezničke stanice, ali je tu zaustavljen. Nastaje artiljerijski dvoboj, jer su na pravcu ovoga bataljona dejstvovali haubica 100 mm i brdski top 75 mm.

Prvi napadi 2. bataljona također su bili uspješni. Uništeno je nekoliko bunkera, posade su dijelom likvidirane, neki su se predali. Četvrti bataljon se također dobro držao. U prvim jurišima likvidirao je dva bunkera, ali je protivnapadom zaustavljen.

Odmah u početku, u svim bataljonima, pale su i prve žrtve. Jedan od poginulih bio je i drug Suljo, kome je ovo bila prva borba u našim redovima. Poslije svakog ju-

[30] Arhiv VII, reg. br. 49/10-1, k. 93.

riša povećavao se broj izbačenih iz stroja, a sa žrtvama je i napad jenjavao. Borci Omladinske srčano su se borili, ali veće uspjehe tog dana nisu postigli. Glavni uzrok je u dobroj organizaciji neprijateljevog sistema vatre,[31] ali i njegova ogorčena obrana. U toku dana najzapaženije uspjehe imali su naši artiljerci. Oni su ulagali krajnje napore da bi doveli oruđa u najpovoljniji položaj za gađanje, nišaneći najčešće kroz cijevi topova. To je konstatacija i neprijatelja, koji u svom izvještaju od 16. listopada tvrdi da su ». . . gotovo svi bunkeri uništeni od artiljerijske vatre .. ,«[32]

S prvim mrakom prišlo se organizaciji novoga napada. Već u 19,30 sati bataljoni kreću na juriš. Odmah u početku 1. i 4. bataljon zadržani su jakom mitraljeskom vatrom. Drugi bataljon, uz osjetne gubitke, prodire kroz prve žičane prepreke, ali ubrzo i njega neprijatelj zaustavlja i protivnapadima i stalnim pritiskom polako potiskuje nazad. Za držanje neprijatelja u Pakracu, bila je karakteristična žilava obrana uz povremene protivnapade. Onoga trenutka kad bi se neka naša jedinica uklinila u njegovu obranu, on je svim sredstvima i snagama intervenirao i uspijevao da potisne naše jedinice. Neprijatelju je ovo bilo moguće, i zato, što se četa dobrovoljaca nije uspjela probiti u centar grada, niti, pak, spriječiti manevar ustaško-domobranskih snaga u gradu.

Treći napad je donio nove žrtve. Među njima je mitraljezac Todor Kajganić iz sela Rogoža kraj Garešnice. U istom jurišu i od istog rafala poginuo je i desetar Stanko Kovačević iz sela Brinjana kraj Garešnice.

Iako se noć uveliko spustila nad uporištem, jaka mjesečina omogućavala je neprijatelju da otkrije svaki pokret jedinica brigade, a brisani prostor ispred bunkera bio je nesavladiv.

Na svaki naš pokret neprijatelj je ne štedeći municiju reagirao ubitačnom vatrom. Na svaku našu ispaljenu topovsku ili minobacačku granatu odgovarao je sa deset, dvadeset, pa i više granata.

[31] Zbornik, tom V, knj. 20, dok. 123, str. 429.
[32] Arhiv VII, reg. br. 49/10-1, k. 93.

U ponovljenom napadu uočeno je da se pri polasku na juriš mladi borci kolebaju i da im je potrebna pomoć starijih boraca, a i rukovodilaca. Mnogima od njih napad na Pakrac bio je prvo vatreno krštenje. Otuda je i razumljiva izvjesna kolebljivost.

Najviše boraca je izbačeno iz stroja od minobacačke vatre. Među njima je najviše ranjenika. Brigu nad njima, pored bolničara, preuzimali su građani Pakraca i okolnih naselja. U ovome su se posebno isticali mještani sela Prekopake i oni iz naselja oko pilane. Izlažući se najvećim opasnostima, ti ljudi su iznijeli nekoliko desetina ranjenih boraca, sami ih previjali i pronalazili sanitetski materijal i učestvovali u evakuaciji.

Prvog dana napada neprijatelj iz okolnih uporišta nije ozbiljnije intervenirao. Tome je doprinjeo jedan borac 2. bataljona Omladinske brigade, koji je u prvom naletu zarobljen. Kada su ga ispitivali, izjavio je da će poslije likvidacije uporišta u Pakracu biti napadnuti Lipik i Daruvar.

Tokom noći izvršeno je još nekoliko juriša. Međutim, svaki put nakon oštre bliske borbe i osjetnih gubitaka bataljoni su bili prinuđeni da se vrate.[33] Tome je doprinijelo i pomanjkanje sadejstva među našim jedinicama. Samo dva juriša izvedena su u približno isto vrijeme sa svim bataljonima. Ali sistem obrane neprijatelja, a naročito međusobno povezani sistem vatre iz bunkera, onemogućavao je prilaz bilo kome od njih. I vidna noć je išla u prilog protivniku.

Ipak u zoru 13. listopada počinje novi, sedmi i posljednji napad Omladinske brigade. On je trajao cijeli dan. Organizacija i priprema ovog napada izvedene su brzo, a novina je bila u tome što su dovučena dva protivtenkovska topa, koji su se kretali u streljačkom stroju. To je imalo efekta (teška oruđa, koja su ostala bez municije, prebačena su na istočnu obalu rijeke Pakre).

U posljednji napad pošlo se istovremeno i s krajnjom odlučnošću da se neprijatelj skrši. Borci Omladinske brigade junački su jurišali na bunkere, među kojima je bilo

[33] Zbornik, tom V, knj. 20, dok. 90, 110 i 123.

i onih na dva kata, a najbolje utvrđeni zvao se »Staljingrad«. Uz pomoć protivtenkovskih topova uništeno je nekoliko bunkera, a njihove posade i posade okolnih bunkera natjerane su na povlačenje. U jednom trenutku je izgledalo da obrana neprijatelja popušta. Tada su jedinice brigade duboko prodrle u pravcu željezničke stanice, u čijoj blizini se nalazilo i komandno mjesto bojnika Jure Bobinca.

Međutim, ni neprijatelj nije gubio vrijeme. U toku noći on je spremao protivakciju, i ovdje u Pakracu, a i u okolnim uporištima, posebno Daruvaru. Pošto je utvrdio da naše snage neće napasti Daruvar, a prethodnog dana je nasilnim izviđanjem otkrio položaje 18. brigade, neprijatelj, 13. ujutro upućuje dva bataljona u pomoć snagama u Pakracu.

Dok su se u uporištu borbe vodile za svaki bunker i svaku kuću, dva neprijateljeva bataljona su izmanevrirala 18. brigadu[34] i zaobilaznim pravcem, preko sela Gornji Daruvar i Trojeglava, pohitala u pomoć posadi u Pakracu. Osamnaestu brigadu vezivao je snagama 2. bataljona 8. brdskog puka. Tako su jače neprijateljeve snage došle Omladinskoj brigadi iza leđa. To je ugrozilo svaki dalji pokušaj likvidacije uporišta u Pakracu. Ocjenjujući situaciju nepovoljnom, štab 12. divizije naređuje jedinicama povlačenje (13. listopada) u 19 sati.

Povlačenje Omladinske brigade iz uporišta otpočelo je u trenutku kad je neprijatelj izbio na Filipovac k. 184 (2 km južno od Pakraca). U zaštitnicu je određena jedna četa 3. bataljona, koja je svoj zadatak potpuno izvršila. Kad je neprijatelj naišao na položaj ove čete, ona ih je hrabro dočekala i u dva maha im spriječila dalje nastupanje. Zbog hrabrosti boraca ove čete, neprijatelj je odustao od daljeg napada i nešto poslije 20 sati vratio se u Pakrac.

O hrabrom držanju čete u zaštitnici govori se i u izvještaju 4. brdskog puka upućenom štabu 187. njemačke rezervne divizije. Za naše zaštitničke dijelove stoji da ». . . su se borili sa najvećim požrtvovanjem, do posljednjeg čovjeka«.[35]

[34] Isto, dok. 123, str. 430.
[35] Arhiv VII, reg. br. 49/10-1, k. 93.

Usprkos svim nastojanjima, upornosti i žrtvama, napad Omladinske brigade na Pakrac nije okrunjen potpunim uspjehom. Glavni razlog neuspjeha je svakako u tome što su jedinice na zasjedama propustile neprijatelja u Pakrac. Međutim, i Omladinska brigada u odlučnim trenucima nije iskoristila nekoliko prilika da neprijatelju zada odlučujući udarac, slomi njegov otpor i prisili ga na predaju.[36] Možda i odluka štaba brigade da se napada s tri strane, gotovo podjednakim snagama, nije bila cjelishodna. Naime, i ovaj napad je pokazao da nije dovoljno samo izabrati najbolji pravac za glavni udar, nego taj pravac treba i valjano obezbijediti sredstvima i snagama koje su u stanju da nose glavni teret borbe i ostvare postavljeni cilj. Ovako, na svim pravcima napada na Pakrac postignuti su podjednaki rezultati, ali se nigdje nije do kraja uspjelo. Prvi, 2. i 4. bataljon upadali su u prve borbene linije neprijatelja i uništili nekoliko bunkera, ali su svaki put zaustavljeni protivnapadima neprijatelja. Pored utvrđenja i boljeg naoružanja, neprijatelj je i brojčano bio relativno premoćniji. Naime, imao je samo stotinak vojnika manje od Omladinske brigade, ali bio je u obrani, dobro utvrđen i zaštićen, obilno snabdjeven municijom i hranom i svim drugim što je neophodno za žilavu i dugu obranu. Sem toga, u njegovim redovima se borilo i oko 100 civila — ustaša.

U napadu na Pakrac i ovog puta se ispoljilo pomanjkanje sadejstva pješadije i teškog naoružanja. Iako su teška oruđa precizno gađala pojedine objekte, zbog čega je neprijatelj morao da ih napusti, u mnogim takvim slučajevima bataljoni su propuštali pravi trenutak da nešto više učine i šanse su propadale već u početku.[37]

Analizirajući neuspjeli napad na Pakrac, štab 12. divizije, u izvještaju od 20. listopada piše:

»Gotovo svako neprijateljevo uporište napada se redovno sa više strana i sve napadne kolone moraju pristupiti jednovremeno izvršenju svog zadatka i time onemogućiti koncentraciju neprijateljske vatre na jednu stranu. Ako prvi napad ne uspije mora se bez odlaganja pristupiti

[36] Zbornik, tom V, knj. 20, dok. 123, str. 430—431.
[37] Isto.

organizovanju drugog napada jednovremeno sa svim jedinicama, a ne dopustiti da jedinice napadaju, svaka na svom sektoru, u izvijesnom vremenskom razmaku.«[38]

Nigdje nije potrebna tolika sinhronizacija borbe kao u napadu na naseljeno mjesto. Na žalost, toga je u napadu na Pakrac nedostajalo, što je, pored ostalog i uticalo na krajnji ishod borbe.

U borbama za uporište i na zasjedama zaplijenjeni su: teški mitraljez, 3 puškomitraljeza, 4 automata, 15 pušaka, 150 ručnih granata, 5500 metaka, 15 lakih mina, 4 lokomotive i 10 vagona za šumsku prugu i izvjesna količina građevinskog materijala; zapaljena je i pakračka pilana. Na zasjedi kod Daruvara uništen je jedan laki tenk,[39] ubijeno 115, ranjeno 170, a zarobljeno 12 neprijateljevih vojnika. U uporištu je ubijeno 36, a ranjeno oko 50 neprijatelj evih vojnika.

Sto se tiče gubitaka u uporištu neprijateljevi podaci se gotovo ne razlikuju od naših. Neprijatelj priznaje 38 mrtvih (od toga jedan oficir), 48 ranjenih (od toga 5 oficira) i 13 nestalih. Prema ovim podacima, u gradu je poginulo 10 civila, a 22 su ranjena. Sve žrtve među civilima oni pripisuju našoj artiljeriji, a ni jednom riječi ne spominju svoja artiljerijska, pa, u nekoliko mahova, i avionska bombardiranja.

Zanimljivo je napomenuti da su svi neprijateljevi oficiri, koji su izbačeni iz stroja, komandiri vodova ili četa.[40]

Gubici su veliki i na našoj strani. Među poginulima i ranjenima najviše je nižeg rukovodećeg kadra, a među borcima najbrojniji su stari, prekaljeni borci.[403] U najtežim situacijama mladi borci su se grupisali, postajali nedovolj-

[3S] Arvih VII. reg. br. 12/2, k. 881.

[39] Naši izvještaji navode uništenje samo ovog tenka, a u neprijateljevom izvještaju stoji da su uništena dva oklopna vozila (vjerovatno je riječ o oklopnim transporterima).

Zbornik, tom V, knj. 20, dok. 123 i 430.

[40] U izvještaju od 16. listopada 1943. oni poimenično navode poginule oficire, dok za podoficire i vojnike daju samo brojčane podatke.

Arhiv VII, reg. br. 49/10-1, k. 93.

[403] Isto, reg. br. 18/21, k. 881A.

no aktivni i teže se pokretali na juriš, pa su stariji uvek kretali prvi. Zbog toga su većinom i ginuli i bili ranjavam oni i starješine.

Naše gubitke, neprijatelj, po običaju preuveličava i navodi da su u napadu na Pakrac poginula 293 borca, a da ih »... je još toliko ranjeno i poginulo, ali izvučeno sa bojišta« — tvrdi se u izvještaju zapovjedništva 4. gorskog zdruga.

Međutim, istoga dana kad i zapovjednik 4. gorskog zdruga upravitelj kotara Pakrac izvještava da je ». . . iza povlačenja istih pronađeno do sada 12 partizanskih lješeva«.[41]

Gubici Omladinske brigade u napadu na Pakrac bili su zaista veliki, ali se iz postojeće dokumentacije taj broj ne može tačno ustanoviti. U izvještaju štaba 12. divizije od 20. listopada za ukupne gubitke u diviziji u borbama za Pakrac i na zasjedama oko Pakraca stoji:

»Naši gubici iznose: 35 mrtvih, 145 ranjenih i 10 nestalih drugova. Od ranjenih drugova veliki broj je lakše ranjenih, od kojih su neki i ostali u jedinicama. Izgubljeno je: 1 puškomitraljez i 20 pušaka, a uništena 2 puškomitraljeza i 1 laki bacač dejstvom neprijateljevog teškog oruđa.«[42]

Sigurno je da najveći broj poginulih i ranjenih otpada na Omladinsku brigadu, a on bi mogao biti između 120 i 130 boraca. Međutim, osobita nevolja je u tome što su to mahom stari borci, desetari, komandiri vodova i četa, te politički rukovodioci, članovi KP i skojevci. Kad se uzme u obzir da je Omladinska brigada i prije ovih gubitaka oskudijevala u nižim kadrovima, onda se da sagledati udarac koji je brigada u Pakracu pretrpjela. Biće to i jedan od bitnih razloga što će Omladinska brigada jedno vrijeme biti u krizi«. Usprkos tome što će se uskoro srediti i popuniti i od 18. brigade dobiti 3 kompletne čete, ona za duže vrijeme neće biti ona stara i prekaljena brigada.

Poslije prekida borbi u uporištu Pakrac, sve jedinice 12. divizije su slijedeću noć (13/14. listopada) provele u povlačenju. Preko Španovice i Sirača one odlaze i razmje-

[41] Isto, reg. br. 48/10-1, k. 207.
[42] Zbornik, tom V, knj. 2Q, dok. 123, str. 430.

štaju se u selima Orljavcu, Bučju, Bijeloj i Donjim Borkima. Omladinska brigada se smjestila u Orljavcu, na putu koji iz Pakraca vodi za Slavonsku Požegu.

Slijedeća dva dana brigada se odmara i sređuje, a onda se prebacuje u sela Prgomelj i Tisovac. U Prgomelju je i štab Omladinske brigade. U ovim selima brigada nastavlja sređivanje i popunu sve do dana kada je po naređenju štaba šestog korpusa krenula na samostalan zadatak u Zumberak.[43]

Prije polaska na put za Zumberak u Omladinskoj[44] brigadi su izvršene opsežne pripreme. Najviše se radilo s novajlijama. Pored toga, mnogo je učinjeno i na »liječenju rana« i podizanju borbene spremnosti jedinica. Zanimljivo je da je baš u to vrijeme donijeta odluka o puštanju boraca Omladinske brigade na privremeno odsustvo od po 15 dana. Štab korpusa je ocijenio da se iz ove brigade, na petnaestodnevno odsustvo, može pustiti oko 100 starih boraca (od kojih 16 drugarica), koji će se odmoriti u svojim selima. Vjerovatno je ova odluka donesena prije naređenja Glavnog štaba Hrvatske o upućivanju Omladinske brigade za Zumberak, pa je i ona kao i druge brigade divizije obuhvaćena ovom mjerom.

Petnaestodnevno odsustvo je dato i zbog berbe kukuruza i sjetve pšenice. Borci ove i drugih brigada dobili su zadatak da u saradnji sa NOO budu glavni nosioci i organizatori tog posla. U to vrijeme većina sela je bila bez potrebne radne snage, a na poljima je ostalo još dosta neobranog kukuruza i nezasijanih parcela. No, to je ponajviše bilo priznanje i nagrada najzaslužnijim borcima za njihovo hrabro držanje u akcijama.

Oni koji su odlazili na odsustvo ostavljali su oružje u regrutnoj četi. Pored sjetve i žetve provedena je i akcija da se do zime napravi što više novih kuća, koje su u pret-

[43] Pored Omladinske brigade, iz sastava 12. divizije izašla je i 12. brigada koja je 3/4. studenog 1943. godine prešla u Bosnu.
Isto, dok. 123 i 172.

[44] Umjesto 16. omladinske brigade, u sastav 12. divizije su ušle Brodska brigada i Cehoslovačka brigada »Jan Žiška«. Ove brigade su dotad bile pod komandom Istočne, odnosno Zapadne grupe NOP odreda.
Isto, dok. 172.

hodnim ofenzivama popaljene. Za ovaj posao angažirane su pilane, mehaničke radionice, vozni kapaciteti sa poluoslobođenih teritorija i domobrani-zarobljenici.[45] Da bi domobrani bili stimulirani za brži i kvalitetniji rad, oni su puštani kućama onog trenutka kad bi ispunili određenu normu, naravno ako nisu namjeravali ostati u partizanima.

Na odsustvo iz Omladinske brigade otišlo je 85 boraca, a od toga 11 drugarica. Prednost su dobili borci koji su od bliže rodbine imali još nekog u NOV, borci koji su duže vremena u borbi i starija godišta. Pored ostalih, na spisku su se našli i šesnaestogodišnja Anđelka Marinić iz Dulaveca, koja je u partizanima imala oca i brata, te četrdesetogodišnjaci: Đuro Curčić iz Lisičina, Josip Marčeta i Antun Kovač iz Špišić Bukovice.

[45] Isto, dok. 172; Arhiv VII, reg. br. 30-1/8, k. 892A.

U ŽUMBERKU, NA KORDUNU I BANIJI

MARS NA ZUMBERAK

Prije drugog napada na Pakrac,[1] Omladinska brigada je — videlo se — bila snažna jedinica. Nakon popune u rujnu,[2] tj. uoči akcije na Pakrac, ona je imala 1306 boraca (1174 muških i 132 ženskih), od čega 1150 na licu i 156 u rashodu.[3] Od naoružanja je imala: 33 pm, 3 laka i 8 tm, 12 automata, oko 30 pištolja, 11 lakih (60 mm) i »teških« (81 mm) minobacača, a ostalo puške.

U to vrijeme komandant brigade je bio Đuro Dulić, komesar Drago Bobetko Maga, načelnik štaba Milan Popara, pomoćnik komesara Franjo Knebl i zamjenik komandanta Lazo Dragaš. Na čelu 1. bataljona su: komandant — Stevo Begović i komesar Josip Fistrić; u 2. su Marko Opačić i Zeljko Albini, u 3. Lazo Volaš i Joco Mandić i u 4. Mijo Butković i Matija Božić.[4]

[1] Dvanaestog listopada 1943.
Arhiv VII reg. br. 9-1/1, k. 470.
[2] Dobila je preko 300 boraca iz Srema.
Isto, reg. br. 24-1/8 i 25-1/8, k. 1297.
[3] Pri bat. oko 270,, 2. bat. oko 260, 3. bat. oko 230 boraca, itd. Radnika je blizu 300, seljaka 775, zanatlija 24, intelektualaca 25, ostalih oko 30; Srba 649, Hrvata 470, Muslimana 5, Mađara 2, Slovenaca 13 i ostalih 11. Cianova KP oko 230, i to: 1. b — 61, 2. b — 64, 3. b — 63, itd.
Isto, reg. br. 38/2, k. 1296.
[4] Krajem rujna iz brigade su (u novoformiranu Brodsku brigadu) otišli Đuro Prilika, Stevo Laćan i Ivo Čulinović.

Stanje brigade i gotovo jednogodišnje dragocjeno borbeno iskustvo uvjetovali su da štab 12. divizije s punim povjerenjem odredi Omladinsku za napad na Pakrac. Ukazano povjerenje brigada nije iznevjerila i dala je sve od sebe da pakračko uporište likvidira. Što u tome nije uspjela nisu krivi njeni borci, već okolnosti o kojima je bilo riječi.[5]

Iz Pakraca brigada se povukla sa puno gorčine i tuge za mnogim izgubljenim drugovima — starim i prekaljenim borcima. Iz izvještaja štaba brigade od 19. listopada 1943. godine,[6] vidi se da su iz 2. bataljona izbačeni iz stroja 2 komandira i 1 komesar čete, 2 zamjenika komandira čete i 1 sekretar ćelije, 3 vodnika i 3 delegata voda i više boraca; iz 4. bataljona je poginulo li;[7] iz 1. više rukovodilaca i boraca itd. Sa najmanje žrtava prošao je 3. bataljon.

No, rat nije ostavljao vremena za tugu i bolna sjećanja. Kratkotrajni odmor na koji je brigada — poslije Pakraca — došla najprije u selo Orljavac, a zatim u sela Prgomelj i Tisovac, morao je biti iskorišten za što brže sređivanje i popunu rukovodećeg i boračkog sastava. Naročita pažnja je posvećena vojnoj analizi akcije, komandovanju, političkom, partijskom i kulturno-prosvjetnom radu, kako bi se negativne posljedice što uspješnije prebrodile. U tom smislu održani su partijski i skojevski sastanci, konferencije vodova, četa i bataljona i nekoliko savjetovanja političkih i partijskih rukovodilaca. Cilj tih savjetovanja bio je analiza rada ovog kadra u težim situacijama, kritika

[5] Ukupni gubici 12. divizije u ovoj akciji bili su 35 mrtvih, 145 ranjenih i 10 nestalih, a najviše od toga otpada na Omladinsku brigadu.

Arhiv VII, reg. br. 18/21, k. 881A i »Hronologija«, str. 578.

[6] Arhiv VII, reg. br. 19/3, k. 12S6.

[7] Nema tačnih podataka kada je formiran 4. bataljon. Prema Zborniku, tom V, knj. 20, dok. 123, i Arhivu VII, reg. br. 12-1/8. k. 881, on je formiran poslije pakračke akcije, a njegov štab je sastavljen od pojedinih članova štaba drugih bataljona. Međutim, iz izvještaja štaba Omladinske brigade (primjedba autora), koji su potpisali komandant Đuro Dulić i politički komesar Drago Bobetko (i izjava učesnika), proizlazi da je bataljon formiran prije napada na Pakrac, da je imao 11 mrtvih i da su se njegovi borci i »kombinovani« štab pokazali dobro i dali sve od sebe.

ispoljenih slabosti i inertnog držanja pojedinaca, te usmjeravanje akcije na što brže oporavljanje i pripremu brigade za predstojeće zadatke.

Do 19. listopada, kada je pomenuti izvještaj podnesen, prilike u brigadi su se donekle popravile. Rukovodeći kadar je mahom popunjen (osim 5-6 mjesta u četama), došli su i novi borci, a štabovi su počeli normalno funkcionirati. (Za komesara 1. bataljona tada je postavljen Gajo Gaćeša, a za njegovog zamjenika dotadašnji komesar Josip Fistrić, Komesar 4. bataljona postao je Nikola Mraković Učo). Teži ranjenici su smješteni u partizanske bolnice, a u ambulanti brigade ostalo je nešto lakše ranjenih i više prehlađenih boraca. Osnovni problem, međutim, kao i prije napada na Pakrac, bili su obuća i odjeća. Bosih je bilo oko 300 boraca, a blato i hladnije vrijeme prijetili su da to postane velika nevolja za brigadu. Teškoće su nastajale naročito u vrijeme pokreta i pri izlasku na položaj.

No, zbog mjera štabova i partijskih organizacija brigade, te štaba divizije, 16. omladinska je, iako s nešto umanjenom borbenom sposobnošću, ipak ostala vojno i moralno snažna jedinica. »Trebalo bi joj malo više borbenog elana«.[8]

Zbog odlaska 13. proleterske brigade sa Zumberka u sastav 1. proleterske divizije, Glavni štab Hrvatske je 18. listopada naredio štabu 6. korpusa da jednu brigadu odmah uputi na Zumberak.[9]

Na osnovu ovog naređenja, štab korpusa odlučuje da na Zumberak preko Moslavine uputi Omladinsku brigadu.

Naređenje za taj veliki put i značajni zadatak brigadi je saopćio, 18. ili 19. listopada ujutro, politički komesar divizije Marijan Cvetković.

[8] Iz izvještaja polit, komesara 12. divizije od 20. listopada 1943.

Arhiv VII, reg. br. 18/21, k. 881 A.

[9] Arhiv VII, knjiga depeša GS NOV i POH, reg. br. 1/19, k. 472 A — depeše broj 128 i 129 od 18. listopada 1943.

Zumberak je prostor ograničen cestom Zagreb—Karlovac, cestom Sv. Nedelja—Samobor—Bregana, granicom Hrvatske i Slovenije i r. Kupom.

Na sastanku rukovodećeg kadra brigade on je to izrazio otprilike ovim riječima: Vi polaziti na put dug i dalek, nećete se brzo vratiti u Slavoniju, potreba je da odmah idete i to je značajno. To se od nas traži, pa je odlučeno da ide vaša brigada... 12. brigada također odlazi van Slavonije . . . Treba to da shvatite i dostojno predstavite naše borce .. .[10]

U svom izvještaju komesaru korpusa od 20. listopada 1943. on konstatira da je Omladinska naređenje za odlazak primila dobro i pravilno, samo ga brine stanje odjeće i obuće u brigadi.[11]

Primivši naređenje za pokret, štab Omladinske brigade je ubrzao pripreme i popodne 20. listopada brigada je krenula, dopunjena i s tri čete iz 18. brigade.[12] Izlaskom iz sastava 12. divizije, Omladinska brigada je pod neposrednom komandom 6. korpusa, a od prelaska u Moslavinu do prebacivanja preko Save pod komandom štaba II operativne zone. Dolaskom na teritoriju 2umberačko-posavskog sektora potčinjena je njegovom štabu.[13] Pod komandom štaba ovog sektora ostala je do kraja siječnja, a zatim je ušla u sastav novoformirane 34. divizije.[14]

O putu brigade za Zumberak nema podataka u zbornicima, Arhivu Vojnoistorijskog instituta (uključujući i depeše Glavnog štaba Hrvatske i štaba 6. korpusa), niti

[10] Zbornik, tom V, knj. 20, dok. 123 i 172 i Arhiv VII, reg. br. 24-1/8, k. 1297.

[11] Arhiv VII, reg. br. 18/21, k. 881A.

[12] Arhiv VII, reg. br. 1/19, k. 472 A (depeša br. 145 od 21. X 1943), reg. br. 24-1/8, k. 1297 i reg. br. 25-1-13/8, k. 1297.

[13] Zumberačko-posavski sektor je obuhvatao područja Zumberka, Pokuplja i Turopolja, a u svom sastavu je pored vojnih područja imao Zumberačko-pokupski i Turopoljsko-posavski NOPO i nekoliko samostalnih četa. Komandant je bio major Vojko Hošteter — poginuo kao operativac X korpusa, a komesar Franjo Knebl (ranije zamjenik političkog komesara 16. omladinske brigade).

[14] Trideset i četvrta divizija formirana 30. siječnja 1944. na području Zumberka, Pokuplja i Turopolja. U njen sastav su ušle: brigada »Franjo Ogulinac Seljo«, Omladinska brigada »Jože Vlahović«, Zumberačko-pokupski i Turopoljsko-posavski odred. Time je i prestalo postojanje Zumberačko-posavskog sektora.
Hronologija, str. 647.

u Hronologiji.[15] To je vjerovatno zbog toga što štab Omladinske brigade, zaokupljen usiljenim maršem i veoma nepogodnim uvjetima prelaska preko Save, nije stigao izvještavati štabove 6. korpusa i 2. operativne zone o svom kretanju, a ubrzo je s njima i vezu izgubio. To se vidi i iz depeše štaba 6. korpusa br. 214 od 29. listopada 1943. godine, kojom obavještava Glavni štab Hrvatske da nema veze s Omladinskom brigadom i da će zamoliti štab 2. operativne zone da ispita kako je brigada prešla i gdje je (istog dana depešom br. 215 to je i tražio). U isto vrijeme zamolio je i Glavni štab Hrvatske da preko Zumberka uspostavi vezu s brigadom i o tome ga obavijesti.[16] Nikakav odgovor ni na jednu od ovih zamolnica o Omladinskoj brigadi štab korpusa nije dobio.[17]

S obzirom na takvo stanje, neophodno je pokloniti povjerenje i osloniti se na »Pregled razvitka« Omladinske brigade »Jože Vlahović«, zaveden u Arhivu NOR VII pod reg. br. 24-1/8, k. 1297.[18] Prema tom dokumentu brigada je 20. listopada popodne krenula za selo Grahovljane[19] i isto veče prešla prugu nedaleko od Pakraca i preko sela Badljevine uputila se za Moslavinu (sekcija Pakrac i Bjelovar 1:100.000). Danju 23. se odmarala, a uveče krenula ka selu G. Jelenska. Sutrašnji dan provodi u šumi, a kada je pao mrak polazi za Posavinu, prelazi prugu i kreće ka selu Okoli, gdje stiže prije zore. Tu se kratko vrijeme odmara i još za mraka odlazi u šumu Žutica. I pored dugog

[15] U tim dokumentima nalaze se podaci samo da je brigada krenula za Zumberak i ništa više.

Zbornik, tom V, knj. 20, dok. 123 i 172; Arhiv VII, reg. br. 24-1/8, k. 1297 i reg. br. 1/19, k. 472 A (depeša broj 145 od 21. listopada 1943).

[16] Arhiv NOR, reg. br. 1/19, k. 472 A (depeša 214 i 215 od 29. X 1943).

[17] Provjereno u Arhivu VII i knjigama depeša.

[18] Uporedbom s izvornim dokumentima, vidi se da je dosta realan, naročito kronološki. Potvrđuje ga i lični dnevnik pukovnika Nikole Vračarevića.

[19] Nije se moglo utvrditi da li je 86 drugova i drugarica iz ove brigade, koji su po naređenju Korpusa poslije napada na Pakrac pušteni na odsustvo, povučena s odsustva i da li su s brigadom otišli na Zumberak, ili su ostali u Slavoniji.

Arhiv VII, reg. br. 10-2/8, k. 881 A.

marša, umora i blatnjavog puta, borci su dobro raspoloženi i znatiželjno očekuju susret sa Savom i novim terenom.[20] U prvi mrak brigada stiže u selo Lijevi Dubrovčak na samoj obali Save (sve sekcije Čazma 1:100.000).

PRELAZAK PREKO SAVE I BORBE U POSAVINI I POKUPLJU

Za prelazak preko rijeke brigada je imala jedan veliki i dva mala čamca. Prebacivanje je otpočelo odmah i trajalo je cijelu noć. Prvi, drugi i treći bataljon se sklanjaju u šumu između Save i sela Lekenika, te poslije kraćeg sređivanja danju prelaze prugu Zagreb — Sisak (sekcija Zagreb 1:100.000). Preplašeni od tolikih partizana domobrani su se zavukli u stražare i bunkere. Zapucali su tek na začelje. Nešto kasnije, oko 10 sati prugu je prešao i 4. bataljon koji se preko Save prebacio poslednji.[21]

Blato je, a borci su umorni od dugog i napornog marša i teško se kreću. Neprijatelj je otkrio prisustvo brigade pa vrši avio-izviđanja. U jednom trenutku je i bombardirao jednu »sumnjivu« šumu, ali brigada se tu nije nalazila. Nakon nekoliko sati stigla je u selo Poljane, gdje se zadržala na odmoru dva dana (sekcija Zagreb 1:100.000). Iz Poljane — malo osvježena, ali s velikim brojem bosih i slabo odjevenih boraca, kolona kreće za selo Pokupsko gdje se, obezbjeđujući s pravca Siska (2. četom 3. bataljona komandira N. Vračarevića), 29. listopada prebacuje preko Kupe u širi rejon sela G. Bučica.[22] Odatle je 20 obolelih od trbušnog tifusa i nekoliko drugih bolesnika prebačeno u bolnice na Kordunu. Nekoliko dana kasnije brigada se vraća preko Kupe u širi rejon sela Pokupsko. Pošto

[20] U svom izvještaju od 20. listopada 1943. polit. kom. 12. div. konstatira da je borbena sposobnost Omladinske brigade, zbog »pakračkih gubitaka«, nešto slabija, ali da je njen moral na visini, što potvrđuje i pravilan prijem naređenja za odlazak na Zumberak.
Isto, reg. br. 18/21, k. 881 A.

[21] Prema navedenom i na osnovu »Pregleda razvoja«, brigada je prešla Savu 27. listopada 1943. godine.

[22] U rejonu sela Pokupskog nalazio se u to vrijeme štab Zumberačko-posavskog sektora, pa se brigada sa njim oko Pokupskog i povezala.
Arhiv VII, reg. br. 18-16, k. 425 I.

je nabavila nešto kože (zaplijenila u jednoj kožari nedaleko od Zagreba) i materijala za odijela, organizirala je izradu cipela i odjeće. Situacija s obućom je tako poboljšana, no i dalje — to i umor ostali su njeni »glavni« problemi, koji su je prikivali za naseljena mjesta i uzdržavali od većih akcija.[23] Vrijeme, međutim, nije bilo izgubljeno. Iskorišteno je za unutrašnje sređivanje jedinica, dotjerivanje i čišćenje oružja, popravku i nabavku odjeće i obuće, raskuživanje, odmor i svakodnevnu vojnu obuku, koja je zbog većeg broja novih boraca bila jako potrebna. Loša odjeća i dobar broj bosih boraca uvjetovali su, međutim, da obuka bude više teorijska nego praktična, ali njena korist je ipak bila velika. Politički rad, iako nije prestajao ni za vrijeme pokreta, u Pokupskom je ozbiljno intenziviran, naročito poslije prvih osvježenja i odmora. Njegov osnovni cilj bio je usmjeren na shvatanje značaja dolaska brigade na ovu teritoriju, pravilan odnos prema narodu i širenje bratstva i jedinstva. To je bilo osobito potrebno jer su organizacije na terenu bile nejake, a neprijatelj je mjestimično organizirao otpor i bojkot brigade u ishrani i drugom.[24]

U vrijeme javljanja i »ulaska« pod komandu štaba Zumberačko-posavskog sektora, Omladinska brigada je imala 4 bataljona (svaki bataljon po tri čete), prateću četu, četu za vezu, bolničku četu i pionirsku-minersku četu. Komandni kadar je uglavnom bio popunjen. No zbog gubitaka (većeg broja starih boraca i rukovodilaca) u Pakracu, slanja boraca i nekih rukovodilaca u novoformirane jedinice i određenog broja najboljih za popunu Prve proleterske divizije,[25] sastav brigade je znatno izmijenjen.[26] Zdravstveno stanje je bilo zadovoljavajuće.

[23] I prije polaska na put brigada je stajala loše s obućom (oko 300 bosih) i odjećom. I ne samo ona, nego cijela 12. div. (18. br. preko 1007 a 12. br. blizu 400 bosih itd.).

Isto, reg. br. 18/21, k. 881 A.

[24] Arhiv VII, reg. br. 24-1/8, k. 1297; Zbornik, tom V, knj. 21, dok. 141, str. 487—491.

[25] Po naređenju Glavnog štaba Hrvatske, sredinom listopada 1943. formiran je Slavonski proleterski bataljon (oko 300 izuzetno dobrih boraca i rukovodilaca), namijenjen za popunu Prve proleterske divizije. Međutim, ta se popuna nije mogla ostvariti.

[26] Zbornik, tom V, knj. 20, dok. 123, str. 425 i 428 i knj. 21, str. 488-90.

Svoju aktivnost na novom terenu (sekcija Zagreb 1:100.000) Omladinska brigada je započela s nekoliko akcija manjeg značaja.[27]

Najprije je 5. studenog sa jednim bataljonom postavila zasjedu kod sela Pešćenice, na putu Zagreb — Sisak, zaplijenila automobil i zarobila nekoliko vojnika.

Petog studenog uveče pošao je u akciju 2. bataljon. On je izvršio prepad na selo Buševac, no neprijatelj se iz njega prije toga povukao, pa do borbe nije došlo, pa je zaplijenjeno samo nešto odjeće.

Naredne noći 1. bataljon izvodi akciju na tvornicu kože u selu Velika Mlaka, ali u tome nije uspio.

Prvu veću akciju na ovom terenu brigada je izvela 9/10. studenog kada je zajedno s dva bataljona Turopoljsko-posavskog odreda napala uporišta u željezničkim stanicama Lekenik i Greda na pruzi Zagreb — Sisak. Zapovijest za taj napad[28] dobila je 8. studenog od štaba Zumberačko-posavskog sektora, a napad je trebalo izvršiti već sutradan u 20 sati.

Ojačana brdskim i pt topom, brigada je trebala likvidirati neprijatelja u rejonu ž. st. Lekenik i Greda i postaviti osiguranje od Siska. Bataljoni Turopoljsko-posavskog odreda morali su osigurati akciju s ostalih pravaca i demonstrirati napad na neka uporišta.

Napad na neprijatelja u Lekeniku, u kome se nalazilo 70 do 80 Nijemaca i 50 domobrana (s 2 tm i 8 pm) i koje je bilo osigurano bodljikavom žicom i minama — izvodio je 3. bataljon. Na ž. st. Greda s posadom od 20 Nijemaca i 30 domobrana (jedan tm i 4 pm) napadao je 1. bataljon bez 1 čete, koja je demonstrirala napad na uporište u selu Zažina, gdje je bila posada od oko 220 ljudi. I uporište u ž. st. Greda bilo je osigurano žicom i minama. Na osiguranje prema Sisku (u visini sela Stupno), sa zadatkom da odmah pristupi rušenju pruge i puta, upućen je 2. bataljon. U brigadnoj rezervi zadržan je 4. bataljon. Jedna četa iz ovog bataljona vršila je aktivno osiguranje od uporišta u selu Pešćenica (oko 200 ustaša).

[27] Isto, knj. 21, dok. 142, str. 492 i 495 (mjesečni pregled akcija štaba Zumberačko-posavskog sektora).

[28] Arhiv VII, reg. br. 18/1, k. 1624.

Veza s bataljonima trebalo je da se obavlja telefonom i kuririma. Za mjesto evakuacije ranjenika, plijena i zarobljenika određeno je selo Pokupsko.

Budući da se radilo o prvoj većoj akciji od dolaska brigade na taj teren, bilo je veoma značajno da ona uspije. Na tome je izuzetno insistirao Stab sektora. Stab Omladinske brigade je shvatao šta će za brigadu značiti uspjeh ili neuspjeh, pa je cjelokupnoj zamisli prišao vrlo ozbiljno i obezbijedio neophodne pripreme. I pored svega, uspjeh je izostao. Stab sektora to ovako obrazlaže. U Lekeniku pt top nije mogao probiti bunkere, a bez uništenja bunkera nije se mogla savladati jaka posada obezbijedena žicom i minama. U Gredi je počelo dobro. Međutim, prije nego što je 2. bataljon postavio osiguranje od Siska, ka ž. st. Greda prošao je vlak s 800—900 njemačkih vojnika. Bataljon, koji je tu napadao, otvorio je žestoku vatru, ali su se Nijemci, i pored mnogo ubijenih i ranjenih (oko 70),[29] uspjeli organizirati za borbu i jedinice brigade su bile prisiljene da se povuku.[30]

U ovoj akciji zarobljeni su jedan oficir i jedan podoficir, porušeno 200 m pruge, ubijen i ranjen veći broj njemačkih vojnika, a u brigadi je poginulo 6 i ranjeno nekoliko boraca.[31]

Obrazloženja štaba sektora svakako se mogu prihvatiti. Međutim, činjenica je da bataljon na osiguranju nije na vrijeme stigao na liniju zasjede (možda i zbog ranog početka napada), a izgleda da ni snage određene za napad nisu bile dovoljne — 5 četa s oko 300 boraca prema 170——180 dobro naoružanih i utvrđenih neprijateljevih vojnika i oko 20 prema 15 puškomitraljeza i teških mitraljeza.

Poslije napada na Lekenik i Gredu broj bosih se još više povećao, a 50 boraca je zbog promrzlina na nogama moralo na liječenje.[32] To je nalagalo nove napore da se dođe do obuće. TJveče 12. studenog izvršen je novi napad

[29] Arhiv CK SKH, NOB, mikrofilm 5/545.

[30] Povlačenje je izvršeno u sela D. Hruševac, Hotnja, Pokupsko.

Arhiv VII, reg. br. 18/1, k. 1624.

[31] Isto, reg. br. 18-16, k. 425; Arhiv CK SKH, NOB. mikrofilm 5/545.

[32] Zbornik, tom V, knj. 21, dok. 141, str. 490.

(jednim bataljonom) na tvornicu kože u selu Velika Mlaka. Akcija je uspjela. Zaplijenjena je veća količina kože, pa je organizirana izrada cipela.[33]

Pošto se malo sredila, brigada je krenula dublje u Pokuplje i nekoliko dana se zadržala u selima Lasinje i Pisarovina (sekcija Zagreb 1:100.000), spremajući se za put na Zumberak (sekcija Samobor 1:100.000).

Nekoliko slijedećih dana proteklo je u obuci, političkom radu, liječenju (ranjenih, povrijeđenih i oboljelih), a bilo je i sitnijih čarki s neprijateljevim patrolama.

Na pitanje Glavnog štaba Hrvatske, kada će Omladinsku brigadu prebaciti na Zumberak, štab Zumberačko-posavskog sektora 17. studenog obavještava da brigada još nije spremna, jer poslije akcije na Lekenik ima preko 400 potpuno bosih boraca. »Nabavili smo kože i pravimo dnevno po 30 pari cipela i obučemo ih. Poslije bi sa IV korpusom izveli neke zajedničke akcije na pruzi Zagreb — — Sisak i po tom brigadu poslali na Zumberak ... Namjeravamo: da tamo najprije ode komesar Franc Knebl sa jednim bataljonom (Omladinske brigade »Jože Vlahović«), spriječi mobilizaciju za ustaše i pripremi teren za dolazak brigade«.[34]

Noću 24. studenog brigada s 3. bataljonom obavlja uspješnu diverzantsku akciju na pruzi i putu Zagreb — — Karlovac (u visini s. Novaka), ruši željeznički (20 m) i armiranobetonski most na putu (oko 50 m) i zarobljava 2 Nijemca i 1 domobrana. U ovoj akciji poginuo je Čedo Ivanković.

Dvadeset petog studenog, drugi bataljon Omladinske brigade postavlja uspjelu zasjedu na putu Zagreb — Karlovac kod Jastrebarskog, nanijevši neprijatelju gubitke (18 ubijenih) i onemogućivši mu izvlačenje hrane za Zagreb.

Noću 25. studenog Omladinska brigada je — na putu za Zumberak — prešla prugu i put Zagreb — Karlovac između sela Zdenčine, u kome je bilo 80 Nijemaca, i sela

[33] Arhiv CK SKH, NOB, mikrofilm 5/545 (partijski izvještaj brigade od 1. prosinca 1943.

[34] Arhiv VII, reg. br. 26-1, k. 105c i izvještaj političkog komesara Zumberačko-posavskog sektora od 26. studenog 1943; Arhiv CK SKH, NOB, film 5/694.

Horvati s posadom od 45 ustaša i 50 domobrana i pri tom porušila 2 — 3 km pruge. U akciji je učestvovala i četa 2. diverzantskog bataljona.

U ovim borbama, vođenim u studenom 1943. Omladinska brigada »Jože Vlahović« je imala 6 mrtvih, 15 ranjenih i 2 nestala borca.[35]

U opće vojnom izvještaju od 26. studenog upućenom Glavnom štabu Hrvatske,[36] štab Zumberačko-posavskog sektora o stanju na sektoru i u Omladinskoj brigadi »Jože Vlahović«, u osnovi, kaže slijedeće:

1. Po završetku ofenzive koju je neprijatelj izvršio tokom prošlog mjeseca na našu oslobođenu teritoriju, on se sa svojim jedinicama povukao u pravcu garnizona na komunikacijama, te iz njih vrši svakodnevne ispade.

»Raspoloženje naroda na Žumberku je dosta loše. Neprijatelj je za vreme ofenzive poubijao preko 100 ljudi i to na zvjerski način. Oko 1000 sposobnih za vojsku otišlo je u ustaše i to jedan dio iz straha, a iz pojedinih sela. .. i organizovano. .. Manji deo je pobjegao kući...«

U Pokuplju i Posavini neprijatelj ne kreće iz garnizona.

2. Omladinska brigada »Jože Vlahović« je istog sastava kao i pri dolasku na ovu teritoriju. Na prijedlog Štaba brigade organizovaće se, umjesto prateće čete, prateći vodovi po bataljonima (1—2 tm, 1 minobacač, 1 pt puška i eventualno top).

Rad štaba Omladinske brigade u cjelini zadovoljava, kako na političkom, tako i na vojničkom uzdizanju boraca. Vojna obuka u brigadi se izvodi svakodnevno no pošto su mnogi borci bosi radilo se uglavnom teorijski a vrlo malo praktično.[37] Sa nižim komandnim kadrom održava se kurs iz Ratne službe i naoružanja. Sve to i solidno borbeno iskustvo doprinijeli su da jedinice Omladinske brigade u

[35] Zbornik, tom V, knj. 21, dok. 142, str. 492—495.
[36] Isto, dok. 141, str. 487—491.
[37] Od oko 400 bosih poslije akcije na Lekenik, do pred kraj studenog obuveno je oko 300; ima još oko 150 bosih jer poslije svakog marša po desetak ostaje bez cipela.

vojničkom pogledu stoje dobro. Gotovo svi borci dobro rukuju puškomitraljezom i lakim bacačem. »Ljudstvo je odano, povjerljivo i poznaje ciljeve NOB. . . Polovina boraca može (to) da prenaša i na druge.« Ipak zbog gubitaka u Pakracu, odlaska više istaknutih boraca i rukovodilaca u druge jedinice i radi toga što ima dosta novih boraca, »polet i borbenost brigade nešto su popustili.« Pojedincima je i odlazak iz Slavonije teško pao. Zdravstveno stanje zadovoljava, a ishrana je dosta loša.

U partijskom izvještaju brigade za studeni 1943- godine u vezi sa takvom situacijom se kaže.[38]

Disciplina, borbenost i moral su na priličnoj visini i pored pretrpljenih gubitaka, vrlo loše odjeće i obuće i slabe ishrane.

U cilju poboljšanja stanja, poslije svake akcije ili krupnijeg zadatka vrši se analiza i izvlače pouke za dalju aktivnost.

Politički rad je dosta intenzivan, a težište je na objašnjavanju »linije NOB i dosadašnjih političkih i vojnih rezultata naše borbe«. U pripremi je kurs za političke komesare četa i delegate.

Kulturno-prosvjetni rad se svodi na zidne i usmere novine i ponovo uspostavljanje kulturno-prosvjetnih odbora po četama.

U odnosima s narodom bilo je nekoliko incidenata zbog loše hrane po kućama, no zahvaljujući tome »što su u brigadi mahom stariji borci« stvari su se brzo popravile.

Teorijski rad u partijskim organizacijama svodi se na izučavanje materijala: »O partiji«, »O ulozi KP u NOB« i »Borimo se za čistoću i boljševizaciju naše partije«.

Partijaca na licu ima 234, kandidata 60 i Skojevaca 235. Od 95 drugarica 17 je u Partiji, a 47 u SKOJ-u.

U toku 26. studenog brigada je bila raspoređena na sektoru Okića, tj. na području sela G. i D. Purgarije, Podgrađa Betera, a 1. bataljon na sektoru sela Sv. Janax — Prodin Dol (sekcija Samobor 1:100.000).

[38] Arhiv CK SKH, NOB, film 5/542—546.

Dan ranije, štab sektora je poslao prijedloge Glavnom štabu Hrvatske za unapređenje u oficirske činove 20 rukovodilaca koji dotle nisu bili unaprijeđeni.[39] To su:

— Brezić Božo, komandir čete, radnik, u NOV od 1. 10. 1941. u čin poručnika;

— Ivković Milan, komandir čete, seljak, u NOV od 15. 7. 1942. u čin poručnika;

— Augistinović Josip, komandir čete, radnik, u NOV od 20. 10. 1941. u čin poručnika;

— Vasiljević Lazo, komandir čete, seljak, u NOV od 7. 11. 1942. u čin pporučnika;

— Herceg Ivan, komandir čete, radnik, u NOV od 27. 1. 1943. u čin pporučnika;

— Vračarević Nikola, komandir čete, seljak, u NOV od 8. 8. 1942. u čin pporučnika;

— Bauk Vladislav, komandir čete, službenik, u NOV od 3. 2. 1943. u čin poručnika;

— Marković Aleksandar, zamenik komandira čete, seljak, u NOV od 10. 10. 1942. u čin zastavnika;

— Narandžić Stevo, zamenik komandira čete, radnik, u NOV od 21. 5. 1943. u čin zastavnika;

— Studen Jovan, zamenik komandira čete, seljak, u NOV od 1. 10. 1941. u čin zastavnika;

— Štefović Franjo, zamenik komandira čete, seljak, u NOV od 18. 5. 1943. u čin zastavnika;

— Vukotić Obren, zamenik komandira čete, radnik, u NOV od 27. 11. 1942. u čin zastavnika;

— Bjeloš Toma, zamenik komandira čete, seljak, u NOV od 1. 7. 1942. u čin zastavnika;

— Muštović Bećir, zamenik komandira čete, građ. tehničar, u NOV od 21. 4. 1943. u čin zastavnika;

— Ećimović Dragan, zamenik komandira čete, radnik, u NOV od 21. 4- 1943. u čin zastavnika;

— Durajlija Savo, zamenik komandira čete, radnik, u NOV od 15. 9. i943. u čin zastavnika;

— Brković Pero, zamenik komandira čete, seljak, u NOV od 17. 7. 1942. u čin zastavnika.

[39] Arhiv VII, reg. br. 25-7, k. 105 B, reg. br. 3-8, k. 106 B i reg. br. 6-1/3, k. 12&6.

Nekoliko dana kasnije predloženo je u članove podoficira 33 vodnika vodova i 50 desetara.

Pored borbi navedenih u izvještaju štaba sektora, Omladinska brigada je stalno bila angažirana na pojačanom vlastitom obezbjeđenju i hvatanju špijuna, petokolonaša i drugih neprijateljskih elemenata. Nekoliko neprijateljskih agenata i mreža otkriveno je zahvaljujući drugaricama i omladincima.

Tih dana 1. i 4. bataljon su izvršili i napad na obezbjeđenje radnih jedinica u selu Desinac (50 Nijemaca) blizu Jastrebarskog i oslobodili dvadesetak ruskih zarobljenika, koji su u brigadu radosno primljeni i postali dobri borci.[40]

Razumljivo je da je i partijska organizacija prvog mjeseca boravka na novom i nepoznatom terenu bila vrlo aktivna. Cjelokupni rad političkih rukovodilaca i komunista, još od prijema naređenja za odlazak na Zumberak, bio je usmjeren na objašnjavanje razloga dolaska na novi teren i prilagođavanja uvjetima koji su u novim krajevima bili drugačiji nego u Slavoniji. Posebna briga je vođena o pravilnim odnosima boraca prema narodu, razvijanju bratstva i jedinstva i opredjeljenju za NOP. Kulturno-zabavni rad je također usmjeren u tom pravcu, u cilju organiziranja veselja, usmenih i zidnih novina, ispisivanja borbenih parola i zbližavanja jedinica s narodom.

U Omladinskoj brigadi odnosi između drugova i drugarica bili su uvijek dobri, a sada se o tome i posebno brinulo, da se neprijatelju ne bi davao materijal za klevete.[41]

BORBE NA ZUMBERKU[42]

Drugog prosinca Omladinska brigada dobija naređenje za napad na uporište u selu Lug.[43] Uporište je branilo 120 Nijemaca utvrđenih u školi, a osiguranje je bilo oko

[40] Arhiv VII, reg. br. 24-1/8, k. 1297 i Arhiv CK KPH, NOB, film 5/546.

[41] Arhiv VII, Arhiv CK KPH, NOB, mikrofilm 5/545 do 547 — izvještaj sekretara partijske organizacije Omladinske brigade od 1. prosinca 1943.

[42] Sve borbe na Zumberku vezane su za sekciju Samobor 1:100.000.

[43] Arhiv VII, reg. br. 8/1, k. 1296.

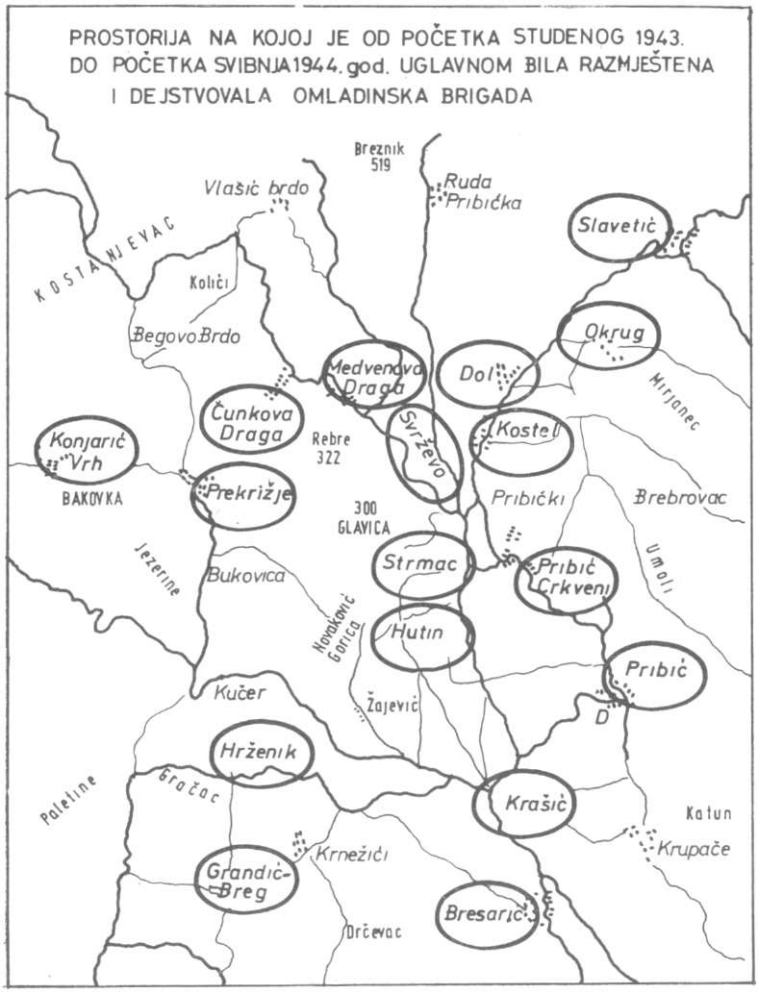

Teritorija na kojoj je dejstvovala brigada od studenog 1943. do svibnja 1944.

škole, u rovovima. Naoružanje: 2 tm, 10 pm, 1 laki minobacač, a ostalo puške.

Neposredan napad na uporište izvodio je 1. bataljon (—1 č.), ojačan pt topom. Osiguranje su davali 1. bataljon Žumberačko-pokupskog odreda od Bregane i Brežica i 1. bataljon brigade (sa pt topom i 2 pt puške), od Samobora (oko 800 neprijateljskih vojnika sa 15 tenkova), postavljanjem zasjede na liniji s. Vrhovčak (k. 300) — stara i nova betonska cesta (u visini k. 161). Četa iz 1. bataljona bila je rezerva brigade i nalazila se u selu Jazbine, a angažirana je i za evakuaciju plijena s državnog dobra Frigan.

Početak napada je određen za 19. sati 3. prosinca. Evakuacija ranjenika trebalo je da se vrši u selo Otruševac, a plijena i zarobljenika u selo Stojdragu.

Bataljoni Omladinske brigade sa sektora Okića (dva), koji nisu učestvovali u napadu, prebačeni su 3. prosinca na sektor Plješevica — Sv. Jana, sa zadatkom da kontroliraju kretanje neprijatelja na tom području. Jedna četa trebalo je da postavi zasjedu između Samobora i sela Rude.

Napad je počeo na vrijeme i snažno. Neprijatelj je istjeran iz okolnih rovova, ali u školi se žiljavo branio. I I ova akcija nije uspjela, iako je neprijatelj imao teških gubitaka (14 ubijeno, više ranjeno i 12 zarobljeno). Zaplijenjen mu je 1 pm, laki mb — 60 mm, 1 automat i 7 pušaka, itd.[44]

Štab Zumberačko-posavskog sektora u svom izvještaju ne obrazlaže razloge neuspjeha ove akcije. No, objektivno gledano, snage za napad su i ovdje bile nedovoljne: 2 ojačane čete ukupne jačine 120 — 130 ljudi s najviše desetak pm i tm i pt topom — 47 mm, naspram isto toliko utvrđenih njemačkih vojnika i isto toliko mitraljeza sa znatno više municije. Osim toga, na odlučno držanje posade utjecala je i blizina jakog garnizona u Samoboru iz kojeg je neprijatelj i kretao u pomoć napadnutom uporištu.

U borbi za uporitše u Lugu Omladinska brigada je imala više ranjenih.

Devetog prosinca Omladinska brigada je postavila zasjedu na putu Zagreb — Karlovac kod Zdenčine i zaplijenila 2 kamiona i 3 putnička automobila. A noću 12. prosin-

[4]« Zbornik, tom V, knj. 22, dok. 137, str. 674.

ca 3. bataljon je išao u zasjedu na put Jastrebarsko — Karlovac nedaleko od Novaka. Prethodnica je propuštena, a na glavninu je otvorena vatra. No, neprijatelj je imao i borna kola pa se borba rasplamsala. Tada se pojavila i 1. četa 4. bataljona koja se vraćala sa zasjede iz rejona Jastrebarskog i odmah stupila u borbu. Zajedničkim snagama neprijatelj je uz znatne gubitke protjeran, ali je poginulo i nekoliko naših boraca, a više ih je ranjeno. Među njima je bio i zamjenik komandanta 4- bataljona Milan Stojaković.[45]

Tih prvih dana prosinca neprijatelj je poduzeo ofenzivu na oslobođenu teritoriju na Kordunu i Baniji i u svom nadiranju dostigao liniju Vojnić — Slunj.[46] Glavni štab Hrvatske je u vezi s tim naredio pojačanu aktivnost jedinicama Zumberačko-posavskog sektora, radi ometanja i lakšeg razbijanja neprijateljeve ofenzive. Prema tom naređenju štab Zumberačko-posavskog sektora je odlučio da se poruši i unište željezničke komunikacije na potezu Klinča Selo — Karlovac. Radi toga — 12. prosinca izdaje naređenje Omladinskoj brigadi i Zumberačko-pokupskom odredu.[47]

Odluka za napad na prugu Zagreb — Karlovac bila je uvjetovana velikom važnošću koju je ona imala za neprijateljevu ofenzivu. Napad je određen za 13. prosinac u 20 sati.

Omladinska brigada je dobila zadatak da ruši prugu od Luga[48] — k. 113 prema Draganiću i na potezu sela Lazine — selo Domagović — selo Cvetković, te da postavi osiguranje od Karlovca (ojačano pt puškom i minama na putu i pruzi) i Jastrebarskog u visini sela Cvetković. Za izvršenje ovog zadatka Stab sektora je dodijelio brigadi 12 minera pod rukovodstvom referenta za minerstvo, 2 nagazne mine za oklopni vlak i 2/3 raspoloživog eksploziva i nagaznih mina za tenkove. Dijelom svojih snaga brigada je morala blokirati i neprijateljevo uporište u selu Draga-

[45] Isto, dok. 137, str. 675.
[46] Isto, dok. 28, 90, 123, 140 i 143.
[47] Isto, dok. 51, str. 187 — 189.
[48] Riječ je o selu Lugu na komunikaciji Zagreb—Karlovac, 7 km južno od s. Draganića.

nići, a prije početka napada izviditi svoj sektor i tačan razmještaj neprijateljskih uporišta i osiguranja. Nakon završene akcije brigada se morala povući u baze: Hrženik — Krašić; Pribić — Slavetić — Sv. Jana.

Sličan zadatak je na sektoru Jastrebarsko — Klinča Selo lijevo od brigade, dobio Zumberačko-pokupski odred.

Pripreme za ovaj napad obavljene su ozbiljno i solidno. U brigadi je vladala riješenost da se na novom terenu izvrši jedna uspješna akcija. Neprijatelj je osjetio da se nešto sprema i posebno je ojačao dio pruge od Jastrebarskog do Karlovca, tako da akcija nije uspjela.

Brigada je, međutim, 15. prosinca između uporišta Zdenčine i Horvati »potpuno uništila 1500 m pruge,« pa je saobraćaj bio paraliziran gotovo 3 dana.[49]

Narednih dana vođeni su manji okršaji i obavljane pripreme za novi napad na uporište Lug.[50] Napad je izvršen 18. prosinca u 24 sata. Brigada je napala selo s 3 bataljona, a bataljon Zumberačko-pokupskog odreda demonstrirao je napad na Samobor.

Pogocima pt i brdskog topa, minobacača i energičnim jurišem, neprijatelj je istjeran iz bunkera.[51] Međutim, školi se i ovom prilikom nije moglo prići, jer je nepri-

[4B] Zbornik, tom V, knj. 22, dok. 137. str. 675 i depeša GŠ NOV i POH br. 1678 od 17. prosinca 1943, str. 564 iste knjige.

[50] Saznavši za dejstva 28. slavonske udarne divizije u Turopolju, štab Omladinske brigade je 15. prosinca uputio pismo štabu ove divizije, kojim ga obavještava da je otpratio njegove ranjenike za bolnicu, čestita mu uspjehe u Hrvatskom zagorju, Kalniku i Moslavini i interesira se za dalje planove divizije. 17. prosinca štab 28. div. zahvaljuje na pismu, detaljnije upoznaje brigadu s rezultatima pomenutih borbi, iznosi svoje planove za dejstva u Turopolju i moli štab Omladinske brigade da intervenira kod štaba sektora za jedan »protukolac i eksploziv, jer bi mogla dosta učiniti, a nema čim«. Ujedno ukazuje na mogućnost i želju da 28. divizija i Omladinska brigada »uzdignu prašinu oko same metropole« (Zagreb).

Zbornik, tom V, knj. 22, dok. 74, str. 267 — 269; Arhiv VII, reg. br. 35-2, k. 1296.

[51] Od poslednjeg napada 3. prosinca neprijatelj je sazidao 6 bunkera oko škole, zazidao prozore na školi i ostavio samo puškarnice, očistio sav okolni teren i organizirao efikasnu vatru, tako da mrtvih kutova nije bilo.

Zbornik, tom V, knj. 22, dok. 137, str. 676.

jatelj vatrom iz desetak mitraljeza i masom ručnih bombi onemogućavao pristup preko brisanog prostora. Teže artiljerije nije bilo, neprijatelj je onemogućio miniranje i uporište ni ovog puta nije likvidirano. Naređeno je povlačenje i brigada se vratila u polazne baze. Prije toga je sa posjeda Frigan evakuirano 58 svinja i dosta životnih namirnica.

U ovoj borbi ubijeno je i ranjeno oko 15 Nijemaca, a brigada je imala 1 mrtvog i 11 ranjenih, među njima i komesara 2. bataljona Zeljka Albina. Utrošeno je 16 granata za top 47 mm, desetak za brdski top i 15 mina za teški minobacač (82 mm).

Demonstrativni napad na Samobor bio je uspješan i neprijatelj, zbunjen ovim napadom, nije kretao u pomoć prema Lugu.[52]

Tri dana kasnije (22. prosinca) Omladinska brigada je po naređenju štaba Zumberačko-posavskog sektora[53] krenula na nov zadatak. Između sela Ceglje preko Draganića do sela Goljak (sekcija Samobor 1:100.000) nalazilo se oko 400 zarobljenika Rusa i Ukrajinaca — a čuvalo ih je oko 200 njemačkih stražara. Na toj liniji bili su i pozadinski dijelovi njemačke divizije koja je operirala na Kordunu i Baniji. Štab sektora je odlučio da likvidira te snage, oslobodi ruske zarobljenike i izvuče što više plijena.

Pored Omladinske brigade u ovoj akciji trebalo je da učestvuju i dva bataljona 15. slovenačke brigade. Početak napada je određen za 24. prosinca u 24 sata.

Drugi, 3. i 4. bataljon Omladinske određeni su za napad, a 1. za osiguranje od Jastrebarskog, u kome je bilo 350 neprijateljevi'n vojnika i nekoliko tenkova. Konkretni zadaci su glasili:

Prvi bataljon sa dvije čete ojačane sa 2 pt puške i nagaznim minama postavlja zasjedu u visini Izimlja, od k. 136 do k. 127, a jednom demonstrira napad na Jastrebarsko.

Drugi bataljon s dvije čete napada neprijatelja u Ceglju, a jednom blokira uporište u selu Stančaki.

[52] Arhiv VII, reg. br. 17-3, k. 105c (operativni izvještaj štaba Zumberačko-posavskog sektora od 29. prosinca 1943).
[53] Arhiv VII, reg. br. 24-2/3, k. 105c.

Treći bataljon s jednom četom napada neprijateljevo uporište u Lazinama i Draganiću, s 2 čete staru općinu, trgovinu Spoljara i kuću Belčića. Bataljonu je dodijeljen i veći dio čete za vezu.

Četvrti bataljon napada neprijateljevo uporište u Draganiću od žandarmerijske stanice do kuće Zdjelara, a dijelom snaga blokira željezničku stanicu i štab njemačkih snaga.

Bataljoni 15. slovenačke brigade napadali su preostale posade i obezbijeđivali svoja dejstva.

Plan i predviđanja se, međutim, nisu ostvarila.[54] Najprije je 15. slovenačka brigada obavijestila, pred sam početak napada, da u njemu ne može učestvovati (neprijatelj iz Ozlja napao je predveče njene jedinice), a za pregrupiranje snaga više nije bilo vremena.

Napad je na vrijeme počeo samo 3. bataljon Omladinske. Međutim, ostali bataljoni zbog slabih vodiča uopće nisu stigli na određene položaje. Pošto je napad 3. bataljona alarmirao Nijemce, oni su na cijeloj liniji aktivirali obranu i usmjerili pomoć napadnutoj posadi sela Lazina. Zbog toga se i 3. bataljon, koji je već zaplijenio 5 kola ratne opreme i 60.000 metaka, morao probijati iz obruča i ostaviti veći dio plijena. Sa sobom je izveo samo 9 Rusa. Neprijatelj je imao 6 mrtvih i više ranjenih, a bataljon 2 poginula, 12 ranjenih i 1 nestalog borca.

U ponovljenom napadu na Lazine 24. prosinca, uspjeh je opet bio djelimičan zbog vodiča. Zaplijenjeno je samo nešto ratnog materijala i oslobođeno 23 Rusa — bivša crvenoarmejca. Neprijatelj je iz Jastrebarskog brzo pritekao u pomoć, pa su se jedinice morale povući.[55]

U toku prosinca brigada i jedinice Zumberačko-posavskog sektora nisu izveli neku zamašniju niti uspješniju akciju, mada je na potrebu njihove veće aktivnosti ukazao Glavni štab Hrvatske.[56] Ipak ove jedinice su gotovo svako-

[54] Arhiv VII, reg. br. 24-1/3, k. 106c (operativni izvještaj štaba Zumberačko-posavskog sektora od 31. prosinca 1943.)

[55] Zbornik, tom V, knj. 22, dok. 137, str. 676 i Hronologija, str. 628.

[56] Zbornik, tom V, knj. 22, depeše GŠ NOV i POH, dep. br. 1822 od 26. prosinca 1943. godine.

dnevno učestvovale u raznim čarkama, zasjedama, napadima i obranama, jer je neprijatelj sve češće vršio razne ispade, izviđanje i prepade na oslobođenu teritoriju.

O toj aktivnosti jedinica sektora[57] govore podaci o rezultatima njihovih borbi i akcija u ovom mjesecu:

Vlastiti gubici: 26 mrtvih, 95 ranjenih i 3 nestala;

Neprijateljevi gubici: 115 mrtvih, 117 ranjenih i 161 zarobljen vojnik i 4 oficira;

Oslobođeno: 32 Rusa (zarobljenih pripadnika Crvene armije);

Zaplijenjeno: 1 teški (81 mm) i 3 laka minobacača (60 mm), 112 mina za teški i 72 za laki mb, 11 pm, 192 puške, 3 automata, 14 pištolja, 33.000 raznih metaka, 80 odijela, 80 šinjela, 92 para cipela i 44 para čizama, 110 ćebadi, 3 teretna i 4 putnička automobila, 1 radio-stanica, 80 kg riže i šećera i oko 230 komada sitne i krupne stoke;

Uništeno: 1 skladište avionskih bombi i granata i više kilometara željezničke pruge i tt stubova; i

Utrošeno je desetinu hiljada metaka, blizu 200 mina i 60 granata.[58]

STANJE I UVJETI U KOJIMA JE DEJSTVOVALA BRIGADA

Poljednjih dana prosinca 1943. u Omladinskoj brigadi je bilo ukupno 978 boraca, od čega 867 muških i 111 ženskih; članova KPJ 232, kandidata 32, članova SKOJ-a 212 (oko 50 odsto organiziranih);

Socijalni sastav izgledao je ovako:

Radnika 268, seljaka 659, zanatlija 13, činovnika 18, intelektualaca 15 i ostalih 5.

Nacionalni sastav: Hrvata 508, Srba 459, ostalih li.[59]

[57] Pod komandom štaba Zumbaračko-posavskog sektora bili su Omladinska brigada, Zumberačko-pokupski i Turopoljsko-posavski odred.

[58] Zbornik, tom V, knj. 22, dok. 137, str. 677.

[59] Arhiv VII, reg. br. 36/2, k. 1296 (nije poznato koliko je tada, 25. prosinca, bilo u rashodu; 1. prosinca u rashodu je bilo 230, a na licu 796); Arhiv VII, reg. br. 5-2, k. 105c. Prema izvještaju sekretara part. organizacije, dati su podaci o broju organiziranih; Arhiv CK SKH,, NOB, film 38/51.

Od naoružanja brigada je raspolagala sa 9 teških mitraljeza, 3 laka i 32 puškomitraljeza; 11 automata i 30 pištolja; 530 mauzera, 35 manlihera i 37 drugih vojničkih pušaka; 3 minobacača 82 mm i 6 mb 45 ili 60 mm; i 1 brdski i 1 pt top.[60]

Brigada je imala 4 bataljona (svaki bataljon po 3 pješadijske čete i prateću četu), četu veze, pionirsku četu i bolničku četu, a u planu je bilo i formiranje jedne manje čete od oslobođenih zarobljenika (1 poručnik i 32 vojnika pripadnika Crvene armije). U sastav brigade ušla je i Omladinska četa Turopoljsko-posavskog odreda, koja je brojala 68 boraca i raspoređena po svim bataljonima.

Obuka je izvođena svakog dana, a s nižim rukovodećim kadrom prorađen je udžbenik namijenjen za obuku starješina dobiven od štaba 6. kopusa.

U to su vrijeme moral i borbenost u brigadi nešto popustili, što bi se moglo reći i za štab brigade, kako u redovnom izvještaju konstatira i sekretar partijske organizacije u brigadi.

Razlozi slabljenja borbenosti bili su: promjena terena i čežnja za Slavonijom; loša odjeća i obuća; slaba ishrana; popustljivost starješina i nepotpun uspijeh u većem broju akcija na novom terenu.[61]

»U čitavoj brigadi osjeća se izvjesna malodušnost. Tu najviše odgovornosti snose komandiri, vodnici i desetari, koji ne daju dovoljno poleta ostalim borcima. . .«, kaže se u izvještaju i dodaje: »U poslednjim borbama naprijed su išli štabovi na čelu svojih bataljona i bivali izbačeni iz stroja.«[62] Bilo je očevidno da se moraju poduzeti opsežne vojničke, političke i partijske mjere, da bi se stanje u brigadi poboljšalo i borbenost podigla na viši nivo.

Pred kraj 1943. Omladinska brigada se nalazila na području Slavetića, D. Pribića, Krašića, Hrženika. Jedan bataljon je bio u selima Kalje i Mrzlo Polje radi obezbje-

[60] Arhiv VII, reg. br. 26-3/3, k. 105c.

[61] Iz općeg izvještaja komande sektora i sekretara part. organizacije brigade od 4. siječnja 1944.

Arhiv VII, reg. br. 21-3, k. 105c i Arhiv CK SKH, NOB, film 38/52.

đenja pravca od Kostajnice. 4. bataljon je takođe bio odvojen u selima Plješivici i Prekrižju (1 četa) radi obezbjeđenja od Samobora.[62]

Neke od planiranih vojno-političkih i partijskih namjera tu su i sprovođene.[63]

Neprijateljeve snage na ovom području u prosincu 1943. pojačale su svoju aktivnost. U rejon Mahićna i Stupnika stigle su neke jedinice 371. njemačke divizije iz Ogulina, a na sektor Jastrebarskog i Karlovca jedinice tzv. čerkeske konjičke divizije. 27. prosinca neprijatelj počinje ofenzivu na Pokuplje i Turopolje.

Ni krajem 1943. nije se bitnije izmijenila politička situacija na sektoru Zumberka. »U neprijateljskoj vojsci je dosta ljudi, a mobilizacija za NOB ne ide. Tu je dugo bio pomirljiv stav prema neprijateljima i neprijateljskoj propagandi«. Bilo je čak i primjera navođenja neprijatelja na partizanske baze.[64]

Time se može objasniti i slučaj iznenadnog napada na četu 4. bataljona u Prekrižju. Obišavši jedinice ovog bataljona u selu Plješivici, komandant i politički komesar brigade Đuro Dulić i Drago Bobetko krenuli su s komandantom Mijom Butkovićem i do čete u Prekrižju. Kada su stigli do čete, tamo su zatekli samo komesara i oko 15 boraca. Oni su ih obavijestili da je komandir (na osnovu obavještenja seljaka) s većinom čete krenuo da izvidi neku ustašku jedinicu i da joj postavi zasjedu.

[62] Ako se svemu ovome dodaju posljedice »pakračkih« gubitaka i prekomandi većeg broja starih boraca i rukovodilaca u druge jedinice — prije polaska iz Slavonije, mora se doći do zaključka da je uzroka problema bilo napretek i da su oni takvi da ih se bezbolno nije moglo prevazići.

[63] Po jedinicama su držane konferencije boraca i rukovodilaca i sastanci partijskih ćelija na kojima su sagledavane manjkavosti i problemi. Po selima su držani mitinzi (u prosincu 18),. a u četama su formirani kulturno-prosvjetni odbori. U političkom radu težište je na odlukama II zasjedanja AVNOJ-a, upoznavanju s vojno-političkom situacijom i pravilnom objašnjavanju situacije na terenu.

Arhiv CK SKH, NOB, film 38/51 i 52.

[84] Arhiv VII, reg. br. 21-1/3, k. 105c (opći izvještaj štaba Zumberačko-posavskog sektora od 30. prosinca 1943).

Pred zgradom u kojoj je bila četa nalazio se stražar, a s ostalim borcima, okupljenim u jednoj prostoriji, komandant i komesar otpočeli su razgovor. Nije prošlo ni 15 minuta, kad opali puška u dvorištu. Vodnik voda pođe da vidi zašto stražar puca. Kada je otvorio vrata, ugledao je u hodniku ustašu s bombom u ruci, pa brzo zatvori vrata. Ustaša nije imao kud, nego je bacio bombu i pobjegao u dvorište, gdje je bilo još ustaša.

Tada je sve bilo jasno. Neprijateljski elementi su prevarili komandu čete obavještenjem o pokretu ustaša, odnosno prevarili su komandira. U isto vrijeme ustaše su se privukle Prekrižju gdje je bio ostatak čete, ubile stražara i pokušale da likvidiraju i ostale partizane. Pošto su otkriveni, razvila se ogorčena borba. Ustaše su bombama i jakom vatrom oko pola sata obasipali kuću. Komandant brigade je odbio predlog da se probija obruč naredivši da svako čuva svoj prozor i vrata i da precizno i štedljivo gađa i baca bombe. Zbog toga i samopouzdanja koje je unio među borce postignuto je nekoliko »punih« pogodaka. Zapovjednik ustaške čete bio je teško ranjen, poslije čega su se ustaše povukle.[65]

Iako uvjeti na cijelom ovom području nisu bili povoljni za partizanske snage, ipak su one u studenom i prosincu 1943. izvele 52 napadne i obrambene akcije i nanijele neprijatelju osjetne gubitke. Nisu to bile neke velike akcije i uspjesi, ali sama činjenica da su partizanske jedinice bile svuda prisutne i stalno uznemiravale neprijatelja učinila je da on nigdje nije bio siguran, morao je stalno biti mobilan i oko Zumberka i Pokuplja držati jake snage, koje su mu i te kako bile potrebne za ostala bojišta. Kako je Omladinska brigada u sastavu Sektora bila glavna snaga, očevidna je onda i njena ovdašnja uloga, unatoč svim slabostima i teškoćama koje je imala.[66]

Prvu akciju u 1944. brigada izvodi 3. siječnja na pruzi Zagreb — Karlovac. Tom prilikom je na dijelu Karlovac — ž. st. Draganići porušeno 800 m pruge i 2 mosta u Stančaki (9 km južno od Jastrebarskog).[67]

[65] Prema izjavi učesnika i spomenutom izvještaju štaba sektora od 30. prosinca 1943.

[66] Arhiv VII, reg. br. 37-1/3, k. 105c i ocjene učesnika i autora.

[67] Zbornik, tom V, knj. 23, dok. 120, str. 534 i dok. 148, str. 654; Hronologija, str. 655.

Četvrtog siječnja brigada je dobila od Štaba sektora kritički osvrt na dotadašnju i naređenje za buduće aktivnosti.[68] Naređenje je upućeno svim jedinicama sektora s ciljem da se, na bazi posljednjeg naređenja Glavnog štaba Hrvatske,[69] ukaže na dotadašnje propuste, slabosti i iskustva i utvrde pravci dalje aktivnosti i borbi jedinica Sektora.

Osnovne ideje u tom naređenju bile su: borba za bolje organiziranje i sprovođenje informativno-obavještajne službe; sagledavanje dotadašnjih slabosti i nedostataka i izvlačenje iskustava; aktiviranje svih snaga na razbijanju neprijateljskih uporišta duž pruge i rušenju pruge; i iskorištavanje slabosti neprijatelja prilikom njegovih pregrupacija, izlazaka iz uporišta i kretanja po terenu.

Omladinskoj brigadi i Žumberačko-pokupskom odredu naređeno je da bolje usklade svoje akcije, a s Turopoljskom brigadom[70] da bude više sadejstva u rušenju i napadima na prugu Zagreb — Karlovac.

U Omladinskoj brigadi naređenje je primljeno s punom odgovornošću. Zajedno sa štabovima bataljona pristupilo se njegovoj razradi. Kako su u brigadi već sagledavana dotadašnja dejstva, slabosti, nedostaci i iskustva, naređenje je dobro došlo da se započete mjere još više prodube i prošire, a vojno-politički rad dalje oživi.

Štab brigade je iskoristio ovu aktivnost i da ukaže na čuvanje ugleda narodnog borca i primjerno ponašanje svakog druga i drugarice u jedinici i pred stanovništvom. U želji da uskrati bilo kakav povod neprijatelju za klevetanje NOB, on pored ostalog naređuje da više nijedan štab

[68] Zbornik, tom V, knj. 23, dok. 14, str. 51 (osvrt i naređenje).

[69] Depeše GS NOV i POH od 3. siječnja 1944, knjiga depeša, reg. br. *4-2*,. k. 119/1. Osnovno u tome naređenju GŠ Hrvatske je usmeravanje glavnih snaga Zumberečko-posavskog sektora na komunikaciju Zagreb — Karlovac, a pomoćnik na prugu Zagreb — Sisak.

[70] Zbornik, tom V, knj. 23, dok. 47, str. 191 (radi se o NO brigadi »Franjo Ogulinac Seljo«, konačno oformljenoj 8. siječnja 1944).

u svom sastavu ne smije imati drugarica (bolničarki, kurira, kuharica) i da drugarice i drugovi spavaju u odvojenim prostorijama.[71]

Petog siječnja 1944. dva bataljona Omladinske brigade imala su uspješnu zasjedu na putu Zagreb — Karlovac u visini cela Ceglje. Bataljoni su otvorili žestoku vatru na jaču neprijateljsku kolonu koja se kretala od Karlovca prema Zagrebu, rastrojili kolonu i nanijeli joj ozbiljne gubitke od oko 20 mrtvih i nekoliko desetina ranjenih. Neprijateljeva jedinica, u kojoj je bilo i tenkova, uspjela je ipak da se organizira za borbu, pa su se bataljoni povukli da se ne bi izlagali suvišnim gubicima.

Sedmog siječnja drugi bataljon Omladinske upao je u zgradu općine u selu Draganići, zapalio svu arhivu i zaplijenio 2 pisaće mašine, 3 telefona, 1 geštetner i dosta kancelarijskog materijala (općinski stražari su pobjegli čim su čuli za dolazak partizana ne opalivši ni metka).

Već 10. siječnja, dva bataljona Omladinske brigade ponovo su na pruzi. Na dijelu Karlovac — selo Lug oni su razrušili 700 m tračnica i 2 cestovna mosta u selu Stančaki.[72]

Predasi između borbi i akcija korišteni su za obuku i politički rad, na čijem se intenziviranju osobito insistiralo.

S tim u vezi štab brigade 11. siječnja upućuje osvrt i naređenje za budući rad štabova bataljona i komandi četa.[73] U njemu između ostalog stoji: »Zapaženo je da se sa borcima praktično ne radi ništa sem egzercira •. . i to je prepušteno vodnicima i desetarima«. Naređenjem se zahtijeva i to da se u obučavanju obavezno mora koristiti postojeća stručna literatura.

Nema podataka kako je ovo naređenje sprovedeno, ali se iz nekih dokumenata vidi da je uglavnom sve slobodno vrijeme korišteno za obuku i politički rad.

[71] Arhiv VII, reg. br. 1/10, k. 1296 (tim aktom on odaje i priznanje za moralno i borbeno držanje svih drugarica i za pravilan odnos drugarica i ostalih boraca).

[72] Zbornik, tom V, knj. 23, dok. 120, str. 534—535 i »Hronologija«, str. 655.

[73] Arhiv VII, reg. br. 2/7, k. 1296.

Na putu Jastrebarsko — Karlovac, u visini Izimlja, dva bataljona Omladinske brigade su 13. siječnja postavila zasjedu i sačekala veću neprijateljevu kolonu 392. legionarske divizije.[74] Bataljoni su se povukli tek kada je neprijatelju stigla pomoć (s tenkovima) iz Jastrebarskog, ali su mu nanijeli gubitke od oko 20 mrtvih i znatno više ranjenih.[75]

BORBE OKO SVETE JANE I GRANDIĆ BREGA I NAPADI NA KOMUNIKACIJE

Tih dana počinju opsežna neprijateljeva dejstva prema slobodnoj teritoriji. Snage 392. legionarske divizije, upravo njen 746. grenadirski puk. i 19. ustaški bataljon Pavelićevog tjelesnog zdruga, kretali su se od Zagreba prema Karlovcu i zaposjeli sela Rakov Potok, Horvati, Karlovići, Poliaši, Pavučnjak, Klinča Selo, Goli Vrh, Desinec i Zdihovo.

Odatle je neprijatelj krenuo u napad na sektor Plešivice (tt 780) — Svete Jane i na položaje koje su držale jedinice Zumberačkog odreda i 4. bataljon Omladinske brigade.

Iz šireg rejona Ozlja neprijatelj je također krenuo ka solbodnoj teritoriji, i to 1. bataljonom 2. pješadijske pukovnije (iz Ozlja) i 3. četom 10. ustaškog bataljona (iz Karlovca). Položaje na liniji Grandić Breg — Hrženik —

[74] 392. legionarska divizija je formirana u Austriji od sredine kolovoza do početka studenog 1943. Komandni kadar i specijalne jedinice sačinjavali su Nijemci, a vojnici su regrutirani i dovedeni iz NDH. Na poligonima Austrije završila je obuku i upućena u NDH. Sastav: 846. i 847. grenadirski puk, artijerijski puk, izviđački odred, pionirski bataljon, pt divizion i ostali dijelovi.

Zbornik, tom V, knj. 23, dok. 27, str. 91, primjedba 11.

[75] Hronologija, str. 657 i Zbornik, tom V, knj. 23, str. 535. Snage 392. legionarske divizije prebačene su na šire područje Zagreba do 5. siječnja 1944, sa zadatkom da očiste od partizana prostor s obje strane puta i želj. pruge Zagreb — Karlovac, a zatim da prodiru prema Ogulinu. Zajedno s posadama garnizona, ona je obezbjeđivala komunikacije, a i stalne ispade ka slobodnoj teritoriji. Ti ispadi su naročito intenzivni od sredine siječnja.

Arhiv VII, reg. br. 39/14, k. 18; Zbornik, tom V, knj. 23, dok. 62, str. 266.

Bresarić i u rejonu D. Pribić (sve sekcije Samobor 1:100.000) držale su u to vrijeme jedinice Omladinske brigade.[76]

Napad na položaje Zumberačkog odreda i 4. bataljona Omladinske brigade otpočeo je 15. siječnja u 8 sati 846. grenadirski puk 392. legionarske divizije. Zbog svoje nadmoći i razvučenosti 2. bataljona Zumberačko-posavskog odreda, on je izvršio proboj, ugrozio 3. bataljon Odreda i poslije višesatne borbe izbio neposredno pred liniju Sveta Jana — Ivančići — Prodin Dol, koju su u povlačenju posjeli i u toku noći držali bataljoni odreda.

S pravca Ozlja napad je otpočeo oko 10,00 sati (15. I). Jedan mješoviti bataljon domobrana i ustaša kretao je iz rejona Ozlja — u 2 kolone prema položajima na liniji s. Grandić Breg — s. Hrženik, koju su držali bataljoni Omladinske brigade — 3. bataljon Grandić Breg, a drugi Hrženik. Borba se razvila ispred Grandić Brega i na grebenu između tog sela i sela Hrženika. Neprijatelj je položaje brigade tukao snažnom artiljerijskom vatrom, ali je njegova pješadija u napadu bila spora i neodlučna. Bataljoni su to iskoristili i izveli snažan protivnapad nanijevši mu teške gubitke od 35 mrtvih, 40 ranjenih i 2 zarobljena. Da jedan komandir čete, koji je imao zadatak da presječe odstupnicu pri povlačenju, nije četu povukao 1,5 km unazad, uspjeh bi bio još potpuniji.

U vrijeme kad se ovo dešavalo, 4. bataljon Omladinske brigade dobiva zadatak da se »baci na bok i za leđa neprijatelju« koji je nastupao na položaje Zumberačkog odreda (k Plješevici i Sv. Jani). Međutim, zbog pomanjkanja inicijative u odlučujućem trenutku ovaj zadatak nije izvršen.[77]

O ovim borbama Štab sektora je odmah obavijestio Glavni štab Hrvatske.[78]

Šesnaestoga siječnja jedan bataljon legionara od Plješivice i Malinja ponovo kreće prema Svetoj Jani. Položaj su držala dva bataljona Zumberačko-pokupskog od-

[76] Zbornik, tom V, knj. 23, dok. 104 i 120, str. 466 i 536.

[77] Isto, dok. 93, str. 409, dok. 104, str. 466—468 i dok. 120, str. 536.

[78] Arhiv VII, reg. br. 1-2, k. 119/1 (knjiga depeša,, depeša br. 282).

reda. Oni su se dobro maskirali, pustili neprijatelja do Ivančica, otvorili vatru sa svih strana, nanijeli mu gubitke od 16 mrtvih i 45 ranjenih i natjerali ga u panično bjekstvo. U gonjenju je zarobljeno 5 legionara i vodič bivši »partizan«.

Na sektoru Ozalj — Draganići toga i narednog dana nije bilo aktivnosti.

U toku 17. siječnja neprijatelj vrši manje ispada na položaje kod Svete Jane — Plješivice, ali je svaki put pretrpio gubitke i bio odbijen.

Na osnovu obavještenja Glavnog štaba Hrvatske o neprijateljevoj ofenzivi na Liku[79] i njegovog naređenja o pojačanju pritiska na prugu Zagreb — Karlovac i Zagreb — Sisak, Štab sektora 16. I naređuje svojim jedinipama:[80]

Omladinskoj brigadi da odmah izvidi situaciju i poduzme napade na prugu Zagreb — Karlovac, razruši je i učini neupotrebljivom, a po mogućnosti i da razoruža posade koje je obezbjeđuju.

Odred je orijentiran na sektor Plješivica — Jastrebarsko.

Brigada »Franjo Ogulinac Seljo« dejstvovala je na dijelu komunikacije s. Zdenčina — s. Horvati — s. Hrv. Leskovac, a Turopoljsko-posavski odred na pruzi Zagreb — Sisak, sadejstvujući s ovom brigadom.

Svim štabovima ovih jedinica Štab sektora nalaže stalno izviđanje i samoinicijativno djelovanje, čak i bez njegove prethodne saglasnosti »ako odluku treba brzo donijeti.«[81]

Kako u toku 16. i 17. siječnja na sektoru Ozalj — Draganići nije bilo većih aktivnosti, a svi su ispadi neprijatelja k Svetoj Jani i Plešivici (17. siječnja) odbijeni, donijeta je odluka da Omladinska brigada napadne neprijateljsku posadu u Draganiću.

[75] U lo vrijeme povlačila se iz Dalmacije (preko Like) za Italiju 114. njemačka lovačka divizija. Ustaško komandovanje iz Gospića je iskoristilo prisustvo ove divizije da zajedno s njenim dijelovima vrši jače ispade na oslobođenu teritoriju, pa se stekao utisak 0 neprijateljskoj ofenzivi.

Zbornik, tom V, knj. 23, dok. 62, str. 265, primjedba 2.

[80] Isto.

[81] Radilo se o tome da se što efikasnije onemogućuju dejstva 1 ispadi 392. leg. div.

Arhiv VII. reg. br. 39/14» k. 18.

Sedamnaestog siječnja u tome uporištu nalazila se stalna posada od 85 dobro utvrđenih žandara i jedan dio komore 392. legionarske divizije s 250 legionara (iz 846. grenadirskog puka) razmještenih u 5 čvrstih zgrada. Da bi napad bio što brže izveden, glavni cilj su bili legionari, a na žandare je vršen demonstrativni napad. Otpočelo je u 01.00 sati 18. siječnja i već poslije sat borbe legionari su stjerani u dvije kuće. Izgledi na potpun uspjeh bili su na pomolu. Međutim, zbog neodlučnosti, a i teškoća da se skrši otpor i u tim zgradama, »stvoreno« je vrijeme da iz Karlovca stigne pojačanje s tenkovima. Tako su bataljoni bili prisiljeni da se povuku.

Neprijatelju su u ovom napadu nanijeti gubici od 15 mrtvih (1 oficir) i više ranjenih, a zaplijenjeno je dosta sanitetskog i drugog materijala (između ostalog 1 sanitetski automobil i 40 pari odijela). U brigadi je poginuo jedan borac a 6 ih je ranjeno. Povlačenje u pravcu Krašića (odakle se i došlo) izvršeno je organizirano.[82]

Toga dana prije podne neprijatelj je od Plješivice i Malinja, uz podršku jake vatre, izvršio novi napad ka Svetoj Jani koju su branili 4. bataljon Omladinske brigade i jedan bataljon Zumberačko-posavskog odreda. Borba je trajala cijeli dan. Neprijatelj je uspio zauzeti Svetu Janu. No, iste večeri izvršen je protivnapad naših snaga i neprijatelj je bio prisiljen da se povuče prema Plješivici. Novim napadom brigade i odreda, u toku te noći, legionari su bili prinuđeni da napuste i Plješivicu, Vlaškovac i Maljinje, pa i Okić, čime je put Zagreb — Karlovac ponovo došao pod kontrolu naših snaga.[83]

Višednevni snažni ispadi i namjere neprijatelja da učini dublje prodore u slobodni teritorij, opljačka ga i odbaci partizane od komunikacija praktično su propali.[84]

[82] Zbornik, tom V, knj. 23, dok. 104, str. 468 i 469, dok. 120, str. 536, dok. 165, str. 702; Arhiv VII, reg. br. 39/14, k. 18.

[83] Zbornik, tom V, knj. 23, dok. 104, str. 469 (prema dokumentu 120, str. 536, izlazi da su ove borbe bile 19, a ne 18. siječnja, tako da se ne može utvrditi tačan datum, pogotovo što neprijateljevi izvori o njoj ne govore).

[84] O ishodu ovih borbi GŠ NOV i POH je obaviješten depešama štaba Zumberačko-posavskog sektora br. 350 i 373 od 19. i 20. siječnja 1944.

Nanijeti su osjetni gubici: 62 mrtva i oko 120 ranjenih, zaplijenjeno 20 pušaka, 2 pištolja, 5.000 metaka, veće količine sanitetskog materijala, 40 pari odijela, nekoliko konja i dr. S više inicijative, izviđanja, odgovornosti, discipline i poduzimljivosti, moglo se i više postići.

Bilo je, na primjer, manjkavosti u sadejstvu između susjednih jedinica, nesnalaženja vodnika i desetara, galame i otkrivanja položaja.

U ovim borbama brigada je imala ove gubitke: 7 mrtvih (1 polit, delegat i 1 vodnik) i 22 ranjena. Ispaljeno je preko 12.000 metaka, 26 mina za mb 82 mm i 18 ručnih bombi. Najviše se istakla 1. četa 2. bataljona Zumberačkog odreda.[85]

Nakon završetka ovih višednevnih borbi na sektoru Plješivica — Okić — Sveta Jana i Krašić — Hrženik — — Grandić Brijeg, jedinice su se nekoliko dana odmarale i sređivale. Zatim su 21. siječnja 4. i još jedan bataljon Omladinske brigade krenuli prema Izimlju da postave zasjedu na komunikaciji Karlovac — Jastrebarsko. Međutim, neprijatelj je posjeo te položaje prije dolaska bataljona i otvorio snažnu vatru na njihove prednje dijelove. Sukob je bio kratak i oštar, pa je došlo do obostranih gubitaka. Između ostalih, teško je ranjen komandant 4. bataljona Mijo Butković, koji je kasnije umro u bolnici.

Nije se moglo utvrditi da li je neprijatelj otkrio namjeru brigade, pa posjeo položaje da bi spriječio napad i razbio njene snage.

Slijedeća dva-tri dana, budući da većih okršaja nije bilo, jedinice Omladinske brigade izvode vojnu i političku obuku, odmaraju se i analiziraju vlastiti rad i postupke u borbi, s ciljem da se postojeće slabosti prebrode i postignu bolji rezultati.[86] U tome im je pomoglo naređenje štaba brigade dobiveno 22. siječnja 1944. godine.

Arhiv VII, reg. br. 1-2. k. 119/1.

[85] Zbornik, tom V, knj. 23, dok. 93, str. 407—410, dok. 104, str. 465 i 470, dok. 120, str. 536 i ustaško-njemački dokumenti 163, 165 i 168.

[86] Zbornik, tom V, knj. 23, dok. 120, str. 536 i 537 i dok. 170, str. 716, Pregled razvoja 16. omladinske udarne brigade.

Arhiv VII, reg. br. 24-1, k. 1297.

Polazeći od mnogih slabosti, koje su se u poslednje vrijeme (u brigadi) ispoljavale, štab brigade je pripremio osvrt na pojave nediscipline, samovolje, neodgovornosti, neizvršenja naređenja i nepoštovanja nadležnosti, pa je 22. siječnja naredio[87] da se poduzmu vojne i političke mjere radi jačanja discipline i odgovornosti u izvršenju svih zadataka. On posebno ukazuje na stalno razvijanje inicijative i jačanje odgovornosti rukovodilaca za svaki postupak i svaki zadatak. Isto tako, štab brigade zahtijeva da se strogo poštiva nadležnost, da se nitko iz jedinice ne udaljava bez odobrenja,[88] da nitko bez saglasnosti ne smije promijeniti raspored ili položaj, niti se, bez obzira na žrtve, smije povući s položaja bez odobrenja štaba brigade. Stab brigade je organizirao i kontrolu realizacije ovoga naređenja.

Štabovi bataljona su ozbiljno prihvatili naređenje štaba brigade i shvatili njegovu opravdanost, pa su počeli zaoštravati odgovornost prije svega kod sebe i nižeg rukovodećeg kadra, a zatim i kod boraca.

Dakako, vremena za široke diskusije i analize nije bilo, nego je ono što je dogovoreno trebalo odmah ispravljati u borbama i akcijama narednih dana. Kada je neprijatelj 23. siječnja napao Svetu Janu, 1. bataljon ga je dočekao spremno, organizirano i disciplinirano i odbio uz osjetne gubitke (15 mrtvih i ranjenih) i 7 vlastitih ranjenih boraca.[89] To je već bio prvi znak realiziranja zahtjeva štaba brigade.

Dvadeset četvrtog siječnja 2. bataljon je sa pionirsko-minerskom četom brigade krenuo na prugu između Karlovca i Luga. Iako je pruga bila dobro posjednuta i neprijatelj je na bataljon otvorio vatru, razrušeno je 150 m pruge.

[87] Arhiv VII, reg. br. 1/5, k. 1297 (potpisali D. Bobetko i Đ. Dulić).

[88] Oficiri i podoficiri se ne mogu udaljiti (ni najkraće) bez pismenog odobrenja štaba brigade. Odsutnost iz jedinice do 24 sata smatra se samovoljnim udaljavanjem, a preko 24 sata bjekstvom i dezerterstvom.

[89] Depeša štaba Zumberačko-posavskog sektora — GS NOV i POH br. 521 od 28. siječnja 1944. — Arhiv VII, reg. br. 1-2, k. 119/1.

Sutradan, dva bataljona Omladinske brigade su postavila zasjedu na putu Zagreb — Karlovac kod Izimlja i oko 8,30 otvorili snažnu vatru na odred 1. kozačke konjičke divizije,[90] koji je kretao od Jastrebarskog ka Draganiću. Žestoka borba je trajala više od sata, a ishod je bio: 23 zarobljena, 5 ubijenih i više ranjenih neprijateljevih vojnika; zaplijenjena su 2 šarca, 15 pušaka i nešto druge vojničke opreme.[91] Prema neprijateljevim izvorima, »partizani su zaplijenili i 2 mala topa«, ali kako ih pri povlačenju prema Krašiću nisu mogli odvući, onesposobili su ih i ostavili.[92]

Slijedeće večeri u zasjede su išla druga dva bataljona, jedan na put Zagreb — Jastrebarsko, a drugi kod s. Kupinec u visini s. Zdihovo. Neprijatelj je, međutim, otkrio prvu zasjedu i na nju nastupao u streljačkom stroju. Bataljon je sačekao neprijatelja, otvorio žestoku vatru, nanio mu gubitke i povukao se pod borbom. Bataljon u zasjedi kod Kupinca sačekao je jaču kozačku patrolu, razbio je, jednog neprijateljevog vojnika ubio, a tri zarobio.[93]

[80] Prema depeši br. 458 štaba Zumberačko-posavskog sektora 1. kozačka kubanska divizija se pojavljuje na sektoru Zagreba 23. siječnja, a 25. i 26. siječnja se razmješta dijelom i u Karlovcu i Jastrebarskom.

Arhiv VII. reg. br. 1-2, k. 119/1.

U jednom izvještaju štaba Zumberačko-posavskog sektora o tome se kaže: »... dijelovi 1. kozačke div. stigli su na sektor Zumberka preko Pokuplja (od Petrinje) i od Zagreba. Ona je formirana u Berlinu, komandant je von Panovec, komandanti svih pukova su Nijemci, a komandanti diviziona većinom belogarde.ici (ostalo Nijemci). Divizija je formirana od 7.000 ruskih zarobljenika i 1.000 Nijemaca. Ima 6 pukova (1. donski, 2. sibirski, 3. kubanski, 4. kubanski art. puk, 5. donski puk i 6. terečki puk), svaki puk ima 2 diviziona, a divizion 4 eskadrona. Na osiguranju pruge Zagreb — Karlovac je (pored redovnih posada) 2. sibirski puk, a u Karlovcu je 3. kubanski puk.

Arhiv VII. br. 10/1-3, k. 114 D.

[S1] Zbornik, tom V, knj. 23. dok. 120, str. 537.

[92] Isto, dok. 173, str. 729 — izvještaj Župske redarstvene oblasti Karlovac.

[93] Isto, knj. 23, dok. 120, str. 537 i dok. 180, str. 746.

Tih dana dužnost komandanta 3. bataljona u brigadi primio je Dinko Surkalo,[91] do tada zamjenik komandanta 5. bat. 13. proleterske brigade, a dužnost zamjenika komesara 4. bat. Omladinske brigade Zeljko Albert, do tada komesar čete u istom bataljonu. Za referenta saniteta brigade postavljen je Predrag Vranicki, a na raspoloženje štabu brigade stavljen je dotadašnji zamjenik komesara 4. bataljona Slavko Tolon.[95]

U toku 27. siječnja, cijela Omladinska brigada je učestvovala u borbi sa jačim neprijateljevim snagama koje su, iz uporišta Draganići, Jastrebarsko i drugih duž komunikacije, opet krenule prema oslobođenoj teritoriji (rejon Svete Jane). Međutim, taj svoj »pohod« neprijatelj je skupo platio. U zasjedi kod sela Petrovine brigada je skupinu od 600 kozaka pustila na blisko odstojanje, dočekala iznenadnom i snažnom vatrom i ubila ih 60. Iz sela Dolanjski Jarak, u posljednjem trenutku, izvuklo se oko 200 opkoljenih neprijateljevih vojnika, zbog pristigle pomoći, mraka, ali i nesnalažljivosti jedinica brigade. Na strani neprijatelja učestvovala je i avijacija. Dvadeset osmog siječnja Omladinska brigada je vodila manje čarke s neprijateljskim djelovima oko komunikacija, a dvadeset devetoga imala je borbu sa tzv. 2. sibirskim pukom 1. kozačke divizije koji je nastupao od Jastrebarskog i Draganića i uspio doći do D. Pribića, gdje je dočekan i protivnapadom odbijen u polazne baze. Neprijatelj je imao 15 mrtvih i 45 ranjenih, a brigada 3 mrtva i 5 ranjenih boraca.[96]

Istog dana je i brigada »Franjo Ogulinac Seljo« razbila jaču neprijateljsku skupinu koja je iz više pravaca nadirala u pravcu sela Gudci, Markuševac, Siljakovina i nanijela joj znatne gubitke.[97]

[94] Kontraadmiral u mirovini,, narodni heroj, rođen 1920, u radničkoj obitelji u Šibeniku, nosilac »Spomenice 1941«, član KPJ od 1942. Isticao se kao izrazito hrabar borac i rukovodilac; za narodnog heroja proglašen 1953; najviša ratna dužnost komandant brigade.

[95] Arhiv VII, reg. br. 10-1, k. 113 A — naređenje štaba Zumberačko-posavskog sektora.

[96] Arhiv VII, reg. br. 1-2, k. 119/1. — Depeša br. 520 Zumberačko-posavskog sektora upućena GŠ NOV i POH 28. siječnja 1944.

[97] Arhiv VII, reg. br. 1-2, k. 119/1. — Depeša 581 od 30. I i Zbornik, tom V, knj. 23, dok. 120, str. 537.

To su bile i posljednje jače grupe neprijatelja koje su u toku siječnja vršile ispade ka oslobođenoj teritoriji. Poslije toga 392. legionarska divizija je prebačena na područje Ogulin — Generalski Stol.[98]

U svim akcijama koje su jedinice Sektora vršile u toku siječnja 1944. zarobljeno je 132 neprijateljska vojnika. Zaplijenjeno je 156 pušaka, 4 pm, 2 tm, 2 mb 60 mm, 4 automata, 7 pištolja, 2 poluautomatske puške, 42 mine za mb, 62 ručne bombe i oko 30.000 metaka; ubijeno je 189 neprijateljskih vojnika i oficira, ranjeno — 231; uništeno je 1650 m željezničke pruge, 1 oklopni automobil, 3 kamiona, 1 putnički automobil, a zaplijenjeno je i više druge opreme (1300 ćebadi, nekoliko desetina šatorskih krila i odijela, 1 motorkotač, 20 konja i dr.).

Jedinice sektora imale su 23 mrtva i 70 ranjenih.[99]

Za Omladinsku brigadu siječanj 1944. bio je mjesec uspješnih borbenih dejstava. Najvažnije je ipak bilo to što su suzbijena dva opsežnija ofenzivna poduhvata neprijatelja ka slobodnoj teritoriji i nanijeti mu osjetni gubici. Jedinice Sektora i, dakako, Omladinske brigade, izvele su na desetine i desetine zasjeda, prepada, manjih sukoba, čarki i diverzija. Stalnom aktivnošću one su, s jedne strane, kalile i jačale sebe a, s druge strane, iz dana u dan uznemiravale i iscrpljivale neprijatelja, činile ga nesigurnim gdje god se našao. Četiri do pet puta veći gubici neprijatelja od vlastitih opet potvrđuju da efekti takvih stalnih, makar i »sitnih« borbenih aktivnosti nemaju samo psihološki već i praktički značaj.

STANJE U OMLADINSKOJ BRIGADI I NA TERITORIJI

Da bi još više ojačao svoje jedinice, štab Sektora 28. siječnja izdaje dva važna naređenja štabovima potčinjenih jedinica. Radi njihove realizacije, štab Omladinske brigade je izdao svoja naređenja o organizaciji vojno-političkih kurseva za niži rukovodeći kadar u bataljonima, o obuci

[98] Zbornik, tom V, knj. 23, dok. 119, str. 530.
[99] Isto, knj. 23, dok. 120, str. 538 — izvještaj štaba Zumberačko-posavskog sektora.

boraca u vrijeme trajanja tih kurseva,[100] o nabavci pribora za jelo i organiziranju ishrane u kućama dok se »ne prijeđe na kazane«.[101]

Poslije nekoliko dana brigada je dobila naređenje Glavnog štaba Hrvatske[102] u kojem se precizira da oficire i podoficire sa dužnosti na dužnost, ili iz jedinice u jedinicu može premještati i postavljati samo drugopretpostavljeni štab, a ne kao do tada »svako svog potčinjenog«. Ovim se unosila stabilnost i sigurnost kod kadra, te podsticala veća aktivnost na dužnosti, a onemogućene su česte promjene u jedinicama, pa i subjektivizam.

I drugo važno naređenje Glavnog štaba o obezbjeđenju i spriječavanju iznenađenja od neprijatelja dobiveno je istog dana.[103] Ovim svojim naređenjem, Glavni štab je oštro osudio neodgovornost nekih štabova koji ne primjenjuju njegova višestruko ponovljena uputstva i naređenja 0 borbenom obezbjeđenju u svim prilikama.

Prema izvještaju štaba Sektora upućenog krajem siječnja Glavnom štabu Hrvatske,[104] situacija na teritoriji se postepeno popravljala i već je u nekim selima provedena mobilizacija (Slani Dol — Otruševac, Otok; Babovića na Zumberku i u kotaru Vel. Gorica). Odlaskom 392. divizije 1 pritisak neprijatelja je popustio. Istina pojačani su garnizoni duž komunikacije Zagreb — Karlovac s dva puka 1. kozačke divizije koji su vršili svakodnevne pokrete i ispade radi pljačke, ali sa njima su jedinice lakše izlazile na kraj i redovito ih odbijale.

U Omladinskoj brigadi, odnosno u njenoj organizacionoj strukturi, nije se gotovo ništa promijenilo, osim što je formirana tzv. ruska četa od 60 boraca na čelu sa komandirom, bivšim poručnikom Crvene armije.[105] U sastavu brigade na dan 29. siječnja 1944. godine bilo je:[106]

[100] Svaki štab bataljona i komandir čete dobili su plan rada, podsjetnik i nužnu literaturu za kurs.

[101] Arhiv VII, reg. br. 7/7, k. 1296 i reg. br. 2/5, k. 1297.

[102] Isto, reg. br. 4/5, k. 1297.

[103] Isto, reg. br. 3/5, k. 1297.

[104] Zbornik, tom V, knj. 23, dok. 119, str. 529—533.

[105] Odnosi se na bivše pripadnike 1. kozačke divizije koji su se predali Njemcima.

[106] Arhiv VII, reg. br. 14/2, k. 112 i Zbornik, tom V, knj. 23, dok. 122.

Po spisku: muških 912, ženskih 106; ukupno 1018. U rashodu 107. Cianova KPJ 235.

Od naoružanja brigada je imala: p. mitraljeza 43, t. mitraljeza 9, automata 20, pt pušaka 2, pištolja 36, pušaka 623, mb 81 mm 4, mb 45—60 mm 6, brdskih topova 1, pt topova 1. Razne municije: 56.000 metaka za puške i mitraljeze, 110 granata, 100 metaka za pt puške, 330 mina za minobacače i 450 bombi. Konja tovarnih, teglećih i jahaćih 57.

Prema ocjeni štaba Sektora, štab Omladinske brigade se sada pokrenuo »nakon više održanih konferencija i savjetovanja«.[107]

Brigada se i dalje nalazi na području tridesetak kilometara sjeverno i sjeverozapadno od Karlovca i u širem rejonu Krašića, Kostanjevca, Svete Jane.

O moralno-političkom stanju — raspoloženju i političkoj aktivnosti u Omladinskoj brigadi mjeseca siječnja 1944. pisao je 31. siječnja sekretar partijske organizacije brigade u izvještaju CK KP Hrvatske i komesaru Zumberačko-posavskog sektora.[108] U tom izvještaju se potvrđuju sve one slabosti koje su ranije izložene na osnovu »komandnih« dokumenata i u osnovi se konstatira da »brigada škripi na svim linijama«, ali da se »u zadnje vrijeme . . . počela popravljati« i izlaziti »iz faze krize u koju je bila došla«. »Stab brigade je svjesan te činjenice ... i pristupa temeljitim mjerama i radu na sređivanju stanja«, a i svi ostali su se trgli.

Od ozbiljnijih problema koji se još ispoljavaju on ističe »padanje u iluziju skorog svršetka rata i da treba sačuvati glavu« — od strane nekih boraca i pojedinih rukovodilaca, »zbog čega se borbenost brigade i gubila«.

»Komunisti i skojevci se drže dobro i spremni su na sve«, kaže se u izvještaju.

Politički rad je intenziviran »ali borce to prilično zamara« (zbog predavača), iako ih vijesti sa frontova veoma zanimaju. Vojnički rad je imao puno slabosti, ali su poduzete ozbiljne mjere da se on popravi.

[107] Zbornik, tom V, knj. 23, dok. 119 i 120, str. 352 i 357.

[108] Arhiv CK KPH, NOB, mikrofilm 37/613—615 (naziv »film« — mikrofilm« ovisan je o nazivu u Arhivi VII JNA).

Niži kadar nema dovoljno znanja i ne snalazi se u borbi. Međutim, boljom obukom to će, vjerovatno, biti popravljeno.

Pojedinačni primjeri kukavičluka i nebudnosti oštro su kažnjeni: smijenjena su dvojica komandira četa i jedan zamjenik komesara, dvoje je isključeno iz Partije, a »biće preduzete mjere prema još nekima.«

Učinjeni su i drugi napori da se unaprijede partijski i skojevski rad. Radi toga su izvršene i neke kadrovske izmjene. Za sekretara SKOJ-a brigade postavljen je vrlo agilni Mladen Zvonarević, a izabrani su i dobri rukovodioci SKOJ-a po bataljonima. Od sekretara bataljonskih biroa ističu se Franekić i Fistrić, od komesara Gajo Gaćeša, među komandantima je vrlo agilan i dosta obećava Šurkalo, a ostaloj trojici komandanata, iako su stari i prekaljeni borci i rukovodioci, zamjera se na njihovom odnosu prema nekim borcima.

Na kulturno-prosvjetnom planu, formirani su odbori u četama i bataljonima, ponovo su organizirani pjevački zborovi, izrada zidnih novina i analfabetski tečajevi.

Druga polovina siječnja obilježena je i redovnijim —• bližim kontaktima s narodom. Štabovi bataljona, »pa i neke čete«, organizirali su zborove, priredbe i mitinge u selima. Na tim mitinzima davane su usmene novine i skečevi, držani govori političkih komesara, »a negdje i komandanata«, tumačeni su vojno-politička situacija, potreba za saradnjom vojske i naroda, stupanja u NOV, uloga maršala Tita i odluke II zasjedanja AVNOJ-a. Uzeto u cjelini, poboljšava se odnos s narodom, ali pojedinačni ispadi zbog hrane i odjeće gdjekad iskrsnu, no to se energično suzbija.[109]

O stanju na terenu i u Omladinskoj brigadi, u izvještaju političkog komesara ZPS, kaže se u osnovi i ovo:

Zahvaljujući odlukama II zasjedanja AVNOJ-a, uspješnim borbama na terenu, hvatanjem i strijeljanjem desetak špijuna i dobrim političkim radom s narodom, situacija na Zumberku, »odnosno na sektoru od Krasića do Plješivice, promijenila se u našu korist i narod se počeo više

[109] Arhiv CK KPH, NOB. mikrofilm 37/615. — izvještaj sekretara partijske organizacije brigade.

opredjeljivati za NOB« (»Je, bogme došlo vrijeme da se mora opredijeliti na jednu stranu, i to bogme na narodnu stranu« — često su govorili seljaci).

U Turopolju je mobilizirano oko 300 novih boraca, ali u Kupčini mobilizacija je dala slabije rezultate: od 200 pozvanih 15 se odazvalo. U selima uz Kupu, od Kupčine do Siljakovine, osjećao se veoma destruktivan rad »vijećnika ZAVNOH-a Tora i Fiolića«. U nekoliko sela potpuno su onemogućili rad NOO-a i razvili mačekovsku propagandu.

Politički rad u jedinicama uglavnom se zasnivao na proučavanju odluka II zasjedanja AVNOJ-a i referata druga Tita na tom zasjedanju. U Omladinskoj brigadi njih poznaje oko 80 odsto boraca, a 20 odsto može i da ih prenosi. U toj brigadi, politički rad je najsolidniji. U njoj je najviše vremena i sastanaka za političko obrazovanje boraca i rukovodilaca (prosječno u svakoj četi po tri sastanka tjedno). Jedino u njoj bilo je temeljito proučeno i pismo komesara Glavnog štaba Hrvatske o unapređenju političko-prosvjetnog i kulturno-prosvjetnog rada.

U Omladinskoj brigadi (kao i u drugim jedinicama sektora) svečana priredba, posvećena proglašenju vrhovnog komandanta druga Tita za maršala, spojena je sa proslavom godišnjice brigade, zbog čega je stvorena lijepa i borbena atmosfera. Upućeni su i telegrami drugu Titu u NKOJ-u.

I kulturno-prosvjetni, kao i politički rad, tvrdi politički komesar sektora, bili su u ovom mjesecu najbolji u Omladinskoj brigadi »Joža Vlahović«. Oni su usko povezani i izražavaju se preko usmenih novina koje se održavaju u svim četama uz učešće boraca i rukovodilaca. Svaka četa izdaje tjedno i po jedne zidne novine, a redovito izlaze i džepne četne i brigadne novine, no slabo se napreduje u učenju novih pjesama i manje se pjeva nego ranije.

Ishrana se malo poboljšala, ali na sektoru Omladinske brigade od Svete Jane do Slavetića i Pribića narod je toliko iscrpljen da nije kadar hraniti jedinice, pa se moralo prijeći na kazansku ishranu. U to vrijeme zdravstveno stanje nije bilo loše, ali je brigada imala 10 oboljelih cd tifusa i 10—20 od gripe.

Politički komesar sektora i sam konstatira da se štab Omladinske brigade trgao, ali da snosi dio krivnje za slabije stanje u brigadi. »Borbenost u brigadi je nešto porasla poslije zadnjih uspjeha u borbama sa neprijateljem ... U borbama na otvorenom terenu brigada je dobra, ali u napadu na uporišta češće zataji«. »Disciplina u toj brigadi kod većine boraca je na velikoj visini, no ima pojedinaca koji kvare ugled brigadi« ... »Na smanjenje borbenosti te brigade svakako djeluje činjenica što se ona stalno nalazi na jednom sektoru« ... itd.[110]

Iz svega što je o aktivnosti, borbama i stanju Omladinske brigade u siječnju 1944. godine rečeno, očito je da ona zbog poduzetih mjera i znatno većeg organiziranja izlazi iz krize koja ju je bila zahvatila.

Veljača 1944. godine, Omladinska brigada »Joža Vlahović« započela je pratnjom većeg broja ranjenika sa Zumberka u bolnice na Kordunu i Baniji. Previjališta i lokalne bolnice bili su prepuni, a neprijatelj je vršio sve češće ispade na oslobođeni teritorij. Zato je i odlučeno da se ranjenici prebace i smjeste na sigurnije mjesto. Pod pratnjom i zaštitom gotovo cjelokupne brigade krenuo je u sumrak jednog od prvih dana veljače karavan ranjenika smještenih u 70 zaprežnih vozila. Prebacivanje prema Pisarovini trebalo je izvršiti preko ceste i pruge između Jastrebarskog i Zagreba, gotovo neposredno pokraj Jastrebarskog. No, neprijatelj je osjetio dugu i sporu kolonu pri prolazu pored Jastrebarskog i spremao se na intervenciju. Da bi zavarao trag, štab Omladinske brigade ostavlja osiguranje prema Jastrebarskom, okreće kolonu putem za Zagreb (nekoliko kilometara), skreće pravo prema pruzi, prelazi je uz manje čarke i kolonu ranjenika dovodi bezbjedno do Pisarovine. Tu ih prebacuje preko Kupe, a zatim ih kamioni prebacuju za Kordun i Baniju u bolnice.[111]

Nakon povratka iz Pokupja na Zumberak, brigada se nekoliko dana odmarala i sređivala. Osmog veljače njena dva bataljona vode borbu na sektoru s. Grandić Breg i

[110] Arhiv VII, reg. br. 5-4, k. 114c — izvještaj političkog komesara Zumberačko-posavskog sektora.

[1,1] Arhiv VII, reg. br. 24-1/8, k. 1297 i depeša 758 — knjiga depeša, reg. br. 1-2, k. 119/1.

s. Hrženik s dvije čete 10. ustaškog bataljona i jednom četom domobrana, koje su toga jutra krenule iz Ozlja prema oslobođenoj teritoriji.[112]

No, bataljoni su ih dočekali spremno, osuli snažnom vatrom i odbacili u polazne baze. Neprijateljevi gubici u ovoj borbi bili su: jedan ustaški vodnik zarobljen i 30 ubijenih ustaša i domobrana; zaplijenjen je 1 pištolj, 1 automat, nekoliko pušaka i nešto druge opreme; vlastiti gubici: 2 mrtva i 3 ranjena.[113]

Nakon ove borbe Omladinska brigada nije imala ozbiljnijih okršaja sve do 17. II 1944. Za to vrijeme ona se nalazila na sektoru sela: Bresarić, Krašić, Vivodina, Pribić, Slavetić.[111] Vršila je pritisak na komunikaciju Jastrebarsko — Karlovac, presretala manje neprijateljeve dijelove, štitila slobodnu teritoriju i izvodila obuku i druge aktivnosti u duhu naređenja dobivenih u mjesecu siječnju.[115]

Politički rad u tom vremenu bio je živ, a kulturno-prosvjetni slabiji nego ranije. Osnovni sadržaj političkog rada i dalje su sačinjavali odluke i drugi materijali sa II zasjedanja AVNOJ-a te pitanja vezana za rad i raskrinkavnje Mačeka i izdajničke klike HSS. Na tome se naročito intenzivno radilo u narodu, a na određen način obrađeni su i svi članci u vezi s tim iz organa CK KPH »Naprijed«, kao: »Izdajnička klika oko Mačeka u naručju D. Mihajlovića«, »Od pakta sa Hitlerom do sprege sa D. Mihailovi-

[112] I ustaše i kozaci sve su neredovnije dobivali namirnice, pa su sve češće išli u pljačku i snabdijevali se s terena.

Zbornik, tom V, knj. 24. dok. 66, str. 306.

[113] Arhiv VII, reg. br. 1-2, k. 119/1 — depeša br. 779 od 8. II 1944.

[114] Isto, reg. br. 60-1/8, k. 1296 — Operativni dnevnik brigade.

[115] U izvještaju štabu 4. korpusa, od 17. veljače 1944, štab. 34. divizije ističe da je u periodu od 1. do 15. veljače, neprijatelj vršio česte pokrete svojih trupa komunikacijom Zagreb — Karlovac, tako da je »načičkao svoje posade« u skoro sva sela na komunikaciji i da jedinice 1. kozačke konjičke divizije, uz pomoć Nijemaca i ustaša, vrše česte ispade na oslobođenu teritoriju Zumberka radi pljačke, represalija i iznenadnih napada na naše jedinice. Ispade je vršio iz Ozlja, Jastrebarskog, Draganića, Zdenčine, Stupnika, Samobora, pa i Karlovca. Duž komunikacije Zagreb — Karlovac nalaze se 4 puka 1. kozačke konjičke divizije. Jedinice 34. divizije sprječavaju njihove ispade.

Zbornik, tom V, knj. 24„ dok. 66, str. 306—311.

ćem« i »Domobranstvo i planovi reakcije«. U prvoj polovini veljače u brigadi je počeo kurs za osposobljavanje političkih delegata.

Saradnju i rad sa narodom Omladinska brigada je veoma poboljšala nakon partijskog savjetovanja održanog prethodnog mjeseca. »Gdje ona djeluje, uspostavljena je puna saradnja između jedinica i naroda«. Na sektoru ostalih jedinica politički rad s narodom je slabiji, a najslabiji je tamo gdje jedinice nisu stalno raspoređene. Politički radnici su »iza nas, a mačekovci uporno djeluju«,[116] kaže se također u izvještaju političkog komesara.

Prema ocjeni štaba 34. divizije, stanje u Omladinskoj brigadi tih dana bilo je u izvjesnom usponu, a moral, borbenost i disciplina su »na srednjoj visini«. U posljednjim borbama »borci ove brigade pokazali su dosta borbenosti«. Sa oružjem se rukuje dobro iako se teška oružja slabije koriste i troši mnogo municije. 1 u štabu brigade stanje se poboljšalo. »Nakon savjetovanja i konferencija sa ovim štabom, oni su se malo pokrenuli«, no bez ranjenog komandanta.[117] Stab još uvijek ne zadovoljava potpuno, nema dovoljno samoinicijative ni odlučnosti. Zdravstveno stanje u brigadi je dobro, svi borci su cijepljeni protiv tifusa i njegovo širenje je spriječeno, ali je odjeća još uvijek slaba (bez šinjela još je oko 50 odsto boraca).[118]

NAPAD NEPRIJATELJA NA SLOBODNU TERITORIJU

Do prve teške borbe koju su u veljači vodile jedinice Omladinske brigade došlo je 17. veljače 1944. godine ujutro u rejonu s. Krašić, s. Pribić, s. Hrženik (sekcija Samobor 1:100.000).[119]

[116] Arhiv CK KPH, NOB, mikrofilm br. 37/618—621.

[117] Komandant Duro Dulić ranjen je nesretnim slučajem. Zbornik, tom V, knj. 24, dok. 66, str. 309.

Isto, dok. 66, str. 306 do 312.

[119] Isto, dok. 85, str. 405—408 — Operativni izvještaj štaba 34. divizije štabu 4. korpusa NOVJ o borbi kod s. Krašića, s. Pribića i s. Hrženika.

34. divizija je formirana 30. siječnja 1944. Na njenom čelu su: komandant Martin Dasović, general-pukovnik JNA; politički komesar Franjo Knebl, general-major JNA u rezervi, narodni heroj; načelnik štaba Dušan Pekić, general-pukovnik JNA, narodni heroj.

Brigada je tog dana bila raspoređena na slijedećim položajima: 3. bataljon s. Dvorišće — s. Lović Prekrički 2. bataljon s. Grandić Breg — s. Hrženik — s. Krašić; 1. bataljon s. D. i G. Pribić — s. Pribić Crkveni, i 4. bataljon u r. s. Slavetić. Borbu su vodili 1. i 2. bataljon, a 3. i 4. nisu došli u dodir sa neprijateljem. Od neprijatelja u napadu su učestvovali jedan puk 1. kozačke divizije (kao glavna snaga), 10. ustaški bataljon i dijelovi 5. i 3. ustaškog bataljona (ukupno preko 2.000 vojnika, podoficira i oficira). Napadom su rukovodili štab kozačkog puka i komandant I sektora iz Karlovca general Tomašević.

Neprijatelj je namjeravao da se probije do Krašića, Hrženika i Pribića radi pljačke i udara po partizanskim snagama. Nastojao je da postigne iznenađenje. Nastupao je s četiri pravca: jednim iz Draganića i Ozlja preko Brlenića i Podbrežja ka Krašiću; drugim od Hrženika; trećim od Novaka; četvrtim od Jastrebarskog preko G. Kupčine i Petrovine ka D. Pribiću.

Prvi i 2. bataljon su otkrili neprijatelja i posjeli položaje. Međutim, nisu ga otkrili pravovremeno, pa je neprijatelj zauzeo isturene kote. Borba kod 1. i 2. bataljona počela je u 6 odnosno 7 sati 17. veljače. Jača prethodnica neprijatelja iz pravca Petrovine i G. Kupčine izbila je 6 sati pred D. Pribić, gdje je prinudila znatno slabiju patrolu 1. bataljona na povlačenje. Obaviješten o tome, štab 1. bataljona je izvršio napad sa dvije čete na neprijateljsku prethodnicu i poslije kratke borbe odbacio je prema G. Kupčini, a svoje položaje još više učvrstio. I sve kasnije napade bataljon je uspješno odbio.

U 7 sati neprijatelj je od Pobrežja i Brlenića napao jedinice 2. bataljona u Bresariću i Hrženiku, ali je taj napad bio odbijen. Oko 11 sati na položaje 2 bataljona okomljuje se 6 aviona, najprije 2 rode, a zatim i 4 štuke, i nanose bataljonu osjetne gubitke. U takvoj situaciji štab bataljona čini kobnu grešku. Umjesto da na položajima izdrži bombardiranje i mitraljiranje ili da organizira povlačenje po dijelovima, rastresito i prikrivenijim terenom, on povlači cijeli bataljon prema Hutinu i Prekrižju u tre-

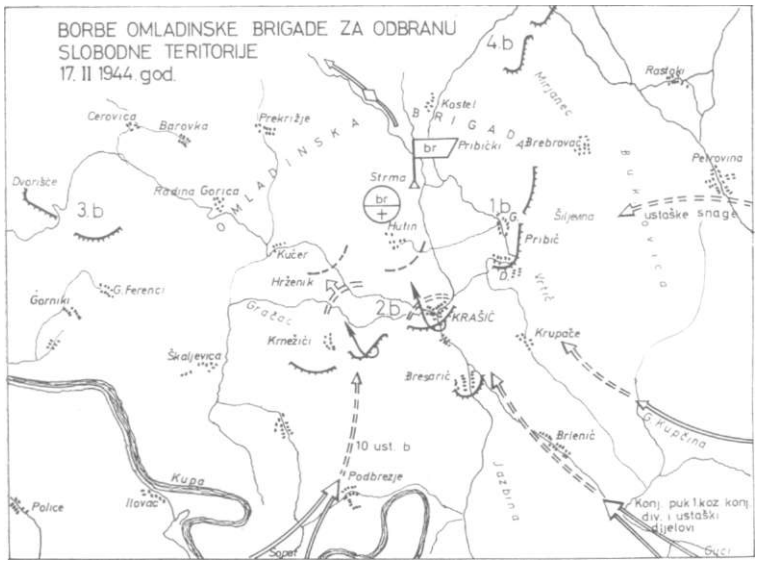

Omladinska brigada u borbama za odbranu slobodne teritorije, 17. veljače 1944.

nutku najžešćeg bombardirania-[121)] Pri povlačenju bataljon je pretrpio velike gubitke, a neprijatelj je to iskoristio zauzevši sela Bresarić, Krašić i Hrženik. Dalje nije nadirao, ali je sve do svog povlačenja (između 14 i 15 sati) bombardirao položaje Omladinske brigade, posebno 2. bataljona.

Prvi bataljon je svoje položaje držao čvrsto i odbio sve napade k D. Pribićima. Nanio je neprijatelju ozbiljne gubitke, a njegovi gubici su bili neznatni. Avijacija u rejonu njegove obrane nije bila aktivna.

Borba je prestala oko 15 sati kada se neprijatelj povukao u polazne baze. Pošto je opljačkao sela Krašić, Hrženik, Bresarić i Brlenić, potjerao je sa sobom i oko 100 ljudi.

[120] O povlačenju, štab bataljona je izvijestio štab brigade koji se nalazio u selu Strmac.

Stab brigade je ovom borbom rukovodio iz Strmca, najprije telefonom, a onda preko kurira. Kod 1. bataljona nalazio se i jedan član štaba brigade.[121]

U toku borbe ubijeno je 19 neprijateljskih vojnika, a ranjeno oko 30. Zaplijenjena je 1 puška, 1 pištolj, nešto puščane municije i razne sitnije opreme. Gubici 1. i 2. bataljona iznose 15 mrtvih, 26 lakše ranjenih, 1 zarobljen i 11 nestalih, te 1 tm i 14 pušaka. Od rukovodilaca je poginuo Ilija Prilika, delegat[122] voda, a ranjen komandir ruske čete drug Stjepan. Gotovo svi ranjeni i poginuli su iz 2. bataljona, a najviše ih je stradalo od avijacije.

Prema ocjeni Štaba 34. divizije, u ovoj borbi su pretrpljeni osjetni gubici, a nisu postignuti mogući rezultati zbog sporog i nedovoljno odlučnog komandovanja štaba Omladinske brigade i štaba 2. bataljona. Umjesto da se odmah »u početku borbe. . . kontramanevrom i napadom odbaci neprijatelj na čitavom sektoru« ... i onda svim snagama poduzima gonjenje, njemu se »omogućilo« da za vrijeme višesatne borbe procijeni tačne položaje bataljona i tuče ih precizno avionima, a zatim (na sektoru 2. bataljona) i postigne cilj. Treći i 4. bataljon nisu uopće angažirani u ovoj borbi, a mogli su veoma mnogo učiniti, tj. rasteretiti 2. bataljon i odgovarajućim manevrom nanijeti neprijatelju teške gubitke.

Nema sumnje da su posljedice ove teške borbe nepovoljno uticale osobito na borce 2. bataljona. U jedinicama se smanjivalo brojno stanje zbog gubitaka, a i dezerterstva, uslijed čega je popuna postajala prijeka potreba. Isto tako bilo je sve očitije da za slabosti u Omladinskoj brigadi nisu krivi samo borci. »Borci u svim njenim jedinicama su dobri. . .« (nitko od onih koji su s njom došli ili joj se priključili odmah nakon dolaska na Zumberak nije dezertirao), »a kako se drže uglavnom zavisi od rukovodilaca«, kaže se između ostalog u izvještaju komesara 34. divizije od veljače 1944.

[121] Štab divizije se u to vrijeme nalazio u Turopolju, gdje je pripremao napad na D. Lomnicu.

Zbornik, knj. 24, dok. 85. str. 407 i dok. 89, str. 418.

[122] Brat bivšeg komandanta 2. bataljona Dure Prilike, tada komandanta Brodske brigade.

Stab divizije je poduzimao značajne napore da se slabosti u štabu brigade i štabovima bataljona prevladaju. Izvršene su mnoge analize stanja u brigadi i kadrovske promjene, poslije čega su 1, 2. i 4. bataljon vidnije napredovali.[123]

MJERE RADI JAČANJA JEDINICA

Radi jačanja borbene spremnosti svih svojih jedinica, štab 34. divizije je organizirao minersko-antitenkovski kurs. Od njega je brigada tih dana dobila obučene borce i u isto vrijeme odabrala 5 odličnih boraca za kurs veze i signalizacije i 10 nižih rukovodilaca za vojne kurseve čija je nastava počinjala 25. veljače.[124]

Dvadeset i četvrtoga veljače štabu Omladinske brigade je stiglo naređenje štaba 34. divizije kojim se dostavljaju »Načelna taktička uputstva« i regulira način njihovog proučavanja.[125]

»Načelna taktička uputstva« je izradio Glavni štab Hrvatske i obavezao sve štabove i rukovodioce da ih organizirano i dobro prouče. Njima su, između ostalih, obrađena ova glavna pitanja: karakteristike taktike NOV i POJ; osobine našeg manevra; značaj rezerve; postupci u ofenzivno-obrambenim i ofenzivno-defenzivnim operacijama. Stab Omladinske brigade je odmah organizovao proradu ovog dokumenta sa starješinama i u jedinicama. Obuka i proučavanje trajali su sve do kraja veljače.

Vrijeme od 18. do 28. veljače brigada je provela u širem rejonu sela Krašić — Slavetić — Vivodina, pri čemu su jedinice zbog bezbjednosti svaka dva-tri dana menjale sela i zasjede. Krašić, Crkveni Pribić, Hutin, Prekrižje Slavetić, Bresarić, Hrženik, Grandić Breg, Lović i još neka su mjesta u kojima su se tih dana smenjivali bata-

[123] Arhiv CK KPH, NOB, mikrofilm 37/618 do 621 i reg. br. 10/4, k. 1224.

[124] Zbornik, tom V, knj. 24, dok. 66, str. 306—312.

[125] Arhiv VII, reg. br. 1-4/7, k. 1223.

ljoni Omladinske brigade. Povremeno su i cijeli bataljoni izlazili na položaje. Najveći dio vremena korišten je za vojnu i političku obuku, sastanke, kulturno-zabavni rad i odmor.[126]

NOVA BORBA U BRESARICU, KRAŠIĆU I PRIBICU

Omladinska brigada je krajem veljače imala još jednu tešku borbu, ponovo na sektoru sela Balaban, Šiljevina, G. Pribić, D. Pribić, Krupače, Brlenić, Bresarić, Podbrežje, Vrhovac, Grandić Breg (sve sekcije Sombor 1:100.000). Ovi položaji su pogodni za obranu, ali zbog pošumljenog terena i većih proplanaka zahtijevaju veće snage no što ih je imala brigada.

Borba je počela 29. veljače u 8 sati i trajala je do 15 sati. U njoj su s naše strane učestvovali: 1. bataljon koji je držao položaje u rejonu Vrhovca i Podbrežja; 3. bataljon ispred Krupače i Gornjeg i Donjeg Pribića i 4. bataljon u rejonu Brlenića i Bresarića; 2. bataljon je bio u rezervi, a njegova 3. četa u Šiljevini.

Neprijatelj je uveo u borbu ove snage: dijelove 1. kozačke konjičke divizije koji su napadali pravcem Draganići — Brlenić — Bresarić (ka 4. bataljonu); 3. četa 10. ustaškog bataljona pravcem Ozalj — Podbrežje — Prekrižje (prema 1. bataljonu); i tri čete 30. ustaškog bataljona pravcem Jastrebarsko — G. Kupčina — Pribić (prema 3. bataljonu) — ukupno oko 1.200 vojnika.

Jedinice brigade raspoređene u ovim rejonima i na ovim položajima imale su zadatak da sprječavaju neprijateljsko nadiranje prema oslobođenom teritoriju.

Oko 8 sati 29. veljače najprije se pojavila neprijateljska kolona koja je nadirala preko G. Kupčine prema D. Pribiću (tri čete ustaša). Nju je 3. bataljon dočekao snažnom vatrom, nanio joj osjetne gubitke i onemogućio prodor prema D. Pribiću. Dio snaga ove neprijateljeve kolone napalo je lijevo krilo 3. bataljona i 3. četu 2. bataljona u Šiljevini. Kako se ova četa odmah povukla, položaj 3. bataljona postao je nepovoljan, tako da se morao i sam povući, a neprijatelj je ušao u D. Pribić.

[126] Isto, VII, reg. br. 60-2/8, k. 1296 (Operat. dnevnik brigade).

Prvi bataljon je brzo razbio kolonu koja je nastupala od Ozlja. Ali nakon dva sata neprijatelj se ponovo sredio i znatno jačim snagama napao ovaj bataljon. Zbog povlačenja dijelova 2. i 3. bataljona i znatno jačeg pritiska 1. bataljon se povukao na položaje (k. 200). Četvrti bataljon uputio mu je u pomoć jednu svoju četu iz Brlenića, no ona nije stigla na vrijeme, pa je dočekana snažnom vatrom i pretrpjevši teške gubitke. Glavninu 4. bataljona neprijatelj je mučki iznenadio. Naime, vojnici iz prednjih neprijateljskih dijelova imali su partizanske kape i oficirske i podoficirske činove, a bilo ih je i u ženskoj odjeći.

Za vrijeme ovih borbi neprijatelj je prodro do Krašića, Bresarića i D. Pribića, opljačkao sela i povukao se u svoje baze. Jedinice brigade su ga napadale za vrijeme povlačenja, ali bez vidnijih rezultata.

Neprijatelj je u ovim borbama imao 60 ubijenih i znatno veći broj ranjenih, a u brigadi je bilo 15 mrtvih i 30 ranjenih. Izgubljeno je — uništeno 20 pušaka, 2 postolja za mitraljez i 2 puškomitraljeza.[127] Utrošeno je preko 5.000 puščanih metaka i 43 mine za minobacače.

U borbi su se istakli komandir 1. čete 3. bataljona Pešun Ivica, komandir 2. čete istog bataljona Nikola Vračarević, komesar te čete Slavica Sever, zamjenik komandira 2. čete Radojko Branko i borac-puškomitraljezac iste čete Drago Opačić, koji je u ovoj borbi i ranjen.

U ovoj borbi podbacio je 2. bataljon, »a naročito komandir njegove 3. čete, koji se u neredu povukao, ne pružajući nikakav otpor neprijatelju. Ovaj bataljon je prouzrokovao neuspjeh čitave brigade«. Očito je bilo da je ova jedinica već duže vremena preživljavala krizu.

Slaba veza, pomanjkanje jedinstva akcije među jedinicama, slabo izviđanje i obezbđeđenje, kruto držanje položaja i odsustvo manevra doprinijeli su također neuspješnoj obrani brigade, iako su neprijatelju nanijeti veliki gubici. Sve je to nalagalo štabu brigade, štabovima bataljona,

[127] Prema neprijateljevim izvorima (Zbornik, tom V, knj. 25, dok. 134, str. 703) — u ovoj borbi njihove snage su imale samo jednog mrtvog i 9 ranjenih. Karakteristično je da neprijatelj u borbama na Zumberku svoje gubitke prikazuje uvijek kao pojedinačne, a partizanske na desetine i stotine.

partijskoj organizaciji i čitavom sastavu da dublje prodru u uzroke slabosti i da ozbiljno porade na njihovom otklanjaju.[128]

U ožujku na tome se i radi. Poduzimaju se određene mjere o situaciji u kojoj se brigada nalazila. A ta situacija i uvjeti za razvoj pokreta na Zumberku i u Pokuplju bili su još uvijek dosta nepovoljni.

U veljači i ožujku 1944. neprijatelj je znatno ojačao svoja uporišta na teritoriji Zumberka i Pokuplja i aktivnost njegovih snaga prema slobodnoj teritoriji bila je vrlo izražena. Devetog ožujka su, na primer, svi garnizoni na komunikaciji Samobor — Karlovac imali jake posade: Samobor oko 2000 (3500 ustaša, ostalo Nijemci), Klinča Selo — nešto kozaka i jednu četu ustaša 13. ustaškog bataljona, Horvati četu domobrana, Zdenčina četu ustaša i tri eskadrona 1. kozačke konjičke divizije (6 pm, 3 tm, 2 mb 81 mm i 4 topa), Stupnik 1 kozački divizion, Desinec oko 50 domobrana i ustaša, Jastrebarslco oko 1000 ustaša, Nijemaca, kozaka i žandara (sa 25 pm i 2 topa), Cvetković oko 200 kozaka, Domagović blizu 100 domobrana, Draganići (i nekoliko okolnih sela) 1000 ljudi 1. kozačke divizije (sa 12 topova, oko 80 pm i 20 mb raznog kalibra) Lug 120 gestapovaca, Ozalj oko 400 domobrana i 200 ustaša i Karlovac, pored jake ustaško-domobranske posade i glavninu 1. kozačke divizije, itd.[129]

Propagandno-politička djelatnost neprijatelja (osobito mačekovaca) na teritoriji Zumberka, Pokuplja i Turopolja je također postala intenzivna.

Naime, neprijatelj svih boja činio je najveće napore da spriječi mobilizaciju stanovništva za NOV. Isto tako, ubacivanjem petokolonaša i agenata neprijatelj nastoji oslabiti moralno-političko jedinstvo u brigadama i odredima. Na nekim mjestima u tome uspijeva. Na primjer, formirali su bataljon »Braća Radić« od HSS-ovaca, u koji se uključilo i desetak dezertera iz partizanskih jedinica s područja Pokupskog. U svoju vojsku su također uspjeli

[128] Borba i događaji 29. veljače obrađeni su na osnovu izvještaja o toj borbi štaba 34. divizije štabu 4. korpusa.

Arhiv VII, reg. br. 4-4, k. 426 i Zbornik, tom V, knj. 25, dok. IH. str. 526—528.

[129] Arhiv VII, reg. br. 1-1/3, k. 1224 i reg. br. 1-1, k. 1223.

mobilizirati preko 100 mladića i od toga su pravili veliku propagandu. Neki domobranski oficiri (mačekovci) čak su i organizirali neku »Zaštitu od ustaša, čerkeza i partizana«. Naročito im je bilo stalo da podstaknu dezerterstvo kod novomobiliziranih u brigadi »Franjo Ogulinac Seljo« i u odredima šireći preko svojih agenata parolu: »Čuvaj glavu, jer će se rat i onako brzo završiti«. Pod utjecajem te propagande neki seljaci su otvoreno prilazili jedinicama (u Izimlju) i govorili: »Treba da se vi izmirite s našom vojskom (domobrani i ustaše), jer ste i jedni i drugi Hrvati, pa nije pravo da se tučete i ginete«.[130]

U izvještaju komesaru 4. korpusa NOVJ, komesar 34. divizije o tome, između ostalog, piše:

»Politički rad je slab i neubjedljiv (naročito na terenu), pa neprijateljsko djelovanje i Maček, politički imaju utjecaja na nove borce u T.P.O. i Z.P.O. i brigadi »Franjo Ogulinac Seljo«, zbog čega je puno dezerterstva (iz oba odreda oko 200), tako da to zabrinjava. Umjesto da borci i starješine utječu na svoje (obitelji) i narod, oni poslije posjete, svraćanja kući i sličnog postaju malodušni. . .« itd.

»Naš štab prema dezerterima bio je prilično labav. Nikom se još ništa nije dogodilo ...«

U izvještaju se kaže da su, u ovom pogledu politički rad i stanje najbolji u Omladinskoj, gdje su odluke II zasjedanja AVNOJ-a najbolje shvaćene (oko 30 odsto boraca može ih prenositi), a i ostali materijali, kojima se raskrinkava neprijateljski rad i Mačekova klika, tu su najbolje prorađeni.... Desetog ožujka u brigadi je održano i partijsko savjetovanje.[131]

Omladinsku brigadu nisu, dakle, mučili problemi neprijateljskog utjecaja i dezerterstva. Ona je u to vrijeme većim dijelom sastavljena od starijih i prekaljenih boraca duboko odanih NOB-i. Brigadu su, međutim, potresali drugi problemi: zamor, iscrpljenost, loša ishrana, veliki gubici, izvjesna nesloga u štabu brigade, »stalno« isti teren, malodušnost nekih rukovodilaca, itd.

[130] Do tada je iz Zumberačkog i Turopoljskog odreda dezertiralo više novomobiliziranih boraca. Neki od njih su se i vraćali. Arhiv CK KPH, NOB, mikrofilm 37 622.

[131] Arhiv VII, reg. br. 60-5/8, k. 1296.

O tome u svom izvještaju komesar divizije kaže i ovo: »U Omladinskoj brigadi se osjeća neka zamorenost. Borci su vrlo slabo ishranjeni, tako da vrlo teško podnose veće hapore. Zbog neprekidnih teških borbi koje je ta brigada vodila malo u njoj ima boraca i rukovodilaca koji do sada nisu bili ranjeni. Tako ima slučajeva da su pojedini borci i rukovodioci od kada su na Zumberku po dva-tri puta ranjeni (a u dvije posljednje borbe oko 100 boraca i rukovodilaca je izbačeno iz stroja). Unatoč toga, borci u toj brigadi su vrlo dobri i kad se poveća odgovornost rukovodilaca, te ako uspijemo mobilizacijom popuniti tu brigadu stanje će se u njoj popraviti.« U izvještaju se naglašava da je zbog slabe ishrane u brigadi »snaga boraca toliko opala da nisu u stanju da brzo manevrišu i kreću se . . . Zbog stalnih pokreta ubrzo će (u njoj) opet 25—30 odsto boraca ostati bez obuće . . .«

Prelazak na kazansku ishranu primljen je u brigadi s velikim zadovoljstvom.[132]

ZAJEDNIČKA AKCIJA 8. I 34. DIVIZIJE

Cijeneći situaciju u svojim jedinicama i na terenu, štab 34. divizije odlučuje da angažiranjem svih snaga izvede nekoliko dobro pripremljenih akcija i povrati samopouzdanje i vjeru u NOV i kod boraca i kod naroda ovog kraja. Ostvarujući tu ideju, izvršen je snažan napad na uporište Draganići, postavljene su zasjede (tri) na pruzi Zagreb — Karlovac (sa obje brigade) i izvedeno je više drugih akcija. U nekima od njih neprijatelju su nanijeti veliki gubici, nekoliko puta je natjeran »u bjekstvo glavom bez obzira«. Poslijedice su, dakako, bile povoljne.[133] Tokom tog mjeseca Omladinska brigada je učestvovala u sedam većih i manjih borbi i akcija.

Prvi dani ožujka iskorišteni su za sređivanje i jačanje jedinica i neophodnu analizu iskustava i nedostataka poslije teškog okršaja koji je 29. veljače vođen na sektoru sela Balaban, Pribići, Krupače, Bresarići.

[132] Isto, reg. br. 12-1/4, k. 1224 (izvještaj pol. kom. 34. div. od 28. ožujka).
[133] Isto, VII. reg. br. 12-1/4, k. 1224.

Prvog ožujka brigada se nalazi u Prekrižju (1. bat.), Slavetiću (2. bat.), G. Pribiću (3. bat.), Čunkovoj Dragi i Hutinu (4. bat.).

Drugog ožujka po podne vrši pokret pravcem Pribići, Sveta Jana, Prilipje, Pleševica, Vlaškovac, Beter, Goli Breg.

Trećeg ožujka brigada, poslije odmora, kreće dalje prema Pisarovini,[134] gdje prati teške ranjenike sa Zumberka u sigurnije bolnice. Nakon predaje ranjenika razmješta se u okolini Pisarovine, a sutradan popodne vraća se za Ašpergeri. Isto veće brigada kreće u akciju na želj. st. Horvati.[135]

Napad na želj. st. u Horvatima izvođen je u sklopu akcije širih razmjera na ovom području.[136] U njemu neposredno učestvuje 3. bataljon Omladinske brigade. Njegov je zadatak da, nastupajući sa sjeveroistoka, najprije likvidira bunker koji se nalazio na pruzi nedaleko od stanice kod Babića, a zatim uz pomoć brdskog i pt topa koji su bili u Gorjancima i čitavu posadu na željezničkoj stanici.[137] Bataljon Omladinske brigade koji je bio u rezervi istočno od Gorjanaca vršio je jednom četom pritisak na ž. st. Horvati od sela Paladinića. Osiguranje prema Stupniku i Kerestincu vršio je jedan bataljon, a napad na neprijateljsku posadu u Klinča Selu izvodio je također jedan bataljon Omladinske brigade. Stab brigade se nalazio u blizini Gorjanaca.

Brigada »Franjo Ogulinac Seljo« vršila je pritisak na uporišta Goli Breg i Brezovica.

134 pravcem Ašpergeri, Franje, k. 238, Hasan Brijeg,. Velika Pisarovina.

135 Arhiv VII, reg. br. 60-4/8, k. 1296 (Operativni dnevnik brigade).

136 Napad na uporišta u Zdenčini, Horvatima, Klinča Selu, izvodile su 8. i 34. divizija. Cilj napada brigada 8. div. bila je željeznička stanica Zdenčina, a 34. divizije željeznička stanica Horvati i okolna uporišta.

Zbornik, tom V, knj. 25, dok. 10, str. 54 do 58 (zapovijest za napad).

137 Na ž. st. Horvati posadu je sačinjavala 2. četa 20. željezničkog stražarskog bataljona — u bunkerima i zidanoj zgradi na stanici.

Zumberačko-pokupski odred davao je osiguranje prema Jastrebarskom (i održavao vezu s bataljonom Omladinske brigade koji je napadao Klinča Selo).

Početak napada je određen za 22 sata 4. ožujka.

Napad na ž. st. Horvati je kako je i naređeno (uz prethodno detaljno izviđanje) i akcija je potpuno uspjela. Pomoć sa strane nije se mogla probiti, a i oklopni vlak, dobivši nekoliko direktnih pogodaka, vratio se u Zdenčinu- Neprijatelj je imao 5 mrtvih, veliki broj ranjenih i 15 zarobljenih domobrana i 1 oficira. Ostali su se uspjeli izvući. Zaplijenjeno je 21 puška, 10.000 metaka, 25 bombi, 1 pištolj i veća količina druge vojne spreme i životnih namirnica. Uništeni su željeznička stanica i svi bunkeri oko nje. Pruga je prekinuta na više mjesta, a sve skretnice su uništene, pa je saobraćaj bio obustavljen 5 dana.[138]

Nakon završetka akcije na ž. st. Horvati, Omladinska brigada se preko pruge i puta Zagreb — Karlovac vraća na Zumberak pravcem: Galgovo, Purgarija, Beter, Stankovo, Repišće (sve sekcije Zagreb i Samobor 1:100.000), gdje se i razmješta i ostaje do 8. ožujka. Ovdje su se njene jedinice najprije odmorile, a zatim, vršeći obezbjeđenje, izvodile obuku.

Bataljoni su tu dobili i naređenje štaba brigade o štednji i racionalnom trošenju municije. Tim naređenjem (karakterističnim za tadašnju situaciju brigade) preciziraju se najveća odstojanja preko kojih se ne smije otvarati vatra. Naređuje se u isto vrijeme da se to proradi sa svim borcima i rukovodiocima.[139]

138 Mjesečni pregled borbi Omladinske brigade.

Zbornik, tom V, dok. 112, str. 519.

U »dnevnom izvješću« od 6. ožujka 1944. Glavni stožer domobranstva navodi iste podatke kao i štab Omladinske brigade, osim što tvrdi da su poginula 3, zarobljeno 5,, ranjeno 2, a nestalo 33 domobrana i 1 oficir.

Zbornik, tom V, knj. 25, dok. 138; Arhiv VII. reg. br. 3/1-14, k. 58.

13» Ovim naređenjem je zabranjeno gađanje iz: automata preko 100 m, puške preko 300 m, pm preko 800 i tm iznad 1000 m. mb 45—60 mm preko 500, a mb 81 mm preko 1200, pt topa preko 1200 i brdskog preko 2000 m. Upotreba teškog oružja dozvoljena je samo na »krupnije ciljeve«.

Arhiv VII, reg. br. 2/2, k. 1297.

Odmah nakon ovoga (8. ožujka) štab Omladinske brigade je izdao i drugo naređenje. U naređenju se postavljaju ovi osnovni zahtjevi: bataljoni će u pratećim četama zadržati po 1 tm breda i 1 teški mb. 81 mm; ostatak mitraljeza s okvirima do 14 sati predati intendantu brigade; municiju, konje i samare zadržati; posade predatih mitraljeza rasporediti u ostale prateće čete, a višak uputiti u pješadijske čete; četu za obezbjedenje transporta mitraljeza do Zumberačkog područja daje 4. bataljon; smanjiti komoru, odstraniti iz nje sva kola i sva sredstva nositi na tovarnim konjima.[140]

Istoga dana popodne, održan je sastanak brigadnog komiteta SKOJ-a, na kome su razmatrani organizaciono stanje i zadaci u jačanju moralno-političkog stanja i borbenog raspoloženja brigade.

Naveče brigada je izvela ekonomsku akciju na državno dobro »NDH« u Amruševu.[141] U njoj je učestvovao 2. bataljon, koji je uništio jedan most na putu Zagreb — Karlovac, zaplijenio i dotjerao velike količine životnih namirnica (420 m štofa, 700 m platna, 19 grla krupne stoke, 180 kg suhog mesa, 450 kg masti i dr.).

Devetog ožujka brigada je izvršila pokret u novi rejon i razmijestila se u Krašiću (1. bat.), Dolu (2. b.), Pribiću (3. b.) i Čunkovoj Dragi (4. b.). Tu je dopremljen i plijen iz Amruševa.

Prije podne narednog dana brigada je izašla na položaje: Krašić — Hrženik (1. b.), Dol — Hutin (2. b), Donji i Crkveni Pribić (3. b.) Čunkovo i Medvenova Draga (4. b.). Oko 12 sati, neprijatelj je napravio ispad ka Krašiću, napao položaje 1. bataljona i poslije jednosatne borbe potisnuo njegove dijelove koji su se tu nalazili.

Istog dana u popodnevnim časovima održano je savjetovanje sa svim članovima partije u brigadi.[142]

Do ozbiljnijeg okršaja Omladinske brigade s neprijateljem, koji je izvršio ispad prema oslobođenoj teritoriji zapadno od Jastrebarskog, došlo je 11. ožujka.[143] Kako nije

[140] Arhiv VII, reg. br. 2/2, k. 1297.
[141] Zbornik, tom V, knj. 25, dok. 112, str. 521.
[142] Arhiv VII, reg. br. 60-5/8, k. 1296 (Operativni dnevnik brigade).
[143] Zbornik, tom V, knj. 25, dok. 144, str. 731.

bilo predviđeno da se brigada upusti u odlučnije borbe, ona se postepeno povlačila i pružala otpor, pa je neprijatelj uspio da uđe u sela Pribić, Krašić, Hutin i Dol, odakle se predveče povukao, ostavivši 10 mrtvih i veći broj ranjenih.[144]

Slijedećih šest-sedam dana brigada je provela uglavnom na istim položajima (1. bataljon u Loviću Prekriškom i Grandić-Bregu, 2. bataljon u Čunkovoj i Medvenovoj Dragi; 3. bataljon u Prekrižju i Hutinu i 4. bataljon u Dolu, Okrugu, Sorževu, odnosno Crkvenom Pribiću). Pri nailasku neprijateljske avijacije jedinice su se sklanjale u šumu. Popodnevni časovi su korišteni za odmor, partijske sastanke, kulturno-zabavne aktivnosti (zidne novine, usmene novine, interne priredbe) i si. Sa starješinama i borcima organizirani su brojni sastanci radi iskorištavanja onog što je u borbi i radu bilo dobro, za prevladavanje slabosti 1 za pripreme narednih borbi i akcija.[145]

Dvanaestog ožujka štab brigade je dobio naređenje o prikupljanju iskustava iz ratnih varki — za zbirku u glasilu četvrtog korpusa NOVJ. Odmah se pristupilo ostvarenju tog zadatka.[146]

Prema naređenju Vrhovnog štaba NOV i POJ o ukidanju zamjenika komandira i komandanta, u brigadi su tih dana (14, 15. i 16) vršene i znatnije kadrovske promjene. Naređenjem štaba brigade trojica zamjenika komandanata bataljona postavljeni su za komandire četa, 8 zamjenika komandira četa otišlo je za komandire vodova, 2 niža rukovodioca su uzdignuta na više položaje, a 3 starješine, zbog raznih slabosti, smijenjene su sa dužnosti i upućene za borce. Pored ostalih, smijenjen je vodnik inžinjerijske čete, koji za vrijeme akcije na želj. st. Horvati nije porušio prugu, tako da se oklopni vlak neoštećen vratio i pri tome nanio gubitke jedinicama 8. divizije u Zdenčini.[147]

[144] Isto, dok. 112, str. 521.

[145] Arhiv VII, reg. br. 60-6/8, k. 1296 (Operativni dnevnik brigade).

[146] Isto, reg. br. 5-2, k. 1297.

[147] Isto, reg. br. 7-2/10, k. 1296.

NAPAD NA UPORIŠTE U DRAGANICU

Sedamnaestog ožujka počele su pripreme za novu veću akciju, a kada je brigada dobila i konkretno naređenje za napad na uporište Draganići (Sekcija Samobor 1:100.000), te su pripreme intenzivirane. Opća je želja bila da akcija potpuno uspije.

Prema naređenju štaba 34. divizije za napad na Draganiće,[148] brigada »Franjo Ogulinac Seljo« i Zumberački odred imali su zadatak da izvrše vanjsko osiguranje i zatvore sve pravce s kojih su moguće intervencije ka Draganiću, a Omladinska brigada je napadala.

Uporište je branio 1. kozački konjički divizion 2. sibirskog puka razmješten po eskadronima u selima Jazvaci, Barkovići, Vrbanci i Lazina. Naoružanje mu je bilo pješadijsko, 4 poljska i 2 pt topa, a natkriveni rovovi s drveno-zemljanim bunkerima izgrađeni su oko sela Franetići — — Barkovići — Jazvaci i između njih. Štab diviziona se nalazio u središtu toga rasporeda. Nepun kilometar južno od Jazvaca u Budrovcima bilo je 45 utvrđenih žandara (u 4 bunkera) s minobacačem 81 mm.

Okolno zemljište je ravno, sa blagim uzdizanjem prema zapadu.

Zadaci jedinica Omladinske brigade bili su slijedeći:

• dva bataljona (1. i 3) napadaju eskadron u Jazvacima (sa zapadne i južne strane) sa zadatkom da ga što prije likvidiraju, a zatim produže napad preko ceste na neprijatelja u Barkovićima. Desnokrilni bataljon je imao i zadatak da odvoji jednu desetinu za demonstrativni napad na žandarmerijsku stanicu u Budrovcima i tako je neutralizira;

e 2. bataljon koji je bio u rezervi jugozapadno od Jazvaca imao je zadatak da dijelom snaga veže neprijateljsku posadu u Vrbancima i onemogući joj da pruži pomoć napadnutom eskadronu u Barkovićima;

» sa sjevera od sela Guca duž glavnog puta nastupa 4. bataljon i pročišćava okolni prostor, do hvatanja veze s bataljonom koji napada Jazvace, a zatim putem Draganići — Lazina napada na neprijateljske snage u tom selu.

[148] Zbornik, tom V, knj. 25, dok. 58, str. 277—280 i Arhiv VII, reg. br. 1-1, k. 1223.

Napad na Jazvace podržavala su 2 topa i 3 minobacača 81 mm, u težnji da se štab kozačkog diviziona i konjički eskadron što prije likvidiraju, te dejstvo i vatra prenesu na uporišta Barkoviće i s. Vrbance.

Glavni put je trebalo minirati između Izimlja i Čeglja i kod Benčetića prema Karlovcu, a prugu između Lazine i Domagovićke Sume i želj. st. Draganići i Dubovačke Sume.

Stab Omladinske brigade bio je nedaleko od Jazvaca. Sa štabom 34. divizije održavana je veza telefonom i kuririma.

Početak napada je određen za 19. ožujak u 22 sata, a trebalo ga je završiti sutradan do 3 sata. Od tog trenutka jedinice počinju povlačenje u polazne baze.

Štabu Omladinske brigade je naređeno da napad što bolje pripremi i da do 16,30, 19 ožujka, koncentrira brigadu u rejonu Krašića i Bresarića.

Brigadi »Franjo Ogulinac Seljo« i Zumberačkom odredu naređeno je da održavaju stalnu vezu sa Omladinskom brigadom.[149]

U Operativnom dnevniku brigade je zabilježeno da je napad na uporište u Draganiću počeo 19. ožujka u 22,25 sati.[150] Treći bataljon koji je napadao sa južne strane uspio je da se probije u uporište, razbije sistem obrane i zauzme 6 bunkera. Juriš 1. bataljona, koji je napadao sa zapadne i jugozapadne strane, nije uspio zbog neodlučnosti štaba, a izostala je i njegova podrška 3. bataljonu koji je već prodro u uporište. To je omogućilo neprijatelju da usmjeri snage na 3. bataljon i da ga posle žestoke borbe izbaci iz uporišta. Pokoleban početnim neuspjehom, 1. bataljon nije nikako uspijevao da se sredi niti da postigne kakav borbeni uspjeh.

U međuvremenu neprijatelj je procijenio pravce kojima je brigada napadala, pa je baš tu usredsredio vatru svojih bacača i topova nanoseći bataljonima osjetne gubitke.[151]

[149] Zbornik, tom V, knj. 25, dok. 58, str. 279 i 280.
[150] Arhiv VII, reg. br. 60-6 8 k. 1296.
[151] Zbornik, tom V, knj. 25,, dok. 117, str. 538 i 539 (Operativni izvještaj štaba 34. divizije).

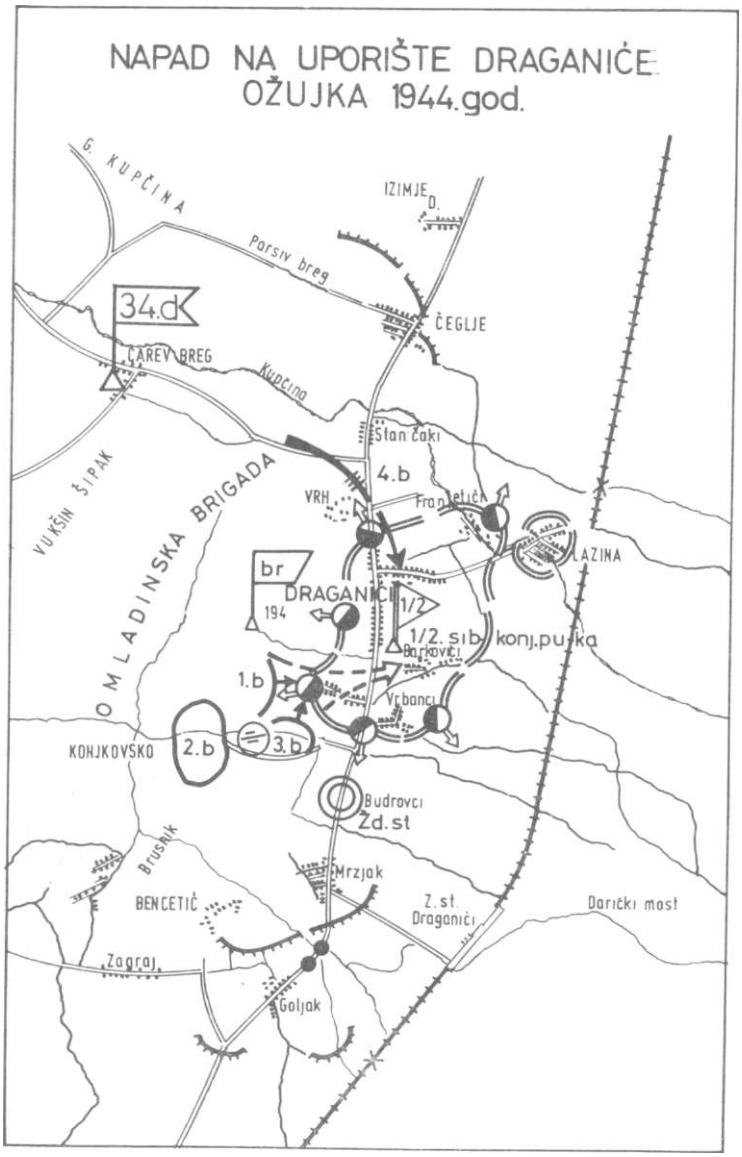

Brigada u napadu na neprijateljeve) uporište u Draganiću, ožujak 1944.

Prema ocjeni štaba brigade, pogriješio je i 3. bataljon što, prodrijevši u uporište, nije produžio energičan napad u pravcu 1. bataljona. Time je izgubljeno dragocjeno vrijeme, što je neprijatelj iskoristio za protivnapad.

»Nekoliko puta je pokušavano da se izvrši napad . . . ali je bilo sve uzalud, jer je on osjetio ... namjere i naše snage... i preduzeo sve da ostane gospodar situacije«, kaže se u izvještaju Štaba Omladinske brigade.[152]

Bataljon koji je nastupao od Guca prema Draganiću i Lazini naišao je na snažan otpor. Ipak pod zaštitom mraka uspio je prodrijeti ispred samog Draganića, ali ne i u uporište. Svojim pritiskom ipak je vezao neprijatelja olakšavajući dejstvo 1. i 3. bataljonu.

Pošto su svi pokušaji da se neprijatelj slomi ostali bez uspjeha, a dalje angažiranje iziskivalo bi velike žrtve, borba je prekinuta u 2,30 sata. I tako ova akcija, iako vrlo brižljivo pripremana, nije uspjela. Uzroci neuspjeha, prema ocjeni štaba brigade i divizije, bili su slijedeći:

• slaba veza između štaba brigade i bataljona i neefikasno rukovođenje jedinicama od štaba 1. bataljona i operativnog dijela štaba brigade, koji je propustio da neposredno utiče na dejstvo 1. i 3. bataljona;

• štabovi bataljona, prije napada, nisu raščistili situaciju i utanačili plan dejstva u slučaju da prvi nalet ne uspije;

• štab 1. bataljona je dozvolio da čete napadaju nepovezano, što je prouzrokovalo gubitke i neuspjeh napada;

• komande četa također nisu bile spremne da donose odgovarajuće odluke, pa su se neke čete povlačile i bez naređenja;

• ni sadejstvo 1. i 3. bataljona nije bilo dobro.

Ukratko, postupci starješina nisu bili u skladu sa razvojem situacije, a ni teška oružja (naročito minobacači) i dio automatskog oružja nisu iskorišteni (zbog vrlo mračne noći), pa jedinice nisu imale potrebnu podršku.

Najbolje su se u ovoj borbi držali borci i rukovodioci 3. bataljona.

[152] Zbornik, tom V, knj. 25, str. 410.

Naši gubici: 7 mrtvih i 28 ranjenih (utrošeno 22 mine, 8 granata, 18 bombi i oko 5.000 metaka); a gubici neprijatelja: 18 mrtvih i preko 40 ranjenih, a zaplijenjeno je i nešto opreme.[153]

Nakon prekida borbe povlačenje je izvršeno u polazne baze, gdje se brigada ponovo razmjestila.

Do izvjesnog pomjeranja jedinica dolazi u toku 21. ožujka radi posjedanja položaja u rejonu: Hrženika — Grandić-Brega (1. bat.), Brlenića (2. bat.), Bresarića (3. b.) i G. i D. Pribića (4. b). Na tim položajima je ostala cijeli dan.

U toku naredna tri dana brigada je u istom rejonu. Dijelom snaga drži ove položaje, a glavninom izvodi vojničku i političku obuku, održava sastanke boraca i rukovodilaca.[154]

Naređenje štaba 34. divizije o organizaciji divizijskog kursa za desetare, vodnike i stručne rukovodioce veze stiglo je u štab Omladinske brigade 22. ožujka. Uz naređenje je dobiven i program rada kurseva izrađen od Glavnog štaba Hrvatske. Kursevi su trajali 25 dana po 8 radnih sati, a izučavane su teme iz ratne službe, nastave gađanja s naoružanjem, topografije, strojevog pravila i službe veze. Istim naređenjem je Milan Popara, načelnik štaba, postavljen za vršioca dužnosti brigade, Dragaš Lazo, zamjenik komandanta, za operativnog oficira brigade, Mladen Zvonarević, omladinski rukovodilac, za komesara 2. bataljona, a Jovica Romanović je upućen na komandnu dužnost u brigadu »Franjo Ogulinac Seljo«.[155]

Radi sprovođenja mobilizacije, 3. bataljon je upućen u općinu Kalje (sekcija Samobor 1:100.000). Četvrti bataljon je obavljao konfiskaciju u Ćeglju, odakle je dotjerao tri para konja, nešto stoke, pšenice i masti. Nekoliko dana su ponovo izvođeni obuka, izviđanje i obezbeđenje. Pri tome je došlo do sukoba s jednom neprijateljevom patro-

[153] Isto, dok. 85, str. 409—412 (Operativni izvještaj štaba Omladinske brigade o napadu na uporište Draganići).

[154] Iz operativnog dnevnika Omladinske brigade. Arhiv VII, reg. br. 60-7/8, k. 1296.

[155] Isto, reg. br. 20-1/7, k. 1296 i 14-1/8, k. 1223.

lom koja je od Draganića došla do Brlenića, gdje je sačekana i žestokom vatrom natjerana u bjekstvo ostavivši za sobom dva mrtva.[156]

Kako je tih dana na sektoru Jastrebarsko — Karlovac došlo do značajnih promjena kod neprijatelja, štab 34. divizije se odlučio na pojačano izviđanje i postavljanje češćih i brojnijih zasjeda neprijatelju. U svom naređenju[157] od 27. ožujka, između ostaloga, o tome kaže:

»Odlaskom kozačke divizije[158] sa ovoga sektora, prema dobivenim podacima, na njeno mjesto došli su djelovi jedne njemačke divizije . . .[159] Da bi to provjerili i ubuduće znali kakvog neprijatelja pred sobom imamo, donijeli smo odluku da postavljamo zasjede . •. nekog zarobimo . . .«

ZASJEDA KOD G. IZIMLJA I BORBA KOD S. HRZENIKA

U duhu ove odluke brigadama je naređeno da u zoru 28. ožujka postave zasjede u širem rejonu Izimlja (Omladinska), Petrovine (brigada »Franjo Ogulinac Seljo«) i Jastrebarskog (Žumberački odred), da se maskiraju, sačekaju i zarobljavaju neprijateljske patrole, a veće jedinice da razbiju već pri prvom sukobu.

U zasjedi iz Omladinske brigade učestvovali su 2. i 4. bataljon: jedan u selu Izimlju, a drugi s dvije čete na rubu šume ispred k. 148, nekoliko od s. Hudovci—Brega, radi obezbjeđenja boka glavnine zasjede i sačekivanja manjih neprijateljskih dijelova.

Zadatak bataljona u zasjedi u Izimlju bio je da noću neopaženo uđe u selo, zauzme pogodne položaje organizira osmatranje puta i u slučaju nailaska neprijatelja otvori

[156] Isto, reg. br. 60-7/8, k. 1296 (Operativni dnevnik brigade).
[157] Zbornik, tom V, knj. 25„ dok. 111, str. 516 do 518 (naređenje za zasjede).
[158] 1. koz. konj. div. prebačena je sa prostora Karlovac — Jastrebarsko sjeverno od Save radi zaštite komunikacije Zagreb — Novska i Dugo Selo — Križevci.
[159] Riječ je o 1. njemačkom lovačkom rezervnom puku, koji je do tada dejstvovao na području Tuzle.
Arhiv VII, reg. br. Minhen 5/681—684.

snažnu i iznenadnu vatru i izvrši juriš. Poslije 10 sati bataljoni su neizostavno morali da se povuku u polazne baze.

Prvi bataljon Omladinske brigade nije išao na zasjedu nego je ostao u Hrženiku radi obezbjeđenja baza i patroliranja prema s. Vrhovac, s. Brlenić i s. Podbrežje.[160]

Ovaj bataljon se, međutim, sukobio sa neprijateljem prije nego bataljoni u zasjedi. Na njegove položaje naišla je patrola neprijatelja, privukla se i otvorila vatru. Jedinica koja se tu nalazila odmah je reagovala, ubila dvojicu, a ostali iz patrole su pobegli. Za to vrijeme glavnina neprijatelja: 6 bornih kola i 6 kamiona pješadije — kretala se putem prema Draganiću i Krašiću, a pomoćna kolona oko 150 ljudi) grebenom preko Vukšinog Šipka.

Došavši do Brlenića neprijatelj, ukupne jačine oko 550 ljudi, iskrcao se iz kamiona i krenuo s bornim kolima u pravcu Krašića. Pomoćna kolona, pošto je osjetila partizane oko Izimlja, vratila se da zaposjedne položaje na pravcu Čeglje — Draganići radi zaštite oslabljenog uporišta.

Na položaje 1. bataljona glavnina je izvršila snažan napad. Borna kola su se probila do sela Strmac i Svrževo.

Štab Omladinske brigade tada odlučuje da s oba bataljona iz zasjede (2. i 4. kod Izimlja) napadne neprijatelja s leđa i presječe mu odstupnicu između sela Brlenić i Carski Breg. Bataljoni su brzo kroz šumu stigli u G. Kupčinu, ali je tu neoprezno ispaljeno nekoliko metaka na stražara i neprijatelj je, otkrivši prisustvo bataljona, brzo dovukao dvoja borna kola. Kako je teren bio potpuno otkriven, 2. i 4. bataljon nisu ostvarili plan o napadu s leđa i o presjecanju odstupnice. Zbog toga je donijeta nova odluka da 2. bataljon zaposjedne grebene iznad Krupače, a 4. bataljon što hitnije da izbije u D. Pribić i napadne neprijatelja s boka.

Čim je primijetio da mu se iza leđa i s bokova približavaju naše jedinice, neprijatelj se povlači. Put Krašić — Draganići, iako udaljen preko 1 km od 2. i 4. bataljona, bio je izložen vatri svih teških oružja i to je neprijatelju, koji se povlačio, nanijelo velike gubitke.

[160] Zbornik, tom V, knj. 25, dok. 111, str. 516—517.

Iako manevar 2. i 4. bataljona nije sasvim uspio, ipak su njihova dejstva znatno olakšala situaciju kod 1. bataljona i u selu Strmac, a neprijatelj je natjeran na povlačenje. Osim toga imao je i ozbiljne gubitke (41 mrtvog i ranjenog, a zaplijenjeno je 12 pušaka i nešto ostale opreme).

Svi borci i rukovodioci 1. bataljona, a i 2. i 4, u ovoj akciji su se držali dobro i bili su poduzimljivi. Iako je bilo sitnih grešaka, one nisu uticale na konačan ishod borbe. Izrazitom odvažnošću isticali su se komandir prateće čete 1. bataljona Miloš Kozar i zastavnik Stevo Narandžić. Rukovođenje jedinicama, donošenje odluka i izdavanje zapovijesti također su dobro funkcionirali: »Komandno osoblje bilo je na svom mjestu. Jedino se opaža da još niži rukovodioci nemaju dovoljno rutine u komandovanju.«

Borbeni postupci jedinica bili su u skladu s razvojem situacije. »Ipak, 1. bataljon se nije smio upuštati u frontalnu borbu«, već se baciti na bokove i krila.[161]

Na kraju izvještaja o ovoj borbi, štab brigade izvlači i pouke o potrebi neprekidne spremnosti za borbu s neprijateljskim oklopnim jedinicama, o izbjegavanju frontalne borbe i udaru na bokove i krila neprijatelja, te korisnosti miniranja opasnih pravaca radi unošenja zabune i usporavanja nadiranja neprijateljskih tenkova i bornih kola.

Treći bataljon brigade se i ovoga, kao i posljednja tri dana ožujka, nalazio na zadatku mobilizacije u općini Kalje.[162]

Nakon završetka ove posljednje akcije 1. bataljon se razmjestio u selima Hutin i Strmac, 2. u Prekrižju Gornjem i 4. u G. i D. Pribiću, a 30. ožujka u Dolu i Slavetiću. Nakon odmora i sređivanja jedinica, nastavljena je vojna i politička obuka.[163]

Prema mjesečnom i drugim izvještajima štaba brigade,[164] organizacioni sastav, brojno stanje i naoružanje Om-

[161] Istov dok. 125, str. 586—589 (Izvještaj štaba Omladinske brigade) i Arhiv VII, reg. br. 24-4, k. 426 (Operativni izvještaj štaba 34. divizije).

[162] Arhiv VII, reg. br. 60-8/8, k. 1296 (Operativni dnevnik brigade).

[163] Isto, reg. br. 60-8 8, k. 1296.

[164] Isto, reg. br. 5-1/8, k. 1296 (Mjesečni izvještaj Omladinske brigade »Jože Vlahović«),

ladinske brigade bilo je tih dana slijedeće: organizacioni sastav bez promjene; po spisku je bilo 824, u rashodu 190 i na licu 634 (567 drugova i 67 drugarica); brigada je imala 582 puške, 15 automata, 30 pištolja, 37 pm, 5 tm, 7 lakih (45—60 mm) i 4 teška mb (81 mm), 1 pt (47 mm) i 1 brdski top (65 mm), 487 bombi, oko 48.000 metaka za streljačko naoružanje, 120 mina, 48 granata i 19 nagaznih mina;[165] u brigadi je bilo 235 starješina (36 u oficirskim činovima, u podoficirskim i desetarskim 101, ostali bez čina);[166] socijalni sastav je izgledao ovako: radnika 213, seljaka 542, zanatlija 45, namještenika 7 i intelektualaca 17; a nacionalni: Srba 405, Hrvata 397, Slovenaca 5, Muslimana 2, Rusa 14 i Nijemaca 2.[167]

Dio komandnog sastava, prema ocjeni štaba brigade, nije bio na potrebnoj visini. Nedovoljna samostalnost i inicijativa, familijarnost u nekim štabovima i između njih i štaba brigade, te nekih štabova bataljona i komandira četa bili su prilično uočljivi i to je nepovoljno uticalo na stanje i izvršavanje borbenih zadataka brigade. Obuka boraca je izvođena gotovo svakodnevno, ali je u njoj bilo manjkavosti i nemarnosti. Ni obuka starješina nije bila kako treba. Organizirani su, na primjer, kursevi za desetare i vodnike, ali u 2. i 4. bataljonu nisu realizirani. Politički rad je najviše trpio u 2. bataljonu. Komandanti bataljona su se ustručavali da drže predavanja pred bataljonom, a i malo su se zanimali za političku, kao i komesari za vojnu izgradnju. »Najbolje stanje po svemu« stoji u izvještaju, je u 3. bataljonu.

Ishrana je zbog ekonomske akcije krajem ožujka bila dosta dobra. Zdravstveno stanje (izuzev prehlada) bilo je takođe dobro.

Zbog grubih odnosa prema borcima smijenjeni su 1 vodnik, 1 delegat i 1 desetar.

Karakteristični su zaključak i napomena na kraju mjesečnog izvještaja štaba Omladinske brigade,[168] u kojima se pored ostalog kaže: »U sadašnjem momentu, brigada

[105] Arhiv VII, reg. br. 8-23/11, k. 426B.
[166] Isto, reg. br. 1/5, k. 1223.
[167] Isto, reg. br. 8-24/11, k. 426B.
[168] Isto, reg. br. 5-1/8, k. 1296.

s obzirom na brojno stanje, naoružanje, velike gubitke i moral nekih jedinica, ne bi bila sposobna da izvrši neki teži zadatak. . . Uspavanost i opadanje morala posljedica su i duže vezanosti brigade za jedan mali sektor. Želja boraca za Slavonijom je dosta opala, ali žele da se kreću, mijenjaju teren i dejstvuju s drugim jedinicama i na različitom terenu. Na četnim sastancima (uz prisustvo članova Štaba brigade) to su naročito ispoljili«.

Teren na kome se nalazila brigada bio je specifičan, ali može se postaviti pitanje da li je bilo pravilno što su prvo štab Zumberačko-pokupskog sektora, a zatim i štab 34. divizije držali brigadu vezanu za teritoriju samo nekoliko sela, omogućavajući upravo time neprijatelju da ispoljava inicijativu. Naime, on je o rasporedu i aktivnostima brigade bio uvijek obavješten, pa je i mogao da vrši iznenađenja. Osim toga, vezanost brigade za jedan teren oko 5 mjeseci, pri slaboj ishrani, odjeći i obući, pothranjuje familijarnost, nebudnost i opuštanje.

Da bi se preovladali problemi i slabosti nagomilavani mjesecima, štab brigade, partijska organizacija i najaktivnije starješine (uz pomoć štaba divizije) poduzimaju mnoge mjere kroz savjetovanja, analize, sastanke, razgovore i kadrovske promjene. Tako se 29. ožujka, štab brigade osvrnuo na odnose pretpostavljenih i potčinjenih, ukazujući šta valja dalje raditi. Organizirao je i nekoliko kurseva radi osposobljavanja starješina i raznih specijalista u brigadi.

Već je slijedeća akcija pokazala da su poduzete mjere dale očekivane rezultate, a dejstva u travnju to će još i bolje pokazati.

ZNAČAJNA NAREĐENJA ZA JAČANJE BORBENE SPREMNOSTI I USPJEŠNE BORBE 4. BATALJONA

Prvog i drugog travnja brigada se nalazi sjeverno od Krašića u rejonu Strmca, Prekrižja i Slavetića. Provela ih je u obuci, odmoru i obezbijeđenju. Narednog dana izašla je na položaj: Grandić-Breg — Hrženik — D. Pribić. Kako se neprijatelj nije pojavljivao, ona se predveče povukla u polazne baze (1. bataljon Hutin, Strmac, 2. bataljon G. i D.

Geta Omladinske brigade, studenog 1943. na Zumberkm

Politički komesar brigade Drago Bobetko Maga i politički komesar čete Slavica Sever, ranjeni, rano proljeće 1944.

štabovi bataljona Šesnaeste brigade, Pokuplje, proljeće 1944.

Pribić i 4. bataljon Slavetić).[169] U takvom rasporedu ostala je i 4. travnja. Naveče tog dana 1. bataljon je krenuo prema Ozlju radi uznemiravanja neprijatelja, koji je, snagama iz Karlovca, vršio ofenzivne akcije protiv Karlovačke brigade i Karlovačkog odreda. No, zbog pomanjkanja municije 7,9 mm, ova demonstracija je vršena samo s 2 talijanska puškomitraljeza, 1 lakim talijanskim minobacačem i nekoliko mina ispaljenih iz minobacača 81 mm. Početak je bio određen za 23 sata 4. travnja, a povlačenje prije svanuća narednog dana.

U isto vrijeme 2. bataljon je izviđao neprijatelja u Draganiću, a jedan odabrani vod je postavio zasjedu kod crkve Sv. Juraj — nedaleko od Draganića radi hvatanja neprijateljske patrole koja je u zoru svakog dana tu dolazila.

Oba bataljona su svoj zadatak izvršili, ali patrola se nije pojavila, pa je i hvatanje izostalo.[170]

[169] Isto, reg. br. 60-8/8, k. 1296 (Operativni dnevnik brigade).
[170] Isto, reg. br. 22/7, k. 1296.

Naredna tri dana brigada je u istom rejonu i, uglavnom, u istom rasporedu.[171]

Četvrtog travnja, u štab brigade je stiglo iz štaba 34. divizije naređenje Glavnog štaba Hrvatske, kojim se, pored ostalog, vrlo ozbiljno ukazuje na slabosti i propuste, pa i primjere neodgovornosti nekih rukovodilaca, zbog čega se trpe gubici od neprijatelja.

Glavni štab upozorava i na posljedice koje zbog aljkavosti i neodgovornosti mogu utjecati na opće uspjehe, moral, ugled u narodu, priliv novih boraca, njihove živote, povjerenje u starješine i snagu NOV.

Činjenica da je u jedinicama sve više novih i mobiliziranih boraca nalaže da se postojeći nedostaci i pogreške što prije otklone i da se komandni kadar učini do kraja odgovornim. On »mora snositi punu odgovornost za izvršenje svakog zadatka i za živote svojih boraca... Neodgovorni postupci ne smiju ostati nekažnjeni. . . Liberalizam, oportunizam i sentimentalnost. . .« spriječavaju izgradnju čvrstih i disciplinirani jedinica i ne mogu se tolerisati.[172]

Dobivši ovo naređenje, štab Omladinske brigade ga najprije sam razrađuje, a zatim dostavlja i svim svojim bataljonima.[173]

Dan kasnije, iz štaba 34. divizije je stigao još jedan dokumenat Glavnog štaba Hrvatske. To je »Uputstvo za protuzračnu obranu puškama«. Ovim uputstvom se ukazuje na značaj upotrebe pušaka u protuzračnoj obrani na visinama do 500 m, na kojima one, pod uvjetom da se upotrebljavaju u masi (najmanje vodom), mogu biti i efikasne i zastrašivati neprijateljske pilote da ne lete na malim visinama.[174]

I ovo uputstvo je štab brigade dostavio svim svojim jedinicama. Među rukovodiocima i borcima ono je izazvalo interes i bilo je predmet ozbiljne pažnje u vojno-stručnoj obuci.[173]

[171] 7. travnja 1944. zamijenili su se samo 2. i 3. bataljon. Drugi je otišao u Kalje na mobilizaciju, a 3. je preuzeo njegovu ulogu u sastavu glavnine brigade (Ooerativni dnevnik brigade).

Isto, reg. br. 60-9/8, k. 1296.

[172] Isto, reg. br. 10/10, k. 1296.

[173] Ista, reg. br. 11/2, k. 1297.

[174] Isto, reg. br. 23/7, k. 1296.

[175] Isto, reg. br. 12/2, k. 1297.

Na osnovu naređenja štaba 34. divizije od 5. travnja, u Omladinskoj brigadi su izvršene i neke kadrovske izmjene: za komandanta 1. bataljona postavljen je poručnik Gabro Pavlović, do tada informativni oficir brigade, a na njegovo mjesto dotadašnji informativni oficir 2. bataljona Pane Nježić. Neki niži rukovodioci određeni su za odlazak u Žumberački partizanski odred u interesu kadrovskog ojačanja te jedinice.[176]

Raspored brigade ostao je nepromenjen do 8. travnja, a predveče tog dana 4. bataljon je išao na prugu Zagreb — Karlovac (između Cvetkovića i Domagovića). Pruga je minirana, ali do borbe na zasjedama od Jastrebarskog i Draganića nije došlo, jer se neprijatelj nije pojavljivao. Zaplijenjena je i veća količina životnih namirnica. U prvim satima 9. travnja bataljon se vratio sa zadatka i smjestio u Slavetić,[177] no uslijed neprijateljskog noćnog napada na Žumberački partizanski odred nije uspio da se odmori. Čim je čuo pucnjavu, bataljon je izašao na položaj i prihvatio štab odreda i jednu njegovu četu, a zatim se upustio u borbu sa neprijateljem koji je nastupao prema Slavetiću. Kada je neprijatelj zauzeo dominantne kote i krenuo odatle prema Slavetiću, bataljon se povukao u Rude. Pošto se malo sredio, bataljon je napao neprijatelja u Slavetiću, ali se on gotovo bez borbe odmah povukao. Prilikom ovog prepada poginuo je, pored ostalih, i komandant Zumberačkog odreda Stevan Hinić.[178]

S 4. bataljonom u akciju je trebalo da krenu i 1. i 3. bataljon, ali iz nepoznatih razloga do toga nije došlo. Devetog prije podne njima je naređeno da krenu u 19 sati na zadatak, planiran za prethodni dan, dok je 4. bataljonu određeno da drži sela Svrževo, D. Pribić i Hutin dok se oni vrate.[179]

Prvi bataljon je prema tome naređenju demonstrirao napad na uporište u Draganiću, a dvije čete je držao u zasjedi kako bi spriječio pokret neprijatelja prema rejonu

[176] Isto, reg. br. 4/1, k. 1224 i Zbornik, tom V, knj. 26, dok. 137, str. 654.

[177] Isto, reg. br. 24/7, k. 1296 i reg. br. 60-9/8, k. 1296 (naređenje za diverziju i operativni dnevnik).

[178] Zbornik, tom V, knj. 26, dok. 66, str. 308 i 309 i operativni dnevnik brigade.

[179] Arhiv VII, reg. br. 25/7, k. 1296.

šuma Boljama, Orlovac i s. Hrnetići, gdje je dejstvovao 3. bataljon. U šumi Boljama 3. bataljon je s jednom četom držao zasjedu prema uporištu Lug, jednom je minirao prugu Zagreb — Karlovac u šumi Orlovac, a jednom četom je pokušao da izvrši iznenadni napad na domobransku postaju na raskrsnici puteva Karlovac—Jastrebarsko—Ozalj istočno od Hrnetića, ali iznenađenje nije postignuto.

Nakon izvršenoga zadatka 1. i 3. bataljon su se vratili u polazne baze.[180]

Toga dana jedinice su se odmarale i popodne imale političku nastavu, a štab brigade, podstaknut noćnim napadom na Zumberački odred, razradio je i dao jedinicama Uputstvo za obranu od noćnih napada.[181]

U ovom Uputstvu između ostalog stoji:

»1. Svaka jedinica, čim dođe u određenu bazu, izabraće odbrambenu liniju, koju utvrditi u sistemu poljske fortifikacije. Linija mora obuhvatiti jake tačke, kako bi se onemogućilo odsjecanje pojedinih dijelova u selu i na položajima.

Prema liniji obrane odrediti i plan vatre. Svako oružje, naročito automatsko, mora znati svoje mjesto, gdje i što gađa. Za teške minobacače odrediti položaje, pravce i orijentire ovisno od procjene nailaska neprijatelja...

2. Čete spavaju blizu svog položaja (u dve-tri kuće) sa krajnje odgovornim osmatranjem, obezbjeđenjem i budnošću...

3. Predstražni položaji i pravci se moraju mijenjati...

4. Izviđanjem i osmatranjem, neprijatelja blagovremeno otkrivati...

5. Čim stražar opali noću metak, to je znak za uzbunu. ..

6. Stab bataljona mora uvijek precizirati svoje komandno mjesto i za njega moraju znati sve jedinice bataljona. ..

7. Mora se znači isključiti mogućnost iznenađenja. A kad se neprijatelj primjeti... pušta se na blisko odstojanje. .. i otvara ubitačna vatra. ..«

[180] Isto, reg. br. 24/7, k. 1296.
[181] Isto, reg. br. 26-1 i 2/7, k. 1296.

Narednih nekoliko dana ovo Uputstvo je prorađivano u štabovima bataljona sa svim rukovodiocima, a potom i sa svim borcima.

Osim 4. bataljona, koji je 10. travnja naveče krenuo preko pruge Zagreb — Karlovac radi praćenja i osiguranja štaba 34. divizije koji se prebacio za Pokuplje, sve ostale jedinice brigade su tih dana mirovale, odnosno sprovodile uobičajene zadatke i aktivnosti u svojim bazama.[182]

U odlasku 4. bataljon nije imao teškoća, ali je neprijatelj, saznavši za njegovo kretanje, pokušao da mu onemogući povratak. No, štab bataljona je i bio na oprezu, pa je plan neprijatelja osujećen. U odlasku i povratku, bataljon je porušio prugu na 8 mjesta.

Neprijatelj je, međutim, krenuo za bataljonom u više kolona.[183] Do sukoba je došlo oko 7 sati 12. travnja na liniji Beter — Pleševica i Prilipje — Sveta Jana (sekcija Samobor 1:100.000). Bataljon je zauzeo pogodne položaje, pustio neprijatelja blizu i jakom vatrom i protivnapadom razbio ga i natjerao u bjekstvo. Pojačanje iz Jastrebarskog — 4 borna kola i 1 laki tenk, također nije pomoglo. Borba je okončana u 14,30 sati kada se neprijatelj definitivno povukao u Jastrebarsko.

Tačni neprijateljski gubici u ovoj borbi nisu poznati. Četiri mrtva su nađena, a prema izjavama mještana — u Jastrebarsko »su dovežena 4 kola ranjenih i mrtvih«. 4. bataljon je imao jednog mrtvog i 2 lakše ranjena druga, među kojima i komandanta bataljona Laku (Lazo) Volaša. Ništa nije zaplijenjeno.

U ovoj borbi cijeli bataljon se držao dobro. Njegovi rukovodioci i borci pokazali su i volju i sposobnost za borbu. Najviše od svih istakao se 1. vod 2. čete s vodnikom Andrijom Kovačem na čelu.

Slijedeća tri dana i ovaj bataljon i ostale jedinice brigade su bile u svojim bazama, odmarale se i izvodile obu-

[162] Isto, reg. br. 60-9/8, k. 1296.

[183] U »dnevnom izvješću« zapovjedništva Glavnog domobranskog zbora se kaže da je to »jedna borbena skupina« iz Jastrebarskog, a u bojnoj relaciji 1. zbornog područja da se radi o nekim satnijama 10. ustaške bojne iz Jastrebarskog.

Zbornik, tom V, knj. 26, dok. 61, str. 283 i dok. 166, str. 840.

ku, uz potrebno borbeno obezbijeđenje. Jedino je 3. bataljon noću 13. travnja izvršio diverziju pruge u visini Ceglja i Desineca na 9 mjesta. Sa zadatka se vratio bez gubitaka.[184]

Šesnaestog travnja jedna četa Omladinske brigade pratila je preko pruge Zagreb — Karlovac englesku vojnu misiju i savezničke pilote,[185] £ 18. travnja 2. četa 3. bataljona je pratila slovenačku omladinsku delegaciju na kongres USAOJ-a. Jedna četa 1. bataljona pratila je 19. travnja transport preko pruge Zagreb — Karlovac, a druga vršila konfiskaciju u Vivodini. Ostale jedinice su u svojim rejonima, obezbijeđuju se i izvode vojno-stručnu i političku obuku i vaspitanje — na osnovu ranije dobivenog programa i naređenja o obrani u noćnim uslovima.[186]

S inžinjerijskom četom i borcima koji povremeno rade sa pt minama MK-5 (engleska) vršena je i obuka na osnovu Uputstva dobivenog od Štaba 34. divizije.[187]

RAZBIJANJE NOĆNOG NAPADA

Desetak dana nakon prepada na Zumberački odred, neprijatelj je izvršio noćni napad i na Omladinsku brigadu koja se nalazila u selima D. Pribić, Dol, Svrževo, Prekrižje. Hutin i Kalje. Borba je počela između 4 i 5 sati 20. travnja, a trajala je do 17 sati istog dana kada je neprijatelj bio prisiljen na odstupanje.[188] Napad su izvršili dijelovi 1. njemačkog lovačkog rezervnog puka, 10. ustaški bataljon i 4. bataljon II posadnog zdruga, uz pomoć 2 mala tenka i triju bornih kola.[189]

Neprijatelj je krenuo oko pola noći iz Jastrebarskog i Draganića. Jedna njegova kolona nastupala je pravcem

[184] Isto, dok. 61, str. 282—284 (Operativni izvještaj štaba Omladinske brigade »Jože Vlahović« o borbi vođenoj s neprijateljem 12. travnja 1944. godine) i operativni dnevnik brigade.

[185] Iz oštećenih savezničkih aviona oni su iskočili iznad našo oslobođene teritorije.

[186] Arhiv VII, reg. br. 60-9/8, k. 1296.

[187] Isto, reg. br. 27-1/7, k. 1296.

[188] Zbornik, tom V, knj. 26, dok. 138. str. 659 i 660.

[189] Zbornik, tom V, knj. 26, dok. 138, str. 659 i Arhiv VII. reg. br. 4/1-15, k. 38 i dokument Minhen N-5, 757—764.

Jastrebarsko, Crnilovec, Petrovina, Bebrovac, Okrug, a druga pravcem Draganići, Brlenić, Bresarić, Hrženik, Hutin.

Namjeravao je izvršiti prepad na štabove bataljona i štab brigade, onemogućiti vezu i komandovanje sa jedinicama, a onda da s tenkovima ispresijecati i razbiti brigadu.

Tokom noći neprijatelj se približio položajima brigade, a kolona od Jastrebarskog sasvim se privukla 3. i 4. bataljonu i izvršila prepad na njih. Neprijatelj je najprije napao i blokirao 2. četu 3. bataljona u školi u Crkvenom Pribiću, a zatim štab toga bataljona i četu 4. bataljona u Svrževu. Iako opkoljen, štab 3. bataljona se uspio probiti svojim četama u D. Pribić i s njima odmah krenuti u pomoć 2. četi. Neprijatelj je ubrzo potisnut od škole i 2. četa, koja se organizirano branila, izvučena je, pa je 3. bataljon vodio dalju borbu kao cjelina, ali arhivu štaba bataljona nije uspio povratiti. To su onemogućili tenkovi i borna kola koji su u međuvremenu stigli od Krašića. Bataljonu nije preostalo ništa drugo nego da se povuče ka Svrževu i Rudama.

Stab 4. bataljona čuvši za borbu kod 3. bataljona uspio je bez gubitaka izvući svoju četu iz Svrževa i zauzeti bolje položaje ispred Dola.

Druga kolona neprijatelja uspjela je da se privuče Hutinu i napadne štab brigade i 1. bataljon. Tu, međutim, neprijatelj nije postigao veće iznenađenje. Bataljon je primio borbu, ali se neprijatelj uz pomoć tenkova i bornih kola probio u selo. Brigada je odstupila ka Prekrižju i Čunkovoj Dragi, i sada je neprijatelj bio ukliješten i opkoljen između jedinica brigade. Stab brigade je odlučio da to iskoristi, pa je povukao 2. bataljon iz Kalja i krenuo u napad cijelom brigadom pravcima: 4. bataljon preko Svrževa, 2. i 3. bataljonom pravcem Prekrižje — Hutin i 1. bataljon od Bukovice prema groblju u Krašiću. Neprijatelj se baš spremao za povlačenje, pa ga je brigada napala dok je bio u koloni između Strmca i Krašića. Prvi bataljon koji je izbio na krašićko groblje nanio je neprijatelju najviše gubitaka, tukući ga »bredama« sa 200 — 300 m. Da nije bilo tenkova i bornih kola i da je imao municije za puškomitraljeske »brnce«, bataljon bi mu sigurno presjekao odstup-

nicu. Ovako, uz podršku snažne artiljerijske vatre iz Draganića, neprijatelj se uspio «vući odnoseći i svoju spremu, ranjene i mrtve. Dalje od Krašića, zbog artiljerijske vatre, brigada nije gonila neprijatelja.

Gubici brigade u ovoj borbi bili su: 11 mrtvih, 18 ranjenih i 5 nestalih, a neprijatelja, prema procjeni, 60 mrtvih i ranjenih vojnika i oficira.[190] Brigada je izgubila 1 pm, 8 pušaka i štapsku arhivu 3. bataljona, a neprijatelj: 1 borna kola, 1 kamion i nešto druge opreme.[191]

Najviše gubitaka imala je 2. četa 3. bataljona, koja je vodila borbu prsa u prsa. Iz nje je poginulo 5 boraca, a ranjeno 8, među kojima i komandir Nikola Vračarević, komesar čete Slavica Sever i desetar Stevo Vlaisavljević.

Za ovu borbu se može kazati da je završena uspješno, iako je i brigada imala znatne gubitke.

Ono što je najvažnije, ova borba je pokazala da Omladinska brigada »Jože Vlahović« izlazi iz krize koju je više mjeseci preživljavala.[192]

Nekoliko narednih dana Omladinska brigada je bila u ovom rasporedu: 1. bataljon u Čukovnoj i Medvenovoj Dragi, 2 bataljon u Prekrižju, 3. bataljon u Hutinu i Strmcu i 4. bataljon u Dolu i Svrženu. Poslije odmora, nastavljene su vojnostručna i moralno-politička obuka i odgoj a neki bataljoni su održali i usmene novine.

Prvi bataljon se 24. travnja prebacio u Prekrižje, a 2, 3. i 4. su se pripremali da obezbeđuju prelaz preko pruge Zagreb — Karlovac predsjednika AVNOJ-a druga Ivana Ribara. Ovaj zadatak je izvršen tokom noći 24. travnja. Dvije čete su pratile druga Ribara i njegovu pratnju do Pisarovine i Lasinja, a brigada je za to vrijeme obezbeđivala pokret i rušila prugu.

[190] U neprijateljevim izvorima nema podataka o njegovim gubicima, a za brigadu kažu da je sutradan u rejonu borbi nađeno 25 mrtvih partizana i da je 25 ranjeno, a 23 zarobljeno iako tamo (21. travnja) nisu ni dolazili.

Zbornik, tom V, knj. 26, dok. 174 i 175, str. 863 i 867.

[191] Isto, dok. 138, str. 659—661 (Operativni izvještaj štaba 34. divizije); Arhiv VII, reg. br. 9-1 i 2/8, k. 1296 (Operativni izvještaj štaba Omladinske brigade).

[192] Zaključak izveden na osnovu operativnih izvještaja brigade i divizije, rada i dejstva do 20. travnja i Operativni dnevnik Omladinske brigade.

Arhiv VII, reg. br. 60-11/8, k. 1296.

Slijedećeg dana brigada se vraća, i to: 1. bataljon u Prekrižje, 2. u Cunkovu Dragu, 3. u Hutin i 4. u Begovo Brdo.[193]

Istog dana u štab brigade je stigao raspis Glavnog štaba Hrvatske od 13. travnja, kojim se ukazuje (1) na slabosti u predlaganju rukovodilaca za proizvođenje i unapređenje, »šot dovodi do nezadovoljstva«; i (2) na nepravilan stav prema oficirima i podoficirima bivše jugoslovenske i domobranske vojske »koji nam prilaze«. Do 1. lipnja u Glavni štab su morali stići prijedlozi za sve drugove koje je trebalo proizvesti ili unaprijediti u viši čin. Štabu divizije brigada je morala dati prijedloge već 27. travnja,[194] pa je i štabove bataljona na to obavezala. (U Arhivu VII nalazi se samo izvještaj — prijedlog štaba 4. bataljona, kojim se dva komandira čete predlažu u čin potporučnika, tri druga u čin zastavnika, po 3 — u čin st. vodnika, vodnika i mlađeg vodnika i 5 u čin desetara,[195] a prijedlozi ostalih nisu poznati.)

PRODOR NEPRIJATELJA NA SLOBODNU TERITORIJU

U zoru 26. travnja Omladinskom brigadom je prostrujila vijest da je neprijatelj otpočeo ofenzivu na Zumberak i da kreće prema njenim položajima.

U sklopu širih ofenzivnih zahvata u Hrvatskoj neprijatelj je prikupio oko 2.000 ljudi i nekoliko tenkova i bornih kola, te krenuo na Zumberak u namjeri da iznenadnim prodorom na oslobođenu teritoriju razbije brigadu »Jože Vlahović« i uništi naše pozadinske ustanove.

U ovim borbama na strani neprijatelja učestvovali su dijelovi 1. njemačkog Rezervnog lovačkog puka, 10. ustaški bataljon iz Karlovca i 10. bataljon 2. posadnog zdruga iz Ozlja.[196]

[193] Isto, reg. br. 24-1/8, k. 1297 i reg. br. 60-11/8, k. 1296.
[194] Isto, reg. br. 14/10, k. 1296 i 5/1, k. 1224.
[195] Isto, reg. br. 16-1/5, k. 1297.
[196] Arhiv VII, reg. br. 60-12/8, k. 1296; Zbornik, tom V knj. 26, dok. 141, str. 717, depeša br. 1862 i primjedba 164; Zbornik, tom V, knj. 26, dok. 178, str. 878, primjedba br. 3.

Obavješten o namjerama i pokretu neprijatelja, štab Omladinske brigade donosi odluku da borbu primi na liniji: Vlašić Brdo — Begovo Brdo — G. i D. Prekrižje — k. 387 u slijedećem rasporedu: 3. bataljon sa dvije čete — Vlašić Brdo — Bartakovići, a jedna četa Begovo Brdo; 1. bataljon G. i D. Prekrižje; 2. bataljon k. 387; 4. bataljon s. Konjarić Vrh.

Stab brigade se nalazio u G. Prekrižju, a inžinjerijska četa i topovski vod na Konjarić Vrhu (sve sekcije 1:100.000 Samobor).

Neprijatelj je nastupao slijedećim pravcima: Dol — Rude — Vučjak (k. 526); Dol — Kostanjevac; Krašić — G. Prekrižje; Hrežnik — Lović Prekriški.

Borba je počela u 7,30 sati 26. travnja kod 1. bataljona koji je zatvarao pravac Krašić — Prekrižje. Tu je neprijatelj nadirao jačim snagama, nastojeći da izbije na Konjarić Vrh (tt 283). Bataljon je čvrsto držao položaj oko 2 sata. U međuvremenu neprijatelj je sa svojom drugom kolonom izbijao k Loviću Prekriškom prema položajima 2. bataljona. Treći bataljon (dosta razvučen), koji je zatvarao pravac Dol — Kostanjevac — Oštre, povukao se bez naređenja prema selu Baroni, pa je neprijatelj bez otpora mogao dalje napredovati.

To je otežalo položaj brigade, pa Štab brigade donosi odluku: da 1. i 3. bataljon zauzmu položaj Konjarić Vrh — Baroni i zatvore pravac prema Oštrcu, s 2. bataljonom da zatvori pravac prema Vivodini, a 4. bataljon upućuje u Galin. Inžinjerijska četa, četa za vezu i topovski vod povukli su se, bez naređenja, preko Prvinića i Galina prema Ognjanovićima. Poslije ovog povlačenja i prebacivanja bataljona na nove položaje neprijatelj je nesmetano nastavio nadiranje prema Oštrcu i zaposjeo ga bez ikakvog otpora, a ostale snage usmjerio je na brigadu. U takvoj situaciji, štab brigade je donio odluku da dva bataljona preko Hrastovice izbiju u rejon Visoče i spriječe prodor neprijatelja na slobodnu teritoriju. Međutim, bataljoni nisu postupili tako, nego su krenuli u Radinović, a jedan bataljon je krenuo, prema naređenju, prema Ognjanovićima. Kako su neprijateljski tenkovi i borna kola već bili u Oštrcu, primijetili su topovski vod koji se kretao prema Ognjanovićima,

otvorili vatru, pobili konje i zaplijenili topove (1 brdski top 65 mm i 1 pt top 47 mm), dok se posluga povukla k Dančulovićima. Bataljonu, upućenom u Ognjanoviće, naređeno je da izbije na greben Oštre (tt 569).

Pošto nije mogao spriječiti prodor neprijatelja do Sošice, štab Omladinske brigade naređuje svim jedinicama da se prebace u rejon Dančulovića radi zaštite i evakuacije partizanske bolnice koja se tamo nalazila.

Tako se neprijatelj gotovo neometano probio do Sošica, popalio i uništio selo, a zatim se povukao u polazne baze. Svoj cilj da razbije brigadu i uništi partizanske pozadinske ustanove istina nije ostvario, ali je prodro veoma duboko na slobodnu teritoriju, popalio nekoliko sela, zaplijenio dva topa, 1 motocikl i 10 kazana, te brigadi nanio izvjesne gubitke (3 mrtva, 6 ranjenih i 1 drugarica zarobljena — tu je poginuo i zamjenik komesara čete Marko Šoštar).

U ovoj borbi neprijatelj je ispoljio krajnju upornost da postigne cilj, nadirao je glavnim snagama putem, a položaje brigade obuhvatao s bokova — svojim manjim snagama.[197] Tome su svakako doprinijeli Nijemci koji su bili okosnica ove neprijateljske skupine. Bez njih, sa ustašama i zdrugovcima, brigada bi lakše izašla na kraj. Međutim, da je štab brigade bolje komandovao, neprijatelj ne bi postigao toliki prodor.

Sutradan brigada je pratila bolnicu za Sloveniju. Odmor je dat na kraju tog pokreta u rejonu sela Jurkovec, Drage, Skemlovec (Sekcija Novo Mesto 1:100.000), a dvadeset osmog popodne izvršen je pokret nazad u sela G. i D. Badovinci (1. bataljon), Dančulovići (2), Plavci, Visoče (3) i Kordići (4). Poslije odmora u toku noći i prijepodneva 29. travnja brigada kreće u stari rejon.

Tridesetog travnja, 1. bataljon prelazi u Slavetić, 3. bataljon u Svetu Janu, 2. u Hutin, a 4. ostaje na svom mjestu.[198]

[197] Zbornik, tom V, knj. 27, dok. 85, str. 359—361 (izvještaj štaba 34. divizije o borbi Omladinske brigade »Jože Vlahović« s Nijemcima 26. travnja 1944).

Arhiv VII, reg. br. 60-11/8, k. 1296 (Operativni dnevnik brigade).

[198] Isto, reg. br. 60-12/8, k. 1296.

To su bili događaji u travnju 1944. godine na Zumberku.

U općevojnom izvještaju štaba brigade[199] od 29. travnja o njima se uglavnom kaže i ovo:

• Zbog agresivnijeg i odlučnijeg neprijatelja, te jače posjednutosti uporišta,[200] brigada — u travnju — nije napadala garnizone, već je postavljala zasjede, rušila komunikacije i vodila borbu na terenu. I »uspjeha je bilo prilično.«

• Borbenost i moral boraca i rukovodilaca su na srednjoj visini (iako ima i neodgovornosti). Dolazak novomobiliziranih pozitivno je uticao na sve (oni se trude da dostignu starije, a stariji borci da se pokažu pred novima). Odnos prema novim drugovima je pažljiv, a i oni su dobri. Osim nekolicine, koji su se slabo pokazali u borbi od 26. travnja. Borbe u kojima je neprijatelj potisnut i razbijen vrlo povoljno su uticale ne samo na borce već i na narod, a ova od 26. 4. odrazila se mučno i negativno, ali i podstakla na riješenost da se slabosti brže prevaziđu.

• Petomjesečna vezanost brigade za jedan mali sektor i istovremena razdvojenost njenih jedinica po selima — sve više smetaju i utiču na ljude i jedinice, pogotovo što u svakoj borbi ispada iz stroja dio rukovodilaca i starih boraca, pa se preporučuje pokretljivija i operativnija upotreba brigade ubuduće.

• Problem nedostatka municije 7,9 mm štab brigade je i ovog puta potencirao, jer umanjuje sigurnost boraca u sebe i onemogućava upornije i odlučnije vođenje borbe. »Sve teške mitraljeze 7,9 mm, dio pušaka i puškomitraljeza sa municijom 7,9 mm smo predali. .. uskoro će i ostali ostati bez municije«, navodi štab brigade i s tim u vezi traži pomoć.

[199] Isto, reg. br. 10-1 i 2/8, k. 1297.

[200] Arhiv VII, mikrofilm Minhen 5/757—764. U travnju uporišta i komunikacije na liniji Zagreb — Karlovac, isključujući Zagreb, držali su 1. donski puk, 2 ustaške bojne i 1 stražarski bataljon, 1. rezervni lovački puk Nijemaca i više samostalnih posadnih — domobranskih, ustaških, žandarskih i gestapovskih četa i drugih dijelova.

U općevojnom izvještaju štaba 34. divizije[201] za ovaj mjesec o stanju u Omladinskoj brigadi se kaže:

»Stanje u Omladinskoj brigadi je prilično dobro, ali brigada još uvek nije došla do svoje stare forme. Poslije izvršene popune brigada još nije imala jačih borbi. . . Sutra uveče prelazimo sa Seljinom brigadom na sektor Zumberak, pa ćemo u zajednici sa Omladinskom izvršiti nekoliko akcija u okolini Samobora na manja neprijateljska uporišta. . .«

U izvještaju sekretara partijske organizacije Omladinske brigade o stanju u brigadi se u osnovi navodi ovo:

»Politička situacija i političko stanje u našoj brigadi, kao i politička svijest boraca jesu na priličnoj visini. Vedrina se povratila, polet takođe. Pjesma se čuje kilometrima, čak i poslije dugih marševa i bez hrane...

Ljudi već osjećaju pripreme Crvene armije i saveznika za nove ofanzive, očekuju II front i to ih oraspoložuje. .,

Politički rad se kvalitetno poboljšao.. .

Niži partijski kurs sa 11 slušalaca trajao je 18 dana i uspio je. Novi takav kurs organizovaće se ponovo, a njime će, uz pomoć brigade, rukovoditi drugovi Albert Zeljko i komesar čete Janošević Drago. . .

Uticaja V kolone u jedinicama nema.

Ishrana na kazanu povoljno utiče kako na kondiciju, tako i na veću okupijenost boraca i jedinica.

Partijski sastanci se drže u prosjeku svakih 7 dana, a bataljonskih biroa svakih 10—14 dana.

Disciplina partijaca je iznad svih ostalih. .. Borbenost i moral naših drugova su dobri... ali u povlačenju češće dolazi do zbrke. . . To je krivica nižeg, a nerijetko i višeg kadra, koji nedovoljno organizuje borbu i dozvoljava povlačenje bez naređenja«.

Drugarstvo je dobro, a odnosi su, osim nekih trzavica u štabu brigade, također dobri.

Kulturno-prosvjetni rad u mjesecu travnju je krenuo. Svaki bataljon je održao 2—3 usmene novine, a čete 3—5. Četne zidne novine izlaze jednom u 7—15 dana. Od 18

[201] Zbornik, tom V, knj. 26, dok. 137, str. 657.

nepismenih 2/3 je naučilo pisati slova. Četne i zidne novine pišu o životu, borbama, primjernim borcima, palim drugovima i aktivnostima jedinica. To i neke opće teme (vojno-politička situacija u svijetu, borbe i uspjesi NOV i si.) bile su predmet i usmenih novina. Zaslugom zamjenika komesara bataljona Fistrića, najmarljivijeg političko-partijskog radnika u cijelioj brigadi, bio je najbolji kulturno-prosvjetni rad u 1. bataljonu. Tome je doprinio i zamjenik komesara čete Marko Šoštar.[202]

Za razliku od partijskog i političkog rada, rad SKOJ-a je popustio zbog izmjena[203] i neiskusnih bataljonskih sekretara. Zbog toga su sekretari partijskih biroa[204] i ćelija obavezani da im pomognu, a sekretari SKOJ-a predviđeni za novi niži partijski kurs.[205]

[202] poginuo u borbi kod s. Sošice 26. travnja 1944. godine.

[203] U 1. bataljonu sekretar SKOJ-a poginuo, u 3. ranjen, u 4. poginuo, a novi na kongresu omladine itd.

[204] Sekretar partijske organizacije Omladinske brigade bio je t,ada Drezga Porin, a sekretari bataljonskih biroa: Festrić (1), Presečnik (2), Franekić (3) i Stjepanović (4. bataljon).

[205] Arhiv CK KPH, NOB, mikrofilm br. 37/630—634 (izvještaj sekretara partijske organizacije Omladinske brigade Centralnom komitetu KP Hrvatske;, komesaru 34. divizije od 1. svibnja 1944. godine).

POVRATAK SA ZUMBERKA I BORBE NA KORDUNU I BANIJI

Prvi svibanj 1944. brigada je dočekala u vedrom raspoloženju. Osim osiguranja, svi su proslavljali praznik rada. Poslije ispraćaja bolnice za Sloveniju, odmora i prvih kritičkih i samokritičkih osvrta na posljednju borbu, stanje se u brigadi popravilo, a Prvi svibanj tome je još više doprineo. Tridesetoga uveče ložene su partizanske vatre, a na sam praznik držane su usmene novine i organizirana narodna veselja. Njima su, pored boraca, prisustvovali i mještani dotičnih sela.[1]

Trećeg svibnja dolazi do nekih pomjeranja u brigadi. Drugi bataljon kreće prema pruzi (rejon sela Prevendari) radi prihvata brigade »Franjo Ogulinac Seljo« iz Pokuplja. Prvi bataljon odlazi u Svetu Janu, Treći u Slavetić i Četvrti u Goljak i Hrašće.

[1] Oznaku 1. svibnja 1944. nosi i naredba štaba brigade o postavljenju i premještaju nekih rukovodilaca: za komesara 2. čete 2. bataljona postavljen je I. Katkić, zamjenik komesara čete iz 4. bataljona; za zamjenika komesara 1. čete 1. bataljona zamjenik komandira baterije topova J. Vukmanović; za referenta saniteta 3. bataljona drugarica K. Lasić; za vojno-politički kurs pri štabu brigade određena su po 4 druga iz svakog bataljona, a za nastavnike na kursu Jovo Adamović i Zeljko Albert. Početak kursa 2. svibnja.

Arhiv VII, reg. br. 13/10, k. 1296.

Četiri slijedeća dana, nakon dolaska brigade »Franjo Ogulinac Seljo«, Omladinska brigada se nalazi u Crkvenom Pribiću, Strmcu, Hutinu, D. Pribiću i G. Prekrižju. Izvodi se vojna obuka, politički i kulturno-prosvjetni rad, obezbjeđenje, popravljaju se odjeća i obuća.

Sedmog svibnja 1944. u 19 sati cijela brigada kreće prema Svetoj Jani i razmješta se u Svetoj Jani, Kupeč Dolu, Prodin Dolu, Prilipju i Dragi (sekcija Samobor 1:100.000). Tu ostaje do 10. svibnja popodne.[2]

Tih dana štab brigade je dobio izvod iz Naredbe Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 23. 4. 1944. o preimenovanju zamjenika u pomoćnika političkih komesara koji su sada odgovorni pored partijskog rada i za personalne poslove. Sprovođenju ove Naredbe pristupilo se odmah.[3]

Pomjeranje na novi teren, tj. na sektor Sveta Jana--Plešivica, unelo je radoznalost i živost u brigadu. A kad je 9. svibnja došlo naređenje o pokretu preko pruge,[4] borci su bili radosni. Slutnja da možda predstoji povratak u Slavoniju zagrijala je srca većine boraca i rukovodilaca.[6]

U preciznom i po načinu reguliranja pokreta zanimljivom naređenju štaba divizije, pored ostalog, stoji:

»Vi krećete sutra. Prebacivanje preko pruge izvršićete kod s. G. Vidulin, ili s. Mavrečići. Unaprijed pošaljite po jedan bataljon na svako mjesto da ispita gdje je situacija povoljnija. Pokret izvršite pravcem: Okić — s. Purgarija — s. Sv. Martin — s. Galgovo — k. 202 ispred s. Pavučnjak — cesta kod s. Palčić ili s. Buti (ovisno od kvaliteta puta), odakle pravac daljeg kretanja odredite na osnovu izvještaja bataljona o stanju na pruzi kod s. G. Vidulin i s. Mavrečići (sve sekcije Samobor 1:100.000). Još na

[2] Arhiv VII, reg. br. 5/1, k. 1223 i reg. br. 60-12/8, k. 1296 — Operativni dnevnik brigade.

[3] Isto, reg. br. 9/10, k. 813.

[4] Isto, reg. br. 5/1, k. 1223 — naređenje štaba 34. divizije za pokret.

[5] I u svom izvještaju od 31. svibnja 1944, politički komesar 34. divizije ističe da je čežnja za Moslavinom i Slavonijom u Omladinskoj brigadi opet jaka i da svi očekuju povratak.
Arhiv CK KP Hrvatske, NOB, mikrofilm 37/640.

glavnoj cesti, kad dobijate podatke od vaših bataljona, preuzimate kola i čitavi transport, a bataljone Zumberačkog odreda povratite natrag.®

Jedan bataljon Turopoljskog partizanskog odreda prihvatiće vas kod s. Mavrečići, a jedan kod s. Starjak (sekcija Zagreb 1:100.000).«

Prema ovom naređenju pokret je izvršen 10. svibnja popodne, a pruga je pređena u toku noći. Većih teškoća nije bilo. Sutradan u zoru brigada je razmještena u sela Cvetković Brdo (1. b.), Jerebić Selo (2. b.), Prvonožina (3. b.) i Cerovski Vrh (4. b.). Ovdje se ostalo cijeli dan. I slijedeća dva dana brigada se zadržala u tom rejonu, odmarala se, popravljala opremu, izvodila obuku i obezbjeđivala se.[7]

Trinaestog svibnja štab brigade jednim dopisom informira svoje jedinice o Trećem zasjedanju ZAVNOH-a i značaju njegovog prerastanja u Sabor i o ukidanju partizanskog pozdrava pesnicom, odnosno o novom načinu pozdravljanja otvorenom i ispruženom šakom. U vezi s pokretom koji je bio u toku, štab brigade naglašava da »pred našom brigadom predstoji naporan i odgovoran pokret u pravcu koji želimo, pa treba preduzeti sve mjere da taj pokret bude izvršen bez ikakvih zastoja«. U isto vrijeme upozorava štabove i komande na rad sa drugovima koji se vraćaju iz balnica i onima koji prvi put dolaze u brigadu (očekivao se priliv novih boraca iz Zagreba i šire okoline).[8]

Ukazujući na potrebu discipliniranog i odgovornog izvršavanja svih daljih zadataka, štab brigade apelira na svijest boraca i rukovodilaca, pogotovo što su, skoro svi u borbi preko 9 mjeseci.[9]

Četrnaestog svibnja jedinice brigade su na položaju (dijelom i na odmoru) u šumi kod Cerovskog Vrha. Predveče, bataljoni su izvršili pokret: 1. u s. Lijevi Stefanki, 2. u s. Hlaković, 3. u s. Šestak Brdo i 4. u s. Lijevo Sredičko (sekcija Zagreb 1:100.000). S njima su štab i samostalne

[6] Bataljoni Žumberačkog odreda dopratili su transport koji je trebalo prebaciti preko pruge.

[7] Arhiv VII, reg. br. 60-12/8, k. 1296.

[8] Isto, reg. br. 25-1-13/8, k. 1297.

[9] Isto, reg. br. 18/5, k. 1297 — dopis štaba Omladinske brigade jedinicama, od 13. svibnja 1944.

čete brigade. (Za njih se, međutim, u dokumentima i operativnom dnevniku gotovo nikad ne govori gdje su smješteni).

Slijedeća dva dana brigada je ostala u istim selima, ali se zbog izviđanja neprijateljske avijacije preko dana sklanjala u obližnje šume gdje je izvodila obuku.[10]

Od 17. do 22. svibnja brigada se uglavnom zadržala u istom rejonu. Danju se vježbalo, održavani su sastanci i slične aktivnosti u okolnim šumama, a uveče bi se bataljoni vraćali u sela. Obezbjeđenje je postalo svestranije, a pojačani su budnost i oprez.[11]

Tih dana u Omladinsku brigadu dolazi Naredba Glavnog štaba Hrvatske o disciplinskoj odgovornosti vojnih lica.[12] Naredbom su ukinuti sudovi časti za oficire NOV i POJ, a precizirani su pojam i vrste disciplinskih prestupa.

Za oficire i podoficire predviđale su se kazne — opomena, ukor, strogi ukor, pritvor, zatvor i lišenje čina.

Za vojnike i ostala lica koja podliježu disciplinskoj odgovornosti kazne su bile: opomena, ukor, strogi ukor, pritvor, zatvor, prisilni rad, a također i prekoredna služba i obavljanje težih dužnosti.

Dvadeset trećeg svibnja, brigada se pomjera prema Kupi i razmješta: 1. bataljon u Gladovec, 2. i 3. ostaju u Cerju i Šestak Brdu, a 4. bataljona u Pokupsko (sekcija Zagreb i Petrinja 1:100.000), gdje ostaje i dva slijedeća dana. Zbog avijacije jedinice su danju opet u okolnim šumama, izvode obuku, obezbjeđuju se i intenzivno rade politički. Održavani su i sastanci, konferencije pojedinih jedinica, a uveče, nakon povratka u sela, održavaju se priredbe i usmene novine.

Dolaskom na rijeku Kupu šestomjesečne borbe na Zumberku i Pokuplju za Omladinsku brigadu praktički su bile završene. Boreći se u prilično nepovoljnim uvjetima, brigada na ovom terenu nije dala onoliko kolike su bile njene stvarne mogućnosti. Bilo je tu i lijepih, ali i nevese-

[10] Šesnaestoga naveče 2. bataljon je pomjeren u s. Cerje. Isto, reg. br. 60-13/8, k. 1296 — operativni dnevnik brigade.
[11] Isto, reg. br. 60-13/8, k. 1296.
[12] Isto, reg. br. 4-2/18, k. 816A.

lih dana. Posebno zato što je bila vezana za relativno malo područje i tako bila neprijatelju izložena kao na dlanu, a sama nije mogla da se razmahne.

Njenim dolaskom na Zumberak, gdje je zamijenila 13. proletersku brigadu i gdje su se nalazile samo još Zumberačko-pokupski i Turopoljsko-posavski odredi, nadomak Zagreba, ponovo je dejstvovala jaka i homogena jedinica kadra i da napada i da zajedno sa odredima brani slobodnu teritoriju i dalje razvija tekovine borbe na tom terenu. Na njemu je brigada vodila oko 40 borbi, ubila oko 450, ranila blizu 600 i zarobila preko 70 neprijateljskih vojnika, zaplijenila je dosta oružja i opreme, uništila kilometre željezničke pruge i stotine TT stubova.

Omladinska brigada je na tom terenu s odredima, a zatim i brigadom »Franjo Ogulinac Seljo« vezivala jake neprijateljske snage, ali i pomagala političku stabilizaciju i mobilizaciju ljudi za NOP, širila bratstvo i jedinstvo itd.

S obzirom na probleme i velike teškoće koje je imala, na slabosti brigade i povremene greške njenih rukovodstava ne treba gledati suviše strogo. Valja shvatiti da je njen sastav bio mahom omladinski, pa i rukovodeći kadar bio je uglavnom mlad i bez većeg vojnog obrazovanja. Bitno je, međutim, bilo to da su svi ti ljudi uvijek željeli najbolje, ali, kao što se u životu dešava, nekad nije išlo kako treba.

POD KOMANDOM 7. UDARNE DIVIZIJE

Na osnovu »Direktivne zapovijesti«, dobivene od štaba 7. divizije NOV,[13] 26. svibnja 1944. Omladinska brigada »Jože Vlahovića« prelazi preko Kupe na Kordun. U toku noći 26/27. stiže u Lasinje, a poslije kraćeg odmora nastavlja pokret prema Ostrožinu, gdje stiže u toku dana, razmješta se i odmara u obližnoj šumi (sekcija: Zagreb i Petrinja 1:100.000).[14]

[13] Zbornik, tom V, knj. 27, dok. 123, str. 503—506 (zapovijest štaba 7. udarne divizije od 24. svibnja 1944).

[14] Time je Omladinska brigada »Jože Vlahović« došla pod komandu štaba 7. divizije.

Ovom zapoviješću štaba 7. divizije ukazuje se na mogućnost da neprijatelj poduzme ofenzivne operacije na sektoru Korduna.[15] S tim u vezi Omladinskoj brigadi je naređeno da u slučaju nadiranja neprijatelja u pravcu Vojnića ili Vrginmosta dejstvuje bočno na njegove snage, koje bi prodirale pravcem: Karlovac — Vojnić, ili Rečica—Utinja —Vrginmost (sekcija Karlovac—Petrinja 1:100.000).

Svoju prvu borbu s neprijateljem na Kordunu Omladinska brigada je vodila 28. svibnja. Prvi joj je zadatak bio da zatvori pravac Vojnić—Tušilović, ali još dok je bila u pokretu stiže novo naređenje da se zadrži u rejonu Slavsko Polje (sekcija Karlovac 1:100.000) i da s Drugom kordunaškom brigadom sačeka neprijatelja koji se od Vojnića, preko Vrginmosta, vraća prema Glini.[16]

Dva dana ranije dva neprijateljska puka probila su se od Gline do Vojnića i ne uspjevši da prođu dalje otpočeli su povlačenje. Prvi, tzv. sibirski puk[17] povlačio se preko Vrginmosta i Čemernice (ostali su preko Krnjaka odstupali ka Karlovcu), a gonile su ga dvije banijske brigade.[18]

Sva četiri bataljona Omladinske brigade bila su tog dana (28. V) na položajima sjeverno od Slavskog polja. Uspostavljena je i veza s bataljonom Druge kordunaške brigade, koji se nalazio na brdu Zečevu i Bulat brdu (sekcija Karlovac i Petrinja 1:100.000).

Oko 16 sati prethodnica neprijateljske kolone ulazi u Vrginmost. Po koloni je otvorena vatra iz teških mitralje-

[15] Napad njemačkih i ustaško-domobranskih snaga na Baniju, Kordun i Cazinsku krajinu počeo je 22. svibnja 1944. pod nazivom »Schach« (Sah). Cilj je bio: vezati naše jedinice za ovu teritoriju, nanijeti im gubitke i obmanuti ih o pravcu glavnog udara (desant na Drvar — izvršen 25. svibnja 1944). U ovoj operaciji angažirane su slijedeće neprijateljeve snage: borbena grupa »Rend« (oko 3 bataljona) iz 373. legionarske divizije; grupa četnika; Prvi lovački rezervni puk, 1 policijski i 1 izviđački bataljon Nijemaca; 1 konjički kozački puk; 3-4 ustaška bataljona. Pored ostalih, neprijatelj je nastupao i pravcima Petrinja — Glina, Vrginmost — Vojnić i Karlovac — Vojnić.

[16] Arhiv VII, reg. br. 13/8, k. 1296 (izvješt. štaba Omladinske brigade od 1. lipnja 1944).

[17] Ovaj puk je imao oko 1500 ljudi naoružanih sa blizu 50 »šaraca«, 8 topova, 15 minobacača, puškama i automatima.
Zbornik, tom V, knj. 28, dok. 37, str. 145.

[18] Isto, dok. 51, str. 243 i 244 (izvještaj štaba IV korpusa NOV).

za i minobacača (streljačko oružje zbog daljine nije dejstvovalo) i kod neprijatelja je nastala pometnja. Bataljoni Omladinske su krenuli bliže cesti. U napad su išla dva bataljona, jedan je bio u rezervi, a jedan je ostao na položajima radi obezbjeđenja borbenog rasporeda brigade. Nedaleko od Vrginmosta došlo je do sukoba u kome je učestvovala i 2. kordunaška brigada.[19]

Zbog vatrene premoći i riješenosti da se pod svaku cijenu probije do Čemernice, ali i zbog nedovoljnog sadejstva naših snaga, neprijatelj je uspio da se probije i uz znatne gubitke domogne Čemernice, gdje se zadržao i zanoćio.[20]

Dvadeset devetog svibnja, Omladinska brigada je prebačena iz Pješčanice u rejon Šatornje. Kako je neprijatelj već bio zadržan u Čemernici, brigada je dobila zadatak da ga s dva bataljona blokira s linije Batinova Kosa—s. 5atornja, a jednim osigura blokadu od Viduševca. Jedan bataljon je ostao u rezervi (uz štab brigade) u Zugaji.[21] Prije nego što je brigada stigla na te položaje — jedna grupa od oko 100 konjanika umakla je preko Batinove Kose prema Vidoševcu, a od njenog dolaska do noći neprijatelj se nije kretao.

Noću 29. svibnja izvršen je napad na neprijatelja u Čemernici. Napadali su 2. kordunaška, jedan bataljon 3. banijske i dva bataljona Omladinske brigade, ali napad nije uspio. Neprijatelj je očekivao napad i bio je spreman, a sadejstvo naših jedinica nije bilo dobro, pa sve jedinice nisu napale jednovremeno. Zbog toga je neprijatelj uspio odbiti napad, manevrirajući i braneći se odlučno čas od jedne čas od druge naše jedinice.[22]

O tome napadu u izvještaju štaba Omladinske brigade[23] stoji: »U noćašnjoj borbi u kojoj su učestvovali dva naša bataljona uspjelo se nakon nekoliko juriša upasti u

[10] Arhiv VII, reg. br. 60-14/8, k. 1296 i reg. br. 13/8, k. 1296.
[20] Zbornik, tom V, knj. 28, dok. 51, str. 244.
[21] Arhiv VII, reg. br. 13/8, k. 1296.
[22] Zbornik, tom V„ knj. 28, dok. 51, str. 244; (Operationi dnevnik); Arhiv VII, reg. br. 60-14/8, k. 1296.
[23] Arhiv VII, reg. br. 12/8, k. 1296 (izvj. Štabu 4. korpusa od 30. V 1944).

selo. Međutim, nije uspio upad jedinica sa desnog krila od s. Bukovica i potoka Kuruzno (sekcija Petrinja 1:100.000), pa nismo mogli zadržati osvojeni deo sela. Zbog jake vatre odstupili smo nekoliko desetina metara, očekujući ponovni napad. Pošto on nije obnovljen, povukli smo jedinice na jučeranje položaje.«

U ovoj borbi brigada je imala 7 ranjenih.

Povlačenje je izvršeno u 3 sata 30. svibnja.

U isto vrijeme štab Omladinske brigade obavještava štab IV korpusa da je porušen most preko Gline, da su nagazne mine postavljene u dvije grupe na putu Glina—Čemernica i da su dva njegova bataljona na Batinovoj Kosi. Njihovo desno krilo naslanja se na 2. kordunašku brigadu s kojom održavaju veze. Jedan bataljon je na liniji Satornja (od kote 188 do raskrsnice puteva za k. 117 i D. Selkovac), a drugi na liniji Petrovo Brdo — Miščevići, s kojih osiguravaju pravce od Viduševca (i Petrinje), G. Selkovca i Gline. Stab brigade je u selu Zugaji. Na kraju, moli obavještenje o daljem planu i gdje da uputi ranjenike.[24]

Blokada neprijatelja je, prema tome, nastavljena i 30. svibnja. Prije podne on nije kretao iz Čemernice, očekujući vjerovatno pomoć (iz Petrinje) koja bi mu omogućila izvlačenje.

Toga dana krenuo je iz Petrinje jedan jači pješadijski bataljon s 4 tenka — preko sela Gore za Glinu, u namjeri da pomogne izvlačenje puka iz Čemernice. Poslije borbe s 4. banijskom brigadom kod Gore, tenkovi i dio pješadije su se probili do Gline, a ostala pješadija je preko M. Solina izbila u Viduševac. Nastupajući dalje prema Čemernici, sve ove snage nastupale su i prema Omladinskoj brigadi. Tako je došlo i do njene treće borbe za ovih nekoliko dana boravka na Kordunu. Borba je otpočela na liniji blokade: Batinova Kosa — Satornja — Cvijanovac. Neprijatelj je snažno nadirao i poslije dva sata uspio se probiti k Čemernici i spojiti s kozačkim pukom. Druga banijska brigada s položaja u rejonu Gređana nije mogla bitnije uticati na sprečavanje ovog proboja.

[24] Isto, reg. br. 12/8, k. 1296.

Popodne sve neprijateljske snage otpočinju povlačenje prema Glini. Pritisnute snažnom vatrom Omladinske i 2. banijske brigade, one su, uz velike gubitke i u priličnom neredu, stigle do Gline gdje je gonjenje neprijatelja od naših jedinica i prestalo.[25] Odatle, još iste večeri i noći, sa snagama koje su ga prihvatile, neprijatelj je produžio za Petrinju.

U ove tri borbe brigada je imala 5 mrtvih i 12 ranjenih; a utrošila je oko 6000 metaka i 57 mina. Istovremeno, Omladinska brigada je ubila oko 50 i ranila 70 neprijateljskih vojnika. Zaplijenjena su 2 pm, 9 pušaka, 10.000 metaka 7,9 mm, 2 tromblona, 14 mina za laki i 80 za teški minobacač (81 mm), 6 osedlanih konja, 3 postolja za teške mitraljeze, 7 rezervnih cijevi za pm, desetak pari odjeće, nešto cipela, 19 šatorskih krila, 8 ćebadi i nešto sitnije opreme.[26]

Kako su borbe na ovom sektoru, kako se kaže u izvještaju štaba IV korpusa od 15. lipnja, time i završene,[27] brigada je 31. svibnja prebačena iz sela Zugaji i Satornja u G. Bučicu (1. b.), Desni Dagoj (3. b.), Slatinu (3. b.) i D. Taborište (4. bataljon). Poslije razmještaja očišćeno je oružje, a zatim je nastupio odmor i detaljnije čišćenje, pranje i popravka odjeće i obuće.[28]

Pokreti, borba i dodir brigade i s drugim jedinicama — banijskim i kordunaškim, kao da su je osvježili i vratili joj sigurnost i samopouzdanje (primjedba autora). I susret s narodom Korduna imao je na borce povoljan uticaj.

[25] Sve jedinice Omladinske brigade napadale su neprijatelja u povlačenju.

Isto, reg. br. 60-15/8, k. 1296 (Operativni dnevnik brigade).

[26] Zbornik, tom V, knj. 28, dok. 19, str. 73 i dok. 51, str. 240—245 (izvještaji štaba 4. korpusa od 14. lipnja 1944. Glavnom štabu Hrvatske; Arhiv VII, reg. br. 13/8, k. 1296; izvještaj štaba Omladinske brigade štabu 7. udarne divizije od 1. lipnja 1944. i Operativni dnevnik brigade).

[27] Neprijateljevi izvori o svojim i partizanskim gubicima su neupotrebljivi, jer su netačni. Svoje gubitke ističu kao pojedinačne, a partizanske na stotine i hiljade.

Zbornik, tom V, knj. 21, dok. 200, 202 i 203.

[28] Arhiv VII, reg. br. 60-16/8, k. 1296.

Četa Omladinske brigade, Kordun, proljeće 1944.

»Naši borci divili su se narodu Korduna. Hrabrost, požrtvovanost i briga za svoju vojsku. . . Ništa ih nije moglo omesti da donesu hranu na položaje iako je trebalo pješačiti desetak i više kilometara . . .«, kaže se u Pregledu razvitka 16. omladinske udarne brigade.[29] Bez sumnje to je utjecalo i na odlučnost i borbenost njenog sastava.

U ovim kordunaškim selima brigada se zadržala još dva dana, a onda je krenula na Baniju (sekcija Petrinja 1:100.000). Pokret je izvršen 2. lipnja prije podne preko Vidišča i reke Gline za D. i G. Bačugu. U tim selima brigada je prenoćila i zadržala se do predveče 4. lipnja. Kada su jedinice IV korpusa krenule na diverziju pruge Sunja — Kostajnica, Omladinska je pošla na osiguranje akcije od tih uporišta (sekcija Kostajnica 1:100.000), no neprijatelj se nije pojavio.

Nakon povlačenja sa zasjeda 1. i 2. bataljon su se razmestili u Klinac, a 3. i 4. bataljon u Deanoviće (sekcija Petrinja 1:100.000). U rejonu ovih sela posjednuti su položaji prema neprijateljskim uporištima i na smjenu je vršeno odmaranje.[30]

[29] Isto, reg. br. 24-1/8, k. 1297.
[30] Isto, reg. br. 60-16 i 17/8, k. 1296.

i

Bolnička četa brigade, Banija, lipanj 1944.

Žene Banije s borcima Šesnaeste slavonske brigade, kojima su donijele hranu na položaj, lipanj 1944.

U toku 5. lipnja dobivena je i zapovijest štaba 7. udarne divizije za napad na uporište Komarevo[31] (sekcija Kostajnica 1:100.000).

Početak zapovijesti glasi:

»Neprijatelj vrši ofanzivu na glavninu naše vojske u zapadnoj Bosni.[32] Za razbijanje te ofanzive i olakšanje situacije ... jedinica NOV koje se bore na toj prostoriji, Vrhovni komandant maršal Tito naredio je svim jedinicama Narodnooslobodilačke vojske da pređu u ofenzivu na neprijateljska uporišta i komunikacije.[33]

U cilju izvršenja ove Naredbe Vrhovnog komandanta naša divizija dobila je zadatak da napada i uništava neprijateljska uporišta i komunikacije na liniji Sisak — Sunja — Kostajnica.«

Nakon prikaza vojne situacije u neprijateljskim garnizonima štab divizije kaže da je odlučio napasti i uništiti neprijateljsku posadu u Komarevu[34] i naređuje:

Prvoj brigadi da vrši osiguranje od Kostajnice u kojoj je bila stalna posada — kozaci sa 8—10 tenkova.

Drugoj brigadi da vrši osiguranje od Petrinje i Siska. To su bila i dva najjača garnizona.

Trećoj brigadi da glavnim snagama izvrši upad u istočni dio G. Komareva, a manjim u zaselak D. Komarevo.

Četvrta brigada je imala zadatak da očisti zapadni dio sela G. Komarevo do crkve.

[31] Zbornik, tom V, knj. 28, dok. 15, str. 59—62; Arhiv VII, reg. br. 38-1/1, k. 426 i reg. br. 11/1-1, k. 813.

[32] Riječ je o drvarskoj operaciji (desantu na Drvar).

»Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, knj. 2, str. 93—106.

[33] U tom naređenju je rečeno: »Naređujem svim jedinicama NOV i POJ da na svim odsjecima fronta, gdje su Nijemci oslabili svoje garnizone, smjesta poduzmu najodlučnije akcije protiv važnih uporišta i vojnih objekata neprijatelja.

Naročito je važno uništavati željezničke pruge, komunikacije i druge važne vojne objekte.

Vrhovni komandant NOV i POJ maršal Jugoslavije TITO«. Arhiv VII, reg. br. 18-13, k. 110-1.

[34] Oko 800 vojnika — kozaka iz 2. ukrajinskog puka i Nijemaca. — Zbornik, tom V, knj. 28, dok. 36, str. 139.

Omladinska brigada je dobila zadatak da sa dva bataljona izvrši upad u istočni dio G. Komareva i zajedno sa 3. brigadom 7. divizije očisti uporište od crkve prema željezničkoj pruzi i Blinjskom Kutu do potoka Blinje. Radi osiguranja od Siska, brigada je sa dva bataljona morala posjesti položaje na ivici šume Piškornjača (od puta Novo Selo — Komarevo do blizu s. Crnac), a jednim isturenim odjeljenjem kontrolisati i osiguravati put Crnac — Caprag. Inžinjerijskim odjeljenjem iz divizijske inžinjerijske čete trebalo je presiječi prugu Caprag — Komarevo i postaviti minu za oklopni vlak.

Svojom četom za vezu brigada se povezuje na pomoćni TCV divizije u Globučaku.

Početak napada je određen za 6. VI u 23 sata.

Na osnovu divizijske zapovijesti, štab brigade je razradio svoju zapovijest[35] i postavio jedinicama ove zadatke:

• 4. bataljon, zajedno sa 2. bataljonom, vrši upad u istočni dio G. Komareva — sa sjevera — i to: od crkve (desno) do polovine tog dijela sela (lijevo ka potoku Blinja) odakle napada 2. bataljon. Sa 15 puškomitraljeza,[36] 4. bataljon kreće pažljivo od pruge ka selu, pošto stigne na polaznu liniju otpočinje privlačenje neprijateljskim položajima i napada u 23 sata.

• 2. bataljon upada u isti dio sela (zajedno sa 4. bataljonom) na odsjeku između 4. bataljona (desno) i potoka Blinja (lijevo). Ojačan puškomitraljezima iz 1. bataljona, selu podilazi od pruge. Pošto izbije na polaznu liniju, privlači se neprijateljskim položajima i otpočinje napad istovremeno sa 4. bataljonom (23 sata).[37]

[35] Arhiv VII, reg. br. 30/7, k. 1296 (zapovijest štaba Omladinske brigade od 6. lipnja 1944).

[36] Bataljon je ojačan puškomitraljezima i iz 3. bataljona, a on je njemu (za zasjedu) ustupio svoje teške mitraljeze. Istu zamjenu izvršili su po naređenju štaba brigade 2. i 1. bataljon.

[37] I štab divizije i štab brigade odredili su 23 sata, kao vrijeme početka napada. Jedinice 7. divizije su i otpočele napad u to vrijeme, a za Omladinsku je naknadno riješeno da radi varke napadom počne 45 minuta kasnije.

Zbornik, tom V, knj. 28, dok. 36, str. 107.

Napad na selo otpočinju 3. i 4. brigada 7. divizije, a 2. i 4. bataljon se za to vrijeme neopaženo privlače i u napad kreću iznenada i silovito 45 minuta kasnije, otvarajući ubitačnu vatru iz sveg naoružanja i zasipajući rovove ručnim bombama.

• 1. i 3. bataljon postavlja osiguranje na sjeverozapadnoj ivici šume Piškornjača od ceste Novo Selo — Komarevo (lijevo) do potoka koji vodi preko Capraške Poljane (desno).

Prvi bataljon, ojačan pt puškom 4. bataljona, održava čvrstu vezu sa jedinicama 2. brigade, a 3. bataljon, ojačan inž. odjeljenjem, istura jedno jače odjeljenje poljskim putem Crnac — Caprag (radi kontrole i osiguranja), ruši prugu ispred položaja — ka Sisku — radi spriječavanja prolaza oklopnog vlaka, i zarušava (u šumi) prugu drvećem, da bi se spriječila njena upotreba od neprijateljevih tenkova.

Brigadno previjalište u šumi Piškornjača pozadi zasjede 1. bataljona. Bataljonska previjališta pozadi svojih bataljona.

Stab brigade u borbenom rasporedu 2. i 4. bataljona, a svi štabovi bataljona u borbenom rasporedu svojih jedinica.

Povlačenje samo po naređenju — nakon završetka akcije, i to na sektor Jošavica — Žilić (sve sekcije Kostajnica 1:100.000).

Stab omladinske brigade posebno je ukazao i na iscrpne i potpune vojno-političke pripreme, jer »u ovoj akciji Omladinska mora uspjeti.«

Ova zapovijest stigla je u jedinice 6. VI ujutro, gotovo istovremeno sa izuzetnom viješću za cio antifašistički svijet. Tog jutra otvoren je toliko dugo očekivani Drugi front. Saveznici su se napokon iskrcali u Normandiji, a jedinice NOV i POJ razbijale su tih dana, već sedmu po redu, neprijateljsku ofanzivu započetu istovremeno sa neuspjelim pokušajem uništenja Vrhovnog štaba NOV i POJ — desantom na Drvar.

Sa tim prijatnim osjećanjem krenule su 6. naveče na uporište Komarevo jedinice 7. udarne divizije i Omladinska brigada »Jože Vlahović«.

Selo Komarevo leži 9 km jugoistočno od Siska, na komunikaciji Sisak — Sunja. Gusto je naseljeno i ima 10 do 15 čvrsto zidanih kuća. Posadu su sačinjavala 4 eskadrona tzv. 2. ukrajinskog puka i nešto Nijemaca, razmještenih duž sela sa otvorenim rovovima i bez žice.[38] Ta posada je bila na odmoru i ujedno osiguravala prugu Caprag — Blinjski Kut.

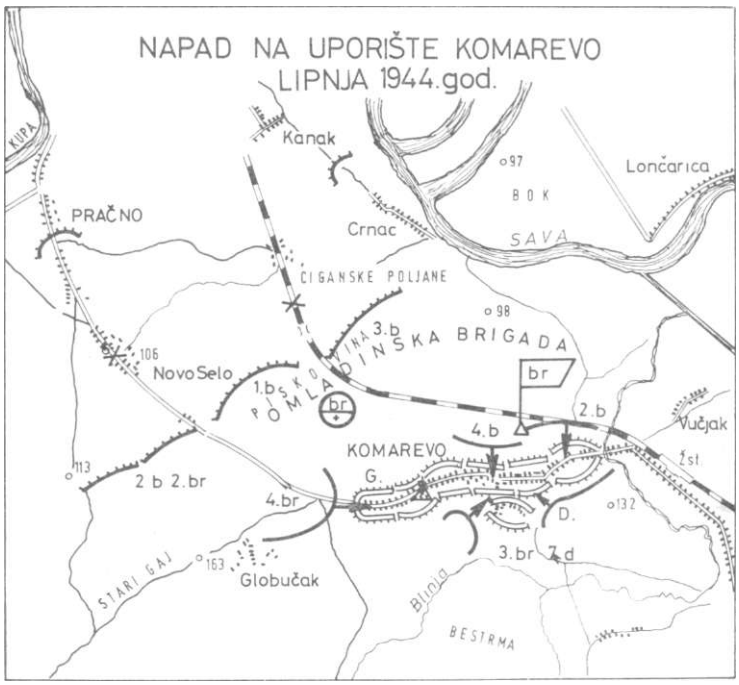

Omladinska brigada u napadu na uporište u Komarevu, lipanj 1944.

Napad na neprijatelja otpočeo je po planu (u 23,00 sata), a borba je vođena do 03,00 sata idućeg dana kada se pristupilo evakuaciji plijena, a onda i povlačenju u baze, koje je izvršeno u 4 sata 7. VI.

[38] Isto, dok. 15 i 36, str. 59 i 139.

Jedinice koje su napadale privukle su se neopaženo na blisko odstojanje i krenule u napad. Tek kad su došle u blizinu rovova bile su primijećene i vatra je otvorena. Na neprijateljsku vatru odgovoreno je snažnom vatrom jedinica u napadu. U isto vrijeme otvorena je i vatra iz naših artiljerijskih oruđa.

Pod jakim pritiskom 3. i 4. brigade, neprijatelj napušta kuću po kuću i povlači se prema crkvi i zidanim kućama oko crkve, gdje se nalazio i štab konjičkog diviziona.

Nakon 45 minuta borbe, u selo, od pruge, upada i Omladinska brigada sa svoja dva bataljona. Kako neprijatelj sa ovog pravca i u ovo vrijeme nije očekivao napad, došlo je do njegove pometnje, koju je brigada iskoristila i nanijela mu velike gubitke.

Osim zidanih kuća oko crkve iz kojih je i dalje davao jak otpor, neprijatelj je, pretrpjevši velike gubitke, napustio selo.

Koristeći napad 3. i 4. brigade 7. divizije, 2. i 4. bataljon Omladinske brigade su se privukli selu i u 23,45 energično napali neprijatelja. Napad ovih bataljona počeo je kasnije zbog iznenađenja i izazivanja pometnje kod neprijatelja. U tome se i uspjelo, ali potpuno iznenađenje nije postignuto, jer je noć bila prilično vidljiva. Posade neprijateljskih bunkera na pruzi primijetile su pokret bataljona i otvorile vatru. To je alarmiralo i neprijatelja u Komarevu, pa je i on ubrzo otvorio paljbu. Jedinice su, međutim, nastupale energično i snažnom vatrom, jurišem i ručnim bombama očistile rovove i kuće u tom dijelu sela — »od blizu potoka Blinje do nekih 100 m desno od crkve prema Novom Selu«.[39]

Time je svoj napadni zadatak Omladinska brigada uspješno izvršila, a neprijatelj je na pravcu njenog dejstva, kao i u cijelom uporištu, pretrpio velike gubitke u ljudstvu i materijalu. Prvi i 3. bataljon na osiguranju takođe su izvršili svoj zadatak. Da 2. i 4. bataljon zbog vidne noći nisu osmotreni pri prelasku pruge, iznenađenje bi bilo veće, pa i rezultati sigurno još bolji.

[39] Isto, 36, str. 139 i 140 (Izvještaj štaba 7. div. štabu 4. korpusa NOV od 10. lipnja 1944).

Stab brigade je rukovodio napadom sa komandnog mjesta neposredno iza rasporeda svojih bataljona, a štabovi bataljona bili su u samom borbenom rasporedu.[40]

Za akciju na neprijateljsko uporište Komarevo, jedinice su u svakom pogledu bile dobro pripremljene, a odluke i izdate zapovijesti realne. Upravljanje borbom cd štaba brigade, štabova bataljona i nižih rukovodilaca bilo je dobro i pravilno, a usklađenost pješadijske (streljačke) i vatre težih oružja blagovremena i efikasna. Veza je takođe bila dobra i naravno sve to zajedno doprinijelo je uspjehu. Jedina zamjerka od štaba brigade i štaba divizije bila je usmjerena na galamu i veći utrošak municije.

Gubici brigade u ovoj borbi iznose: 1 mrtav[41] i 12 ranjenih (3 od vlastite artiljerije), a utrošak municije — 5.880 metaka, 32 mine i 12 bombi za tromblonske puške.

Gubici neprijatelja neuporedivo su veći: 69 mrtvih vojnika i oficira . . . izbrojeno je na licu mjesta. Broj ranjenih nije poznat. Zarobljen nije nitko, a zaplijenjeno je 2.660 metaka 7,9 mm, 27 pušaka, 4 pištolja, 36 pari cipela i čizama, 70 hlača, 59 bluza, 88 ćebadi, nešto rublja, 70 šinjela, 21 šatorsko krilo, 36 konja, 24 sedla, 3 radio-stanice, 1 kola sanitetskog materijala, 2 telefonske centrale, 7 poljskih telefona, 7 km telef. kabla, 170 sekcija, 2 foto-aparata, 1 radio-aparat, 3 pisaće mašine i puna kola raznog voznog pribora i potkivačkog alata. Pored toga, uništeni su 1 veća radio-stanica, 1 automobil, 1 motorkotač i na sedam mjesta prekinuta pruga Sisak — Sunja.[42]

Ukupni gubici neprijatelja u ovoj akciji su: mrtvih 5 oficira i 144 vojnika, ranjenih oko 200. Zarobljen nije nitko, a zaplijenjeno je: 1 teški minobacač (81 mm) sa 20 mina, 3 puškomitraljeza, 57 pušaka, 4 automata, 24.450 metaka 7,9 mm, 25 komada ručnih bombi, 170 pari novog i polovnog odijela, 122 konja (većinom sa sedlima) itd.

Gubici divizije — 21 mrtav i 96 ranjenih.[43]

[40] Arhiv VII, reg. br. 8-2/41, k. 426.
[41] Najbolji puškomitraljezac brigade Duka Kovačević.
Isto, reg. br. 24-1/8, k. 1297.
[42] Zbornik, tom V, knj. 28, dok. 27, str. 106—109 (Operativni izvještaj štaba Omladinske brigade o akciji na uporište Komarevo).
[45] Isto, dok. 36, str. 143 (iz izvještaja štaba 7. divizije).

Za pokazanu hrabrost, vještinu i požrtvovanje u borbi za Komarovo, štab 7. udarne divizije 12. lipnja odao je priznanje i pismeno pohvalio jedinice svoje 3. brigade, 2. i 4. bataljon Omladinske brigade, 2. bataljon svoje 4. brigade i 14 boraca i rukovodilaca poimenično.[44]

Nakon povlačenja iz Komareva, Omladinska brigada se dva dana odmarala u Jošavici. Osmog popodne došla joj je u posjet i omladina iz sela Moštanice, pa je organizirano veselje i stvoreno pravo omladinsko raspoloženje.[45]

Devetog lipnja izvršen je pokret u pravcu sela Strmen radi akcije na četničku grupu. Prateće i samostalne čete brigade upućene su za selo Dodoš, a ostale jedinice su marširale ka Strmenu (sekcija Kostajnica 1:100.000).

U Strmenu, istočno od Sunje, nalazila se grupa od oko 200 četnika naoružanih sa 2 pm, 1 tm i puškama. Brigada ih je napala u prvim ponoćnim satima 10. VI. Grupa je bez većeg otpora razbijena, ali zamisao da se četnici pohvataju nije ostvarena. Istina, 40 četnika je zarobljeno (među njima i komandant bataljona i nekoliko starješina koji su vršili mobilizaciju), a nešto je i pobijeno. Međutim, većina je uspjela pobjeći prije nego što je bataljon, koji je morao presjeći odstupnicu i osigurati akciju od Sunje, izašao na položaj. Njih 26 mobiliziranih, od 40 zarobljenih, ostalo je u partizanima, a 1 podoficir, iz straha, zbog svoje prošlosti, sam se ubio.

Nakon povratka sa ove akcije brigada se razmiješta u sela Joševica (1. b.), Deanovići (2. b.), Klinac (3. b.) i Mlinoge (4. bataljon). S njima su, naravno, i štab brigade i prištapske jedinice. U ovom rejonu i u ovim selima brigada ostaje sve do 24. VI, vrši obezbjeđenje od neprijateljskih uporišta Siska, Petrinje i Kostajnice — izvodi vojnostručnu obuku, politički i kulturno-prosvjetni rad i odmara se.

Za tih desetak dana došlo je i do više susreta sa omladinom i mještanima ovih i obližnjih mjesta.[41]

[44] Arhiv VII, reg. br. 37/11, k. 816; Zbornik, tom V, knj. 28, dok. 47, str. 206 i 207 (Naredba štaba 7. udarne divizije od 12. lipnja 1944).

[45] Arhiv VII, reg. br. 60/16-17/8, k. 1296 (Operativni dnevnik brigade).

[46] Isto, reg. br. 60-18 i 19/8, k. 1296.

Poučen iskustvom iz prethodnih borbi, štab Omladinske brigade 23. VI naređuje svim svojim jedinicama da u budućim borbama bataljoni obavezno uspostavljaju bataljonska previjališta, a čete da obezbijede po nekoliko nosila i potreban broj bolničara za pomoć i izvlačenje ranjenika. Strogo je naređeno da nijedan ranjenik ne smije biti ostavljen.[47]

Dvadeset petog lipnja, Štab Omladinske brigade je od štaba 7. udarne divizije dobio zapovijest za napad na neprijateljski vlak. Zapovijest, uglavnom, sadrži ove podatke.

Neprijatelj je ooravio prugu Sunja — Kostajnica i vrši živ saobraćaj prugom i putem. Noću osigurava prugu i krstari njome, a danju se povlači.

Divizija će napasti neprijateljski vlak između G. i D. Hrastovca 26. VI danju.

Prva brigada napada vlak s dva bataljona, jednim neprijatelja koji bude intervenirao, a jednim vrši osiguranje od Kostajnice.

Druga brigada vrši osiguranje od Sunje i D. Velešnje.

Omladinska brigada — »U cilju osiguranja od pravca Petrinje, sa dva bataljona posjeda položaj s. Deanovići — — s. Klinci« i istura patrolu u Tješnjak i G. Budičnu. Jedan bataljon razmješta kraj Blinje sa isturenim patrolama u pravcu Mađara i Mošenice, a jedan drži u rejonu Starog Sela i istura patrole u pravcu Bestrme i Kunjačke.

Sve jedinice na svoje zadatke kreću tako da najkasnije do 3 sata 26. VI zaposjednu svoje položaje.

Naglašeno je da napad počinje kad naiđe vlak, a mora biti brz i energičan zbog mogućih intervencija od Sunje i Kostajnice.[48]

Postupajući prema ovoj zapovijesti, štab Omladinske brigade je još 25. VI posjeo položaje na liniji: s. Deanovići — s. Klinac (2. i 4. b.), i u rejonima s. Blinja (1. b.) i s. St. Selo (3. b.).[49]

[47] Isto, reg. br. 17/2, k. 1297.

[48] Isto, reg. br. 13/1-1, k. 813 (Zapovijest 7. ud. div. za napad na neprijateljski vlak).

[49] Isto, reg. br. 60-19/8, k. 1296.

Povratak Omladinske brigade sa Banije, lipanj 1944.

Međutim, do napada na neprijateljski vlak 26. nije došlo, jer je neprijatelj prethodnog dana predveče izašao iz garnizona i sukobio se sa 1. i 2. brigadom 7. divizije koje su išle na zadatak. Ujutro se neprijatelj povukao u baze i štab divizije donosi odluku da se napad planiran za jutro 26. VI izvede 27. Jedinice su tog dana izašle na položaje, ali vlak nisu dočekale, nego su napale vod domobrana koji je osiguravao popravku pruge i pronašao podmetnutu minu.[50]

Zbog toga je Omladinska brigada držala svoje položaje i 26. i 27. VI. Kako neprijatelj nije nailazio, veći dio jedinica je izvodio obuku, a manji se nalazio na položajima i izviđao pravce sa kojih se očekivao neprijatelj.

Naveče, 27. VI, brigada se razmjestila u selima Gornja (1. b.) i D. Mlinoga (4. b), Deanovići (2. b.) i Jošavica (3. bataljon).[51]

[50] Zbornik, tom V, knj. 28 dok. 112, str. 608.
[51] Arhiv VII, reg. br. 20-20/8, k. 1296.

Prebacivanje Šesnaeste omladinske brigade preko Save prilikom povratka sa Zumberka i Banije, konac lipnja 1944.

POVRATAK U SLAVONIJU

Dvadeset osmoga lipnja 1944. Omladinska brigada »Joža Vlahović« kreće dalje preko pruge Sunja — Kostajnica za sela Strmen i Crkveni Bok (sekcija Kostajnica 1:100.000). Ovaj pokret je izvršen bez borbe. Cas povratka u Slavoniju sasvim se približio i svako je nastojao da svoj zadatak na tom putu što bolje izvrši. Pogotovo jer su s brigadom bila i dva visoka rukovodioca iz Glavnog štaba Hrvatske.[52]

Sutradan prijepodne brigada se odmara u ovim selima, a zatim prebacuje preko Save. Prebacivanje je obavljeno uspješno i još istog dana uveče nakon kraćeg sređivanja

[32] S Omladinskom brigadom išli su i prešli preko Save komandant Glavnog štaba Ivan Gošnjak i Veljko Kovačević;
Zbornik, tom V, knj. 28, dok. 106 (izvod iz knjige depeša Glavnog štaba Hrvatske za lipanj 1944, str. 557, primjedba 128).

izvršen je pokret preko rijeke Lonje kroz močvarne šume i preko pruge Kutina — Zagreb za Moslavinu. Pruga je, pred samu zoru, pređena u trku, između Kutine i Repušnice (2 km od Kutine) i pri tom porušena na 2 mjesta. Nakon dostizanja marševskog cilja brigada je razmještena u Srpskom Selištu i okolnim selima (sekcija Čazma 1:100.000). U njima je ostala i 30. VI i uz pojačano obezbjeđenje prema Mikleušu odmarala se od napornog marša.[53]

U vrijeme odlaska brigade sa Banije općevojna situacija na tom terenu bila je znatno povoljnija nego ranije i u znaku preuzimanja inicijative naših jedinica. Poraz u Komarevu i stalni napadi jedinica 7. udarne divizije po komunikacijama prisilili su neprijatelja na pasivnost i obranu iako je u to vrijeme u Sisku bilo blizu 3.000 i u Petrinji oko 2.000 neprijateljevih vojnika, a u Capragu, Sunji i Kostajnici postojale su posade od po nekoliko stotina ljudi.[54]

Srpanj 1944. Omladinska brigada započinje pokretom iz Srpskog Selišta u Rogožu i M. Bršljanicu. No, tu se ona zadržava samo nekoliko sati i već popodne produžava za D. Kovačicu (sekcija Bjelovar 1:100.000). Ovdje ostaje dva slijedeća dana koje koristi za odmor, čišćenje, pranje i dotjerivanje opreme, zatim za sastanke, politički rad, a dijelom i vojno-stručnu obuku.

Četvrtog srpnja jedinice Omladinske brigade su stigle u Veliku Pisanicu. Odmah se pristupilo analizi pređenog perioda[55] i zadataka koji se nameću dolaskom u Moslavinu i povratkom u Slavoniju. Sve preostalo vrijeme korišteno je za redovan politički rad, vojno-stručno obučavanje i neophodan odmor.[56]

Noću 7/8. VII 1944. brigada se prebacila u Turčević Polje (1. i 3. b.) i Đakovac (2. i 4. b.), a odmah naveče produžila za Slavoniju na sektor Podravske Slatine i raz-

[53] Od s. Jošavica na Baniji do s. Srpsko Selište u Moslavini, Omladinska brigada je prešla 160 km za 41 sat marša.
Arhiv VII, reg. br. 60-20/8, k. 1296.
[54] Isto, reg. br. 11-1/4/1, k. 426 i reg. br. 1/12, k. 1296.
[55] Analiza je obuhvatala borbe i pokret od prelaska u Kordun do prelaska preko Save i dolaska u Moslavinu.
[56] Arhiv VII, reg. br. 60-21/8, k. 1296.

mjestila se, odnosno uspostavila položaje prema Podravskoj Slatini u Petrovom polju (1. i 2. b.) i Lukavcu (3. i 4. b.).[57]

Od Banije do Slavonije, odnosno od prvog pokreta pa do posijedanja ovih položaja, brigada je za 7 dana marša prevalila preko 250 km, što predstavlja jedan od najdužih i najtežih marševa brigade.[58]

Najveći dio vremena u rejonu Petrovog Polja i Lukavca, od 9 do 14. VII jedinice brigade su provele na pomenutim položajima radi obezbjeđenja žetve na slobodnoj i poluslobodnoj teritoriji s pravaca koji prema njima izvode od Podravske Slatine. Ostale jedinice imale su vojnu i političku obuku. Do izvjesnih promjena u rasporedu došlo je samo 12. VII kada su 1. i 4. bataljon išli na osiguranje organa vlasti koji su u G. Miholjcu vršili konfiskaciju, dok su 2. i 3. ostali na položajima. U to vrijeme za komandanta Omladinske brigade došao je Dušan Ćorković.[59]

[57] U izveštaju štaba 6. korpusa o organizacionom stanju jedinica korpusa od 16. srpnja 1944. stoji: »Omladinska brigada Jože Vlahović otišla je iz Slavonije na Zumberak 20. X 1943, gdje je stavljena pod komandu štaba Zumberačko-posavskog sektora, a krajem januara 1944. ušla je u sastav tada formirane 34. divizije. U maju iste godine, ona je prešla na Kordun, a zatim na Baniju, gdje je vodila borbe do 29. juna,, kada se prebacila preko Save u Moslavinu, pa onda u Slavoniju«. Pod komandu štaba 40. divizije ušla je sredinom srpnja 1944.

Zbornik, tom V, knj. 20, dok. 172, knj. 23, dok. 126, knj. 27 dok. 69; Arhiv VII, reg. br. 60/8, k. 1296.

[58] Arhiv VII, reg. br. 24-1/8, k. 1297.

[59] Dušan Corković je general-pukovnik JNA i komandant zagrebačke armijske oblasti. Za narodnog heroja proglašen je 1952. Rođen je 1921. u Bačugi, Glina. U NOV i KPJ od 1941. Obavljao je razne dužnosti i uvijek se isticao kao izrazito hrabar borac i rukovodilac. Najviša ratna dužnost — komandant 33. divizije 10. korpusa NOV.

BORBE BRIGADE U SASTAVU 40. DIVIZIJE

Kako se tih dana radilo na formiranju nove divizije u Slavoniji, u štab Omladinske brigade u Petrovom Polju došli su »drugovi iz štaba 12. divizije radi organizacije štaba te nove 40. divizije NOVJ«,[1] stoji u izvještaju štaba Omladinske brigade. U sastav 40. divizije odmah su ušle Omladinska i 18. brigada iz 12. divizije, a 24. kolovoza i novoformirana Virovitička brigada.[2]

Kad se Omladinska brigada vratila, situacija u Slavoniji bila je vrlo povoljna. Lipanj 1944, a donekle i srpanj, ubrajaju se u period kad je neprijatelj na sektoru Slavonije vojnički bio najmanje aktivan. U tom periodu jedinice 6. korpusa zabilježile su nekoliko krupnih uspjeha. Snage 12. divizije napale su i uništile neprijateljevo uporište u Podgoraču (sekcija Slavonski Brod 1:100.000), a nekoliko dana kasnije izvojevane su pobjede nad neprijateljem u Bizovcu (sekcija Osijek 1:100.000) i nedaleko od Podgorača — kad su ustaše pokušale opljačkati ovo selo. U istom tom periodu jedinice 28. udarne divizije dejstvovale su u Moslavini, nadomak jakim neprijateljevim uporištima, i svo vrijeme imale inicijativu u svojim rukama.

[1] Arhiv VII, reg. br. 60-22/8, k. 1296.

[2] Dvadeset četvrtog kolovoza 1944. godine, nedaleko od Grubišnog Polja od Bilogorskog odreda i 1. bataljona Omladinske brigade »Joža Vlahović« formirana je Virovitička brigada. Sastav: 4 bataljona, prateća i bolnička četa i četa za vezu.

U takvoj situaciji bilo je moguće da se Omladinska brigada nakon povratka iz Banije u Moslavinu izvjesno vrijeme odmara, popunjava, sređuje i organizaciono učvršćuje. Razumije se da se pri tom obezbjeđivala i izvodila neophodnu obuku.

Petnaestog srpnja njen 1. i 3. bataljon su u Petrovom Polju, 2. bataljon i štab brigade u Čačincima, a 4. u Lukavcu. U tom rasporedu bataljoni ostaju do 16. srpnja ujutro. Jedna četa je stalno na položaju prema Podravskoj Slatini, a ostale jedinice se odmaraju. Međutim, tog dana, nešto poslije 7 sati, dijelovi 15. ustaškog bataljona iznenadili[3] su u Lukavcu četu 4. bataljona, pa je bataljon bio prisiljen da se pod neprijateljevom vatrom izvuče iz sela.

Napad na ovaj bataljon izvelo je oko 300 ustaša iz uporišta Podravska Slatina. Bili su to štirovci (čuveni zlikovci), kako su ih zvali po komandantu Stiru. Zbog svoje drskosti, ustaše su postigle iznenađenje nad 4. bataljonom, koji je Lukavac prepustio neprijatelju, a ovaj je to odmah iskoristio — zapalio 6 kuća i nekoliko štagljeva. Kad su se jedinice 4. bataljona sredile, odmah je (uz pomoć 3. bataljona koji je u međuvremenu stigao pred Lukavac) krenuo u protivnapad. Kako je neprijatelj već bio otpočeo povlačenje, do jačeg sudara nije došlo, ali je njegovo odstupanje ubrzano.

Krivicu za iznenađenje 4. bataljona u Lukavcu snose komandir i komesar čete, koja je bila na obezbeđenju. Ona je i sama iznenađena i odvojena od bataljona, te ga je time dovela u nezavidan položaj.[4] Zbog toga su komandir i politički komesar ove čete pozvani na odgovornost u štab Omladinske brigade.[5]

U ovoj borbi 4. bataljon je imao osmoricu drugova izbačenih iz stroja, a od toga četvoricu mrtvih.[6] Neprijatelj je u svom izvještaju tvrdio da su partizani izgubili 15 boraca,[7] a da su ostali protjerani. Ovo poslednje donekle je tačno, ali to je bilo za svega nekoliko sati.

[3] Arhiv VII, reg. br. 23-1/8, k. 1296.
[4] Zbornik, t. V, knj. 29, dok. 109, str. 641.
[5] Arhiv VII reg. br. 26 2, k. 1293.
[6] Isto, reg. br. 15/8, k. 1296.
[7] Zbornik, tom V, knj. 29, dok. 136, str. 744.

Slijedeća dva dana jedinice Omladinske brigade prebacuju se na Galenića pustaru, gdje osiguravaju žetvu. Ali ni ustaše ne miruju i već 20. srpnja dolazi do okršaja kod Lukavca i Obradovca. Naime, tog dana, radi sprječavanja žetve, iz uporišta Podravska Slatina izašlo je oko 300 ustaša, u cilju ponovnog iznenađenja naše jedinice, ali ovoga puta u tome nisu uspjele.

U Lukavcu ponovo je bio 4. bataljon Omladinske brigade. Iako su ustaše naišle u zoru (oko 4 sata), dio bataljona se nalazio na položaju i odmah prihvatio borbu s neprijateljem. Već u početku moglo se zapaziti da je ustašama bio osnovni cilj da iznenadnim prepadom i uznemiravanjem pokušaju spriječiti ili bar usporiti žetvu koja se tu obavljala. Poslije kratke borbe neprijatelj je bio odbijen i jedna naša četa progonila ga je do polaznih baza.

Istog dana, na položajima istočno od Čačinaca, nalazio se 2. bataljon Omladinske brigade koji je rano ujutro uputio jednu četu u oravcu Obradovca. Ova četa podilazila je selu upravo u trenutku kad su u njega, samo s druge strane ulazile ustaše.[8] Tako je došlo do borbe u susretu u kojoj su se bolje snašli naši borci, a ustaše su, poslije kratke borbe, bile prisiljene na povlačenje, prvo u Bare Slavonske, a onda u uporište Durđenovac (sekcija Donji Miholjac 1:100.000). Na kraju borbe četa se zadovoljila postignutim uspjehom i neprijatelja gonila samo vatrom. Tog dana je u borbama oko Lukavca i Obradovca ubijeno 12 ustaša,[9] zaplijenjen puškomitraljez i 6 pušaka, ali su i bataljoni (2. i 4) imali gubitaka. Poginuo je komandir 3. čete 2. bataljona poručnik Dušan Radović i komesar prateće čete Petar Strok, a jedan borac je lakše ranjen. Toga dana u borbama se istakla 1. četa 4. bataljona na čelu s komandirom potporučnikom Jovom Adamovićem.[10]

U izvještaju Zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva[11] od 21. srpnja 1944, o napadu ustaša na jedinice

[8] Neprijatelj je došao iz uporišta Našice, a prethodno je vodio borbu s Podravskim NOP odredom, u okolini Slavonske Orahovice. Isto, reg. br. 2/3, k. 1291.

[9] Izvod iz Operativnog dnevnika Omladinske udarne brigade *»Jože* Vlahović«;

[10] Isto, reg. br. 2/3, k. 1291.

[11] Zbornik, tom V, knj. 29, dok. 137, str. 748.

Omladinske brigade koje su štitile žetvu tvrdi se slijedeće: »VII ustaška borbena skupina protjerala je jednu neprijateljsku »brigadu« iz s. Lukavca (5. km jugozapadno od Podravske Slatine). Nađeno je 13 mrtvih partizana, dok se cijeni da je neprijatelj imao 30 mrtvih. Plijen: 1 strojopuška, 3 puške i 3 konja.

Vlastiti gubici: 6 ustaša ranjeno.

Netačnost izvještaja je očigledna.

Poslije okršaja s ustašama žetva je nastavljena, a vrijeme boravka u ovom kraju, pored obezbjeđenja žetve, iskorišteno je za politički rad s narodom i borcima.[12] Rezultat takvog rada bila je mobilizacija 60 novih boraca. Ovo je obavljeno u selima: Sopje, Kapinci, Vaška.

U stvari, to i nije bila mobilizacija u pravom smislu riječi, jer su svi ti mladići imali mogućnosti da se sklone i izbjegnu odlazak u NOV da to sami nisu željeli.[13]

Tih dana se u štabu 6. korpusa došlo na ideju da se Omladinskoj brigadi »Jože Vlahović« priključi i Mađarski bataljon »Sandor Petefi«, koji je sa svojih 140 boraca do tada djelovao samostalno. U Omladinskoj brigadi bataljon će ostati oko dva mjeseca kao njen 5. bataljon.[14]

Pored 5 bataljona, Omladinska brigada je u to vrijeme imala prateću četu, četu za vezu i jurišnu četu,[15] formiranu od boraca iz cijele brigade. U to vrijeme rasformirana

[12] Tih dana na sastancima štabova bataljona i komandi četa, kojima su prisustvovali i komadiri vodova i politički delegati, proučena je Naredba VS NOV i POJ o disciplinskoj odgovornosti vojnih lica.

[13] O političkom stanju u tim krajevima, za taj period, Štab 6. korpusa između ostalog konstatira: »Naši politički uspjesi bili bi mnogo veći kad bi naši rukovodioci znali pravilno tumačiti Sporazum«. (Misli se na sporazum Tito—Šubašić, primjedba autora).

Zbornik, tom V, knj. 29, dok. 44, str. 242 — 244.

[14] Ovaj prijedlog štab 6. korpusa predočio je Glavnom štabu Hrvatske u svom izvještaju od 20. srpnja 1944, u kojem se nadređeni štab izvještava o operativnoj situaciji, organizaciji i formaciji jedinica 6. korpusa.

[15] Odmah nakon formiranja, jurišna četa je dobila plan obuke, koji je predviđao da se s borcima obrađuju slijedeća pitanja: borbena gimnastika, upotreba eksploziva, bliska borba, rušenje prepreka i borba protiv oklopnih vozila.

Arhiv VII reg. br. 6-1/3, K. 1291.

U *ljeto 1944, poslije povratka u Slavoniju, Omladinska brigada je štitila žetvu i prikupljanje pšenice za Liku, Baniju i Kordun*

je inžinjerijska četa, a brigada se oslobodila zaprežnih kola, dovršila izradu samara i na taj način osposobila za pokrete na brdsko-planinskim terenima. Uskoro iza toga formirana je i dopunska četa brigade.

Na osiguranju žetve bataljoni Omladinske brigade ostaju do 24. 7. 1944. Do tada je žetva dobrim dijelom obavljena, a odmah se poduzimaju mjere da se požnjeveno ovrši, a onda i transportira — dijelom u Baniju, a dijelom u sigurne baze u planine Slavonije. Glavni zadatak oko transporta žita za Baniju imale su 12. i 28. divizija 6. korpusa. One su obezbijeđivale prevoz žita do Save, gdje ga je preuzeo Banijski odred, kojeg je, opet, obezbjeđivala kompletna 7. divizija. Nekoliko dana ranije 7. divizija je poduzela potrebne mjere (angažujući svoje snage) da desnu obalu Save očisti od neprijateljevih uporišta i omogući prihvat pšenice. Prvi transport pšenice stigao je na Savu već 25. 7. 1944. nedaleko od Ivanjskog Boka. Glavni problem pri transportu većih količina žita bilo je pomanjkanje vreća u kojima su oskudijevala sva sela na oslobođenoj teritoriji.

Dvadeset petog srpnja 1944. bataljoni Omladinske brigade imaju slijedeći raspored: 1. bataljon je u Ceralijama, 2. u Golenić Pustari, 3. u Petrovom Polju, 4. u Velikom Popovcu i 5. u Lukavcu (sekcija Podravska Slatina 1:100.000). I na ovom terenu njihov glavni zadatak je obezbjeđenje žetve. Pored toga, Omladinska brigada ima zadatak da sa položaja koje je držala spriječi neprijatelja[16] da prodre u pravcu aerodroma (izgrađenog nedaleko od Voćina), gdje su engleski piloti gotovo svaku noć spuštali vojničku opremu, municiju i oružje. Uskoro iza toga u mnogim jedinicama pojavili su se ručni bacači,[17] koji su se mogli odlično koristiti u borbama za utvrđene objekte, a i u borbi protiv tenkova.

Krajem srpnja (27) štab 6. korpusa je dobio depešu u kojoj mu Glavni štab Hrvatske javlja: »Ruski avioni uskoro će početi sa bacanjem oružja i materijala. Pronađite i hitno javite koordinate mjesta za spuštanje u slučaju potrebe. Po mogućnosti mjesta za bacanje da budu odvojena od engleskih. . .«

Iz postojeće dokumentacije ne može se ustanoviti kakav je bio odgovor štaba 6. korpusa, ali se to da naslutiti iz depeše koju mu je Glavni štab Hrvatske uputio nekoliko dana kasnije. »Rusi će bacati materijal južno od šume Biljana, sekcija Podravska Slatina. Hitno pripremite sve za prijem materijala.. ,«[18]

Istog dana kad je štab 6. korpusa primio depešu za raščišćavanje terena za još jedan aerodrom, 2. bataljon Omladinske brigade prebačen je u Humljane, gdje je cijeli dan vodio borbu protiv jakih ustaških snaga iz Podravske Slatine. Pred noć ustaše su se povukle, a 2. bataljon je ostao na položajima na istočnoj granici Humljana, gdje je ostao i slijedeći dan. Dan kasnije (29. 7) sve jedinice brigade vrše pokret i razmještaju se u sela: Kometnik, Jorgić i Dobrić.

[16] Na ovom sektoru neprijatelj u to vrijeme drži uporište u selima: Bukovici, Mikleušu, Čačincima i u stalnom uporištu Podravskoj Slatini;

Isto, reg. br. 6-1/3, k. 1291.

[17] Borci su ove bacače različito nazivali: »kurdi-vardi«, »džon bul« itd.

[18] Isto, reg. br. 1-1, k. 119/7.

U ovim selima Omladinska brigada se nalazi do 31. srpnja,[19] a tada sve jedinice 12. i 40 divizije idu prema uporištima Pakrac i Daruvar, gdje dobijaju zapovijest za napad na neprijateljevo uporište u Badljevini (sekcija Bjelovar i Pakrac 1:100.000). Zadatak za napad dobila je Osječka brigada, a sve ostale jedinice 12. i 40. divizije obezbjedivale[20] su ovaj napad od jakih uporišta u mjestima Pakrac i Daruvar.

Omladinska brigada dobila je zadatak da organizira zasjedu prema Daruvaru, na liniji: Gornji Daruvar •— Podborski Doljani — k. 230 — Markovac. Brigadi je pridodat Daruvarski odred, koji je zauzeo položaje na njenom lijevom krilu.

Osječka brigada 12. divizije imala je zadatak da napad na Badljevinu otpočne u 03.00 sata (2. 8. 1944), a do tog vremena sve jedinice određene za zasjedu morale su posjesti dodijeljene im položaje.

U borbi koja je trajala 4 sata neprijateljevo uporište u Badljevini[21] bilo je likvidirano, a uspjeh potpun. Ubijeno je i ranjeno 66 neprijateljevih vojnika, a svi ostali su zarobljeni. Uporište u Badljevini držala je jedna ojačana četa domobrana iz sastava 4. gorskog zdruga.

Kako se na liniji zasjede, koju su trebali posjesti Omladinska brigada i Daruvarski odred, ispriječilo manje uporište Podborski Doljani, to je štab 40. divizije naredio da se, »koliko to situacija dozvoli. ..«, pomenuto uporište napadne i likvidira.

Dolaskom Omladinske brigade na određene položaje štab brigade je odmah organizirao napad na uporište u Podborskim Doljanima. U toku ove borbe jedinice brigade su uspjele istjerati neprijatelja iz okolnih bunkera i s tor-

[19] Izvod iz Operativnog dnevnika Omladinske udarne brigade »Jože Vlahović«.
Isto, reg. br. 60-23/8, k. 1296.

[20] Zapovijest štaba 40. divizije od 1. kolovoza 1944. za postavljanje zasjeda, a u vezi s napadom.

[21] U ovoj akciji angažirane su naše snage jačine 34. bataljon, art. divizion, konjički eskadron i diverzantski bataljon.
Zbornik, tom V, knj. 29, str. 564—568.

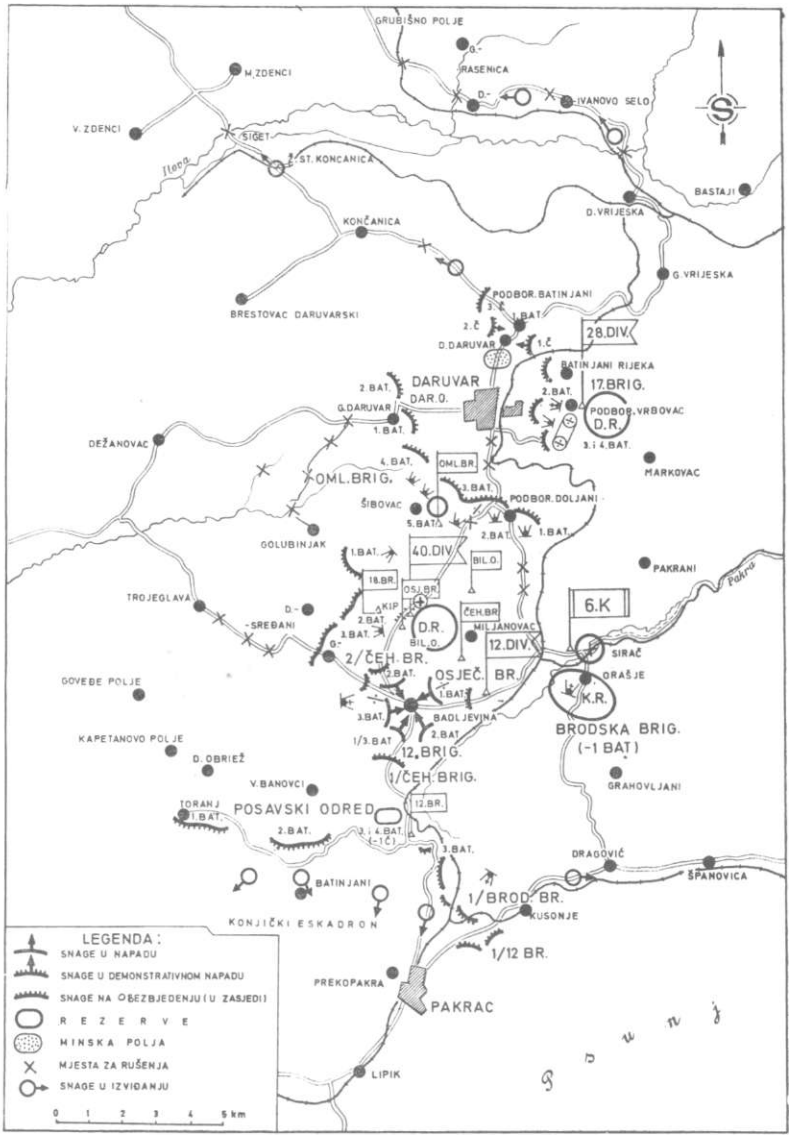

Napad na Badljevinu, kolovoz 1944.

nja crkve, no on je odmah posjeo crkvu i bunker izgrađen pored ulaza u crkvu, koja je na sva četiri ugla imala otvore za puškomitraljeze, odakle je okolni prostor vrlo uspješno kontroliran.

Budući da su svi prilazi crkvi bili dobro branjeni, jedinice brigade su zaustavljene. Svaki pokušaj da se neprijatelj i odatle istjera i uništi iziskivao je veći broj žrtava, pa je štab brigade donio odluku da se napad obustavi i da se jedinice povuku 400 m od crkve i tako se zaštite od efikasne neprijateljeve vatre, a istovremeno ustaše drže u blokadi i onemoguće im bilo kakvu aktivnost.

Ujutro, nešto prije 07.00 sati, iz Daruvara je krenulo 300—400 neprijateljevih vojnika, u namjeri da se probiju do opkoljenih ustaša u crkvi u Podborskim Doljanima. Neprijatelj je nastupao u dvije kolone i s tri tenka, od kojih su dva bila srednja, a jedan laki. Jedna neprijateljeva kolona ubrzo je razbijena, a druga je uspjela da se dohvati raskrsnice puteva, koji vode za sela Sirač i Kip. Odatle se neprijatelj pokušao probiti za Sirač, međutim u tome nije uspio, pa se povukao prema Daruvaru.

Poslije podne (oko 16.00 sati), iz Daruvara je krenula nova kolana neprijatelja, (otprilike iste jačine), ali se ona zadovoljila time da iz Podborskog Vrbovca (6—7 km istočno od Daruvara) iz nekoliko artiljerijskih oruđa gađa naše položaje iznad Markovca. Ovo bombardiranje trajalo je oko 40 minuta, ali bez ikakvih rezultata. Poslije toga neprijatelj se povukao u Daruvar.

U borbama oko Podborskih Doljana, iz Omladinske brigade je ranjen komesar čete iz 1. bataljona Luka Majer i delegati vodova iz 3. bataljona — Aleksa Ognjenović i Aleksandar Volarev.

Od pojedinaca posebno su se istakli vodnik Mijo Karabogdan, mitraljezac Marijan Vlahović, te borci Milanije Pešun, Tomo Vrljačić, Joco Vasiljević i Stefica Kralj. Svi navedeni drugovi su iz 3. bataljona, koji je podnio glavni teret borbe.

Omladinska brigada je izvršila postavljeni zadatak i nije dopustila da neprijatelj probije zasjedu. Po jačini neprijateljevih snaga koje su nastupale, ne bi se moglo reći

da su namjeravale priteći u pomoć napadnutoj posadi u uporištu Badljevina, nego da su htjele izvući posadu iz Podborskih Doljana.[22]

Kako se borba vodila na većoj udaljenosti, neprijatelj je uspio izvući sve svoje mrtve i ranjene, pa su gubici neprijatelja u ljudstvu i u materijalu ostali za nas nepoznati.[23]

Uporedo s vođenjem borbi sa neprijateljevim snagama koje su u toku dana vršile ispade iz uporišta Daruvar, jedinice Omladinske brigade razrušile su ili minirale mostove na putu Daruvar — Badljevina i Daruvar — Dežanovac (preko potoka Toplica i potoka Dubrovac — sekcija Bjelovar 1:100.000).

Akcije koje su vođene tog dana dobro su pripremljene, a u rukovođenju jedinica posebno se istakao štab 1. bataljona. Sadejstva između teškog oružja i pješadije nije bilo u dovoljnoj mjeri, ali su i jedni i drugi u borbi imali dobar učinak. Četa za vezu dobro je obavila svoj zadatak. Veza je održavana radio-putem i pomoću kurira.

Kako je napad na Podborske Doljane izvođen nakon minobacačke pripreme, izostalo je iznenađenje, pa je i to utjecalo da Omladinska brigada u borbi za uporište Podborski Doljani postigne nepotpuni uspjeh. Štab Omladinske brigade je izvukao pouku da, ubuduće, u noćnim akcijama pripreme juriša ne vrši teškim naoružanjem, jer to često malo koristi, ali zato upozorava neprijatelja da se priprema napad »i on je u mogućnosti da se organizira i pripremi za borbu«.[24]

Kako neprijatelj više nije ispoljavao namjere da iz Daruvara prodre prema položajima Omladinske brigade, odlučeno je da brigada napusti položaje, ali da ostavi dva bataljona (1. i 3) na liniji Sirač — Miljanovac — Kip,[25] dok

[22] Arhiv VII, reg. br. 7-2/3, k. 1291.

[23] Koliko je gubitaka imao neprijatelj može se vidjeti iz Izvještaja Glavnog stožera domobranstva od 3. kolovoza 1944. godine, u kome stoji: »Vlastiti gubici: 17 ranjenih«.

Isto, reg. br. 3/1-1, k. 41.

[24] Izvještaj štaba Omladinske brigade o borbama za uporište u s. Podborski Doljani i zasjedama.

Arhiv VII, reg. br. 7-1/3, k. 1291.

[25] Isto, reg. br. 5/4. k. 1298.

na taj sektor ne stignu jedinice 28. udarne divizije. Oba bataljona imala su zadatak da se prebace i razmjeste u sela Goveđe Polje i Kapetanovo Polje, gdje će se nalaziti i ostali bataljoni. Ovdje oni ostaju do 7. kolovoza, ali su 2. i 5. bataljon prethodnog dana morali ići u potjeru za ustašama koje su upale u Gornji Uljanik radi pljačke sela (sekcija Bjelovar 1:100.000).

Kako su pretpostavljali ili su bili upoznati da se u Goveđem Polju i Kapetanovom Polju nalaze naše jedinice, ustaše su u najvećoj žurbi izvršile pljačku, a onda odmah krenule nazad u uporište Garešnicu. Tada su naišli 2. i 5. bataljon i ustaše kako su došle tako su se (i još brže) vratile, a zbog straha od partizana gotovo sve što su opljačkale ostavile su. Bataljoni su to vratili seljacima s. Gornji Uljanik, a oni su izdvojili 5 svinja i dali ih bataljonima. Tog dana svaki bataljon je imao za ručak pune kazane pasulja sa svinjskim mesom.

U napadu na ustaše, koji je trajao nekoliko sati, istakli su se Kiš Julius, borac, i Mariška Varga bolničarka — oboje iz 5. bataljona (Mađarskog).[26]

Poslije gonjenja ustaša iz Gornjeg Uljanika borci 2. i 5. bataljona odmarali su se dva dana. To vrijeme je iskorišteno za vojnu obuku, naročito novih boraca. Partijsko-politički rad bio je na zavidnom nivou, a radilo se uporedo s borcima i narodom. U isto vrijeme vođena je i kampanja za popunu brigade novim borcima.

Uspjeh nije izostao, ali već 9. avgusta brigada se prebacuje na pravce koji vode iz uporišta Daruvar i Garešnica u pravcu Končanice. Naime, Omladinska brigada je dobila zadatak da sa 1. i 4. bataljonom — na liniji: k. 224 — raskrsnica puteva u s. Gornji Daruvar — k. 198 postavi zasjedu prema Daruvaru.

Drugi i 5. bataljon imali su zadatak da na liniji raskrsnica puta i ceste u s. Ivanovo Polje — Kolaruša, te k. 181 — vinogradi južno od slova »B« natpisa Brestovačko brdo (sekcija Bjelovar 1:100.000) organiziraju obranu s pravca uporišta u Garešnici.

Treći bataljon određen je u brigadnu rezervu.

[26] Isto, reg. br. 5/4, k. 1298.

Slične zadatke dobile su i jedinice 12. divizije, izuzimajući Čehoslovačku brigadu »Jan Žiška«, koja je trebala likvidirati uporište u Končanici.[27]

U dogovoru s jednom grupom domobrana i njihovim starješinama, Čehoslovačka brigada »Jan Žiška« je bez borbe ušla u Končanicu (kod Daruvara), a onda razoružala sve domobrane iz 6. čete 4. brdskog puka 4. Gorskog zdruga. Naime, poslije ulaska brigade u uporište kompletna četa je prihvatila poziv na predaju i sa 6 puškomitraljeza, 8 automata, 40 pušaka i 2 minobacača prešla na našu stranu. Kako neprijatelj u uporištima Daruvar i Garešnica za to nije znao, nije ništa ni poduzeo da predaju eventualno spriječi.

U prvim poslijepodnevnim satima, a nakon uspjele akcije u Končanici, Omladinska brigada se povlači u Dežanovac, a odavde u sela Mali Miletinac (3. i 4. bataljon), Đakovac (1. i 2. bataljon) i s. Bastaji (5. bataljon). (Sve sekcije Bjelovar i Podravska Slatina 1:100.000). Bataljoni ovdje ostaju nekoliko dana, a za to vrijeme, pored političke i vojne nastave, najviše se radi na sređivanju (krpanju, čišćenju) odjeće i obuće. U ovim selima, s malim pomjeranjima, jedinice Omladinske brigade ostaju do 17. kolovoza. Ovo vrijeme štabovi bataljona su iskoristili da upoznaju borce s raznim vrstama eksploziva, a najviše s engleskim protivpješadijskim i protivtenkovskim minama.

Na političkom planu intenzivno se radilo na upoznavanju boraca s odlukom izbjegličke vlade Kraljevine Jugoslavije (sa Ivanom Šubašićem na čelu), prema kojoj će ova vlada potpuno izvršavati sporazum[28] zaključen u lipnju 1944. godine na otoku Visu.

[27] Isto, reg. br. 22/2, k. 1297.

[28] To je značilo da izbjeglička vlada priznaje »privremenu upravu, koju je postavilo Antifašističko vijeće i Nacionalni komitet«, da će raditi na okupljanju svih demokratskih snaga pod rukovodstvom maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita, da osuđuje javno i prikriveno surađivanje s okupatorom i da se obavezuje da će raditi na pripajanju Jugoslaviji svih krajeva oduzetih Rapalskim ugovorom.

NAPAD NA UPORIŠTA U GRUBIŠNOM POLJU I HERCEGOVCU

Noću između 12. i 13. kolovoza 1. i 2. bataljon Omladinske brigade dobivaju zadatak da posjednu položaje oko Munije i Rastovca (sekcija Bjelovar i Podravska Slatina 1:100.000), da zaustave i odbiju neprijateljeve snage ukoliko one iz uporišta Daruvar krenu na oslobođenu teritoriju.[29] Iako je informacija o pokretu neprijatelja dobivena iz samog uporišta, ovaj nije, tog dana, napuštao' uporište i bataljoni odlaze na nove položaje i postavljaju zasjede kod Velike Barne.

Linija zasjeda postavljena je na svega 1500 — 2000 metara južno od Velike Barne, a protezala se od Velike Jasenovače — Krševine — k. 161 — k. 167 — k. 135 (sekcija Bjelovar 1:100.000). Zbog širine fronta posjedanje je izvršeno grupno, u cilju da se neprijatelju ne dozvoli da iz ovog uporišta pritekne u pomoć posadi u Grubišnom Polju (kod Daruvara), na koju je izvršen napad 18. kolovoza.[30]

Na uporište je napadala 12. udarna brigada 12. divizije, a sve ostale jedinice 12. i 40. divizije, te Bilogorski odred obezbjeđivali su taj napad. U Grubišnom Polju branio se jedan bataljon 4. gorskog zdruga i manji broj njemačkih vojnika, milicionera i žandara. Napad je uspio. Ubijeno je, ranjeno ili zarobljeno preko 300 neprijateljevih vojnika. Poslije toga neprijatelj je svoju posadu u Velikim Zdencima[31] povukao u Hercegovac.

Od jedinica koje su bile u zasjedi borbu je vodila samo Osječka brigada, koja je bila na položaju između Grubišnog Polja i Velikih Zdenaca.

Bataljoni Omladinske brigade nisu imali sukob s neprijateljem i poslije likvidacije uporišta u Grubišnom Polju, odlaze na odmor u Pavlovac (10 km zapadno od Grubišnog Polja).

[29] Arhiv VII, reg. br. 25/2, k. 1297.

[30] Isto, reg. br. 44-1/7, k. 1296.

[31] Iz Velikih Zdenaca pobjegla je 7. četa, 2. bataljona, 4. brdskog puka.

Isto, reg. br. 8/1-80, k. 58.

RASPORED JEDINICA ZA NAPAD NA GRUBIŠNO POLJE
(kolovoz 1944. god.)

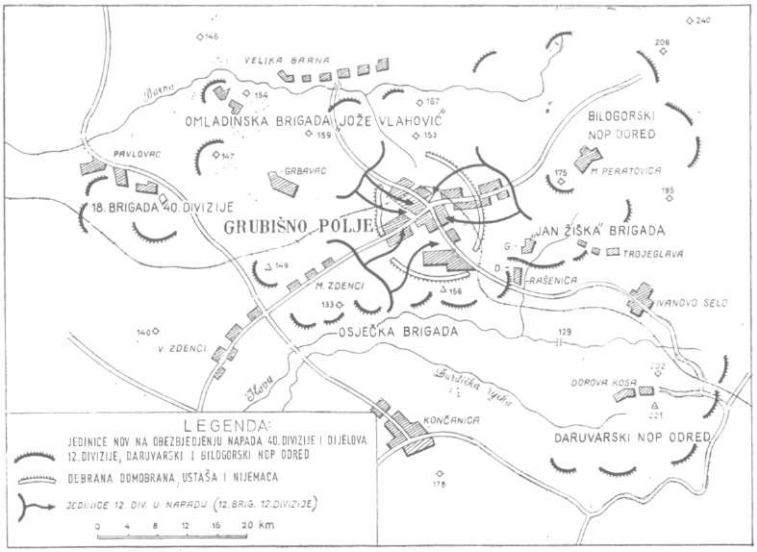

Omladinska brigada u napadu na Grubišno Polje, kolovoz 1944.

Dva dana kasnije 18. brigada 40. divizije, s 5. bataljonom Omladinske brigade, koji joj je pridodat, napala je 1. bataljon 1. brdskog puka i 7. četu[32] 2. bataljona 4. brdskog domobranskog puka u Hercegovcu.

U ovoj akciji Omladinska brigada je dobila zadatak[33] da na liniji: lijeva obala potoka Velika Ladislavica —željeznička stanica Ladislav — k. 128, postavi zasjedu prema uporištu Bjelovar i ne dozvoli neprijatelju da se probije i pruži pomoć napadnutoj posadi u uporištu Hercegovac.

Lijevo se nalazila Čehoslovačka brigada »Jan Žiška«, a desno jedinice 33. divizije.

Ovaj položaj Omladinska brigada je posjela s tri bataljona. Na desnom krilu bio je 3. bataljon, u centru 2, a na lijevom krilu 4. bataljon. Jedan bataljon (1) je bio u

[32] Riječ je o četi koja je dva dana ranije povučena iz uporišta Veliki zdenci, primjedba autora.

[33] Arhiv VII, reg. br. 22-1/8, k. 1296.

rezervi, dok je 5. mađarski bataljon, po naređenju štaba 40. divizije, upućen u sastav 18. brigade. Kako su bataljoni branili širok front, i ovoga puta je izvršeno grupno posjedanje položaja.[34]

Ispred položaja isturene su predstraže i one su zauzele položaje na kotama 141, 142 i 124, i na uzvišenju Lisača. Na ove položaje neprijatelj je izbio oko 17 sati, ali ga je predstraža, otvarajući žestoku vatru, uspjela zadržati i potisnuti. Nakon toga četa, koja je držala predstražne položaje i sama se povukla. Naime, bilo je jasno da će u slijedećem pokušaju neprijatelj napasti glavnim snagama. Tako je i bilo. Na položaje Omladinske brigade uskoro je napadalo oko 600 neprijateljevih vojnika iz 1. kozačke divizije i ustaša iz Ivanić Grada s 14 puškomitraljeza i 3 mitraljeza.

U 17.45 sati neprijatelj se prikupio ispred položaja 2. bataljona i odmah prešao u napad, ali je odbijen i vraćen na polazne položaje. U prvom pokušaju ništa više nije učinila ni neprijateljeva kolona koja je napadala na položaj 3. bataljona.

Međutim, prvi neuspjesi nisu pokolebali neprijatelja i on se odlučio da još jednom napadne. Otvorivši prethodno vatru iz desetak minobacačkih i artiljerijskih oruđa, uglavnom na zapadni rub sela Ladislav, juriša i prodire u selo pokušavajući da ga zauzme, ali 2. bataljon, zajedno s dijelom brigadne rezerve (2. četa 1. bataljona), vrši protivnapad i zadržava ga nekoliko sati na rubu sela.

Kad se malo sredio i prikupio, neprijatelj ponovo pokušava prodrijeti, ovog puta duž željezničke pruge i koritom bezimenog potoka. Međutim, opet je odbačen, uspješnim protivnapadom 4. bataljona.

Nakon toga bataljoni Omladinske brigade zauzimaju nove položaje: 3. bataljon na obali bezimenog potoka i na sjeverozapadnom rubu šume Selište, te na putu Ladislav — Trnava. Od ovog puta, pa do zapadne granice Trnave (raskrsnica), nastavljali su se položaji 3. bataljona. Četvrti bataljon posjeo je željezničku prugu u rejonu k. 128 i dalje rubom šume Trupinski gaj.

[34] Isto, reg. br. 28/2, k. 1297.

Svoje aktivnosti neprijatelj je nastavio i u toku noći. U jednom trenutku uklinio se između 4. i 2. bataljona i na taj način odvojio 4. bataljon od ostalih snaga brigade. Međutim, posle 22 sata neprijatelj se povukao u Ladislav i zadovoljio se time da položaje 2. i 4. bataljona obasipa minobacačkom i artiljerijskom vatrom. Nešto prije 5 sati. štab 40. divizije iz svoje rezerve upućuje jednu četu kao pojačanje Omladinskoj brigadi. Stab Omladinske brigade zadržava četu u svojoj rezervi, ali su se tada sve jedinice povukle sa svojih položaja, prestao je napad i na Hercegovac, pa je i Omladinskoj brigadi naređeno da se povuče.

Povlačenje je izvršeno pravcem: s. Pavlovac—s. Grbovac—s. Krševine—s. Mala Barna—s. Mala Peratovica (gdje je brigada i ostala).

Omladinska brigada je uspješno izvršila zadatak. Neprijatelj je imao blizu 30 vojnika izbačenih iz stroja,[35] a nije uspio u pokušajima da se probije u Hercegovac.

Od bataljona Omladinske brigade najviše srčanosti i upornosti pokazao je 3. bataljon na čelu sa štabom bataljona, a od pojedinaca istakli su se mitraljezac Ivan Ravnik, vodnik Buro Zoraja i bolničarka Marija Strija — svi iz 3. bataljona, te mitraljezac Ljudevit Doležaj i njegov pomoćnik Stjepan Cirkej iz 4. bataljona.

Uspjeh Omladinske brigade bio bi potpuniji da ona nije organizirala i držala zasjedu bez teškog naoružanja. Tih dana brigadi su oduzeti minobacači i pridodati jedinicama u napadu, a ona je ostala samo sa streljačkim oružjem. Uskoro nakon početka borbe, svojim izviđanjem neprijatelj je otkrio u kakvoj se situaciji nalazi Omladinska brigada, pa je to i iskoristio. On se kretao otvoreno, ispred njenih položaja i na udaljenosti od svega 2000—2500 metara, čak bez ikakvog maskiranja, postavljao svoje teško naoružanje (minobacače i topove), a borci brigade ga u tome nisu mogli ni ometati, a kamoli spriječiti.[36]

U Hercegovcu je borba vođena cijeli dan (20. kolovoza). Napad nije uspio i 18. brigada se morala povući zbog jakog otpora neprijatelja.

[35] Izvod iz Operativnog dnevnika Omladinske udarne brigade »Jože Vlahović«; broj partije 60-26/8, k. 1296.
[38] Zbornik, tom V, knj. 33, dok. 21, str. 115 — 116.

Poslije napada na Hercegovac i povlačenja sa zasjeda Omladinska brigada se prvo smjestila u Malu Peratovicu, a onda i u Veliku Peratovicu (oko 15 km sjeverno od Daruvara), gdje ostaje do 26. kolovoza, a zatim se prebacuje u Dežanovac i Blagorodovac (10 odnosno 18 km istočno od Daruvara). Ovdje Omladinska brigada ostaje četiri dana. U Dežanovcu, već drugog dana boravka (28. kolovoza) 1. i 4. bataljon imali su iznenadni okršaj s ustaškom kolonom jačine 300 vojnika, ali se sve završilo u onom trenutku kad su ubijeni jedan ustaški oficir i dva vojnika, nakon čega su se ustaše povukle.[37]

Boravak u Dežanovcu i Blagorodovcu protekao je u stalnom obezbjeđivanju od eventualnog napada neprijatelja iz Daruvara i Garešnice.

Tokom kolovoza brigada se najviše zadržavala oko Daruvara. Prisustvo i zadržavanje Omladinske brigade oko ovog uporišta, a i uspješne akcije koje je vodila, pozitivno je uticalo na raspoloženje seljaka iz ovog kraja, a kao rezultat svega toga bio je priliv novih boraca u naše jedinice. Među novopridošlim je najviše Hrvata, a po socijalnom sastavu prevladavali su seljaci. Zbog naglog priliva novih boraca (u 40. diviziju ih je stiglo nekoliko stotina) samo u Omladinskoj brigadi je bilo 110 nenaoružanih boraca.[38]

Prisustvo naših jedinica u neposrednoj blizini Daruvara prisililo je neprijatelja da u ovo uporište dovuče pojačanje. Tako je i došlo do pokreta tzv. 1. kozačke divizije na našu teritoriju. Njen glavni pravac nadiranja bio je: Slavonska Požega — Buč — Pakrac — Daruvar — Bjelovar, a u nastojanju da naše snage prisili na obrambena dejstva.

Odlazak 1. bataljona u sastav Virovitičke brigade, koja je formirana 24. kolovoza, i velike prekomande starih boraca u brigadu narodne zaštite, nepovoljno su uticali na brojno stanje, a posebno na nepovoljan odnos između novih i starih boraca, koji je išao na štetu starih boraca.

[37] Kasnije je konstatirano da je neprijatelj imao 9 mrtvih (jedan oficir) i 12 ranjenih.
Arhiv VII, reg. br. 24/8, k. 1296.
[38] Isto, reg. br. 25-1/8, k. 1296.

Naime, u svim naredbama i zahtjevima za prekomande izričito se tražilo da se upućuju isključivo stari borci. Brojno stanje bataljona u to vrijeme kretalo se od 120 do 130 boraca, a četa od 20 do 30 drugova i drugarica. Dolaskom novomobiliziranih boraca stanje se donekle popravilo, ali je zato bio veliki broj onih bez ikakvog oružja. Brigada je također imala veliki broj boraca sa slabom odjećom i obućom. Takvih je bilo preko 300[39] i to je zabrinjavalo komande i štabove.

Ipak, prema izvještaju štaba Omladinske brigade od 31. kolovoza, konstatira se da su moral i borbenost dobri, a posebno se naglašava kako je vrijeme da i Omladinska brigada počne da dobiva zadatke ofanzivnog karaktera.[40]

Uoči 1. rujna, zajedno s ostalim jedinicama 40. divizije, Omladinska brigada se prebacuje na južne padine Babje gore, u sela Tisovac, Paklena, Vladisovo (sekcija Slavonska Požega 1:100.000). Cilj ovog dolaska je rušenje pruge Zagreb — Beograd. Rušenje ove komunikacije počelo je 1. rujna, a u njemu su učestvovale gotovo sve jedinice 6. korpusa. Divizije su raspoređene tako da je 28. divizija rušila prugu na relaciji Banova Jaruga — Nova Gradiška, 40. divizija na relaciji Nova Gradiška — Nova Kapela i 12. divizija na relaciji Slavonski Brod — Vrpolje (sve sekcija Pakrac, Slavonska Požega i Slavonski Brod 1:100.000). U ovoj akciji najviše uspjeha imala je 28. divizija,[41] nešto manje 12. divizija, dok su jedinice 40. divizije (Omladinska i 18. brigada) više vodile obrambene borbe nego što su rušile prugu. Naime, jedinice Omladinske brigade, odmah nakon dolaska u sela: Tisovac, Paklena i Vladisovo napao je neprijatelj iz uporišta Kapela Batrina, Staro Petrovo Selo i Nova Gradiška. Od jačih snaga neprijatelja, iz uporišta Slavonska Požega, napadnuta je i 18. brigada, pa je i ona toga dana vodila borbu od jutra do uveče (1. rujna).

[39] Isto, reg. br. 20/10, k. 1296.

[40] Vojno-organizacioni izvještaj Štaba 40. divizije.

Isto, reg. br. 25-2/8, k. 1296.

[41] U ovim akcijama, samo na dijelu pruge Banova Jaruga — Vrpolje, poručeno je preko 300 m pruge; Naređenje Štaba 6. korpusa NOVJ od 30. kolovoza 1944. godine podređenim jedinicama da iz saobraćaja izbace željezničku prugu Beograd — Zagreb; Zbornik» tom V, knj. 31, dok. 92.

Na sektoru Omladinske brigade, 1. i 2. rujna, neprijatelj je nastupao sa slabijim snagama, a jače je upotrebio tek 3. rujna. Tog dana Omladinska brigada imala je slijedeći raspored: 4. bataljon sjeverno od Tisovca, 2. bataljon sjeverna ivica s. Paklena, a jedna četa 1. bataljona držala je vinograde sjeverno od s. Vladisovo.

Prednji dijelovi Omladinske brigade nalazili su se na liniji: južni rub šume Sirovnjak i šume Vučjak — sjeverna granica sela Oštri vrh — Puiće, a bili su istureni prema uporištu u Starom Petrovom Selu i Novoj Gradiški, a u šumi Blaževića Dol prema uporištu Kapela Batrina. Položaji su dobro izabrani, ali oni su bili okrenuti prema Starom Petrovom Selu imali su dosta mrtvih uglova koje je neprijatelj mogao iskoristiti.

Do sukoba je došlo prvo s neprijateljem (oko 300 vojnika) iz uporišta Staro Petrovo Selo. Iako je imao dva topa 65 mm i vod teških minobacača, neprijatelj je bez ikakve pripreme i u grupama krenuo u pravcu Vladisova. Neprijatelj je srljao, jer su se prednji dijelovi koje je ispred sebe postavila Omladinska brigada povukli na sjevernu granicu s. Vladisovo, i obrazovali njenu rezervu. Dotadašnja rezerva (1. bataljon bez jedne čete) dobila je zadatak da na južnom kraju Vladisova dočeka neprijatelja. U istom trenutku kad je 1. bataljon otvorio vatru s čela, 4. i 2. bataljon izvršili su protivnapad na neprijateljeve bokove. Kad je dobio vatru s bokova, neprijatelj se pokolebao, a oni najistureniji počeli su se povlačiti, u početku organizirano, a kasnije se to pretvorilo u bijeg u Staro Petrovo Selo.

Već u 13.30 sati na cijelom sektoru Omladinske brigade bilo je mirno. U ovoj borbi neprijatelj je imao preko 40 mrtvih i ranjenih, a jedan neprijateljev vojnik je zarobljen. Od naoružanja zaplijenjeni su puška i dva sanduka municije. Sve ostalo neprijatelj je uspio izvući. U ovoj borbi jedinice su se dobro držale, a izuzimajući tri lakša ranjenika drugih gubitaka brigada nije imala.

Dok je Omladinska brigada vodila borbu s neprijateljem iz Starog Petrovog Sela, okršaj je imala i 18. brigada sa neprijateljem iz uporišta Slavonska Požega, u rejonu Prnjavora i Vasine. Neprijatelj je bio nadmoćniji. Dublje je prodro, čime je ugrozio i ostale snage divizije. Zbog to-

ga štab 40. divizije donosi odluku da jedinice izvrše pokret na istok i smjeste se u sela Podvrško, Pasikovci i Vilić Selo.[42] (Ova dva posljednja nalaze se na putu Slavonska Požega—Pakrac.) Da bi se pokret izvršio bezbjedno, prethodno je formirana grupa bataljona (jedan bataljon iz 18. i jedan iz Omladinske brigade), koja je imala zadatak da na liniji: s. Novo Selo — s. Seoci — s. Prnjavor osigura odstupanje glavnine divizije. Ova grupa bataljona bila je napadnuta oko 15 sati (4. rujna), ali su se uspjeli održati dok se sve jedinice divizije nisu prebacile u nova odredišta. Omladinska brigada (bez jednog bataljona) otpočela je povlačenje tek u 20 sati, pošto je obezbijedila povlačenje 18. brigadi i ostatak noću provela u Podvrškom (20 km zapadno od Slavonske Požege).

Šestog rujna sve jedinice Omladinske brigade prebacuju se u sela Golobrci, Kunovci, Mihaljevci i Trenkovo (6—9 km sjeverno od Slavonske Požege), gdje ostaju nekoliko dana, a onda se 1, 2, 3. i 4. bataljon[43] preko Stražemana, Gornjih Vrhovaca, Kamenskog Vučjaka (sekcija Slavonska Požega 1:100.000) i zapadnih obronaka Ravne gore opet prebacuju na sektor Daruvara. Ovog puta domaćini bataljonima su seljaci iz sela Sirač (1. i 3 bataljon), Miljanovac (2- bataljon) i Badljevina (4. bataljon), sekcija Bjelovar 1:100.000. U ovim selima brigada (bez 5. bataljona) ostaje 10, 11. i 12. rujna.

Vrijeme relativnog odmora štabovi i komande iskoristili su za jačanje i sređivanje jedinica. Politički rad je posebno bio uspješan, jer je vojno-politička situacija, u to vrijeme, bila povoljna.[44]

Veliki uspjesi na evropskim i našim ratištima, te uspjesi antifašističkih organizacija na političkom planu, uticali su i na političku situaciju i stvorili uvjete da i koleb-

[42] Izvod iz Operativnog dnevnika Omladinske udarne brigade »Jože Vlahović«.
Arhiv VII, br. partije 26/8, k. 1296.

[43] Peti bataljon u tom periodu dejstvuje samostalno pod neposrednom komandom štaba 6. korpusa.

[44] Pored pozitivne vojničke situacije na svim frontovima antihitlerovske koalicije i na teritoriji Slavonije, opća situacija naglo se razvija u prilog narodnooslobodilačke borbe.

ljivi elementi počnu uviđati kako je slom fašizma blizu, a pobjeda oslobodilačkih snaga neizbježna.

Odluka Trećeg zasjedanja ZAVNOH-a također postaju moćno oružje u akcijama za daljnje omasovljenje našeg pokreta i njegovo konačno privođenje pobjedonosnom završetku.

Zbog svega toga mobilizacija novog ljudstva za NOV teče bez teškoća. Pored mladića i djevojaka s neoslobođene teritorije, u NOV dolaze grupe, pa i cijele domobranske jedinice.[45] Povoljan razvoj političke situacije doprinio je tome da u naše redove pristupi i nekoliko uglednih pristaša HSS i mnogi mjesni i općinski predsjednici organizacija bivše HSS. Tako je NOP-u pristupio Tuna Babić iz kotara Županja, jedan od petorice najuglednijih pristalica HSS i jedan od osnivača stranke. On je bio član Glavnog odbora HSS, bivši narodni poslanik i bivši senator. Odmah iza toga na oslobođenu teritoriju je prešao i bivši narodni poslanik HSS iz Osijeka — Pelcer. Odlazak ovakvih ljudi ispod utjecaja neprijatelja djelovao je i na mnoge druge, te je tada bilo moguće održati konferencije širom Slavonije i tako djelovati i na one koji su dotad stajali po strani. To je utjecalo na uspješnu mobilizaciju novih boraca, naročito iz redova hrvatskog življa.[46]

Srbi u Slavoniji, izuzimajući izvjestan broj špekulantski i pročetnički orijentiranih elemenata — kroz razne forme su već bili uključeni u NOP. Pravilnim stavom prema

[45] Osmoga rujna u Mihaljevcu, gdje je boravio 3. bataljon Omladinske brigade, na stranu NOV prešao je kompletan domobranski vod;

Izvod iz Operativnog dnevnika Omladinske udarne brigade »Jože Vlahović«, br. part. 60-27/8, k. 1296.

Tih dana 12. udarnoj brigadi predalo se preko 400 domobrana iz uporišta Slavonska Požega.

Kakvo je stanje vladalo kod neprijatelja najrječitije govori Izvještaj bojne relacije 1. zbornog područja za rujan 1944, u kome između ostalog stoji: »Pojačana komunistička propaganda uz poziv na predaju učinila je da su malodušnici pojedinačno i u skupinama svoje jedinice i bježali komunistima, zbog čega se opet stvorilo nepodnošljivo nepovjerenje između jedinica i u jedinicama«.

[46] Zbornik, tom V, knj. 33, dok. 29, str. 147.

njima stvoreno je jedinstvo među Srbima, a uz to i baza za trajno jedinstvo sa ostalim narodima i narodnostima koji su živjeli na teritoriji Slavonije.[47]

U tom periodu, od nacionalnih manjina, najaktivniji su Česi i Mađari. Priliv boraca njemačke nacionalnosti je neznatan. To je prouzrokovalo da Njemačka partizanska četa »Ernest Teleman« ostane u okvirima 2—3 desetine i nikad ne preraste u bataljon, kako je bilo određeno u naredbi štaba 6. korpusa[48] o formiranju ove jedinice.

Do kraja kolovoza žetva u Slavoniji je potpuno završena, pa se odmah pristupilo vršidbi, smještaju i transportiranju. U magazine i bunkere, izgrađene u planinama (Krndija, Papuk, Psunj.. .), smješteno je preko 250 vagona žita, a u Baniju je transportirano 10 vagona pšenice.

Omladinska brigada učestvuje u svim ovim akcijama: mobilizaciji novog ljudstva, obezbeđenju žetve i vršidbe i u političkom djelovanju na seljake u selima gdje su boravili bataljoni. Pored partijsko-političkih radnika, na ovom zadatku su se angažirale i ostale starješine, a sa njima i mnogi borci. Svojim vojničkim držanjem i ponašanjem u selima i naseljima, te pravilnim stavom prema seljacima, oni su svakodnevno demonstrirali lik narodnog vojnika, a samim tim razvijali i simpatije naroda za našu vojsku.

Početkom rujna Omladinska brigada ima 784 borca i rukovodilaca.[49] Od naoružanja imala je 424 puške (gotovo sve mauzerke) s 34.000 metaka, 7 automata s 800 metaka, 34 puškomitraljeza s 25.000 metaka, 2 laka i 5 teških mitraljeza s 10.000 metaka, 5 lakih i teških minobacača s 89 mina i blizu 400 ručnih bombi.[50]

Predviđajući skori ulazak naših jedinica u velike gradove, Glavni štab Hrvatske izdaje 11. rujna podređenim je-

[47] Isto, dok. 29, str. 148.

[48] Naredba o formiranju Njemačke partizanske čete »Ernest Telman«.

Isto, knj. 18, dok. 56 i 57.

[49] Po naređenju Glavnog štaba Hrvatske, Omladinska brigada je desetak dana ranije dala svoj 1. bataljon za formiranje Virovitičke brigade, koja je ušla u sastav 40 divizije NOVJ.

Hronologija, str. 854.

so p$_r$egled brojnog stanja i naoružanja jedinica 6. korpusa NOVJ za rujan 1944.

Arhiv, VII reg. br. 15-14/2, k. 475.

dinicama Uputstvo za rad prilikom ulaska naših jedinica u oslobođene gradove. U ovom uputstvu se između ostalog kaže:

»Imajući u vidu skoru mogućnost oslobođenja naše domovine i s tim u vezi potrebu mobilizacije svih snaga i sredstava pozadine za potrebe NOV i naroda, treba izvršiti sve pripreme kako nas događaji ne bi iznenadili.. .«[51]

Dvanaestog rujna, dan kasnije nego što je Uputstvo napisano, dijelovi 6. korpusa su ušli u Slavonsku Požegu, koju su pod pritiskom naših jedinica napustile ustaško-domobranske i njemačke snage.

Nekoliko dana kasnije (14. IX) Omladinska brigada pod borbom ulazi u Pakrac. Dva dana iza toga (16. 9. 1944.) Virovitička brigada i dva bataljona 18. brigade 40. divizije ulaze u Daruvar, a 26. rujna poslije dvodnevnih borbi jedinice 18. brigade oslobađaju Podravsku Slatinu.[52]

OSLOBOĐENJE PAKRACA[53] I PODRAVSKE SLATINE

Uoči napada jedinica 40. divizije na Pakrac u ovom uporištu se nalazilo više neprijateljevih jedinica, i to: 1. i 2. bataljon 8. brdskog puka sa 900 vojnika, 1. četa 5. željezničkog bataljona s 95 vojnika, 12. artiljerijski divizion sa 120 vojnika, 60 Nijemaca, 24 žandarma, 150 naoružanih proustaških orijentiranih civila i oko 200 domobrana koji su u uporištu održavali vezu, opsluživali četiri pt topa itd. — ukupno preko 1500 vojnika dobro utvrđenih i naoružanih s dva topa 105 mm, 4 topa 75 mm, 4 pt topa 47 mm, 13 teških mitraljeza, 150 automata, 3 teška i 12 lakih minobacača.

Međutim, to više nije uporište kao u 1943. godini. Domobranske jedinice počele su se u to vrijeme osjetnije osipati, moral im je bio nagrizen, a trpjele su i sve teže poraze. Tako je samo 4. domobranski brdski puk u kolovozu izgubio 1251 vojnika, 1394 puške, 369 pištolja, 135 au-

[51] Zbornik;, tom V, knj. 33, dok. 37, str. 175.
[52] Isto, str. 414—417.
[53] Prvi napad izveden je u veljači 1943, a drugi u listopadu iste godine.

tomata, 13 puškomitraljeza, 5 lakih minobacača, 2 protivtenkovska topa, 8 drugih topova, 2 haubice i velike količine municije, a sve veći broj vojnika iz ovih jedinica prelazio je na našu stranu.[54]

Uporište u Pakracu bilo je dobro utvrđeno. Pored 50 izgrađenih bunkera, neprijatelj je utvrdio i pojedine zgrade, kao: Vladikin dvor, zgradu učiteljske škole, zgradu željezničke stanice, zgradu svoje komande, pilanu i dr. Sistem obezbjeđenja neprijatelju je omogućavao kružnu obranu.

Na osnovu zapovijesti[55] štaba 40. divizije, glavni zadatak za napad na uporište Pakrac dobila je Omladinska brigada »Jože Vlahović«. Njoj je dodijeljen i vod tenkova, a u napadu su učestvovala i dva bataljona 18. brigade. Napad na uporište organiziran je u četiri napadne kolone.

Osnovni pravac napada[56] je išao sa sjeverne strane između puta Daruvar—Pakrac i sjevernog dijela Prekopakre—preko Krčevina i pored mjesnog groblja, na put i most preko Pakre iza zgrade željezničke stanice. Na ovom pravcu napadali su 3. i 4. bataljon, jurišna četa i tenkovski vod. Njihov zadatak je bio da likvidiraju posade utvrđene u zgradi željezničke stanice i u rejonu rasadnika, a poslije toga da prodru u centar grada i tamo nastave likvidaciju preostalih otpornih tačaka.

[54] Kakav je bio moral u domobranskim jedinicama vidi se iz bojne relacije 1. zbornog područja, u kome, između ostalog, stoji: »Najteži udar po moral, borbenost i povjerenje bilo je bježanje komunistima zapovjednika 3. sati (četa primjedba autora) 1/8 gorske pukovnije nadporučnika Čepelja Dragutina, poručnika Antolića, Vukadinovića i Keželja,, koji su sa sobom poveli 50 ljudi. (Iz depeše Štaba 6. korpusa GS NOV i POH vidi se da su oni 11. rujna pobjegli iz Pakraca i doveli sa sobom 60 domobrana, a od oružja donijeli 6 puškomitraljeza, 2 laka minobacača, 12 automata i veći broj pušaka). Kad je odmetnicima prešao i oklopni vod, momčad je izgubila potpuno povjerenje i u sebe i u svoje častnike, na svakome se koraku čula riječ »izdaja« i »biti ćemo izdani«. Komunisti, dobro obaviješteni, iskoristili su ovo, i dva dana poslije bjekstva nadporučnika Capelja,, predvođeni od istog napali su Pakrac«.

Arhiv VII, reg. br. 9/1-76 k. 58 i 1/1, k. 488 A.

[55] Izvještaj Štaba Omladinske brigade »Jože Vlahović«.

Isto, reg. br. 27-1/8, k. 1298.

[56] Zapovijest Štaba 40. divizije.

Isto, reg. br. 8-2/4, k. 1298.

Probojem vanjskog obruča neprijateljeve obrane, 3. i 4. bataljon produžavaju u centar grada. Vod tenkova s jurišnom četom brigade probija se iza leđa posadi u Prekopakri i na taj način pomaže 1. i 2. bataljon da i oni izvrše zadatak, tj. da likvidiraju posadu u Prekopakri. Ova dva bataljona napadala su uporište pravcem Klisa—Filipovac sa zadatkom da upadnu u uporište između južnog dijela Prekopakre i željezničke pruge. Kad izvrše prvi zadatak, produžavaju prema centru duž ceste i preko mosta na Pakri.

Prvi bataljon 18. brigade napadao je preko brda Kalvarije u pravcu Vladikinog dvora, a drugi duž ceste od Kusenja ka pilani. Ova brigada je dala jedan bataljon i divizijsku rezervu, a jedan je držao zasjedu prema Lipiku u rejonu Filipovca k. 164.[57]

Virovitička brigada je organizirala zasjedu od Daruvara, a početkom napada na uporište Pakrac vršila je demonstrativni napad na uporište Daruvar.

Demonstrativni napad na uporište u Lipiku izvodio je Posavski odred i jedan bataljon 18. brigade — formirani kao GRUPA BATALJONA.[58]

Za vrijeme napada na Pakrac štab Omladinske brigade nalazio se na k. 221 sjeverno od Motkovca.

Početak napada određen je za 13. rujan u 18 sati.[59]

Napad na neprijateljevo uporište Pakrac potpuno je iznenadilo[60] neprijatelja. Sve jedinice na vrijeme su zauzele polazne položaje, a tačno u 18. sati prešle su u napad.

[57] Izvještaj Štaba 40. divizije od 17. rujna 1944.
Isto, reg. br. 21-4X3, k. 1292.

[58] Koristeći se uspješnim razvojem napada 40. divizije na Pakrac, Posavski odred je ušao u Lipik i tom prilikom mu se predalo 210 neprijateljevih vojnika, podoficira i oficira s 4 topa, 2 teška mitraljeza, 5 puškomitraljeza, 11 automata i velikim količinama municije i drugom ratnom opremom.
Izvještaj Štaba 40. divizije od 20. rujna 1944; Zbornik, tom V. knj. 33, str. 368—371.

[59] Arhiv VII, reg. br. 27-1/8, k. 1296.

[60] U bojnoj relaciji 1. domobranskog zbornog područja o tome piše: ».. . oko 17,00 sati komunisti potpomognuti oklopnim kolima i topništvom izvršili iznenada napad na Pakrac. Poslije borbe od 2 sata usljed dubokog prodora oklopnih kola, dio se posade Pakraca probio ka Lipiku...«.
Isto, reg. br. 9/1-75, k. 58.

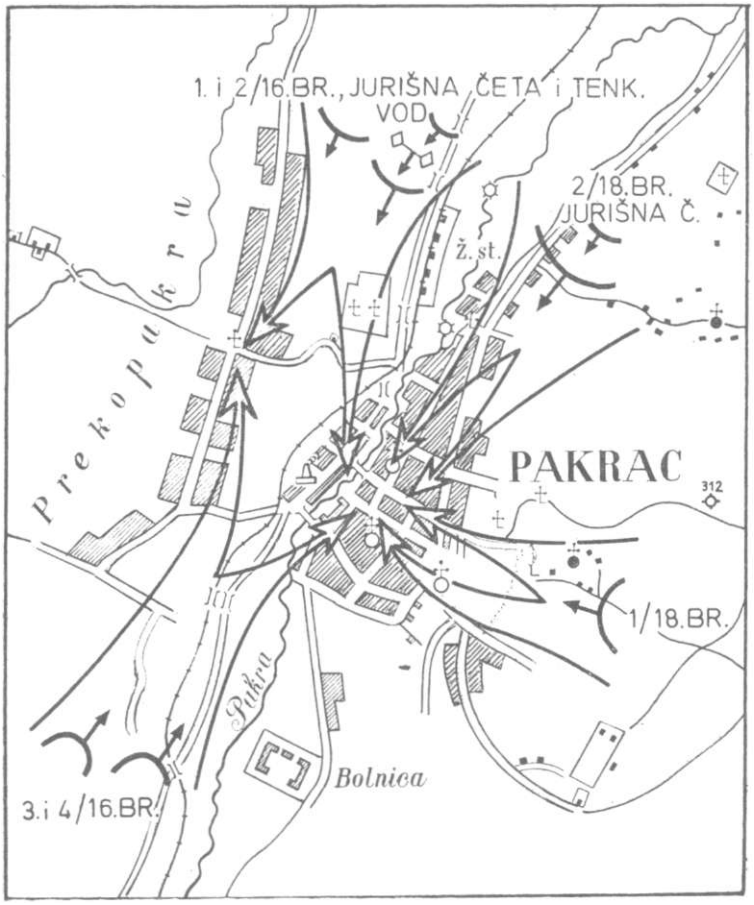

Brigada u napadu na Pakrac, listopad 1944.

Pored toga što su u napadu učestvovali i tenkovi (koji su pred uporište dovučeni volovskim zapregama), iznenađenje je bilo i u tome što je napad otpočeo danju.

Prisustvo tenkova i postignuto iznenađenje odlično su iskorišteni od 3. i 4. bataljona. Ovi bataljoni su uz pomoć tenkova i jurišne čete brigade već u prvom naletu probili vanjski obruč obrane uporišta i nastavili energično napre-

dovati prema centru grada. Neprijatelj je bio prisiljen da odstupa i da napušta bunkere i rovove, ali je odmah iza toga otvorio vatru iz svih artiljerijskih oruđa po položajima koje je dotad držao, a na kojima su se nalazili naši borci. Ova vatra nije prestala sve dok se tenkovi nisu probili u sam centar grada i tu razbili posadu artiljerije i oteli topove.

Odmah iza toga sve snage 3. i 4. bataljona, tenkovskog voda i jurišne čete usmjerene su na likvidaciju neprijateljevih snaga u Prekopakri i za pomoć 1. i 2. bataljonu. Nakon nekoliko sati borbe, udruženim snagama, bataljoni su uspjeli razbiti posadu u Prekopakri i probiti se do centra grada.

Veliku pomoć Omladinskoj brigadi pružio je bataljon 18. brigade. On je preko Kraguja uspio zaobići minsko polje i zauzeti Kalvariju, koja je predstavljala veoma značajnu tačku u odbrani grada.

Ipak najviše zasluga za brz uspjeh imao je tenkovski vod i komandir toga voda Ljubomir Jovanović. Neprijateljeva posada, iznenađena i nenaviknuta na borbu s tenkovima, brzo se pokolebala. Nakon dva sata borbe jedan dio posade pokušao se probiti u pravcu Lipika. Međutim, u tome nije uspjela, jer je pri izlasku iz Pakraca razbijena i gotovo u cjelini zarobljena.

Preostali dio neprijateljevih snaga — Nijemci, ustaše, žandari i nešto domobranskih oficira, nije se predao nego se povukao u učiteljsku školu i zgradu komande puka, odakle je davalo žestok otpor.

Da bi likvidirao i sve ostale otporne tačke, štab Omladinske brigade pristupa brižljivoj organizaciji posljednjeg napada, u kojem će glavnu riječ imati bombaši, puškomitraljesci, te posade minobacača, tenkova i ručnih bacača.

Napad na ove objekte izvršen je oko 4 sata 14. rujna. Zgrade su prvo tučene iz minobacača i ručnih bacača, a onda su u napad krenuli tenkovi i bombaši. Otvarajući uragansku vatru na utvrđenog neprijatelja, tenkovi su otvorili put bombašima i omogućili im da u zgrade ubace ručne bombe, a onda ih i zapale. Tek tada je prestao otpor neprijatelja, pa je ujutro 14. rujna, nešto poslije 7 sati, grad bio slobodan.

U napadu na Pakrac sve jedinice Omladinske brigade su izvršile svoje zadatke. To su učinile i ostale jedinice koje su učestvovale u ovoj akciji, i 18. brigada koja je bila u napadu i Posavski odred, te ostale brigade koje su držale zasjedu ili demonstrirale i tako obezbjeđivale napad na uporište. Zbog toga je neprijateljeva posada u cjelini razbijena. Zarobljeno je 720 vojnika i oficira, a 308 je ubijeno, među kojima i 20 oficira, od kojih jedan pukovnik i jedan potpukovnik. Zaplijenjeno je 12 topova, 3 teška minobacača, 14 teških mitraljeza, 23 puškomitraljeza, 850 pušaka, 54 pištolja, 300 ručnih bombi, 8 vagona municije i velike količine druge ratne spreme. U uporištu su zaplijenjene i velike količine sanitetskog materijala, u kome su jedinice oskudjevale. Zato su poduzete sve mjere da se on izvuče iz grada, prebaci u partizanske bolnice i podijeli jedinicama.

Prema neprijateljevim gubicima, naši gubici su bili mali. Poginulo je 16 drugova, a 41 borac je ranjen. Poginula je Mira Nedelja, jedna od najmlađih drugarica u brigadi. Nije imala ni 18 godina, a iza sebe je imala dvije godine ratovanja. Poginuo je mlađi vodnik Petar Borčić iz 4. bataljona, pomoćnik komesara čete iz 2. bataljona Branko Drenski, komandir jurišne čete brigade Milutin Rakić, vodnik Milan Lopuž iz 1. bataljona (u Slavoniju vodnik Lopuž je došao sa banijskim proleterima), desetar Joakim Hardi iz 3. bataljona, koji se posebno istakao, i još 10 drugova, među kojima i bivši domobranski zastavnik, koji je u brigadu došao dva dana prije napada na Pakrac.[61]

Od rukovodilaca ranjeni su: komesar 3. čete 3. bataljona Antun Kolarević, politički delegat voda 3. čete 3. bataljona Miroslav Molnar, pomoćnik komesara 1. bataljona Josip Zganec, politički delegat voda Drago Knoflec i potporučnik Petar Supica.

Posebno su se istakli tenkisti, koji su zaslužili sve pohvale za pokazanu hrabrost i vještinu u borbama za Pakrac. Istakli su se: mitraljezac Milan Povoljnjak i delegat voda Ljuban Ćorić — obojica iz jurišne čete brigade. Istakli su se još i borac 3. čete 3. bataljona Franjo Smolčić,

[61] Izvještaj štaba 40. divizije od 19. rujna 1944. Zbornik, tom V, knj. 33, dok. 71, str. 306.

komandir 3. čete 4. bataljona Ivan Kiš i komesar čete Branko Vencel iz iste čete. Ljudevit Doležaj, poslije ove borbe, predložen je za odlikovanje, a za pismenu pohvalu štaba brigade predloženi su: kuriri 4- bataljona Stjepan Jalža i Stjepan Pehir, borac Smilja Marelj, desetar Antun Subić, te borci Joco Vasiljević, Ivan Kavoli, Stjepan Prgelj; mitraljesci Jovo Abramović i Stevo Patumović, vodnici Mijo Karabogdan i Dragan Đurđenović, bivši domobranski vodnik Stjepan Štafić, desetar Marko Bojčić—svi iz 2. bataljona. Za pismenu pohvalu iz 3. bataljona predloženi su: Nikola Bilić i Milenko Jorgić, desetar Jusuf Jaran i mitraljesci Sulejman Burnić, Ale Čačić i Hazim Opardić. U ovaj spisak se može uvrstiti i ime komandira 1. čete 3. bataljona Steve Zirovčića, koji je svojim borcima služio kao primjer za svo vrijeme borbi u Pakracu.[62]

Štab brigade i štabovi bataljona pokazali su se na visini u organizaciji i izvođenju ovoga napada. Sadejstvo sa teškim naoružanjem i tenkovima uspješno je ostvareno. To je doprinijelo da broj žrtava bude mali, a u isto vrijeme da se zadatak potpuno izvrši.

Poslije ove akcije 18. i Omladinska brigada formirale su i popunile svoje bojne komore koje dotad nisu ni imale.[63]

Nekoliko dana kasnije (16. rujna) Glavni štab Hrvatske u svojoj depeši,[64] upućenoj štabu 6. korpusa, a u povodu oslobođenja Pakraca, pohvaljuje 40. diviziju. U njoj stoji:

»Pohvaljujemo borce, podoficire i političke rukovodioce 40. divizije prigodom postignute velike pobjede u oslobođenju Pakraca i Lipika. Uvjereni smo da će vaša mlada divizija nastaviti i dalje slavnim putem, kojim je pošla, do konačnog oslobođenja naše domovine«.

[62] Arhiv VII, reg. br. 27-2/8, k. 1296.

[63] Zbornik, tom V, knj. 33, dok. 71, str. 307.

[64] Izvod iz knjige predatih depeša GŠ NOV i POH za period od 1—30. rujna 1944; Zbornik, tom V, knj. 33, str. 549. Omladinska brigada je pohvaljena i preko valova radio-stanice »Slobodna Jugoslavija«. Posebno su istaknuti jurišna četa i Mađarski bataljon »Sandor Petefi«.

Arhiv VII, reg. br. 39/10, k. 1296.

U oslobođenom Pakracu Omladinska brigada ostaje nekoliko dana, a onda odlazi u Slavonsku Požegu. Tu se odmara do 22. rujna, vraća se u Pakrac, pa ponovo u Slavonsku Požegu. U svakom ovom gradu ostaje po jedan dan, a u njih se prebacuje željeznicom i kamionima.

Poslije odmora u Pakracu i Slavonskoj Požegi omladinska brigada vrši pokret na sektor Podravske Slatine. Pokret na ovaj sektor bio je vezan za skori napad na ovo uporište[65] koji je i uslijedio 25/26. rujna.

Podravsku Slatinu su držale ustaše 15. i 16. bataljona i tri čete Nijemaca ojačane baterijom topova s ukupno 1620 vojnika.

Za napad na uporište Podravska Slatina određena je 18. brigada, koju je podržavao tenkovski vod, a u napadu joj je pomogao i 3. bataljon Omladinske brigade, koji je svoj zadatak uspješno izvršio i nanio neprijatelju znatne gubitke i zarobio 10 ustaša. Bataljon[66] je i sam imao više ranjenih i mrtvih, među kojima je bio i pomoćnik komesara bataljona Vlado Fistrić.[67]

Uporište je zauzeto, ali neprijatelj (15. i 16. ustaški bataljon) nije uništen jer su uspjeli pobjeći u Mađarsku, a teško naoružanje su gurnuli u rijeku Savu.

Prvi i treći bataljon bili su u korpusnoj, odnosno divizijskoj rezervi. Poslije oslobođenja Podravske Slatine likvidirna je i posada u Čađavici.

Do kraja rujna Omladinska brigada je uglavnom dejstvovala u bataljonima. Tako je 28. bataljon u Sladojevcima, a 2. bataljon upućen je na Dravu radi vađenja haubica. Dan kasnije 4. bataljon je imao manji sukob i od

[65] Zapovijest Štaba 6. korpusa, Zbornik, tom V, knj. 33, str. 414—417. O ovom napadu Štab 6. korpusa Vrhovnom štabu NOV i POJ između ostalog javlja: »U oštrim borbama jedinice 6. korpusa oslobodile Podravsku Slatinu i uništile neprijateljsku posadu. ..«

Arhiv VJJ, reg. br. 1-12/1, k. 482/A.

[06] Prvi i 2. bataljon bili su u korpusnoj odnosno divizijskoj rezervi.

Arhiv VII, reg. br. 48-1/1, k. 473.

[67] Zapovijest Štaba 40. divizije od 24. rujna 1944; Arhiv VII, reg. br. 9-1/4, k. 1298. Zapovjedništvo glavnog stožera domobranstva od 15, 18. i 19. rujna 1944.

Zbornik, tom V, knj. 33, str. 657, 667 i 670.

neprijatelja zaplijenio puškomitraljez »šarac« kod Rušana. Tridesetog rujna 2. bataljon je u zasjedi prema Virovitici, ali neprijatelj nije naišao i bataljon se povukao u Gornje Bazje.

Prvog listopada 1944. jedinice Omladinske brigade se prikupljaju i smještaju u sela Gornje Bazje i Terezino Polje.

Tog dana Omladinska brigada je doživjela veliko slavlje — dodeljen joj je naziv »udarna«. U depeši 6. korpusa od 1. 10. 1944. zapisano je: »Odlukom GŠH dodjeljuje se slijedećim brigadama naziv »udarna«: »Omladinskoj brigadi, XVIII, Brodskoj i Osječkoj brigadi«.[68]

Pobjede naše vojske u Slavoniji nizale su se jedna za drugom. Jedinice 12. divizije napale su 5. rujna Slavonsku Požegu, ali je zbog intervencije iz uporišta Pleternica nisu uspjele zauzeti. Nekoliko dana kasnije, pritisnut našim snagama, neprijatelj sam napušta Slavonsku Požegu, a odmah zatim i Pleternicu.

Pod pritiskom 40. divizije, 16. rujna, neprijatelj napušta Daruvar,[69] a nekoliko dana ranije ista divizija, u sadejstvu sa Posavskim odredom, oslobodila je Pakrac i Lipik. Nešto kasnije oslobođeni su Podravska Slatina i Čađavica.

U situaciji kad se naziralo konačno oslobođenje naše zemlje ove pobjede su od ogromnog značaja. Bili su to dani velikog poleta i oduševljenja u jedinicama NO vojske, kao i kod naroda. Naše jedinice su znatno ojačale, a svakog dana kolone novih boraca stizale su u naše redove. Nasuprot nama, u neprijateljevim redovima osjećala se demoralizacija.[70]

[68] Zbornik, tom V, knj. 34, dok. 110, str. 514.

[69] Evakuacija Daruvara naređena je 15. rujna 1944, a izvršena 16. 9. 1944.

Izvještaj Štaba 40. divizije od 20. rujna 1944; Zbornik, tom V, knj. 33, str. 369. Izvještaji Zapovjedništva stožera domobranstva od 15, 18. i 19. rujna 1944.

Zbornik, tom V, knj. 33, str. 657, 667 i 670.

[70] Za razliku od ostalih krajeva, u sjevernoj Hrvatskoj fašisti su još bili jaki. Neprijatelj je u te krajeve koncentrirao svoje najbolje jedinice, a glavnu okosnicu su činili 5. stajaći djelatni zdrug ustaške vojnice i Pavelićev tjelesni zdrug.

NAPAD NA UPORIŠTE U VIROVITICI

Nakon oslobođenja Podravske Slatine jedinice 6. korpusa težište borbe prenose u Podravinu. Prvo se planira oslobođenje Virovitice[71] i Pitomače, a onda će uslijediti opća ofenziva jedinica 6. i 10. korpusa u Podravini.[72]

U skladu s predstojećom ofenzivom, Virovitička brigada je već 26. rujna otpočela opkoljavanje Virovitice. To je trajalo četiri dana. Rezultat je bio demoralizacija[73] neprijateljeve posade i oskudica u municiji.

Poslije dvodnevnih borbi jedinice 12. i Osječke brigade 12. divizije zauzele su Viroviticu 5. listopada 1944. Uporište je branila domobranska podoficirska škola (675 podoficira), 270 ustaša, 120 milicionera i 72 žandara. U isto vrijeme brigada »Braća Radić« zauzela je ustaško uporište Pitomaču,[74] a jedinice 33. divizije uporište Kloštra.[75]

[71] Zapovijest Štaba 40. divizije od 29. rujna 1944.
Arhiv VII, reg. br. 4-6, k. 1296.

[72] Ove operacije počele su 4. listopada 1944. napadom na Viroviticu, Kloštar i Pitomaču. Naređenje Štaba 10. korpusa od 28. rujna 1944.
Zbornik, tom V, knj. 34, str. 466.

[73] Pravo stanje u Virovitici bilo je još jasnije 28. rujna 1944, nakon što je zaplijenjena pošta iz neprijateljeva aviona koji se, na putu iz Virovitice za Zagreb, prisilno spustio na jednu poljanu nedaleko od Grubišnog Polja. Iz zaplijenjene pošte mogla se uočiti teška situacija posade u Virovitici, pa je, u vezi s tim, odmah upućeno pismo štabu 6. korpusa u sve jedinice, a u njemu između ostalog stoji:

»Da posada u Virovitici raspolaže sa vrlo ograničenim količinama municije; očekuje pomoć u ljudstvu i materijalu jedino preko mađarske teritorije, konkretno preko Barča, i da nema telefonske i radio-veze ni sa kojim uporištem. Iz podataka dobivenih od uhvaćenog pilota-oficira može se saznati da je moral ljudstva u dočasničkoj (podoficirskoj) školi na niskom stupnju i da će solidan otpor dati samo ustaše na željezničkoj stanici. Način odbrane sastojao bi se u slijedećem:

Dati slab otpor na vanjskim položajima, a zatim se povući u gradsko poglavarstvo i pružiti otpor dok traje municije. Zadnjim mecima probiti se i pobjeći (vjerovatno u pravcu Barča).

[74] Izvještaj štaba 32. divizije od 11. listopada.
Zbornik, tom V, knj. 34, str. 157—163.

[75] Izvještaj štaba 33. divizije od 8. listopada.
Isto, str. 129—134.

U vrijeme priprema i borbi za Viroviticu, Omladinska brigada sa svojim snagama se nalazila u rejonu Terezinog Polja i Gornjih Bazja sa zadatkom da kontrolira pravac Barč — Virovitica kako bi se izbjeglo svako iznenađenje s toga pravca i spriječilo dolaženje pojačanja u neprijateljevo uporište Virovitica. Zbog grupiranja naših jedinica oko Virovitice, neprijatelj još 1. listopada naslućuje da će doći do napada na uporište i poduzima mjere da dobije pomoć u ljudstvu i municiji.[76] Idućeg dana druga uporišta nastoje da pomognu posadi u Virovitici. U ovome je najaktivniji 5. ustaški stajaći djelatni zdrug, čiji su se dijelovi 3. listopada probili u Viroviticu, predali tamošnjoj posadi 80.000 puščanih metaka, a onda se pod borbom ponovo vratili u uporište Pitomača. S ovim dijelovima najžešće borbe je vodila Virovitička brigada na samim prilazima Virovitici.

Na položaje jurišne čete Omladinske brigade naišla je ustaška pobočnica od 200 vojnika nešto južnije od Gornjih Bazja. Pored jurišne, borbu je primio i vod 2. bataljona i tom prilikom ubijeno je 5, a ranjeno 7 ustaša. Prije ove borbe Omladinska brigada je imala okršaj i na obali Drave nedaleko od Barča. Napad neprijatelja je i tom prilikom odbijen, a on je imao 18 mrtvih i 19 ranjenih vojnika.

Kako je napad jedinica 12. divizije NOVJ na neprijateljevu posadu u Virovitici tekao uspješno, njoj je jedino preostalo da spas traži u proboju.

Pod zaštitom vatre iz svih teških oružja u proboju je učestvovalo oko 800 neprijateljevih vojnika, a izvršen je u pravcu Lukačkog Dugog Sela. Od tog sela skupina od 200 neprijateljevih vojnika kreće prema Barču u Mađarskoj, ali tu ih dočekuje Omladinska brigada. Već u sumrak ova grupa je naišla na 3. bataljon Omladinske, koji joj nanosi velike gubitke (22 mrtva) i ubrzo je razbija. No, nešto zbog mraka, a nešto i zbog neodlučnosti štaba 3. bataljona, većina se uspjela izvući i prebaciti preko Drave.

Omladinska brigada je za svo vrijeme borbi za Viroviticu držala pod kontrolom i Barč i na taj način onemogućila neprijatelja da pređe Dravu i priskoči u pomoć

[76] Bojna relacija središnje dočasničke škole. Arhiv VII, reg. br. 9/1-18, k. 60.

uporištu u Virovitici. Četvrti bataljon Omladinske brigade je pri tom oštetio željeznički most preko Drave i onesposobio ga za saobraćaj.

Zadaci koji su postavljeni pred Omladinsku brigadu — da se očisti desna obala Drave, nisu izvršeni, ali glavni zadatak, obezbjeđenje pozadine snagama koje su napadale Viroviticu, izvršen je u cijelosti.[77] U borbama od 1. 10. do 6. 10. 1944. borci Omladinske brigade zarobili su dva puškomitraljeza i 8 pušaka s 2500 metaka. Neprijatelj je imao 40 mrtvih i 26 ranjenih.

Omladinska brigada je također imala gubitaka. Poginulo je 9 boraca, a među njima i politički delegat voda Vinko Blažić. Ranjeno je 26 boraca a 6 boraca je nestalo. Trojica su se vratila nakon nekoliko dana. Izgubljena su dva puškomitraljeza, tri puške i jedan automat.

U ovim- borbama naročito su se istakli: desetar 2. desetine 3. čete 3. bataljona Josip Jaran (ovo je bila druga pohvala ovog hrabrog desetara u posljednjih mjesec dana ratovanja). Istakli su se i predloženi za pohvalu: puškomitraljesci Ivan Vuger iz 3. bataljona i Andrija Maroš iz 4. bataljona, te zamjenik komandira 2. čete 4. bataljona Mađar Nađ Dula i tek postavljeni desetar u jurišnoj četi brigade Rasim Zahirović.

Zbog slabog držanja u borbi pozvan je na odgovornost komandir 1. čete 4. bataljona i štab 4. bataljona, koji nije ništa poduzeo da osigura lijevi bok 3. bataljona kome je neprijatelj izbio u pozadinu i nanio mu gubitke.

Na položajima oko Virovitice Omladinska brigada ostaje i slijedeća dva dana, a nakon oslobođenja Virovitice snage 6- korpusa su produžile dejstvo u Podravini. U tim napadnim operacijama one su uspješno likvidirale neprijateljeva uporišta u Đurđevcu,[78] a u sadejstvu s jedinicama

[77] Izvještaj štaba Omladinske brigade.
Isto, reg. br. 34/8, k. 1296.
[78] Izvještaj štaba 40. divizije od 13. listopada 1944.
Zbornik, tom V, knj. 34, str. 204 i 205.

10. korpusa Virje i Novi Grad. (Sve sekcije Đurđevac 1:100.000). Kao nastavak ovih operacija uslijedio je napad naših jedinica i jedinica 10. korpusa na Koprivnicu, ali taj napad nije uspio. U svim tim borbama učestvuju i jedinice 40. divizije.

BORBE NA KOMUNIKACIJAMA

Nakon Koprivnice jedinice 6. korpusa se vraćaju u Slavoniju. Njihov je osnovni zadatak da napadaju po glavnoj pruzi i putu Beograd — Zagreb. Ovim pravcem neprijatelj se u to vrijeme povlačio iz Srema i istočne Slavonije, ali im je taj pravac služio i za prebacivanje snaga na sremski front. U to vrijeme Omladinska brigada broji oko 1300 boraca i rukovodilaca, što znači da je u svom sastavu, nakon povratka iz Podravine, imala 500 boraca[79] više.

Odmah, nakon povlačenja s položaja na desnoj obali Drave, štab brigade organizira savjetovanje sa štabovima bataljona i komandirima četa. Na savjetovanju se kritički osvrnulo na učinjene greške i propuste iz borbi u Podravini. Tom prilikom je konstatirano da je politički rad, unatoč čestim pokretima i borbama, bio na zavidnom nivou, a isto tako je bila živa aktivnost i među narodom Podravine. U radu s narodom posebno su se isticali borci Omladinske brigade, pa je to zabilježeno i u izvještaju štaba 40. divizije od 17. 10. 1944:« . .. borci su svakodnevno agitovali i kod naroda Podravine »razbijali« pogrešno mišljenje o nama.«[80]

Na kraju savjetovanja štabovi bataljona su dobili zadatak da s jedinicama izvrše pokret u Gornje Bazje, a onda za Suhopolje.[81] Iz Suhopolja brigada se prebacuje u

[79] Tridesetog listopada Omladinska brigada je u svom sastavu imala 1294 borca, a od toga 310 radnika, 712 seljaka, 56 đaka i intelektualaca, 120 zanatlija, 74 službenika, 19 vojnih lica i 3 policajca. U sastavu brigade najviše je Hrvata (728) i Srba (323). Ostalo (253) su Slovenci, Muslimani, Rusi, Talijani, Mađari, Cesi, Nijemci i po jedan Jevrej i Poljak.

Arhiv VJJ. reg. br. 41-1/8, k. 1296.

[80] Isto, reg. br. 3/4, k. 1292.

[81] Isto, reg. br. 13/6, k. 1296.

Hum, a onda u Slavonsku Požegu, gdje ostaje do 14. listopada. Prvi i 3. bataljon su prebačeni u Pleternicu i Čađavicu. U ovakvom rasporedu i u ovom vremenu brigada se odmarala, izvodila obuku i obavljala pranje, čišćenje, šišanje i slično. Četrnaestog listopada 3. bataljon i po jedna četa iz ostalih bataljona izlaze na prugu Beograd — Zagreb i nedaleko od Nove Kapele ruše je na više mjesta. Tom prilikom srušen je i jedan most, a put je prekopan na dva mjesta. Nakon izvršenja ovog zadatka jedinice se vraćaju u polazne baze i u starom rasporedu ostaju i slijedećih osam dana. Tada brigada kreće za sela Opatovac i Podvrško (sekcija Slavonska Požega 1:100.000), gdje stiže 20. listopada 1944.

U ovim selima Omladinska brigada je saznala za oslobođenje Beograda i za nova napredovanja naših jedinica i Crvene armije. Najnovije pobjede borci i rukovodioci Omladinske brigade svečano su proslavili. U svim jedinicama vladalo je veliko oduševljenje, a slijedeće tri noći upaljenim vatrama s okolnih brda, pozdravljali su borci, zajedno s narodom, ovu značajnu pobjedu. Vatre su gorjele na svim brdima Slavonije. Gdje ih nisu palili borci, činili su to omladinci i omladinke.

Zbog prodora naših jedinica neprijatelj se žurno prebacivao na pravce njihovog nastupanja ne bi li ih zaustavio. Tako je u Sremu neprijatelj koncentrirao nove jedinice koje su se danonoćno prebacivale preko Slavonije. Uslijed toga su jedinice 6. korpusa, pa i Omladinske brigade, neprekidno napadale na neprijateljeve kolone na komunikacijama. Cilj je bio nanijeti neprijatelju što veće gubitke, usporiti njegove pokrete i što duže ga vezati za sebe.

U duhu takve zamisli, 25. listopada, Omladinska brigada izlazi na položaje nedaleko od Okučana i Nove Gradiške, a pred noć se nrebacuje na put Okučani — Novska, gdje postavlja zasjedu njemačkoj motoriziranoj koloni, koju je napala oko 21 sat. U ovom napadu, u trajanju preko 90 minuta, Omladinska brigada je likvidirala 99 neprijateljevih vojnika i oficira i ranila 47. Borba je bila žestoka, jer su Nijemci, iako su bili iznenađeni, pružili žilav otpor. Tenkovi koji su ih pratili na putu između upo-

rišta Novska i Okučani u tome su mu dosta pomogli. Pored ostalog, u ovoj borbi je uništeno 6 kamiona i 4 putnička automobila.[82]

Idućeg dana, gotovo s istih položaja s kojih je Omladinska krenula u napad, jedinice 18. brigade 40. divizije NOVJ razbile su još jednu njemačku kolonu. Ubijeno je 105 njemačkih vojnika, a zaplijenjeno 30 pušaka, 15 automata, puškomitraljez i dvoja kola ratne opreme. Uništena su 38 kamiona i tri putnička automobila.[83]

Tog dana Omladinska brigada štiti bokove 18. brigadi i u borbama koje je vodila uništila još 6 kamiona i jedan putnički automobil.

Slijedeća dva dana brigada je na odmoru u selima Širinci, Trnakovac, Bijela Stijena i Čaprginci, a onda sve jedinice brigade izlaze na položaje u pravcu Okučana, gdje 29. listopada imaju još jedan okršaj s njemačkom kolonom koja se probijala prema Sremu.

Prvi i 4. bataljon, kojima je pridodata jurišna četa brigade, postavili su zasjedu između Smrtića i Trnave, a 3. bataljon kod Trnakovca, prema uporištu Okučani. U prvim poslijepodnevnim satima naišla je manja njemačka motorizirana kolona. Treći bataljon je izvršio napad na nju i nanio joj gubitke od 20 mrtvih i 24 ranjena, i uništio 12 kamiona, među kojima 6 cisterni s naftom i benzinom. Ovom prilikom brigada je porušila 6 mostova na putu Novska — Okučani[84] (sekcija Pakrac 1:100.000).

U izvještaju štaba[85] 40. divizije (od 4. studenog 1944), također se govori o ovim dejstvima Omladinske brigade na komunikacijama Novska — Okučani, no podaci u njemu se donekle razlikuju od podataka iz Operativnog dnevnika Omladinske udarne brigade »Jože Vlahović«, ali bitnih razlika nema.

[82] Operativni dnevnik Omladinske udarne brigade »Jože Vlahović«.
Isto, reg. br. 60-31/8, k. 1296.
[83] Hronologija str. 954.
[84] Operativni dnevnik štaba Omladinske brigade.
Arhiv VII, reg. br. 37/8, k. 1296.
[85] Zbornik, tom V, knj. 35, dok. 12, str. 62; Arhiv, reg. br. 44-1/3, k. 1291.

Zajednička konstatacija je da se neprijatelj kretao s 50 kamiona, koje je pratilo 10 neprijateljevih tenkova, a i to da se plijen nije mogao izvući, jer se zbog tenkova jedinice nisu smjele spustiti na cestu.

Na ovaj sektor brigada se ponovo vratila 1. studenog i presjekla prugu na 30 mjesta. Rušenje ove pruge nastavljeno je i idućih dana, jer su se neprijateljeve snage uporno povlačile u pravcu Zagreba.[86]

Poslije rušenja pruge Omladinska brigada odlazi na odmor u sela Širinci i Trnakovac, a onda u Kukunjevac, gdje je izvršena njena reorganizacija.[87]

Petog studenog Omladinska brigada je ponovo na maršu. Pravac je Pakrac — Vetovo — Milan Lug — Čaglin — — Zdenkovac — Bučje — Drenjski Slatnik.[88]

Put od preko 150 km Omladinska brigada je prešla da bi se približila uporištu u Našicama, na koje je predstojao napad. U ovoj operaciji učestvovaće sve jedinice 6. korpusa.

Grupiranje jedinica 6. korpusa oko Našica neprijatelj je odmah iskoristio, pa je 15. 11. 1944. godine 16. ustaški bataljon upao u Podravsku Slatinu, a dva dana kasnije 1. i 4. ustaško-domobranski zdrug[89] u Pleternicu i Slavonsku Požegu.[90]

[80] Prije ovih akcija iz sastava Omladinske brigade izašao je njen 3. bataljon (bez prateće čete i topovskog voda) i upućen u sastav brigade Narodne obrane za Slavoniju. Na čelu ovog bataljona bio je Milan Stojaković, komandant, i Blaž Lazić, politički komesar.

Izjava tadašnjeg komandanta Milana Stojakovića, danas pukovnika JNA u penziji.

[87] Umjesto 1. bataljona koji je dat za formiranje Virovitičke brigade, Omladinska brigada je dobila bataljon boraca iz Posavskog NOP odreda.

Arhiv VII, reg. br. 24/4, k. 1298.

[88] Isto, reg. br. 1-2, k. 1291; 3/2, 4-1/2, 5/2 sve k. 1291.

[89] Formiranje ustaško-domobranskih divizija otpočelo je u listopadu 1944. godine.

Isto, reg. br. 12-1-7, k. 1267; 2/1-109, k. 59 i 3/1-45, k. 1349.

[90] Prilikom upada 16. ustaške bojne u Podravsku Slatinu 15. studenog 1944. godine, preko 5.000 građana iz Virovitice je pobjeglo u Bilo-goru, a kada su 17. studenog dijelovi 1, i 4. ustaško--domobranskog zdruga upali u Slavonsku Požegu, preko 2000 ljudi pobjeglo je na oslobođenu teritoriju.

Starješinski sastav štaba brigade i štabova bataljona Omladinske brigade, prije borbe za Našice, izgledao je ovako:

Štab brigade: komandant Nikola Sužnjević, politički komesar Drago Bobetko, pomoćnik političkog komesara Todor Milojević, načelnik štaba Lazo Volaš, operativni oficir brigade Stanko Basarić, opunomoćenik OZN-e Dušan Rusić, obavještajni oficir Grga Martić, referent saniteta Mato Bakota.

Prvi bataljon: komandant Ivica Pešun, politički komesar Stjepan Trnski, pomoćnik političkog komesara Dušan Majdov, operativni oficir Dragutin Čapelj, opunomoćenik OZN-e Mihajlo Kiš, obavještajni oficir Josip Kraljić, referent saniteta Ivan Salajster.

Drugi bataljon: komandant Vojin Popović, politički komesar Petar Miščević, pomoćnik političkog komesara Milan Novaković, operativni oficir Slavko Sudar, opunomoćenik OZN-e Stanko Teodorčević, referent saniteta Mirko Valčić.

Treći bataljon: komandant Petar Trkulja, politički komesar Herman Furlan, pomoćnik političkog komesara Vlado Jurjević, operativni oficir Pavle Bjelajac, opunomoćenik OŽN-e Ivan Zbiljski, obavještajni oficir Đuro Puran, referent saniteta Nenad Bibić.

Četvrti bataljon: komandant Franjo Kiš, politički komesar Ivan Kiš, pomoćnik političkog komesara Rudolf Kožić, operativni oficir Miško Sobočan, obavještajni oficir Julijus Kiš, opunomoćenik OZN-e Ivan Fabijan, referent saniteta Ivo Buden.

NAPAD NA UPORIŠTE NAŠICE

(sekcija Slavonski Brod 1:100.000)

Poslije uspješnih operacija za oslobođenje Srbije i uspostavljanja fronta u Sremu, Slavonija dobiva naročit značaj. Ona postaje neposredna neprijateljeva pozadina u kojoj glavnu riječ vode jedinice 6. korpusa, koie će težište svojih dejstava usmjeriti na istočni dio Slavonije i nastojati da što uspješnije dezorganizira obranu protivnika.

Radi toga jedinice 12. divizije već su dejstvovale oko Đakova, te oko sela Strizivojna i Piškorevci,[91] a jedan dio na komunikacijama. Iz istih razloga organizira se i napad na uporište Našice.[92]

Zadatak za likvidaciju uporišta u Našicama dobila je 40. divizija. Za napad na uporište štab ove divizije odredio je Omladinsku i 18. brigadu. Virovitička NO brigada dobila je zadatak da organizira zasjedu prema neprijateljevim snagama koje bi eventualno nadirale od Đurđenovca.

Ostale snage korpusa, oko 7000 boraca, obezbjeđivale su napad 18. i Omladinskoj brigadi od uporišta Donji Miholjac, Osijek i Đakovo. Pored toga, 12. divizija je radi obezbjeđenja napada dobila zadatak da izvrši napad i likvidira uporišta u Markovcu, Velimirovcu, Vukojevcu, Klokočevcu i Našičkoj Breznici.[93]

Najjača posada bila je u Velimirovcu.[94] Ova uporišta je trebala likvidirati 12. brigada, a uporište u Klokočevcu Osječka brigada. Poslije likvidacije uporišta u Velimirovcu, 12. brigada je morala likvidirati i uporište u Markovcu. (Sela Velimirovac i Našičku Brezovicu neprijatelj je napustio ne dočekavši napad jedinica 12. divizije).

U toku dana, kada je izdata zapovijest[95] za napad na Našice, štab 6. korpusa izdaje dopunsku zapovijest[96] i napomene[97] u vezi s operacijom na ovo uporište. U dopunskoj zapovijesti i u napomenama štab 6. korpusa još više razrađuje zadatke pojedinih jedinica ili daje uputstva za nastupanje na pojedinim pravcima, te o koordiniranim dejstvima artiljerije i tenkova s pješadijom, a posebno 18. i Omladinskom brigadom koje napadaju uporište.

Plan je bio da se prethodno očiste mala uporišta, a onda otpočne likvidacija uporišta u Našicama, čime bi se,

[91] Isto, reg. br. 6/4, k. 1292.; Arhiv, reg. br. 31/6, k. 1296.

[92] U našičkoj operaciji učestvovalo je 7 brigada s 27 bataljona, konjičkim divizionom, 11 artiljerijskih oruđa i dva tenka, ukupno oko 9000 boraca. Zapovijest Štaba 6. korpusa od 16. studenog 1944. Zbornik, tom V, knj. 35, str. 220—229.

[93] Arhiv VII, reg. br. 6-1/2, k. 1291.

[94] Posade u ovim selima imale su blizu 1500 vojnika (ustaše, domobrani, Nijemci), a u s . Velimirovac bilo ih je 550.

[95] Arhiv VII, reg. br. 41-3/1, k. 473.

[96] Isto, reg. br. 41-9/1, k. 473.

[97] Isto, reg. br. 41-8/1, k. 473.

pored ostalog, uspješnije sprječavali pokreti neprijateljevih jedinica duž Drave i Podravinom. Isto tako, ova operacija imat će uticaja i na dejstva glavnih snaga NOVJ, koje su vršile pritisak na neprijateljeve položaje na liniji Sremska Mitrovica — Vukovar — Osijek.

Osamnaesta brigada otpočela je napad 18. 11. 1944. u 3 sata, a Omladinska[98] brigada tek[99] u 6.30.

Iako je uporište Našice bilo sa svih strana opkoljeno snagama 6. korpusa, situacija za njega ipak nije bila beznadežna, jer je u uporištu bilo oko 2000 Nijemaca, ustaša i žandara, a sistem obrane i vatreni sistem odlično organizirani.

Pored toga, neprijatelj je bio uvjeren da će biti potpomognut iz okolnih uporišta, pa je s osjećajem sigurnosti 18. studenog 1944. prihvatio borbu s Omladinskom i 18. brigadom 40. divizije.

Podilaženje Omladinske brigade ostvareno je sa sjeveroistočne strane, i to: 1. bataljon prema centru grada putem Koška — Našice (Štrosmajerovom ulicom), 2. bataljon putem Markovac — Našice (Kolodvorskom ulicom), a 3. bataljon je obišao uporište s južne strane i pravcem Ceremošnjak — Našice nastojao da izbije na Kolodvorsku ulicu.

Borcima Omladinske brigade uspjelo je da se relativno brzo približe žičanim preprekama, ali prodor kroz žicu išao je teško i sporo, a još teže i sporije išlo je posjedanje raskršća koje su činile Kolodvorska i Štrosmajerova ulica. Trećem bataljonu je trebalo nekoliko sati dok je savladao prve žičane prepreke i na svom pravcu onesposobio dva bunkera koji su mu ometali pokret. Bunkeri su bili uklopljeni u sistem neprijateljeve obrane.

Nemajući dovoljan broj protivtenkovskih topova ni pogodnih prilaza za pješadiju, borci Omladinske brigade dugo su se zadržavali u mjestu i napad je prvo izgubio u silini, a zatim gotovo i prestao.[100]

[98] Isto, reg. br. 46-2/3, k. 1291.

[99] Zbog zakašnjenja napada 18. brigada je u prvom periodu borbe pretrpjela žestoku vatru. Izvještaj štaba 18. brigade.

Isto, reg. br. 24-1/5, k. 1298.

100 izvještaj štaba 40. divizije od 28. studenog 1944.

Isto, reg. br. 46-2/3, k. 1291.

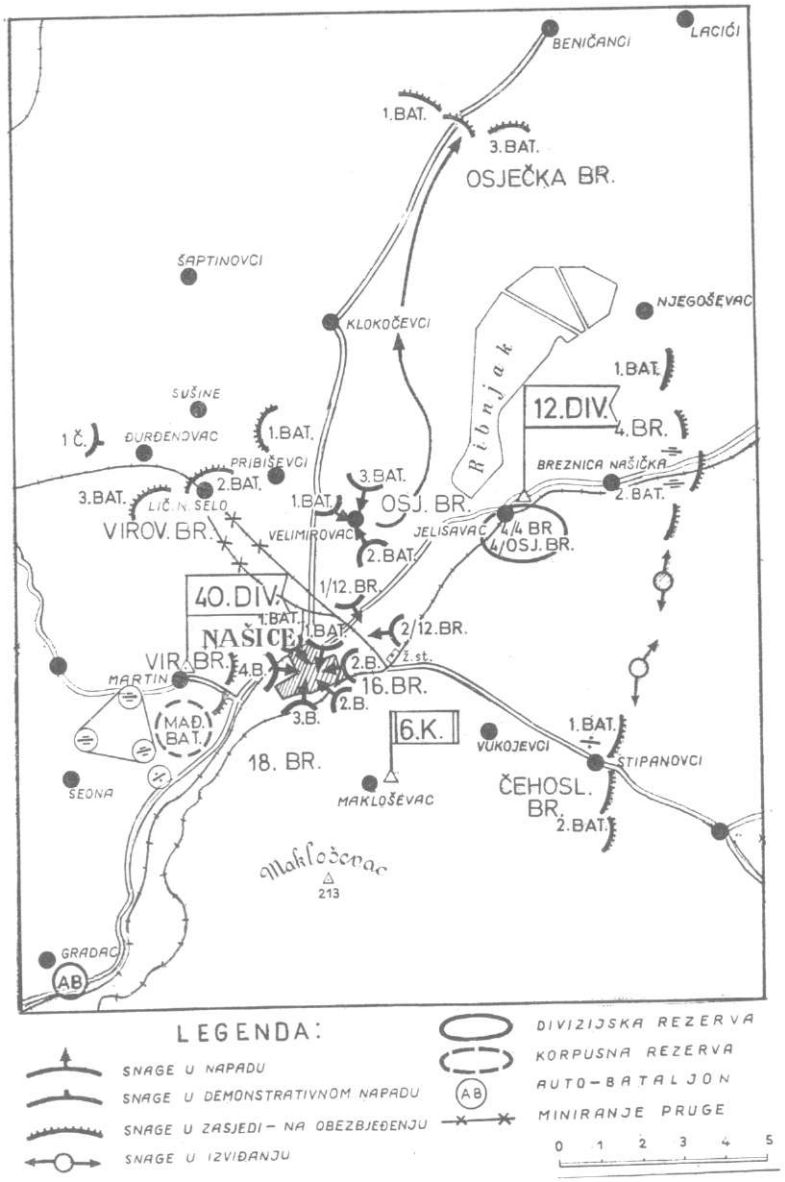

Omladinska brigada u napadu na Našice, studeni 1944.

U početku, dok su borci bili svježiji i imali snage, unatoč teškim prilazima bunkerima i saobraćajnicama, jedinice brigade uporno su išle naprijed. Predvođene svojim starješinama, one su u više navrata jurišale na neprijatelja, pa je već prvog dana dosta boraca ranjeno, a među njima najviše starješina. U želji da se uspije bombaši su, često u parovima, pritrčavali saobraćajnicama i među neprijateljeve vojnike ubacivali bombe, ali uspjeha nije bilo.

Kako je borba produžena, noću 18/19. studenog Omladinska brigada je unekoliko izmijenila raspored svojih jedinica. Umjesto napada duž ulica, jedinice su se rasporedile širokim frontom duž žice koja se protezala sa sjevera na jug. Pored toga, u borbu je idućeg dana uvedena i jurišna četa brigade.

Novi raspored jedinica iznenadio je neprijatelje i brigadi je u toku 19. studenog uspjelo da ga izbaci prvo iz crkve, a onda i iz zgrada koje se nalaze na vrhu Kolodvorske ulice i iz tri bunkera koji su izgrađeni na obali Darma potoka. Uništen je važan bunker kod crkve i kod Hajma. Iako je tog dana Omladinska brigada postigla dobre rezultate, nije ih potpuno iskoristila. Razlozi se mogu tražiti u neprijateljevoj taktici i upornosti. Naime, neprijatelj je tih dana primjenjivao uvijek istu taktiku. Kada ga naši borci istjeraju iz bunkera, on se povuče u saobraćajnice, a kad ga istjeraju i iz saobraćajnica, on posjeda najbližu zgradu i odatle sprječava prilaz izgubljenim bunkerima i nastavlja da se brani.[101]

Uviđajući da su jedinice Omladinske brigade u danonoćnim borbama za Našice na izmaku snaga, štab 40. divizije donosi odluku da ovu brigadu izvuče iz grada i prebaci je na liniju s. Trnjaki — s. Šipovac (sjeverno od Našica), sa zadatkom da spriječi prodor neprijatelja pravcem Donji Miholjac — Našice.[102]

Ovakva odluka štaba 40. divizije samo je odmogla Omladinskoj brigadi, jer je poslije smjene s 12. proleterskom brigadom, koja je zajedno s jednim bataljonom

[101] Izvještaj štaba 40. divizije od 18. studenog 1944. Zbornik, tom V, knj. 35, dok. 91, str. 523—524.
[102] Izvještaj štaba 12. divizije od 27. studenog. Isto, dok. 87, str. 496.

Osječke brigade »preuzela« napad, imala iza sebe još jednu neprospavanu noć (noć između 19. i 20. studenog), a upućena je na najvažniji pravac, na kome je već u zoru primila borbu s neprijateljem koji je pokušao proboj u pravcu Našica. Toga i idućeg dana neprijatelj nije uspio da probije njene položaje, a trpio je znatne gubitke. Jedinice Omladinske brigade na tim položajima ulagale su krajnje napore i požrtvovanost da spriječe prodor, ali nisu uspjele. Pretrpljeni gubici i iscrpljenost učinili su na kraju svoje i svježiji i nadmoćniji neprijatelj uspio je da poslije podne 22. 11. potisne brigadu, a onda i da je zbaci s položaja (linija s. Trnjaki —- s. Šipovac). Pored gubitaka i premorenosti, uzrok ovom neuspjehu treba tražiti i u slaboj organizaciji obrane (plitko postavljena) i nedostatku rezervi (u rezervi je brigada imala samo jednu četu).

Idućeg dana zasjede se postavljaju bliže Našicama, čime je obruč postao uži, a time su jedinice dobile mogućnost da obranu organiziraju po dubini i s jačim rezervama.

Do toga trenutka situacija u Našicama je bila dobra. Osvajajući kuću po kuću, bunker po bunker, ulicu po ulicu, jedinice su uporno napredovale i uspjele na kraju da neprijatelja satjeraju u jednu jedinu zgradu — vlastelinski dvor grofa Johana Pejačevića.[103] Ali, već idućeg dana, s ceste Našice — Donji Miholjac, povlači se bez borbe i bez naređenja 3. bataljon, a sa njim i 2. bataljon koji je bio na desnom krilu. Pet sati kasnije, tj. 24. studenog u 3 sata, neprijatelj izbija na Našički potok — tenkovima i pješadijom od Donjeg Miholjca i Durđenovca. Ovim neprijateljevim snagama suprotstavio se bataljon 12. brigade koji je bio u rezervi i zaustavio ga na mostu pred sjevernim ulazom u grad, ali je druga neprijateljeva kolona izbila u sjeverni dio Markovca, pa je time ometen odlučni napad na dvorac grofa Pejačevića. U takvoj situaciji štab 40. divizije predlaže da se od daljeg napada odustane, a štab korpusa usvaja taj prijedlog. Tada počinje povlačenje svih naših snaga iz Našica.

[103] Dvorac je opkoljen. No, oko 250 neprijateljevih vojnika, pod zaštitom ustaške avijacije, uspjelo je pobjeći u pravcu Durđenovca.

Isto, dok. 91, str. 521—524.

Nadirući od Donjeg Miholjca s četiri tenka i 1500 vojnika, neprijatelj je ušao u Našice nešto poslije 6 sati. U to vrijeme u Našicama više nije bilo nijednog našeg borca. Jedinice 12, kao i 18. brigade, izvukle su se iz Našica u potpunom redu.

Cijeneći ovu akciju, u kojoj je bio potreban još samo jedan napor pa da uporište potpuno bude likvidirano, svi komandanti i komesari 40. divizije ističu da su glavni krivci za povlačenje sa zasjeda bili štabovi 3. i 2. bataljona Omladinske brigade. Svi su bili uvjereni da pritisak neprijatelja nije bio tako jak da bi se jedinice morale povući, pogotovo bez borbe.

Prema radio-depeši koju je štab 6. korpusa NOVJ dostavio Vrhovnom štabu NOV i POJ 27. studenog 1944, rezultati borbe za Našice bili su slijedeći: ubijeno je 833, a ranjeno 688 neprijateljevih vojnika. Zaplijenjena su 2 teška minobacača, 7 lakih minobacača, 21 teški mitraljez, 6 puškomitraljeza, 10 automata, 1 protivtenkovski top, 570 pušaka, 150 mina za minobacač, preko 100.000 metaka i mnogo drugog ratnog materijala. Uništena su 3 tenka, četvora oklopna kola, kamion i motorkotač. Vlastiti gubici: 145 poginulih, 731 ranjen i 60 nestalih. Samo iz Omladinske brigade izbačeno je iz borbe 49 rukovodilaca. Bile su to uglavnom starješine iz četa, nešto manje iz bataljona.[104]

Poslije napada na uporište u Našicama, štab korpusa je prebacio 12. diviziju u rejon jugoistočno od Našica, a 40. diviziju u rejon Slavonske Požege. U selima: Jakšić (1. i 4), Rajavac (2) i Šumanovac[103] (3) bataljoni ostaju do kraja studenog, kada kreću u novi zadatak, u napad na uporište u Pleternici.

Prebacivanje 40. divizije u sjeveroistočni dio Požeške kotline izvršeno je radi popune jedinica, njihovog sređivanja, odmora i pripreme za nove operacije na sektoru Slavonske Požesge i Pleternice.[106]

[104] U to vrijeme u slavonskim jedinicama najbrojniji su bili novomobilizirani borci i oni se nisu tukli onako kako su to činili stari borci. Zbog toga, rukovodioci su bili ti koji su ličnim primjerom pokretali jedinice u napad ili su posljednji ostajali na položaju kad ih je trebalo održati, pa su najviše i ginuli i bili ranjavani.

[105] Arhiv, reg. br. 7/2, k. 1291.

[106] Isto, reg. br. 2-1/4, k. 1291.

Borba u našičkoj operaciji je bez sumnje, po svojoj složenosti, po broju ljudstva koje je u njoj učestvovalo (s obje strane preko 18.000 vojnika), po žestini i po trajanju, najveća borba u Slavoniji. Ona je najveća i po broju izbačenih neprijateljevih vojnika, jedna od najvećih po zaplijenjenom i uništenom neprijateljevom oružju (uništeno i oštećeno 7 tenkova, 4 oklopna kola, zaplijenjeno preko 40 automatskih oružja), a u isto vrijeme gotovo najveća i po vlastitim gubicima.[107]

O jačini borbe govore i ove brojke: u toku borbe je bilo preko 30 oštećenih automatskih oružja. Utrošeno je preko 750000 puščanih i puškomitraljeskih metaka, a borba je trajala 7 dana i 7 noći- Neprijatelj je pored tenkova (20) koristio i avijaciju.

U ovim borbama se kalilo nekoliko hiljada naših boraca, a među njima veliki broj novih kojima je to bilo prvo vatreno krštenje. Nedovoljna odlučnost u posljednja dva dana, u borbama za dvorac grofa Pejačevića i popuštanje zasjeda, umanjili su uspjeh ove borbe, te ona nije okrunjena potpunom pobjedom naših jedinica.

OSLOBOĐENJE PLETERNICE I SLAVONSKE POŽEGE[108]

U vrijeme borbi oko Našica neprijatelj je ponovo uspostavio uporišta u Slavonskoj Požegi i Pleternici, pa je štab 40. divizije odlučio[109] da ova mjesta oslobodi. S tim u vezi izdao je zapovijest Virovitičkoj brigadi da napadne uporište u Pleternici, a 18. i 4. brigadi[110] da zatvore pravac od Nove Kapele, odnosno Slavonskog Broda. Pravac Nova Gradiška—Slavonska Požega zatvarao je Požeški NOP odred.

Omladinska brigada i Brigada narodne obrane dobile su zadatak da vrše demonstrativan napad na Slavonsku Požegu.

[107] Zbornik, tom V, knj. 36, dok. 44, str. 224.
[108] Zapovijest štaba 40. divizije od 30. studenog 1944. Arhiv VII, reg. br. 8-1/2, k. 1291.
[109] Arhiv VII, reg. br. 40-1/2, k. 1299.
[110] Četvrta brigada 12. divizije formirana je poslije oslobođenja Podravske Slatine 29. rujna 1944.

Na osnovu zapovijesti štaba 40. divizije Omladinska brigada je posjela položaj na liniji: Sv. Jelena trigonometar 397 — k. 312 — s. Komušine — s. Vidovac — željeznička pruga — k. 133 — k. 303 — Rosulja k. 139 — cesta Slavonska Požega —- s. Eminovci (uključno).

Drugi bataljon bio je u brigadnoj rezervi.[111]

Svi položaji dobro su izabrani i bili su pogodni za obrambene zadatke, ali ne i za prelazak u napad. Naročito je bio nepovoljan onaj dio položaja koji je posjedao 1. bataljon. Neprijateljevi položaji dominirali su našim položajima na odsjeku od potoka Vučjaka pa do s. Vidovca.[112]

Na svom desnom krilu Omladinska brigada je imala bataljon iz Brigade narodne obrane, a na lijevom jedinice 18. brigade. Pored toga Omladinska brigada je uputila četu na raskrsnicu puteva koji vode prema vrhu Maksimov hrast istočno od k. 265, sa zadatkom da kontroliraju pravce koji vode od Maksimovog hrasta prema Vrhovcima gradskim (sekcija Slavonska Požega 1:100.000) i Skrabutniku.

Jedinice koje su držale položaje na putu Slavonska Požega — Pleternica organizirale su protivtenkovsku obranu po dubini, a uz to su se i dobro ukopale. Pored toga, pruga i put razrušeni su na više mjesta, a za ovaj posao mobilizirani su i mještani iz okolnih sela. U toku toga dana željezničku prugu Slavonska Požega—Pleternica mještani iz okolnih sela i borci Omladinske brigade proširili su na 25 mjesta. Prekonan je i put, a ispred položaja na tenkoprolaznim pravcima iskopani protivtenkovski rovovi koje neprijateljevi tenkovi nisu mogli savladati. Kad je otpočeo napad (1. 12. 1944), Omladinska brigada je u duhu dobivenog naređenja prešla u demonstrativni napad.

Već u početku napada štab Omladinske brigade je ocjenio da bi se na dva pravca moglo upasti u grad. Tako je i odlučio. Napad je izvršen s dva bataljona. Uspio je, pa su bataljoni brzo prokrčili put gotovo do centra grada.

Treći bataljon Omladinske brigade već u prvom naletu zauzima tvornicu špirita i bolnicu. U tvornici špirita i oko zgrade bolnice neprijatelj je držao znatnije snage, ali pod pritiskom 3. bataljona bio je prisiljen da ih napusti

[111] Arhiv VII, reg. br. 8-1/2, k. 1291.
[1,2] Isto, reg. br. 52/3 k. 1291.

i da svoje ranjenike pod tenkovskom zaštitom preveze u centar grada. Mađarski bataljon »Šandor Petefi«, koji je dodijeljen Omladinskoj brigadi, krenuo je ulicom koja od Pleternice vodi prema centru Slavonske Požege (taj kraj se zove Arslanovci).

Vođeni hrabrim komandantom, kapetanom Ferencom Kišom, borci Mađarskog bataljona su se probili u grad. Tom prilikom oni su (na svom pravcu) uništili 3 bunkera i protjerali neprijatelja iz tri utvrđene zgrade.

Poslije dovlačenja pojačanja u centar grada, neprijateljeve snage postale su nadmoćnije i 2. bataljon Omladinske brigade i mađarski bataljon »Šandor Petefi«[113] morali su se povući na kraj grada, gdje su nastavili blokadu preko cijelog dana. Uveče, 3/4. prosinca, ova dva bataljona, uz podršku dva topa i 5 teških minobacača, ponovo su izvršili demonstrativni napad na Slavonsku Požegu, no ovog puta s manje uspjeha.

I\akon zadatka sve jedinice Omladinske brigade povukle su se na odmor u Trapare.[114]

Omladinska brigada je prilikom demonstrativnog napada na Slavonsku Požegu izbacila iz stroja 40 neprijateljskih vojnika. Od toga je 17 ubijeno, a 23 ranjeno. Zarobljen je jedan podoficir, zaplijenjen jedan pištolj, 8 ručnih bombi i 2.000 puščanih i puškomitraljskih metaka, 7 šatorskih krila i 3 šinjela. Neprijatelju je oštećen i jedan tenk od 7 tona.

Brigada je imala 8 mrtvih i 33 ranjena. Izgubljen je jedan puškomitraljez i utrošilo se oko 45.000 puščanih i puškomitraljeskih metaka.

Između ostalih, poginuo je komandir čete Ivan Hando. Od onih koji su se istakli u ovim borbama predloženi su za pohvalu: politički delegat voda Andrija Rajček, puškomitralješci Stjepan Gudanović i Pavle Frandman i borci Mijo Gašpar, Ferid Begić, Stjepan Košić, Rafael Jungabol, a i pomoćnik komesara čete Jovan Stambolija koji je i ranije istican kao primjeran borac.

113 Devetnaestog prosinca mađarski bataljon »Šandor Petefi« bit će upućen u Baranju u sastav jedinica GŠ NOV i PO za Vojvodinu. Dotad se ovaj bataljon punih šesnaest mjeseci borio u Slavoniji u sastavu jedinica 6. korpusa.

114 Zbornik, tom V, knj. 36, dok. br. 16, str. 66.

Na žalost bilo je i drugova koji se nisu najbolje držali u ovim borbama, te ih štab Omladinske brigade u svom izvještaju br. 94 od 4- 12. 1944. godine oštro kritizira. Stoga je štab brigade naredio štabu bataljona da ih pozove na odgovornost.[115]

Prilikom demonstrativnih napada na Slavonsku Požegu Virovitička brigada je natjerala neprijatelja (2. bojna 1. pukovnije) da napusti Pleternicu.[116] To isto, samo nekoliko dana kasnije (5/6. 12. 1944.), učinila je i posada (dijelovi 7. ustaško-doraobranske divizije) u Slavonskoj Požegi.

Poslije toga u Slavonsku Požegu su ušle jedinice 40. divizije.[117] Omladinska brigada ostaje ovdje samo do ujutru, kada kreće na sektor istočno od Našica. Udaljenost od pedeset kilometara Omladinska brigada prevaljuje u toku 6. i 7. 12. 1944. Pravac marša je s. Ciglenik — s. Čaglin — — s. Zdenkovac — s. Rozmajerovac — Tromeđa k. 263 — — s. Podgorje — s. Kršinic — s. Podgorač.[118]

BLOKADA NAŠICA I ĐURĐENOVCA

Zauzimanjem Barča (Mađarska) jedinice Crvene armije prelaze[119] Dravu i stupaju[120] u vezu sa jedinicama 6. i 10. korpusa.

Kako je dejstvom naših snaga Virovitica još ranije bila oslobođena, snage 6. i 10. korpusa, s dijelovima Crvene armije, uspostavile su tzv. virovitički mostobran. Tom prilikom na teritoriju Slavonije prešli su prvo dijelovi, a kasnije cijeli 12. vojvođanski korpus.

Koncentracija ovako jakih snaga NOV još više je ugrožavala dublju pozadinu sremskog fronta, a posredno

us **vrtiiv** VII, reg. br. 52/3, k. 1291.

[116] Isto, reg. br. 12/1, k. 60.

[117] Hronologija, str. 1035.

[118] Arhiv VII, reg. br. 43-1/2, k. 1299 i 10 — 1/2, k. 1291.

[119] Krajem rujna vlada Sovjetskog Saveza je zatražila i dobila odobrenje da radi vojnih operacija privremeno pređe na našu teritoriju.

[120] Štabovi 6. i 10. korpusa NOVJ uspostavili su vezu s jedinicama Crvene armije u Barču 8. prosinca 1944.

Arhiv VII, reg. br. 3-1, k. 119/7, depeše štaba 6. korpusa upućene GŠ NOV i POH 7. i 8. prosinca 1944.

i front na kojem je neprijatelj organizirao čvrstu obranu prema našoj 1. armiji.

Poslije ulaska u Slavonsku Požegu i Pleternicu jedinice 6. korpusa nastavljaju ofanzivna dejstva i oslobađaju sela Koška, Normanci, Prandanovci i Vrbica.

Kako su naše jedinice i na sremskom frontu bile u ofenzivi, neprijatelj je dobijanjem velikih pojačanja i sam prešao u napad na položaje koje su držali 6. i 10. korpus.

Uskoro iza toga jedinice 6. korpusa, koje su dotad dejstvovale u trokutu Našice — Osijek — Đakovo, istisnute su s ove prostorije i odbačene na liniju Levanjska Varoš — Paučje — Londžica — Makloševac — Feričanci (sekcija Slavonski Brod i Donji Miholjac 1:100.000).

Vojvođanske jedinice su potisnute preko Drave, a 10. korpusa prema virovitičkom mostobranu.

Pored 20.000—25.000 vojnika, neprijatelj je u ove borbe uveo i 20—30 tenkova,[121] te je do kraja prosinca 1944. uspio ovladati čitavim prostorom do linije: Špišić Bukovica — Bušetina (sekcija Bjelovar i Podravska Slatina 1:100.000).

Pored toga što je neprijatelj u drugoj polovini prosinca preuzeo inicijativu, on je ozbiljno ugrožavao mostobran kod Virovitice. Zbog toga je već 16. 12. 1944. štab 6. korpusa izdao zapovijest da jedinice 40. divizije, radi podrške mostobranu,[122] odmah otpočnu blokadu njemačkih i ustaško-domobranskih uporišta u Našicama i Đurđenovcu i na taj način neprijateljeve snage zadrže u uporištima.

U duhu zapovijesti štaba 6. korpusa, štab 40. divizije naređuje Omladinskoj brigadi da blokira Našice[123] sa zapadne, a dijelom i južne strane Našica. Ona to i čini i grupno se utvrđuje u slijedećem rasporedu: prvi bataljon je na liniji: k. 189 Vujanovac sjeverna ivica s. Zoljani; četvrti bataljon: sjeverni kraj (isključno) s. Zoljani — k. 138; treći bataljon: k. 174 — s. Donja Motičina — šuma Hrastovac (istočna granica). Sve ceste koje su bataljoni zatvarali morale su biti onesposobljene za neprijateljevu motorizaciju. Drugi bataljon je bio u brigadnoj rezervi.

[121] Zbornik, tom V, knj. 37, dok. 35, str. 165 — 178.
[122] Hronologija, str. 1037.
[123] prvog dana 1945. blokada je napuštena.

Vrijeme blokade Omladinska brigada je iskoristila da pojača partijsko-politički rad i za mobilizaciju novoga ljudstva, sređivanje jedinica i vojnu obuku.[124] U svemu se radilo uporno, ali su rezultati bili dosta skromni. Vojna i politička obuka se izvodila po četama, a u to vrijeme komande četa su bile sastavljene mahom' od mladih starješina. Bili su to mladići i djevojke koji se još nisu bili sasvim snašli u svojim ulogama, te su na razne političke i vojne događaje reagirali i sa zakašnjenjem. Pored toga, dešavalo se da nisu umjeli iskoristiti ni povoljne vijesti kojih je tih dana bilo napretek.

Mobilizacija je bila intenzivna, ali su pravi rezultati ipak izostali. Poslije osjetnih uspjeha na mobilizaciji novih boraca u rujnu, listopadu i studenom,[125] u prosincu dolazi do stagnacije. Osnovni uzrok tome je opšta mobilizacija ljudstva od 16 do 60 godina, koju je neprijatelj sproveo na neoslobođenoj teritoriji. Mobilizirane su čak i žene bez djece i uključene u jedinice obrane »Nezavisne Države Hrvatske.« Osim toga, neprijatelj je vješto — u propagandnom smislu — iskoristio trenutnu vojnu inicijativu njemačkih i ustaško-domobranskih snaga u ovom' dijelu naše zemlje. Zbog toga ni amnestija[126] nije dala očekivane rezultate.

[124] Obuka se najviše izvodila na samom položaju. Naime, zbog neprekidnog kontakta s neprijateljem naše jedinice su poduzele mjere da borci izgrade zaklone, a onda da ih adaptiraju u privremena prebivališta. Za razliku od ranijih slučajeva, kad se zaklon potcjenivao, ovog puta nije bilo tako,.

Arhiv, reg. br. 48-1/1, k. 482.

[125] Na teritoriji 6. korpusa mobilizirano je tada 6.955 novih boraca. Od toga: Hrvata 5.529, Srba 1.350, Ceha 254, Talijana 112, Mađara 80, Slovenaca 66 i ostalih 42. Od toga broja bilo je 4.862 seljaka, 538 radnika, 343 intelektualca, 245 činovnika, 223 oficira i podoficira i 744 ostalih profesija. Prema depeši br. 19 od 22. prosinca 1944, najveći broj mobiliziranih je u studenom (3.996 novih boraca).

[126] Riječ je o Odluci AVNOJ-a u kojoj 1. član glasi: »Daje se opšta amnestija svim licima koja su u četničkim jedinicama Draže Mihajlovića učestvovala ili ih pomagala, ili učestvovala u jedinicama hrvatskog i slovenačkog domobranstva. U članu 2 ova se amnestija proteže i na ona lica iz člana 1 koja se još nalaze u sastavu tih jedinica, a koja ih do 15. siječnja 1945. napuste i prijave se i stave na raspoloženje vojnim vlastima NOV i POJ ili NOO-ima organima građanske vlasti«.

U kulturno-prosvjetnom radu također nije bilo dovoljno umijeća ni poleta. Nastojalo se i u ovim aktivnostima razviti takmičarski duh (izlazile su džepne novine, održavane su kulturno-prosvjetne večeri i si.), ali je u tome bilo prilično formalizma.

Ipak svodeći bilans dvomjesečnog takmičenja (od 1. 11. — 31. 12. 1944.) u izvještaju[127] Omladinske brigade izneseno je da su rezultati dosta dobri.

Tako su u toku ovog takmičenja ubijena 24 neprijateljeva oficira i 357 podoficira i vojnika, a zarobljeno 3 oficira i 5 podoficira odnosno vojnika. Od naoružanja je zarobljen teški mitraljez, 2 puškomitraljeza, 4 automata, 38 pušaka, 6 pištolja, 172 ručne bombe i 4660 metaka.

U isto vrijeme oštećena su 2 tenka, a 1 uništen. Porušeno je 13 mostova, pruga na 57 i put na 33 mjesta.

U ovom periodu izdato je 210 džepnih i 69 zidnih novina, a održano 98 usmenih novina i 28 kulturno-prosvjetnih priredbi.

Nakon završetka ovog takmičenja pokreće se novo.

»U cilju što bržeg oslobođenja Slavonije i cijele naše zemlje« — stoji u pismu štaba 6. korpusa — »u cilju uništenja njemačkog okupatora, u cilju što veće pomoći borcima i našim junačkim brigadama Štab 6. korpusa zakazuje.

Pobjedonosno takmičenje koje će obuhvatiti četiri perioda. Prvo do potpunog oslobođenja Slavonije, drugo do potpunog oslobođenja Hrvatske, treće do potpunog oslobođenja Jugoslavije i četvrto do uništenja njemačkog fašizma.«

U daljem tekstu ovog pisma,[128] upućenog 26. 12. 1944. pod br. 2597, štab 6. korpusa zahtijeva da sa njegovim sadržajem bude upoznat svaki borac u svim jedinicama korpusa.

[127] Arhiv VII, reg. br. 59/8, k. 1296.
[128] Isto, reg. br. 21-1/2, k. 1291.

U vrijeme boravka kod Našica Omladinska brigada je imala preko 1500 boraca i starješina.[129] Od tog broja 52 borca su 30. 12. upućena u divizijsku artiljerijsku grupu.

Na položajima oko ovog uporišta brigada je još i posljednjeg dana prosinca, a onda odlazi na odmor u Velenovac (sekcija Donji Miholjac 1:100.000), gdje ostaje prva tri dana nove 1945. godine. Poslije odmora brigada se prebacuje na sektor Virovitice (Suhopolje), gdje će zajedno sa ostalim jedinicama 40. divizije ratovati više od mjesec dana. Na ovom sektoru naši borci će doživjeti svoj prvi susret sa jednom od jedinica Crvene armije. Bilo je to odmah drugog dana nakon dolaska na nove položaje — 4. 1. 1945. godine.[130]

OMLADINSKA BRIGADA U BORBAMA NA VIROVITIČKOM MOSTOBRANU

Na sektoru virovitičkog mostobrana jedinice 40. divizije stigle su početkom siječnja 1945, a nedjelju dana ranije tu su bile gotovo sve snage 10. korpusa. Posljednjeg dana 1944. godine neprijateljevim snagama koje su prodirale pravcima Koprivnica — Podravski Novi Grad — Virje — Đurđevac — Kalinovac — Kloštar — Pitomača i Bjelovar — s. Šandrovac — s. Velika Črešnjevica — s. Vukosavljevica suprotstavljale su se jedinice 32. divizije i 1. zagorska brigada. Jedinice 33. divizije uvedene su u borbu za virovitički mostobran 31. prosinca 1944. godine, a već prvih dana siječnja 1945. i jedinice 40. divizije 6. korpusa. Sve te snage imale su zadatak da energičnim napadima na bokove neprijateljevih grupacija na prostoru zapadno od Virovitice, a sa položaja Stari Gradac — Spišić Bukovica — Peratovica (sekcija Bjelovar 1:100.000), odbace ga što dalje od Virovitice, a ako bude moguće i da poduzmu napredovanje prema Đurđevcu i Koprivnici.

129 Neposredno prije toga Omladinska brigada je imala 62 puškomitraljeza, 15 teških mitraljeza, 182 automata i preko 1.200 pušaka.

Isto, reg. br. 50-3/3, k. 1291.

iso Operativni dnevnik Omladinske udarne brigade »Jože Vlahović«, reg. br. 23-1/8, k. 1297.

Radi toga štab 3. armije naređuje da se odmah organizira napad[131] na uporišta u Spišić Bukovici,[132] Pitomači, Kloštru i Đurđevcu. Osnovni zadatak napada je bio da se pritiskom u ovom pravcu stvore uvjeti za održavanje ovog područja, a time i mostobrana kod Barča, kao i desne obale Drave u Podravini i Slavoniji za nesmetan tok daljih operacija. Stvaranjem mostobrana kod Virovitice snage NOV i Crvene armije[133] razdvojile su neprijateljeve snage u sjevernoj Slavoniji. Jedne su ostale oko Osijeka, a druge oko Koprivnice. Time je neprijatelju onemogućeno povlačenje podravskom magistralom. Zbog toga neprijatelj po svaku cijenu nastoji likvidirati virovitički mostobran i snage Crvene armije odbaciti preko Drave u Mađarsku.

Radi ovladavanja virovitičkim mostobranom, neprijatelj je morao prvo da potisne jedinice 10. korpusa, koje su svoje bokove naslanjale na istočne i sjeveroistočne padine Bilo-gore. U tom cilju neprijatelj je pravcem Pavlovac — Zrinska pokušao dejstvovati na sjever, u namjeri da napadne jedinice 10. korpusa s leđa.

Bilo je izuzetno značajno da se ne dozvoli neprijatelju da s pravca Koprivnice preko Kloštra i Pitomače prodre prema Virovitici. Da bi mu se to onemogućilo, u rejon Pitomače i Vukosavljevice upućene su Virovitička i Omladinska brigada 40. divizije.[134]

Nakon dolaska na ovaj sektor Omladinska brigada vrši demonstrativni napad na Pitomaču. Do sukoba dolazi već na prilazima uporištu brigada u toj borbi. Borba je trajala cijeli dan. Brigada ima 68 izbačenih iz stroja. Ipak, idućeg dana, Omladinska brigada ponavlja demonstrativni napad na Pitomaču.

Osmog siječnja planiran je napad na uporište u Gredi. U napadu učestvuju dva bataljona Omladinske brigade,

[131] Tom prilikom kod s. Sašnato Polje Omladinska brigada se sukobila s neprijateljem i imala 8 izbačenih iz stroja.
Isto, reg. br. 23-2/8, k. 1297.

[132] Pod pritiskom naših snaga neprijatelj je sam napustio ovo uporište.
Isto, reg. br. 8-4, k. 557.

[133] Osmog prosinca 1944, jedinice 233. divizije Crvene armije stvorile su mostobran kod Virovitice.

[134] Osamnaesta brigada se na ovom sektoru već nalazila.

koji su se sukobili s neprijateljevom predstražom ispred Đuretine. Već nakon prvih ispaljenih plotuna neprijatelj je napustio svoje položaje i u neredu se povukao u Gredu, a dijelom i u Pitomaču. (Sekcija Bjelovar i Đurđevac 1:100.000).

Poslije razbijanja neprijateljeve predstraže bataljoni Omladinske brigade nastupaju u pravcu Grede, odakle su dočekani snažnom puščanom i puškomitralješkom vatrom. U uporištu se nalazilo nekoliko stotina neprijateljevih vojnika iz 3. kubanskog puka 1. kozačke divizije, koji su pružili snažan otpor. Borba u ovom selu se vodila cijeli dan.

Uz podršku artiljerije, nešto poslije 22 sata, brigada je otpočela novi napad, koji je bio vrlo žestok, ali borci Omladinske brigade nisu uspjeli izbaciti neprijatelja iz Grede. Ovaj napad je trajao do 3 sata 9. siječnja, kada su se sve jedinice brigade nakon naređenja štaba 10. korpusa povukle na svoje položaje, a odavde u selo Šašnato Polje, pored Drave.

Trinaestog siječnja dva bataljona Omladinske brigade drže položaje na zapadnom kraju Starog Gradca. Tu ostaju i idućih nekoliko dana. Ostale snage brigade vodile su tih dana nekoliko borbi oko Sašnatog Polja, Đuretine i Grede. U borbama je neprijatelj redovno dobijao pojačanja iz Podravskih Sesveta, gdje su se nalazili dijelovi 5. ustaško--domobranske divizije. Ta je pomoć bila najsnažnija[135] 17. siječnja. Tog dana dva bataljona Omladinske brigade su napali neprijatelja koji se utvrdio u istočnom dijelu Pitomače i u Šašnatom Polju. Kako je iz Sašnatog Polja neprijatelj potisnut u Đuretinu, jedan bataljon Omladinske brigade napao ga je i u Đuretini. Međutim, u toku borbe, kada je izgledalo da će neprijatelj biti protjeran iz ovog sela, stiglo mu je pojačanje od nekoliko stotina ustaša iz s. Podravske Sesvete. Poslije dvosatne žestoke borbe, jedinice Omladinske brigade su bile prisiljene da

[135] Arhiv VII, reg. br. 4-2, k. 1293.

se povuku na staru liniju — Škraklje — Pustoš — Stari Gradac, gdje cijela brigada ostaje do 21. siječnja (Sekcija Bjelovar 1:100.000).

Istog dana štab 40. divizije izdaje zapovijest Omladinskoj brigadi da noću 21/22. siječnja napadne neprijatelja, u Dinjevcu.[136] Uporište brigada nije likvidirala, jer je neprijatelj u njemu imao jaku obranu (bunkeri, rovovi, bodljikava žica), a uz to je i noć bila vedra i svako kretanje neprijatelj je odmah uočavao.

Kako je imala 34 poginula i ranjena borca, brigada se u zoru povukla, ali je iduće noći ponovo krenula u napad na Dinjevac i opet ima 39 drugova i drugarica izbačenih iz stroja. Prema nepotvrđenim podacima, neprijatelj je u prvom napadu imao 40, a u drugom 22 mrtva. Pored toga, u ovim napadima je ranjeno preko 150 neprijateljevih vojnika.[137]

Poslije ponovljenog napada na Dinjevac, Omladinska brigada odlazi u Viroviticu, gdje dva dana ostaje na odmoru, a onda se prebacuje u Mali Grđevac.

Prema izvještaju koji je štab 10. korpusa poslao 9. veljače 1945. Glavnom štabu Hrvatske, dijelovi njemačkog 1. kozačkog korpusa zauzeli su 24. siječnja zapadni dio Malog Grđevca, ali su još istog dana, koncentričnim napadom jedinica 33. divizije, uz osjetne gubitke odbačeni u Gornju Kovačicu i Veliki Grđevac. Odmah potom planira se napad na Veliki Grđevac, koji treba izvesti Omladinska brigada, radi čega je prebačena u Mali Grđevac.

U ovom mjestu brigada je odmah otpočela pripreme za napad: vršena su izviđanja i popuna municijom, a plan napada je razrađen do pojedinosti. Izvršene su i valjane partijsko-političke pripreme, naročito skojevske grupe i partijske ćelije.

Zamisao štaba 40. divizije i štaba Omladinske brigade bila je da se uporište oslobodi u noći 28/29. siječnja, kako neprijatelj ne bi imao mogućnosti da uputi pojačanje iz okolnih uporišta.

[136] Isto, reg. br. 5-2, k. 1293. (Prema izjavi jednog zarobljenika u njemu se nalazilo 750 Nijemaca i Čerkeza).

[137] Operativni dnevnik 23-1/8 k. 1297.

Napad je izveden po planu, ali se neprijatelj ipak održao. Proučavanje napada nakon svanuća nije obećavalo uspjeh. Radi toga su se jedinice povukle na polazne položaje očekujući protivnapad. Međutim, do toga nije došlo. Neprijatelj ipak nije smio napustiti svoje utvrđene položaje, a i zbog teških gubitaka koje je tokom noći pretrpio: 58 mrtvih i 118 ranjenih. Izgubio je i jedan puškomitraljez, 6 pušaka, 64 mine za minobacač i dva konja.[138] Omladinska brigada je imala 8 mrtvih, 46 ranjenih i 4 nestala.[139]

Noću 29. siječnja Omladinska brigada izvodi demonstrativni napad na Veliki Grđevac. Rezultati ovog napada nisu poznati. Omladinska brigada, međutim, nije imala gubitaka.

Slijedećeg dana tri bataljona Virovitičke brigade napadaju neprijatelja u Gornjoj Kovačici. Napad nije uspio i brigada se morala povući u Veliku Barnu. Istog dana Omladinska brigada razmješta se u Malim Zdencima i Grbavcu.[140]

Idućeg dana jedinice 40. divizije se pripremaju za noćni napad na sjeverozapadni dio uporišta Pavlovac,[141] i to pravcem koji je neprijatelj obilno koristio za prebacivanje svojih jedinica u Bjelovar. Neprijatelj je tih dana dovlačio nove snage i tehniku u sva okolna uporišta, a u isto vrijeme i mnoga sela pretvarao u svoje tačke otpora. Omladinska brigada je na položaju kod Trnave i Zdenačkog gaja imala 4. veljače sukob sa jakim ustaško-domobranskim snagama[142] i pri tom izgubila 12 drugova, dok su gubici neprijatelja bili preko 200 mrtvih i ranjenih.[143]

us prema Operativnom dnevniku Omladinske brigade (Arhiv VII, reg. br. 24-1/8 k. 1297), u toj borbi zarobljena su dva puškomitraljeza i 20 pušaka.

[139] Isto, reg. br. 11-2, k. 1293.

[140] Isto, reg. br. 25-2, k. 1293.

[141] Selo Pavlovac je tih dana predstavljalo mali ratni kuriozitet: dio sela držao je neprijatelj, a u drugom su bili jedinice 18. brigade.

[142] Arhiv VII, reg. br. 27-2, k. 486.

[143] Arhiv VII, reg. br. 23-3/8, k. 1297; Operativni dnevnik Omladinske udarne brigade »Jože Vlahović«.

Zbog svojih planova u Mađarskoj Nijemcima su mostobran kod Virovitice i aktivnost jedinica 3. armije bili ozbiljna pretnja. Zbog toga nastoje da očiste Podravinu od Virovitice do Valpova — i njeno zaleđe od naših jedinica. Za tu operaciju, početkom veljače, grupišu ove snage: njemačku 297. diviziju, 7. SS diviziju, 1. i 2. kozačku konjičku diviziju, grupu »Fišer« ojačanu jednim pukom 11. vazduhoplovne divizije i dijelove 5. ustaško-domobranske divizije.

S prikupljenim jedinicama Nijemci su 6. veljače 1945. izvršili napad na cijelom frontu virovitičkog mostobrana. Istog dana od naših jedinica preotimaju Kovačicu, Trnavu, Pavlovac i Slavonsku Orahovicu, a 7. ujutro i Voćin. Napadi neprijatelja odvijali su se nesmanjenom žestinom i narednog dana. Ne obzirući se na gubitke njegove jedinice su uporno nastojale da likvidiraju virovitički mostobran.

Drugog dana Omladinska brigada ima žestok okršaj na jugozapadnoj strani Velikih Zdenaca. Nekoliko stotina neprijateljevih vojnika napadalo je 2. i 3. bataljon, ali su se morali povući ostavljajući na bojištu 28 mrtvih i 56 ranjenih. Drugi i 3. bataljon su imali 6 mrtvih, 26 ranjenih i 19 nestalih. Ovome uspjehu mora se dodati i napad koji je Omladinska brigada izvršila na kolonu na putu Hercegovac — Trnava (na ivici šume Zdenački gaj) dva dana prije neprijateljeve ofenzive[144] i nanijela joj gubitke od preko 200 mrtvih i ranjenih. Pored navedenih sela koja je neprijatelj zauzeo, on je ušao i u sela Veliki i Mali Zdenci i Veliku Barnu. U takvoj situaciji dolazi do pregrupiranja jedinica 40. divizije.

• 18. brigada organizira položaje na liniji s. Velika Barna — k. 189 — k. 214 — k. 188.

• Virovitička brigada svoje položaje organizira na liniji k. 153 — k. 160 — Milin kod Grubišnog Polja — s. Poljani — k. 156.

[144] Operativni dnevnik Omladinske udarne brigade »Jože Vlahović.
Arhiv VII, reg. br. 23-1/8, k. 1298.

• Omladinska brigada sa svoja tri bataljona posjela je položaj ispred s. Kovačica — duž južnog ruba Ribnjaka; na tim položajima ostaje svega nekoliko sati, jer je smjenjuju jedinice 12. proleterske brigade 12. divizije. Otuda je Omladinska brigada prebačena na sektor Voćina (sekcija Podravska Slatina 1:100.000) i za nju, tog dana, prestaju borbe za virovitički mostobran.[143]

Na sektoru 40. divizije sada se situacija još više pogoršava. Neprijatelj ulazi u Grubišno Polje, a uskoro i u Poljane i s. Rašenicu, gdje su bili smješteni štab i dijelovi 12. proleterske brigade.

Zbog velike koncentracije žive sile i tehnike neprijatelj je u borbi za mostobran kod Virovitice ostvario neke svoje ciljeve, pa su se naše snage 8. i 9. veljače održavale krajnjim naporima i uz velike gubitke.[146]

Bilo je očito da se mostobran ne može održati i štab 3. armije dodijeljuje jedinicama nove zadatke, a obranu mostobrana obustavlja.

Jedan od prvih zadataka[147] dodijeljen je Omladinskoj brigadi. Ona je 8. veljače u Kuzmi, 9. je na maršu, a 10. se razmješta u Podborskim Doljanima (5 km južno od Daruvara), sa zadatkom da zatvara pravac Daruvar — Podravski Doljani.

Jedanaeste veljače na ovaj sektor dolaze i ostale jedinice 40. divizije. I dok se 18. i Omladinska brigada odmaraju, Virovitička je na položaju kod Ivanovog Sela (10 km

[145] Poslije odlaska Omladinske brigade s položaja kod s. Kovačice ostao je 1. bataljon, koji je sačekao bataljon 12. brigade, predao im položaje Omladinske brigade, a onda ostao nekoliko dana u sastavu 12. brigade.

[146] Iznenadnim napadom iz pozadine, dijelovi 3. donskog puka napali su 12. proletersku brigadu kod s. Rašenica i nanijeli joj osjetne gubitke. Poginulo je 30, ranjeno 51 i nestala 33. borca. Od oružja, između ostalog, 12. brigada je izgubila 15 puškomitraljeza (toliko puškomitraljeza ova brigada nije izgubila od svog formiranja).

Opširnije o tome Arhiv VII, reg. br. 2-2, k. 883.

[147] Štab 3. armije, od 8. i 10. veljače, povukao je 16. 36. i 51. diviziju NOVJ na lijevu obalu Drave (s njima je prebačena i Osječka brigada), 10. korpus i 40. divizija prebačene su na sektor Daruvara,, 12. divizija na sektor Slavonske Požege.

sjeverno od Daruvara). Zadatak brigade je da kontrolira put Grubišno Polje — s. Maslenjača — s. Veliki Bastaji i s te strane štiti prilaz Daruvaru.

Stab divizije se smjestio u Badljevini, a Omladinska brigada u Podborskim Doljanima, gdje su komandant i komesar 40. divizije Savo Miljanović i Ivan Vondraček na svečan način predali Omladinskoj brigadi prelaznu zastavicu za najbolje postignute rezultate u međubrigadnom takmičenju. Ovdje u brigadu dolazi 98 novih boraca, od kojih su gotovo polovina omladinci.[148]

U Podborskim Doljanima brigada ostaje do 15. veljače, a onda se prebacuje na sektor Veliki i Mali Grđevac, gdje istog dana vodi borbu s Nijemcima i četnicima. U ovoj borbi neprijatelj je imao 19 mrtvih i 25 ranjenih, a Omladinska brigada 7 mrtvih i 13 ranjenih. Poslije ove borbe ona se prebacuje na Ravnu Goru, gdje 17. i 18. veljače ima manje okršaje, u kojima neprijatelju iz stroja izbacuje 26 vojnika. Omladinska brigada izgubila je 9 boraca, od toga 2 poginula. Prvog dana borbe poginuo je i Mitar Bajagilović, borac 3. bataljona.

Ni slijedećeg dana borci Omladinske brigade nisu imali predaha. Njena dva bataljona silaze na put koji vodi za Daruvar, sačekuju neprijateljevu kolonu i u kratkom okršaju izbacuju iz stroja 12 neprijateljevih vojnika.

Na sektoru Daruvara, najvećim dijelom u šumi iznad Donjih Boraka, Omladinska brigada drži položaje dva dana i dvije noći. Tu je imala i sukob s Nijemcima, u kome su poginula 2 i ranjeno 4 borca. Neprijateljevi gubici nisu poznati. Poslije toga brigada se povukla na Ravnu Goru i nakon kraćeg odmora prebacuje se u rejon sela Kuzma —

[148] Ovom popunom broj boraca Omladinske brigade povećava se na 1.056. Od tada je brojno stanje u porastu, da bi polovinom ožujka taj broj iznosio 1.247 boraca. Polovinom siječnja Omladinska brigada je imala 1.527 boraca, ali zbog gubitaka i čestih prekomandi taj se broj smanjivao sve do popune u Podravskim Doljanima. Poslije 18. siječnja (1.527 boraca), brojno stanje se ovako kretalo: 19. siječnja 1.927; 20. siječnja 1.410; 21. siječnja 1.342; 22. siječnja 1.306; 24. siječnja 1.264; 28. siječnja 1.200; 29. siječnja 1.155; 30. siječnja 1.149; 4. veljače 1.133; 6. veljače 969; 11. veljače 958.

Arhiv VII, reg. br. 28/3, k. 1291 i 23-5/8, k. 1297.

— Voćin — Hum. Ovdje postavlja (24. veljače) zasjedu na koju neprijatelj nije naišao. U ovakvom rasporedu brigada ostaje sve do 27. veljače, a onda se prebacuje na sektor Vučjak — Zvečevo.

Vrijeme provedeno na sektoru Daruvara iskorišteno je i za upoznavanje boraca i starješina s naredbom Vrhovnog štaba NOV i POJ o odijevanju, pozdravljanju, oslovljavanju i ponašanju vojnih lica, a i za proradu uputstava štaba brigade o pojavi »trupova« u Slavoniji i načinu borbe protiv njih.[149] Tih dana je prorađeno i Uputstvo o održavanju discipline vatre.[150]

Na mostobranu kod Virovitice jedinice 10. i 6. korpusa i manje snage Crvene armije koje su prešle Dravu vezivale su za sebe neprijateljeve snage (na sektoru Koprivnica — Osijek) i tako ga sprječavale da odvaja jedinice za sremski front. Osim toga, neprijatelju je onemogućeno da svoje snage šalje na sjever — u Mađarsku (prema Blatnom jezeru), gdje je Crvena armija vršila ofenzivna dejstva.

U to vrijeme dolazi i do prvih susreta naših i crvenoarmejskih jedinica, a onda i do susreta i suradnje slavonskih i vojvođanskih jedinica. Šesti korpus je tada pretpotčinjen 3. armiji, pa i svoja dejstva prenosi u ravničarske krajeve. O tome kako treba ratovati u ravnici i kako se u toj situaciji treba utvrđivati, naši borci su dosta naučili od boraca Crvene armije. Bilo je slučajeva da su naši borci

[149] Štab Omladinske brigade izdao je 21. veljače 1945. uputstvo o načinu borbe protiv neprijateljevih »trupova«. U tom uputstvu između ostalog stoji: »Trupovi« su manje neprijateljske jedinice ili grupe koje su obučene za borbu u našoj pozadini za prepade na vojne štabove, institucije, bolnice, magacine itd. i u tu svrhu snabdjevene lakim naoružanjem, prvensteveno automatima, a obučeni u različite uniforme sa partizanskim kapama«.

Isto, reg. br. 6/5, k. 1297.

[150] Osvrćući se na posljednje borbe, štab Omladinske brigade daje uputstvo o održavanju discipline vatre i potencira štednju municije i racionalnu upotrebu automatskog oružja. Izvlačeći zaključke iz ranijih borbi, štab Omladinske brigade zamjera što ne postoji dovoljno koordinacije između pješadijskih jedinica i minobacačkih odnosno artiljerijskih posada. S tim u vezi u uputstvu se upozoravaju posade i minobacačkih artiljerijskih jedinica.

Isto, reg. br. 9/7, k. 1296.

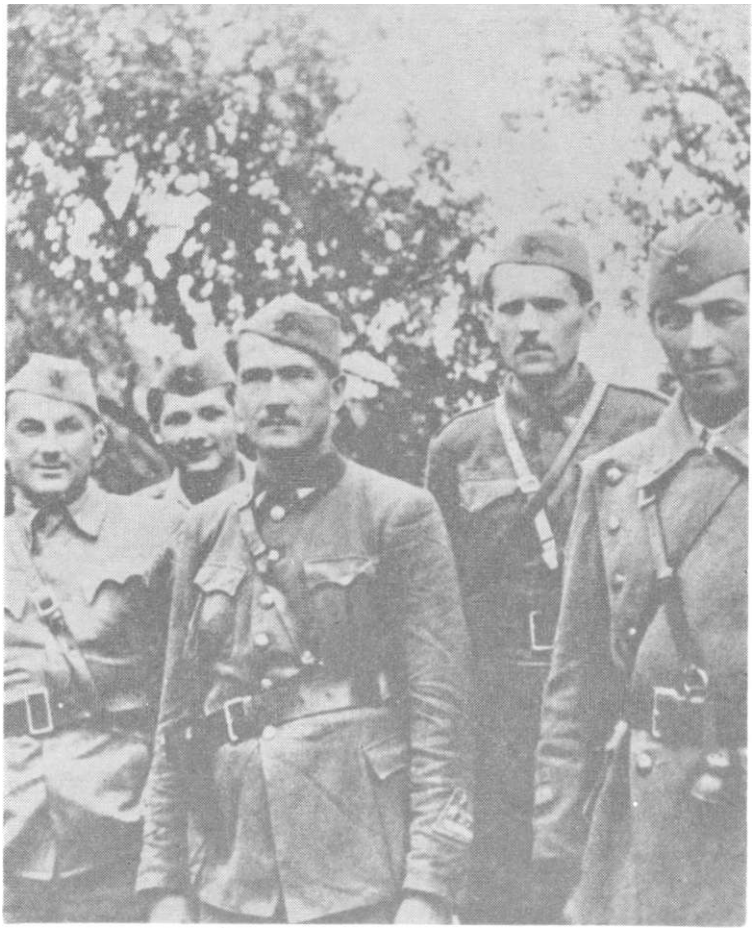

Štab Omladinske brigade »Jože Vlahović«, slijeva udesno: politički komesar Drago Bobetko Maga; omladinski rukovodilac Veljko Sabljak, načelnik štaba Jozo Valoš, zamjenik političkog komesara Todor Milojević i komandant brigade Nikola Sušnjević; konac studenog 1944.

Komandant 40. divizije Savo Miljanović Jaran obilazi stroj Omladinske brigade, veljača 1945.

Komandant Omladinske brigade Stanko Basarić prima prelaznu zastavu koju joj štab 40. divizije dodjeljuje kao najboljoj brigadi divizije. Desno od Basarića (sa zastavom) su komandant divizije Savo Miljanović Jaran, zamjenik političkog komesara divizije Nenad Drahulić Braco, politički komesar divizije Ivan Vandraček Vanjka i politički komesar Omladinske brigade Drago Bobetko Maga; Velika, veljača 1945.

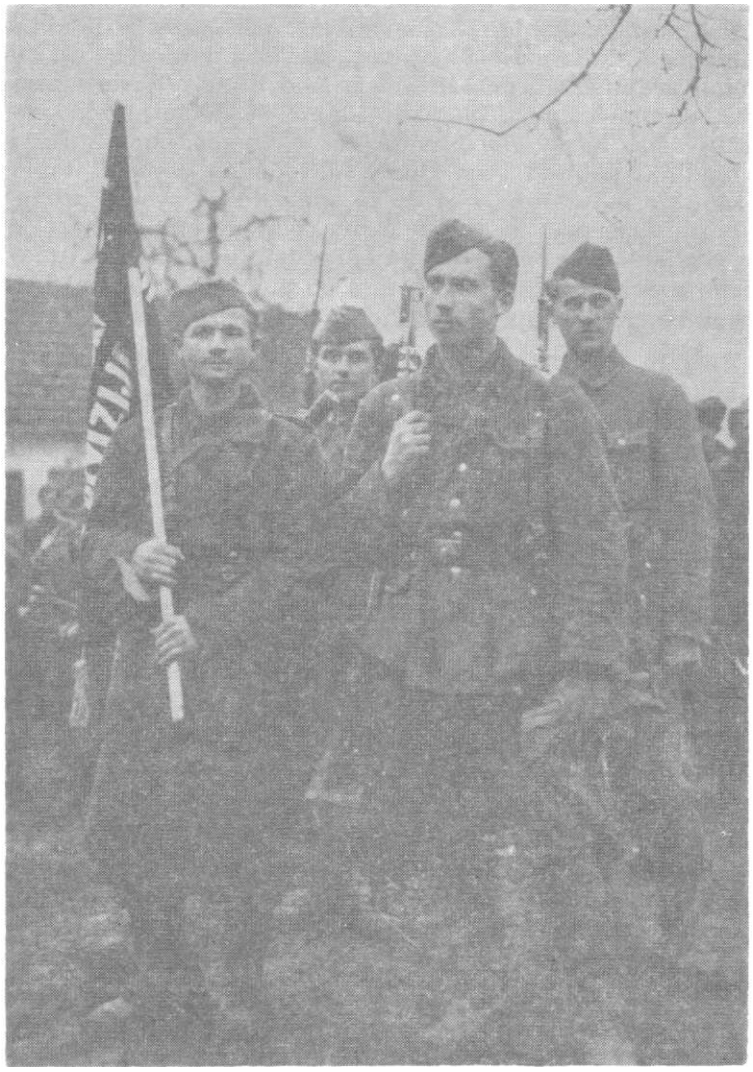

Počasno odjeljenje brigade nakon prijema prelazne zastave 40. divizije, Velika, veljača 1945.

ostajali u rovovima i po nekoliko dana i noći. Bilo je to ogromno naprezanje, jer je vrijeme bilo izuzetno hladno. Hladnoću su još više pojačavali sjeverni vjetrovi koji su nemilosrdno šibali nezaštićene i nedovoljno odjevene borce. Ishrana je, međutim, bila dobra — zahvaljujući snalažljivosti i zalaganju intendanata, ekonoma, omladinaca i omladinki okolnih sela. Borci su redovno dobivali toplu hranu na položajima i to im je pomoglo da sve to izdrže. Nepripremljenost za borbu u ovakvim uvjetima imala je za posljedicu da oboljeli i ranjeni stignu u Viroviticu (udaljenu svega dvadeset kilometara od položaja) s jakim promrzlinama ili krajnje iscrpljeni.

U to vrijeme neprijatelj se nalazio u svojim uporištima: Koprivnici, Kloštru, Pitomači i selima oko Pitomače. U svim ovim uporištima nalazile su se jake snage sastavljene od vlasovaca.[151]

Jedinice 40. divizije izišle su na liniju: istočna strana s. Pitomača — s. Vukosavljevica. Jednim krilom one su se naslanjale na Dravu, a drugim na sjeverne obronke Bilo-gore. Sve jedinice su se ukopale u duboke zaklone punog profila, ali je dio snaga bio određen za ofenzivna dejstva i one su povremeno prelazile u napad na sela: Sašnato Polje, Duretina, Greda, Pitomača, Otrovanec, Vukosavljevica, te na pojedine kote Bilo-gore. Ti napadi poduzimani su radi održavanja inicijative naspram neprijatelja.

Za naše borce i rukovodioce dejstva na mostobranu kod Virovitice predstavljala su novi vid ratovanja. Kopali su se rovovi, mitraljeska gnijezda, zakloni za minobacače, a na položajima se ostajalo danima. Iako nisu bili opremljeni za takav rat, niti su za njega bili obučeni i psihički pripremljeni, naši borci su i u tim uslovima pokazali visoku svijest da podnesu i najveća iskušenja.

[151] Vlasovci su dobili ime prema generalu Crvene armije Andreji Vlasovu, koji je u toku drugog svjetskog rata (1942) prebjegao na stranu hitlerovskih snaga i od sovjetskih zarobljenika obrazovao vojsku za borbu protiv Crvene armije i oslobodilačkih pokreta u drugim zemljama.

Komesari i sekretari partijskih organizacija neumorno su radili na objašnjavanju situacije i podizanju morala boraca, a članovi Partije i skojevci u svemu su služili za primjer.

Velike zasluge za čvrst moral i požrtvovano izdržavanje tegoba u tom razdoblju pripadaju i intendantskim organima, koji su uložili sve svoje snage da jedinice redovno snabdijevaju svim onim što je bilo potrebno. Tako su i najisturenije jedinice primale tri puta dnevno toplu hranu, koja im je dopremana na položaj.

BORBE OMLADINSKE BRIGADE U ZAVRŠNIM OPERACIJAMA ZA OSLOBOĐENJE ZEMLJE

Kraj veljače 1945. označio je kraj ofenzivnih napora njemačko-ustaškog komandovanja. To mu je ujedno bio i posljednji ozbiljniji pokušaj da spriječi uspješna dejstva jedinica 6. korpusa, koja ubrzo prelaze u ofenzivu. Već 27. 2. 1945. cijela 40. divizija je na sektoru Vučjak — — Zvečevo,[1] gdje istog dana u 22 sata prelazi u napad na neprijatelja koji je posjeo visove oko Zvečeva (sekcija Podravska Slatina 1:100.000 i samo Zvečevo.

Borbe su se vodile i slijedeći dan. Uspjeh nije bio potpun, jer se neprijatelj uspio probiti u pravcu Voćina, gdje je posjeo najistaknutije tačke i organizirao obranu. Stab 40. divizije donosi odluku da nakon što se prikupe sve jedinice odmah pređe u napad.

U 7 sati 28. 2. otpočela je artiljerijska priprema, a onda su brigade (Omladinska i Virovitička) krenule u napad.

Osamnaesta brigada imala je zadatak da postavi zasjedu između Voćina i Macuta, da onesposobi komunikaciju i sačeka neprijateljeve snage iz Voćina.

Virovitička brigada je napad usmjerila s južne strane pravcem glavnog udara putem Zvečevo — Voćin, a Omladinska brigada sa sjeverne putem Hum — Voćin.

[1] Arhiv VII, reg. br. 23-4/8, k. 1297.

Uz podršku snažne minobacačke vatre, Omladinska i Virovitička brigada uspjele su nakon 90 minuta žestoke borbe potisnuti neprijatelja sa svih položaja van uporišta, a onda i iz samog Voćina. Glavnina neprijateljevih snaga povlačila se preko položaja 18. brigade koja je na njima imala slabije snage, pa se neprijatelj uspio probiti u pravcu Ceralija i Podravske Slatine.[2]

U borbama 27. i 28. veljače, te 1. ožujka 1945. neprijatelj je izgubio 295 vojnika i starješina. Ubijena su tri kapetana.[3] Uništeno je 20 kola s ratnom opremom i municijom, a jedan automobil je zaplijenjen- Zaplijenjena su i 2 laka mitraljeza, 8 automata, 42 puške, 4 laka minobacača, nekoliko stotina različitih granata, 16 sanduka mina za tromblone, 7 kola puščanih i puškomitraljeskih metaka, te 11 kola razne opreme i materijala.

Divizija je imala 28 mrtvih, 62 ranjena i 55 nestalih, a Omladinska brigada samo 10 mrtvih, 28 ranjenih i 5 nestalih drugova. Među ranjenima je i pomoćnik komesara bataljona iz Omladinske brigade Milan Njef.

U ovim borbama, prema ocjeni štaba 40. divizije, najbolje se držala Virovitička brigada i 3. bataljon Omladinske brigade.[4]

Poslije odmora od nekoliko dana Virovitička brigada napada neprijateljevo uporište u Ćeralijama, a Omladinska brigada obezbjeđuje ovaj napad od uporišta Podravska Slatina. Pošto napad nije uspio, Omladinska brigada se prebacuje na odmor u rejon Voćina.[5] Kratkotrajno zatišje štab brigade je iskoristio da održi savjetovanje štabova bataljona i komandi samostalnih četa. Cilj savjetovanja je "bio da se u novonastaloj situaciji oreciziraju zadaci i uputstva za dalji rad. Poslije savjetovanja bataljoni su se razmjestili u Lisičinama, Klisi, Đulavecu i Krivaji. U ovim selima bataljoni ostaju do 10. ožujka, a onda se 10/11. ožujka pomjeraju ka Humu i Levinovcu. Novi raspored dobivaju i ostale jedinice 40. divizije, a svrha tog pomjeranja je približavanje i organizacija napada (11. 2. 1945)

[2] Isto, reg. br. 14-5/7, k. 1293.
[3] Isto, reg. br. 14-2/2, k. 1293.
[1] Isto, reg. br. 14-2/2, k. 1293.
[5] Isto, reg. br. 23-4/8, k. 1297.

na neprijateljevo uporište u Cabuni (8 km od Podravske Slatine), poslije čega su uslijedila dejstva na sektoru Podravske Slatine.[6]

Do napada na Cabunu nije došlo, jer su se prvo vlasovci, a onda i ustaše, izvukli iz uporišta i pobjegli u Podravsku Slatinu.[7] Omladinska brigada poslije toga odlazi u Levinovac, gdje ostaje do 13. 3, a potom izlazi na položaje između Pčelica i Cabune. Ovdje brigada organizira zasjedu neprijateljevoj koloni (oko 800 vojnika). Borba je trajala cijeli dan i neprijatelj je odustao da ponovo uspostavi uporište u Cabuni. Tom prilikom je imao 123 mrtva i ranjena, a iz Omladinske brigade su 22 borca poginula, 27 ih je ranjeno, a 12 nestalo.

BRIGADA NA OBEZBJEĐENJU SLOBODNE TERITORIJE

Nakon borbi vođenih prethodnih dana, Omladinska udarna brigada našla se 15. 3. 1945. na položajima u rejonu sela D. Cjepidlake (2. b.), Klisa (1. b.), G. Cjepidlake (3. b.) i N. Krivaja (štab brigade, 4. b. i prištapske jedinice). S te linije, ona je obezbjeđivala slobodnu teritoriju od Suhopolja i Virovitice.

Kako se neprijatelj vratio u Suhopolje i Viroviticu, odakle je krenuo prema Pivnicama i Đulavecu, brigada je zadržana na položajima, bataljon je u rejon Donjih Cjepidlaka i Klise, a one iz Gornjih Cjepidlaka i Nove Krivaje (gdje se nalazio i štab brigade) povukla je. Taj dio brigade je imao odmor, obuku i informiranje o vojno-političkoj situaciji u zemlji i svijetu.[8] Tih dana u štab brigade je stiglo pismo komesara 6. udarnog korpusa, u kome se objašnjava značaj Krimske konferencije velikih sila i obrazovanje Jedinstvene jugoslovenske vlade[9] i nalaže svim jedinicama da taj događaj prouče s borcima i starješinama.

Kako su se tih dana u rejonu Slavonske Požege prikupile jake snage neprijatelja (blizu 4.000 uglavnom Nije-

[6] U to vrijeme na liniji Virovitica — s. Suho Polje — s. Pčelić — s. Cabuna nalazilo se preko 4.000 neprijateljevih vojnika. Isto, reg. br. 19-1/1, k. 1293.

[7] IstOv reg. br. 23-5/8, k. 1297.

[8] Arhiv VII, reg. br. 26-59/2, k. 1293 (Operativni dnevnik 40. udarne divizije.

[9] Arhiv VII, reg. br. 19-5, k. 1305.

maca),[10] odlučeno je da se čitava 40. divizija prebaci na taj sektor. U toku 18. ožujka štab Omladinske brigade je obaviješten o toj odluci i o tome da na sektor Slavonske Požege odlaze 18. i Virovitička brigada sa štabom divizije, a da Omladinska ostaje u širem rejonu Voćina, štiti slobodnu teritoriju s te strane i vrši izviđačka i druga aktivna dejstva prema komunikaciji Virovitica — Našice.[11]

Prema toj odluci, štab Omladinske brigade se s dva bataljona (2. i 4.) premjestio u Voćin, a na položajima sjeverno i sjeverozapadno od Voćina ostali su 1. bataljon u rejonu Huma i 3. bataljon u rejonu Dulaveca, koji su patrolama i izvidnicama, isturenim u pravcu Pivnica, osmatrali i izviđali aktivnost neprijatelja. Sve do 25. ožujka, kada je 4. bataljon iz Voćina prešao u Jorgić radi pojačanja obezbjeđenja od Podravske Slatine, u rasporedu brigade nije bilo promjena. Bataljoni razmješteni u rejonu Huma i Dulaveca držali su svoje položaje, kontrolirali pravce i prostor ispred sebe i ponegdje imali manje čarke s neprijateljskim dijelovima. Na smjenu se i odmaralo a izvođena je i obuka, pretežno politička nastava.

Forme obuke bile su raznovrsne: teorijska i praktična vojna obuka, politički časovi, konferencije, usmene novine, partijski sastanci, kulturno-zabavne priredbe, politički zborovi, susreti s mještanima, itd.

U cijeloj diviziji, pa i u Omladinskoj brigadi, 23. ožujka održane su svečanosti povodom Svjetskog omladinskog tjedna, posvećene Jugoslavenskoj armiji i Ratnoj mornarici, čiji su sastav činile pretežno mlade generacije.[12]

Promjena u rasporedu Omladinske brigade nije bilo ni 26. ožujka, ali su se isturanjem 4. bataljona u Jorgić snage brigade čvršće oslanjale na Papuk i njihov položaj je bio sigurniji.[13]

[10] Isto, reg. br. 54-4/1, k. 1304.

[11] Isto, reg. br. 26-59/2, k. 1293 i reg. br. 23-5/8, k. 1297.

[12] U okviru proslave Svjetskog omladinskog tjedna (21. do 28. ožujka), sprovedene su brojne političke, kulturne, sportske i, naravno. omladinske aktivnosti. Organizirano je mnogo zajedničkih priredaba i susreta s omladinom, pohvaljivani su, odlikovani i primani u SKOJ najbolji omladinci, itd.

Arhiv CK SKH, NOB, film 49/20.

[13] Arhiv VII, reg. br. 26-60/2 i 26-61/2, k. 1293.

U prijepodnevnim satima istog dana, u brigadu je stiglo naređenje štaba 6. korpusa o uvođenju dnevnih zapovijesti i naredaba u svim štabovima, komandama, jedinicama i ustanovama JA.[14]

Stab brigade je već drugog dana dobio još jedno od onih značajnih naređenja čiji je cilj bio postepeno jačanje i oblikovanje unutrašnjeg reda, vojničkog izgleda i discipline u jedinicama JA.[15] Ovo naređenje se odnosilo na izmjenu pozdrava, ophođenje, ponašanje i oslovljavanje vojnih lica. Njega je trebalo najprije proraditi sa svim oficirima i podoficirima uz potpis, a zatim vojnicima pročitati pred strojem.

Dvadeset sedmi ožujak 1945. proslavljen je na svečan način, naročito u Voćinu, gdje je podijeljeno 46 medalja za hrabrost najhrabrijim borcima brigade.

Stab brigade, međutim, odlučuje da i tog dana uznemiri neprijatelja. Predveče on upućuje na prugu Suhopolje — Virovitica jednu četu iz 3. bataljona, a jednu četu 2. bataljona u zasjedu na put Cerajlije — P. Slatina. Po naređenju štaba divizije, 4. bataljon postavio je zasjedu na raskrsnicu puteva Humljani — Mikleuš — Cačinci. Zadatak je bio da se presiječe pruga na više mjesta, te da se sačeka i potuče neprijatelj koji saobraća putem Cačinci — P. Slatina i P. Slatina — Cerajlije.[16]

Na ove zadatke jedinice su krenule između 17 i 18 časova.

Ceta iz 3. bataljona je svoj zadatak (u toku noći) sasvim uspješno izvršila, presjekavši prugu na 14 mjesta. Na četu 2. bataljona neprijatelj nije naišao, a 4. bataljon zadatak nije potpuno izvršio. Umjesto da izađe na raskrsnicu, štab 4. bataljona postavlja 1. četu od sjeveroistočne granice Humljana — rubom šume Vranovac do k. 180; 2. četu lijevo od prve u visini tt 202; pola 3. čete — na sjeveroistočnu stranu Pušine, a pola na sjeveroistočnu Krašković, sa zadatkom kontrole raskrsnice puteva Mikleuš — Krašković, Cetekovci — Krašković.

[14] Isto, reg. br. 51-2, k. 1305.
[15] Isto, reg. br. 57-2, k. 1305.
[16] Arhiv VII, reg. br. 26-61/2, k. 1293 i 23-5/8, k. 1297. (divizijski i brigadni operativni dnevnik).

Položaji su posjednuti do 2 sata 28. ožujka, a do zore je izvršeno i ukopavanje. Stab bataljona navodi da raskrsnicu nije mogao posjesti, jer je neprijatelj već bio tamo.

Oko 10 sati neprijatelj je naišao od Čačinaca ka P. Slatini, s pobočnicom koja se kretala u pravcu Humljana. Ovim pokretom neprijatelj je nastojao obezbijediti raskrsnicu puteva Čačinci — Mikleuš — Humljani i pravac Čačinci — P. Slatina. Neprijateljska pobočnica je pokušala zaobići i potisnuti naše snage prema Voćinu. Do borbe je došlo oko 10,30 sati, kada je četa 4. bataljona primila borbu i zaustavila neprijatelja. Tek kada je pojačana od glavnine, pobočnica je uspjela potisnuti četu, izvući svoje mrtve i ranjene i postaviti se na položaj radi obezbjeđenja boka glavnine.

U ovoj borbi neprijatelj je imao 9 mrtvih i dvostruko više ranjenih. Bataljon nije imao gubitaka.

Da je štab bataljona bio inicijativniji i da je iskoristio sve svoje snage, neprijatelju bi bili nanijeti daleko veći gubici, a njegova pobočnica vjerovatno razbijena. Ovako, uspješno se borila samo jedna četa, dok su ostale iščekivale ishod borbe. Očevidno je da za nepotpun uspjeh »odgovornost snosi štab 4. bataljona«.[17]

Posljednja tri dana ožujka brigada je provela u istom rasporedu (4. bataljon je i dalje ostao u zasjedi kod Humljana). Osim pojačanog izviđanja i patroliranja, naročito kod 4. bataljona i bataljona u Humu i Đulavecu, ništa posebno nije se dešavalo. Tek predveče 31. štab brigade, 1. i 4. bataljon prešli su u Hum i Levinovac, 2. u Ceralije i 3. u Humsku Varoš.[18]

Malu radost u to predvečerje u štabovima brigade i bataljona izazvala je pošiljka 45 sekcija 1:100.000 šire teritorije na kojoj se brigada nalazila, jer je to omogućilo lakšu orijentaciju bez vodiča.[19]

Brojno stanje brigade tih dana bilo je 1.227 boraca i rukovodilaca, od kojih 150 članova i 23 kandidata KP

[17] Arhiv VII, reg. br. 31/2, k. 1293 (Izvještaj štaba 16. omladinske brigade »Jože Vlahović« od 29. ožujka 1945. godine).

[18] Arhiv VII, reg. br. 26-61/2, k. 1293 i 23-5 i 6/8, k. 1297 (Op. dnev. 40. div. i 16. omi. brig. za period od 25.—31. III 1945).

[19] Arhiv VII, reg. br. 60-2, k. 1305.

organiziranih u 25 ćelija (bataljonskih biroa bilo je 4). Socijalni sastav partijske organizacije bio je: 62 radnika, 83 seljaka i 14 ostalih, a nacionalni: Hrvata 73, Srba 78, ostalih 8.[20]

U izvještaju divizijskog komiteta od 4. travnja konstatira se da je stanje poslije borbi na mostobranu uglavnom prevladano i da je mjesec ožujak dobro iskorišten za sređivanje, odmor, politički rad i stručnu obuku, kako bi se jedinice pripremile za borbena dejstva do kraja rata. Nekoliko uspješnih napada na sektoru Voćin — Dulavec i SI. Požega to su i potvrdili. Neprijatelju su redovno nanošeni veći gubici od vlastitih, a ljudi su u borbi pokazivali hrabrost, disciplinu i upornost.

Poduzete su također mjere na organizacionom i idejnom jačanju partijske organizacije, prijemu istaknutih kandidata i skojevaca (kroz februarsku ofenzivu neprijatelja) u KPJ i isključenju iz Partije onih koji su se slabo pokazali (u Omladinskoj dva politička komesara četa, a neki nedovoljno odgovorni komunisti su i partijski kažnjeni).[21]

U toku noći 31. 3/1. 4. 1945. Štab divizije naređuje štabu 16- brigade da i dalje ostaju na sektoru s. Pivnice, s. Lisičine, s. Hum i kao ključna — drži sela Hum i Levinovac i vrši osiguranje i izviđanje u zoni:

— desno: s. Slana Voda — s. D. Kusonje — s. Sladojevci;

— lijevo: s. Pivnice — s. Pčelići — s. Suhopolje; a u rejonu Babine Gore (sve sekcija P. Slatina 1:100.000) održava vezu s jedinicama 12. udarne divizije koje dolaze na taj sektor. Štab brigade prelazi u Hum.[22]

Kako je brigada već bila na mjestu, njen štab je odmah pristupio organizaciji izviđanja i osiguranja i obavio izvjesne korekcije u rasporedu. Kao posljedica tih mjera, obrazovano je više izviđačkih patrola i odjeljenja, od kojih su neke bile jačine i do čete, pa je pretresen

[20] Arhiv CK SKH, NOB film 49/22-26.

[21] Arhiv CK SKH, NOB, film br. 49/17-21. (Sve što je rečeno u ovom div. izvještaju odnosi se na izvješt. Omlad. brigade i podudara s njime).

[23] Isto, reg. br. 23-6/8, k. 1297 i 26-62/2, k. 1293.

veliki dio terena i pravca koji izvode neprijateljskim uporištima. Međutim, samo jedna patrola 2. bataljona zarobila je tri naoružana neprijateljska vojnika, a ostale jedinice nisu naišle na neprijatelja. Istoga dana, brigada je privremeno stavljena pod komandu 12. udarne divizije.[23]

Sličnu aktivnost Omladinska brigada je obavljala i slijedećih dana, odmarala se, sprovodila politički rad i vojno-stručnu obuku — u vezi s naređenjem — o pojačanom obezbjeđenju, pozdravljanju, ponašanju i ophođenju u JA.

Takva obuka potencirana je i činjenicom što je 2. IV (preko divizije) dobiveno i zvanično Naređenje — Odluka 0 preimenovanju NOJ i POJ u JA. U toj Odluci je rečeno: Naša NOV postala je snažna i jedinstvena oružana snaga DFJ. Ona je izgrađena na bratstvu i jedinstvu naših naroda i predstavlja moćan faktor za dalje učvršćenje tog bratstva i jedinstva. Sazrela, iskustva i sposobna za svoju zadaću, ona ostvaruje ulogu suvremene regularne armije. Iz tih razloga NOV i POJ se preimenuje u JA, Mornarica NOV u JRM, a Vrhovni štab NOV i POJ se reorganizira u Generalštab JA, kao neposredno potčinjeni organ Povjereništvu Narodne obrane. Odluku o ovoj promjeni potpisao je drug Tito kao Povjerenik NO i VK JA.[24]

S Naređenjem — Odlukom VK i objašnjenjima štabova armije i korpusa upoznat je u toku 3. aprila i sastav brigade. Stoga je i obuka u vezi sa poboljšanjem izgleda 1 jačanjem reda i discipline idućeg dana bila još intenzivnija.

Zbog pokreta neprijateljevih snaga komunikacijom Cačinci — P. Slatina i P. Slatina — Virovitica i izlaska nekih njegovih dijelova iz Slatine ka slobodnoj teritoriji, 5. IV ujutro, brigada je pojačala svoju budnost, posjela neke položaje u pravcu neprijatelja i uputila izvjesne snage u zasjede na putu P. Slatina — Ćerajlije i Virovitica — P. Slatina. No, osim jednostrane borbe južno od P. Slatine, ništa se značajnije nije dogodilo.

[21] Arhiv VII, reg. br. 2-2/1, k. 1304 (Naređenje o preimenovanju dobiveno je uz nužna objašnjenja štaba 3. armije, 6. udarnog korpusa i 40. divizije).

Poslije podne tog dana počele su pripreme za pokret brigade na sektor SI. Požege u sastav svoje divizije.

Na marš se krenulo noću i u toku 6. IV stiglo na sektor s. Velika (sekcija SI. Požega 1:100.000), gdje se brigada razmjestila u sela: Radovanci, Potočani i Draga.

Naredni dan proveden je u sređivanju i odmoru poslije dugog i napornog marša. Zbog predstojećih akcija u Požeškoj kotlini i dolaska na ovaj teren i 12. proleterske udarne brigade, 16. omladinska se 8. IV prebacila u Orljavac, gdje se već nalazila 18. brigada.

Deveti april je iskorišten za pripremu akcije na neprijateljsko uporište Vetovo,[25] koje je branio 3. bataljon I policijske regimente, ojačan s 2 topa 75 mm i još nekim dijelovima (ukupno oko 700 Nijemaca). I svi ostali garnizoni na širem sektoru SI. Požege bili su posjednuti jakim snagama. U SI. Požegi je, na primjer, bilo oko 1.800 dobro naoružanih neprijateljskih vojnika, u s. Jakšić dva bataljona 1. polic. regimente i nepun bataljon 14. ustaškog stajaćeg zdruga, u Pleternici 700 ustaša i 600 gestapovaca s baterijom topova i 5 bornih kola, u s. Kutjevo 1. bat. 8. lov. domobranske pukovnije s baterijom topova 105 mm (tu su bili i štabovi 8. pukovnije i 1. regimente), u s. Orahovica preko 600 ustaša, kozaka i Nijemaca i u s. Kapavac 120 gestapovaca (sve sekcija SI. Brod i SI. Požega 1:100.000).[26]

U takvoj situaciji štab VI korpusa je angažirao jake snage da bi akcija uspjela i bila obezbjedena od vanjske intervencije.

Za napad na uporište određena je 12. proleterska bridaga, a obezbjeđenje akcije vršila je cijela 40. divizija i 2. brigada 33. divizije 10. korpusa.

Napad na uporište trebalo je da počne u 4 sata 10-travnja, a Omladinska brigada imala je zadatak da na liniji potok Vetovka (kod natpisa Vetovka istočno od s. Te-

[25] Arhiv VII, reg. br. 26-63/2, k. 1293 i reg. br. 23-6/8, k. 1297.

[26] Arhiv VII, reg. br. 30/1. k. 1293 (Zapovijest štaba 40. divizije — uvodni dio). Zbog pritiska s fronta, na ovom sektoru su koncentrirane jake neprijateljeve snage.

kić) — tt 186 — fabrika špirita — k. 188, zaustavi prodor neprijatelja od Jakšića prema Vetovu i bjekstvo posade iz Vetova u pravcu Jakšića. Desno od brigade je bila 2. brigada 33. divizije i 18. brigada 40. divizije. Sa štabom divizije veza se održavala telefonom i radiom — svakog sata.[27]

Konkretni zadaci za brigadu bili su:

• 1.bataljon: ojačan 1 tm, 1 mb 81 mm, 1 ptp i »džon bulom« iz 2. bataljona posjeda položaj od Vetovka do (zaključno) puta Jakšić — Vetovo i brani ga krajnje odsudno. Vezu desno održava sa 2. brigadom 33. divizije u Tekiću. Ispred i iza položaja minira put i obezbjeđuje ga pt oruđima i isturenim patrolama.

• 3. bataljon: ojačan sa 2 tm i 1 mb 81 mm posjeda položaj lijevo od 1. bataljona — preko tt 186 do fabrike špirita; tu se povezuje s 4. bataljonom; s njim i prvim bataljonom čvrsto sadejstvuje; pored miniranja ispred položaja, osiguranje vrši patrolama.

• 4. bataljon: s 1. četom 2. bataljona, 1 tm i 1 mb 81 mm posjeda položaj lijevo od 3. bataljona — od fabrike špirita, preko bezimenog potoka, do k. 188, gdje se čvrsto povezuje s jedinicama 18. brigade. Na putu, između Šumanovca i s. Ćosinca, minira i ruši postojeće mostove.

• 2. bataljon (—1 č.) sa 1 mb 81 mm je u brigadnoj rezervi.

• Štab brigade u Miletić pustari.

• Štabovi bataljona u sredini bataljonskih položaja i neposredno uz jedinice.

• Brigadno previjalište u blizni štaba brigade, a bataljonska uz štabove bataljona.

Veza se održava kuririma i radiom svakog sata.

Posjedanje položaja do 2 sata, a napad počinje u 4 sata 10. travnja.

Naređeno je da se posjedanje položaja vrši grupno i da se iskopaju rovovi punog profila. Teškim oružjima morali su biti određeni precizni zadaci, a međuprostori dobro kontrolirani.[28]

[27] Isto, reg. br. 30/1, k. 1293 (Zapovijest štaba 40. divizije) i Arhiv VII, reg. br. 1/7, k. 1297.

[28] Arhiv VII, reg. br. 6-6/7, k. 1297.

Uoči napada na Vetovo u brigadu se vratilo 10 drugova koji su završili podoficirski kurs pri štabu 40. divizije. Odličnim uspjehom kurs su završili: Janko M. Po-Ijovka — borac (2), Mujaga M. Džigumović — desetar (4), Dragan A. Lončar — desetar (5), Ivan M. Zivković — desetar (10), Milutin J. Filipović — borac (11) i Šime A. Daneček — desetar (13); vrlo dobrim: Mato S. Radojčić — desetar (18), Marko S. Brođanac — desetar (19), Đuro J. Orkić — desetar (21); i dobrim uspjehom Marinko M. Radomilija — desetar.[29]

Na zadatak se krenulo na vrijeme i do 3 sata 10. travnja položaji su posjednuti. Osim kod 4. bataljona, koji je pri izlasku na položaj nešto zakasnio, kod svih ostalih jedinica iskopani su rovovi (streljački zakloni) punog profila, a mostovi na putu Jakšić — Šumanovac — Bjelišev-ac su minirani. Ipak položaji za obranu bili su nepovoljni, pošto su se nalazili na brisanom prostoru, a dijelom i uz močvarno zemljište.

Saznavši za napad na Vetovo i miniranje pruge i puteva između ovog i okolnih uporišta, neprijatelj iz Jakšića, Bjeliševca i Kutjeva upućuje odmah ujutro izviđačke dijelove u pravcu Vetova. Oko 7 sati na položaj (4. bataljona), sručila se minobacačka vatra, a oko 8 sati iz uporišta u Jakšić otpočela je i artiljerijska vatra po položajima uz put i prugu Jakšić — Vetovo.

Nešto kasnije, putem i kroz sela Novi Jakšić, Rajsovac i Cerovac pojavile su se i manje neprijateljeve snage. One su se približavale položajima brigade i otvorile mitraljesku i puščanu vatru. Izgleda da je cilj ovog dejstva bilo izviđanje i otkrivanje najpodesnijeg pravca za snažniju intervenciju ka Vetovu, koja je i uslijedila oko 11,30 sati istoga dana.[30]

Jače snage podržane minobacačkom i artiljerijskom vatrom krenule su u napad u dvije kolone: glavnom od Bjeliševca preko Tominovca ka tvornici špirita i drugom;

[29] Istoj, reg. br. 20-2/3, k. k. 1305 (Brojevi u zagradi označuju rang.).

[30] Prema brigadnom izvještaju — Arhiv VII, reg. br. 17-1/8, k. 1297 — ovaj napad je počeo oko 11,30, a prema Operativnom izvještaju štaba 40. divizije (Arhiv VII, reg. br. 29-1/2, k. 486), on je počeo oko 14,30« Opis borbe je istovjetan.

od Cerovca ka pustari Miletić.[31] Na pravcu njihovog nadiranja nalazila se 2. četa i još neki dijelovi 4. bataljona. Oko 12 sati (15 sati po divizijskim dokumentima) otpočela je žestoka borba na pravcu tvornice špirita. Neprijatelj je tukao snažnom vatrom i poduzimao juriš za jurišem, ali nije imao uspjeha. Obostrani gubici su bili veliki. Međutim, niti je neprijatelj odustajao, niti je četa popuštala. Tek poslije nekoliko direktnih pogodaka u rovove čete neprijatelj je uspio da je potisne i zauzme tvornicu špirita. Stab 4. bataljona nije intervenirao ostalim snagama u bok neprijatelja. Međutim, uslijedila je intervencija štaba brigade, koji je u borbu ubacio svoju rezervu (2. bataljon) i povučene dijelove 4. bataljona.

Nakon dva uzastopna juriša neprijatelj je odbačen i uspostavljen je prvobitni položaj. Predveče je neprijatelja napao 3. bataljon i izbacio ga i iz Tominovca. Nakon toga neprijatelj se povukao u pravcu sela Bjeliševca i Kutjeva, a brigada se pregrupirala i još čvršće povezala s 18. i 2. moslavačkom brigadom. Treći bataljon je ostao u Tominovcu i u tvornici špirita- Drugi je primio položaje 4. bataljona, 1. je ostao na svojim položajima, a 4. je povučen u brigadnu rezervu. U takvom rasporedu brigada je ostala do 5 sati 11. travnja, kada se organizirano, po naređenju štaba 40. divizije, povukla u rejon Trenkova i Mihaljevaca (sve sekcija SI. Požega 1:100.000). Povlačenje je uslijedilo kada je ocijenjeno da uporište neće moći biti likvidirano i da je pritisak na zasjede veoma snažan.[32]

Činjenica da je u isto vrijeme s napadom na 4. bataljon napadnuto i desno krilo 18. brigade ukazuje na to da je neprijatelj nasilnim izviđanjima otkrio spoj i bio uvjeren da će se tuda najlakše probiti u Vetovo.

Borba koju je kod Vetova vodila Omladinska brigada bila je ogorčena i teška. Položaji su prelazili iz ruke u ruku, a tuklo se sve do same noći, kada je neprijatelj uz velike gubitke prisiljen na povlačenje. Imao je oko 40

[31] Prema procjeni štaba brigade, radilo se o jakom i dobro naoružanom policijskom bataljonu.

[32] Dvanaesta proleterska brigada je zauzela veći dio Vetova, ali otporne tačke iznad svjevernog dijela sela nije mogla likvidirati, pa je zbog toga i jakog pritiska na zasjede naređeno povlačenje.

mrtvih i preko 90 ranjenih, a brigada 14 mrtvih i 49 ranjenih. O težini ove borbe govori i oko 35.000 ispaljenih metaka i 93 mine od jedinica brigade.

Prema ocjeni štaba brigade, dobro i snalažljivo su se pokazali 3. bataljon, hrabro i uporno 2. četa 4. bataljona, koja je svoje položaje dugo održala unatoč snažnom neprijateljskom pritisku jakoj artiljerijskoj vatri i velikim vlastitim gubicima, a nezadovoljavajuće i pasivno štab 4. bataljona. Rezerva je došla do potpunog izražaja.

Prema ocjeni štaba 40. divizije, Omladinska brigada je svoj zadatak u akciji na Vetovo uspješno izvršila. Za takvo držanje i pokazanu upornost u obrani štab divizije je odao priznanje Omladinskoj i 18. brigadi, a za uspješno dejstvo u napadu Virovitičkoj brigadi.[33]

Nakon povlačenja sa zasjede brigada je dijelom snaga posjela položaje u Trenkovu i Mihaljevcima, a glavninu je odmarala i sređivala za nove zadatke. U istom rasporedu i na istom zadatku proveden je i 12. travanj.

Tog dana prije podne stigla su u brigadu i dva naređenja štaba divizije: (1) o pohvali boraca, podoficira i oficira svih minobacačkih jedinica divizije i brigadne čete za vezu i doprinos u borbama oko Vetova[34] i (2) o reorganizaciji i smanjenju prištapskih četa i vodova radi ojačanja bataljona.[35]

PROBOJ SREMSKOG FRONTA I POKRET NA ISTOK

Vijest da su, poslije snažne artiljerijske i aviopripreme, jedinice Jugoslavenske armije otpočele proboj sremskog fronta brzo se pročula u svim slavonskim jedinicama.

Poslije podne istog dana iz štaba divizije je došlo naređenje da Omladinska brigada s položaja koje drži obezbijedi pokret Virovitičke brigade ka Ramanovcu.[36] Nešto

[33] Arhiv VII, reg. br. 17-1/8, k. 1297. (Operativni izvještaj štaba Omladinske brigade o dejstvu brigade u vrijeme akcije na Vetovo), reg. br. 29-1/2, k. 486 (oper. izvješt. štaba 40. divizije o istoj akciji) reg. 26-64/2, k. 1293 (Operativni dnevnik 40. divizije).

[34] Arhiv VII, reg. br. 26/1, k. 1294.

[35] Isto, reg. br. 11-2, k. 1304.

[36] Isto, reg. br. 31/1, k. 1293.

kasnije stiglo je i naređenje da i ona sama izvrši pokret i da se do svanuća razmjesti u Alilovcu i jugozapadnom dijelu Trenkova (dva bataljona, štab i prištapske jedinice brigade).

Do svanuća je trebalo postaviti i osiguranja prema uporištima Jakšić i Vetovo, minirati puteve na pravcima vjerovatnog nailaska neprijatelja i organizirati unutrašnju vezu i vezu sa štabom divizije koji se nalazio u dvorcu kod tvornice špirita (sekcija SI. Požega 1:100.000).[37] Nakon kraćih priprema naređenje je u toku noći izvršeno.[38]

Kako je proboj sremskog fronta uvjetovao veće pomjeranje 40. divizije (preko Dilja) na istok, trinaesti travanj je iskorišćen za pripremu tog značajnog manevra i rasterećenje jedinica od teže pokretne opreme. Predstojao je dug i naporan marš, pa se trebalo osloboditi svega što nije moglo biti natovareno.[39]

Pokret radi što bržeg spajanja sa jedinicama koje su probile sremski front, oslobodile Vinkovce i Osijek i hitale ka Đakovu i Našicama otpočeo je istog dana (13. IV) u 19 sati.[40]

Omladinska brigada s dijelom štaba 6. korpusa kretala se pravcem Trenkovo — Alilovac — Ramanovac — — Tekić — Šumanovac — Čosinac — Zarilac — Bilač (k. 416) na Dilju u sastavu glavnine divizijske kolone (sekcija SI. Požega i SI. Brod. 1:100.000). Omladinska brigada je neposredno osiguravala glavninu divizijske kolone u kojoj se kretala. Dva njena bataljona bila su na čelu glavnine, a dva na njenom začelju, iza štaba i prištapskih dijelova divizije.

Sve do prijelaza puta Vetovo — Jakšić kolona se kretala normalno, a tada je neprijatelj na bočna osiguranja, koja su prošla pored uporišta, otvorio snažnu mitraljesku, minobacačku i artiljerijsku vatru. To je ubrzalo kretanje i dovelo do raščlanjavanja, pa se marševski poredak poremetio. Izlaskom iz dometa efikasne mitraljeske i minoba-

[37] Isto, reg. br. 32/1, k. 1293.
[38] Isto, reg. br. 33/1, k. 1293.
[39] Sva kola i druga nepodesna oprema ostavljeni su u Vrhovcima.
[40] Arhiv VII, reg. br. 23-6/8, k. 1297 (Operativni dnevnik Omladinske brigade »Jože Vlahović«).

čačke vatre, kolona je nastavila normalno kretanje do Šumanovca i Ćosinca kroz koje je trebalo proći. Međutim, neprijatelj ih je prije toga zaposjeo, pa je kolona krenula preko Sesveta prema putu Kutjevo — Pleternica.

Izbijanjem čela glavnine na ovaj put došlo je do susreta s neprijateljskim dijelovima koji su sa 28 kamiona kretali od Pleternice ka Kutjevu. Prvi i 2. bataljon Omladinske odmah su krenuli na te neprijateljske dijelove i razbili ih. Tri Nijemca su zarobljena, 8 je ubijeno, znatno više ranjeno, a ostali su pobjegli. Svih 28 kamiona su uništena.[41]

Nakon te kratke borbe jedinice su preko Vražije Šume, pruge, potoka Londže, Mihaljevaca i tt. 258 produžile prema putu Buk — Dijedina Rijeka i Predalju (tt 459) — na grebenu Dilja (sekcija SI. Brod 1:100.000). Osiguranje, pri prelasku divizijske kolone preko ovog puta, davao je 4. bataljon Omladinske brigade.

Dolaskom u rejon Predalja završena je prva etapa ovog napornog marša iz Požeške kotline na Dilj. Na njemu je brigada imala 1 mrtvog, 9 ranjenih i nekoliko nestalih boraca. Poslije kraćeg odmora Omladinska brigada je iz rejona tt 459 krenula s dva bataljona ka k. 416, radi posjedanja linije: k. 416 — put — k. 407 (1. bataljon u pravcu Slatinika, a 2. bataljon u pravcu Djedine Rijeke) da bi obezbijedio dalje kretanje 40. i 12. divizije preko ceste ka frontu, a dva bataljona (3. i 4) u pravcu Lipovice (tt 423).

Prvi bataljon je na zadatak krenuo odmah. Nakon izbijanja na put sukobio se s neprijateljem i poveo borbu. Drugi bataljon mu je štitio bokove. Borba je trajala nekoliko sati i neprijatelj je natjeran na povlačenje. Bataljoni su zatim posjeli određeni položaj, minirali put prema uporištima i osigurali prijelaz jedinica 40. i 12. divizije. Na položaju su ih smijenili bataljon 18. udarne brigade, a oni su krenuli za svojom brigadom i naveče stigli u rejon Lipovice (tt 423), gdje su zastali i večerali. Odmah zatim na osiguranje je krenuo 3. bataljon, koji je posjeo put Slobodna Vlast — Paka (sve sekcija SI. Brod 1:100.000) i obezbijedio prolaz jedinica divizije ka Paučju. Nakon prolaska

[41] Arhiv VII, reg. br. 26-64/2, k. 1293 (Operativni dnevnik 40. divizije; reg. broj 20-1 i 2/8, k. 1297 (Operativni izvještaj Omladinske brigade od 20. 4. 1945).

začelja i sam je krenuo i ušao u sastav brigade, koja je tamo (preko Čenkova) stigla 15. travnja u 2 sata. Odmaralo se do jutra, a poslije doručka u 8 sati brigada je krenula u pravcu Podgorača da u njemu likvidira neprijatelja kao i u Stipanovcima. Za napad su određeni 3, 2. i 1. bataljon, a 4. je ostao u rezervi.

No, samo što se krenulo na zadatak komandant divizije je izmijenio odluku i naredio brigadi da sa dva bataljona (1. i 2) posjedne položaj ispred Kršinaca (sa istočne strane), između Osamnaeste (lijevo) i Virovitičke brigade (desno), i spriječi povlačenje neprijatelja od Bučja i Podgorača u pravcu Našica,[42] 3. bataljonom da posjedne Tromeđu (k. 263), a 4. zadrži u rezervi. Stab brigade je bio u šumi na putu Kršinci — k. 213.

Između 14 i 15 sati 15. travnja primijećeno je neorganizirano kretanje jedne neprijateljeve kolone preko k. 153 i putem Štipanovci — Vukojevci, pa su 1. bataljon i 1. četa iz 2. bataljona krenuli na nju u napad (iz Kršinaca). Neprijatelj je, međutim, novim snagama, uspio da se probije u Kršince i da zaposjedne njegov istočni dio i raskrsnicu puteva, odakle se odvaja krak i za Vukojevce. Tada se vraćaju 1. bataljon, 1. četa 2. bataljona Omladinske brigade, opkoljavaju selo sa suprotne strane i zajedno s ostalim jedinicama kreću u napad. U borbi koja je za Kršince vođena od 18 do 22 sata Omladinska brigada je nanijela neprijatelju znatne gubitke (oko 15 mrtvih i 20 ranjenih)[43] i izbacila ga iz sela, a zatim s jedinicama 18. brigade odbacila i od puta Kršinci — Vukojevci.

Šesnaestoga aprila ujutro Omladinska brigada, po naređenju štaba 40. divizije, kreće prema Našicama. Pri pokretu nailazi na snage neprijatelja, koje je 5. vojvođanska brigada izbacila iz Vukojevaca, a koje su se povlačile prema Ceremošnjaku. Neprijatelj je sačekan i uz velike gubitke odbijen ka Makloševcu. Tamo ga je dočekao 2. ba-

[42] Prema procjeni štaba Omladinske brigade, radilo se o neprijatelju koji se povlačio od Đakova ka Našicama.

[43] Podatak je iz Operativnog izvještaja brigade Arhiv VII, reg. br. 20-1 i 2/8, k. 1297, a prema Operativnom dnevniku brigade (Arhiv, reg. br. 23-6/8, k. 1297) gubici neprijatelja su 63 ubijena, a zaplijenjeno je i dosta ratnog materijala).

taljon, također mu nanio ozbiljne gubitke i s ostalim snagama brigade otpočeo ga goniti prema Našicama.[44]

Još u toku ovih borbi stigla je zapovijest štaba 40. divizije za dalje nastupanje i dejstvo.[45] Pored ostalog u njoj je stajalo: »U toku noći i sutrašnjeg dana jedinice divizije vrše gonjenje neprijatelja, i to:

• 18. udarna brigada likvidira neprijatelja u rejonu Kapavca (tt 792);

• 16. omladinska udarna brigada napada i likvidira neprijatelja u Kutjevu. To izvršava sa tri bataljona, a jedan zadržava u rezervi;

• Virovitička brigada napada neprijatelja u Gradištu;

• Štab divizije u s. Gradac.«

Zbog borbi koje je vodila i zamora ljudstva brigada nije krenula odmah na zadatak, nego je 16/17. travnja zanoćila u Seoni, a rano ujutro otpočela nastupanje pravcem Bedem Grad (tt 407) — Lončarski Vis — Dobra Voda — Bilo (k. 560) — Kutjevo. Međutim, kao ni ostale brigade divizije, brigada ne nailazi na neprijatelja, jer se iz sva tri uporišta povukao.

Kratak odmor i objed toga dana Omladinska brigada je imala sjeverno od Kutjeva, a zatim je zauzela položaj na putu Orahovica — Kutjevo (sekcija SI. Brod, D. Miho-Ijac 1:100.0 00).[46] Tu je ostala do 18. travnja ujutro, kada je otpočela pokret pravcem Kapavac (tt. 792), Lipe (tt 758), Gradac (k. 537), Vetovo (sekcija SI. Brod i SI. Požega), gdje je imala dvosatni zastanak, a zatim produžila ka Slavonskoj Požegi da s dva bataljona napadne od pravca Alilovac.

[44] U svim ovim sukobima i borbama od 13. do 16. travnja, brigada je ubila oko 140, ranila 150 i zarobila 85 neprijateljevih vojnika. Zaplijenila 2 pm, 65 pušaka, 3 automata, 15 pištolja i 55 pari odijela. Sama je imala 5 mrtvih, 11 ranjenih i oko 19 nestalih.

Arhiv VII, reg. br. 20-1 i 2/8, k. 1297 (Operativni izvještaj od 20. travnja).

[45] Arhiv VII, reg. br. 34/1, k. 1293.

[46] Toga dana jedinice 40. divizije uspostavile su vezu s Prvom proleterskom divizijom, koja je glavnim snagama nastupala pravcem s. Đedina Rijeka — Pleternica (sekcija SI. Brod i SI. Požega 1:100.000) i 16. travnja potpuno razbila 8. lovačku pukovniju.

Isto, reg. br. 21/2, k. 1293.

NAPAD NA UPORIŠTE U SLAVONSKOJ POŽEGI I POKRET NA SEKTOR PAKRACA

Taj napad je otpočeo 18. travnja u 15 sati, i to: 1. bataljon pravcem Alilovac — Mihaljevci — SI. Požega; 2. bataljon, istim pravcem, ali s lijeve strane puta Mihaljevci — — Požega (preko Glavnog teh. skladišta), u pravcu kasarni. Lijevo je napadala Virovitička brigada. Borba je od početka bila žestoka. Uporište je imalo oko 3.000 ljudi, dok su Omladinska i Virovitička brigada brojale preko 2.000 ljudi. Borilo se i krvarilo za svaku kuću i rov i neprijatelj je malo-pomalo potiskivan u centar grada. Tako je bilo osamnaestoga, a tako i noću 18/19. travnja, za koje vrijeme su u borbu ubačeni i ostali bataljoni Omladinske brigade. Pred zoru 19. travnja bataljoni Omladinske brigade su prečabeni ka putu Brestovac — SI. Požega sa zadatkom da tim pravcem prodiru ka gradu. Međutim, neprijatelj je tu — iznad ceste i uz rijeku Orljavu, imao utvrđene položaje (k. 198 i 220, N. Selo, k. 285, Draškovci, rub šume, obala rijeke, kuće uz put) i bataljoni, i pored snažnog pritiska i velike upornosti, nisu postigli značajniji uspjeh, ali su čvrsto vezali neprijatelja sve do 19 sati. Tada je uslijedilo naređenje za povlačenje i pokret pravcem: Mihaljevci — Golobrdci — Kuknovci — Brđani — Sloboština — — Orljavac — Kamensko — Pakrac — Kukunjevac[47] (sekcija SI. Požega i Pakrac 1:100.000).

Blokadu SI. Požege preuzela je 48. makedonska divizija.[48]

Marš brigade je trajao cijelu noć i sutrašnji dan. Sa zemlje od neprijatelja nije uznemiravana, ali iz zraka je napadana više puta, pa je imala i 6 ranjenih.

[47] Pokreti i borbe Omladinske brigade od 13 — 19. travnja opisani su na bazi Operativnog izvještaja brigade i podataka i ocjena iz operativnih dnevnika brigade i divizije, te drugih navedenih dokumenata.

Isto, reg. br. 20-1 i 2/8, k. 1297.

[4fi] U nedostatku jačih snaga, minobacača i topova, Omladinska i Virovitička brigada, i pored najbolje volje i primjerne upornosti, nisu mogle učiniti ništa više, nego da drže u blokadu ovo jako uporište skoro dva dana i nanesu neprijatelju gubitke od 80 mrtvih i 127 ranjenih. Same su imale 9 mrtvih i 63 ranjena.

Isto, reg. br. 22/2, k. 1293.

U sela Korita i Kukunjevac je stigla kasno uveče. U Kukunjevcu se smjestio štab brigade s prištapskim jedinicama. Iako je ljudstvo bilo veoma umorno, trebalo je postaviti obezbjeđenje od pruge i puta.[49] Na ovom rejonu divizija je ostala[50] do 23. travnja.

Omladinska brigada je tada imala četiri bataljona i brojala 1.090 boraca i rukovodilaca; od naoružanja je imala 36 pm, 2 teška i 9 lakih mitraljeza, 4 teška i 2 laka minobacača, 3 ptp i 4 »džon bula«, 709 pušaka, 106 automata, 60 pištolja, oko 130.000 metaka i 300 mina. Četvrti bataljon je 22. travnja rasformiran, a njegovo ljudstvo raspoređeno u ostale jedinice brigade.[51] Vrijeme ovih dana bilo je lijepo i sunčano, pravo proljetnje, pa je to iskorišteno i za kratkotrajan i ugodan odmor. Međutim, već 22. travnja počelo je nastupanje neprijateljevih dijelova prema Koritima. Borbu ispred Korita i Brezovca primio je 1. bataljon, koji se i nalazio u Koritima. On je uspio da potisne neprijatelja i nanese mu gubitke, dok je sam imao 3 mrtva i 7 ranjenih drugova.[52]

Pošto su jedinice 3. armije (16, 36, 32. i 51. divizije) od 19. do 21. travnja razbile jaku neprijateljsku obranu u Podravini, oslobodile P. Slatinu, Mikleuš, Donju Bukovicu i druga mjesta i energično nastupale ka Virovitici i liniji Đurđevac — Bjelovar (radi obezbjeđenja njihovog lijevog boka), štab 3. armije naredio je 4. diviziji da do dolaska 1. armije ostane na tom sektoru.[53]

U isto vrijeme s ovim naređenjem štab 3. armije saopćava diviziji i svoju naredbu o redovnom održavanju dio-veza, o obavještavanju o svim pravcima nastupanja, o liniji koja se dostiže, o neprijateljskim položajima, jačini i namjerama neprijatelja i vremenu javljanja. To naređenje je prenijeto i štabu Omladinske brigade, uz na-

[49] Cijela divizija je stigla na sektor Pakrac — Lipik (štab u Pakracu).

Isto, reg. broj 26-65/2, k. 1293.

[50] Isto, reg. br. 21/2, k. 1293.

[51] Isto, reg. br. 23-6/8, k. 1297 i reg. br. 21/8, k. 1297.

[52] Arhiv VII, reg. br. 23-7/8, k. 1297 (Operativni dnevnik brigade).

[53] Arhiv VII, reg. br. 37-3/1, k. 1293.

pomenu da se javlja štabu divizije (radiom) svakog sata u 5. minuti.[54]

U Omladinsku brigadu je u isto vrijeme stiglo i pismo Štaba 6. udarnog korpusa,[55] u kome se pored ostalog kaže:

»Dragi drugovi!

Pred jedinicama VI korpusa, pred svim našim ustanovama i institucijama, pred svim našim borcima i rukovodiocima predstoje dani u kojima ćemo se pokazati pred našim još neoslobođenim narodom, kao vojska narodna i oslobodilačka«.

OSLOBOĐENJE GRUBIŠNOG POLJA

Dvadeset četvrtog travnja ujutro, završivši trodnevni odmor, brigada je, na osnovu naređenja divizije, krenula na sjever[56] ka Dežanovcu i Hrastovcu između Daruvara i Garešnice. Već narednog dana 2. bataljon je napao i ušao u selo Rašenicu.

Pokret za Dapčevicu, u sklopu priprema za napad na Grubišno Polje, izvršen je 26. travnja. Tog dana u brigadu je stiglo obavještenje o proglašenju 1. svibnja državnim praznikom DFJ, koji u svim jedinicama treba svečano proslaviti i uveličati »novim i odlučnim pobjedama«. Radi toga je štab 3. armije i zakazao prvomajsko međudivizijsko takmičenje za period 25. travnja do 5. svibnja 1945. Glavni ciljevi takmičenja bili su: broj oslobođenih sela i gradova, broj ubijenih i zarobljenih neprijateljskih vojnika i oficira, količina uništenog i zaplijenjenog ratnog materijala, broj održanih zborova, mitinga, konferencija i priredaba na slobodnoj teritoriji, stanje jedinica i odnos prema narodu.[57]

U isto vrijeme sastav brigade je upoznat i s pismom komesara 3. armije, koji na sličan način kao i štab 6. korpusa ukazuje na pravilan odnos pripadnika JA prema narodu novooslobođenih mjesta i na bratski i drugarski od-

[54] Isto, reg. br. 8-2, k. 1204.

[55] Isto, reg. br. 21-1/5, k. 1305 (upućeno svim jedinicama i ustanovama korpusa).

[56] Arhiv VII, reg. br. 36/1, k. 1293 i operativni dnevnici brigade i divizije.

[57] Arvih VII, reg. br. 10-2, k. 1304.

nos starih i novih boraca. Pismom je ukazano i zahtijevano i potpuno angažiranje u prvomajskom takmičenju i proslavi Prvog maja.[58]

Noću 26/27. travnja jedinice 40. divizije izašle su na položaje radi napada na Grubišno Polje. Omladinska brigada je imala položaj na rubu Oborove Šume, od k. 153 na istok. Desno je Virovitička brigada, a lijevo 5. krajiška i 48. makedonska divizija. U toku cijelog tog dana vođene su oštre borbe za Grubišno Polje i okolna mjesta.[59] Slijedeće noći i dana brigade 40. divizije (Omladinska i Virovitička) su poboljšale svoje položaje i još više pojačale pritisak na neprijatelja. Ni dva snažna protivnapada neprijatelja, izvršena 29. travnja, nisu mu pomogla u nastojanju da održi Grubišno Polje. Omladinska, Virovitička i druge brigade skršile su te njegove pokušaje i nanijele mu ozbiljne gubitke.

Međutim, i slijedećeg dana neprijatelj ne popušta i nastoji po svaku cijenu održati širi rejon Grubišnog Polja i time koliko-toliko usporiti nepovoljan razvoj situacije između Drave i Save i posebno na pravcu Bjelovara. No, sve je bilo uzalud. Napad naših jedinica koji je otpočeo u 19 sati 30. travnja neprijatelj više nije mogao izdržati.

Omladinska je dobila zadatak da uz podršku divizijske artiljerije što prije zauzme željezničku stanicu i groblje i spriječi izvlačenje neprijatelja prema V. Zdencima i Grabovcu. Štab divizije se nalazio na sjeveroistočnoj granici Grubišnog Polja.[60]

Noću 1. svibnja neprijatelj slomljen i potučen otpočinje povlačenje ka Bjelovaru, dok su mu naše snage stalno za petama.

Prvi svibanj je osvanuo lijep i sunčan. Pravi veliki praznički i borbeni dan. Okolnosti da je dočekan i posljednji ratni Prvi svibanj, da je neprijatelj u rejonu Grubišnog Polja slomljen u samo njegovo svitanje i da se konačna pobjeda već sasvim približila, posebno su nadahnjivali borce i rukovodioce toga ratnog dana 1945. No, za

[58] Isto, reg. br. 23-5, k. 1305.

[59] Omladinska brigada je u tim borbama imala 6 mrtvih i 45 ranjenih;

Isto, reg. br. 23-7/8, k. 1297.

[60] Isto, reg. br. 37/1, k. 1293.

slavlje nije bilo vremena. Do njegovog predvečerja Omladinska brigada je izbila u Veliku Pisanicu, a ostale brigade divizije posjele su sva važnija mjesta na prostoru Grubišno Polje — V. Pisanica.[61]

Posljednjih dana travnja 1945. godine, Omladinska brigada je imala preko 1.000 boraca i rukovodilaca, od kojih oko 150 članova KP, 15 kandidata i blizu 200 skojevaca.[62]

Prema izvještaju štaba Omladinske brigade od 2. travnja,[63] u svim borbama vođenim u travnju 1945. godine, brigada je izgubila 290 boraca i rukovodilaca (45 mrtvih, 187 ranjenih i 58 nestalih), 2 mitraljeza, 5 puškomitraljeza i 46 pušaka.[64] U isto vrijeme ubila je 238 neprijateljskih vojnika, ranila 328 i zarobila 100, a zaplijenila 2 mitraljeza, 4 automata, 18 pištolja, 65 pušaka i više druge ratne opreme.

Vojno-politička informiranost brigadnog sastava u travnju bila je dobra. Radio-vijesti, štampa i usmene informacije starješina i komunista doprinosili su da ljudstvo bude stalno upoznato s vojno-političkom situacijom i stanjem na frontu u našoj zemlji.

Pomanjkanje municije za priličan dio engleskog naoružanja i naredba o zabrani otvaranja vatre na većim odstojanjima[63] doprinijeli su također ovim diskusijama.

Naravno da su kroz politički i partijski rad ta pitanja objašnjavana, ali želja za kompletnim naoružanjem i ravnopravnim učinkom u narednim borbama bila je jača od »razumijevanja situacije« i ostala je prisutna do kraja rata.

Gledano u cjelini, politički i partijski rad posljednjih dana rata bili su usmjereni na stalno jačanje i očuvanje borbenog morala, na informiranje sastava o vojno-politič-

[81] Isto, reg. br. 26-67/2, k. 1293 i reg. br. 23-8/8, k. 1297.

[62] Svrstanih u tri bataljona, 3 sam. čete i nekoliko vodova, a komunisti organizirani u četne ćelije i 3. bat. biroa (Izvještaj sekretara part. org. 16. omlad. brigade).

Isto, reg. br. 1/1, F 9/1, k. 1297.

[63] Upućen štabu 40. div. 2. svibnja 1945. pod nazivom »Pregled efekata akcija u aprilu«.

Isto, reg. br. 22-1/8, k. 1297.

[64] Mitraljezi i puškomitraljezi su uništeni u borbi, a puške dijelom izgubljene s nestalim, a dijelom odnesene uz ranjenike — konstatira se u izvještaju štaba brigade.

[65] Arhiv VII, reg. br. 13-2, k. 1304.

koj situaciji i obezbjeđenje pravilnih odnosa prema narodu novooslobođenih krajeva i borcima iz drugih krajeva zemlje.

Ozbiljnijih propusta tu nije ni bilo. Ako se tome radu što i moglo zamjeriti, onda je to nedovoljna toplina u prihvatu novih boraca i nedovoljna politička aktivnost mlađih i neiskusnijih rukovodilaca, članova KP i ćelija prištapskih jedinica. Četne ćelije u bataljonima radile su prilično dobro, a najbolje je radio partijski biro 1. bataljona i njegovo rukovodstvo SKOJ-a. Sasvim solidan bio je i partijski biro 3. bataljona.[66]

Polazeći od svega onoga što je o borbama i radu jedinica navedeno, može se sa sigurnošću zaključiti da je Omladinska udarna brigada »Jože Vlahović« u posljednji mjesec drugog svjetskog rata ušla u dobrom borbenom i moralno-političkom stanju i raspoloženju, riješena da u svetoj oslobodilačkoj borbi istraje i svoj dug daje do kraja.

Drugi svibanj 1945. proveden je u V. Pisanici i iskorišten za pripreme daljih nastupanja i dejstava.

Zapovijest štaba 40. divizije o daljem napredovanju na zapad (radi zauzeća Bjelovara) i što prisnijem sadejstvu sa jedinicama 16. vojvođanske divizije[67] na to je i konkretno usmjeravala.

Predveče istog dana brigada se prebacila u Donje Polje i Sasovac da bi, prema pomenutoj zapovijesti, naredni dan, 3. svibnja u 18 sati, napala neprijatelja u Kozarevcu i odbacila ga ka Međurači.

Kako su u međuvremenu vojvođanske jedinice napale i zauzele sela Severin i Staru Raču, neprijatelj se iz ostalih manjih uporišta povukao u Bjelovar, pa do sukoba Omladinske brigade s neprijateljem u Kozarevcu nije došlo.

Najteže borbe vodila je 18. brigada kod Galovca, a i na drugim pravcima neprijatelj je pružao žestok otpor. No pritisku nije mogao odoljeti, pa je i Bjelovar u toku dana oslobođen. Vrijeme je bilo divno i oslobođeni grad sa vojskom i narodom na ulicama izgledao je svečano.[68]

[66] Ocjena moralno-političkog stanja i političkog rada u brigadi tokom travnja data je na osnovu izvještaja sekretara partijske organizacije;

Isto, reg. br. 1/1, F. 9/1, k. 1297.

[67] Isto, ret. br. 38-1/1, k. 1293.

[68] Isto, reg. br. 26-67/2, k. 1293 i reg. br. 23-8/8, k. 1297.

Prema naređenju štaba 3. armije, cijela 40. divizija se smjestila u Bjelovaru i ostala u njemu kao garnizona jedinica sve do 6. svibnja. Tada je grad i sve obaveze u njemu predala komandi mjesta i KNOJ-u i krenula prema Žabnom.[69] Prije pokreta iz Bjelovara sve jedinice su dobile naređenje o: (1) poboljšanju marševske discipline; i (2) poboljšanju »veza i sadejstva sa vlastitom avijacijom«.[70] Sve ljudstvo je sa ovim zahtjevima štaba divizije — razrađenim od štaba brigade — odmah upoznato, a na slijedećim marševima toga se i pridržavalo.

Na osnovu naređenja štaba divizije za pokret, Omladinska brigada je kretala pravcem: s. Plavnice — s. Predavač — s. Rovišće — Sv. I. Zabno (sekcija Bjelovar i Čazma 1:100.000),[71] gdje je stigla po velikoj vrućini i prašini.

Nakon kraćeg odmora krenulo se ka Križevcima (sekcija Čakovec 1:100.000), za koje su vojvođanske i srpske jedinice već vodile borbu protiv Bobanovih ustaša.

Do 21 sat tog dana Križevci su oslobođeni, a neprijatelj je, povlačeći se ka Varaždinu i Zagrebu, odvodio (kao i iz Bjelovara) državne činovnike i đake, kako bi pokazao njihovu »odanost NDH i povezanost sa ustaškim pokretom.« U prvoj prilici, međutim, i jedni i drugi su bježali natrag.[72]

Tu noć i početak slijedećeg dana Omladinska brigada i cijela 40. divizija su provele u odmoru i sređivanju u Križevcima. Ovdje ih je zatekla i zapovijest štaba 3. armije izdata u 24. sata 7. svibnja 1945. godine,[73] kojom je između ostalog saopćeno da je Njemačka tog dana potpisala bezuvjetnu kapitulaciju, a Pavelićeva vlada i glavnina njemačkih i ustaških snaga napustila Zagreb, da su oslobođeni Varaždin i Ljubljana i da se 1. armija sasvim približila Zagrebu, te da se neprijatelj povlači ka zapadu.

Međutim, za Omladinsku udarnu brigadu »Jože Vlahović«, kao i za cijelu Jugoslavensku armiju, rat još nije

[69] Arhiv VII, reg. br. 40-1/1, k. 1293 i operativni dnevnici brigade i divizije.
[70] Arhiv VII, reg. br. 14-2, k. 1304.
[71] Isto, reg. br. 41/1, k. 1293.
[72] Isto, reg. br. 26-69/2, k, 1293.
[73] Isto, reg. br. 46-3/1, k. 1293.

bio završen i one su morale dalje. U sklopu općeg nadiranja 3. armije ka Mariboru, Dravogradu i Celovcu, 40. divizija je imala da nastupa pravcem: Križevci — s. Novi Marof — Lepoglava — s. Krali — s. Ptujska Gora — s. Veliko Pragersko (sekcija Čakovec, Ptuj, Rogatec, Maribor 1:100.000) i održava stalnu vezu s 12. (desno) i 17. divizijom (lijevo).

Izvršavajući naređenje štaba svoje divizije,[74] Omladinska brigada je krenula prije podne 8. svibnja i oko ponoći toga dana stigla u Novi Marof- U putu je uhvatila i vijest Radio-Londona o kapitulaciji Njemačke,[75] o čemu je, kao i o borbama naših jedinica za Zagreb, već bila obaviještena.

Poslije kraćeg odmora, na osnovu zapovijesti dobivene još u toku marša,[76] brigada je 9. svibnja krenula ka Lepoglavi pravcem: Remetinec — Podevčevo — Margečani — Prigorec — Ivanec — Lepoglava. Uz put je kompletno osiguravala ove kolone. Pošto je brigada dobila zadatak da što prije stigne u Lepoglavu i spasi zatvorenike u kaznionici, marširalo se vrlo usiljeno. Međutim, idući pješke ona nije mogla stići »na vrijeme« i neprijatelj je noću 9/10. minirao kaznionicu u kojoj je bilo 600 političkih zatvorenika (koji su svi izginuli), a zatim napustio Lepoglavu.[77]

Desetog maja, gotovo bez odmora, Omladinska brigada produžava nastupanje u pravcu Slovenske Bistrice i Slovenskog Konjica, a Osamnaesta u pravcu V. Pragerskog. Dvanaestog maja obje brigade su stigle na cilj. Motorizirana prethodnica 18. brigade, koja je tamo stigla ujutro, zarobila je u šumi kraj Pragerskog 160 neprijateljskih vojnika i oficira,[78] a Omladinska brigada, koja je iznenadno upala u Slovensku Bistricu, zarobila je kompletnu

[74] Isto, reg. br. 46-2/1, k. 1293.
[75] Isto, reg. br. 23-8/8, k. 1297.
[76] Isto, reg. br. 46-1/1, k. 1293.
"[7] Arhiv VII, reg. br. 26-70/2, k. 1293 (Operativni dnevnik 40. divizije).
;[s] Prema Operativnom dnevniku divizije i prema operativnom izvještaju divizije od 19. svibnja 1945. — 101 neprijateljev vojnik i oficir.
Arhiv VII, reg. br. 36-1/2, k. 1293.

Grupa rukovodilaca brigade, slijeva udesno: Drago Bobetko Maga, Đuro Dulić, Marko Opačić i (čuči) Gajo Gaćeša; Orahovica, početak 1945.

njemačku jedinicu jačine oko 700 vojnika i starješina sa cjelokupnom ratnom opremom i naoružanjem.[79]

Istoga dana, na osnovu divizijske zapovijesti[80] da sve jedinice divizije, sa područja Fram — V. Pragersko, krenu u Maribor i smijene 51. diviziju, te ostanu u gradu kao garnizon, pošla je i Omladinska brigada. Do zore slijedećeg dana cijela divizija je stigla u Maribor i razmjestila se po tamošnjim kasarnama. Omladinska brigada se smjestila u kasarnu Škole rezervnih inžinjerijskih oficira i dobila zadatak da pored redovnog osiguranja obezbjeđuje i logor zarobljenika u kome su se nalazile ustaše, domobrani, četnici i Nijemci. Hrani, ličnoj bezbjednosti pojedinaca (od prikrivenih neprijateljskih elemenata) i pravilnom odnosu prema narodu posvećena je puna pažnja.[81]

[79] Arhiv VII, reg. br. 23-9/8, k. 1297 (Operativni dnevnik brigade), reg. br. 26-70/2, k. 1293 (Operativni dnevnik divizije i reg. br. 36-1/2, k. 1293 (Operativni izvještaj štaba 40. divizije).

[60] Arhiv VII, reg. br. 47-1/1, k. 1293.

[81] Isto, reg. br. 23-9/8, k. 1297 i reg. br. 26-70/2, k. 1293.

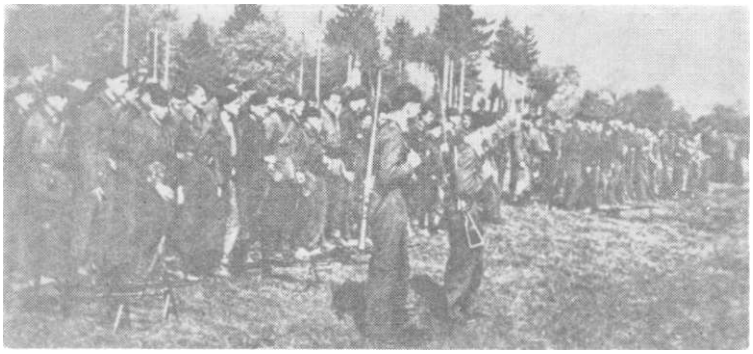

Omladinska brigada nakon dolaska u Sloveniju, proljeće 1945.

Politički komesari Šesnaeste omladinske brigade neposredno pred svršetak rata, proljeće 1945.

U Mariboru je dobivena i naredba o proizvođenju i unapređenju u čin podoficira i desetara slijedećih drugova:[82]

• *u čin starijeg vodnika:* Bolić Andrije Stevo, Dojmi Nikole Erkolano, Dijak Ivana Antun, Dujmović Đ. Franjo,

[82] Isto, reg. br. 29-1/1, k. 1294.

Hadžić A. Ferid, Kovačević M. Branko, Kasalica G. Joco, Lazić M. Stevo, Pavelić S. Ivan, Stanojević S. Bogdan.

• *u čin vodnika:* Babić B. Dragutin, Hrženjak M. Dragutin, Jozing I. Ivan, Janković L. Dušan, Ković K. Zorka, Križevac A. Đuro, Mirolović M. Ivan, Mijatović L. Nikola, Petković L. Ivan, Stanisavljević L. Pajo, Suvajdžić V. Veljko.

• *u čin mlađeg vodnika:* — 30 drugova i u čin desetara 73 borca.

• *u čin starijeg vodnika:* unapređeni su vodnici Andrijin S. Nikola, Antolić I. Ivan, Bujić S. Momir, Jerenić L. Bogdan i Milić S. Stojan, a *u čin vodnika:* mlađi vodnici Firkelj N. Ivan, Metlikoš P. Milan, Popara M. Stevo i Rukiić A. Stjepan.

Noć 13/14. i 14. prije podne, Omladinska brigada je provela na istom mjestu i sa istim zadatkom kao i 13. svibnja. No, kako neprijatelj na našem tlu još nije položio oružje i rat za jedinice Jugoslavenske armije nije završen, mnoge njene jedinice još su vodile borbe. Tako su se 51. divizija i još neke jedinice Treće armije tukle sa grupacijom oko 40.000 Nijemaca, ustaša, četnika i domobrana sabijenih oko Dravograda. Radi bržeg okončanja ove operacije naređeno je Štabu 40. divizije da iz Maribora ka Dravogradu hitno uputi jednu svoju brigadu i on se odlučuje za Omladinsku udarnu brigadu »Jože Vlahović«. Još istog dana ona je upućena na taj sektor. Deset kilometara od Dravograda brigada se iskrcava iz vlaka i ubrzo se pojavljuje na čukama iznad grada — na desnoj obali Drave.

Za neprijatelja je to predstavljalo iznenađenje, koje je ubrzalo njegovo kolebanje i doprinijelo opkoljavanju i zarobljavanju ove značajne neprijateljske grupacije. Tako je i na tom sektoru zavladao mir i nastupio željeni historijski trenutak — pobjeda, sloboda i radost.

U sklopu Dravogradske operacije 3. armije i Omladinska brigada je, prema tome, ispunila svoj zadatak i kao i druge jedinice zarobila veliki broj neprijateljskih vojnika i zaplijenila mnogo ratne opreme i oružja, završavajući tako svoj posljednji ratni dan u velikoj oslobodilačkoj borbi naroda Jugoslavije.

Posljednjeg dana rata ona je imala 1.025 boraca i rukovodilaca svrstanih u tri bataljona i više samostalnih

četa i vodova. Na čelu brigade tog dana bili su Stanko Basarić, komandant brigade, Alojz Tencer, komesar brigade, Sreto Zarković, načelnik štaba brigade, i Savo Kusturić, pomoćnik komesara brigade.

Nakon završetka zadatka kod Dravograda Omladinska brigada »Jože Vlahović« se 16. 5. 1945. vraća ponovo u Maribor. Vrijeme je bilo sunčano i toplo, rat je pobjedonosno završen, brigada je i njegovog posljednjeg dana dala svoj doprinos i svi su zbog toga, kao i zbog onog što su do tada dali i učinili, bili ponosni, veseli i raspoloženi.[83]

Omladinska udarna brigada »Jože Vlahović« postojala je, ratovala i išla iz borbe u borbu gotovo dvije i pol ratne godine. Od onog decembarskog dana 1942. godine, kada je formirana u malom slavonskom selu Gornjim Borkima, pa do posljednjeg dana rata u rejonu Dravograda u Sloveniji, vodila je Omladinska na stotine borbi, izvojevala je mnoge pobjede i nanijela velike gubitke neprijatelju. Kroz njene redove prošle su hiljade boraca — mladića i djevojaka iz gotovo svih krajeva naše zemlje. Preko hiljadu od njih ostalo je zauvijek na poprištima borbi i nije dočekalo da vidi slom neprijatelja i ovaj pobjedonosni povratak brigade s više hiljada pokunjenih i bespomoćnih njemačkih, ustaških i drugih neprijateljevih vojnika. Stoga su se i misli preživjelih, pored razmišljanja o pobjedi i budućnosti, neprestano vraćale i na izginule drugove i drugarice, odajući im intimnu poštu i počast.

Prošla je eto i četvrta ratna zima, a uveliko i proljeće. Rat u Evropi je okončan. Četiri velike sile — pobjednice podijelile su Njemačku i okupirale svaka svoj dio. Preživjeli zatočenici iz nacističkih logora ulagali su posljednje ostatke snage da stignu do svojih domova, a dojučerašnji njihovi mučitelji i silnici punili su zarobljeničke logore širom Evrope. I ulice Maribora su se pretvorile u marš-rutne pravce zarobljenih Nijemaca i njihovih sljedbenika, koji su ih izdašno pomagali u toku četvorogodišnjeg rata. U Mariboru je i veliki zarobljenički logor, pun Nijemaca, ustaša, četnika i neprijatelja svih boja, ali i zavedenih i silom mobiliziranih još golobradih mladića.

[83] Arhiv VII, reg. br. 36-1/2, k. 1293 (Operativni izvještaj štaba 40. divizije), reg. br. 26-72/2, k. 1293 i reg. br. 23-9/8, k. 1297.

Rat je završen i ljudi su odahnuli. Grad je oživio i raduje se slobodi. Stariji i djeca — već izlaze na obale nabujale Drave i u ozelenjele parkove, a mlađi i odrasli — svojski se prihvaćaju posla, jer treba misliti na obnovu i izgradnju zemlje Tako je širom Jugoslavije, radost zbog završetka rata, tuga za izgubljenim i briga za obnovu domova i opustošene zemlje.

Sa fronta se postepeno vraćaju pobjedničke jedinice Jugoslavenske armije.

Borci i rukovodioci Omladinske brigade stigli su u Maribor. Iz posljednje bitke došli su umorni i preplanula lica, ali beskrajno srećni. Nekoliko dana se odmaraju i kreću za Varaždin. No, mirnodopski život kao da nije bio predviđen za Omladinsku brigadu. Posljednjeg dana svibnja i cijeli lipanj 1945. ona provodi na terenu u hvatanju i likvidiranju neprijateljevih ostataka koji su tumarali šumama i planinama Zagorja i Kalnika.

I ovaj, kao i bezbroj drugih zadataka, Omladinska udarna brigada »Jože Vlahović« uspješno je izvršila. Razbila je nekoliko neprijateljskih grupa i uhvatila preko 100 bandita. A onda povratak u kasarnu i, umjesto borbi i bojeve municije, svakodnevna obuka i »obična« manevarska municija radi pripreme — za očuvanje krvlju izvojevanih tekovina oslobodilačke borbe i da se više nikad ne ponovi travanj 1941. godine, da više nikad na tlo Jugoslavije ne kroči, nekažnjeno, noga neprijatelja.

»Rastajući se« od 16. omladinske udarne brigade »Jože Vlahović«, treba napomenuti da ona »živi« i danas, i to dvostruko — u sjećanju i srcima mnogih njenih boraca i građana i kao moderno opremljena i naoružana jedinica JNA.

Današnji njeni pripadnici mogu biti ponosni na svoju ratnu brigadu i njene borce koji su u spremnosti da daju sve od sebe i izdrže sve teškoće bili uvijek na visini ideala i zadataka.

No, takva ratna prošlost i više poginulih nego što je bilo u stroju na formiranju u G. Borkima obavezuju i sadašnji i budući njen sastav na stalan i samoprijegoran rad u izgradnji čvrstog moralno-političkog jedinstva, stručne spreme i borbene gotovosti svoje brigade.

NEPOTPUNI

BORBI 16. OMLADINSKE BRIGADE »JOZE VLAHOVIC«
DNEVNIKU BRIGADE — BEZ

Period	Vodila borbi	Nepr. vojnika: Ubila	Nepr. vojnika: Ranila	Nepr. vojnika: Zarobila	Zaplijenila od nepri: P. mitraljeza i mitraljeza	Zaplijenila od nepri: Pušaka	Zaplijenila od nepri: Automata	Zaplijenila od nepri: Minobacača	Zaplijenila od nepri: Pištolja	Zaplijenila od nepri: Topova
29. 12. 1942 — 20. 03. 1943.	17	113	135	156	9	161	45	0	11	0
21. 03. 1943 — 20. 10. 1943.	25	576	629	238	19	507	30	4	16	6
21. 10, 1943 — 15. 07. 1944.	46	573	800	102	6	86	5	1	10	0
16. 07. 1944 — 15. 03. 1945.	29	493	900	720	45	991	17	7	58	12
16. 03. 1945 — 15. 05. 1945.	14	270	360	800	9	511	42	10	10	7
Svega:	131	2028	2824	2016	88	2256	139	22	105	25

Pored navedenog Omladinska brigada je zaplijenila preko 10 znat), 5 radio-stanica, 3 telefonske centrale i tridesetak telefona, 2 — 300 vojničkih konja i oko 30 vagona živežnih namirnica, a

Omladinska brigada se istakla u borbi za Voćin i borbama na neprijateljske ofanzive »Braun«, pri prodoru (i povratku) 4. divizije berku, u napadima na neprijateljsko uporište u Pakracu listopada revo lipnja 1944, u napadu na neprijateljsko uporište u Našicama borbi u završnim operacijama za oslobođenje zemlje.

REZULTATI

(PREMA IZVJEŠTAJIMA O BORBAMA I OPERATIVNOM DRAVOGRADSKE OPERACIJE)

atelja				Uništila neprijatelju								
Bombi	Metaka	Kamiona i sanitet. atb.	Put. automob.	Tenk. i bornih kola	Topova	Kamiona	Motocikla	Pruge u kilometrima	Lokomotiva/vagona	Želj. stanica	Mostova	Napomena
30	112.000	0	0	0	0	0	0	2	120	1	0	
270	250.000	3	0	2	0	2	2	3	0	1	4	
65	32.500	2/1	3	1	2	2	1	8,2	0	1	5	
300		0	6	2	0	24	0	3	/10	0	6	
35		0	1	0	0	28	3	0	0	0	0	
700	394.500	5/1	10	5	2	56	6	16,2	4/30	3	15	

vagona raznovrsne municije (granata, mina,, metaka — broj neponekoliko vagona razne vojničke spreme i sanitetskog materijala, uništila 2 — 300 tt stubova i desetinu kilometara tt linija,
pruzi Zagreb — Beograd u siječnju 1943, u borbama za vrijeme NOVH za Kalnik i Zagorje u srpnju 1943, svojom ulogom na Zum-1943. i rujna 1944, u napadu na neprijateljsko uporište u s. Komastudenog 1944, na Virovitičkom mostobranu i nizom uspješnih

S P I S A K

POGINULIH BORACA I RUKOVODILACA BRIGADE[1]

ABRAMOVIC Pero, rođen 1903. u Rezovcu kod Virovitice, poginuo 17. veljače 1945. kod Sažija.

ADILAGIČ Adil, rođen 1928. u Cazinu, borac, poginuo 3. prosinca 1944.

ADZIČ Mato, rođen 1921. u Tordincima, Vukovar, borac, poginuo 5. veljače 1945. u selu Trnavi.

AGATIČ Božo, rođen 1905. u Gorjanima, kraj Đakova, borac, poginuo 22. siječnja 1945. u selu Dinjevcu.

ALAGIĆ Muharem, poginuo u Čremušini 29. svibnja 1943. godine.

ALEKSIČ Luka, rođen u Velikoj Peratovici, kraj Grubišnog Polja, komandir čete, poginuo 18. srpnja 1944. kod sela Gašinaca.

ALILOVIC Dragutin, rođen 1925. u Prnjavoru, borac, poginuo 28. veljače 1945. na Zvečevu.

ANDELIČ Dragan, rođen 1915. u Srednjim Grabovljanima, kod Pakraca, borac, poginuo 13. veljače 1945.

ANCIČ Ivan, rođen 1913. u Novom Selu kod Petrinje, borac, Tjoginuo 28. veljače 1945. na Zvečevu.

ANDRIČ Andrija, rođen 1928. u Borojevcima kod Đakova, borac, poginuo 27. travnja 1945.

ANDEL Đuro, rođen 1927. u Badljevini, kod Pakraca, borac, poginuo 7. veljače 1945. u Daruvaru.

ANĐELIČ Šime, rođen u Klokočeviku, kod Slavonskog Broda, borac. poginuo 29. svibnja 1943. na pruzi kod Starih Perkovaca.

ANTOLOVIC Antun, rođen 1913. u Gornjem Brdu, kod Slavonske Požege, borac, poginuo 3. prosinca 1944.

ANTOL Slavko, rođen 1929. u Sladulji, kod Podravske Slatine, borac, poginuo 25. veljače 1945. kod Brodske Varoši.

[1] Sačinjen na osnovu spiskova poginulih boraca i rukovodilaca brigade, kojima raspolaže Arhiv VII (u kutijama RP 57, RP 86, RP 87 i RP 18), i drugih dokumenata i sjećanja nekih preživjelih drugova koje smo mogli konsultovati.

ANTUNOVIĆ Josip, rođen u Pleternici, borac;, poginuo 3. prosinca 1944.
ANTOLOVIĆ Milan, rođen 1901. u Bolmanu, kod Darde, borac, poginuo 16. veljače 1945. na Ravnoj gori.
ANTOLOVIĆ Nikola, borac, poginuo 12. veljače 1945. u Virovitici.
ARAMBAŠIĆ Milan, rođen 1928. u Pavlovcima, kod Slavonske Požege. borac, poginuo 6. veljače 1945. u Velikim Zdencima.
ARZIC Redžo, borac iz Bihaća, poginuo 12. veljače u Virovitici.
AUGUSTINOVIĆ Adam, rođen 1912. u Kaptolu, kod Slavonske Požege, borac, poginuo 6. veljače 1945. u Velikim Zdencima.
AZENIĆ Jozo, rođen u Šljivovcima kod Donjeg Miholjca, borac, poginuo 20. studenog 1944.
BABIĆ Dragan, rođen u Samoboru, borac, poginuo 27. srpnja 1944. u Slatinskom Drenovcu ili Cačincima.
BABAN Jozo, rođen 1915. u Zupi, Imotski, poginuo 18. studenog 1944. kod Našica.
BABIČ Stjepan, rođen 1925. u Ilači, kod Sida, borac, poginuo 17. siječnja 1945. u Đuretini.
BABUDER Ivan, rođen 1924. u Bužimu, kod Velike Gorice, borac, poginuo 16. travnja 1945. u Vetovu.
BAJANIĆ Vaso, rođen 1917. u Somboru, borac, poginuo 4. ožujka 1945. kod Lisičina.
BAJBAŠA Marko, rođen 1920. u Glušici, kod Metkovića, borac, poginuo 1. ožujka 1945. na Zvečevu.
BAKIC Stevo, rođen 1905. u Caprgincima,. kod Nove Gradiške, borac, poginuo 28. travnja 1944. u Velikoj Barni.
BAKULIC Josip, rođen 1918. u Josipdolu, kod Karlovca, borac, poginuo 27. listopada 1944. u Lađevcima, sahranjen u selu Subocka.
BALAŠ Slavko, borac, poginuo 24. veljače 1945. u Podgoraču, sahranjen u selu Ostrošinci.
BALAŠIC Marin,, rođen 1923. u Slavonskom Brodu, borac, poginuo 23. studenog 1944.
BALIČEVIC Andrija, rođen 1929. u Andrijevcima, kod Slavonskog Broda, poginuo 26. travnja 1945. u Raševici.
BALIC Stjepan, borac, rođen 1925. u Sidu, poginuo 17. siječnja 1945. u Đuretini.
BALTOVIĆ Stjepan, rođen 1924. u Čazmi, poginuo 10. ožujka 1943. u šumi Vučjak (Slavonija), gdje je i sahranjen.
BANOVIC Nikola, rođen 1923. u Pleternici, kod Slavonske Požege, borac, poginuo 16. studenog 1944.
BANJAC Mirko, rođen 1927. u Bosanskoj Dubici, poginuo 8. siječnja 1945. u Đuretini.
BARANJAC Nikola, rođen 1916. u Dalju kod Osijeka, poginuo 13. veljače 1945. u Mijačima.
BARBIR Savo, rođen 1924. u Belajcima, Pakrac, poginuo 27. travnja 1945. u Velikoj Barni, sahranjen u selu Mala Peratovica.
BATIR Franjo, rođen 1919. u Ivankovu kod Vinkovaca, borac, poginuo 28. veljače 1945. u Zvečevu.
BATISTA Ivan, rođen 1916. u Donjoj Brebrini, Slavonski Brod, poginuo 13. ožujka 1945. u Pivnicama, gdje je i sahranjen.

BAŠIĆ Bude, rođen 1921. u Vukovaru, borac, poginuo 18. rujna 1941. u Virovitici, sahranjen u selu Jasenašu.
BERTOLOVlC Slavko, rođen 1907. u Ferđinandovcu kod Đurđevca, borac, poginuo 22. siječnja 1945. kod Dinjevca.
BOGOVIĆ Ivan, rođen 1920. u Pitomači, borac, poginuo 16. siječnja 1945. u Trnavi.
BENČEVIČ Stjepan, rođen 1914, u Pocrkavlju, poginuo 6. veljače 1945. u Velikim Zdencima.
BENETA Ivan, rođen 1920. u Čađavici, Donji Miholjac, poginuo 16. prosinca 1944.
BENEŠ Pavao, rođen 1926. u Gornjem Miholjcu, Podravska Slatina, poginuo 16. veljače 1945. na Ravnoj gori.
BENKO Aleksej, rođen 1922. u Kutjevu, Slavonska Požega, poginuo 13. ožujka 1945. u Pivnicama, gdje je i sahranjen.
BERGMAN Josip, rođen 1902. u Prekopakri, Pakrac, borac, poginuo 3. veljače 1945. u Trnavi.
BERKOVIČ Franjo, rođen 1919, sekretar skojevske grupe, poginuo 13. siječnja 1944.
BENIČ Đuro, rođen 1926. u Kaptolu, Slavonska Požega, poginuo 18. prosinca 1944. u Našicama.
BENIČ Slavko, rođen 1924. u Ogulinu, borac, poginuo 13. prosinca 1944.
BERNARD Juraj, rođen 1944. u Tornju, poginuo 5. studenog 1944.
BERTOVIČ Vinko, rođen 1928. u Brodskom Brdu kod Slavonskog Broda, borac, poginuo 14. rujna 1944.
BILIČ Nikola, rođen 1913. u Ostrošincima, Đakovo, poginuo 22. siječnja 1945. kod sela Dinjevca.
BILILAKVA Salvadore, rođen 1918. u Selamu, Porte Romane, Italija, poginuo 10. travnja 1945. kod Vetova, sahranjen na pustari kod Vetova.
BIŠIČ Stanko, borac, poginuo 12. veljače 1943. kod Virovitice.
BITANJAC Ante, rođen 1922. u Rudi, Sinj, poginuo 5. travnja 1945. u Donjim Kusonjima.
BISANA Josip, rođen 1901. u Đakovu, poginuo 16. veljače 1943. na Ravnoj gori.
BIZIČ Stevo, rođen 1921. u Rogoži, Garešnica, poginuo 15. srpnja 1943.
BJONDIČ Mato, rođen 1907. u Pleternici, Slavonska Požega, poginuo 13. prosinca 1944.
BLAZINČIČ Jozo, rođen 1921. u Bušetini, Virovitica, poginuo 28. siječnja 1945. kod Velikog Grđevca, sahranjen u Velikom Grđevcu.
BLANUSA Stevo, borac, poginuo 12. veljače u Virovitici.
BOBAN Joža, rođen 1915. u Zupi, Imotski, poginuo 18. prosinca 1944. kod Našica.
BOBAN Stevo, rođen 1922. u Libeniku. Grubišno Polje, poginuo 25. rujna 1944. kod Podravske Slatine.
BOČKAJ Andrija, rođen 1918. u Bistrici, Podravska Slatina, poginuo 25. veljače 1945. u Brodskoj Varoši.
BODRAN Franjo, rođen 1923. u Spanovci, Pakrac, poginuo 28. listopada 1944.

BROZIĆ Ivan, rođen 1921. u Bjelovaru, poginuo 5. veljače 1945. u Trnavi.
BOGDAN Mato, rođen 1920. u Brzaji, Veliki Grđevac, poginuo 27. travnja 1945. u Velikoj Barni.
BOGATIĆ Stjepan, rođen 1927. u Dugom Selu, poginuo 7. svibnja 1945.
BOIC Luka, rođen 1921. u Turniću, Slavonska Požega, poginuo 9. veljače 1945. u Doljanima.
BOlC Slavko, rođen 1925. u Turniću, Slavonska Požega, poginuo 9. veljače 1945. u Doljanima.
BOJANIC Stevan, rođen 1925. u Bijelom Brdu, Osijek, umro od zadobijenih rana 12. kolovoza 1944.
BOJANIĆ Vaso, rođen 1927. u Sisavcu, Samobor, poginuo 9. ožujka 1944. u selu Lisičani.
BONAT Stjepan, borac, rođen 1913. u Sv. Đurđu, Ludbreg, poginuo 16. studenog 1944.
BONŠE Miroslav, rođen 1928. u Bizovcu, Valpovo, poginuo 13. ožujka 1945. u Pivnicama, gdje je i sahranjen.
BORKOVIĆ Luka, borac, rođen 1903. u Ceralijama kod Podravske Slatine, poginuo 28. travnja 1945. kod Ivaničke Rečice.
BORlSEVIČ Milan, rođen 1914. u Pazarištu, Gospić, poginuo 25. rujna 1943.
BOROVlC Branko, poginuo 12. veljače u Virovitici.
BORŠlC Petar, rođen 1914. u Korenčanima, Daruvar, poginuo 14. rujna 1944. kod Pakraca.
BOTIK Franjo, rođen 1919. u Ivankovu, Vinkovci, poginuo 28. veljače 1945. na Zvečevu.
BOSANAC Dušan, rođen 1929. u Voćinu, Podravska Slatina, poginuo 23. veljače 1945. kod Daruvara.
BOSANAC Ilija, rođen 1927. u Katincima, Daruvar, poginuo 20. kolovoza 1944. u Hercegovcu, sahranjen u selu Dapčevici.
BOSANAC Ljubomir, borac, poginuo 12. veljače 1943. u Virovitici.
BOŠKOVIC Mirko, rođen 1915. u Crnicama, Stolac, poginuo 18. prosinca 1944. u Našicama.
BOŠNJAKOVIC Mijo, rođen 1909. u Seoni, Našice, poginuo 30. veljače 1945. u Pivnicama.
BOŠNJAK Zivko, rođen 1927. u Čađavici, Donji Miholjac, poginuo 5. veljače 1945. u Trnavi.
BOŽIĆ Đuro, rođen 1926. u Stupovači, Garešnica, poginuo u Moslavini.
BOZlC Ivan, rođen 1921. u Bjelovaru, poginuo 16. siječnja 1945. u Trnavi.
BRANKOVIC Miloš, rođen 1907. u Budimcima, Našice, poginuo 16. ožujka 1945. u Lisičinama.
BRANKOVIC Nikola, rođen 1923. u Končanici, Daruvar, poginuo 23. ožujka 1945.
BRANJEVAC Savo, rođen 1920. u Tenju. Osijek, poginuo 10. svibnja 1945. u Vetovu, sahranjen na pustari kod Vetova.
BRAZDlClC Mile. rođen 1923. u Bariloviću, Karlovac, poginuo 6. studenog 1944.
BRDARlC Miško, rođen 1904. u Ružanima, Virovitica, poginuo 17. siječnja 1945. u Đuretini.

BRKANIC Marica, rođena 1926. u Ribnici, Velika Gorica, poginula 23. ožujka 1945. u Ruševu,, gdje je i sahranjena.
BRKIČ Albin, rođen 1910. u Gornjem Miholjcu, Podravska Slatina, poginuo 16. travnja 1945. u Podgoraču, sahranjen u Podgoraču.
BRKIC Branko, rođen 1911. u Bračevcima, Đakovo, poginuo 26. travnja 1945. u Grubišnom Polju, sahranjen na livadama kod sela Poljana.
BRKIĆ Josip, rođen 1910. u Brezovcu, Virovitica, poginuo 16. travnja 1945. u Podgoraču, sahranjen u Podgoraču.
BRKIĆ Slobodan, rođen 1923. u Novoj Gradiški, poginuo 28. veljače 1945. na Zvečevu.
BRKOVIC Luka, rođen 1903. u Rijencima, Podravska Slatina, poginuo 28. travnja 1945. u Grubišnom Polju.
BRODAR Petar, rođen 1913. u Punitovcima, Đakovo, poginuo 10. travnja 1945. u Vetovu.
BROZ Adolf, rođen 1905. u Prekopakri, Pakrac, poginuo 10. travnja u Vetovu.
BRNJEVAC Savoi, rođen u Tenju kod Osijeka, poginuo 10. travnja 1945. kod Vetova.
BRUNIĆ Oto, rođen u Budvi, poginuo 25. studenog 1944. kod Podravske Slatine.
BRZAKOVIĆ Siniša, borac, poginuo 12. veljače 1943. u Virovitici.
BUBAN Božo, rođen u Šibeniku, Grubišno Polje, poginuo kao pomoćnik komesara bataljona 20. kolovoza 1944. u Hercegovcu, a sahranjen u Velikoj Dapčevici.
BUBAN Stevo, rođen 1922. u Grubišnom Polju, poginuo 25. rujna 1944. u Podravskoj Slatini, sahranjen u Novoj Bukovici.
BUDALA Ivan. rođen 1911. u Dobrovniku, poginuo 6. veljače 1945. u Malim Zdencima.
BUDIŠIC Lazo, rođen 1920. u Cepinu, Osijek, poginuo 10. travnja 1945. na Ravnoj gori, sahranjen na obali potoka ispod k. 537.
BUKOVAC Stevo, rođen 1926. u Stupovači, Garešnica, poginuo kod Okučana.
BUKOVIC Nikola, rođen 1906. u Brinjanima, Garešnica, poginuo kod Virovitice.
BUNDALO Ivan, rođen 1911. u Dubrovniku, poginuo 6. veljače 1945. kod Malih Zdenaca.
BULJAN Nikola, borac, poginuo 12. veljače u Virovitici.
BULAT Franjo, rođen u Dolcima, Našice, komesar čete, poginuo nakon odlaska iz brigade 1944. u Dobroviću, sahranjen u Novoj Bukovici.
BULJIĆ Nikola, rođen 1918, u Selcu, Đakova, poginuo 21. studenog 1944. u Našicama.
BUŠETINAC Florijan, rođen 1907. u Krčevini, Virovitica, poginuo 14. travnja 1945. kod Požeških Sesveta.
BUŠIĆ Matija, rođen u Brodskom Drenovcu, Slavonski Brod, poginuo 9. veljače 1945. u Doljanima.
BUŠLJETA Mile, rođen u Bukviku, Našice, poginuo 1945. u Podgoraču, sahranjen u Selu Ostrošinci.
CAR Gabrijel, borac, rođen 1923. u Ivanecu, poginuo 3. prosinca 1944.

CANE Milenko, rođen 1921. u Podravskoj Slatini, poginuo 2. prosinca 1944. u Ratkovcu.
CAZI Josip, borac, poginuo 5. prosinca 1944.
CELIC Slavko, rođen 1928. u Virovitici, poginuo 19. listopada 1944.
CESAR Ivan, borac, rođen 1912. u Pakracu, poginuo 26. studenog 1944.
CIKAČ Stevo, rođen u Uljaniku, Daruvar, desetar, poginuo 1944. u Đurđenovcu.
CIGANOVlC Stjepan, borac, rođen 1909. u Slavonskoj Požegi, poginuo 27. studenog 1944.
CIKOVIČ Drago, rođen 1921. u Mariji Bistrici, Donja Stubica, poginuo 5. veljače 1945. u Trnavi.
CIVIČ Milutin, rođen u Zemunu, poginuo 12. listopada 1943. u Pakracu.
CINDRIC Stjepan, rođen 1914. u Suhopolju, Virovitica, poginuo 5. veljače 1945. u Trnavi.
CIPINJAK Josip, borac, rođen 1906. u Slavonskoj Požegi, poginuo 27. studenog 1944.
CRNJAK Milan, rođen 1924. u Sandorovcu, Bjelovar, poginuo rujna 1943.
CRNJAKOVIC Antun,, rođen 1914. u Sotinu, Vukovar, poginuo 9. veljače 1945. u Doljanima.
CULlC Luka, rođen u Ožegovcima, Pakrac, poginuo 29. svibnja 1943. u Čremušini.
CVETINlC Antun, rođen 1927. u Velikoj Gorici, poginuo 3. rujna 1944.
CVETKOVIC Ivan, rođen 1924. u Opatovcu, Križevci, poginuo 1944. kod Pakraca.
CVIJlC Ljubomir, rođen 1928. u Gornjem Miholjcu, Podravska Slatina, poginuo 25. siječnja 1945. kod Virovitice.
CVITKOVlC Marko, borac, rođen 1921. u Slavonskom Brodu, poginuo 30. rujna 1944.
CEVAPOVlC Mato, rođen 1921. u Veletovcima, Slavonska Požega, poginuo 16. veljače 1945. u selu Kamensko.
CEVAPOVlC Antun, rođen 1914. u Slavonskoj Požegi, borac, poginuo 2. prosinca 1944.
ČAPO Stjepan, rođen 1927. u Kloštru, Đurđevac, poginuo 1944.
ĆUTIČ Milan, rođen 1913. u Kovačevcu, Pakrac, poginuo 1. siječnja 1945. u Grubišnom Polju, sahranjen u Velikim Zdencima.
CAJIC Petar, rođen 1927. u Virovitici, borac, poginuo 12. listopada 1944.
ČIZMAR Dragutin, rođen 1920. u Virovitici, poginuo 28. studenog 1944.
ClCAK Ivan, rođen 1907. u Gaju, Križevci, 13. rujna 1944. ranjen kod Pakraca,, umro 17. rujna 1944.
ČAP Ivan, borac, poginuo 12. veljače 1943. kod Virovitice.
CASTEK Antun, rođen 1921. u Grubišnom Polju, borac, poginuo 26. rujna 1944.
ČABRAJAC Milutin, borac, poginuo 12. veljače 1943. kod Virovitice.
CEClC Stjepan, rođen 1907. u Brodskoj Varoši kod SI. Broda, borac, poginuo 28. siječnja 1945. u Velikom Grđevcu.

ČERNELI Rajko, rođen u Virju,, poginuo 1944.
ČAVLINA Jovo, rođen 1923. u Poljani, Nova Gradiška, poginuo 12. listopada 1943. u Pakracu.
ČOLAKOVIĆ Stjepan, rođen 1924. u Vinkovcima, poginuo 22. siječnja 1945. kod Dinjevca, sahranjen u selu Brestovcu.
COLIČ Marko, rođen 1920. u Osijeku, borac, poginuo 2. prosinca 1944.
ČOLIĆ Petar, rođen 1927. u Stančiću kod Jastrebarskog, borac, poginuo 5. veljače 1945. u Trnavi.
ČIZMIĆ Miladin, poginuo u Renovcu 10. veljače 1943.
ČRNALI Josip, rođen 1907. u Ferdinandovcu kod Đurđevca, borac, poginuo 17. siječnja 1945. kod Pitomače.
ČUPAN Hinko, rođen 1927. u Virovitici, borac, poginuo 27. rujna 1944.
ČULIĆ Dane, rođen 1944. u Subockoj, Pakrac, poginuo 23. veljače 1945. kod Boraka.
ČUPIČ Milan, rođen 1927. u Borovu, Vukovar, poginuo 1944.
ČUPAN Antun, rođen 1913. u Kloštru, Đurđevac, poginuo 14. travnja 1945. na Dilju, sahranjen na položaju.
ČUTIĆ Milan, rođen 1913. u Kovačevcu. Pakrac, poginuo 8. siječnja 1945. kod Pitomače, sahranjen u Pitomači.
DAJČ Stevo, rođen 1903. u Subockoj kod Pakraca, borac, poginuo 14. travnja 1945. kod Trenkova.
DADASOVIČ Mirko, rođen 1920. u Stupovači, Garešnica, poginuo 1943. kod Voćina.
DANILOVIĆ Marko, rođen 1914. u Crkvencima, Slavonska Požega, poginuo 10. ožujka 1945. u Lisičinama.
DARDIČ Rade;, rođen 1902. u Velikoj Peratovici, Grubišno Polje, poginuo 13. ožujka 1945. kod Pivnica.
DASKAR Ivan, rođen 1901. u Gradcu, Našice, poginuo 14. siječnja 1945. u Starom Gradcu.
DAVIDOVIČ Savo, rođen 1922. u Vilić Selu, Slavonska Požega, poginuo 16. veljače 1945. kod Grđevice.
DEANOVIČ Stevo, rođen 1926. u Velikom Vukovju, Garešnica, poginuo 1943. kod Voćina, sahranjen na Papuku.
DELAČ Mato, rođen 1895. u Oriovcu, Slavonski Brod, poginuo 14. travnja 1945. kod Trenkova.
DELIĆ Maniša, rođen 1904. u Vrabušiću kod Korenice, poginuo 10. travnja 1945. kod Vetova.
DELIĆ Đuro, rođen 1920. u Brinjanima, Garešnica, poginuo 1944. kod Sartovca.
DELAČ Nikola, rođen 1910. u Kupjaku, Delnice, poginuo 11. listopada 1943. u Pakracu.
DESPOTOVIĆ Ignac, rođen 1910. u Drežici, Veliki Grđevac, poginuo 28. veljače 1945. na Zvečevu.
DIDJERONIMO Antonio, rođen 1919. u Italiji, borac, poginuo 10. travnja 1945. kod Vetova.
DIDIK Josip, rođen 1909. u Razvodu, Knin, poginuo 10. travnja 1945. u selu Mojšijevci.
DIDOVIĆ Vinko, rođen 1913. u Srednjem Lipovcu kod Nove Gradiške, poginuo 14. travnja 1945. kod Trenkova.

DIMITROVIC Đetić, rođen 1923. u Cernuovici, poginuo 20. prosinca 1944.
DIMITROVIC Stevo, rođen 1914. u Našicama, poginuo 27. listopada 1944. kod Okučana.
DIMJAKIŠ Pavao, rođen 1922. u Patrasu, Grčka, poginuo 13. ožujka 1945. kod Pivnice, sahranjen u selu Pivnicama.
DIVLJAKOVIC Nikola, rođen 1926. u Sotinu, Vukovar, poginuo 10. travnja 1945. u Vetovu, sahranjen u Vetovu.
DEVIC Ljubomir, rođen 1922. u Novom Bečeju, poginuo 10. travnja 1945. u Vetovu, sahranjen u Vetovu.
DOBRlClC Marko, rođen 1903. u Lještanima kod Pakraca, poginuo 28. veljače 1945. u Zvečevu.
DOBRANlC Ivan, rođen 1925. u Novskoj, poginuo 28. veljače 1945. na Zvečevu, sahranjen na k. 559.
DOBRIJEVIĆ Mile, borac, poginuo 12. veljače 1943. u Virovitici.
DOBRIJEVIC Miljuš, borac, poginuo 12. veljače 1943. u Virovitici.
DOBROJEVIC Nikola, rođen 1914. u Lisičinama, Podravska Slatina, poginuo 1944. kod Bizovca, sahranjen u selu Drenje.
DOJAK Ivan, rođen 1929. u Noskoj, Podravska Slatina, poginuo 4. ožujka 1945. u Lisičinama.
DOJAK Stjepan, rođen 1925. u Noskoj, Podravska Slatina, poginuo 4. ožujka 1945. u Lisičinama.
DIVJAK Bosa, rođena 1925. u Piskavici, poginula 25. siječnja 1943.
DAKIĆ Koviljka, rođena u Kapeli, poginula na položaju kod Zajezde.
DOKlC Ivan, rođen 1919. u Strmošnjaku kod Našica, poginuo 14. travnja 1945. u Trenkovu.
DOLEŽAJ Ivan, rođen 1911. u Humljanima, Podravska Slatina, poginuo 20. kolovoza 1944. u Hercegovcu, sahranjen u Velikoj Peratovici.
DOLEZAJ Stjepan, rođen 1912. u Prekopakri kod Pakraca, poginuo 10. travnja 1945. kod Vetova.
DOLGA Vasilj, rođen 1923. u Staljingradskoj oblasti, poginuo 17. listopada 1944.
DOLNIČIC Markq, rođen 1903. u Leštanima, Pakrac, poginuo 12. ožujka 1945. u Pivnicama, sahranjen u Pivnicama.
DOMJANI Franjo, rođen 1915. u Skenderovcima, Slavonska Požega, poginuo 13. ožujka 1945. u Pivnicama, gdje je i sahranjen.
DOROJAK Stjepan, rođen 1907. u Cepinu, Osijek, poginuo 14. ožujka 1945. kod Pivnica.
DRAGlCEVlC Milan, rođen 1911. u Jablancu, Senj, poginuo 27. ožujka 1945. na Zvečevu.
DRAGOSAVAC Stevo. borac, poginuo 12. veljače 1943. u Virovitici.
DRAKULIC Duka, rođen 1928. u Subockoj, Pakrac, poginuo 7. veljače 1945. u Končanici.
DRAŠlC Ivan, rođen 1913. u Skoplju, poginuo 1. studenog 1944.
DRENKOVlC Radomir, rođen 1922. u Bučju, Đakovo, poginuo 28. veljače 1945.
DURClC Dragan, rođen 1921. u Čereviću, Ilok, poginuo 11. listopada 1943, Pakrac.

DRENSKI Branko, rođen 1920. u Zagrebu, pomoćnik komesara čete, 28. rujna 1944. umro od zadobijenih rana u korpusnoj bolnici.
DRMIĆ Dana, borac, poginula 12. veljače 1943. u Virovitici.
DUKOVIČ Stjepan, rođen 1922. u Kapelici, Garešnica, poginuo 1943. u Virovitici.
DUNDOVIČ Roko, borac, rođen 1921. u Stinici kod Senja, poginuo 14. travnja 1945. kod Trenkova.
ĐAKOMETI Josip, rođen 1923. poginuo 9. veljače 1945. u Batinjanima.
DANIŠ Lazar, rođen 1923. u Novim Karlovcima u Sremu, borac, poginuo 1944.
DAKOVETI Josip, rođen 1924. u Banovcima, Pakrac, poginuo 14. travnja 1945. u Požeškoj kotlini.
DELAJLIJA Nikola, rođen u Velikim Bastajima, Daruvar, poginuo 1943.
DELAJLIJA Stanoje, rođen u Batinjanima kod Daruvara, borac, poginuo 19. rujna 1944. kod Lipovljana.
ĐORĐEVIĆ Slobodan, rođen 1923. u Šapcu, poginuo 10. travnja 1945. u Vetovu.
ĐUKIČ Dane, rođen 1925. u Velikom Bukovju, Garešnica, poginuo kod Virovitice.
ĐURIĆ Mara, rođena 1927. u Bukovici kod Virovitice, borac, poginula 13. lipnja 1943. u Badljevini.
ĐURASINOVIČ Miloje, rođen 1908. u Borojevcima. Đakovo, poginuo 20. travnja 1945. u Slavonskoj Požegi.
ĐURIĆ Savo, rođen u Bijeloj kod Daruvara, komandir čete, poginuo 14. lipnja 1943. kod Sirača.
ĐURĐEVIĆ Stjepan, rođen 1922. u Đakovu, poginuo 17. listopada 1944.
ĐURETIĆ Mato, rođen 1920. u Ruševu, Slavonska Požega, poginuo 10. travnja 1945. u Vetovu.
ĐURIČ Đuro, rođen 1906. u Slavonskoj Požegi, poginuo 10. listopada 1944.
ĐURIĆ Ljubomir, rođen 1922. u Kumaniju kod Novog Bečeja, borac, poginuo 10. travnja 1945. kod Vetova.
ĐURINAC Marko, rođen u Oprisavcima, Slavonski Brod, sahranjen u Podravskoj Slatini.
ĐUROS Ivan, rođen 1920. u Virovitici, poginuo 26. veljače 1945. u Krivaji.
EĆIMOVIĆ Dragan, rođen 1914. u Novoj Gradiški, poginuo 14. rujna 1944.
ELTER Stevo, rođen 1915. u Sopju, Podravska Slatina, poginuo 5. veljače 1945. u Trnavi.
ERDELJAN Milica, rođena 1923. u Oprisavcima kod Slavonskog Broda, borac, poginula 18. kolovoza 1943. u Malim Bastajima.
ERDELJI Šandor, rođen 1924. u Senti, poginuo 28. travnja 1945. kod Grubišnog Polja.
ERES Slavko, rođen 1920. u Feričancima, Našice, poginuo 14. travnja 1945. na Dilju.
ERIĆ Luka, rođen 1922. u Našicama, poginuo 16. listopada 1944.

ELIA Salvadore, rođen 1911. u Napulju, Italija, poginuo 14. travnja 1945. kod Našica.
ERIĆ Milan, rođen 1928. u Beogradu, poginuo 19. listopada 1944.
ESPOSITO Đuzepe, rođen 1923. u Dovijanu, Italija, poginuo 20. kolovoza 1944. u Hercegovcu, sahranjen u Velikoj Dapčevici.
FABDIN Ivan, rođen 1916. u Pakracu, poginuo 1. studenog 1944.
FAFALI Stjepan, rođen 1925. u Zabnici, Virovitica, poginuo 5. veljače 1945. u Trnavi.
FALANIĆ Luka, rođen 1904. u Našicama, poginuo 2. prosinca 1944.
FALANIC Pavao, rođen 1920. u Našicama, poginuo 18. prosinca 1944.
FARKAŠ Nikola, rođen 1920, u Novakima, Čazma, poginuo 28. travnja 1945. u Grubišnom Polju, sahranjen na groblju u Grubišnom Polju.
FENRIH Ernest, rođen 1920. u Virovitici, poginuo 1. prosinca 1944.
FERENC Šandor, rođen 1927. u Osijeku, poginuo 5. prosinca 1944.
FERTALIC Mijo, rođen 1923. u Virovitici, poginuo 6. rujna 1944. na svoj 21. rođendan.
FEZECIJA Franjo, rođen 1907. u Virovitici, poginuo 7. prosinca 1944.
FILIPIC Pavao, rođen 1924. u Našicama, poginuo 7. studenog 1944.
FILIPCEVIC Antun, rođen 1907, poginuo 7. studenog 1944.
FILIPČUK Petar,, rođen 1922. u Lipovljanima, Novska, poginuo lipnja 1943. na Psunju, gdje je i sahranjen.
FILIFOVIC Miloš, borac, poginuo 12. veljače 1943. u Virovitici.
FILIPOVIC Mirko, rođen 1925. u Stigu, Makarska, poginuo 21. ožujka 1945. u Cerajlijama.
FILIPOVIC Petar, rođen 1903. u Soljanima, Županja, poginuo 26. siječnja 1945. u Humu.
FILIPUŠIČ Jakov, rođen 1926. u Splitu, poginuo 8. studenog 1944.
FILJAK Ivan, rođen 1902. u Dobroviću, Podravska Slatina, poginuo 28. veljače 1945. na Zvečevu.
FISTRIC Antun, rođen 1920. u Virovitici, poginuo 2. prosinca 1944.
FISTRIC Josip, rođen 1916. u Zagrebu, poginuo 25. rujna 1944. u Podravskoj Slatini.
FOGADIC Valentin, rođen 1922. u Podvinju, Slavonski Brod, poginuo 15. listopada 1944. u Koprivnici.
FOGEL Blaž, rođen 1920. u Ivancu, poginuo 20. listopada 1944.
FOLNEK Slavko, rođen 1920. u Tisovcu, Nova Gradiška, poginuo 26. travnja 1945. u Rašenici.
FONARO Luiđi, rođen 1922. u Napulju, Italija, poginuo 15. prosinca 1944.
FORA Ivan, rođen 1916. u Virovitici, poginuo 21. listopada 1944.
FRAJ Antun, rođen 1929. u Sopju, Podravska Slatina, poginuo 28. veljače 1945. na Zvečevu.
FRANCISTA Andrija, rođen 1922. u Sidu. poginuo 19. studenog 1944. kod Našica.
FRANC Antun, rođen 1907. u Donjem Viljevu, Donji Miholjac, poginuo 13. travnja 1945. u Trenkovu.
FRANCIC Franjo, rođen 1917. u Borzovcu, Zlatar, poginuo 22. siječnja 1945.

FRANČIČ Josip, rođen 1924. u Našicama, poginuo 22. listopada 1944.
FRANČIĆ Ljudevit, rođen 1925. u Siščanima, Čazma, poginuo 15. veljače 1945. u Grđevcu.
FRANJIC Ivan, rođen 1927. u Đurđevcu, poginuo 29. kolovoza 1944.
FRIDRIH Slavko, rođen 1914. u Pakracu, poginuo 19. listopada 1944.
FRKOVIC Stjepan, rođen 1927. u Podravskoj Slatini, poginuo 6. veljače 1945. u Velikim Zdencima.
FRNJETIĆ Đuro, rođen 1925. u Slavonskoj Požegi, poginuo 1. prosinca 1944.
FRKOVIC Vid, rođen 1920. u selu Smiljanski, Garešnica, poginuo 5. veljače 1945. u Trnavi.
FRTALJ Josip, rođen 1907. u Zlataru, poginuo 5. listopada 1944.
GAGA Branko, rođen 1926, borac, poginuo 12. veljače 1943. u Virovitici.
GAJIC Nikola, borac, poginuo 12. veljače 1943. u Virovitici.
GAJDEK Ivan, rođen 1923, poginuo kao komesar čete u napadu na Viroviticu.
GANJERI Đuzepe, rođen 1913. u Italiji, borac, poginuo 27. travnja 1945. u Velikoj Barni.
GALOGAZA Stevo, rođen 1922. u Brinjanima, Garešnica, poginuo 1943. u Virovitici.
GALENČIK Ivan, rođen 1909. u Podgoraču, Našice, poginuo 16. ožujka 1945. na Ravnoj gori, gdje je i sahranjen.
GALIC Jovan, rođen 1914. u Okučanima, Nova Gradiška, poginuo 6. veljače 1945. u Velikim Zdencima.
GALIC Vinko, rođen 1921. u Donjem Beboniću, Bosanski Brod, poginuo 28. veljače 1945. na Zvečevu.
GALINEC Franjo, rođen 1912. u Đeletovcu, poginuo 1944. u Končanici, sahranjen u selu Končanici.
GALINEC Josip, rođen u Jastrebarskom, poginuo 5. prosinca 1944.
GAL Jakob, rođen 1924. u Prelogu, poginuo 16. studenog 1944.
GALOVIC Mata rođen 1921. u Đakovu, poginuo 13. ožujka 1945. kod Pivnice.
GARENČIN Josip, rođen 1921. u Velikoj Jasenovači, Grubišno Polje, poginuo 6. veljače 1945. u Velikim Zdencima.
GARIC Boja, rođen 1921, u Toplici, Zaječar, poginuo 27. listopada 1944. u Lađevcima, sahranjen u selu Subocka.
GARIJERI Đuzepe, rođen 1913. u Italiji, poginuo 27. travnja 1945. na Velikoj Barni.
GARVANOVIĆ Ivan. rođen u Semeljcima, Đakovo, poginuo 20. kolovoza 1944. u Hercegovcu, sahranjen u Velikoj Dapčevici.
GAVARI Đuzepe, rođen 1923. u Italiji, poginuo 15. travnja 1945, u Podgoraču.
GAVOLIJENCIJO Bela, rođen 1915. u Veneciji, Italija, poginuo 18. veljače 1945. na Ravnoj gori, sahranjen na istoj planini.
GAVRANOVIC Ivan, rođen 1922. u Semeljcima, Đakovo, poginuo 28. kolovoza 1944. u Hercegovcu, sahranjen u Dapčevici.
GAVRAN Uroš, rođen 1909. u Garešnici, poginuo 14. rujna 1944.

GAVRIĆ Dragutin, rođen 1907. u Slavonskoj Požegi, poginuo 17. listopada 1944.
GAVRIC Damjan, rođen 1916. u Vinkovcima, poginuo 28. travnja 1945. u Grubišnom Polju, sahranjen u Grubišnom Polju.
GAVRIČ Dušan,, rođen 1916. u Dubroviću kod Podravske Slatine, borac, poginuo 15. travnja 1945. u Podgoraču.
GEDENIĆ Marko, rođen 1907. u Podgori, Donja Stubica, poginuo 22. siječnja 1945. u Dinjevcu.
GELENCIR Ivan, rođen u Podgoraču kod Našica, poginuo 16. veljače 1945. na Ravnoj gori.
GEREG Imbro, rođen 1920. u Starom Gradcu, poginuo 20. kolovoza 1944. u Hercegovcu, sahranjen u Velikom Pehovcu.
GERI Karlo, rođen 1920. u Starom Slatniku, poginuo 9. svibnja 1944, sahranjen na položaju. Poginuo kao politički komesar bataljona.
GENTILI Romano, rođen 1917, poginuo 1944.
GLAVAŠ Uroš, rođen 1913. u Velikom Bukovju, poginuo 1943. u Garešnici, sahranjen u Prokupu.
GLAVICA Andrija, rođen 1923. u Višnjici, Ivanec, poginuo 19. studenog 1944. u Našicama.
GLAVANIC Mihajlo, rođen 1914. u Teslicu, poginuo 27. veljače 1945. na Zvečevu.
GLAVURDIC Marko, rođen 1927. u Sinju, poginuo 9. veljače 1945. u s. Doljani.
GLIPIC Stevo, rođen 1924. u Voćinu, Podravska Slatina, poginuo 14. veljače 1945.
GLUHAK Jovan, rođen 1905. u Sibinju, Slavonski Brod, poginuo 5. veljače 1945. u Trnavi.
GLUMAC Pero, rođen 1920. u Rogoži, Garešnica, poginuo 1943. na Kolcu (Papuk), sahranjen na mestu pogibije.
GLUŠICA Stojanka, borac, poginula 12. veljače 1943. u Virovitici.
GOLUŠKA Đuro, rođen 1927. u Čačincima, Našice, poginuo 14. travnja 1945. u Podravskim Sesvetama.
GOJAZ Stjepan, rođen 1926. u Karlovcu, poginuo 10. travnja 1945. u Vetovu.
GOJKOVIĆ Miloš rođen 1927. u Velikom Pogancu, poginuo 30. prosinca 1942.
GOJKOVIC Milutin, rođen 1911. u Velikom Pogancu, poginuo ožujka 1945.
GOLOB Jozo, rođen 1927. u Virovitici, poginuo 28. veljače 1945. na Zvečevu.
GOLUBOVIC Stanko, rođen 1917. u Pakracu, poginuo 10. travnja 1945. u Vetovu.
GORUPEC Slavko, rođen 1922. u Banovcu, Virovitica, poginuo 26. prosinca 1944. u Petovu.
GOSPOĐIC Franjo, rođen 1915. u Petrovcu, Podravska Slatina, poginuo 17. siječnja 1945. u Đuretini.
GRBA Rade, rođen 1902. u Ličkoj Jasenici, Ogulin, poginuo 28. travnja 1945. u Grubišnom Polju.
GRBIC Mato, rođen 1928. u Levinovcu, Virovitica, poginuo 25. veljače 1945. u Hum Varoši.

GRBlC Drago, rođen 1912. u Pakracu, poginuo 14. travnja 1945. na Dilju, sahranjen na istoj planini.
GRBlC Husein, rođen 1927. u Derventi, borac, poginuo 18. veljače 1945. na Ravnoj gori.
GRABOVAC Ivan, rođen 1921. u Bastovcu, Fojnica, poginuo 5. veljače 1945. u Trnavi.
GRINEC Dragutin, rođen 1924. u Brežju, Klanjec, poginuo 13. ožujka 1945. u Pivnicama.
GRlZAK Josip, rođen u Majuru, Đakovo, poginuo 1944. na pruzi.
GROZDANOVIC Stevo, rođen 1923. u Dolu, Nova Gariška, poginuo 23. studenog 1944. kod Našica, sahranjen u Čaglinu. Poginuo kao stariji vodnik.
GRUJIĆ Božo, rođen 1912. u Borovu, Vukovar, poginuo 18. travnja 1945. kod Slavonske Požege.
GULINAC Franjo, rođen 1911. u Koprivnici, poginuo 10. kolovoza 1944. u Končanici.
HAJDINAK Dragutin, rođen 1924. u Grubišnom Polju, borac, poginuo 8. rujna 1944.
HAJDIN Branko, rođen 1920. u Zagrebu, poginuo lipnja 1943. u Gornjoj Bukovici.
HAJDINOVlC Gojko, rođen 1921. u Kutini, 12. kolovoza 1945. umro u Zagrebu od posljedica ranjavanja.
HAJDINOVlC Tomo, rođen 1899. u Velikom Bukovju, poginuo 21. ožujka 1943. na Zvečevu, sahranjen na Zvečevu.
HAJDUKOVIC Stevan, rođen 1914. u Dalju, Osijek, poginuo 13. rujna 1944. u Pakracu.
HAJDUK Ivan, rođen 1902. u Jakšicu, Slavonska Požega, poginuo 14. travnja 1945. u Trenkovu.
HALEPOVIĆ Hamdija,, rođen 1920. u Derventi, poginuo 20. kolovoza 1944. u Hercegovcu, sahranjen u Velikoj Dapčevici.
HANAMIL Pavao, rođen 1908. u Gornjem Miholjcu, Podravska Slatina, poginuo 6. veljače 1945. u Velikim Zdencima.
HANDIĆ Franko, rođen 1928, poginuo 15. veljače 1945. kod Grđevca.
HANJEKA Franjo, rođen 1921. u Grubišnom Polju, poginuo 26. rujna 1944.
HARAZIN Mijo, rođen 1915. u Slavonskom Brodu, poginuo 28. veljače 1945. na Zvečevu, sahranjen kod Voćina.
HARAMBAŠIĆ Mehmed. rođen 1905. u Brđancu, Prijedor, poginuo 25. rujna 1944. u Podravskoj Slatini, sahranjen iznad Podravske Slatine.
HASK Đuro, rođen 1925. u Slavonskoj Požegi, borac, poginuo 12. studenog 1944.
HAVAŠ Đorđe, rođen 1918. u Beogradu, borac, poginuo 22. prosinca 1944.
HARDI Joakim, rođen 1925. u Petrovcima, kod Vukovara, poginuo 13. rujna 1944. u Pakracu.
HASI Josip, rođen 1926. u Slavonskoj Požegi, poginuo 16. studenog 1944.
HAŠA Viktor, rođen 1912. u Daruvaru, poginuo 25. veljače 1945. kod Hum Varoši.

HAVETKA Antun, rođen 1926. u Grubišnom Polju, poginuo 26. listopada 1944.
HEGEDIŠ Franjo, rođen 1909. u Slavonskoj Požegi, poginuo 28. travnja 1945. u Grubišnom Polju.
HEĐI Ivan, rođen 1925. u Andrijaševcima, Vinkovci, poginuo 15. veljače 1945. u Golubovcu.
HELBAS Franjo, rođen 1922. u Rozmajerovcu, Našice, poginuo 20. kolovoza 1944. u Hercegovcu, sahranjen u Velikoj Dapčevici.
HELBAS Ivan, rođen 1925. u Gorjanima, Đakovo, poginuo 25. rujna 1944. u Podravskoj Slatini.
HEPIČ Ibrahim, rođen 1925. u Cazinu, poginuo 11. veljače 1945. u Doljanima.
HERCEG Anđela, rođena 1926. u Horvatima, Samobor, poginula 10. kolovoza 1944. u Končanici.
HERCEG Slavko, rođen 1921. u Daruvaru,, poginuo 12. veljače 1945. u Pakracu.
HLJEB Vjekoslav, borac, poginuo 12. veljače 1943. u Virovitici.
HMELAŠ Mato, rođen 1900. u Kutjevu, Slavonska Požega, poginuo 27. ožujka 1945. u Bukanima.
HOFMAN Henrih, rođen 1927. u Sarajevu, poginuo 1944.
HOFMAN Sebastijan, rođen 1911. u Teslicu, poginuo 6. veljače 1945. u Velikim Zdencima.
HORVATIČ Pavao, rođen 1919. u Prudnici, Zagreb, poginuo 31. ožujka 1945. u Meljanima.
HORVAT Ivan, rođen 1902. u Vojnom Križu, Čazma, poginuo 19. travnja 1945. u Slavonskoj Požegi.
HORVAT Đuro, rođen 1913. u Pakracu, borac, poginuo 12. studenog 1944.
HORVAT Josip, rođen 1913. u Ivanovom Selu, Grubišno Polje, poginuo 28. veljače 1945. u Zvečevu.
HORVAT Stevo, rođen 1925. u Vrbanji, Županja, poginuo 28. veljače 1945. na Zvečevu.
HORVAT Vendel, rođen 1911. u Grubišnom Polju, poginuo 14. rujna 1944.
HOŠKO Franjo, rođen 1914. u Pakracu, borac, poginuo 4. prosinca 1944.
HRANIC Mato, rođen 1920. u Adolfovcu, Podravska Slatina, poginuo 20. kolovoza 1944. u Hercegovcu, sahranjen u Velikoj Dapčevici.
HRVANIC Antun, rođen 1924. u Našicama, borac, poginuo 18. prosinca 1944.
HRENJEVAC Mijo, rođen 1915. u Antunovcu, Pakrac, poginuo 12. travnja 1945. u Trenkovu. sahranjen u Trenkovu
HRNIC Bego, rođen 1912. u Kozarcu, Prijedor, poginuo 14. ožujka 1945. u Pivnicama.
HRSEK Rudolf, rođen 1912. u Virovitici, poginuo 8. rujna 1944.
IiRUBENJA Mihajlo, rođen u Petrovcima, Vukovar, poginuo 27. srpnja 1944. u Čačincima.
HRVAČIN Milan, rođen 1926. u Čagliću, Pakrac, poginuo 23. ožujka 1945. u Borkima.
HUBER Dragan, rođen 1916. u Daruvaru, poginuo 19. studenog 1944. u Našicama.

HUMPLIK Andrija, rođen 1905. u Valpovu, poginuo 16. veljače 1945. na Ravnoj gori, sahranjen na istoj planini.
HUSKIĆ Murat, rođen 14. svibnja 1916. u Blagaju, Mostar, poginuo 19. studenog 1944. u Našicama.
IBAN Josip, rođen 5. veljače 1916. u Omanovcima, Pakrac, poginuo 19. studenog 1944. u Našicama.
IBRAKOVIĆ Mehmed, rođen 1919. u Stijeni, Cazin, poginuo 15. listopada u Koprivnici.
IKANOVIĆ Ibrahim, rođen 1922. u Zavidovićima, Zepče. poginuo 18. travnja 1945. kod Slavonske Požege.
ILIN Adam, rođen 1923. u Radincima, Ruma, poginuo 20. kolovoza 1944. u Hercegovcu, sahranjen u Velikoj Dapčevici.
INTOLOVIC Josip, rođen 1905. u Komirici, Slavonska Požega, poginuo 13. prosinca 1944.
IVANČIC Ivan, rođen 1925. u Podgoraču, Našice, poginuo 13. ožujka 1945. u Pivnicama.
IVANČAN Ivan, rođen 1923. u Đurđevcu, poginuo 21. ožujka 1945.
IVANIĆ Ivan, rođen 1915. u Slavonskoj Požegi, poginuo 2. prosinca 1944.
IVANKOVlC Vojislav, rođen 1909. u Sanskom Mostu, poginuo 2. prosinca 1944.
IVANKOVAC Marin, rođen 1903. u Vinkovcima, poginuo 2. prosinca 1944.
IVANKOVlC Žarko, rođen 1907. u Markušici, Vukovar, poginuo 28. veljače 1945. na Zvečevu.
IVETIĆ Božo, rođen 1920. u Trgovištu, Klanjec, poginuo 18. ožujka 1945. kod Slavonske Požege.
IVKOVlC Luka, rođen 1910. u Raiću, Novska, poginuo 22. veljače 1945. u Dinjevcu.
IVKOVIĆ Milan, rođen u Slatinskom Drenovcu, Podravska Slatina, poginuo 1944. kod Bresnice.
IVKOVlC Stanko, rođen 1907. u Gornjim Meljanima, Daruvar, poginuo 27. travnja 1945. u Velikoj Barni kao komandir čete, sahranjen u Maloj Peratovici.
IVOS Luka, rođen 1923. u Lukaču, Virovitica, poginuo 28. veljače 1945. na Zvečevu.
IVŠEC Jure, rođen 1909. u Samoboru, poginuo 2. prosinca 1944.
JADEK Janko, rođen 1916. u Krapinskim Toplicama, Pregrada, poginuo 8. siječnja 1945. kod Pitomače.
JAKOPOVlC Ilija, rođen 1900. u Slavonskoj Požegi, poginuo 22. prosinca 1944.
JAKOPOVlC Ivo, rođen u Levanjskoj Varoši, Đakovo, poginuo 17. siječnja 1944. u šumi Bukvik.
JAKOPOVlC Stjepan, rođen 1926. u Kloštru, Čazma, poginuo 5. veljače 1945. u Trnavi.
JAKUPEC Milan, rođen 1910. u Stjepanovcima, Našice, poginuo 6. veljače 1945. u Velikim Zdencima.
JAKŠIĆ Stiepan, rođen 1924. u Pakracu, poginuo 27. travnja 1945. u Velikoj Barni.
JANKOVIĆ Josip, rođen 1925. u Ferdinadovcu, Đurđenovac, poginuo 6. veljače 1945. u Malim Zdencima.

JANOŠEVIĆ Mihajlo, rođen 1925. u Virovitici, poginuo 2. prosinca 1944. kod Slavonske Požege.
JAREDIĆ Franjo, rođen 1919. u Poljancima, Slavonski Brod, poginuo 15. listopada 1944.
JARIĆ Ilija, rođen 1900. u Stupovači, Garešnica,, poginuo 1943. u Voćinu, sahranjen u Voćinu.
JARIĆ Mile, rođen 1926. u Stupovači, Garešnica, poginuo siječnja 1943. u Voćinu.
JELAČIĆ Franjo, rođen 1920. u Zagrebu, poginuo 16. travnja 1945. u Velikom Golubovcu.
JELIĆ Luka, rođen 1920. u Virovitici, poginuo 30. studenog 1944.
JELIĆ Stevo, rođen 1925. u Maloj Barni kod Grubišnog Polja. borac, poginuo 13. rujna 1944. u Pakracu.
JELIĆ Milan, rođen 1924. u Osijeku, poginuo 16. ožujka 1945. na Ravnoj gori.
JELSUČIĆ Nikola, borac, poginuo 12. veljače 1943. kod Virovitice.
JEMRIĆ Duro, rođen 1912. u Vinkovcima, poginuo 22. prosinca 1944.
JEMRIĆ Grga, rođen 1911. u Vinkovcima, borac poginuo 18. studenog 1944.
JEMRIĆ Stjepan, rođen 1910. u Vinkovcima, borac, poginuo 16. prosinca 1944.
JERKIĆ Ivan, rođen 1923. u Straževcu, Daruvar, poginuo 16. lipnja 1943. sahranjen 17. lipnja u Drenju. Poginuo kao vodnik.
JERKOVIĆ Milorad, rođen u Sidskim Banovcima, Šid, komesar čete, poginuo kod Slavonske Orahovice, gdje je i sahranjen.
JORGAR Stjepan, rođen 1899. u Našicama, poginuo 30. prosinca 1944. kod Našica.
JOSIPOVIĆ Mate, rođen 1923. u Slavonskoj Požegi, poginuo 2. prosinca 1944.
JOVANOVIĆ Ljuboje, rođen 1921. u Dragoviću, Pakrac, komesar čete, poginuo 7. veljače 1945. u Končanici.
JOVANOVIĆ Stevo, rođen 1920. u Brinjanima, Garešnica, poginuo 12. veljače 1943. u Virovitici.
JOVIĆ Branko, rođen 1928. u Slavonskoj Orahovici, Našice, poginuo 23. studenog 1944. u Našicama, sahranjen u Čaglinu.
JOVIĆ Stevo, rođen 1927. u Maloj Bršljanici, Garešnica, poginuo siječnja 1943. u Voćinu, sahranjen u Voćinu.
JUGIN Milan, rođen 1921. u Slavonskoj Požegi, poginuo 6. prosinca 1944,
JUKIĆ Ante, rođen u Bukviku, Našice, poginuo 24. veljače 1945. u Podgoraču, sahranjen u Ostrošincima.
JURČIĆ Milka, rođena 1921. u Omišu, Split, poginula 1. srpnja 1944.
JURETIĆ Jure, rođen 1926. u Vukovju, Garešnica, poginuo 6. veljače 1945. u Malim Zdencima.
JURIĆ Ivan, rođen 1922. u Lipnici, Visoko, poginuo 19. studenog 1944. kod Našica.
JURIĆ Petar, rođen 1926. u Kostajnici, poginuo 5. listopada 1944.
JURISIĆ Mate, rođen 1926. u Slavonskoj Požegi, poginuo 9. prosinca 1944.
JURASEK Dragutin, rođen 1915. u Osijeku, borac, poginuo 2. prosinca 1944.

JUROŠEK Mijo, rođen 1923. u Velikoj Brusnici, poginuo 29. travnja 1945. u Slavonskoj Požegi.
JURKOVIC Mijo, rođen 1926. u Našicama, borac, poginuo 19. prosinca 1944.
JUTRIŠA Stanko, rođen 1914. u Feričancima, Našice, poginuo 30. lipnja 1943. kod Levanjske Varoši, sahranjen u Borojevcima.
JUTREČA Josip, rođen 1920. u Zagrebu, poginuo svibnja 1943. u Kutjevu.
KAIN Stevo, rođen 1912. u Pakracu, borac, poginuo 13. ožujka 1945. u s. Slana Voda.
KAHVEDZIČ Derviša Krešimir, rođen 1924. u Osijeku, borac, poginuo 28. travnja 1945.
KALAPA Tomo, rođen 1916. u Pitomači kod Đurđevca, poginuo 8. ožujka 1943. u Bučju.
KADIĆ Stjepan, rođen 1920. u Županji, borac, poginuo 26. studenog 1944.
KADIČ Antun, rođen 1924. u Županji, borac, poginuo 26. studenog 1944.
KAJGANIĆ Tošo, rođen 1922. u Rogoži, Garešnica, poginuo 12. listopada 1943. u Pakracu, sahranjen u Pakracu.
KALIČ Petar, rođen u Divoševcima, Đakovo, poginuo 19. studenog 1944. u Našicama, sahranjen u Čaglinu.
KALOPER Ilija, rođen 1914. u Crkvenim Vrhovcima, poginuo 10. ožujka 1945. u Lisičinama.
KALUĐER Jovo, rođen 1922. u Habjanovcima, Valpovo, poginuo 13. ožujka 1945. u Slanoj Vodi, sahranjen u Slanoj Vodi.
KAMIZ Stjepan, rođen 1923. u Našicama, borac, poginuo 13. prosinca 1944.
KANIZAJ Josif, rođen 1911. u Sređanima, Pakrac, poginuo 6. veljače 1945. u Velikim Zdencima.
KANJI Gustav, rođen 1917. u Hasliku, Katevice, poginuo 19. travnja 1945. u Slavonskoj Požegi.
KANJI Stevo, rođen 1912. poginuo 13. ožujka 1945. u Slanoj Vodi, sahranjen u Slanoj Vodi.
KAPUS Matija, rođen 1924. u Cabuni, Virovitica, poginuo 22. veljače 1945. na položaju kod sela Kuzme.
KARAKAS Antun, rođen 1923. u Slavonskom Brodu, borac, poginuo 9. studenog 1944.
KARLOVIĆ Andrija, rođen 1910. u Pleternici, poginuo 22. veljače 1945. na položaju kod sela Kuzme.
KARLOVIC Vlado, rođen 1913. u Siraču, Daruvar, poginuo 19. studenog 1944. u Našicama.
KARLOVČAN Dragutin, rođen 1920. u Virovitici, borac, poginuo 3. prosinca 1944.
KARTIŠ Milan, rođen 1925. u Podgoraču, Đakovo, poginuo 3. siječnja 1945. u selu Gradac.
KAŠTELAN Savo, rođen 1920. u Prosini, Mljet, poginuo 29. rujna 1944. kod Podravske Slatine, sahranjen u Novoj Bukovici.
KATALINIC Ivan, rođen 1928. u Saševu, poginuo 10. travnja 1945. u Vetovu.
KATANIC Ilija, borac, poginuo 12. veljače 1943. u Virovitici.

KATUNAR Franjo, rođen 1924. u Siraču, Daruvar, poginuo 10. ožujka 1945. u Crljencima.
KEDAClC Josip, rođen 1923. u Županji, borac, poginuo 26. studenog 1944.
KELEMAN Josip, rođen 1927. u Osijeku, poginuo 15. prosinca 1944.
KELO Pero, rođen 1907. u Kutinici, Garešnica, poginuo 1944. u Samarici, sahranjen u Samarici.
KEKI Josip, rođen 1928. u Daruvaru, borac, poginuo 30. studenog 1944.
KENDEREŠI Grga, rođen 1923. u Jankovcu, poginuo 26. travnja 1945. u Poljani.
KERESTIC Josip, rođen 1913. u Virovitici,, poginuo 21. siječnja 1945. u Dinjevcu.
KESlC Nikola, rođen 1919. u Stupovači, Garešnica, poginuo 1943. u Kutini.
KESKIĆ Ramo, rođen u Bihaću, poginuo 4. prosinca 1944.
KIRŠA Ivan, poginuo 23. veljače 1943. za vreme borbi za Garešnicu kod Vel. Vukovja.
KIŠ Franjo, rođen 1902. u Daruvaru, poginuo 2. prosinca 1944.
KLAIĆ Stjepan, rođen 1909. u Slavonskoj Požegi, poginuo 20. studenog 1944.
KLARIĆ Milan, rođen 1913. u Grđevcu kod Grubišnog Polja, poginuo 14. lipnja 1943. u Siraču.
KLOPAN Franjo, rođen 1921. u Kneževcu, Slavonska Požega, poginuo 20. kolovoza 1944. u Hercegovcu, sahranjen u Velikoj Dapčevici.
KLEĆINA Zvonko, rođen 1922. u Ivanjskoj, Banja Luka, poginuo 13. siječnja 1945. kod Grubišnog Polja.
KLJUNIĆ Husein, rođen 1925. u Sanskom Mostu, poginuo 24. studenog 1944. u Našicama.
KNAJ Antun, rođen 1926. u Slavonskoj Požegi, borac, poginuo 25. rujna u Podravskoj Slatini.
KNAPIĆ Ivan, rođen 1920. u Frkljevcima, borac, poginuo 22. studenog 1944.
KNESKOVIC Stevo, rođen 1924. u Borovi, Virovitica, poginuo 10. travnja 1945. u Vetovu.
KNEŽEVIĆ Dmitar, rođen 1906. u Bereku, Garešnica, poginuo u Slavoniji.
KOHANOVIĆ Ivan,, rođen 1911. u Županji, borac, poginuo 26. studenog 1944.
KOJIĆ Krsta, rođen 1925. u Kućancima, Đakovo, poginuo 28. veljače 1945. na Zvečevu.
KOCELJAC Nikola, rođen 1926. u Rumi, borac, poginuo 2. prosinca 1944.
KOKANOVIĆ Lazo, rođen 1906. u Slavonskom Brodu, poginuo 18. prosinca 1944.
KOKALJ Ivan, rođen u Bistrici, Podravska Slatina, poginuo 3. rujna 1944. u Lipovcu, sahranjen kod Škrabutnika.
KOKIČ Saveta, rođena 1922. u Đurđiću, Podravska Slatina, poginula 22. siječnja 1943. u Dragaliću.

KOMLENOVIC Stojan Coka, rođen 1924. u Novom Gradcu kod Virovitice, komandant bataljona, poginuo 12. veljače 1943. u Virovitici.
KOLAREVIC Ivan, rođen u Lužcu, Vukovar, poginuo 28. lipnja 1943. na Krstovima, gdje je i sahranjen.
KOLARIC Đuro, rođen 10. ožujka 1923. u Gornjem Miholjcu, Podravska Slatina, poginuo 2. prosinca 1944. kod Pleternice, sahranjen u Pleternici.
KOLAR Franjo, rođen 1912, pomoćnik komesara bataljona, poginuo 18. studenog 1944. u Našicama.
KOLETIČ Imbre, rođen 1921, borac, poginuo 10. srpnja 1944.
KOLESAR Ivan, rođen 1910. u Slavonskoj Požegi, borac, poginuo 6. prosinca 1944.
KOLUNDŽIĆ Đuro, borac, poginuo 12. veljače 1943. kod Virovitice.
KOMORA Mijo, rođen 1927. u Babinoj Gredi, Županja, poginuo 20. kolovoza 1944. u Hercegovcu, sahranjen u Velikoj Dapčevici.
KONJAK Antun, rođen u Barni kod Grubišnog Polja, poginuo u Skenderovcu.
KONJEVIC Đuro, rođen 1923. u Rogoži. Garešnica, poginuo 1944. u Podravskom Kloštru.
KOPIĆ Jakob, rođen 1925. u Županji, borac, poginuo 26. studenog 1944.
KOPORČIĆ Ivo, rođen u Starom Slatniku, Slavonski Brod, poginuo kao desetar 1944. u šumi Bukvik.
KOPRIVNJAK Rudolf, rođen 1913. u Krapini, borac, poginuo 2. prosinca 1944.
KORAĆ Andrija, rođen u Zagrebu, poginuo 16. kolovoza 1944, sahranjen u Lukavcu.
KORENIĆ Ivan, rođen 1921. u Breznici, Đakovo, poginuo 27. travnja 1945. kod Grubišnog Polja, sahranjen u Maloj Peratovici.
KOREN Martin, rođen 1923. u Virovitici, poginuo 21. siječnja 1945. u Dinjevcu.
KORUGA Petar, rođen u Ponoru, Korenica, poginuo 12. listopada u Pakracu.
KORPAR Ivan, rođen 1923. u Selniku Ivanec, poginuo 21. siječnja 1945. u Dinjevcu.
KOVACEVIC Krsta, rođen 1924. u Cabuni kod Podravske Slatine, poginuo 23. siječnja 1943.
KOVAČIĆ Nikola, rođen 1920. u Maloj Bršljanici, Garešnica, poginuo 1943.
KOVACEVIC Antun, rođen 1910. u Đakovu, borac, poginuo 15. studenog 1944.
KOVACEVIC Josip, rođen u Velikoj Kopanici, Našice, pomoćnik komesara čete, poginuo 3. prosinca 1944. kod Pleternice.
KOVACEVIC Jelena, rođena 1920. u Bijelom Brdu, Osijek, poginula 11. listopada u Pakracu.
KOVACEVIC Mile, rođen 1926. u Gornjem Miholjcu, Podravska Slatina, poginuo 22. siječnja 1945. u Dinjevcu, sahranjen na groblju u Brestovcu.
KOVACEVIC Nikola, rođen 1904. u Pakracu, borac, poginuo 2. prosinca 1944.

KOVAČEVIC Stevo, rođen u Klokočeviku, Slavonski Brod, poginuo kao komandir čete (nakon odlaska iz Omladinske brigade) 29. svibnja 1944. na pruzi kod Starih Perkovaca.

KOVAČEVIĆ Ivan, rođen 1926. u Našicama, borac, poginuo 15. prosinca 1944.

KOVAČEVIĆ Simo, borac, poginuo 12. veljače 1943. kod Virovitice.

KOVACEVIČ Petar, rodom iz Brusnika, poginuo kao komandir čete na Pakracu studenog 1943.

KOVAČEVIC Stanko, rođen 1910. u Brinjanima, Garešnica, poginuo 1943. u Slavoniji.

KOVAČ Andrija, rođen u Zagrebu, vodnik, poginuo 16. srpnja 1944. kod sela Lukavca. Sahranjen u Lukavcu.

KOVAČ Ivan, rođen 1907. u Pivnici, Virovitica, poginuo 21. siječnja 1945. u Dinjevcu, sahranjen u Brestovcu.

KOVAČ Josip, rođen 1923. u Podravskoj Moslavini, Donji Miholjac, poginuo 21. siječnja 1945. u Dinjevcu, sahranjen u Brestovcu.

KOVANOVIČ Ivan, rođen 1927. u Korduševcima, Slavonski Brod, poginuo 6. veljače 1945. u Velikim Zdencima.

KOVELI Mario, rođen 1921. u Bariju, Italija, poginuo 23. studenog 1944. kod Našica.

KOZlČ Josip, rođen kod Brežice, borac, poginuo 9. rujna 1943. u Katol. Sagovini.

KOŽIČ Rezika, rođena kod Brežica, borac, poginula 9. rujna 1943. u Katol. Sagovini.

KOŽIČ Stjepan, rođen 1925. u Šeovcima, Slavonska Požega, poginuo 23. studenog 1944. kod Našica.

KRAGULJEVIČ Nikola, rođen 1915. u Duzluku, Našice, poginuo srpnja 1943. u Zrinskoj.

KVASINA Franjo, rođen 1921. u Travniku, poginuo 29. prosinca 1944.

KRANJAC Mato, rođen 1923. u Osijeku, borac, poginuo 30. studenog 1944.

KRALJEC Marko, rođen u Petrijancu, Varaždin, poginuo 13. listopada 1943. kod Pakraca.

KRlZANIČ Josip, rođen 1921. u Bukovini, Velika Gorica, poginuo 13. ožujka 1945. u Slanoj Vodi, sahranjen u Slanoj Vodi.

KRAJAČIČ Mirko, borac, poginuo 12. veljače 1943. u Virovitici.

KRANOVIĆ Nikola, borac, poginuo 12. veljače 1943. u Virovitici.

KRIVOŠKIN Mihalj, poginuo 1944. blizu Gašinaca, sahranjen u Gašincima.

KRIVOKUČA Đorđe, rođen 1918. u Mirkovcima, Vinkovci, poginuo 12. listopada 1943. u Pakracu.

KRGIĆ Stanko, rođen 1925. u Velikom Vukovju, Garešnica, poginuo 1943. u Rogoži, sahranjen u rodnom Vukovju.

KRKEC Marko, rođen 1915. u Petrijancu, Varaždin, poginuo 13. rujna 1944. kod Pakraca.

KRMPOTIČ Ivan, rođen u Kraljevcu, poginuo 12. listopada 1943. u Pakracu.

KRMAR Pavao, borac, poginuo 12. veljače 1943. u Virovitici.

KRNJAIĆ Đorđe, rođen 1909. u Brezovici, Novska, poginuo 13. rujna 1944. u Pakracu, sahranjen u selu Klisi.
KRNJAIĆ Stojan, rođen 1911. kod Vukovara, poginuo 26. travnja 1945. kod Grubišnog Polja.
KRPER Petar, rođen 1912. u Pakracu, poginuo 5. veljače 1945.
KRULJIĆ Katica, rođena u Staroj Kapeli, Nova Gradiška, poginula 1944, sahranjena u Novoj Bukovici.
KRUPSKO Viktor, rođen 1927. u Đurđevcu, poginuo 4. listopada 1944.
KUHAR Stjepan, rođen 1918. u Grubišnom Polju, poginuo 28. veljače 1945. na Zvečevu, sahranjen na k. 571. kod Zvečeva.
KUHALJ Stjepan, rođen 1927. u Novoj Gradiški, borac, poginuo 30. studenog 1944.
KUČIĆ Jovan, rođen 1926. u Boboti, Vukovar, poginuo 1944. kod Budimaca, sa još dva druga sahranjen u Đakovačkoj Breznici.
KUĆAN Šimun, rođen 1928. u Turanjevcu, Virovitica, poginuo 1. srpnja 1944, sahranjen u Ratkov Dolu.
KUNIĆ Ivan, rođen 1925. u Zagrebu, poginuo 13. rujna 1944. u Pakracu.
KUSIĆ Mate, rođen 1917. u Sotinu, Vukovar, desetar, poginuo 5. veljače 1945. u Trnavi.
KUŠIRENKO Protopopov, rođen 1923. u Salovki, Hremenčuk, SSSR, poginuo 20. kolovoza 1944. u Hercegovcu, sahranjen u Velikoj Dapčevici.
KUTROVAC Josip, rođen 1920. u Okučanima, puškomitraljezac, poginuo 29. svibnja 1943. u Cremušini.
LACKOVIĆ Stjepan, rođen 1916. u Brođancima, Valpovo, poginuo 1944.
LADOVIĆ Mijo, rođen 1922. u Lonji kod Novske, borac, poginuo 10. travnja 1945. u Vetovu.
LAĆIĆ Ivan, rođen 1921. u Slavonskom Brodu, poginuo 12. prosinca 1944.
LADISIĆ Stjepan, rođen 1925. u Lukavcu, Velika Gorica, poginuo 8. siječnja 1945. u Pitomači.
LANG Baltazar, rođen 1913. u Slavonskoj Požegi, poginuo 2. prosinca 1944.
LASIĆ Milenko, rođen u Removcu, Daruvar, poginuo 12. listopada 1943. u Pakracu.
LAVOŠEVIĆ Franjo, rođen 1927. u Vukojevcima, Našice, poginuo 13. veljače 1945. u Pivnicama.
LEMEŠKOVIĆ Ivan, rođen 1913. u Kutjevu, Slavonska Požega, poginuo 28. veljače 1945. u Poljani.
LERMAN Slavko, rođen 1920. u Slavonskoj Požegi, poginuo 21. prosinca 1944.
LIPIĆ Ivan, rođen 1910. u Našicama, poginuo 16. prosinca 1944.
LONĆAREVIĆ Alojz, rođen 1915. u Slavonskoj Požegi, poginuo 3. veljače 1945. u Pakracu.
LONĆAREVIĆ Dinarda, rođena 1920. u Slavonskoj Požegi, poginula 6. prosinca 1944.
LONĆAREVIĆ Pavel, rođen 1915. u Novskoj, poginuo 2. prosinca 1944.

LOLIĆ Tomo, rođen 1919. u Donjim Brđanima kod Grubišnog Polja, borac, poginuo 11. travnja 1945.
LONČAR Petar, rođen 1926. u Daruvaru, poginuo 29. siječnja 1945. u Velikom Grđevcu.
LONČAREVIĆ Ferdo, rođen 1921. u Golom Brdu, Požega, poginuo 19. studenog 1944, Našice.
LONČAR Valent, rođen u Špišić Bukovici, poginuo 13. listopada 1943. kod Pakraca.
LOPAŠ Valentin, rođen 1926. u Badljevini, Pakrac, poginuo 10. veljače 1944. u Doljanima.
LOVKOV Maksim, rođen 1923. u Rjazinskoj oblasti, SSSR, poginuo 24. studenog 1944. kod Našica.
LOVRIĆ Metod, rođen 1924. u Poboju, Karlobag, poginuo 22. siječnja 1945. u Dinjevcu.
LAVIĆ Ostoja, rođen 1921. u Rajiću kod Novske, borac, poginuo 18. studenog u Našicama.
LUČIČ Franjo, rođen 1909. u Suhopolju kod Virovitice, poginuo I. veljače 1945. u Velikom Grđevcu.
LUČIĆ Šime, rođen 1921. u Orahovici, Drniš, poginuo 25. rujna 1944. u Podravskoj Slatini.
LUJANAC Pero, rođen 1899. u Obrežu, Pakrac, poginuo 20. ožujka 1945.
LUJANAC Josip, rođen u Baljevini, Pakrac, poginuo 21. ožujka 1945.
LUKIČ Jakov, rođen 1906. u Slavonskoj Požegi, poginuo 26. studenog 1944.
LUKIČ Stjepan, rođen 1914. u Osijeku, poginuo 2. prosinca 1944.
LUKSEC Franjo, rođen 1917. u Špišić Bukovici, poginuo 17. siječnja 1945. kod Pitomače.
LUSKIĆ Suljo, rođen 1925. u Bugojnu, poginuo 25. rujna 1944. u Podravskoj Slatini.
LJEŠTAK Pero, rođen 1908. u Podravskoj Slatini, poginuo 10. travnja 1945. kod Vetova.
LJUBOJEVIĆ Đoko. rođen 1914. u Dalju, Osijek, poginuo 19. studenog 1944. u Našicama, sahranjen u Čaglinu.
LJUBO Stevo, rođen u Nenadovcu, Virovitica, poginuo 12. listopada 1943. u Pakracu.
LJUBOJEVIĆ Nedeljko, rođen 1922. u Dalju, Osijek, poginuo 21. studenog 1944. kod Našica, sahranjen u Čaglinu.
MAJSKI Stevo, rođen 1926. u Novom Sadu, poginuo kao komesar čete (nakon odlaska iz brigade) 3. svibnja 1944. kod Slavonske Orahovice, sahranjen u Riječini.
MACURA Milenko, borac, poginuo 12. veljače 1943. u Virovitici.
MAJAR Mate, roden u Pakracu, poginuo 12. listopada 1943. u Pakracu.
MANDUŠ Branko, rođen 1926. u Vukovju, Garešnica, poginuo 12. veljače 1943. u Virovitici.
MALBAŠIĆ Milan, rođen 1921. u Rogoži, Garešnica, poginuo 12. veljače 1943. u Virovitici.
MALNER Josip, rođen 1914. u Velikoj Pisanici, Bjelovar, poginuo II. travnja 1945.

MALVAKOVIC Stevo, rođen 1902. u Garešnici, poginuo u Slavoniji.
MALINOVIĆ Vinko, borac, poginuo 12. veljače 1943. u Virovitici.
MAMIĆ Filip, rođen 1925. u Zidinama, Duvno, poginuo 23. siječnja 1944. kod sela Kalinića, sahranjen u Đedinoj Rijeci.
MAMIĆ Mijo, rođen 1926. u Zidinama, Duvno, poginuo 23. siječnja 1944. kod sela Kalinića, sahranjen u Đedinoj Rijeci.
MANARIĆ Boško, rođen 1927. u Dalju, Osijek, poginuo 25. rujna 1944. u Podravskoj Slatini.
MANDIĆ Savica, rođen u Dragoviću, Pakrac, poginuo 30. svibnja 1943. u selu Čremušina.
MANOJLOVIĆ Luka, rođen 1922. u Boboti, Vukovar, komesar čete, (poginuo po odlasku iz brigade) 29. svibnja 1944. na pruzi kod Starih Perkovaca.
MANDIĆ Milan, rođen 1920. u Bosanskom Novom, poginuo 11. listopada 1943. u Pakracu.
MANOJLOVIĆ Mirko, rođen 1928. u Karlovcu, poginuo 3. rujna 1944.
MARČETIĆ Stjepan, rođen 1920. u Lipi, Slavonska Požega, poginuo 15. listopada 1944. u Koprivnici, sahranjen u Hlebinama.
MARĆIKOVIĆ Đuro, rođen 1915. u Kadanovu, Pleternica, poginuo 25. rujna u Podravskoj Slatini.
MARIĆ Marijan, rođen 1924. u Donjoj Stubici, poginuo 16. listopada 1944.
MARIĆ Đuro, rođen u Zailama,. Pakrac, poginuo 29. svibnja 1943. u Ćremušini.
MARINČIĆ Dušan, rođen 1919. u Slavonskoj Orahovici, Našice, komesar čete, poginuo 19. studenog 1944. u Našicama, sahranjen u Ćaglinu.
MARINOVČIĆ Marko, rođen 1924. u Stupnom Selu, Sisak, poginuo 10. kolovoza 1944.
MARUŠIĆ Marijan, rođen 1928. u Virovitici, poginuo 5. veljače 1945. u Trnavi.
MATIJEVIĆ Andrija,, rođen 1920. u Đakovcu, Grubišno Polje, komandir čete, (poginuo po odlasku iz brigade) 29. svibnja 1944. na pruzi kod Starih Perkovaca.
MAŠIĆ Ivan, rođen 1923. u Pakracu, poginuo 4. studenog 1944.
MASIĆ Mirko, rođen 1922. u Garešnici, poginuo siječnja 1943. u Voćinu, sahranjen u Voćinu.
MALEGATI Ivan, rođen 1927. u Velikim Bastajima, Daruvar, poginuo siječnja 1943. u Voćinu, sahranjen u Voćinu.
MEĆAVA Ilija, rođen u Slatini,, Kostajnica, poginuo 11. listopada u Pakracu.
MESTEŠ Ilonka, rođena 1927. u Feričancima, Našice, delegat voda, 1944. teško ranjena, umrla u Đakovačkoj Breznici — gdje je i sahranjena.
MIHALJEVIĆ Dragomir, rođen 1914. u Podravskoj Slatini, poginuo 17. studenog 1944.
MIHALJEVIĆ Milan, rođen u Kraškoviću, Podravska Slatina, vodnik, poginuo 17. studenog 1944. kod Našica, sahranjen u Ćaglinu.

MINICIC Imbro, rođen 1923. u Našicama, poginuo 19. listopada 1944.
MIHOLJICA Stevo, rođen 1919. u Rogoži, Garešnica, 1943. umro u bolnici na Ravnoj gori od zadobijenih rana.
MIKIČ Ivan, rođen 1919. u Slavonskoj Požegi, poginuo 16. listopada 1944. godine.
MIKELA Ivan, rođen 1915. u Kućancima, Donji Miholjac, poginuo 25. rujna 1944. kod Podravske Slatine.
MIKULČIC Ivan, rođen 1919. u Brezovici, Virovitica, poginuo 8. siječnja kod Pitomače.
MIKAŠINOVIC Milan, rođen 1924. u Velikoj Rasinici, Koprivnica, poginuo 11. listopada 1943. u Pakracu.
MIKULČIĆ Luka, rođen 1926. u Prekopakri, Pakrac, poginuo 1944.
MIKLUS Ivan,, rođen 1925. u Humljanima, Podravska Slatina, poginuo 20. kolovoza 1944. u Hercegovcu.
MILINOVIĆ Vinko, rođen 1921. u Prelogu, Virovitica, poginuo u jesen 1944. kod Našica.
MILADINOVIĆ Žarko, rođen 1922. u Osijeku, poginuo 1944. kod Bizovca.
MILAKOVIĆ Miško, rođen 1924. u Zdenčacu, Garešnica, poginuo na vrhu Ljutoč na Papuku, gdje je i sahranjen.
MILAKOVIČ Ljuboje, rođen 1924. u Mikleušu, Podravska Slatina, poginuo rujna 1944. kao komesar čete.
MILIĆ Nenad,, rođen 1926. u Negoslavcima kod Vukovara, poginuo 1943.
MILOVANOVIČ Nikola, rođen 1908. u Trpinji, Vukovar, poginuo 1944.
MILJUS Ilija, poginuo 12. veljače 1943. u Virovitici.
MINAREK Đoko, rođen 1921. u Đurđenovcu, Našice, poginuo siječnja 1945. u Blizini Slavonske Orahovice.
MINOČ Svetozar, rođen 1922. u Gradačcu, poginuo rujna 1944.
MIROSAVLJEVIĆ Petar, rođen u Imrijevcima, Đakovo, poginuo 1. veljače u Pakracu.
MITROVIĆ Anđela, rođena 1921. u Obrovcu, Benkovac, poginula 10. kolovoza 1944.
MIŠČEVIC Teodor, rođen 1918. u Paklenici, Našice, komandir čete, ranjen 15. rujna 1944. u Našicama, 24. studenog umro u bolnici 6. korpusa.
MLINARIĆ Vinko, rođen 1921. u Prelogu. poginuo 23. studenog 1944. kod Našica.
MOKAR Mitar, rođen 1909. u Podravskoj Slatini, poginuo 17. studenog 1944.
MRAVAC Ivan, rođen 1918. u Sladojevcima, Podravska Slatina, poginuo 1944. u Đurđenovcu.
MROVIČ Vinko, rođen 1924. u Novskoj, poginuo 1. studenog 1944.
MUKLAUS Ivan, rođen 1924. u Humljanima, Podravska Slatina, poginuo 20. kolovoza kod Hercegovca.
NEGRIN Ivan. rođen 1925. u Pešćenici, Kutina, poginuo 10. lipnja 1943. u Pakri, Pakrac.
NEMET Andrija, rođen 1928. u Bačkoj Topoli, poginuo 13. rujna 1944. u Pakracu.

NENADOV Marinko, rođen 1925. u Iloku, poginuo 25. rujna 1944. u Podravskoj Slatini, sahranjen u Novoj Bukovici.
NIKIČIĆ Franjo, rođen 1919. u Počitelju, Gospić, poginuo 22. siječnja 1945. u Dinjevcu.
NIŽIĆ Teodor, rođen u Donjoj Dubici, Gradačac, operativni oficir bataljona, poginuo 20. kolovoza 1944. u Hercegovcu, sahranjen u Velikoj Dapčevici.
NOVAK Stjepan, rođen 1924. u Ćepinu, Osijek, poginuo 5. veljače 1945. u Ladislavu.
NOVOGRADAC Lazo, rođen 1925. u Budimcima, Našice, poginuo 1944. na Metli (Ravna gora), gdje je i sahranjen.
OGNJANOVIĆ Dragica. rođena 1927. u Blatu, poginula 15. listopada 1943.
OLUJA Milan, rođen 1906. u Bačkovici, Bjelovar, poginuo 1. veljače 1945. u Pisanici, sahranjen u Bačkovici.
OPAČIĆ Svetozar, rođen 1928. u Daruvaru, desetar, poginuo 14. srpnja 1944.
OREŠČAN Miloš, rođen 1926. u Maloj Bršljanici, Garešnica, poginuo 1943. u Slavoniji.
OSTOLOŠ Pavao, rođen 1905. u Vukovaru, poginuo 3. listopada 1944.
OTUBAN Slavko, rođen 1923. u Osijeku, poginuo 2. studenog 1944.
PAJIĆ Mirko, rođen 1919. u Splitu, poginuo 4. veljače 1945. u Trnavi.
PALIR Josip, rođen 1914. u Osijeku, poginuo 7. prosinca.
PANCER Đuro, rođen 1906. u Sv. Mariji, Prelog, poginuo 5. veljače 1945. u Trnavi.
PANIĆ Milovan, rođen kod Našica, poginuo 1944. na pruzi.
PANIĆ Rajko, rođen u Barama, Našice, poginuo 1944.
PAPANDRIŠ Đuro, rođen 1916 u Zagrebu, poginuo 25. studenog 1944. kod Podravske Slatine.
PAVIĆ Đuro, rođen 1903. u Slavonskoj Požegi, poginuo 29. studenog 1944.
PAVIĆ Josip, rođen 1921. u Drenju, Đakovo, poginuo 20. kolovoza 1944. u Hercegovcu, sahranjen u Velikoj Dapčevici.
PAVIĆ Marica, rođena u Bukovčanima, Pakrac, poginula 12. listopada 1943. u Pakracu.
PAVKOVIĆ Miloš, rođen 1908. u Velikom Pogancu, Koprivnica, poginuo 27. ožujka 1945.
PAVLINA Đuro, rođen u Poljani, Nova Gradiška, poginuo 12. listopada 1943. u Pakracu.
PAVLOVIĆ Đuro, rođen 1927, poginuo 15. prosinca 1944.
PAVLOVIĆ Jakov, rođen 1909. u Slavonskoj Požegi, poginuo 1. prosinca 1944.
PEJIĆ Tomo, rođen 1944. u Virovitici, poginuo 28. prosinca 1944.
PEKSIĆ Stjepan, rođen 1915. u Zagrebu, poginuo 22. studenog 1944.
PERIĆ Rade, rođen 1926. u Popovcu, Garešnica, poginuo 1943.
PERIŠA Tomo, rođen 1900. u Virovitici, poginuo 16. prosinca 1944.
PETKOVIĆ Ankica, rođena 1926. u Dubici, poginula 4. rujna 1944.

PETRlCEVIĆ Franjo, rođen u Divoševcima, Đakovo, poginuo 23. studenog 1944. u Našicama, sahranjen u Čagljinu.
PETRICEVIC Stevo, borac, poginuo 12. veljače 1943. u Virovitici.
PETRlCEVIĆ Stjepan, rođen 1921. u Kupinu, Đakovo, poginuo 25. rujna 1944. u Podravskoj Slatini.
PETRINIČ Josip, rođen u Bastajima, Daruvar, poginuo 23. studenog 1944. u Našicama, sahranjen u Čaglinu.
PETROVIC Milivoje, rođen 1914. u Kućancima, Đakovo, poginuo 17. siječnja 1945. u Šašnatom Polju, sahranjen u Starom Gradcu.
PEVAC Josip, rođen 1917. u Drenju, Đakovo, poginuo 20. kolovoza 1944. u Hercegovcu, sahranjen u Velikoj Dapčevici.
PEURACA Miloš, rođen 1911. u Donjem Miholjcu, poginuo 24. prosinca 1944.
PINTARIC Drago, rođen 1925. u Koprivnici, poginuo 20. listopada 1944.
PINTER Franjo, rođen 1914. u Gradini,. Virovitica, poginuo 20. kolovoza 1944. u Hercegovcu, sahranjen u Velikoj Dapčevici.
PIROVIC Bogdan, rođen 1921. u Cečavcu, Slavonska Požega, komandir čete, poginuo 1944.
PLEŠE Nikola, rođen 1925. u Virovitici, poginuo 20. rujna 1944.
POCA Josip, rođen 1910. u Pakracu, poginuo 12. studenog 1944.
PODKRAJŠEK Branka, rođen 1921. u Zagrebu, poginuo 3. studenog 1944.
POER Antun, rođen 1914. u Slavonskoj Požegi, poginuo 29. studenog 1944.
PODUNAVAC Lazo, roden 1925. u Selištu, Kutina, umro od rana 15. srpnja 1944.
POLOJAC Branko, borac, poginuo 12. veljače 1943. u Virovitici.
PONGAC Stjepan, rođen 1923. u Rastovcu, Virovitica, poginuo 1944. na drumu kod Bučja, sahranjen na Ravnoj gori.
PONEDELJAK Luka, rođen 1921. u Našicama, poginuo 11. listopada 1943. u Pakracu.
POLJAK Mirko, rođen 1924. u Dišniku, Garešnica, poginuo 1943. u Slavoniji.
POLJAK Jelka, rođena 1922. u Dišniku. Garešnica, poginula 1943. u Voćinu, sahranjena u Voćinu.
POLJAK Stevo, rođen 1921. u Našicama, poginuo 2. prosinca 1944.
POPOVlC Miio, rođen 1914, poginuo 23. studenog 1944.
POPOVIC Milan, rođen 1914, poginuo 23. studenog 1944.
POSAVAC Mirko, rođen 1914. u Imsovcima,, Daruvar, poginuo listopada 1943.
POZNANOVIC Stevo, rođen 1923. u Kutinici, Garešnica, poginuo siječnja 1943. u Voćinu, sahranjen u Voćinu.
POVOLJNJAK Milan, rođen 1928. u Kravarskom, Velika Gorica, poginuo 23. rujna 1944.
POZGAJ Josip, rođen 1907. u Čakovcu, poginuo 30. prosinca 1944.
PRASEČAN Stjepan, rođen 1925. u Suhopolju, Virovitica, poginuo 24. listopada 1944.
PRAVDIĆ Đorđe, rođen 1927. u Ostrovu, Vinkovci, poginuo 31. prosinca 1943. (nakon odlaska iz brigade).

PRGOVIC Milan, rođen 1921. u Brinjanima, Garešnica, poginuo veljače 1943. u Virovitici.
PRAVICA Rade, borac, poginuo 12. veljače 1943. u Virovitici.
PREKRIT Josip, rođen 1920. u Ivancu, poginuo 22. siječnja 1945. u Dinjevcu.
PRIMORSIC Josip, rođen u Malinovcu, Virovitica 1926, poginuo 20. kolovoza kod Hercegovca.
PRKIĆ Mate, rođen 1927. u Ramijanima, Split, poginuo 22. siječnja 1945. u Dinjevcu.
PRODANOVIĆ Luka, rođen 1927. u Rogovcu, Virovitica, poginuo 6. veljače u Velikim Zdencima.
PRKIC Jakob, rođen 1927. kod Splita, poginuo 22. siječnja 1945. kod Dinjevca.
PRKIĆ Jakob, rođen 1927. kod Splita, poginuo 22. siječnja 1945. kod Dinjevca.
PRPIĆ Milan, rođen 1917. u Radovancima, Slavonska Požega,, poginuo 22. siječnja 1945. u Pitomači.
PUŠKARIĆ Mijo, rođen 1921. u Sv. Petru, Ogulin, poginuo 23. studenog 1944. kod Našica.
PUGOVAC Milan, rođen 1924, u Stupovači, Garešnica, poginuo 1943. u Slavoniji.
PUŠIĆ Krešimir,, rođen 1923. u Virovitici, poginuo 13. ožujka 1945. kod Pivnice.
RADAKOVIĆ Filip, rođen 1928. u Pakracu, poginuo 21. prosinca 1944.
RADANIĆ Pane, rođen 1908. u Bušincu, Podravska Slatina, poginuo 10. travnja 1945. kod Vetova.
RADANJEK Vinko, rođen 1914. u Starom Petrovom Selu, Nova Gradiška, poginuo 21. studenog 1944. u Našicama.
RADIĆEVIĆ Valent, rođen 1926. u Đakovu,, poginuo 19. prosinca 1944.
RADMILOVIĆ Čedomir, rođen 1926. u Sekulincima, Podravska Slatina, delegat voda, poginuo 13. rujna 1944. u Pakracu.
RADOJEVIĆ Dušan, rođen 17. ožujka 1917. u Voćinu, Podravska Slatina, komandir čete, poginuo 16. srpnja 1944. kod Lukavca.
RADOJEVIĆ Savo, rođen 1921. u Popovcu, Podravska Slatina, komandir čete, poginuo 21. studenog 1944. u Našicama.
RADOSEVIĆ Milan, rođen 1922. u Velikom Vukovju, Garešnica, počinuo u Slavoniji.
RADOVIĆ Antun, rođen 1923. u Virovitici, poginuo 18. studenog 1944.
RADOVIĆ Vladimir, rođen 1929. u Gornjem Polju, Nikšić, poginuo 1945. u Ivančici, sahranjen na groblju Crnogorici kod Lenoslave.
RADUKA Mitar, rođen 1904. u Velikim Bastajima, Daruvar, poginuo 22. studenog 1944. u Našicama.
RADULOVIĆ Cedomir, rođen 1926. u Podravskoj Slatini, poginuo 10. orosinca 1944.
RADULOVIĆ Vladimir, rođen 1920. u Cikotama, Pakrac, komandir čete Dofj'nuo 20. studenog 1944.
RADUNOVIĆ Slavko, rođen 1925. u Našicama, poginuo 19. studenog 1944. u Našicama.

RAJAKOVIC Branko, rođen 1929. u Rogoljima, Pakrac, poginuo 31. ožujka 1945. u Meljanama, sahranjen kod Huma.
RAJTEK Šimun, rođen 1919. u Novom Selu, poginuo 17. studenog 1944.
RADENOVIC Ilija, poginuo 10. veljače 1943. u Removcu.
RAKASOVIČ Jelena, rođena u Gabošu, Vukovar, (nakon odlaska iz brigade) 29. svibnja 1944. teško ranjena kod Starih Perkovaca. Umrla 1. srpnja u Đakovačkoj Breznici gdje je i sahranjena.
RAKIĆ Blagoje, rođen u Aljmašu, Osijek, poginuo 10. studenog 1944. u Našicama, sahranjen u Čaglinu.
RAKIČ Milutin, rođen 1920. kod Dervente, poginuo 1943. u Pakracu.
RAKIČ Slavko, rođen 1921. u Bijelom Brdu, Osijek, poginuo 10. kolovoza 1944. u Končanici.
RAMIĆ Meho. rođen 1915. u Derventi, poginuo 8. prosinca 1944.
RAMIĆ Mustafa, rođen 1921. u Kotarskom, Doboj, poginuo 5. veljače 1945. u Trnavi.
RANKOVIČ Vaso, rođen 1921. u Bijelom Brdu,, Osijek, poginuo 25. rujna 1944. u Podravskoj Slatini, sahranjen u Novoj Bukovici.
RAPAIČ Adam, rođen 1913. u Slavonskom Brodu, poginuo 1. srpnja 1944.
RAŠKOVIĆ Nenad, rođen u Drakseniću, Bosanska Dubica, poginuo 24. veljače 1945. u Podgoraču, sahranjen u Ostrošincima.
REGELJAC Milovan, rođen u Vukovaru, poginuo 16. srpnja 1944. kod Lukavca, Podravska Slatina.
RELIĆ StevQ, rođen 1925. u Trpinji, Vukovar, poginuo u jesen 1944. u Čačincima.
RESANOVIĆ Ranko, rođen u Daruvaru, poginuo 23. siječnja 1944, sahranjen kao komesar bataljona u Pakoj.
RIHANOVSKI Ivan, rođen 1923. u Đulavecu, Daruvar, poginuo 13. ožujka 1945. u Pivnicama, sahranjen u Pivnicama
ROGIĆ Josip, rođen 1909. u Slavonskoj Požegi, poginuo 2. prosinca 1944.
ROKSANDIĆ Pavao, rođen 1910. u Podgariču, Garešnica, poginuo kolovoza 1943. na Bilo-gori, gdje je i sahranjen.
SABO Đuro, rođen 1899. u Šljivoševcima, Donji Miholjac, poginuo 1944. na pruzi.
SABOLIĆ Josip, rođen 1911. u Virju, Đurđevac, poginuo 13. listopada 1943. u Pakracu.
SABOLIĆ Pavao, rođen 1922. u Koprivnici, poginuo 19. studenog 1944. u Našicama.
SADLEN Franjo, rođen 1907. u Ivanovom Polju, Daruvar, poginuo 3. listopada 1944.
SALAJ Josip, rođen u Čepinu, Osijek, poginuo 4. prosinca 1944.
SARAFLIJA Jovo, rođen 1924. u Dopsinu, Osijek, komandir čete, poginuo listopada 1943. u napadu na Pakrac.
SARIĆ Bogdan, rođen 1924. u Stupovački, Garešnica, poginuo siječnja 1943. u Voćinu, sahranjen u Voćinu.
SAVIĆ Ostoja,- rođen 1921. u Rajićima, Novska, poginuo 18. studenog 1944. u Našicama kao politdelegat voda.

SAVKOVlC Ćiro, rođen 1924. u Sedlarici, Đurđevac, poginuo 1943.
SEDRANAC Branko, rođen 1914. u Dišniku, Garešnica, poginuo 12. veljače 1943. u Virovitici.
SEKULIĆ Luka, rođen 1914. u Rogoži, Garešnica, poginuo 1943. u Martincima.
SEKULOVIC Petar, rođen 1918. u Velikom Vukovju, Garešnica, poginuo 1943. na Pakracu.
SELAK Ivan, rođen 1924. u Imotskom, poginuo 21. studenog 1944.
SEVER Josip, rođen 1921. u Petrovaradinu, poginuo 7. prosinca 1944.
SEVEROVIĆ Cedo, rođen 1920. u Koprivnici, poginuo 10. prosinca 1944. u Velikoj Bravskoj.
SILOŠ Lajoš, rođen 1925. u Osijeku, poginuo 2. prosinca 1944.
SIMEK Mato, rođen 1912. u Virovitici, poginuo 2. prosinca 1944.
ŠIMUNOVIČ Nikola, rođen 1921. u Lipiku, 8. prosinca 1944. umro od zadobijenih rana.
SLADULATO Stjepan, rođen u Pleternici, Slavonska Požega, poginuo 25. rujna 1944. u Podravskoj Slatini, sahranjen u Podravskoj Slatini.
SLAVNJEVIČ Milan, rođen 1904. u Stupovači, Garešnica, poginuo 1943. u Garešnici, sahranjen u Stupovači.
SLlSKOVIĆ Mato, rođen u Dragotinu, Đakovo, poginuo 19. studenog 1944. u Našicama, sahranjen u Čagljinu.
SLIVAR Josip, rođen u Dežanovcu, Daruvar, poginuo 11. listopada 1943. u Pakracu.
SMILJANIĆ Đuro, rođen 1917. u Starom Slatniku, Slavonski Brod, komandir čete, poginuo 27. srpnja 1944. u Čačincima.
SMUŠKAR Andrija, rođen 1914. u Osijeku, poginuo 2. prosinca 1944.
SOKOLOVIĆ Đoko, rođen 1918. u Velikom Vukovju,. Garešnica, poginuo 1943. u Slavoniji.
SOLIC Karlo, rođen 3. lipnja 1926. u Novoj Gradiški, poginuo 2. listopada 1944.
SOPIČ Mijo, rođen 16. studenog 1920. u Novom Marofu, poginuo 30. rujna 1944.
SRAC Đuro, poginuo kao politički delegat voda 12. veljače 1943. u Virovitici.
STAKOVIC Đuro, rođen u Oprisavcima, Slavonski Brod, poginuo 25. rujna 1944. u Podravskoj Slatini, sahranjen u Podravskoj Slatini.
STAKOVIĆ Ivan,, rođen 1917. u Slavonskom Brodu, poginuo 1. studenog 1944.
STADLER Franjo, rođen 1907. u Ivanovom Polju, Daruvar, 3. listopada 1944. ranjen, a umro 4. listopada 1944.
STANlSlČ Baltazar, rođen 1927. u Slavonskom Brodu, poginuo 2. prosinca 1944.
STANISAVLJEVIC Pero, poginuo 12. veljače 1943. u Virovitici.
STANKOVIC Ljuboja, rođen 1928. u Drenovcu, Podravska Slatina, poginuo 1944.
STANKOVIC Nikola, rođen 1926. u Klokačaku, Našice, poginuo 20. kolovoza 1944. u Hercegovcu, sahranjen u Velikoj Dapčevici.

STEVANOVIC Ignjatije, rođen 1913. u Gradištu, Slavonska Požega, poginuo 21. prosinca 1944.
STIL Milan, rođen 1920. u Jaduševcu, Koprivnica, poginuo 11. listopada 1943. u Pakracu.
STINIC Đuro, rođen 1911. u Slavonskoj Požegi, poginuo 21. prosinca 1944.
STIPANOVIĆ Dinko, rođen 1923. u Slavonskoj Požegi, poginuo 16. listopada 1944.
STOJAKOVIĆ Franjo, rođen 1918. u Našicama, poginuo 29. prosinca 1944.
STOJAKOVIĆ Mato, rođen 1905. u Našicama, poginuo 22. prosinca 1944. u Feričancima.
STOJČEVIĆ Dragoljub, rođen 1914. u Donjem Viljevu, Donji Miholjac, komandant bataljona, poginuo 16. lipnja 1944. u Bizovcu (nakon odlaska iz brigade). Sahranjen idućeg dana u Drenju.
STOJČEVIĆ Milutin* rođen u Donjem Viljevu, Donji Miholjac, poginuo 20. kolovoza 1944. u Hercegovcu, sahranjen u Velikoj Dapčevici.
STRANSKI Stjepan, rođen 9. studenog 1927. u Donjem Miholjcu, poginuo 22. studenog 1944.
STRNAD Pavle, rođen 1921. u Grubišnom Polju, poginuo 5. prosinca 1944.
STRUMF Alojz, rođen 1920, poginuo 5. prosinca 1944.
SUBOTIĆ Ljuba, rođena u Bračevcima, Đakovo, poginula 24. veljače 1944. u Podgoraču. sahranjena u Ostrošincima.
SUBOTIĆ Rade, rođen 1922. u Ruševu, poginuo 30. srpnja 1944.
SURČEK Stjepan, rođen 1925. u Đurđevcu, poginuo 18. prosinca 1944.
SVRAKA Mijo, rođen u Srpskom Selištu, Kutina, poginuo 28. siječnja 1943. kod Smrtića.
SUSKOV Franjo, rođen 1913. u Tijesnom, Šibenik, komesar čete, 27. siječnja 1945. podlegao ranama u poljskoj bolnici 6. korpusa.
SALKOVIĆ Petar, rođen 1927. u Bukviku, Našice, poginuo 5. travnja 1944. u Čađavici, sahranjen na obali rijeke Drave.
SALAJ Antun, rođen 1909. u Našicama, poginuo 12. studenog 1944.
ŠARNIĆ Stipe, rođen 1925. u Našicama, poginuo 1943.
ŠARAC Ivan, rođen 1903. u Našicama, poginuo 8. prosinca 1944. u Gornjoj Motičini.
ŠČANI Stjepan, rođen u Tominovcu, Slavonska Požega, poginuo 22. studenog 1944. u Našicama, sahranjen u Čaglinu.
ŠEPAK Tomo, rođen 1924. u Derezi, Čazma, poginuo ožujka 1943. kod Slavonske Požege, gdje je i sahranjen.
ŠIMATOVIĆ Dragutin, rođen 1925. u Rešetari, Nova Gradiška, 13. rujna 1944. ranjen kod Pakraca, umro 16. rujna 1944.
ŠIMUNOVIĆ Nikola, rođen 1921. u Lipiku, Pakrac, poginuo (umro od rana) 8. srpnja 1944.
ŠKORIĆ Milan, rođen u Novoj Krivaji, Virovitica, poginuo 1944. u šumi Bukvik.
ŠKORIĆ Stojan, rođen 1925. u Novoj Krivaji, Virovitica, poginuo 2. listopada 1944. u Bogdanovcu, sahranjen u Lozani.

ŠKORIĆ Uroš, rođen 1926. u Novoj Krivaji, Virovitica, poginuo 8. svibnja 1943. na vrhu Metla (Ravna gora).
ŠKROBIĆ Dušan, rođen 1926. u Drenovcu, Podravska Slatina, poginuo 3. svibnja 1943. u Slavonskoj Orahovici, sahranjen u Riječini.
ŠLAPAR Marija, rođena 1924. u Zlataru, ranjena 12. listopada 1943. na Pakracu,, a umrla 13. listopada.
ŠLICER Franjo, rođen 1907. u Osijeku, poginuo 2. prosinca 1944.
SLJUBURA Mile, rođen 1923. u Striježevcima, Pakrac, poginuo 2. prosinca 1944.
ŠLJUKIĆ Milenko, rođen 1925. u Bršadinu, Vukovar, poginuo kolovoza 1943.
ŠOLAJA Đuro, rođen 1923. u Vukoju, Garešnica, poginuo 12. veljače 1943. u Virovitici.
ŠORNICA Martin, rođen 1923. u Babinoj Gori, Đulavec, poginuo 12. listopada 1943. u Pakracu.
STEFANOVIC Mato, rođen u Babskoj, Šid, poginuo 22. veljače 1944. u Podgoraču, sahranjen u Ostrošincima.
ŠTEKOVIC Stevo, rođen 1912. u Velikim Zdencima, Garešnica, poginuo 27/28. siječnja 1943. Smrtići.
STEPINA Zlatko, rođen 1927. u Novoj Gradiški, poginuo 21. prosinca 1944.
ŠTRBAC Đuro, poginuo 12. veljače 1943. u Virovitici.
STROK Petar, rođen u Trapinskom Polju, Virovitica, poginuo 25. srpnja 1944. u Bokanama, sahranjen kao komesar čete u Trapinskom Polju.
ŠTUMF Slavko, rođen 1910. u Pakracu, poginuo 2. prosinca 1944.
SUKIČ Pavaq, rođen 1913. u Kosinju, poginuo 5. lipnja 1944.
ŠULER Antun, rođen 1906. u Slavonskoj Požegi, poginuo 2. prosinca 1944.
SUMIĆ Ivan, rođen 1908. u Vinkovcima, poginuo 18. prosinca 1944.
SUŠ Martin, rođen u Virju, Đurđevac, poginuo 24. veljače 1944. u Podgori, sahranjen u Ostrošincima.
ŠUSNIC Dragutin, rođen 1915, poginuo 24. veljače 1944. u Podgoraču, sahranjen u Ostrošincima.
SVABIĆ Mišo, rođen u Bijelom Brdu, Osijek, poginuo 25. srpnja 1944. u Bokanama, sahranjen u Bokanama.
ŠULJAK Josip, rođen 1924. u Feričancima, Našice, poginuo srpnja 1944. u Slobodnoj Vlasti, sahranjen u Podravskom Mandićevcu.
TANKOSIC Petar, rođen 1921. u Kućancima, Donji Miholjac,, poginuo 30. travnja 1943. kod Vučjaka.
TATOMIROVIC Mile, rođen u Velikoj Barni, Grubišno Polje, poginuo 29. svibnja 1943. u Čremušini.
TAUSAN Joze Grga, rođen u Turanovcu, Virovitica, poginuo 2. prosinca 1944. u Babjoj Gori, sahranjen u Pleternici.
TEKAČ Josip, rođen 1911. u Bezdanu, Sombor, poginuo 20. kolovoza 1944. u Hercegovcu, sahranjen u Velikoj Dapčevici.
TERZIĆ Rifat, rođen 1921. u Sarajevu, poginuo 29. svibnja 1943. u Čremušini.
TOMICIČ Vinko, rođen 1920. u Kupini, Đakovo, desetar, poginuo 15. listopada 1944.

TOT Franjo, rođen 1921. u Badljevini, Pakrac;, umro posle ranjavanja u Našicama 5. prosinca 1944.
TOKIC Nikola, rođen u Derventi, poginuo 19. studenog 1944. u Našicama.
TOPALI Stjepan, rođen 1925. u Žabici, Virovitica, poginuo 5. veljače 1945. u Trnavi.
TRISKA Ivan, rođen 1928. u Andrijevcima, Slavonski Brod, poginuo srpnja 1944. u Slobodnoj Vlasti, sahranjen u Ratkov Dolu.
TRBOJEVIČ Milan, poginuo 12. veljače 1943. u Virovitici.
TRIVANOVIC Lešo, rođen 1926. u Rajiću, Novska, zamjenik komandira čete, poginuo 20. studenog 1944.
TRNSKI Stjepan, rođen 1920. u selu Novi Grad, Podravina, poginuo kao komesar bataljona 19. studenog 1944. u Našicama.
TRUPL Franjo, rođen u Brestovcu, Daruvar, poginuo 24. veljače 1944. u Podgoraču, sahranjen u Ostrošincima.
TRUBARAC Zivko, rođen 1928. u Demirovcu, Bos. Dubica, poginuo 18. studenog 1944. u Našicama.
UZAREVIČ Jozo, rođen u Županji, poginuo 21. studenog 1944. u Našicama, sahranjen u Čaglinu.
VAZIĆ Luka, rođen 1913. u Dalju, Osijek, poginuo 23. studenog 1944. u Našicama.
VEBER Franc, rođen 1906. Crnec, Škofja Loka, poginuo 24. studenog 1944. u Našicama.
VEKLIČIČ Franjo, poginuo 12. veljače 1943. u Virovitici.
VELIMIROVIČ Stevo, rođen 1924. u Rogoži,. Garešnica, poginuo 1943. u Pakracu, sahranjen nedaleko od Pakraca.
VERČEVIČ Petar, rođen 1917. u Trpiji, Vukovar, komandir čete, poginuo 25. rujna 1944. u Podravskoj Slatini.
VIGNJEVIČ Đuro, rođen 1913. u Maloj Bršljanici, Garešnica, poginuo 1943. u Slavoniji.
VIDAK Franjo, rođen 1923. u Starom Gradcu, Virovitica,, vodnik voda, poginuo 1944. na pruzi.
VLAJINIĆ Jure, rođen 1916, 4. rujna ranjen, a 5. rujna umro u bolnici 6. korpusa.
VLADISAVLJEVIČ Ljubo, poginuo 12. veljače 1943. u Virovitici.
VORKAPIČ Milan, rođen 1927. u Velikom Vukovju, Garešnica, poginuo 1944.
VRBAKLIJA Franjo, rođen 1915. u Gredi,, Podravska Slatina, poginuo 1944. godine.
VRHOVANEC Ivan, rođen 1925. u Lipovljanima, Novska, poginuo 1944. kod Pakraca.
VRETENAR Đoko, rođen 1922. u Zlataru, poginuo 19. studenog 1944. u Našicama.
VRTARIČ Stjepan, rođen 1926. u Krševini, Garešnica, poginuo 6. veljače 1945. u Malim Zdencima.
VUČKOVIČ Božidar, rođen 1912. u Lapovu, Sumadija,. poginuo 25. rujna 1944. u Podravskoj Slatini, sahranjen u Podravskoj Slatini.
VUČKOVIČ Stevo, rođen u Koturiću, Pakrac, poginuo 21. prosinca 1944. kod Feričanaca, gdje je i sahranjen.
VUJASINOVIČ Mitar, poginuo 12. veljače 1943. u Virovitici.

VUJNOVIĆ Milan, rođen 1922. u Maloj Bršljanici, Garešnica, poginuo 1943. u Voćinu,, sahranjen u Voćinu.
VUJNOVIĆ Stevo, poginuo 12. veljače 1943. u Virovitici.
VUJNOVIĆ Nikola, rođen u Kovačici, Grubišno Polje, poginuo 28. travnja 1945. u Zvečevu.
VUKADINOVIČ Stevo, rođen u Gradcu, Našice, komandir čete, poginuo 4. prosinca 1944.
VUKADINOVIĆ Vaso, rođen 1924. u Prgaču, Pakrac, poginuo 17. studenog 1944. Našice, kao komandir voda.
VUKSANOVIĆ Mato, rođen 1920. u Kupini, Đakovo, poginuo 15. listopada 1944.
VUJANIĆ Simo, rođen 1926. u Miljanovcu, Daruvar, poginuo srpnja 1943. u Zrinjskoj.
VUKELIĆ Petar, rođen u Šibeniku, poginuo 8. prosinca 1944. u Donjoj Motičini, sahranjen u Donjoj Motičini.
VUKELIĆ Stevo, rođen 1910. u Stupovači, Garešnica, poginuo 1943. na vrhu Kolac (Papuk), sahranjen na Kolcu.
VUKIČEVIĆ Pavle, rođen u Kordoševcima, Slavonski Brod, poginuo 1944. u Dobroviću, sahranjen u Novoj Bukovici.
VUKOVIĆ Stevo, poginuo 12. veljače 1943. u Virovitici.
VUKMANOVIĆ Lazo, rođen 1925. u Bačkovici, Bjelovar, poginuo 25. srpnja 1943. u Slavoniji.
ZAGORAC Branko, rođen 1914. u Podgoraču, Garešnica, poginuo 28. siječnja 1943. u Slavoniji.
ZAKANJA Josip, rođen 1923. u Zagrebu, komesar čete, poginuo 18. studenog 1944. u Našicama.
ZARIĆ Radivoje, rođen 1920. u Negoslavcima, Vukovar, komesar čete, poginuo 19. studenog 1944. u Našicama.
ZDJELAR Milan, rođen 1909. u Kapelici, Donji Miholjac, poginuo 23. svibnja 1944. u selu Paka, nesretnim slučajem. Sahranjen u Pakoj.
ZJALIĆ Dura rođen 1909. u Podgariću, Garešnica, poginuo 28. siječnja 1943. u Slavoniji.
ZMIJANAC Boško, komandir čete, poginuo 12. veljače 1943. u Virovitici.
ZUBENKO Nikolaj, rođen 1920. u SSSR-u, poginuo 24. veljače 1944. u Podgoraču, sahranjen u Ostrušincima.
ZARIĆ Slavko, rođen 1920. u Kutini, poginuo 28. siječnja 1943. u Slavoniji.
ZlVEC Vida. poginula 12. veljače 1943. u Virovitici.
ZlVIĆ Jakov, rođen 1919. u Svilaju, Slavonski Brod, poginuo 20. kolovoza 1944. u Hercegovcu, sahranjen u Velikoj Dapčevici.

SPISAK POGINULIH BORACA I RUKOVODILACA BRIGADE U POKUPLJU I NA ŽUMBERKU[1]

ARAMBAŠIČ Slavko, borac.
AUŠEC Polda, borac.
BAČIĆ Nada, bolničarka.
BANJAN Jela, borac.
BELIĆ Dmitar, desetar.
BERKOVIČ Franjo, rođen 1919. u Vukovinama, Velika Gorica, poginuo 13. siječnja 1944. godine.
BOŠNJAKOVIC Mato, borac.
BOŠKOVIC Nikola, borac.
BRKIĆ Milka, borac.
BUTKOVIĆ Mijo, rođen u Odri, Sisak, umro kao komandant 4. bataljona, poručnik, poslije zadobijenih teških rana u sudaru sa neprijateljem proljeća 1944. godine.
BUAČ Milorad, borac.
BREČIĆ Silvestar, borac.
BUDISAVLJEVIC Đuro, borac.
BOŠKIĆ Branko, politički komesar čete.
CANJEK Stjepan, rođen 1925. u Veleševcima, Velika Gorica, borac, poginuo 24. prosinca 1943.
ČETINA Pero, desetar.
ČULIC Ljubo, borac.
ČMELIK Franjo, borac.
DAVARI JAKOB, borac.
DERVIC Mujo, borac.
DOBRIJEVIČ Miloš, zamjenik komandira čete. rođen 1918. u Imsovcima, Daruvar, poginuo studenog 1943. u Pokuplju.
DUKIČ Slavko, borac.
DREZGIĆ (Drezga) Petar, poručnik, poginuo kao zamjenik komandanta bataljona ožujka 1944. u borbi na Draganiću.

[1] Arhiv VII, reg. broj 4/6, RP k 57; reg. broj 1/1, RP k 80; reg. broj 39/1, RP k 87 i reg. broj 13/1, RP k 88.

DRLJIC Radoja, bolničar.
DIMBERLIJA Mihel, borac.
DRAZENOVIĆ Milan, borac.
DUMENČIČ Slavko, politički delegat voda.
DURĐEVIC Danica, rođena 1925. u Sokolovcu, Koprivnica, poginula ožujka 1944. u selu Radatovići, gdje je i sahranjena.
DUKlC Blaž, borac.
DEVERLIJA Nedeljko, borac.
ĐITKO Janko, borac.
EDELINSKI Joakim, borac.
GAŠPAR Milutin, rođen 1920. u Vojniću, poginuo 15. lipnja 1944.
GRUJIĆ Žarko, borac.
GLAVAŠ Milan, borac.
GRUDENIC Josip, borac.
GRUSlC Petar, borac.
GRUIC Mirko, puškomitraljezac.
HERCEG Ivan, komandir čete.
HÖDEL Antun, borac.
HOFMAN Ivica, borac.
HRANILOVIČ Tomo, borac.
IVANKOVlC Čedo, rođen 1925. u Lovskoj, Pakrac, poginuo u Novakima proljeća 1944. godine.
IVANKOVlC Petar, borac.
IVKOVIČ Milan, komandir čete u 4. bataljonu, poručnik,, rođen u Voćinu, Podravska Slatina.
JERGIČ Momir, borac.
JOHANES Henrih, borac, rođen u Holandiji, prebjegao iz njemačkih jedinica, poginuo u napadu na Draganiće ožujka 1944. godine.
JOCKOVIC Jelka, borac.
JAKŠIČ Milan, rođen 1913. u Stupovači, Garešnica, poginuo 1944 (travanj) kod sela Oštrca, gdje je i sahranjen.
JANKOVIC Nikola, borac.
KOLETIČ Imbro, borac, rođen 1921.
KONJUŠIČ Karlo, borac.
KUJEVlC Jovan, borac.
KALAJĐIJA Savo, rođen 1914. u Bačkovici, Bjelovar, poginuo travnja 1944. godine.
KOVAČEVIC Uglješa, borac.
KRIVOKUČA Đuro, borac.
KOŠČIČ Bora, borac.
KOLUNĐIĆ Zdravko, borac.
KIKANOVlC Bogdanka, rođena u Osijeku, poginula 19. ožujka 1944. za vrijeme borbe na Draganiću.
KLEPEC Ivan, borac.
KORDIĆ Tomo, borac.
KOSOVAC Antun, politički komesar čete.
KOVAČEVIĆ Duka, poginuo 6. 6. 1944. na Komarevu kao najbolji puškomitraljezac brigade.
LAZIČ Savo, borac.

LOVREKOVlC Ciro, rođen 1924. u Đurđevcu,, poginuo 16. svibnja 1944. na Kordunu.
MARINOVIĆ Marko, rođen u Stupnom, Sisak, poginuo proljeća 1944.
MIKLEUŠ Ivan, rođen 1924. u Humljanima, Podravska Slatina.
MITROVIĆ Anđela, rođena 1921. u Đengradu, Benkovac, umrla od rana zadobijenih u proljeće 1944. na Zumberku.
MLINAREVIĆ Branko, borac.
MARIĆ Mato, politički delegat voda.
MEDIĆ Tomo, borac.
MATIČ Milorad, borac.
MILETIĆ Pajo, borac.
NJEZIĆ Dušan, rođen 1920. u Brinjanima, Garešnica, poginuo na Baniji lipnja 1944.
OPAČIĆ Dragoje, rođen u Derezi, Pakrac, poginuo travnja 1944. u Pribiću (Gornjem), kao 1 od najboljih puškomitraljezaca brigade, sahranjen u Crkv. Pribiću.
OJKIĆ Zivko, istaknuti borac puškomitraljezac, poginuo proljeća 1944. godine.
OZlNGER Mato, borac.
PAVLINIĆ Božidar, poginuo kao politički delegat voda.
PETKOVIĆ Dušan, ekonom.
PRINČIĆ Zvonko, rođen u Zagrebu, poginuo kao politdelegat 19. ožujka 1944. kod Draganića.
PRVONOZAC Stjepan, borac.
PRILIKA Ilija, rođen 1926. u Prugovcu, Bjelovar, poginuo kao politdelegat voda siječnja 1944. kod Krašića, gdje je i sahranjen.
PREKODRAVAC Ljuban,, poginuo kao politdelegat voda.
POKROVSKI Antun, poginuo kao vodnik voda.
PUSEK Antun, borac.
PAVlSlĆ Milan, desetar.
PEJIĆ Josip, borac.
PRSE Beško, desetar.
PIROVIĆ Bogdan, rođen 1921. u Ćečavcu, Slavonska Požega, poginuo kao komandir čete svibnja 1944. godine.
PRGOMELJA Veljko, rođen 1921. u Velikom Vukovju, Garešnica, poginuo proljeća 1944. godine.
RAJIĆ Milan, borac.
RADINOVIĆ Miloš, rođen u Tenju, Osijek, poginuo svibnja 1944.
RADOVANOVIĆ Vaso, borac.
REKNER Dejan, borac.
SIMUNOVIĆ Stevo, sekretar bataljonskog komiteta SKOJ-a.
SANDIĆ Savo, borac.
SIMENIĆ Martin, borac.
SPIŠIĆ Slavica, borac.
SPUNDIĆ Mijo, borac.
SAVIĆ Đorđe, intendant bataljona.
SAMARDŽIJA Matp, vodnik.
SLAVOVIĆ Petar, bolničar.
SOČA Nikola, borac.
SOLAR Mitar, rođen 1944. u Pčelicu, Virovitica, poginuo svibnja 1944. godine.

STANIVUKOVIČ Tomo, poginuo kao vodnik.
STRMECKI Stjepan, rođen u Vrapcu, Zagreb, poginuo kao zamjenik političkog komesara čete 27. prosinca u Prilipju.
ŠIMUNIĆ Stjepan, rođen u Gračanici, Kutina, poginuo na Zumberku proljeća 1944. godine.
ŠKORIĆ Milan, poginuo 17. siječnja 1944. u šumi Bukvik.
ŠTIMAC Stjepan, rođen 1920. u Đurđevcu, umro 1943. od zadobijenih rana u bolnici na Kordunu.
ŠUKIC Pavao, rođen 1913. u Kosinu, Čazma, poginuo 5. lipnja 1944. na Baniji.
ŠOŠTAR Marko, zamjenik političkog komesara čete, poginuo u Prekrižju travnja 1944. za vrijeme ofenzivnih dejstava neprijatelja na oslobođenu teritoriju.
TEPŠIĆ Stojan, desetar.
VRBAN Mato, borac, poginuo svibnja 1944. godine.
VLAISAVLJEVIC Spasoje, politički delegat voda.
VOLAREV Milorad, borac.
VRANICKI Srđan, poginuo kao sekretar bataljonskog komiteta SKOJ-a.
VUJADINOVIČ Rade, desetar.
VUKIĆEVIC Pavle, poginuo travnja 1944. godine.
VUKOVIC Milan, poginuo svibnja 1944. godine.
ZIVKOVIC Nada, borac.

Drugih podataka u knjigama poginulih za ove borce i rukovodioce nije bilo.

RUKOVODIOCI BRIGADE OD NJENOG FORMIRANJA DO KRAJA RATA

Komandanti brigade

BASARIC Stanko
ČORKOVIČ Dušan
DULIG Đuro
KNEZEVIC Rade Tihi
POPARA Milan Seljo
PRIČA Cedomir
SUZNJEVIC Nikola
SEPIC Bogumil

Politički komesari brigade

BOBETKO Drago Maga
CVETKOVIC Marijan
SENJUG Ivan Ujak
TENCER Alojz

Zamjenici komandanta brigade

DULIC Đuro
DRAGAŠ Lazo

Zamjenici (pomoćnici) komesara brigade

KNEBL Franjo
KUSTURIC Savo
MILOJEVIC Todor
MUTAK Vlado
PORIN Drezga
MANDIČ Jovan

Načelnici štaba brigade

BOBETKO Mijo
KOVACEVIC Gojko
VOLAS Lazo
VUKIČ Ljuban
ZARKOVIC Sreto

Komandanti bataljona

ANTONIĆ Marko
BEGOVIC Stevo
BREZANOVIC Stojan Čvorak
BUTKOVIC Mijo
ZAMDZIC Zijad
NJEZIČ Pane
KAPETANOVIC Sefik
KESIC Uroš
KIS Franjo
KOMLENOVIC Stojan Coka
KOMLENAC Milan Čamac
MILOSEVIC Stevo
OPACIC Marko
PAVLOVIC Gabro
PESUN Ivica
POPOVIC Vojin
PRILIKA Đuro Duka
RADETIC Jovan
STOJAKOVIĆ Milan
STOJCEVIC Dragoljub
SURKALO Dinko
TOJAGIC Milan
TOMLJENOVIC Ivan
VUKAJLOVIC Branko

Politički komesari bataljona

ALBINI Zeljko
BOŽIĆ Matija
GERI Karlo
FISTRIĆ Josip
FRANEKIĆ Milan
FURLAN Herman
GAĆESA Gajo
HEDI Ivan
KATKIĆ Franjo
KlS Ivan
LAĆAN Stevo
LASIĆ Blaž
MIROSAVLJEVIĆ Đorde
MIŠĆEVIĆ Petar
MRMAK Ilija
MRAKOVIĆ Nikola Učo
RESANOVIĆ Ranko
TOLVAJČIĆ Franjo
TRNSKI Stjepan
TURĆINOVIĆ Ivan Suri
ZVONAREVIĆ Mladen

Zamjenici komandanata bataljona

BJELAJAC Pavle
ČRMNEĆKI Matija
ĆAPELJ Dragutin
JAGANJAC Hamdija
KRALJ Krunoslav
ROMANIĆ Jovo
SOBOŠĆAN Miško
SMOLJANOVIC Stevan
SUDAR Slavko
DREZGIĆ Petar

Zamjenici (pomoćnici) komesara bataljona

ALBERT Zeljko
BROSIĆ Ivan
BUBAN Božo
JARIĆ Savo
JORGIĆ Branko
JURJEVIC Vlado
KOLAR Franjo
KOZlĆ Rudolf
KULENOVIĆ
MAJDOV Dušan
NOVAKOVIC Milan
NJEF Milan
PRŠA Josip
PRESNAJDER Ivan
PUŠKARIĆ Vladimir
STOJAKOVIC Stevo Ced
SEVER Slavica
ŠIRONJA Jovo
TOLON Slavko
STJEPANOVIĆ Zdenko
VRKLJAN Tomo
PANJKOVIĆ Svetozar

Komandiri četa

ADAMOVIĆ Jovo
ALEKSIC Luka
AUGUSTINOVIĆ Josip
BAUK Vladislav
BEĆIREVIC Mustafa
BOGIĆEVIĆ Vaso
BREZlC Božo
BUKOVINOVIĆ Josip
DELAJLIJA Nikola
ĐURIĆ Savo
HANDO Ivan
HERCEG Ivan
GROZDANIĆ Joco
IVKOVlC Milan
JOVANOVIC Ljuboje
KNEŽEVIĆ Luka
KOVACEVlC Petar
KOVACEVlC Stevo
KOZAR Miloš
KOSANOVIC Milutin
KUPREgANIN Slavko
KUPUSINA Slavko
MARKOVIĆ Aleksandar
MATIJEVIC Andrija
MEŠTROVIĆ Alojz
MILOSEVIC Stevo
MISCEVIĆ Teodor
NEVAJDA Mirko
NOVAKOVIĆ
PAClC Nikola
PIROVIĆ Bogdan
RAĆEK Ivan
RADOJEVIĆ Dušan
RADOJEVIĆ Savo
RADULOVIĆ Vladimir
SABARIĆ Stjepan
SARAFLIJA Jovo

SMILJANIC Duka
STANOJEVIC Savo
STOJKOVIC Boro
SUPICA Petar
UROPCEVIC Stevan
VASILJEVIC Lazo
VERCEVIC Petar
VINKOVIC Blagoje
VRAČAREVIC Nikola
VUKADINOVIC Stevo
VUKOVIC Stjepan Plamen
ZEMLJIC Božo
ZIBERG Đuro
ZMIJANAC Boško
ZIROVCIC
ISO ... komandir 2. č. 1. bat.

Politički komesari četa

BALAJIC Vlado
BARHAMI Ivan
BARNA Joakim
BOŠKIC Branko
BULAT Franjo
DOLINAJ Đorđe
GAJDEK Ivan
GALETIĆ Drago
JERKOVIC Milorad
KOLAREVIC Antun
KAJGANA Petar
KOSOVAC Antun
KOVACEVIC Vojo
MIŠČEVIC Beba
MAJER Luka
MARINCIC Dušan
MILAKOVIC Ljuboje
MILEUSNIC Nikola
OREHOCI Katica
PIPER Mijo
SUŠA Bruno
ŠUŠKOV Franjo
TEŠIJA Damjan
UTJEŠINOVIC Matija
VUKMAN Ivan
VUKMANOVIC Jovo
VUKSIC Stevan
ZAHARIJA Jozo
ZAKLANJA Josip
ZBILJSKI Ivan
ZARIC Radivoje
ZIKIC Stanko
SREMAC Đorde
ŠTROK Petar

Napomena: Drugih podataka o starješinama na ovim dužnostima u dokumentaciji nije bilo, a na dužnostima komandira i komesara četa sigurno je bilo više starješina.

SADRŽAJ

Strana

PREDGOVOR _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ 5

UVOD _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ 9

FORMIRANJE 16. SLAVONSKE NARODOOSLOBODILAČKE BRIGADE I NJENE PRVE BORBE _ _ _ _ _ 19

Napad na uporište Voćin — — — — — — — — 24

Marš preko Psunja ka pruzi Beograd — Zagreb — — 35

Napad na prugu — — — — — — — — — — 38

Novi napadi na prugu — — — — — — — — — 43

Neka iskustva i stanje u brigadi — — — — — — 48

Napad na uporište u Pakracu — — — — — — — 51

Napad na uporište u Virovitici — — — — — — — 56

Pokret ka Bilo-gori i mjere na sređivanju brigade — — 64

Napad na uporište u Velikoj Pisanici — — — — — 68

Napad na uporište u Garešnici — — — — — — 70

Marš za Slavoniju i odmor u Voćinu — — — — — 75

DEJSTVA BRIGADE U NEPRIJATELJSKOJ OFENZIVI »BRAUN« _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ 84

POKRETI, BORBE I AKCIJE BRIGADE DO ODLASKA U KALNICKO GORJE _ _ _ _ _ — — — _ — 106

Treći napad na uporište u Voćinu — — — — — — 113

MARSEVI I BORBE BRIGADE NA KALNICKOM GORJU I U HRVATSKOM ZAGORJU _ _ _ _ _ _ _ 131

Akcija u Jalkovcu i oslobođenje političkih zatvorenika iz ustaškog zatvora u Lepoglavi — — — — — _ 135

Rezultati boravka u Kalničkom gorju i Hrvatskom zagorju — — — — — — — — — — — — — 139

POVRATAK U SLAVONIJU _ _ — — _ — _ _ 142

Napad na uporište u Suhopolju — — — — — — 144

Likvidacija uporišta u Malim Bastajima — — — — 146

Strana

Rušenje komunikacija oko Daruvara — — — — — 153
Razbijanje četničkog odreda majora Janjića — — — 156
Napad na uporište u Dragaliću i na prugu Beograd — Zagreb _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ 158

BORBE I AKCIJE OMLADINSKE BRIGADE »JOZE VLAHOVIĆ« OD KAPITULACIJE ITALIJE DO ODLASKA U ZUMBERAK _ _ — — — _ _ _ _ _ — — 165

Napad na Đulavec i Cačince — — — — — — — 167
Napad na Pakrac •— — — — — — — —- — — 176

U ZUMBERKU, NA KORDUNU I BANIJI — — — — 187

Marš na Zumberak — — — — — — — — — 187
Prelazak preko Save i borbe u Posavini i Pokuplju — 192
Borbe na Zumberku — — — — — — — — — 200
Stanje i uvjeti u kojima je dejstvovala brigada — — 207
Borbe oko Svete Jane i Grandić-brega i napadi na komunikacije — — — — — — — — — — — 213
Stanje u Omladinskoj brigadi i na teritoriji — — — 221
Napad neprijatelja na slobodnu teritoriju — — — — 228
Mjere radi jačanja jedinica — — — •—• — — — 232
Nova borba u Bresariću, Krašiću i Pribiću — — — 233
Zajednička akcija 8. i 34. divizije — — — — — — 237
Napad na uporište u Draganiću — — — — — — 242
Zasjeda kod G. Izimlja i borba kod s. Hrženika — — 247
Značajna naređenja za jačanje borbene spremnosti i uspješne borbe 4. bataljona — — — — — — — 251
Razbijanje noćnog napada — — — — — _ — 258
Prodor neprijatelja na slobodnu teritoriju — — — — 261

POVRATAK SA ZUMBERKA I BORBE NA KORDUNU I BANIJI — — — — — — — _ _ _ _ _ _ 267

Pod komandom 7. udarne divizije — — — — — 271
Napad na neprijateljsko uporište Komarevo — — — 278
Povratak u Slavoniju — — — — — — — — — 287

BORBE BRIGADE U SASTAVU 40. DIVIZIJE _ — — 290

Borbe oko uporišta u Daruvaru — — — — — — 296
Napad na uporišta u Grubišnom polju i Hercegovcu — 302
Oslobođenje Pakraca i Podravske Slatine — — — — 312
Napad na uporište u Virovitici — •— — — — — 321
Borbe na komunikacijama — — — — — — — 324
Napad na uporište Našice — — — — — — — 328
Oslobođenje Pleternice i Slavonske Požege — — — 335
Blokada Našica i Đurđenovca — —• — — — — 338
Omladinska brigada u borbama na virovitičkom mostobranu — — — — — — — — — — — — 342
Posljednja borba na virovitičkom mostobranu — — 347

Strana

BORBE OMLADINSKE BRIGADE U ZAVRŠNIM OPERACIJAMA ZA OSLOBOĐENJE ZEMLJE — _ . — — _ 356

Brigada na obezbjeđenju slobodne teritorije — — — 358
Napad na uporište Vetovo — — — — — — — 364
Proboj sremskog fronta i pokret na istoku — — — 368
Napad na uporište u Slavonskoj Požegi i pokret na sektor Pakraca — — — — — — — — — — 373
Oslobođenje Grubišnog Polja — — — — — — — 375
Nepotpuni rezultati borbi 16. omladinske brigade »Jože Vlahović« (prema izvještajima o borbama i operativnom dnevniku brigade — bez dravogradske operacije) — — 386

SPISAK POGINULIH BORACA I RUKOVODILACA — — 389

SPISAK POGINULIH BORACA I RUKOVODILACA BRIGADE U POKUPLJU I NA ZUMBERKU — — — — — 422

RUKOVODIOCI BRIGADE OD NJENOG FORMIRANJA DO KRAJA RATA — — — — — — — — — — — 426